

Kadir Dayıoğlu
Kayseri'de Ticaret ve Sanayi

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
E K O N O M İ D İ Z İ S İ

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 145

Kayseri'de Ticaret ve Sanayi

Kadir Dayıoğlu

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin bir kültür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

Birinci Baskı: Mart 2019

ISBN: 978-605-9117-31-9

Yayın Koordinatörü : Salih Özgöncü

Yayın Yürütme Kurulu : Erkan Küp

: Mustafa Erdoğan

: Maide Güzelöğlu

Tasarım: www.bilgegrafik.com

Kapak: Ali Saraçoğlu

Baskı ve Cilt: Orka Matbaacılık, İncelik Mah. Çırağan Sk.

No: 4 Melikgazi / KAYSERİ / info@orkamatbaa.com

T.: +90 352 322 17 00

Adres: Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

T.: +90 352 220 70 90

Kadir Dayıoğlu

Kayseri'de Ticaret ve Sanayi

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

E K O N O M İ D İ Z İ S İ

Takdim

Belediyemiz, “Kent Hafızası”na katkı vermek amacıyla hazırlanan eserleri yayınlamayı; bu vesile ile gelecek kuşaklara bazı bilgiler aktarmayı bir görev saymaktadır. Bunlar aynı zamanda “gelecek ile geçmiş” arasında bir köprü kurmaktır da... O nedenle bu, bir anlamda geçmişte ve günümüzde yaşanmış olayları ve bu olayların “öznelerini” gelecek kuşakların bilgilerine sunmak bir belediyenin asli görevleri arasında olsa gerek. Yine o nedenle bir kent ile ilgili bilgilerin, kişilerle “mezara” gitmesi, bir zaman sonra izlerinin kaybolması hiçbir zaman arzu edilemez.

Maalesef “yazılı hafızası” olmayan bir toplumuz. Nedense yazmayı pek sevmiyoruz. Olanı da yok etme ya da yok etmeye yönelik bir tutum ve davranış içerisindeyiz. Bu ticaret/sanayi bağlamında olduğu gibi, mekansal/yapı, bireysel ve kültürel anlamda da doğrudur. Hal böyle olunca kişiler, kurum ve kuruluşlar “hikayelerini” yazılı olarak kayıt altına alma gibi bir sorumluluk taşımaktadır. Hafızası olmayan birey nasıl “keenlem yekün” yani yok hükmündeyse, kurum ve kuruluşlar da öyledir.

Bu bağlamda Büyükşehir Belediyemiz; Elektrik Mühendisi Kadir Dayıoğlu tarafından hazırlanan “Kayseri’de Ticaret ve Sanayi” kitabını yayınlarımız arasına dahil ettik. Umut ederim, bizden sonra “Belediyemiz hafızasına” katkı bağlamında “ilaveli” ve “güncel” baskıları da yapılır.

Ayrıca; bu çalışma bir “tarih” kitabı değildir. O nedenle bir “tarih metodolojisi” beklememek gerekir. Sadece kronolojik bir çalışma olmadığı gibi bir “firma rehberi” de olamazdı. Zira, bu ilgililerin işidir. Konuların hem kronolojik ve hem de “tematik” olarak harman edildiği, “kent hafızası” ile ilgili “özellik arz eden” bazı konuları içeren bir çalışmadır. Haliyle; bu çalışmada unutilan, eksik ve hatalı bilgilerin olması kaçınılmaz. Zira, uzun bir süreci kapsayan bir çalışmanın ürünüdür. O nedenle, özellikle eksik ve hataların Belediyemizin ilgili birimlerine iletilmesi, ilerideki baskıların daha düzgün ve düzenli olmasına neden olacaktır.

Bu alışma aynı zamanda yine Kayseri Hafızası bağlamında, “kamu, özel” ayrımı yapmadan, tüm kurum ve kuruluşlarımıza hatta ailelere/kişilere örnek olur. Buna da şiddetle ihtiyacımız olduğuna inanıyorum. Yine umar ve temenni ederim ki bilgiler bizlerle “mezara” gitmez.

Bu vesile ile Kayseri ticaret ve sanayi hayatına genel anlamda ekonomisine hizmet verenleri sevgi, saygı ve rahmetle anıyorum; “Gayr-ı Müslim” hemşerilerimize de “Toprakları bol olsun!” diyorum. İyiki de varlarmış... Yine bu çalışma nedeniyle, Kadir Dayıoğlu ile yayına katkı veren Büyükşehir Belediyemizin ilgili elemanlarına teşekkür ediyorum.

Saygılarımla.....

MUSTAFA ÇELİK

KAYSERİ BÜYÜKşEHİR BELEDİYE BAşKANI

İçindekiler

CUMHURİYET ÖNCESİ	23
Giriş	23
Kültepe/Kaneş (Kanesh) Karumu	24
Arkeolojik Kazılar.....	24
Ka(â)rum/V(W)abartum.....	25
Anadolu Kralları.....	26
Ticaret Yolları	27
İpek Yolu.....	27
Selçuklu Ticaret Yolları.....	28
Ticaret Merkezleri, Limanlar ve Pazar Yerleri.....	29
Osmanlı Ticaret Yolları.....	30
Osmanlı'da Anadolu Ticaret Yolları.....	30
Selçuklu Dönemi	31
Pazarlar.....	34
Osmanlı Dönemi	37
Toprak insan ilişkileri ve Kayseri.....	37
Bir Değerlendirme.....	40
Şehrin Ticarî İmkânları ve Faaliyetleri.....	41
Şehrin Yerleşim Yeri, Ulaşım İmkânları ve Ticarî Mekânları:.....	42
Yerleşim:.....	42
Ulaşım:.....	42
Ticari Mekanlar.....	42
Bedesten:.....	43
Hanlar:.....	43

Kapan Hanı.....	43
Ticaret Alanları.....	43
Vezir Han.....	44
Pazarlar.....	44
İş Adamı ve İş Gücü (Sanatkâr-Müteşebbis-Sermayedar-Tüccar).....	45
Üretici-Satıcı Sanatkâr veya “Hirfet Ehli”	45
Üretici İçin Ticari Faaliyette Bulunan Alım ve Satım Yapan Tüccar (Ticari Müesseseleri ve Faaliyetleri).....	47
Seyyahların Gözünde Kayseri.....	49
Netameli Konu: Faiz	53
Belli Başlı İmalatlar	54
Halı/Kilim	54
Yahyalı Halısı	56
Hacılar Bezi	57
Sarız Kilimi	57
Güherçile	58
Mermerciler	60
Ak-El Mermer	60
Aycaan Mermer	60
Boyar maddeler	61
İplik	62
Dokumacılık	63
Dericilik	63
Şemhâne	64
Bezirhane	64
Pastırma ve sucuk	64
İslam Suhulet Şirketi	65
Tarım ve Hayvancılık	65
Konsolos Raporları	66
Salnamelerde Kayseri	67
CUMHURİYET DÖNEMİ	69
İdari Yapı	69
Kayseri Nüfusu	70

Kayseri Nüfusu (2017)	71
Ortanca Yaş	75
Yaş Bağımlılık Oranı (YBO)	77
Hanehalkı Büyüklüğü	78
Tek Çekirdek Aile	78
Kayseri İlçeler (2017)	80
Komşular	82
Kayseri'nin Göç Aldığı/Verdiği iller (2017)	82
Net Göç Hızı	84
Türkiye'nin Göç Haritası ya da Göç Hızı	85
Kayseri Nüfus (2018)	85
Cumhuriyet'in Hemen Öncesi Bir Türkiye Görünümü	87
Cumhuriyet'in Hedefi	88
Ulaşamadığın Yer Senin Değildir!	90
Bir Asır Sonra Kayseri	92
Erken Cumhuriyet Dönemi	94
"1930 Sanayi Kongresi"	95
"Kayseri'nin Ekonomik Durumu 1911"	96
Karpuzatan "İşlikleri"	97
Mezbahane	100
Kayseri Et ve Et Ürünleri İhtisas OSB	100
Yün	102
Vergi	104
Kayseri/Türkiye Faal Mükellef Sayıları	106
Bankacılık/Finans	110
Kayseri'de Yerel Bankalar	111
"Kayseri Milli İktisat Anonim Şirketi (Kayseri Milli İktisat Bankası)	111
Meclis-i Umumiyy-i Köy İktisat Bankası	112
İşçi Kredi Bankası	113
Türkiye Finans Katılım Bankası	115
Protestolu Senet, Karşılıksız Çek ve Nakdi Krediler	115
Senet	115
Çek	116
Nakdi Krediler	117
TİCARET	119

“Türk Ticaret Rehberi ve Adres Kitabı (1944-1945)”	120
Ticaret Sicil Kayıtları	122
Şirketler	123
Toplu İşyerler ve Konaklama Tesisleri	124
“İş Hanları” ya da “Plazalar”	125
Kapalı Çarşı	126
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Çarşısı	130
Yeraltı Çarşısı	130
Sarrafiye	131
Lokantalar, Pastaneler	132
“Naylon Aşçı”	133
Marketler	134
Beğendik	135
Kaseria	137
Kayseri Park	137
İpek Saray	137
Tepe Home	138
Forum Kayseri	138
BYZ Garage Alışveriş Merkezi	138
Optimall Alışveriş Merkezi	138
MIX Kayseri	139
Fotoğrafçılık	139
Foto Maton/Foto Sırcan	140
Foto Selçuk	140
Saatçilik/Fenni Gözlükçülük	141
SAĞLIK	143
Hastaneler	143
T.T.S.İ.S. Kayseri Kızılay Hastanesi	143
Eczacılık	144
Halil Tekiner	145
ÇARŞI/PAZAR/FUAR	147
Yabanlu Pazarı	147
Kayseri Anadolu Fuarı	148

Pazarlar	149
Konaklama Tesisleri	150
Bazı İlkler	152
Hatemoğlu	152
Yağcılar	153
Urba	153
Diğer İlkler	153
SANAYİ	155
Türkiye Sanayi Dağılımı ve Kayseri	156
Planlı Endüstri Alanları	157
Küçük Sanayi Siteleri	157
Yeni Sanayi	160
Demirciler Küçük Sanayi Sitesi	161
Orta Sanayi Bölgesi	161
Doğu Sanayi Sitesi	162
Develi Küçük Sanayi Sitesi	162
Pınarbaşı Küçük Sanayi Sitesi	162
Tomarza Küçük Sanayi Sitesi	162
Mobilya Kent	163
Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)	165
Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kurulu (OSBÜK)	166
Kayseri OSB'leri	167
Kayseri Organize Sanayi Bölgesi (Kayseri OSB)	167
Mimarsinan OSB	168
İncesu OSB	169
Kayseri Et Ve Et Ürünleri İhtisas OSB	171
Kayseri Serbest Bölgesi (KAYSER)	172
1920-1950 DÖNEMİ	177
Kamu Kesimi	177
Hava İkmal Bakım Merkezi	177
Tayyare Fabrikası bir kent efsanesi mi?	180
Çırak Okulları	182

Sümerbank Pamuklu Sanayi Müessesesi	183
Bünyan Halıcılık ve Battaniye Sanayi Müessesesi ve Rifat Çalika	188
İşten Atılma ve İdari Baskılar (1934-38)	189
Adana Türk Nebati Yağlar Fabrikası (1939-47)	189
Adana Milli Mensucat Fabrikası	191
Özel Kesim	192
Şeker Fabrikaları	192
Kayseri Şeker Fabrikası.	193
Boğazlıyan Şeker Fabrikası.....	194
Orta Anadolu	195
Birlik Mensucat	195
Soley	197
Yümaş	197
ULAŞIM	199
Demiryolu	199
Kayseri-Yerköy Yüksek Hızlı Demiryolu Projesi	200
Antalya-Konya-Aksaray-Nevşehir-Kayseri Hızlı Tren Projesi	200
Kayseri Kuzey Geçiş Varyantı.....	200
Boğazköprü Lojistik Merkezi	200
Banliyö Hattı	200
Kayseri Ulaşım A.Ş (KAYSERAY)	201
İlave Tramvay Hat Projeleri.....	201
Karayolu	202
Köy Yolları	202
Karayolları	203
Genel	203
Kayseri.....	207
Motorlu Kara Taşıtları	208
Motorlu Kara Taşıtları (2017)	208
Bin kişiye düşen taşıt	211
Şehirlerarası Oto Terminali (Otogar)	212
Yeni Otogar	212
Şehirler Arası "Eski Terminali"	212
Diğerleri.....	213

Nakliye	215
Transtur	215
Arkas	216
Emek Ticaret	216
Uluslararası Nakliye	217
Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND)	217
Anbarlar	217
Kargo	218
Hava Ulaşımı	218
Türkiye/Kayseri (2017/2018)	218
Yolcu	218
Toplam Uçak	220
Ticari Uçak	222
Kayseri Yük (Bagaj+Kargo+Posta)	223
Ticari Uçak Başına Yolcu Sayısı ya da Doluluk	224
Teşvik-i Sanayi Kanunu	225
Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. (KCETAŞ, Şirket)	225
Kayseri Elektrik Perakende Satış A.Ş. (KEPSAŞ)	234
Kayseri Elektrik Üretim San. ve Tic. A.Ş.	235
Kayseri’de ki, belli başlı diğer elektrik üretim tesisleri	235
Sızır Hes	236
Boydak Enerji	237
Kayseri Elektrik	237
Un Tesisleri	238
Değirmencilik İşletmesi (1932).	238
Diğerleri	239
Belediye Ekmek Fabrikası (Bef) ya da “KENT Ekmek”	240
HALKA AÇIK YA DA ÇOK ORTAKLI ŞİRKETLER DÖNEMİ	243
Latif Başkal	249
Ali Bozyel	249
Cingülhoğlu Kolonyaları	250
Hokk Kilit	251
Lüks Kadife	251
Karsu	252
Arif Molu (1901-1973)	253

Beşler Tekstil/İzobir	253
Şirikçioğlu	254
Çetinkaya Holding	254
Çetinkaya Mensucat	255
Çinkur/Çinkom	256
Hema	258
Asya Makine	258
Mimtaş	259
Simfer/Sersim	259
Femaş Group	260
Akim Kalan İki Girişim...	260
Mavi Çelik	261
Laskay	262
Toyotasa	266
Garipsu/Targid	267
Meysu/Meybuz	267
Gülsan	269
Taksan	269
Dener Makina	269
Akın Plastik	270
Parteks	271
Doruk	272
Simka	272
Modern Ambalaj	272
E-MAK Asansör	273
Bünsa	273
CCT	274
Reha Şekerleme	274
Tatsun/Oylum	276
Hisar Şekerleme	276
Bayrak Gıda	277
Özden Gıda	277
Çarşıbaşı	278
Özpak Gıda	278
Fabrikalar Doğuran Fabrika, HES Kablo	279

Has Çelik	280
Boydak Holding	281
Boyhes	283
Mio	283
Elbak/Mega Metal	283
Gençsoy	284
Isisan	285
Erbosan	285
Makine Halısı	286
Mustafa Susal	287
Saray Halı	288
Sermest Halı	288
Yataş/Süntaş	289
Milkay	290
İpek Mobilya	291
Kilim Mobilya	291
Gürkan Ofis Mobilya	291
Sefes	292
Kumtel	292
Çimsa	293
Hazır Beton Santralleri	293
Aspilsan	294
Birtan	294
Minisan	294
Çapar Makine	295
Pvc Doğrama ve Çelik Kapı	296
Okandan Cam	297
Sebat, Ezinç ve Formal Alüminyum	297
Canitez Çanta	297
Turkuaz	298
Baskı/Matbaa Tesisleri	298
M-Grup	299
Orka	299
Netform	300
Tabii Kaynaklar	300

Kayseri İli Maden ve Jeotermal Kaynakları	300
Kaplıcalar	301
Madencilik İşletmeleri	302
Kurmeller.....	302
Dedeman Madencilik.....	303
Özkoyuncu Madencilik.....	303
Koza Altın.....	303
Bozkar.....	304
Erciyes Gaz.....	305
Kayserigaz.....	305
Doğaltaş/Yapı Elemanları	307
Doğaltaş.....	307
Birliktaş.....	307
Bintaş.....	307
Özyurt.....	308
Ravaber.....	308
İSO İLK VE İKİNCİ 500 BÜYÜK SANAYİ (İSO 500)	309
İSO “İlk 500 Büyük Sanayi”	309
Kayseri “İSO Birinci 500 Büyük Sanayi” (2017).....	309
Kayseri “İSO İkinci 500 Büyük Sanayi” (2017).....	314
DIŞ TİCARET (2017)	317
İhracat	317
En fazla ihracat yapan firmalar.....	318
İthalat.....	319
Dış Ticaret Hacmi (İhracat+İthalat).....	319
MARKA, PATENT VS.	321
Marka	321
Başvuru.....	321
Tescil.....	322
Faydalı Model.....	322
Faydalı Model Başvuru.....	322
Faydalı Model Tescil.....	323

Patent	323
Patent Başvuru.....	324
Patent Tescil.....	324
Endüstriyel Tasarım	325
Endüstriyel Tasarım Başvuru.....	325
Endüstriyel Tasarım Tescil.....	325
Coğrafi İşaret	326
ÇALIŞMA HAYATI (HAZİRAN/2018)	327
4a-4b-4c nedir?	327
a.4a.....	327
b.4b.....	327
c.4c.....	327
Genel Gurum	328
Sosyal Güvenlik Kapsamı.....	328
Türkiye 4a/, 4/b, 4/C.....	329
4/a Sigortalılar.....	330
4/b Sigortalıları.....	331
4/c Sigortalıları.....	332
MESLEK ODALARI	335
Sanayi, Ticaret Odaları ve Borsalar	335
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB).....	336
Mehmet Yazar.....	337
Kayseri Ticaret Odası (KTO).....	338
Kayseri Sanayi Odası (KAYSO).....	339
Kayseri Ticaret Borsası.....	341
TOBB'a Bağlı Diğer Odalar.....	342
Bünyan Ticaret Odası.....	342
Develi Ticaret Odası.....	342
Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)	343
Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (KESOB).....	344
S.S Kayseri Esnaf Ve Sanatkarlar Kredi Ve Kefalet Kooperatifi.....	346
Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB).....	347
Diğerleri	348
Halit Narin.....	348

İŞÇİ SENDİKALARI	351
Türk-İş	352
Bayram Ali Meral	352
Mustafa Kumlu	352
Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK)	353
Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAKİŞ).....	353
Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)	354
Diğer Odalar	354
KOOPERATİFLER	357
Kayseri Abigem	357
Kayseri Dünya Ticaret Merkezi A.Ş. (KDTM)	358
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	359
Üniversite Sanayi Araştırma İşbirliği Vakfı (ÜSAİV)	360
Kuruluş Amaçları:	360
Erciyes Teknopark	361
Şirket Ortaklık Yapısı.....	361
Erciyes Teknopark'ın Ana Hedefleri:.....	361
Yönetici Şirket	362
Şirket Ortaklık Yapısı.....	362
Hizmetleri.....	362
ETTO'nun sağladığı başlıca hizmetler aşağıda:.....	363
Erciyes Teknopark A.Ş. Yönetim Kurulu;.....	363
Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER)	363
OKULLAR	365
Mesleki Eğitim Merkezleri	365
KAYSERİ COĞRAFYA, İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ	367
Coğrafya Konum	367
Dağlar	367
Vadiler	367
Ovalar	368
Platolar-Yaylalar	369

Akarsular	369
İklim	370
Bitki örtüsü	370
TARIM	373
İl Arazisinin İlçelere Göre Kullanımı	375
Meyvecilik ve Sebzecilik	379
Bahçecilik	380
SEBZE VE MEYVE HALİ (KAYSERİ HAL KOMPLEKSİ)	381
Murat Balıkçılık	382
KAYSERİ SULAMA PROJELERİ	383
Sarımsaklı Barajı	383
Sarıoğlan Barajı	383
Ağçaşar Barajı	383
Bahçelik Barajı	383
Yamula Barajı	384
Zamanlı Sulama Projesi	384
Ağçaşar Barajı	385
Göletler	385
ORMANCILIK	387
HAYVANCILIK	389
Su Ürünleri	390
Tavukçuluk	392
Hataş	393
Etaş Afyon Tavukçuluk	393
Kaytaş	394
Birlik Yumurta	394
Kayseri Yem Sanayi	395
Kay-Çev	395
Kayseri Kanatlı Hayvan	396
Kayseri Tarıma Dayalı Sanayi	396
Pastırma ve Sucuk	397

Şahin.....	397
İmamoğlu.....	397
Başyazıcı.....	397
Saray Tarım ve Hayvancılık	398
Su Ürünleri	398
TURİZM	401
Soğanlı Vadisi.....	401
Erciyes.....	402
İLÇELER.....	405
Pınarbaşı.....	406
KAYSERİ REKABET ENDEKSİ (2013-2014)	409
SONUÇ YA DA NEREDEN NEREYE!.....	411
GELECEK.....	413
KAYNAKÇA:.....	415

Önsöz

Bu çalışmanın amacı bir “tarih” yazmak değildir. Zira, çok iddialı olur; “formel” tarih eğitimi alanlara karşı da yakışık almaz. Yine bu çalışmaya bir ticaret ve sanayi rehberi olarak bakmamak gerekir. Elektrik mühendisiyim. Yarım asra yakın bir meslek hayatım var. Bu sürede kamu görevi yaptım, Kayseri ve Cıvı Elektrik TAŞ’de hem Teknik Müdür ve hem de Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yaptım. Bir özel sanayi kuruluşundan emekli oldum. Dokuz yıl Kayseri Sanayi Odası, üç yıla yakın da Kayseri Ticaret Odası Başkan danışmanlığı görevinde bulundum. Yaklaşık, yirmi altı yıldır da yerel gazetelerde (dört gazete) her gün köşe yazısı yazdım ve yazmaya da devam ediyorum. Yine bu sürede; Kayseri, ticaret ve sanayisi ile ilgili bildiklerimi, gördüklerimi, okuduklarımı ve duyduklarımı bir araya getirdim. Sonuçta bu çalışma ortaya çıktı. Bunu da; “Cumhuriyet Öncesi” ve “Cumhuriyet Dönemi” adı altında iki ana başlıkta topladım. Olabildiğince benzeri konuları, kronolojik sıraya bakmadan, bir arada vermeye çalıştım. Yani çoğu konularda kronolojik bir sıra izlemedim. Haliyle, “tematik” de değil bu çalışma.

Kayseri merkezi ağırlıklı olmak üzere tespit edebildiğim “ilkler”, tanıdığım “girişimci aileler”, “500 Büyük Sanayi” gibi klasmana giren sanayi kuruluşları, vergi ve ihracat sıralamasında ilk sıralara giren firmaları kısaca da olsa tanıtmaya çalıştım. Onlarca yıl sonra, Kayseri’yi çalışacak olanlara rehber olması bağlamında bazı temel olabilecek demografik, fiziki, sosyal ve ekonomik göstergeleri verdim. Bunların da, çalışmanın bittiği (Şubat/2019) gün itibarıyla olmasına dikkat ettim. Elbette unuttuklarım, gözden kaçırdıklarım, yanlış anımsadıklarım ve yanlış bildiklerim olmuştur. Bilgileri, çoğu zaman “çapraz” test ettim. Tüm bunlara rağmen “eksiklikler” ve “kusurlar” bana aittir, yayıncıyı bağlamaz.

Bu bir amatörce çalışma. Bu, daha profesyonel, daha akademik çalışma yapanlara, umarım örnek olur. Çalışmalarında bana yardımcı olan, teşvik edici tavır sergileyen dostlarımla, büyüklerimin bir kısmının ismini metinlerde verdim. Bunlara ve diğerlerine teşekkürü bir borç biliyorum. Özellikle, engin bilgisi nedeniyle bana yardımcı olan Murat Yerlikhan ve kent hafızasının önemli isimlerinden Hüseyin Cömert ile Mustafa Şerbetçioğlu; Ali Ulvi Bakır dostlarımı anmadan geçmek istemiyorum.

Bunca yaşanan krizlere, sıkıntılara; iniş ve çıkışlara rağmen bu toprağın insanları “ekmeğini taştan çıkartmaya” devam ediyor. Bu nedenle Kayseri, tüm tarihsel dönemlerde, girişimcinin çok bol olduğu bir il olarak karşımıza çıkmakta. 1900 öncesi girişimcilerin isimlerini pek bilmiyoruz. Aslında bu yazılı hafızamızın olmamasından kaynaklanıyor. İşte benim yapmak istediğim de Kayseri’nin yazılı hafızasına bir katkıda bulunmaktır. O nedenle bazı has isimleri verdim. Bu tür çalışmayı herkese tavsiye ederim, özellikle ailelere ve kurum/kuruluşlara. Geleceğe bırakılacak ufak bir bilgi notu çok anlamlı olsa gerek. Zira bilgiler, bizlerle yok olup gidiyor. Rahmetli hocam Kâzım Yedekçioğlu’nun ifadesi ile; “Sel önünden bir kütük kaptık. İyi mi ettik, kötü mü ettik bilemiyorum.”

KADİR DAYIOĞLU

Elektrik Mühendisi (YTÜ-1969)

Kayseri/2018

KADİR DAYIOĞLU:30.12.1945 tarihinde Kayseri’de doğdu. Merkez/Kocasinan, Hasbekkitçi/Hacısaki Mahallesi’ne kayıtlı. İnönü ve Cumhuriyet İlkokulu; Sümer Orta Okulu ve Kayseri Lisesi’nde okudu. 1968-1969 döneminde İ.D.M.M.A’dan (Yıldız Teknik Üniversitesi) Elektrik Mühendisi olarak mezun oldu. Askerlik görevini Hava Eğitim Komutanlığı’nda (İzmir) yedek subay olarak yaptı (1970-1971). Askerlik dönüşü İller Bankası 13. Bölge Müdürlüğü’nde dokuz ay kadar çalıştı. Bilahare Kayseri ve Civarı Elektrik TAŞ’de Teknik Müdür olarak sekiz yıl görev yaptı (1972-1980). Aynı işletmede yedi yıl Yönetim Kurulu Üyeliği’nde bulundu (1980 sonrası). 13 yıl kadar serbest çalıştı. Özel bir sanayi kuruluşunda Enerji Müdürü iken emekli oldu (1997). Dokuz yıl Kayseri Sanayi Odası’nda Başkan Danışmanı olarak görev yaptı. 2006 Mart’ında ayrıldı. Sonra, üç yıla yakın Kayseri Ticaret Odası Başkan Danışmanı görevini üstlendi. 1973 yılından itibaren dört yıl Kayserispor yönetiminde görev aldı. 20 yılı aşkın süre Kayseri Kızılay Şubesi’nin Şube ve Yönetim Kurulu üyeliklerinde bulundu. Kızılay Onursal Üyesi...

12 yıla yakın Kayseri Anadolu Haber Gazetesi’nde; bir yıl kadar da Akın Günlük ve üç yıla yakın Kayseri Güneş Gazetesi’nde, amatörce köşe yazısı yazdı. Kesintisiz ve her gün, 26 yıla yaklaşan köşe yazılarına Kayseri e-Haber Gazetesinde devam ediyor.

Kayseri Sanayi Odası Dergisi’nin (Sonra KAYSOBİLGİ) editörlüğünü yaptı; anılan Dergi’de, mesleki ağırlıklı olmak üzere sürekli yazısı çıktı. Kayseri Ticaret Odası bünyesinde; “Edison Bilseydi!” isimli bir Avrupa Birliği projesinin koordinatörlüğünü yürüttü.

“Orta Gerilim Şebekelerinde Kısa Devre Hesapları ve Kısa Devrenin Isıl/Mekanik Etkileri (El Kitabı), Kayseri, Ocak/2009, Laçın Yayınları”); Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları arasında 1998/2019 yılında yayınlanan “Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediye Başkanları (İlaveli ve genişletilmiş ikinci baskı)“; Heyamola Yayınları tarafından basılan “Öteki Şehir (Eski Kayseri’de sosyal hayat), Mart/2014”, Büyükşehir Belediyesi’nce yayınlanan “Kayseri’de Ticaret ve Sanayi (Kayseri, Şubat/2019)”, “Yaşadığım Kayseri” (Öteki Kayseri ilaveli) isimli eserlerin sahibidir.

Evli. İki kız üç çocuğu ve birisi kız üç torunu var.
e-posta : dayioglukadir@gmail.com

CUMHURİYET ÖNCESİ

Giriş

“Ben bu şehri tanıdıktan sonra, anıtsal yapılarına, sokakların mimari detaylarına ve çok sayıdaki orijinal dini yapılarına hayran kalmıştım. Geç saatte bir hanın terasına oturup, baktığım zaman, taş kubbeler, minareler, Selçuklu kale duvarı ve diğer taraftan karlı Erciyes dağı görürken benden daha önceki seyyahların (Barth) söylediklerinin doğru olmadığını anladım. Kendi kendime Kayseri ne güzel bir şehir! Bütün İç Anadolu’da Fırat’ın kaynağına kadar Kayseri’den güzel bir şehir yoktur. Harabe ve kötü evlerle kaplı Kütahya ve Ankara’yı gördükten sonra Kayseri gibi büyük yapıları ve candan insanları olan bir kenti düşünemezdim.” (Seyyah Edmund Naumann, 1890)

Kayseri ve Kayserili’nin ticaret ve sanayide bu noktaya gelmiş olmasının birinci nedeni bu coğrafyanın, “Anadolu Medeniyetleri” denilen uygarlıklar zincirinin önemli bir halkasını oluşturması. İkinci nedeni ise; Kayseri’nin, yaklaşık beş bin yıldır, doğu-batı, güney-kuzey ticaret yollarının kavşak noktasında bulunmasıdır. Bu tarihî nedenlere ikliminin ve toprağının tarıma elverişli olmamasını da ilave edebiliriz. Tarihsel süreç ve coğrafi şartlar doğal olarak Kayseri’de ve Kayserililer’de, bir sanayi ve ticaret kültürü ve bunlarla ilgili altyapının oluşmasına neden olmuş. Adeta genetik diyebileceğimiz bu oluşum günümüze kadar devam etmiş ve kuşkusuz bundan sonra da edecektir.

Bu bölge, dört bir yandan gelen ticari yolların kavşak noktası olması nedeniyle, çeşitli ırk ve kavimlerin elinde önemli bir kültür, uygarlık ve ticaret merkezi olma özelliğini, günümüze kadar korumuştur. Günümüzde gerek Kayseri içinde ve gerekse dışında faaliyet gösteren çok sayıda sanayi, ticari ve finans kuruluşunda Kayserililer’in lokomotifliğini görmek mümkün. Nitekim; Türkiye’nin “İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” içerisinde giren 100’e yakın firmada bir Kayserili imzasını görüyoruz.

Milattan öncesine gidecek olursak manzara şu: MÖ 2800 yılından itibaren Kızılırmak mezarı, Anadolu’nun en yoğun yerleşim yeri olmaya başlamıştı. Alishar, Boğazköy, Kültepe ve Aslantepe bunların en önemlilerindendir. Milattan bir asır önce doğunun ticaret malları Kayseri’ye (Mazaka) gelir ve buradan da Roma Büyük Yolu ile Efes ve Roma’ya ulaşırdı. Aynı zamanda Kayseri, güneyden gelip batıya giden kervanların da

uğrak yeri idi. O nedenle Kayseri’de ticaret merkezlerinin oluşması doğaldı. Bu bağlamda “Kültepe/Kaneş (Kanesh) Karumu” önem arz eder.

Kültepe/Kaneş (Kanesh) Karumu

Arkeolojik Kazılar

Kayseri-Sivas karayolunun 20. km’sinde, yolun 2 km kuzeyindedir. Yüksekliği 22 m, çapı 50 m’ yi bulan bir höyük tepe ile onun etrafını çeviren “Karum” adı verilen aşağı şehirden ibarettir. 1948 yılından beri Prof. Dr. Tahsin Özgüç başkanlığındaki bir heyet tarafından sistemli olarak kazıldı. Heyette eşi Prof. Dr. Nimet Özgüç de vardı. Bugüne kadar, 25 bin üzerinde tablet çıkartıldığı bildirilmektedir. Özgüç’ün vefatından (2005) sonra kazı işleri, Prof. Dr. Kutlu Emre’nin şeref başkanlığındaki bir ekip ile Prof. Dr. Fikri Kulakoğlu tarafından yürütülmektedir. Kazılarda höyükteki en eski yerleşimin Geç Kalkolitik Çağ (MÖ 300-2500) olduğu, onu Eski Tunç Hitit, Frig, Helenistik-Roma çağlarının takip ettiği tespit edilmiştir. (www.kulturvarliklari.gov.tr/).

Kulakoğlu; “Kültepe” adının, dünya müzelerine ve eski eser pazarlarına dağılan ve “Kapadokya Tabletleri” olarak tanımlanan çivi yazılı belgelerin ilk ortaya çıktığı 1871 yılından beri bilindiğini; Kültepe’de ilk kazıyı 1893-1894 yıllarında Ernst Chantre’nin yaptığını; onu 1906’da H. Winckler ve H. Grothe’nin Tepe’de yürüttükleri kısa süreli kazıların izlediğini; B. Hrozny’nin de 1925’de önce Tepe’de sonra da ilk defa Karum’da kazdığını; Karum’da açığa çıkardığı bin tabletin bu yazılı belgelerin esas kaynağının Tepe değil, Aşağı Şehir (Karum) olduğunu gösterdiğini kaydetti.

Karum sahası; höyüğün doğu ve güneydoğu eteklerini çevirmektedir. MÖ 1950-1650 yıllarında Anadolu’ya ticaret maksadıyla gelen Asurlu tüccarlar tarafından iskân edilmiştir. Höyük ve Karum alanında açığa çıkarılan büyük dinsel ve resmi yapılar, evler, dükkanlar ve atölyelere ait mimari kalıntılar açık hava müzesi olarak sergilenmektedir.

Kültepe kazılarında gün ışığına çıkarılan ve çivi yazısıyla Asurca yazılan “Kültepe Tabletleri”, “UNESCO Dünya Belleği” ne kabul edildi. Kayseri Müzesi tarafından korunan “Kültepe Tabletleri” nin de kütüğe kaydedilmesiyle birlikte, Boğaziçi Üniversitesi Gözlem ve Deprem Araştırma Enstitüsü Kandilli Rasathanesi El Yazmaları, Boğazköy Hitit Tabletleri, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi İbn-i Sina Yazmaları Koleksiyonu ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin ardından, Türkiye’nin toplam 5 mirası, “UNESCO Dünya Mirası” listesinde yer almayı başardı. (Doğan Haber Ajansı ‘DHA’, 16 Ekim 2015)

Ka(â)rum/V(W)abartum

“Sümerliler tarafından MÖ 3200 yıllarında keşfedilen ve Sümerliler’den sonra diğer Eski Mezopotamya; Huriler, Hititler ve Urartular gibi Eski Anadolu kavimlerinin kullandıkları çivi yazısı, keşfinden en az bin yıl sonra Anadolu’da kullanılmaya başlanmıştır. Eski Anadolu tarihindeki bu çok önemli gelişme, MÖ 2 bin yılın ortalarından itibaren Anadolu’ya gelmeye başlayan Asurlu tüccarlar vasıtasıyla gerçekleşmişti. İlk ülkelerarası ticaretin temsilcileri olan tüccarlar, çoğu Güneydoğu ve Orta Anadolu’da bulunan 40 kadar şehirde, tabletlere kârum ve wabartum olarak bahsedilen ticaret kolonileri kurmuşlardı. Kolonilerin yönetim merkezinin Kültepe-Kaniş’teki kârum olduğu anlaşılmaktadır.

Akadça’da “liman” anlamına gelen kârum Anadolu’da “ticaret merkezi, pazar yeri” karşılığında kullanılmıştır. Kârumlar krallık merkezlerinde veya büyük şehirlerde kurulmuştur. Wabartumların kârumlara göre daha küçük çaptaki ticaret kolonileri oldukları anlaşılmaktadır. Akadça “misafir” anlamındaki wabrum/ubrum kelimesinden üretildiği dikkate alınırsa, wabartumlar, “Tüccarların konakladıkları, yük hayvanlarının dinlendirildiği ve kervan yüklerinin depolandığı, her çeşit kervansaray olarak tanımlayabileceğimiz bir yapının da bulunduğu ticarî istasyonlardı.” diyor Prof. Dr. Cahit Günbattı, “Kültepe-Kaniş Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler” isimli eserinde. Bundan başka Hattuşaş, Alishar, Acemhöyük, Karahöyük gibi yerleşimlerin de aralarında olduğu dokuz yerde daha kârumun olduğunu bildiriyor çalışmalar.

“Kaniş Krallığı’nın merkezi ve Anadolu’daki Asur Ticaret Koloniler sisteminin başkenti olan Kültepe’nin eski adı Kaniş’tir. Erciyes’in eteğinde Sivas’tan gelen doğu-batı, Malatya’dan geçen güneydoğu-batı ve güneyden kuzeye ulaşan tarihi ve doğal anayolların birleştiği noktada yer alır. Kayseri tarihinin 6 bin yıl (Kulakoğlu 4 bin yıl diyor. k.d.) önceye dayandıran belgelerin gün yüzüne çıkarıldığı Kültepe, Hititler’in Anadolu’da kurduğu ilk kentin kalıntısı olan höyük ve çevresinde onu saran Karum’dan meydana gelir. (...) Bu döneme ait çivi yazısı ile Hititli yerliler arasındaki ticari ilişkilere ait bilgilerin yer aldığı yazılı tabletler bulunmuştur. (...) Anadolu’daki ilk yazılı tabletlere, dünyanın ilk organize ticaret merkezi olan Kültepe’de rastlanmıştır.” (Prof. Dr. Beyhan Asma, Gasteray)

Kültepe Höyüğü’nde yapılan kazılardan burada yaşayanların, bronz, bakır, kurşun, altın, gümüş gibi madenleri kullandığını; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini, vs. belirten “ticari mektuplar” yazdıklarını; taş temeller üzerine kerpiç ve tuğladan evler inşa ettiklerini; bölge sakinlerinin çömlekçilik, madencilik, çiftçilik ve çobanlık yaptıklarını öğrenmekteyiz.

Anadolu Kralları

Bu bölgedeki Asur hakimiyeti sadece ticari anlamda olup siyasi hakimiyet, “Anadolulu Krallara” aitti. Bunlar, Krallara vergi ödüyorlardı. “Kaniş Geç Hitit devrinde, Kayseri ve çevresinde geniş bir bölgeye hakim olan Tabal krallığına bağlı küçük krallıklardan birisinin merkeziydi. Asur kralı III. Salmanassar’ın MÖ 837’de Anadolu’ya yaptığı bir seferde 24 Tabal kralından haraç aldığı söylenmektedir. Anlaşıldığına göre Tabal, şehir beyliklerinden oluşmuş bir konfederasyondur (Günbattı, 2012). Bu çağda yerli halk, ziraat yanında altın, gümüş, demir ve bakır işleyebiliyor; Asurlular’dan aldıkları kalayla, Ergani’den getirdikleri bakırı karıştırıp tunç yapılabiliyordu. Asurlu tüccarların Anadolu’da kumaş, yün, demir, altın, antimon, gümüş, akik vs. pazarladıklarını görmekteyiz.

Hitit Çağı (MÖ 1800-1200) olarak bilinen yıllarda hüküm süren Hitit Devleti’nin idare merkezi Hattuşaş’tı. Ancak bu devrin sonuna doğru Kayseri (Mazaka) Anadolu’da birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hitit Devleti’nin yıkılmasında önemli rol alan Frigler, Kızılırmak yayı ve özellikle Argaios (Erciyes) Dağı etrafına yayılmışlar ve dönemin en stratejik madeni olan demiri mükemmel şekilde işlemişler, bu nedenle de bölgenin tek hakimi olmuşlardı.

MÖ 590’dan itibaren Bizans Dönemi de dahil bölge halkının, çiftçilik, madencilik, ticaret ve küçük sanatlarla uğraştığını görmekteyiz. Amasyalı ünlü seyyah ve coğrafyacı Strabon’dan öğrendiğimize göre; MÖ I. yüzyılda Erciyes, etrafı ormanlarla kaplı, şehrin akropolü niteliğindeydi. Ormanların sık oluşundan Kapadokya’nın kereste ihtiyacı buradan karşılanıyordu. Yine bu yüzyılda Kayseri’de meyvenin ve özellikle hububatın çok üretildiğini, “Sinoplu” denilen bir boyanın bu bölgede yapıp Sinop’a sevk edildiğini ve buradan gemilerle diğer ülkelere gönderildiğini, seyyahlar bize söylemekte. Ayrıca, sığır yetiştiriciliği önemli bir ticari faaliyet olarak karşımıza çıkmakta. Sığırcıların gündüz kenti terk etmeleri nedeniyle gündüz ve gece nüfus farkı iyice hissediliyordu.

Kayseri’nin önem verilen bir kent olmasının nedenleri arasında, civarında bulunan zengin ve kolay işletilebilir taş ocaklarını da sayabiliriz. Bu bölgedeki taş yumuşak, damarlı, kolay işlenebilir ve gözeneklidir ki, halk arasında “derevenk taşı” olarak anılır. Bu özelliği nedeniyle bu taşlar günümüzde de, yapılarda, halen kullanılmaktadır.

Gerek Kapadokya ve gerekse Roma ve Bizans dönemlerinde Kayseri’de bir darp-hane olduğunu ve bol miktarda gümüş ve bronz sikke “darp edildiğini” kaynaklar bize söylemekte. Selçuklular Dönemi’nde de Kayseri’de darphanenin faal olduğunu ve bol miktarda gümüş ve bakır sikke “darp edildiğini”, sözgelimi Sultan Baybars’ın Kayseri’de bulunduğu sırada adına para bastırıldığı; ayrıca, Antik döneme ait birçok paranın üzerinde Erciyes’in sembolik olarak çizildiğini, bazı sikkelerin üzerinde dağın tepesinde oturan tanrının, bazı sikkelerde de ay ve yıldızın tasvir edildiğini bilmekteyiz.

Prof. Dr. Şevket Pamuk, “Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları” isimli eserinde; “...14. yüzyıl başlarında Doğu ve Orta Anadolu’nun kasaba ve kentlerinde, hepsi düzenli olmasa da, kırkı aşkın İlhanlı darphanesi faaliyet göstermekteydi. Anadolu’da sikke üreten İlhanlı darphaneleri arasında Erzurum, Erzincan, Sivas, Bayburt, Adilcevaz, Van, Siirt, Bitlis, Malatya, Harput, Niksar, Tokat, Kastamonu, Samsun, Amasya, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Aksaray, Alanya ve Amid’deki (Diyarbakır) darphanelerini sayabiliriz. 14. yüzyılın başında üretilen İlhanlı sikkelerinin büyük miktarlarına ve yüksek niteliklerine bakarak, bu yıllarda yalnızca İran’da değil Anadolu’da da iktisadi ve ticari faaliyetlerin canlılık içinde olduğu sonucuna varabiliriz.” diyor.

Anadolu’nun, 13. yüzyıl sonlarında İlhanlı hakimiyetine girdiğini ve Anadolu Selçuklu Devleti’nin yıkıldığını biliyoruz. Araştırmacılar, MS IV. yüzyıla kadar Kayseri hakkında bilgi veren çok sınırlı kaynak olduğundan söz ediyorlar. Bu nedenle bu sürede şehirde nelerin değiştiğini, fiziki ve sosyal ortamda ne gibi gelişmelerin olduğunu tespit etmek oldukça zor. Strabon’dan sonra Kayseri hakkında bilgi veren önemli bir kaynak Aziz Basileus’un mektupları gösterilmektedir.

Ticaret Yolları

Tarih boyunca insanlar ürettiklerini ticaret yolları aracılığıyla taşıdılar ve sattılar. Tüccarlar uzak ülkelere giderler, gittikleri ülkelerden beğendikleri ürünleri satın alır kendi ülkelerinde satmak üzere yeniden yollara dökülürlerdi. Kullanılan bu yollar tarih içinde bazı isimler almıştır. Lidya Kralı’nın yaptırdığı yolun adı “Kral Yolu”, Çin’den Anadolu’ya oradan Avrupa’ya uzanan yol “İpek Yolu”, baharatların taşındığı yol “Baharat Yolu” vs. adını almıştı. (gerceksosyalbilgiler.blogspot.com.tr)

İpek Yolu

Çin’den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığıyla Avrupa’ya kadar uzanan ve dünyaca ünlü ticaret yoludur. Bu, sadece tüccarların değil, aynı zamanda doğudan batıya ve batıdan doğuya bilgelerin, orduların, fikirlerin, dinlerin ve kültürlerin de yolu olmuştur. Milattan yüzyıllar önce Mısırlılar, daha sonra da Romalılar, Çinliler’den ipek satın alırlardı. Ulaşım ise, daha sonra İpek Yolu adı verilen güzergahı izleyen kervanlarla sağlanırdı. İpek endüstrisi, eski çağlardan beri birçok milletin hayatında çok önemli bir yer tutmuştur. Uzak Doğu’dan gelen ipek ve baharat, Batı dünyası için, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamıştır.

İpek, ayrıca doğu kültürünün batı tarafından tanınmasını da sağlamıştı. Doğu'nun ipeği ile baharatının kervanlarla batıya taşınması, Çin'den Avrupa'ya ulaşan ticaret yollarını oluşturmuş. Orta Çağ'da, ticaret kervanları, şimdiki Çin'in Şian kentinden hareket ederek Özbekistan'ın Kaşgar kentine gelirler, burada ikiye ayrılan yollardan ilkini izleyerek Afganistan ovalarından Hazar Denizi'ne, diğeri ile de Karakurum Dağları'nı aşarak İran üzerinden Anadolu'ya ulaşırlardı. Anadolu'dan deniz yolu ile Akdeniz ve Karadeniz (Tirebolu) limanlarından veya Trakya üzerinden kara yolu ile Avrupa'ya giderlerdi.

Doğudan batıya doğru gelişen bu ticari harekette daha önceki çağlardan beri kullanılmakta olan bir yol şebekesinden yararlanılmıştı. Yoğun bir şekilde ipek, porselen, kâğıt, baharat ve değerli taşların taşınmasının yanında kıtalar arasındaki kültür alışverişine de imkân sağlayan bu binlerce kilometre uzunluğundaki kervan yolları zaman içinde İpek Yolu olarak adlandırılmıştır. İpek Yolu Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir ticaret yolu olmasının ötesinde, 2000 yıldan beri bölgede yaşayan kültürlerin, dinlerin, ırkların da izlerini taşımakta ve olağanüstü bir tarihsel ve kültürel zenginlik sunmaktadır. (Wikipedia)

Selçuklu Ticaret Yolları

Anadolu, tarihin her döneminde doğu-batı, güney-kuzey ticaret yollarının kesişim noktasında bulunmuş. Anadolu Selçukluları zamanında, Anadolu'daki transit ticaret yollarının en önemlisi kuzey güney istikametinde olanıydı. XII. yüzyıldan itibaren büyük bir canlılık gösteren bu güzergâh Bağdat ve Halep'ten başlıyor, Malatya-Sivas-Trabzon'u takip ederek Karadeniz'e çıkıyordu. Sinop ve Alanya'nın fethiyle açılan yeni güzergâh, Alanya -Antalya- Konya-Aksaray-Kayseri-Sivas-Erzincan-Erzurum üzerinden İran'a ve Gürcistan'a ulaşıyordu. Bu yolun Sivas'tan güneydoğuya ayrılan bir kolu Sivas-Malatya-Diyarbakır-Mardin-Musul-Bağdat ve Basra güzergâhını izliyordu. İstanbul'dan başlayan başka bir güzergâh İstanbul-İzmit-İznik-Eskişehir-Akşehir-Konya-Ulukışla-Adana-Halep-Şam-Mısır istikametindeydi. (www.batiakdeniz.com. Uzm. Mehmet Deri)

Selçuklu Türkiye'si'nde dolaşan ticaret kervanları doğu-batı ve kuzey-güney yönlerinde, iki ana doğrultuydaydı. Bu istikametlerdeki ana ve tali yolları şu şekilde verebiliriz:

a. Asya malları Avrupa'ya Türkiye üzerinden de giderdi. Türkistan ve İran'dan gelen bir yol, Tebriz, Erzurum, Erzincan ve Sivas'a ulaşır, Sivas'tan Konya, Antalya ve Alaiye üzerinden Akdeniz'e çıkardı. Bu yol İlhanlılar devrinde, Sultaniye merkezli "Şāhrāh-ı Garbī" (Batı imparator yolu) adıyla anılırdı.

b. Türkistan ve İran’dan gelen yollar Tebriz, Sultaniye, Erzurum, Sivas, Kayseri, Aksaray, Konya, Adana üzerinden Yumurtalık’tan (Ayas) Akdeniz’e ulaşırdı.

c. Tebriz, Erzurum, Bayburt, Gümüşhane ya da Erzincan üzerinden Trabzon’dan Karadeniz’e çıkardı.

d. Tebriz, Erzincan, Zara, Sivas, Tokat, Amasya, Samsun ve Sinop yolu.

e. Tebriz, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Ankara, Eskişehir, İzmit, İzmit ve İstanbul yolu.

f. Bağdat, Musul, Mardin, Diyarbakır, Malatya, Ankara, (Kulu, Cihanbeyli, Konya) ya da Eskişehir, İzmit ve İstanbul yolu.

g. Antalya, Alanya, Konya, Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum, Tebriz yolu.

Şam ve Antakya limanından başlayan yol Gülek Boğazı’nı geçerek Konya’ya ulaşır, Konya üzerinden İstanbul’a giderdi.

h. Sinop, Vezirköprü, Samsun, Amasya, Sivas, Malatya, Bağdat ve Halep’e giden yol.

ı. Antalya, Denizli, Afyon ve İstanbul yolu vd.

Ticaret Merkezleri, Limanlar ve Pazar Yerleri

Selçuklu Türkiye’si’nde, ticaret yolları üzerinde bulunan şehirler birer ticaret merkezi olmuştu. Bu şehirlerde pek çok imar ve inşaa faaliyeti yürütölmüş, tacirler için evler hanlar, hamamlar, vb. tesisler yapılmıştı. Selçuklu Türkiye’si’nde başta başkent Konya, Sivas Kayseri, Erzurum, Samsun, Erzincan, Malatya, Ahlat Antalya, Alaiye, Sinop, Suğdak en önemli ticarî merkezler durumundaydı.

Üç tarafı denizlerle çevrili olan Selçuklu Türkiye’si’nde; Antalya, Alaiye, Anamur, Silifke Akdeniz kıyısındaki belli başlı limanlardı. Karadeniz kıyısında da Sinop, Samsun, Farya ve Fatsa yine belli başlı limanlar arasındaydı. Selçuklular’ın, İlhanlı (1256-1353) hakimiyetine girdiğı ve yıkılışa geçtiğı sırada, Akdeniz kıyısında Yumurtalık (Ayas), Korykos (Kızkalesi), Karataş, Zabari limanları, Karadeniz kıyısında ise Trabzon Limanı daha işlek hale gelmişti.

Selçuklu Türkiye’si’nde yukarıda sözü edilen şehirlerde ve şehir dışında da pazarlar kuruluyordu. Ticarî hayatta önemli yeri olan bu pazarları yıl pazarı, altı ay pazarı, hafta ve gün pazarı gibi sürelerle adlandırmak mümkündür. Uluslararası fuar niteliğindeki pazarlar yıllık olarak kurulurdu. Kayseri-Pınarbaşı yakınlarında kurulan “Yabanlu Pazarı”, Mardin yakınındaki “Koçhisar (Kızıltepe) Pazarı”, Kırşehir-Kayseri yolundaki “Ziyaret

Pazarı”, Konya-Afyon arasındaki “Yılgun (İlgın) Bazar”, Amasya-Tokat arasındaki “Azine Pazar”, Germiyan’da, “Alemüddin Pazarı”, Kırşehir, Halep ve Musul’da örnekleri görülen “Türkmen Pazarları” belli başlı milletlerarası pazarlardandır. Şehirlerdeki pazarlarda da yerli-yabancı bir çok tacir faaliyet gösteriyordu. (Yaşar BEDİRHAN, Türkiye Selçukluları’nda Dış Ticaret).

Osmanlı Ticaret Yolları

Osmanlı Devleti, 16. yüzyıl sonunda en geniş sınırlarına ulaşmıştı. Rumeli’de, Balkanlar’da, Avusturya sınırına kadar olan bölgeler; Kafkaslar, Kuzey Afrika, Arabistan Osmanlı ülkesine dahildi. Osmanlı toprakları Karadeniz, Akdeniz, Marmara, Kızıldeniz, Hint Okyanusu, Basra Körfezi kıyılarına kadar uzanıyordu. Bu kıyılarda canlı ticaret limanları vardı. Bu limanlardan kalkan gemiler, Osmanlı ülkesinin veya yabancı ülkelerin limanlarına, ticaret malları taşıyordu. Ayrıca, ülkenin iç kısımlarına uzanan işlek ticaret yollarında mal yüklü kervanlar gidip geliyordu.

Osmanlılar, Anadolu’da eskiden beri var olan ulaştırma imkânlarını geliştirmişlerdi. Kara yollarının bir bölümü, ünlü İpek Yolu’nun batı ucunda bulunuyordu. Yolların bir kısmı tekerlekli araçlar, bir kısmı da kervan ulaşımı için elverişliydi. Anadolu’da, önemli ticaret yolları şunlardı: Başlıca üç yol vardı. Bu yolların hepsi İstanbul’dan başlayarak doğu yönünde uzanıyordu.

Birinci yol, İstanbul-Gebze-Söğüt-Eskişehir-Bolvadin-Akşehir-Konya-Ereğli-Adana üzerinden Antakya’ya varıyordu. Antakya’da yol ikiye ayrılıyor, biri Halep’e, öteki Şam’a gidiyordu.

İkinci yol, İstanbul-İzmit-Geyve-Tosya-Merzifon-Amasya-Tokat-Sivas-Malatya üzerinden Diyarbakır’a varıyor, oradan da Mardin-Kerkük-Musul üzerinden Bağdat’a ulaşıyordu.

Üçüncü yol, İstanbul’dan Merzifon’a kadar aynı menzillerden geçiyor, buradan Niksar-Bayburt-Erzurum-Kars-Nahcivan üzerinden Tebriz’e varıyordu. (www.egitim-mekani.com/)

Osmanlı’da Anadolu Ticaret Yolları

“Güherçile” konusunda sözü edilen, Birol Çetin’in, Yusuf Halaçoğlu’nun “Osmanlı İmparatorluğu’nda Menzil Teşkilatı ve Yol Sistemi” isimli, “basılmamış doktora tezinden” “ana yollar” ile ilgili bir alıntıyı paylaşmak istiyorum. Bu olgu bilinmeden Kayseri’nin,

özellikle 17. yy’dan sonra nasıl bir “ikincil il” olma sürecine girdiğini kavrayamayız. Benzeri bir durum da günümüzde oluşmakta; “hızlı tren” ve “otoyollar” kuzey ve batımızdan geçerken, Kayseri “ölü bir noktaya” doğru hızla ilerlemektedir.

“Kara ulaşımında kullanılan ana yollar Anadolu’da ve Rumeli’de üçer kol halinde bulunmakta sağ, orta ve sol şeklinde isimlendirilmekte:

Anadolu’da sağ kol Üsküdar’dan başlayarak Gebze-Eskişehir-Akşehir-Konya-Adana-Antakya istikametiyle Halep ve Şam güzergahını takip eden Hac yolu;

Ortakol Üsküdar-Gebze-Bolu-Tosya-Merzifon-Tokat-Sivas-Diyarbakır-Musul-Kerkük güzergahını takip eden Bağdat yolu;

Sol kolu ise yine Merzifon’a kadar gelen orta koldan sonra Ladik-Niksar-Kelkit-Aşkale-Erzurum üzerinden Tebriz’e giden yol teşkil etmekteydi.” Burada bir konuya dikkat çekmek isterim; Osmanlı Dönemi “ticaret yollarına” baktığımızda, Kayseri’nin adının geçmediğini görmekteyiz.

Selçuklu Dönemi

Selçuklular zamanında Kayseri, ortaçağ boyunca görmediği bir refah ve zenginliğe kavuştu. Selçuklu sultanları, kenti ikinci başkent olarak kullanırlardı. Sultanların tahta çıkışı ve iniş törenleri Kayseri’de yapılıyordu. Bizans Dönemi’nde duran kentsel durum her açıdan olumlu yönde gelişerek bir ivme kazanmıştı. Bu bağlamda kentin çevresinde ticaret alanları kurulmuş, buralarda aynı zamanda üretim de yapılmıştı.

“(…)Kayseri, Danişmendliler Dönemi’nde ilim, eğitim ve ticaret merkezi olarak başşehirlik yapmıştır. Selçuklular Dönemi’nde ise Konya gibi ilim, eğitim ve ticaret merkezi olmasının yanında önemli siyasi ve dini merkez idi. Fütüvvet düşüncesini sistemli hale getirerek bir ekol kurmuş olan Ahi Evren’in Kayseri’de kurmuş olduğu Ahilik Teşkilatı, en önemli eseri idi. Şehirde tam 20 yıl ikamet etmiş; bu esnada ilmi, kültürel ve iktisadi olarak etrafına ve bağlılarına çok fazla yararlılıkları olmuştur.

Selçuklular zamanında Anadolu’da şu an Pınarbaşı ilçesi yakınlarında olan ve bugün bile Pazarören diye anılan bölgede “Yabanlu Pazarı” kurulurdu. XIII. yy.’ın birçok yerli ve yabancı yazarları öneminden ve ününden dolayı bu pazaryeri hakkında eserlerinde bilgi vermişlerdir. Bugün dahi İran’da çok geniş ve çeşitli olan Pazaryerlerine “Kayseriyye” denmektedir. Yaz aylarında kurulan bu pazara Anadolu içinden ve çevre ülkelerden ticaret yapmak amacıyla tacirler geliyordu.

Kayseri, doğudan ve güneyden gelen kervan yollarının merkezinde yer alarak;

Akdeniz ve Karadeniz limanlarına bağlanmaktadır. Anadolu'daki yoğun ticari faaliyetlerin emniyetli şekilde yürütülmesi için kervansaraylar inşa edilmiştir.

Zekeriya Kazvini, "Diyar-ı Rum'un (Anadolu) ağır kış şartlarına rağmen kış mevsimlerinde de bu kervan yolları çalışmaktadır. Bu kervansarayları çoğunlukla sultanların hanımları ve kızları inşa etmektedir." diyor.

Bugün dahi mevcudiyetini sürdüren Kayseri'deki eserlerde kadın isimlerine rastlamaktayız. (...)Ahi Evren'in Kayseri'de kurdurmuş olduğu Bacı Teşkilatı, göz önüne alındığında kadınların sosyal hayatta aktif rol aldıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bacı teşkilatı, sanat ve meslekte intisap, örgüçülük ve dokumacılık, dini ve tasavvufi faaliyetler, askeri faaliyetler, misafir ağırlama yanında, ticaretinde içinde önemli bir yer alıyorlardı.

(...)Kayseri'nin, batıdan gelen seyyahlar için de bir dinlenme ve doğuya geçiş yeri olduğunu söyleyebiliriz. Kayseri'nin bu kadar işlek yollar üzerinde olması şehrin sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihi dokusu üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Özellikle ekonomik anlamdaki maddi getiriler, şehrin kalkınmasını ve şehir halkının refah içerisinde yaşamasını sağlamıştır. Bu zenginlik ilim adamlarının Kayseri'ye teveccühünü artırdığı gibi ilmi faaliyetlerinin yapıldığı bir cazibe merkezi haline de getirmiştir.

Tüccarlar da, ticaret yapmak için seyahat etmek zorundaydılar. Çok fazla

seyahat etmeleri ve çok yer görmeleri sebebiyle değişik coğrafyaların ve kültürlerin etkilerini beraberlerinde taşımaktaydılar. Tüccarların gördüklerini ve duyduklarını mallarıyla beraber gittikleri yerlere taşımaları ticaret yolları üzerindeki şehirlerin kültürel yapılanmasında önemli bir rol oynarken o şehrin sosyal yaşamına da katkıda bulunuyordu. Kayseri de bundan fazlasıyla nasibini alan şehirlerdendi. Selçuklu devlet adamları ve yöneticiler de dar'ul-mülk olan Kayseri'nin bütün bu güzelliklerden yararlanması için ellerindeki imkânlarını seferber etmekten geri kalmadılar.

Anadolu'nun bir Türk şehri olan Kayseri'de Danişmendlilerin bırakmış olduğu

ilim ve kültür hazinesi üzerine Selçuklular, ticaret yollarına bağlı olarak ticari hayatın getirmiş olduğu canlılıkla şehirde bir sanayi sitesi kurmuşlardır. (...)Ahi Evren de debbağlık zanaatını burada icra ediyordu.

Selçuklular Dönemi'nde çarşı ve pazarlar şehrin merkezine yakın yerlerde

kuruluyor ve geniş bir alana yayılıyordu. Memluk Sultanı Baybars ile Kayseri'ye gelen Kadı İbnü Abdü'z-zahir, ticari yapının surların dışında bulunduğunu, surların içinde dükkân dahi bulunmadığını, bugünkü kapalı çarşı çevresindeki ticari yapının ilk inşasının Selçuklu Dönemi'nde değil, daha sonra oluştuğunu söylemektedir.

Bu bilgiyi Selçuklu Dönemi vakıf kayıtları doğrulayarak, hanların ve ticaretin surların dışında bulunduğunu belirtir. Kaynaklarda çarşıların şehrin güneyinde, pazarın ise kuzeyde Meydan Kapısı civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kayseri'ye büyük bir canlılık kazandıran bugünkü anlamıyla sanayi sitesi olarak nitelendirebileceğimiz çarşı ve pazarların izleri ve günümüze kadar gelmiş isimleri ile Selçuklu Dönemi ticareti ve sanayisi hakkında bize ışık tutmaktadır. Kayseri ile ilgili kaynaklarda adı geçen çarşılar ise şunlardır;

Boyacılar Çarşısı: Sur kapılarından birine ismini veren çarşı her halde kapı yakınlarında bulunuyordu.

Debbağlar Çarşısı: Kayseri'de surların güney doğusuna denk gelen Han

Camii ile Döner Kümbet arasındaki Ahi Evren'in kurduğu debbağ (deri) atölyesi zamanla bu isimle anılan bir çarşı haline gelmiştir. (...)Neşet Çağatay'ın tespitlerine göre Ahi Evren'in halkı örgütlemesi, debbağlar, ayakkabıcılar ve saraç esnafını bir araya getirerek başladı. Sonrasında 32 çeşit esnafın ve sanatkârın lideri kabul edildi ve sanat kolları oluştu.

Kulahduzlar (Örücüler-Dokumacılar) Çarşısı: Kayseri'de sanayi çarşısının Debbağlar adı verilen mahallede yapıldığı ve bu mahallede cami ve zaviyenin var olduğu yine aynı bölgede külah-duzlar (örücüler-dokumacılar) mahallesinde çarşısının da olduğu biliniyor. Bacıyan'ı-Rum'un faaliyette bulunduğu Türkmen kadın ve kızlarından oluşan Debbağlar Çarşısı bitişiğindeki çarşıdır. Bu çarşı da yine Şeyh Evhadü'd-din Kirmani'nin Menakıb-namesi'nin hikâyesinde adı geçmektedir.

(...)Ayrıca Mevlevi yazar Ahmed Eflâki Denizli Beyliği'nde bulunan Mehmed Bey'den bahsederken onun bahadır (fetâ) biri olduğu ve başında akbörk bulunduğunu kaydeder. Akbörk ahilerin üniforması olduğuna göre bu akbörkün Kayseri Sanayi Sitesi'nde kulahduzlar çarşısında bacılar tarafından dokunduğu kuvvetle ihtimaldir.

(...)Debbağlar ve külah-duzlar çarşılarından İstanbul ve diğer Anadolu şehirlerine halı ve kilim ihraç edilirdi. Debbağlarda işlenen derilerin yünleri, kulahduzlar Mahallesi'nde Bacıyan'ı Rumlar tarafından işlenmekteydi. Bu kadınlar, genellikle ve daha çok dokumacılık ve örgücülük işlerinde çalışırlardı. Selçuklu Dönemi'nin sanat eserlerinden olan halı ve kilimleri, kadınlar dokur ve savaş meydanlarında da erkeklerini yalnız bırakmazlardı.

Selçuklular zamanında imalat sanayi gelişmişti. Halıcılık, debbağlık, dokumacılık vb. sanat ve zanaatların tarihçeleri üzerinde yapılan araştırmalarda bu sanatların Selçuklular zamanında birçok şehirde olduğu gibi Kayseri'de de gelişmiş bir sanayi sitesinin olduğu bir gerçektir. Bu durum daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir.

Kuyumcular Çarşısı: İç kalenin altın kapı162 olarak adlandırılan güney kapısında olduğu tahmin ediliyor.

Kasaplar Çarşısı: Sur dışında Ayavasil Kapısı yanında idi.

Bakırcılar Çarşısı: Yeri tam olarak bilinmemekle sur dışında idi.

Hiç şüphesiz ki bu sanayi sitesinde diğer esnaf kollarına ait birçok meslek dallarının da olduğunu söyleyebiliriz. Sınıflandırmaya göre adlandırılan çarşılar,

Kayseri'nin çeşitli yerleşim yerlerinde yakın zamana kadar bu şekilde anılmaktaydı.

Selçuklu şehirlerindeki çarşıları yaptıkları hizmetlere göre üç şekilde sınıflandırabiliriz. Bunlar:

1.Pazardaki hâkim insan kümesine göre adlanma: Türkmen pazarı, Ermeni pazarı, Garipler pazarı gibi.

2.Üretime göre adlanma: Buralarda hem üretim yapılıp hem de satılırdı.

3.Satılan eşyanın türüne göre adlanma: At pazarı, koyun pazarı, tuz pazarı, odun pazarı, balık pazarı, saman pazarı, ot pazarı gibi.

At Pazarı: XII. yy.'dan itibaren Selçuklu şehirlerinin tamamında bir at pazarı bulunmaktaydı. Bu isimle şehrin uzun yıllar hafızasında bir pazar bulunmaktadır. Bu Pazar aynı zamanda şehrin meydan fonksiyonunu da ifade etmektedir.

Esir Pazarı: Yabanlu Pazarı'nda olan bir ticaret de buna rastlanmıştı. İbn-i Bibi Ermenistan seferinden sonra Kayseri'den geçerken güzel bir Ermeni cariyesinin 50 akçeye satın alınabileceğinden bahsederken yeri hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Şeyh Evhadü'd-din Kirmani'nin Menakıb-namesinin 20. hikâyesinde bir dellal tarafından satışa çıkartılan kızı Fatma Bacı'nın annesinin buradan satın alınmış olabileceğini öğreniyoruz.

Pazarlar

Ünlü Yabanlu Pazarı ile ilgili ileride geniş bilgi verilecek. Sadece eski pazarların bazıları ile ilgili kısaca bilgi vereceğiz:

Selçuklu Dönemi ticaretinin bilinmeyen diğer pazarı da Kayseri-Kırşehir yolu üzerinde bulunan Ziyaret Pazarı' dır. Devletin himaye ve denetiminde bulunan bu pazarlar dönemin ticari hayatına adeta damgalarını vurmuştur.

(...) Tarihi ve ticari yolların tam da kavşağında bulunması her dem önemini devam ettirmiştir. Şehir, bu özelliklerinden dolayı Selçuklular zamanında da büyük değer kazanmıştır. Bu ticari yolların işlerliği ile canlılık kazanan Kayseri, gelen yolcuların ve misafirlerin geceleyip; ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan kervansaray ve hanlarla da tarihi dokusunu oluşturmuştur.

Selçuklular, Anadolu'da birçok kervansaraylar ve hanlar yaptırmışlardır. Kervansaray, bu günkü anlamıyla otellerdir. Selçuklu kervansarayların otellerden farkı parasız oluşudur. Tamamen insani duygularla yapılmışlarsa da devrin hükümdarlarının siyasi ve sosyal düşüncelerinin bir sonucu olarak da yaptırılmış olmaları bir gerçektir.

Kervansaraylar, şehir dışında yapılan kargir binalar olup, devlete aittir. Gelirini tımar beyleri veya vakıflarla sağlardı. Yolcular ancak üç gün yatabilirlerdi. Yolcuların günlük ihtiyaçlarının karşılanması dışında kıymetli para ve mücevherlerini saklamak üzere demir kasalar bulunmakta idi. Yolculardan din mezhep farkı gözetilmezdi. Bir de aşevi vardı. Bazı kervansaraylarda ilim adamları için bir kütüphane bulunurdu. Bu da bize kervansarayların da ilim alış verişinin yapıldığı önemli müesseselerden biri olduğunu; Selçuklu'nun ilim hayatıyla sosyal hayatı nasıl bütünleştirdiğini göstermektedir.

Kervansaraylar, ekonomik ve sosyal birçok görevi üstlenmiş yapılardır. Bu görevleri arasında zengin ticari emtia nakleden kervanları yağmalardan, göçebe ve eşkıya baskınlarından korumak ve konakladıklarında ise her türlü ihtiyaçlarını karşılamaktı. Vakıf eseri olan kervansaraylar, bir kültür alış-verişinin merkezi olarak da tüccarlar arasındaki iletişimi ve ortak bir dili de sağlıyorlardı.

Kayseri-Sivas arasında 6, Kayseri-Aksaray arasında 9, Kayseri-Malatya arasında 4, Kayseri-Adıyaman arasında 8 kervansaray bulunmaktadır. Ancak sayısı kesin olarak verilen bu kervansaraylar günümüze kadar sağlam bir şekilde gelememiştir.

I. Alâü'd-din Keykubad tarafından yaptırılan Konya-Aksaray arasında Sultan Hanı, Kayseri-Sivas arasındaki 2 kervansaray ile Kayseri-Konya arasındaki Zazadin, Obruk, Sadü'd-din Köpek, Kayseri-Malatya arasındaki Karatay, Kayseri-Besni (Adıyaman) arasındaki Kamerü'd-din kervansarayları bunlardan birkaçı idi. Karatay Kervansarayı'na Kayseri'den 36 parça arazi, iki mera ile Meşhed kasabasının 19 tarlasının vakfedilmesi, kervansaraylara tahsis edilen zengin vakıfların çok olduğuna işaret eder. Kervansarayların yanında bir de ticari mahiyet ve ücretli müessese özelliğini taşıyan hanlar mevcuttu.

O dönem itibarıyla Kayseri-Sivas arasında 24 hanın bulunması Selçuklular'ın iktisadi ve sosyal yönü kuvvetli bir şehrin ve bu şehirden müteşekkil bir devletin temellerinin oluşturulması için ne kadar gayret ettiklerini gösterir. Ama zamanla uluslararası ticaret yollarının değişmesi, bu kervansarayların birçoğunun öneminin azalarak birer zaviye şekline dönüşmesine paralel olarak uzun dönemde Selçuklu şehirlerini özellikle de Kayseri ekonomisini olumsuz etkiledi.

Kervansaraylar, yollar üzerinde; hanlar ise şehirlerde ticari mahiyette ve ücretli müesseseler olarak inşa olunmuşlardı. Selçuklular Dönemi'nde Kayseri'nin ticari sahadaki faaliyet ve başarısını gösteren o dönemin sosyal ve iktisadi hayatının bir başka göstergesi olan kervansaraylar, hükümdar ve devlet adamları tarafından yaklaşık olarak 30-40 kilometrelik mesafelerde ticaret yolları üzerinde yaptırılmışlardı. Büyük Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk de "Büyük yolların önemli noktalarına ribatlar (kervansaray, han) yapılmalıdır." diyerek gerçeği teyid etmiştir.

Kayseri'de Selçuklular zamanında üç han ile bir bedestenin varlığı kesin olarak biliniyor. Eski Bedestan Mahallesi'nde bulunan ve mahalleye adını veren yapı, Selçuklular devrinde yapılmıştı. Hoca Hasan tarafından şehrin güney batısında inşa edilen han ve Celalü'd-din Karatay'ın Kasaplar Çarşısı'nda Karatay Kervansarayı'nın vakfı olarak yaptırdığı han günümüze gelememiştir. Üçüncü hanın var olduğu ama nerede olduğu tam olarak bilinmemektedir. "Özet: Dilber İlimli Usul; Selçuklular Zamanında Kayseri'de İlmi ve Kültürel Faaliyetler)"

Surların kapsadığı alan diğer kentlerdekine nazaran küçük olduğundan sur içinde pek ticaret yapılamıyordu. Bu nedenle ticaret alanları surun dışında bulunuyordu. Daha sonraları özellikle Osmanlı Dönemi'nde, surların özelliklerini kaybetmeleri nedeniyle ticari faaliyetler sur içinde yapılmaya başladı. Bu bağlamda Kapalıçarşı yanında bulunan inşa edilen Bedesteni örnek gösterebiliriz. Han Cami Kervansarayı da bu konuda diğer bir örnektir.

XIII. asrın sonlarına doğru Moğol zulmü artmış, ülkenin her tarafı karışmıştı. Bu karışıklık peşinden açlık ve kıtlığı da getirdi. Sözgelimi Mısır Sultanı Baybars Kayseri'de bulunurken çıkan kıtlık nedeniyle 40-50 dirheme (yaklaşık 47 dirhem gümüş, ya da Orhan Dönemi'nin yaklaşık 112 akçesi) bir mud (yaklaşık 400 kilo) buğday bulunamıyordu. Kuru üzümün batmanı (8 kilo), 10 dirheme satılmıştı.

1242'de yapılan Köseadağ Savaşı'nda Selçuklu ordusu bozguna uğrayınca Moğollar Kayseri'yi de işgal etti; Kent, Moğol yağmasına uğradı. Halkın bir kısmı dehşet ve korkudan Halep ve Şam yönüne göç etti.

Kent merkezine baktığımızda, sanılanın aksine, Selçuklu Dönemi’nde ticari hayatın surların dışında olduğunu, surların içinde dükkan dahi bulunmadığını, bugünkü Kapalı Çarşı’nın çevresindeki ticari yapının Selçuklu Dönemi’nde değil daha sonraları oluştuğunu vakıf kayıtlarından anlamaktayız.

Türk-Moğol kavgalarında Konya Selçuklu Sultanlarının başarısızlıkları doğal olarak Konya, Kayseri ve Sivas’ın oluşturduğu üçlü başşehir mihverini parçaladı. Bu kentler ve civarında oluşan refah yok olmaya yüz tuttu. Bu bölgelerden güneye ve batıya göçler başladı. Sonuçta; Selçuklular’ın kurduğu iktisadi, sosyal ve siyasi düzen yıkıldı. Osmanlılar Dönemi’nde ise bu oluş daha da hızlandı mihver batıya Bursa, İstanbul, Selanik ve Edirne’ye kaydı.

Osmanlı Dönemi

Konuya, Şevket Pamuk’un şu tespiti ile başlayalım: Babıali’nin, üç temel endişesi varmış. Birincisi, İstanbul’un; ikincisi, Yeniçeri’nin; üçüncüsü ise kent merkezlerinin aç kalmaması. (Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914))

Toprak insan ilişkileri ve Kayseri

Sanırım, “toprak-insan” ilişkileri göz ardı edilerek, tarih yazmak anlamlı değildir. Bu nedenle, “toprak-insan” ilişkilerini; toprağa ait malikiyeti yazılmadan, günümüz Kayseri’sini de anlayamayız. Bunun için de hem kadim ve hem de Selçuklu ve Osmanlı Dönemi “toprak hukuku” bilinmeden tarihsel serüven hakkında sahip olunan bilgiler, çoğu zaman yanıltır insanı. Biz de önce basit bir tanımla başlamak istiyoruz. Osmanlı’da “özel” araziye “mülk” ve “kamu” arazisine “miri” deniyor. Bunların da alt başlıkları var.

Mülk; “Vakıf olmayan arazi hakkında kullanılan bir tâbirdir. Mülk araziye sahip olan şahıs tam tasarruf hakkına malikti. Araziyi isterse evlâdına miras bırakır, isterse satar, hibe eder veya vakfeylerdi.” biçiminde vermiş, “Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü”.

Surayia Faroqhi’nin “Osmanlı’da Kentler ve Kentliler” isimli eserinde Kayseri’de, “mülk” araziler için şunları demiş: “Klasik Osmanlı düzeninde tarlalar ilke olarak devlet mülkiyetindeydi. (...)Bu mülklerin bazıları daha sonra vakıf haline dönüştürüldü; fakat diğerleri hibe yapılan kişilerin ailelerin elinde kaldı. (...)16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başı Kayseri’sinde ender olarak ‘mülk tarla’ kayıtlarına da rastlıyoruz. Peygamber soyundan

geldikleri düşünüldüğünden ya da başka nedenlerle vergi dışı tutulan kişiler mülk tarla sahibi olabilirlerdi. Ancak mülk tarla sahipleri arasında sıradan kentliler ve köylüler de bulunmaktadır. (...)Ancak, şu anda elimizde bulunan belgeler mülk tarlaların, en azından 17. yüzyılda kesin bir direnişle karşılaşmadan yaygınlaştığı izlenimini uyandırmaktadır.”

“Mülk tarlalarının yaygınlaşması ve çiftliklerin gelişmesi iki ayrı olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz ikisi de, klasik Osmanlı toprak düzeninin çözülmesinin farklı yönleri olarak yorumlanabilir. (...)Bu olguların ikisi de muhtemelen ticaretin yalnızca Avrupa’ya tarımsal ürün satışının değil, iç ticaretin de gelişmesine bağlıdır. Söz konusu süreçlerin anlaşılabilmesi için mülk tarlalarının yaygınlaşması ve çiftliklerin doğması (ya da doğmaması) iki ayrı olgu olarak incelenmelidir.” diyor Faroqhi.

1880 yılında Anadolu’da İngiliz konsolos yardımcısı iken Ferdinand Bennet tarafından yazılan bir rapor bu gelişmenin son aşamasını belgelemektedir. Bennet, “Kayseri yöresindeki bütün toprakların mülk kabul edildiğini belirtiyor.” Tabii, bunda Tanzimat ile getirilen toprak düzeninin de rol alabileceğini ilave ediyor. Ayrıca; “17. yüzyıl miri topraklarının mülk haline dönüşme biçimi hakkında şimdilik hemen hemen hiçbir şey bilinmemektedir. (...)Dolayısıyla özel mülkiyet, 19. yüzyıl yasal düzenlemelerinin hızlandırıcı müdahalesinden çok önce önem kazanmaya başlamıştı.” notu da düşülmüş.

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden Emine Erdoğan Özün-lü’nün “XVI. Yüzyıl Osmanlı Kentlerinin Ekonomik Nitelikleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi (2010)” isimli eserinde Ankara, Kayseri, Manisa, Trabzon ve Antep (Ayıntab) için bir çalışma yapılmış. Çalışmada, “Osmanlı’da kent/şehir kavramı tartışmaları bir kenara bırakılarak gerek nüfus gerekse ekonomik açıdan kent/şehir niteliğine sahip olan araştırma kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda kentlerin mevcut durumlarının tespit edileceği zaman dilimi ise XVI. yüzyıl olarak belirlenmiştir. Zira bu yüzyıl, nüfusun büyüme hızı ve Yeni Dünya’dan gelen gümüşün (Merkantilist dönem ve sonrası k.d.) sebep olduğu fiyat dalgalanmaları göz önünde bulundurulduğunda Akdeniz havzasında yer alan bütün kentlerin aynı kaderi paylaştıkları bir yüzyıldı ve doğal olarak bu süreçten Osmanlı Devleti de etkilenmişti.”

“Hiçbir Osmanlı kenti İstanbul ile karşılaştırılabilecek büyüklükte değildi. Bursa’nın, Kanuni Dönemi’nin ilk yıllarında imparatorluğun ikinci büyük kenti olan Halep’i, 16. yüzyılın sonuna doğru geride bırakarak bu konuma yükselmiş olması dikkat çekicidir.” diyor Faroqhi anılan kitabında.

“Kayseri ve Ankara, 16. yüzyılda Selanik’i geride bırakarak Osmanlı egemenliğindeki Balkanların en önemli kenti haline gelmiş olan Edirne ile karşılaştırılabilecek büyüklükteydi.” diyor. Tabii, “16. yüzyılın sonu Rumeli kentlerinin hiyerarşisi bütünsel olarak incelenmemiş olduğundan, kesin sonuçlara ulaşılması şuanda olanaksızdır.” demeyi

de ihmal etmiyor. Kayseri bağlamında sorulması gereken temel soru şu: Acaba Kayseri, bu özelliğini takip eden yüzyıllarda da devam ettirebildi mi? Bu sorunun yanıtı, bu çalışmanın boyutlarını aşar. Ancak, dönemsel olarak yapılmış bazı araştırmaları ve başta “seyyahlar” olmak üzere gözlemleri aktarmakla yetineceğim. Ama iç ticaret yollarının, zaman içerisinde değişmesi sonucunda, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Kayseri pek de iyi durumda olmadığını, “ikincil iller” arasında yer aldığını söyleyebiliriz.

XVI. yüzyıl aynı zamanda Osmanlı Devleti’nde nüfus artışlarının ve kentleşmenin hız kazandığı, kırsal kesim ile kentler arasındaki ekonomik bağların kuvvetlendiği bir dönemdi. Özellikle Balkanlar ve Anadolu’da yerel ve bölgesel pazarların yaygınlaşması ve küçük değerli bakır ve gümüş sikkelerin kullanılmaya başlaması ile şehirlerin ekonomik potansiyellerinde yüksek oranda artış görülmüştür. Bu olumlu gelişmelere rağmen aynı zamanda bu yüzyıl, kıyı bölgelerdeki loncaların, hammaddelerin ihracından doğan kısıtlıklardan ciddi bir şekilde etkilendiği ve hattâ üretimlerine ara vermek zorunda kaldıkları bir yüzyıldı.

Ekonomik açıdan karşılaştırılacak olan Osmanlı şehirlerinin genel olarak niteliklerine gelince; söz konusu kentler, sanayi öncesi tarım toplumunun hususiyetlerine sahip olup milletlerarası, bölgelerarası ve bölge-içi ticaret, kentler arası ekonomik faaliyetler ve hayvancılık gibi alanlarda önemli rollere sahip olan kentlerdi. Bu kentlerin ekonomilerinde tarımsal üretimden elde edilen gelir de önemli bir yer tutmaktaydı. Nitekim 1520-30 tarihlerine ait tahrir defterleri bu kanıyı doğrulamaktadır. Kentlerle ilgili belgeler özellikle de tahrir defterleri incelendiğinde değerlendirmeye tabi tuttuğumuz kentlerin ekonomik nitelikleri hakkında bir takım neticelere ulaşabilmek mümkündür.

Bu bağlamda defterlerde kayıtlı kent ekonomisiyle ilgili veriler “sanayi, ticaret, tarım ve hayvancılık” şeklinde genel hatlarıyla tasnife tabi tutularak değerlendirilmeye alınmıştır. Elbette çalışmada sadece bu veriler göz önünde bulundurularak bir takım tespitlere gidilmemiş, araştırma kapsamına alınan kentler üzerine yapılmış muhtelif çalışmalardaki bilgiler de göz önünde bulundurulmuştur. (...) Yukarıda ifade ettiğimiz tüm bu çekincelere rağmen tahrir defterlerindeki veriler, en azından kentlerdeki ekonomik işlevler hakkında fikir vermektedir. Bu çerçevede hadiseye bakıldığında, XVI. yüzyılda yapılan belli tahrir dönemleri boyunca Ankara, sanayi kenti izlenimi verirken Trabzon bu niteliğe ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısına doğru sahip olmuştur. Ekonomik verilere bakıldığında Manisa ve Antep’in ise XVI. yüzyıl boyunca ticaret kenti özelliğine sahip oldukları gözlenmiştir. (...) Kayseri’ye gelince; bu kentin XVI. yüzyılın ilk yarısında tarım ve hayvancılıkla ilgili vergi kaleminde artış olmakla birlikte yüzyılın sonunda bir “ticaret kenti” haline dönüşmüştür.

Gerçekten de her beş şehrin sanayisine delâlet eden vergi kalemlerine göz atıldığında söz konusu yüzyılın özellikle ikinci yarısında şehirlerin bu niteliklerini daha da güçlendirdikleri görülmektedir. Kezâ Ankara gerek ticaret gerekse sanayi açısından önemli bir ekonomik potansiyele sahipti. Özellikle sof üretiminde uzmanlaşan şehir, üretimde o kadar ileri düzeye ulaşmıştı ki burada üretilen soflar, Osmanlı sınırları içerisindeki pazarlarda satıldığı gibi yabancı pazarlara da satılmaktaydı. Özellikle Venedik, Lehistan ve İngiliz tüccarları Ankara sof ticaretinde büyük rol oynamaktaydılar tespitini görüyoruz.

“(…)Avrupalı tüccarlar XVIII. asrın ilk yarısından itibaren Osmanlı şehirlerinde ‘ticarî konsolosluklar’ açarak ticaret ağlarını Anadolu’nun iç kısımlarındaki şehirlere kadar genişletmiş; Ankara, Kayseri’ye kadar ulaşmışlardır. Tabii olarak bu ticaret ağının meydana getirdiği canlılıktan birçok şehir gibi Kayseri de payını almıştır.” (Karagöz, Mehmet)

Bir Değerlendirme

İstanbul’un fethinden yani 1453’ten sonra artık imparatorluk dönemi başlıyor, tüm oluşumlar imparatorluk konseptine göre şekilleniyordu. Anadolu’da nüfusun seyrekleşmesi, buralarda sosyal ve iktisadi hayatın canlılığını yitirmesi, Selçuklu Dönemi’nde devletin “orta alanı” Konya-Kayseri-Sivas-Erzurum ve civarı yerini, Bursa-İstanbul-Edirne-Selanik ve etrafında oluşan yeni dengede; adeta bu kentler kaderine terk ediliyordu. 14. yüzyıl gezgini İbn Battuta şehirden geçerken, canlılığından çok etkilenmişti.

Faroqi, “Orta Halli Osmanlılar” isimli yapıtında bu durumu şöyle özetlemiş: “(...) Selçuklu Dönemi’nde sarayın sık sık taşındığı Kayseri Orta Anadolu’nun en canlı merkezlerinden biri haline gelmiştir.” “Selçuklu Devleti’nin yıkılışından ve Moğollar’ın Anadolu’dan çekilişinden sonra Kayseri birbiri ardına bir dizi küçük beyliğin eline geçti. 15. yüzyıl boyunca Osmanlı’nın siyasi etkisi Kayseri’de çok güçlü olarak hissedildi; fakat Kayseri ancak Karaman ve Dulkadir beyliklerinin ortadan kaldırılmasıyla gerçek anlamda bir Osmanlı şehri oldu. Osmanlı’nın fethinden sonra iç ticaret pax ottomanica (Osmanlı Barışı) sayesinde gelişti. Ancak, Tokat veya Ankara ile karşılaştırıldığında, Kayseri bölgelerarası ticaret açısından ikincil önemde bir merkezdi. Anadolu’nun ana kervan yollarından ikisi de Kayseri’den geçmiyordu. Sadece ikincil, ‘besleyici’ bir yol, şehri ‘kuzey kervan yolu’ üzerinde bulunan Sivas’a, İstanbul’u Erzurum ve İran ötesindeki topraklara birleştiren ana yola bağlıyordu.”

“Osmanlılar’ın kuruldukları coğrafyada kendilerinden önceki devletlerin izledikleri iktisadî siyasetin bir bakıma devam ettiricisi olduklarından İpek ve Baharat yollarının canlılığını korumuşlar ve XVI. asrın sonlarında ticaret yollarının Akdeniz’in dışına yön

değiştirmesine rağmen şartlara uygun ticaret siyaset geliştirmeyi başarmışlar. (...) Anadolu'nun en eski yerleşme yerlerinden olan Kayseri, Anadolu coğrafyasında daha ziyade güneye bakan Hindistan-Akdeniz tarihî ticaret yollarının kesiştiği coğrafi bir bölgede bulunmaktadır. Mübeccel Kıray'ın tanımlaması ile Kayseri 'kendine özgü bir fetih ve ticaret tarihi üzerinde şekillenmiş özel bir etkileşim alanı olarak' tarih boyunca Mısır, Roma ve Osmanlı gibi büyük devletlerin oluşturduğu ve denetlediği ulaşım, ticaret ve kültürel etkileşim yolları üzerindedir.

(...)Bilindiği gibi Anadolu coğrafyasında iki mühim ticaret yolu bulunmaktadır. Bu yollardan birisi; doğu-batı, diğeri güney-kuzey istikametindedir. Doğu-batı istikametindeki yol Antalya'dan başlıyor, Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri'den geçtikten sonra Sivas'ta kuzey-güney istikametindeki yolla birleşmekte ve oradan da Erzurum üzerinden Tebriz'e ulaşmaktadır. İkinci yol ise, Sinop limanından başlayarak Tokat'tan geçip Sivas'ta doğu-batı istikametinden gelen diğer yolla birleştikten sonra Malatya üzerinden Halep'e ulaşmaktadır. Bu yolların geçtiği coğrafyayı hâkimiyeti altında tutan önceki devletler gibi Selçuklular ve Osmanlılar, benzeri "üretim ve ticarî siyaset"i takip etmişlerdir.

XVII. ve XVIII. asırlarda başta İstanbul olmak üzere Osmanlı şehirlerinin ticarî yönleri Akdeniz'e dönmüş olsa da, sahil kentleri ile yürütülen ticaretin hacmi Batı ile yürütülenin iki katına çıkmıştır. XVII. ve XVIII. asırlarda; Kayserili tüccarların iç ve kıyı ticaret şehirleriyle ticarî münasebetlerini tespit edebiliyoruz. Belgelerde, tüccarların çok yoğun ticaret yaptıkları iç ticaret şehirleri Ankara, Tokat, Çorum, Erzurum, Adana, Yozgat, Konya, Kastamonu, Niğde'dir. Kıyı ticaret şehirleri ise, İzmir, İstanbul, Payas ve Kahiredir.

Yine XVIII. asrın ilk yarısında Anadolu'ya ticaretin yapıldığı önemli bir merkez de İpek Yolu'nun güzergâhındaki Tebriz'dir. Bir hususa dikkat çekmek gerekirse Kayserili tüccarların güneyde en fazla ticaret yaptıkları şehirler ise Halep, Şam, Payas ve Kahire'dir. (...)Kayseri tarihin her döneminde ticaret yollarının kesişme yerinde kurulduğu için zaman içinde ticarî önemi azalsa da, XVII ve XVIII. asırlarda önemli bir üretim ve ticaret şehri olmayı sürdürmüştür.

Şehrin Ticarî İmkânları ve Faaliyetleri

Girişte, "bir şehrin ticarî imkânı ile kastedilen; ticarî olmak maksadıyla üretici esnaf-sanatkâr ve üretilen mal-metadan, üretilen malın tüketiciye ulaştırılması sürecindeki bütün faaliyetler" kastedilmektedir diye belirtmiştik. Bu faaliyetleri; iş gücü, mal, pazaryeri, ulaşım vasıtaları ve ulaşım şartları alt başlıkları şeklinde sıralamak

mümkündür. Buradan hareketle bir şehrin ticarî imkânlarını ve faaliyetlerini iki ana bölümde inceleyebiliriz. Birincisi, şehrin yerleşim yeri, ulaşım imkânları ve ticarî mekânları, ikincisi ise, şehrin iş adamı ve iş gücü-müşteşebbis ruhlu insanı; sanatkâr, üretici, tüccardır.

Şehrin Yerleşim Yeri, Ulaşım İmkânları ve Ticarî Mekânları:

Bu başlık altında bilgiler nazarî olarak verilirken aynı zamanda denemenin esası olarak örnek şehir olarak ele alınan Kayseri şehrinin fiili durumu izah edilerek ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Yerleşim:

Yerleşme, en geniş anlamda dünyanın her yerinde en ilkel ev kümelerinden, en yüce yapılara kadar bütün binaların tamamı olarak tanımlanabilir. Bu şekilde yerleşme, bir anlamda, dünya yüzeyi üzerinde insan eliyle yapılmış olan şekillerin tamamı demektir. Paleolitik Devri'nden beri Anadolu'daki yerleşme yerleri; çok dakik coğrafi hesaplamalara göre kurulmuş, "Jeopolitik ve Sosyo-Ekonomik" açılardan ince hesaplamalarla belirlenmişlerdir. Kayseri bu şartlarda Anadolu'da kurulan şehirlerden birisidir.

Ulaşım:

Bilindiği gibi Türkiye doğu-batı, kuzey-güney istikametinde gelen ve çeşitli kolları olan ticaret yollarının bulunduğu bir coğrafyadır. Kayseri şehri bu yolların geçtiği ve kesiştiği yerlerde kurulmuş şehirlerden biridir, dolayısıyla ticari imtiyazlı şehirlerdendir denilebilir. Bu sebeplerden dolayı ulaşım imkânları yeterinden fazladır denilebilir.

Ticari Mekanlar

Bütün Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Kayseri'de de şehrin merkezinde birer çarşı-pazar bulunmaktadır. (...) Surlarla iç kale arasında olan Kayseri çarşısı hakkında Evliya Çelebi, "Muhasip Ağa'nın dükkânını geçince Arpacılar Çarşısı, Kazancılar Pazarı ve Samurcular Çarşısı gelir. Sol tarafta Mevlevihane bahçesinin kapısı vardır. Uzun çarşı başında son bulur. Saraçhane ile Haffafhane Pazarı, aydınlık, düzenli ve çok kalabalık pazarlardır. Debbağlar Pazarı temizdir. Odun Pazarı kale kapısında olup buraya At Pazarı kapısı derler, At Pazarı, Paşa Sarayı yanındadır.

Koyun Pazarı da o civardadır." diyerek fizikî olarak yerini tarif ettiği çarşıdan iki yerde kargır kapalı çarşısı bulunur. "Biri kuyumculardır ki her türlü eşya ve mücev-

herler bulunmaktadır. Çeşitli kap kacak eşyaları pek çoktur. Büyük bedestende zengin tüccarlar alış-veriş edüb, çeşitli kumaşlar satın alırlar. Büyük çarşılardan Uzun çarşı gayet süslüdür." diye bahsetmektedir.

Kayseri'yi gezen seyyah Polonyalı Simon ise Kayseri'de "Hanlar, bedestenler, dükkânlar, çarşı-pazarlar ve kuyumcu dükkânları vardır. Böyle olduğu halde az insana rastlanır." demektedir. Osmanlı şehrindeki çarşı-pazarlar esnaf teşkilatı yapısına uygun teşkilatlanmakta ve idare edilmektedir. Muhtesibin kontrolündeki çarşı-pazar "Pazar-başı" tarafından her mesleğin işkolu temsilcileriyle birlikte yürütülür. Çarşı-pazarların mekânları olarak bedestenler, hanlar ve pazaryerleri bulunmaktadır. XVII ve XVIII. asırlarda Kayseri'nin çarşı-pazar gelirlerinin tamamını hesaplamak mümkün olmamakla beraber bir belgeden Kayseri'nin 17. asırda "bac-ı bazâr" gelirlerinin senelik 63 bin akçe olduğu tespit edilebilmiştir.

Bedesten:

Kayseri'de çarşı-pazarın en önemli ticarî mekânlarından iki tane bedesten bulunmaktadır. Birisi Selçuklu yapımı olan bedestenin yapılış tarihi bilinmemekte ve kitabsızdır. İkinci bedesten 1467 senesinde Kayseri Sancakbeyi Mustafa Bey tarafından inşa edilmiştir. Güneyinde Vezir Hanı, doğu ve kuzeyinde Kapalı Çarşı, Batıda Pamuk Hanı ile çevrilidir. XVII. asırdaki durumu hakkında Evliya Çelebi'den bilgi sahibi olduğumuz bedestenler XVIII. asırda da faaldir. (...)

Hanlar:

Kayseri'nin merkezinde; Gön Hanı, Abdi Bey veya Kığılamazoğlu Hanı, Vezir Han, Pamuk Han bulunmakta, Karatay Kervansarayı ve Sultan Han Sivas yolu üzerindedir. Bu hanların XVII ve XVIII. asırlardaki durumu hakkında faaliyette olmalarına rağmen yeteri kadar bilgi sahibi değiliz (...)

Kapan Hanı:

Evliya Çelebi'nin, "çok kalabalık ve sağlam bir han" diye tanımladığı Kayseri Kapan Hanı At Pazarı'ndadır. Dört tarafı tarık-ı 'amm ile mahdud fevkanî ve tahtanî kapısı bulunmaktadır ve XVII. asırda geliri 38 bin akçedir. XVIII. asırda Kapan Hanı'n gelirinin yaklaşık bu rakamda olabileceği tahmin edilebilir.

Ticaret Alanları

Ticaret alanlarına gelince; Kayseri'de önemli bir ticari merkez olan Gön Hanı, Osmanlılar Dönemi'nde Ordu Defterdarı ve sonra sadrazam olan Piri Mehmet Paşa tarafından

yaptırıldı (1523). O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten, Eski Pazar gibi mahallere rastlamaktayız. Ayrıca; 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6.501 adet vergi mükellefi bulunduğunu kaynaklardan öğreniyoruz.

Tarihi büyükşehirlerde “Samanpazarı”, “Odunpazarı”, “Atpazarı”, “Balıkpazarı”, “Unpazarı” gibi semt adlarına rastlamaktayız. Bu pazarlarda ismini veren ticari mallar satılırdı. Bu zincirde kapan hanları da önemli bir yer tutar. Kapan hanları; her biri tek bir cins ticari malın, toptan satışı ya da dağıtımını yapan kapalı birer pazar yerleriydi. Bunlara, Anadolu Selçuklular’ı Dönemi’nde de rastlamaktayız. Ama bütün özellikleriyle kapan hanları Osmanlı Devri’nde, özellikle Fatih’ten itibaren gerçek birer tarihi anıt olarak karşımıza çıkıyordu.

16. yüzyılda Kayseri’de, iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezlerini görmekteyiz. Ayrıca bunlara, Gazezler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar (ekmekçi), Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler (pamukçular), Takkeçiler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ile Otpazarı’nı da ilave edebiliriz.

17. yüzyılda Kayseri’de canlı bir ticaret ve sanayi hayatının olduğu görülmekte. Bu dönemde çarşı ve pazar geliri 63 bin akçe olup bunun 38 bin akçesi “pazar bacından” ve 25 bin akçesi de “ihtisap gelirinden” oluşmaktaydı. Kapan Hanı’na giren hububattan alınan yıllık vergi ise 38 bin akçeydi. Yine yıllık geliri 45 bin akçe olan bir boyahane ve bir de mumhane vardı. Bunlar, mültezimler tarafından işletiliyordu.

Vezir Han

Kayseri’de ticarî hayatın XVIII. asrın başlarında hâlâ canlılığına iyi bir delil de, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa’nın 1723’de Nevşehir’de eylediği cami ve imaret için “akar” temin etmek maksadıyla yaptırdığı “Vezir Han”dır. Vezir İbrahim Paşa’nın bina ettirmek istediği han için vazifelendirdiği Ser Mimar-ı Hassa Mehmet tarafından önce “akar binası ne mahallerde bina olunması münâsib” bir yer tetkiki yaptırılmış ve sonra inşa edilmiştir. İnşası tamamlanan han, 27 Ocak 1728 tarihinde senelik 4.000 kuruşa iltizama verilmiştir. Bu hanın Kayseri’ye yaptırılmasındaki tercih şehrin ticarî önemi ile alakalı olması gerekir. (Karagöz, Mehmet)

Pazarlar

XVII. ve XVIII. asırlarda Kayseri’de tespit edebildiğimiz Pazaryerleri: At pazarı, Araba pazarı, İplik pazarı, Odun pazarı, Koyun pazarı, Buğday pazarı, Debbâğ pazarı, Mezat pazarı, Penbeciler pazarı, Haffaf pazarı, Saman pazarı, Çilingir pazarı, Samurcular pazarı, Pastırma pazarıdır.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığı gibi Pazaryeri isimleri o şehirde üretim ve ticareti yapılan eşya ve mala göre adlandırılmaktadır. Kayseri’deki esnaf cemiyetlerinin XVII ve XVIII. asırlardaki faal olmalarının sebepleri arasında Kayserili tüccarların ticarî faaliyetlerinin önemli yeri olmalıdır. Çünkü Anadolu’nun birçok şehirleriyle ticarî münasebetlerde bulunan Kayserili tüccarlar üretim ve tüketim mallarının ticaretini beraberce yapmaktadırlar. Bu durum Kayserili esnafın mallarını rahat pazarlamasını temin ederken esnafın hammadde ihtiyaçlarını da kolayca temin etmesine sebep olmaktadır. Böylece Kayserili esnafın üretim faaliyetleri canlanmakta ve üretim artmaktadır.

İş Adamı ve İş Gücü (Sanatkâr-Müteşebbis-Sermayedar-Tüccar)

Şehrin çarşısı da denilen; zanaat ve ticaret mekânlarında, üretim ve pazarlama yapan insanlar ve onların emeği, şehrin ticaret imkânlarının esas unsurlarındandır. Osmanlı şehrinde; sanatkârlar ve tüccar-esnaf sınıfını meydana getirenlere “ehl-i hîrfet veya hîrfet ehli” denilir. Çırak-usta geleneğiyle eğitim alanlar “Gedik” sistemiyle iş yerine kavuşur ve “Lonca” teşkilatı içerisinde müessis bir yapı meydana getirirler ve “Muhtesib” in denetiminde hukukî şartlara uygun olarak faaliyetlerini icra ederlerdi. Hîrfet (san’at, meslek) ehlinin yaptıkları iş taksiminde faaliyetlerini: a- üretici-satıcı sanatkâr, b- üretici için ticarî faaliyette bulunan alım ve satım yapan tüccar, c- tekrar satan tüccarlar olarak yürütmektedirler. Şehrin çarşısında faaliyetlerini yürüten bu kesim insanlar aynı zamanda şehrin iktisadî gücünün de çekip çevirenidirler. Bir Osmanlı şehri olan Kayseri’nin ticarî imkânlarını yukarıda belirlediğimiz üç esas üzerinden ele alarak ortaya koymak mümkündür.

Üretici-Satıcı Sanatkâr veya “Hîrfet Ehli”

(...)Osmanlı şehrinde sanayi ve ticaret hayatının kadrolarını meydana getiren bu “hîrfet ehli” de denilen sanatkârlar, cemiyetler halinde hiyerarşik bir biçimde teşkilatlanmışlardır. Osmanlı esnaf cemiyetleri iş ve faaliyetlerini; serbest rekabet düsturu yerine, karşılıklı kontrol, yardım ve imtiyaz esasıyla yürütmektedirler. Şehrin üretim hayatının önemli ve vazgeçilmez unsuru olan “esnaf cemiyetleri” gelenek halinde belli sayılarda “zümreler” teşkil ederek hayatını devam ettirmektedirler.

Bu zümrelerden birisine katılmak isteyen Osmanlı insanı; belli bir hiyerarşiyile; “çırak-usta” usulünde sanatın sırlarını, cemiyet geleneklerini ve ahlakî esasları öğrenirler ve “gedik” sistemine uygun olarak üretim hayatına katılırlardı. Böylece bir şehrin önemli

insan nüfusu esnaf cemiyetlerinin bünyesinde bulunurdu. Esnaf cemiyetlerindeki gedik sisteminin özel teşebbüsü engelleyen bir tarafı olmakla beraber, esnaf cemiyetleri idarî teşkilatın sıhhatli yürütülmesine de yardımcı olmaktadır. Çünkü Osmanlı Devleti, esnaf cemiyetlerinin meselelerinde esnaf yöneticileriyle muhatap olmaktadır. Dolayısıyla kolayca yüzlerce insan zabt-ı rabt altına alınmakta ve cemiyet-devlet ahengi kurulmaktadır.

XVII. ve XVIII. asırlarda özellikle Kayseri, girişte de belirttiğimiz gibi Anadolu'nun kendi ölçeğinde önemli birer sanayi ve ticaret şehirleri olarak az da olsa; canlı ve hareketli bir şehri durumundadır. XVII. asrın ortasında Kayseri'yi gezen Evliya Çelebi, Kayseri'nin esnaflarının çok hizmet kolları olduğundan bahsettikten sonra, "Attarlar, berberler, bakkallar, kasaplar, çizmeciler, şıracılar, hattatlar, oduncular bulunmakta." diye anlatmaktadır.

Kayseri'den esnaflık kolunun debbağlık ve dokumacılık olduğu bir başka seyyah Polonyalı Simon'da XVII. asırda Kayseri'deki esnafları büyüklüklerine göre "Kasaplar, Cullahlar, Demirciler, Aşçılar, Börekçiler, Semerciler, Arpacılar ve Berberler" şeklinde tasnif etmekte ve en önemli esnaf mesleklerinden terzilik ve kaftancılıktan söz etmektedir. Bu arada Kayseri'de XVII ve XVIII. asırlardaki deri işlemeciliğinin önemini belirtmek için birkaç cümle yazmak gerekir diye düşünmekteyiz. Mesela, dericiliğin katkı maddesi olan "Mazı" Bağdat ve Diyarbakır'dan geldiği için aksamalar sebebiyle İstanbul'a sahtiyan göndermesi gereken Kayseri esnafı, üretimi ve mal göndermeyi aksatmaktadır. Bu durum Osmanlı ülkesinde sahtiyan fiyatlarının artışına sebep olmaktadır. Devlet; XVII ve XVIII. asırlarda yetkilileri tedbir almaları için sık uyarmaktadır. Kayseri için Evliya Çelebi, Polonyalı Simon ve şer'îye sicillerinden istifade ederek, sayılarını tam olarak tespit edememekle beraber XVII ve XVIII. asırlarda bu şehirde aşağıdaki meslek zümrelerini tespit etmek mümkündür:

Debbağlar, Sabuncular, Cullahlar, Cerrahlar, Kaftancılar, Boyacılar, Kuyumcular, Berberler, Atarlar, Bakkallar, Oduncular, Haffaflar, Kalaycılar, Terziler, Kazancılar, Semerciler, Mumcular, Taşçılar, Hamamcılar, Sıvacılar, Ekmekçiler, Kurşuncular, Bezirciler, Bakırcılar, Kürkçüler, Yorgancılar, Neccarlar, Pastırmacılar, Çiviciler, Kavukçular, Demirciler, Çilingirciler. Kayseri'de her bir esnaflık kolunda iş yapanların sayılarını tam olarak tespit etmek mümkün olmamaktadır.

Yukarıdaki bilgilerden; XVII ve XVIII. asırlarda Kayserili tüccarların faal olmalarının ticarî ihtiyacı artırdığı dolayısıyla da esnaf cemiyetlerinin sayı ve iş imkânlarının artmasına yardımcı olduğu kabul edilebilir.

Üretici İçin Ticarî Faaliyette Bulunan Alım ve Satım Yapan Tüccar (Ticarî Müesseseleri ve Faaliyetleri)

Şehir iktisadiyatının bir diğer unsuru üretici-satıcı esnaftan sayı olarak daha az, ancak iş hacmi bakımından daha büyük olan kısmını alım-satım yapan ve satan tüccar diye adlandırılan kısım teşekkül ettirir. Tüccarlar yalnız kendileri ticaret yaptıkları gibi meydana getirdikleri müesseselerle alım-satım yapmakta ve tamamıyla ticarî diyebileceğimiz faaliyetleri yürütmektedirler. XVII ve XVIII. asırda Kayseri’deki tüccarları ve ticarî müesseseleri ve faaliyetlerini bütün yönleri ile takip etmek için yeterli belge ve bilgi bulmak mümkün olmamaktadır.

Bu dönem hakkında umumi, hususi üretim ve ticaret mal ve sermayesi hakkındaki bilgiler, maalesef yok denecek kadar azdır. Konu ile alakalı bilgileri elde ettiğimiz en zengin kaynaklar; Kayseri şer’iye sicillerindeki, başta “tereke kayıtları” olmak üzere satış vesikaları veya vakıf eserleri ile ilgili olarak tamamı dolaylı belge ve bilgilerdir. (...)

Dönemin Kayseri’sinin ticarî imkânlarının belirlenmesinde “şirket” kelimesine dikkat etmek gerekir kanaatindeyiz. Osmanlıda yaygın bir şirket kültürünün olduğu bilinmektedir. Şirket; hukuk lisanında mevzu olarak ortaklık, bir adamın yapamayacağı şeyi meydana getirmek ve mütemeddi olmak için birden ziyade şahısların muhtelif suretlerle birleşmesidir. Kayseri’de bizim tetkik ettiğimiz belgelerde daha ziyade “şirket-i akd” şeklinde kurulan şirketler bulunmaktadır. Şirket-i akd; iki veya daha fazla kimsenin arasında bir akd; yani bir icab ve kabul ile husule gelen şirkettir ki, kazanılacak olan kâr şirketi kuranların arasında müşterek olarak paylaşılır.

(...)Şirket-i akd’ler, şirket-i inân, şirket-i mufâveze ve şirket-i mudârebe gibi üç ayrı şekilde teşekkül ettirilmektedirler. XVII ve XVIII. asırlarda Kayseri’de şirket-i akdin üç ayrı biçimiyle ilgili çok fazla bilgi bulunmaktadır. Belgelerden, kurulan şirketlerin kimliklerine ulaşmak da mümkündür. Şirketler; hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler tarafından kurulabilmektedir. Yalnız Müslümanların veya gayrimüslimlerin kendi aralarında kurdukları şirketler olduğu gibi Müslümanlar ile gayrimüslimlerin ortak olarak kurdukları şirketler de bulunmaktadır.

Kayseri’deki tüccarların kurdukları şirketler; bizzat kendilerinin sermaye olarak meydana getirdikleri kaynakları olduğu gibi, sermaye tarîkı ile, müşteri ve makbuz karşılığı veya karz-ı şer’i ile ya da küçük sermayeler murâbâha karşılığı alınan sermayelerden meydana getirilmiştir. Şirket sermayeleri için önemli bir diğer kredi kaynakları ise, şehrin mahalle ve mahallelilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ayrılmış olan, nakit paralardır. Belgelerde, “avâriz ve nüzûluna mevkûf-ı nükûd” şeklinde kaydedilmişlerdir. Mahalle “mekvûf-ı nükûd mütevellileri” tarafından idare edilen paralar, kıymetinin korunması veya gelirlerinin artırılması için “murabaha” ya verilerek bu

paraların “nemâ” larından istifade edilmektedir. Bu şekilde hem mahallelinin paraları değer kazanmakta hem de tüccarlara büyük kaynaklar temin edilmektedir.

Kayseri’de XVII ve XVIII. asırlardaki şirketler; hem kendi öz kaynakları hem de kredi imkânlarıyla sermayelerini küçümsenmeyecek rakamlara ulaştırabilmekteler. Bu durum şehrin ticarî imkânlarını artırmaktadır.

Bu zaman diliminde tespit edebildiğimiz kişilerin ve şirketlerin sermaye rakamları 200 ile 20 bin kuruş arasındaki rakamlara baliğ olmaktadır. Belgelerde tüccar ve şirketlerin yaptıkları ticarî faaliyetler: “Ticaret maksadıyla diyâr-ı ahire gitmek” veya “diyâr-ı ahire kâr-ı kesb maksâdıyla” gitmek gibi ifadelerle kaydedilmiştir. Ayrıca, şirket sahipleri XVII. asrın sonundan itibaren çeşitli mukataaları-işletmeleri iltizamla alıp satmaktadırlar. Bu işler büyük rakamlı ticarî faaliyetlerdir.

Kayseri’deki XVII ve XVIII. asırdaki ticarî faaliyetleri sadece bu şehirlerin tüccarları ile sınırlı değildir. Osmanlı’nın diğer şehirlerinden veya başka ülkelerden gelen tüccarların da ticaret faaliyetleri bulunmaktadır. Belgelerde, “Ticaret maksadıyla bulunan” veya “Diyar-ı Acemden olub ber-vech-i ticâret” kayıtları bu kişilerin yerli tüccar olmadıklarını işaret etmektedir.

Kayserili tüccarların XVII ve XVIII. asırlardaki ticarî mallarının kalemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür; pamuk, keten, sabun, bez, kahve, astar, balık, at, deve, çeşitli kumaş, şab, çuka, sahtiyan, nışadır, pastırma, elvan, Londra çuka, şehir çiti (tülbent), mazi, Manisa alacası, güherçile, kurşun, demir, bakır, kazan, cariyeye, köle, vb.. Bu kadar çeşit kalem malın ticaretinin yapılması bu şehirlerdeki ticarî hayatın büyük boyutlarda olduğunu göstermektedir. (...) (Mehmet Karagöz, *Kayseri İktisat Tarihi’nde “Şehir İktisadiyatı Denemesi”*)

“Bu dönemde Akdeniz dünyasında geçerli standartlara göre her iki kent de oldukça büyük kentlerdi. Kervan ticaretinin yapıldığı bu iki kent, yabancı tüccarların uğrak yeri idi. Özellikle Kayseri şehrinin çok yakınında bulunan ve Pazarören olarak adlandırılan Pazar yerinin Orta Çağ’dan itibaren faaliyet alanı olması ve 1497 tarihli bir vakfiyeye göre Bedesten ile Kapalı Çarşı’da 35 dükkân inşa ettirilmesi, kentin ticarî hareketliliğini göstermektedir. Bu çerçeveden hadiseye bakıldığında, XVI. yüzyıl başlarında Kayseri’nin ekonomik ve sosyal hayat bakımından canlı bir kent olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim 1520 tarihli Karaman Vilayeti Kanunnâmesi’nde şehirde satılan yün, ipek, keçe, deri, iplik, çuka, kalay, kurşun, odun, büyükbaş hayvan, koyun vb. şeyleri satan ve alandan ne kadar vergi alınacağı tek tek belirtilmiştir.

Kayseri, XVII. yüzyılda da bu ekonomik yapıyı devam ettirmiştir. Bu konuda yapılan muhtelif çalışmalar bu durumu çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bununla

birlikte Kayseri sicillerinde bağcı, kuyumcu, taşçı, turşucu, oduncu, kebabçı, kazancı, bakkal, çadircı, ayakkabıcı, afyoncu, kürkçü, saraç, cerrah, kasap, terzi, ekmekçi, eskici, deveci ve nalbant gibi muhtelif mesleklerin geçmesi kentteki mesleki yapıyı ortaya koyduğu gibi ticarî manzarayı da gözler önüne sermektedir”. (Öznlü

Seyyahların Gözünde Kayseri

Polonyalı seyyah Simeon (1618) Kayseri’nin genelde bir virane manzarasına sahip olduğunu, fakat bununla beraber hanlar, bedestenler, dükkanlar, çarşı-pazar ve kuyumcu dükkanlarının bulunduğunu söylüyor. Tabi bunda yaklaşık yarım asır ve hatta daha fazla süren Celali (yaklaşık 1550-1610) İsyanları’nın yıkım etkisini de unutmamak gerekir. Kayseri sadece Celali İsyanları’nın yıkımının etkisinde kalmamış sözgelimi daha önceleri 1472’lerde Akkoyunlular’ın yağma ve hasarına maruz kalmıştı.

Yine bu dönemde; “esnaf loncaları”, batı dünyasında oluşmakta olan “burjuvazinin” rolünü Osmanlı kentlerinde üstleniyorlardı; ama ticari gelişmenin önünde önemli bir engel olan, “tekelciliği” hakim kılarak. Bunlar, oluşan “gedik”ler ile esnaf ve sanatkarın sayısını sınırlayarak ve hatta sabit tutarak yeni girişimcilerin ortaya çıkmasını önüyorlardı. Tüm bunlara rağmen, Kayseri, 1500’lü ve takip eden yıllarda kervancılardan en çok mal taşıdıkları merkezlerin önde gelenleri arasındaydı. Bu devrin işlek limanları olan Payas, Antalya, İzmir, Selanik, İstanbul, Sinop, Trabzon iskelelerine kervanlar gelmekte, karşılıklı ticari mal taşınmaktaydı.

Uzak kentler ya da memleketler arasında bu mal alış-veriş işinde toptancı tüccar ve kervancılara Yahudi maliyecileri de katmak gerekir. Bunlar; bir anlamda bankacılık ve kredi işleriyle “kefaleti” sağlıyorlardı. Bu mekanizma kabaca şöyle işliyordu: Yola çıkacak bir tüccar parayı bulunduğu yerdeki bir Yahudi’ye veriyordu. Buna karşılık sadece elinden, Kadı huzurunda (bir nevi noter) imzalanmış bir mektup alıyordu. Tüccar bu mektubu gideceği yerdeki bir muhatap Yahudi’ye verip parasını eksiksiz alabiliyordu.

Ronald Jennings’in 17. yüzyıl Kayseri’sini ekonomik ve toplumsal yapısını inceleyen çalışmasında Anadolu’da Kayseri’nin, Bursa’dan sonra en büyük kent tespitini bize Suraya Faroqhi, “Osmanlı’da Kentler ve Kentliler” eserinde anlatıyor. Yine Faroqhi aynı eserinde 16. yüzyıl sonunda Kayseri’nin nüfusunu 35 bin olarak veriyor. Tabii, Kayseri’den kastı, bugünkü sınırları değil. Aşağı yukarı; Kocasinan, Melikgazi, Talas, Talas üstü, Bünyan, İncesu, Yeşilhisar, Develi ve Hacılar ilçelerinin kapsadığı coğrafya. Aynı dönemde Ankara’nın nüfusu 25 bin olarak verilmiş.

Osmanlı “Ticaret ve Ziraat Nezareti tahminlerine” göre “1910 ve 1913 yılları için Kayseri Livası’nın nüfusu sırasıyla şöyleymiş; 216 ve 215 bin. Yüzölçümü de 13 bin 900 km² olarak verilmiş. (Vedat Eldem, Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik)

Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde, Kayseri’nin ticari ve sanayi hayatı ile ilgili geniş bilgiler vermekte (1649). Çelebi, anılan eserinde; “Şehrin iki kapalı çarşısı vardı. Birisi kuyumcular çarşısı olup önemli bir mücevher işleme merkezidir. İkinci kapalı çarşı da büyük bedestendir. Burası tüccarların alış verişi yaptıkları bir merkezdir.” diyor ve diğer çarşıları tek tek sayıyor. Yine 17. asırda İstanbullular’ın Kayseri’den gelen pastırmaları ve yine Kayseri’den sevk edilen bu gibi mahsûlatı yediklerini, tarihçi İlber Ortaylı’dan öğreniyoruz.

1835 yılında Kayseri’ye gelen İngiliz Coğrafya Derneği üyesi John Hamilton kentin ticari yapısı hakkında bize bilgiler vermekte. Bu bilgilerden öğrendiğimize göre burada yetiştirilen ürünler altı ya da sekiz kuruşa Ermeni tüccarlar tarafından satın alındıktan sonra İzmir’e gönderiliyor, buradan da Avrupa’ya sevk edilerek iki ya da üç kat fiyata satılıyordu. Ancak o dönemde gerek Osmanlı’nın siyasi buhran içerisinde bulunması ve gerekse de Avrupa’da da bu ürünlerin üretilmesi sonucunda bu ticarete belirli bir azalma olmuştu.

1838 yılında Kayseri’yi ziyaret eden ünlü Alman Mareşal Moltke Kayseri’yi Türkiye’nin en güzel şehirlerinden biri olarak tanımlıyor; Palas kasabasında halkın, Tuz Gölü’nden nasıl tuz elde ettiklerini anlatıyor. Yine Moltke burada tuzun makineyle ya da kaynatma ocaklarında elde edilmediğini, sık gölcüklerde suyun buharlaşması sonucunda elde edildiğini; bunların deve kervanlarıyla batıya nakledildiğini söylüyor.

19. yy’ın ortalarında, İmparatorluk ürünlerinin yabancı sergi ve fuarlarda sergilenmediğini görüyoruz. Prof. Dr. Musa Çadircı, “Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik” yapıları isimli çalışmasında; “İlkin 1851’de Londra’da açılan uluslararası sergiye Türkiye’nin ziraat ürünleri gönderdiğini; 1855 yılında Paris’te açılan 3. Uluslararası sergiye de yine imparatorluğun katıldığını belirtmiştir. Başta İstanbul olmak üzere, İzmir, Selanik, Trabzon, Aydın, Halep, Niğde, Kayseri, Bozok, Amasya ve Bursa gibi kent ve yörelerden yaklaşık 2000 kalem malın bu sergiye gönderildiğini; Osmanlı ürünlerinin ilgi gördüğünü ve 27 madalya ile 20 mansiyon kazandığını” öğrenmekteyiz.

Ünlü şarkiyatçı A. D. Mordtmann (1850-1859) hatıralarında; Kayseri, diğer bir Selçuklu kenti olan Konya’dan kolaylıkla ayrılabilen çok ilginç bir kenttir diyor. 1850’li yıllarda Kayseri’nin dışarı sattığı mallar arasında “ala cehrinin” bulunduğunu, bunun üretimini 400 bin okka olduğunu; şehrin çevresinde çok kaliteli patates yetiştirildiğini, patatesi buraya sülük ticareti yapan Yugoslav tacirlerin getirdiğini; lahanasının ünlü olduğunu ve ayrıca kitre sakızı, anason, koyun yünü, çuval ve kuru üzüm gibi malların ticaretinin

yapıldığını bize anlatıyor. Boya sanayinde kullanılan ala cehrinin iki kalite olduğunu, iyi kalitelinin Ankara’dan geldiğini de belirtiyor.

Araştırmacı, Hüseyin Cömert’in ifadesine göre; “1872 kayıtlarında Germir’de 15 adet bezirhane varmış. Ayrıca şehir merkezinde Kirli Hudeye ait ilaç Kârhanesi (İş yeri), çok sayıda Mûytâb (Kıldan eşya yapan) Kârhânesi, Debbağhane, Hasalcı Kârhanesi mevcutmuş.”

1881 yılında Kayseri’ye gelen İngiliz seyyah Tozer, şehrin harabe halindeki görünümüne karşın pazarlarının geniş ve satılan malların da kaliteli olduğundan söz eder. Fransız seyyah Vital Cuinet (1888-1890), Kayseri Sancağını Merkez, İncesu ve Develi’den (Karahisar ve Göstere) oluştuğunu söylemekte. Yine Cuinet’ten öğrendiğimize göre Germir, XIX. yüzyılda önemli bir ticaret merkeziymiş. Burada; alçı işletmeleri, bezirhane ve çömlek imalathaneleri varmış. Bu ekonomik gelişmişlik burasını aynı zamanda bir sayfiye bölgesi haline getirmiş.

Seyyah C. Barkley (1891) Zincidere’nin çok temiz ve diğer yerlere nazaran daha zengin görünüşlü bir kasaba olduğunu bildirmekte. 1874 kıtlığının Zincidere’de de çok şiddetli geçtiğini; geçimlerini toprak üzerindeki iaşeye bağlı olarak sürdüren herkesin ve çevre köylerdeki yüzlerce kişinin şiddetli açlıktan öldüğünü yine Barkley’den öğrenmekteyiz. Barkley’in tespitlerine göre; Kayseri’de buğday, arpa, pirinç, keten yetiştiriliyormuş; tepelerin yamaçlarında ve bağlarda elma, erik, ayva ve badem gibi kalın gövdeli ağaçlar varmış; pamuk bölgeden Mersin yoluyla ihraç edilen malların başında gelirmiş; yük taşıyanlar, pamuğu boşaltıp geri dönerken yanlarında bakkaliyelik malzeme ile dönerlermiş. Manchester ve İsveç keteni, Amerikan mineral yağı ve başka diğer lüks ihtiyaçlarda yine bu kanallarla getirilirmiş. Yollar çok bozukmuş gerek Karadeniz ve gerekse Akdeniz limanlarına ulaşım bozuk yollardan, dağlar aşılarak yapılmış.

17. yüzyılda çarşı, pazar ve sanayi işletmelerinin denetimini kadı yapardı. Muhtesip denilen vergi memuru da kadının yardımcısıydı. 18 ve 19. yüzyılda, harp sanayinin önemli hammaddesi olan ve barut imalinde kullanılan güherçile üretimi devam etmekte ve üretilen bu mallar, İstanbul’da bulunan Baruthane Nazırlığı’na gönderilmekteydi. İngiliz Coğrafya Derneği üyesi John Hamilton seyahatnamesinde; Vezir Hanı’nda satılan malların arasında enfiye kutuları, cam boncuklar, Kızıldeniz’den deniz kabukları, eğersiz koşum takımı, süslü ipler, makas, kağıt ile çok kötü kaba işçilikli Alman ya da Rus asma kilitlerden söz eder. Bunların çoğunun, Triesten’den (Dresten) geldiğini belirtir (1835).

“18. yüzyılın sonlarında Kayseri’ye gelen bir yabancı seyyah Talas’taki ticari hayatı şöyle tasvir etmekte: ‘Kayseri ve Talas’ta ülkenin dört bir yanına ticari eşya taşıyan deve kervanlarının gidip gelişinden yollar görünmez olurdu. Kayseri tüccarları kervanlarını İzmir’e, Tahran’a, Şam’a, hızlı bir şekilde emniyet içinde getirip götürürler. Taş ve ağaç

ustaları adeta taşa ve ağaca can, ruh verirler. Çocuklar ve dokumacı kadınlar renklerini, kuşlarını, geyiklerini, atları tabiat ananın kucağından çalarlar. Boyahanelerinde önlerinde çeşitli renklerde boyanmış pamuklu ve ipekliler asılı durmaktadır.' Bu ifadeler Talas ve Kayseri'de ticaretin ve el dokumacılığının oldukça yaygın olduğunu bildirmektedir." (Ali Tuzcu)

1890'lı yıllarda Kayseri'ye gelen seyyah Edmund Nauman, pazarda Rumlar tarafından para değiştirme işinin yapıldığını ve Avrupalı tüccarların çok rahat ticaret yapabildiklerini; bir Alman tüccarın Singer marka dikiş makinesi sattığını; bir dikiş makinesine sahip olabilmek kadınların en büyük arzuları olduğunu ve özellikle Tavlusunlu kadınların süs eşyası olarak beş dükalılık, altın Avusturya sikkeleri taktıklarını gördüğünü, söylüyor. Nauman'ın anlattıklarına göre; Kayseri bütün İç Anadolu'nun önemli ticari noktasıymış. Ayrıca; Yozgat'tan gelen buğdayın ve kentin çevresinde üretilen tarım ürünlerinin ihracatı yapılmış. El işlerinde en fazla demircilik ve kumaşçılık yaygınmış. İthal edilen mallar ise, yeşil böğürtlen, mum, yün ve kitreymiş.

Cömert; "19. yüzyılda Kayseri'de, Söylemezoğlu Sava'ya ait, Sasık Rumyan Mahallesi (Havuzlu Hanı'n olduğu bölge), Fırıncılar Caddesi üzerinde bir çulha fabrikası olduğunu" bildiriyor.

Teğmen Bennet tarafından hazırlanan 1880 tarihli raporda; Almanya'dan, yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan, kadife, ipekli, yünlü, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan, şeker; İngiltere'den, pamuk ipliği, yünlü, Berlin yünü, bakır, petrol, çelik, kalay, teneke çivi, mum, kırmızı boya gibi ürünlerin ithal edildiği belirtilmekte. Bennet'e göre Kayseri'den ihraç edilen mallar; Sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, salep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kıl, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmakta.

Yine Teğmen Bennet'in 1880 tarihli tespitlerine göre köylüler, sıkışık zamanlarında Hristiyanlardan ve başkalarından ürün vs. teminat göstererek yüzde 15 ile yüzde 25 arasında değişen yüksek faizlerle ve küçük miktarlarda borç alabilmekteler. Bu tarihlerde Kayseri, doğu ve güneyde üretilen değerli malların doğal deposu ve İstanbul tacirlerinin taleplerini doğrudan karşılayan bir il durumunda. Yine bu yıllarda Kayseri'de, orman varlığı kalmadığından tezek ve kevenin yakıt olarak kullanıldığını seyyahlar bize bildirmekte. Nauman bunları anlatırken, ezeli derdimiz olan yolsuzluklardan dolayı biraz şaşkınlık içerisinde. Miktarını ise, 72 bin mark olarak vermekte.

Netameli Konu: Faiz

İslam’da faizin mi yoksa “riba”nın mı yasaklandığı ya da ikisinin de aynı şey mi olduğu sürekli tartışıla gelmiş bir konu. Fukaha, tartışa dursun, Osmanlı iktisat tarihi üzerine önemli çalışmalar yapan Şevket Pamuk’un “Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları” isimli eserinin “Osmanlılar ve Faiz” başlıklı bir bölümünden bazı alıntıları vereceğim:

“İslam dininin faizi yasaklamış olmasının kredi ilişkilerinin gelişmesini önlediği, ya da en azından önünde ciddi bir engel oluşturduğu sık sık öne sürülür. (...)Avrupa’da olduğu gibi, Orta Çağ İslam Hukuku içinde de bu yasakların etrafında dolamanın çeşitli yolları keşfedilmiştir.(...)Orta Çağ İslam toplumları böylece İslam hukukunun özelliklerini de dikkate alarak oldukça ileri finans araçları ve kurumları geliştirdiler. 12 ve hatta 13. yüzyıllarda, Doğu Akdeniz’deki kredi ve finans kurumları Batı ve Güney Avrupa’dakilerden daha ileri idi. Osmanlı finans kurumları da, 17. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa’daki gelişmelerden pek etkilenmeden İslam geleneği içinde kaldılar.

İslam’ın faiz yasaklarına karşın, Osmanlı kentlerinin içinde ve yakın çevresinde yoğun ağlar geliştirdi. Faiz yasağının aşılmasını sağlayan ve diğer İslam toplumlarında rağbet gören İslam iş ortaklıkları, Osmanlı toplumunda yaygın olarak kullanıldı. (...) Ronald Jennings, Osmanlı mahkeme kayıtlarına dayanan araştırmalarında, 16. yüzyılda Anadolu’da Kayseri, Karaman, Amasya ve Trabzon gibi kentlerde ve çevrelerinde borç verenlerle alanlar arasında çok yoğun ilişki ağlarının geliştiğini göstermiştir.

Jennings, incelediği yirmi yıllık dönemde, borç-alacak ilişkilerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle bu kentlerin mahkemeleri önüne gelen binlerce dava ile karşılaşmıştır. Bu kayıtlarda kredilere düzenli olarak faiz uygulanmaktaydı. (...)Yıllık faiz oranları yüzde 10 ile yüzde 20 arasında değişmekteydi.

Osmanlı kentlerinde kredi ilişkileri içinde yer alan ve ilginç özellikler taşıyan bir kurum da para vakıflarıdır. Para vakıfları örneği faiz konusunda Osmanlılar’ın diğer toplumlara göre daha esnek davrandıklarını gösteriyor. İslam hukukuna göre vakıf, özel mülkiyet altındaki bir malın gelecekteki gelirinin kamu yararına veya hayır amacıyla tahsis edilmesi demektir. Para vakıfları ise mal varlığı olarak nakitle kurulan ve borç vererek sağladıkları faiz geliriyle amaçladıkları faaliyetleri yerine getirmeye çalışan kuruluşlardı. Para vakıflarının faaliyetleri 15. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı mahkemeleri tarafından onaylanmaya başlamıştır. 16. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, para vakıfları Anadolu ve Balkanlar’da bir hayli yayılmıştı.”

“16. yüzyılda Osmanlı uleması arasında para vakıflarının faaliyetlerinin meşru olup olmadığı üzerine canlı bir tartışma başladı. (...)Ancak ulemanın çoğunluğu pragmatik tutumlarını ısrarla sürdürdüler ve sonunda insan için yararlı olan bir şeyin İslam için de

yararlı olacağı görüşü galip geldi. (...)Dönemin şeyhülislamı Ebusuud Efendi de faizle borç para vermedikleri taktirde pek çok vakfın çökeceğini, bunun da İslam toplumuna zarar vereceğini söyleyerek, para vakıflarının faaliyetlerini pratik açıdan savunmuştur.

(...)Suriye'deki mahkeme kayıtları üzerine çalışan tarihçiler, 16. yüzyılda faizsiz borçların sayılarının faizlilerden çok daha yüksek olduğunu ve yerel mahkemelerin faizli borçları isteksizlikle ve ancak İstanbul'dan padişahın yolladığı talimatlar sonucunda kabul edebildiklerini belirtiyorlar. Ancak 18. yüzyıla gelindiğinde, Suriye'de de kentler ve kırlardaki kredi ilişkilerine faizli uygulamaların egemen olduğunu biliyoruz. Bu bölgesel farklılıklar İslam'ın Anadolu'da Arap vilayetlerine kıyasla daha esnek olarak yorumlandığını gösteriyor."

Belli Başlı İmalatlar

Halı/Kilim

"Kayseri de bir diğer imalat sanayi unsuru da halı idi. Halı Türklerin tekniği, rengi, şekli ve stilinde mevcut olan birçok özellikleri ile Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri önemli sanat ve sosyal yaşantısının dahi ilmeklere işlenmiş olduğu bir figürdür." M 1271-1272 yıllarında Çin yolculuğundan dönerken Anadolu'dan geçen Marco Polo'nun ve XIV. yy.'da Anadolu'yu gezen İbni Battuta'nın Anadolu halılarını methetmesi ve çeşitli ülkelere ihraç edildiklerini seyahatnamelerinde yazmaları, Selçuklular zamanında tezgâhlarda dokunan halı ve kilimlerin ihraç edildiğini gösteriyor.

Halı ve kilimin Türk boyları tarafından geliştirilerek ve geçtikleri coğrafyanın etkisi ile yeni motiflerle zenginleştirilerek her tarafta ve her mekânda kullanılarak izlerini sağlamlaştırmış olması oldukça önemlidir. Özellikle Konya, Kayseri, Sivas ve Lâdik civarında çok güzel halılar ve bağlı olarak sanat eserleri meydana getirilmiştir. Eretna-oğulları'nın hizmetinde bulunmuş olan tarihçi Aziz-i Esterabadi'nin eserinde, Yar Ali Şirazi'nin Kayseri'den Sadrü'd-din Konevi'ye Konya'daki makamına halı göndermesi Kayseri'deki halı sanayinin çok iyi olduğunu göstermektedir. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunuyordu. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmekteydi. Bugün, eski canlılığı kalmamakla birlikte yün ve ipek el halıcılığı, kırsal kesimin önemli gelir kaynaklarından olmaya devam ediyor.

9.1.1 Bünyan Halısı

Bünyan halıcılığının kökenleri Orta Asya’ya dayanır. Halı Divan-ı Lügati-t Türk’te “Kalı” veya “Kaling” şeklinde belirtilmiştir. Bu kelime bu gün Bünyan’da kullanılan “Kalın” kelimesinden başka bir şey değildir. Manası, gelinin başlıca çeyizi halı olduğuna göre “Kalın/Kalih” ile halı kelimelerinin birbiriyle ilişkisi ortaya çıkar.

Halı kelimesi de “kalın”, yani” kalmak-kalıs” kelimesinden gelmektedir. Kalan’dan, kız evlenirken, onunla kalacak “kalınlar” yani, halılar anlaşılmaktadır. Kız evlenirken üç halı, iki torba, iki tane kilim, kızın özel eşyalarının konulduğu dört tane “kapçık” (torba-yâda sandık) verilir düğün esnasında kız evinden giden bu çeyizlere kalın denir, törenle kız evinden oğlan evine gider.

Bünyan halılarında zemin iki kısımdan ibarettir. Birinci kısım kenar suların ve kolonların bulunduğu alan, ikinci kısım ise iç mekândır. Her iki kısım arasında da bir uyum mevcuttur. Halılarda kullanılan bordürler yer ve bölgeler itibarıyla farklılıklar gösterir. Bazı bölgelerde bordürler üç sıra iken bazı bölgelerde 7-8 sıra olmaktadır. 1908-1909 yıllarından itibaren Bünyan halılarında malzeme olarak suni boyalarla boyanmış fabrikasyon yün ipliğiyle pamuk ipliği kullanılmaya başlanmıştır.

Bu dönem halılarında kullanılan motifler genelde düzenleme olarak ifade edilen geometrik esaslı motiflerdir. Birden fazla motifte düzenleme, çubuklu düzenleme, atlamalı düzenleme, geçişli düzenleme ve merkeze toplanan düzenlemelerdir. Aynı zamanda bir motifin tekrarından oluşan düzenlemeler de vardır. Bu dönemde dokunan halıları dört grupta toplamak mümkündür. 1- İpi elden yapıp tabii boyalarla boyanan iplerden dokunan halılar 2- Sentetik boyalarla boyanmış Manchester yün ipinden yapılan halılar 3- Boyasız koyun yününden yapılan halılar 4- Bursa ipeğinden yapılan halılar (İpek halılar). Bünyan halılarında genelde standart ölçüler hâkimdir. (Boy enin 1,5 katı olmaktadır).

Ebatlarına göre halılar değişik isimler almaktadırlar. Yastık, Arşın çeyrek, Seccade, Karyola, Kelle, 6 m² den 12 m²’ye kadar olan halılara taban halısı ismi verilir. Motif çeşidi bakımından Bünyan halıları 3 grupta toplanır. a. Çiçekli: İnce çiçekli (empirme), İri çiçekli (Bademli ve Farahan) vd.. b. Geometrik motifli: Kazak (Sandıklı) Şirvan, Buhara Ladik gibi eski tarihi motifler bulundukları şehrin isimlerini almışlardır. c. Göbekli: Kazan Lalezar, Hayali Üzümlü gibi çeşitli isimler alırlar. Bünyan halılarının cm²’ sinde ortalama 16-30 ilmek bulunmaktadır. Halının cm²’sinde ilmek sayısı ne kadar fazla olursa kalitesi o nispette iyi olur. (Bünyan Belediyesi)

Yahyalı Halısı

Yahyalı Halisi ise ülkemizde üretilen el halılarının en ünlülerinden birisidir. Halılar Türkiye'nin her yerinde ve özellikle Avrupa da tanınmakta ve pazar bulmaktadır. Halıcılık ilçe ekonomisinde en önemli unsurlardan birisi olmasına rağmen, ekonomik krizlerin sürekli devam etmesi, ham madde ve işçilik maliyetlerinin artması, makine halılarının çoğalması ve el halılarından ucuz olması üretimde hızlı bir düşüşe neden olmuştur. Bu nedenle ilçede hemen her evde en az bir tane var olan hali tezgâhı sayısı %75 oranında azalmıştır.

Yahyalı halıları %100 yün olması, boyamada tabii boyalar (kökboyası) kullanılması, ilmi sayısının sıklığı ve modelleri ile tanınmaktadır. Çamur, asma yaprağı, ceviz kabuğu, ceviz yaprağı, cehri ve benzer birçok tabii malzeme hali ipi boyamasında kullanılmaktadır. Bu boyaları başkaca el halılarında bulmak mümkün değildir. Yahyalı halıları kullandıkça ve eskidikçe değeri artan ve rengi solmayan bir özelliğe sahiptir.

Maddi olarak enflasyona yenilmeyen bir değerdir, Yahyalı Halısı. Bunun metrekaresi birim fiyatı ilmi sayısının sıklığına, dokumanın düzgünlüğüne göre değişmektedir. Halılar sergi olarak rahat bir kullanıma sahiptir. Divan, Seccade, Yolluk, Mihraplı, Göbekli, Dabazlı gibi değişik ebat ve ölçülere sahip modeller mevcuttur.

Halıcılık Yahyalı halkının eskiden gelen kültürlerinden birisidir. Kadınlar yaprağı (işlenmemiş) yünü alıp akarsularda temizleyerek yünlerini çıkırtı ve kirmen ile eğirirler. İp haline getirirler. Bunları “gelep” haline getirerek bu yaptıkları ipleri doğada bulunan kökboyları ile boyarlar. Örneğin Sırçanlı (Gri) renk iplik yapmak için balçık çamuru kullanılır. Ger (Kahverengi) yapmak için cevizin yeşil kabukları, Yeşeni (Zeytuni) için nane ve narpuz yaprakları, Gara (Siyah) için sütleğen otu kullanılır. Al (Kırmızı) renkli iplik yapmak için boya çili denilen bitkinin kökünden faydalanılır. Beyaz iplik için ise hiçbir katkı maddesi kullanılmadan yünün kendi renginden faydalanılır. Göğ (Mavi) renk ise işin ilmini bilen kişiler tarafından özel boyanır. Ayrıca boya kullanılmadan yünün kendi renklerine göre de halılar dokunmaktadır.

Halılar genellikle Kasım ayı ile Mayıs arasında el tezgâhlarında bir veya iki kişi tarafından dokunulmaktadır. Halıların ebadı genellikle 1,20 m eninde 2,10 m boyunda olur. Dokunan halılar tüccarlar tarafından halk pazarında görücüye çıkartılır. Ayrıca halılar çeyiz olarak da kullanılmaktadır. Evlenme çağına gelmiş genç kızlar çeyizlerine mutlaka bir çift halı dokurlar. (Kaynak: Yahyalı Belediyesi)

Bir de Yahyalı'nın dünyaca ünlü “Farda” kiliminden söz etmek gerekir. Ufak kilim ya da seccadeye “farda” deniyor.

Hacılar Bezi

Hacılar’da üretilen ve adına “Hacılar Bezi” denilen pamuklu dokuma ürünleri, çok ünlüydü. El yapımı bezler, tezgahlarda elle dokunurdu. Cömert’in ifadesiyle; Enver Paşa döneminde, askerin pamuklu bez ya da kaput ihtiyacının karşılanabilmesi için, Hacılar ahalisi askerlikten muaf tutulmuş. O dönem bir milyon metre kadar bez üretilmiş, asker için. Ayrıca; devlet pamuk ipliği verirmiş.

Yarım asır öncesine kadar, “Hacılar Bezi”nden söz edilirdi ama bugün unutuldu gitti. Kim bilir belki de Hacılarlıların “tekstil” ve “halıya” yatkınlığı buradan geliyor. Ünlü tekstilci ve halıcılardan İbrahim Derin, İsmail Köker, Lütfü Özden, Halil ve Rasim Çetinkaya, Feyyaz Mercan, Hasan Hüseyin Özbek ve kardeşleri, Muhittin Tatar, İrfan Gençoğlu ve kardeşleri, Gıyasettin Horozoğlu ve kardeşleri, eski Hacılar Belediye Başkanı Hamdi Baktır, Hasan Hüseyin Gürdoğan ve kardeşleri gibi isimlerin Hacılarlı olması tesadüf olmasa gerek. Bir geleneği devam ettiren insanlar olarak görmek gerekir. Kaldı ki, Hacılarlılar, sırf tekstil ve halıda kalmayıp çok çeşitli ürünle, Kayseri sanayi ve ticaret hayatına damgalarını vurdular.

Sarız Kilimi

Sarız Kilimi, “Coğrafi İşaret”e sahip. “...Dokumacılık, Sarız Merkez’de, Yeşilkent kasa-basında ve bazı köylerde hâlâ yapılmaktadır. Dokumacılığın yapıldığı köyler: Akoluk, Ayrınlık, Büyükörtülü, Büyüksöbeçimen, Çağşak, Çavdar, Çörekdere, Dayoluk, Damızlık, Gerdekmağara, Kemer, Karapınar, Kırkısrak, Kurudere, Küçükörtülü, Küçüksöbeçimen, Tavla, Tekneli, Yaylacı’dır.

Sarız merkez ve köylerinde dokunan düz dokumaları üç sınıfa ayırabiliriz:

1. Geleneksel Sarız dokumaları.
2. Değişik illerden gelerek Sarız’a yerleşen kişilerin, geldikleri yerlerdeki dokuma bilgilerini Sarız’a getirerek, uzun yıllar Sarız’da dokudukları dokumalar.
3. Son yıllarda düz dokumalara artan talepten dolayı ticari amaçla dokunanlar.

Dokuma Özellikleri ve Çeşit: Sarız merkez ve köylerinde düz dokumalardan özellikle kilim ve cicim dokuma tekniklerinde oldukça zengin dokumalar mevcuttur. Cicim dokuma tekniğine “Zülü”; Sedef ve bordüre ise “yelen/yeleni” denilmektedir. Kompozisyonda boş yerlere gelişigüzel, boşluk doldurmak amacı ile yerleştirilen motiflere “Tapkır” denilir. Sumak ve zili teknikleri, Kilim ve Cicim tekniklerine göre daha azdır.

Sarma tezgâhta dokumaların boyları istenilen uzunlukta yapılmaya imkan sağladığından Sarız düz dokumalarının boyları oldukça uzundur. Yörede; Yer Kilimi, Duvar Kilimi, Sedir (Divan) veya Kanepe Yaygıları, Ahretlik Dokuma (Öbür Dünya Kilimi), Çuval, Yük Perdesi, Yük Kilimi, Heybe, Yastık, İta, Oklavalık, İğlik, Tuz Torbası/Çantası, Sütçük, Palaz/Palas gibi dokuma ürünlerine rastlanmıştır.

(Zahide Şahin).

Güherçile

Güherçile, barutun önemli bir hammaddesi. “Potasyum nitrat” olarak bilinen güherçile tabiatla, toprakla karışık olarak bol miktarda bulunur. Osmanlı toprakları güherçile açısından çok zengindi. Buralardan elde edilen ve damıtılarak saflaştırılan güherçileler, İmparatorluğun çeşitli yerlerinde bulunan baruthanelere (Barut Fabrikalarına) gönderilirdi. 1700-1900 yılları için İstanbul dışında Selanik, Gelibolu, Bağdat, Mısır, Budin baruthanelerinden söz edilmekte. Kayseri’de, “Baruthane” olarak bilinen ve günümüze kadar gelen bir Baruthane semtinin olduğunu biliyoruz. Burada “barut” mu üretilirdi yoksa üretilen “güherçile”nin barut fabrikalarına gönderildiğinden mi bu ismin verildiğini bilemiyoruz. Yok, Kayseri’de de bir “Baruthane” varidiyse, neredeydi ve ne zaman üretime geçti? En azından, çalışmalarımda bir bilgiye rastlayamadım. Ancak; Osmanlı’nın son yıllarında, faaliyette bulunan tesise “kalhane” deniyor. Kalhane; “kal”ın artırıldığı iş yeri anlamına geliyor. Yani buna; her türlü malzemeyi ihtiva eden bir karışımın, bir takım proseslerden (fiziksel ve kimyasal) geçirilerek asıl maddeye ayrıldığı yer anlamı verebiliriz.

Konumuz barutun hammaddesi güherçile olunca, saf halde bulunmayan, karışım halde bulunan güherçile, rafine edilerek saflaştırılıyor, buradan da muhtelif yerlerde bulunan (mesela Bakırköy/İstanbul) barut fabrikasına gönderiliyor. O nedenle, “Kayseri’de barut fabrikası vardı!” türünden kayıtlar pek doğruyu yansıtmıyor.

Barut üretimi devletin tekelindeydi ama özel baruthanelere de izin verilmekteydi. Güherçile açısından, özellikle Mısır, bolluğu ve kalitesi açısından önde gelen bölgeydi. Rumeli’nin bir çok yerleşim yerinin yanı sıra Anadolu’da Kayseri, Konya, Sivas, Boğazlıyan, Nevşehir, Develi, Niğde, Ankara vs. önemli güherçile kaynaklarına sahip yerlerdi.

Güherçile fabrikalarının idaresinin Tophane-i Amire Müşiriyeti’nin denetimine geçmeden evvel buralarda yine devlet tarafından işletilen “güherçile kalhaneleri”nin bulunduğu ve yönetimlerinin de Ermeni ustalar tarafından yapıldığı bilinmekte. Bu yapılanmada da Dadyanlar (Arakel), uzun süre söz sahibi olmuş. Ancak, Tophane Müşiri

Halil Paşa zamanında bunlar askeri yetkililer tarafından idare edilmeye başlamıştır. Kalhaneye, “arıtım, dağıtım” evi de diyebiliriz.

Güherçile tedarikinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle devlet, madenlerin bulunduğu yerlerde “güherçile fabrikaları” kurarak denetimi ele geçirmek istemiş. Bu amaçla Konya’da H 1258 (M 1842) ve Kayseri’de H 1259 (M 1843) yıllarında birer güherçile fabrikası kurulmasına karar vermiş.

Kayseri “kalhanesi”, Selçuklu’dan kalma bir kervansarayda faaliyete geçmiş ve uzun süre Konya’da olduğu gibi Ermeni mültezimler tarafından idare edilmiş. R 1295 (M 1879) yılında son mültezim Sebu’han devren teslim alınarak Tophane Muşiriyeti’nin denetimine girmiştir. İlk idarecisi de Alay Emni Servet Bey’miş. Kayseri güherçile fabrikasının kurulması sırasında devlet bu “kalhaneleri” çalıştıran esnafın elindeki alet, edevatı ve bakır kazanları satın almış, çalışanları da istihdam etmiş.

“Zaman zaman mali sıkıntı çeken Konya ve Kayseri fabrikaları ile ilgili fazla bilgi sahibi olmadığımızdan faaliyetleri ve kapasiteleri hakkında fazla bilgi sahibi değiliz.” diyor Birol Çetin, Osmanlı İmparatorluğu’nda Barut Sanayi (1700-1900) isimli çalışmasında. Benim de, neredeyse tamamen yararlandığım bu eseri, Kültür Bakanlığı, 2001 yılında “Kültür Eserleri Dizisi/329” numara ile yayımlandı.

Bir başka kaynakta; Kayseri’de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıydı. Kayseri, Konya ve Niğde’de yılda toplam bin kantar üretiliyordu, bilgisine ulaşıyoruz. “Kantar”, eskiden kullanılan bir ağırlık birimi olup 56,5 kg ya da 44 okka’ya karşılık gelmekte. Barut ile ilgili son bir notumuz da şu: Dumansız barutun imali ve silahlarda kullanılmasıyla birlikte, Almanlar ile yapılan işbirliği sonucunda Osmanlı Dumansız Barut Fabrikası’nın kurulması gerçekleşmişti.

1864 yılında güherçile fabrikası, “Güherçile Fabrika-i Hümayunu” yani Devlet güherçile Fabrikası adı altında yeniden yapılandı. Hacıklıç Camisi’nin kuzey bitişiğinde (Fabrika Caddesi) faaliyet gösteren bu fabrika, İmparatorluğun önemli bir kuruluşuydu. Caminin yanındaki Medrese de 1900’lu yılların başında fabrikanın deposu olarak kullanılıyordu.

Ahmet Hilmi Kalaç’ın bildirdiğine göre 1911’de, Güherçile, “serveti ma’deniye” olarak niteleniyor. Kayseri merkezinde 110 güherçile ocağı, yerel deyimle “kâr hâne”, mevcutmuş. Civar kaza ve köylerde ise 30 ocak varmış. 140 ocaktan yıllık 133 bin Osmanlı okkası ham güherçile elde edilirmiş. Bunun 3 bin okkası fabrikadan, geri kalan da esnaf tarafından üretilirmiş. Bundan da senede toplam 365.750 kuruş gibi bir gelir elde edilirmiş. Güherçilenin, harp sanayinde, barut imalinde kullanıldığını biliyoruz.

Mermerciler

Kayseri'nin zengin mermer yatakları mevcut değildir. Kütük ya da levha halinde, Afyon'dan vs. getirip işleyen ve yapılarda kullana çok sayıda işletme var. Bunların bir kaçı fabrikasyon üretim yapmakta olup çoğu atölye şeklindedir. Çoğunlukla da Argincık tarafında ve Doğu Sanayi Sitesinde faaliyet göstermekteler.

"1884 doğumlu Karagözoğullarından Salih (Karagöz) ve ortağı Hacı Ahmet Usta, Marmara mermerlerini fabrikalarda işleyerek kullanan Tavlusunlular'ın başında gelmektedirler. Salih usta ve Hacı Ahmet ustanın İstanbul Tophane'de kurdukları mermer fabrikalarına, Balkan harbinden sonra para darlığı çeken ve büyük bir ekonomik darlığa düşen Osmanlı maliyesince el konulmuş. İstanbul'un en büyük mermer tüccarı olan Salih Usta da meslek değiştirerek gidip Afyon'a sonra da Kayseri'ye yerleşmiştir. (Cömert, Hüseyin)

Ak-El Mermer

2003 yılında Kayseri'de kurulan fabrika kendisine ait ilk bazalt ocağı yatırımını yaparak zamanla yapılan ar-ge çalışmalarında sonra diğer ruhsatlarımızla beraber ; 3 adet bazalt, 1 adet tüf , 1 adet gri mermer ve 2 adet traverten ocaklarına sahip oldu. İkinci fabrika yatırımını bazalt ocağının içerisine kurarak rekabette öne geçti. Teknik ve idari kadrosuyla 50 kişiye yakın istihdam sağlayan firma gün geçtikçe büyümektedir.

Aycan Mermer

Aycan Mermer 2001 yılında grup şirketleri bünyesinde kurulmuş olup mermer sektöründeki gelişmeler ışığında faaliyetlerine başlamıştır. Modern ocaklarından fabrikaya, entegre bir kuruluştur. Toplam 16.000 m² kurulu olan firma, bunun 5.000 m² kapalı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ülkemizin çeşitli bölgelerinde 2 faal olmak üzere 14 maden ocağı vardır. Yıllık 50 bin m³ blok 300 bin m² ebatlanmış mamül üretim kapasitesi ile faaliyetini sürdüren firma müşteri portföyünü genişletmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası standartlara uygun olarak yapılan madencilik faaliyeti sektörüne öncülük etme politikası ile devam etmektedir. Ürün gamında yer alan LIGHT BLANCO TRAVERTEN ve NOCHE TRAVERTEN rekabetçi kalite ve fiyat anlayışı ile pazara sunmaktadır. Çevreye olan duyarlılığıyla, tesislerinde kirli suyu arıtmaktadır.

9.4 Boyahaneler

Dokumacılığın önemli olduğu Kayseri'de dokumacılıkta kullanılan ipliğin renklendirilmesinde önemli katkı maddesi olarak boya üretimi ve ticareti önemli bir iş koludur. IV. Murat'ın silahtarı Mustafa Paşa evkafına ait olan Kayseri boyahanesinin XVI. asrın son çeyreğinde 500-550 kuruş geliri bulunmaktadır. XVII. asrın sonlarından itibaren

malikâne usulüyle işletilen boyahanenin 600 kuruşluk geliri, 1730’lu senelerde yasak olmasına rağmen açılan yeni boyahaneler dolayısıyla azalmaya başlamıştır. (Karagöz, Mehmet)

Emine Erdoğan Özünlülü çalışmasında, boyahaneler ve bunlardan alınan vergi ile ilgili şu bilgiyi veriyor: “XVI. yüzyılda tekstil sanayisinin vazgeçilmez işletmelerinden biri de boyahanelerdir. Kent ekonomilerinde önemli bir yere sahip olan ve Osmanlı sanayi sektörünün bir parçası olan boyahaneler, kumaş ve ipliklere renk ve desen kazandırmak için kullanılmaktaydı. Karşılaştırılan kentlerde boyahanelerden alınan verginin önemli bir oranda olduğu görülmektedir.

Ankara’da boyahaneden alınan vergi, 1523 tahririnde 52.333 akçe, 1571 tahririnde ise 53 bin akçe olarak kaydedilmişti. Bu vergi kaleminden alınan vergi Trabzon’da hem 1520 hem de 1554 tahririnde 7 bin akçe, Kayseri’de 1500 tahririnde 8.640, 1520’de 30 bin, 1570 ve 1584 tahririnde ise 45 bin akçeydi ve Kayseri’de bu işe ayrılmış sokak ve avlular vardı. Sadece boyahaneler değil mukataa yoluyla alınan cendere ve damga vergisi de kentlerdeki sanayi faaliyetinin bir göstergesiydi. Bu vergi, Kayseri’ye ait tahrir kayıtlarında boyahane vergisi ile birlikte tek kalemde kaydedilmiş olup, 16. yüzyılın ikinci yarısına doğru artış göstermiştir (1520’de 30 bin, 1550’de 8.640, 1570 ve 1584’de 45 bin akçe).

Bu durumun bir delili de 1584 yılında Kayseri’de manifaturacılar çarşısında bulunan terzilerden, hokkacıardan ve başka dükkanlardan alınan icarlardan elde edilen 14 bin akçelik gelir ile devlete ait boyahanenin icarından alınan 150 akçenin II. Bayezid’in oğlu Şehzâde Şehinşah’ın Lalasının vakfına tahsis edilmiş olmasıdır”.

Boyar maddeler

Bu dönemin önemli bir sanayi dalı da boyahanelerdir. Buralarda yün, şal, kumaş, deri ve sahtiyan gibi maddeler boyanırdı. Kayseri’de yetişen cehri de bu boyalara katılıp bunların kalıcılığını sağlayan önemli bir kimyasaldı. Elvancılık denilen boya sanayi çok gelişmişti.

“Tarih boyunca tekstil üreticileri ihtiyaç duydukları boyaların çoğunu elde etmekte sıkıntı çekmemişlerdir. Bunların en önemlisi kökboyasıydı. Avrupalı ve Osmanlı tüketicileri çok rağbet gösterdiği parlak ‘Türk kırmızısı’ kızılıkök denen bitkiden elde ediliyordu. Kökboyası pek çok bölgede üretiliyordu. Bunların arasında Konya’nın güneyindeki dağlık yöreler de bulunuyordu. Kökboyası buralardan Toros dağları yoluyla İzmir’e ve daha sonrdı Avrupa’ya gönderiliyordu. (...)19. yüzyılın ikinci yarısından kullanılan boya maddelerinden biri de ala cehri idi. (...)Kayseri yöresinde hem yerel iplik

ve kumaş üreticileri için, hem de Hollanda ve Almanya'ya ihraç edilmek üzere ala cehri üretiliyordu.” diyor Donald Quataert, “Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü” isimli eserinde. Yine aynı eserde; “19. yüzyılın sonlarında Avrupalı seyyahlar, Kayseri tepelerinde kendi kendilerine büyüyen ala cehri çalılarını bulduğunu, yöre insanları için bu ürünü toplamanın hemen hemen hiçbir emek harcamadan gelir elde etmenin bir yolu olduğunu bildirirler. Ne var ki, durum eskiden farklıydı. Sentetik boyaların geliştirilmesinden, doğal boya maddelerinin büyük değer kaybına uğramasından önce, ala cehri büyük arazilerde ala cehri özenle yetiştirilmiş.” denilmekte.

İplik

Yukarıda anılan eserde iplik üretimi için şu not düşülmüş: “İplik üretimi, değişik şehir, kasaba ve köylerde çeşitli örgütlenme biçimleri altında yapılıyordu. Binlerce köy evinde özgür işgücü iplik eğiriyordu. Bu faaliyet, genellikle, aile içi tüketim veya yakın pazarlarda düzensiz satışlar için yürütülüyordu. Aynı zamanda tüccarlar, çok geniş eve iş verme sistemleri oluşturmuştu. Köylerde ve kasabalarda pek çok hane halkı onlar için çalışıyordu. Kayserili tüccarlar, çok geniş bir üretim ağı kurmuşlardı. Adana’dan pamuk (burada üretilenin yüzde 70’i) alıyor, Orta ve Kuzey Anadolu’daki iplik üreticilerine dağıtıyorlardı. (...) Zileli üreticiler, Kayseri tüccarlarından büyük miktarlarda Adana pamuğu aldılar, bu pamuğu eğirdiler ve Kırım’a ihraç edilecek düşük kalite basma dokudular. (...) 1840’ların ortalarında, Kayserili tüccarlar, elle iplik eğilenlere dağıtmak üzere önemli miktarda 3.000 balya Adana pamuğu alıyordu. Ama 1850’lerin ortasında artık, Kayseri’nin pazarlama ağları ve imalat organizasyonu yapılan bir merkez olarak önemi kalmamıştı”. Bunun nedeni de, 18. yüzyılın sonu, 19. yüzyılın başında, İngiltere’de, sanayi devriminin etkisiyle, üretilen daha ucuz ve daha kaliteli ipliklerin Osmanlı ve diğer ülke pazarlarına girmesi. Tabii, Kayseri tüccarlarının, İngiltere ve Avrupa’da üretilen ve ithal edilen ipliğe karşı yoğun bir “artçı hareket yürüttüğü ama başarılı olamadığı”, tarihi kayıtlarda yer almakta. Artık; “19. yüzyılın büyük bir kısmında, İngiltere, ağırlanmamış iplik piyasasına neredeyse tamamen hakim olmuştu.”

Bu konuda şu bilgiyi de verelim: “Kayseri ve yöresi önemli bir iplik üretim merkezi sayılamazmış.” Kayseri, üretimden daha çok “ham ve mamul” madde ticareti ile uğraşmış. Bu önemli bir tespit. Bir başka tespite göre, Donald Quataert’in ifadesi ile; “(...) Boyahanelerde, ortalama olarak, iplik dokuma atölyesine göre daha fazla işçi bulunurdu, yine de boyahanelerin boyutları da pek büyük olmazdı. İzmir’de, boyahanelerde bine yakın işçi iplik boyuyor ve ince pamuklu kumaşların üzerine desen basıyordu. Kayseri

şehrinde, 1900 yılı civarında, pamuk kumaş üzerine çalışan 15 boyahanenin her birinde ortalama 20 işçi çalışıyormuş.”

Cömert, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri içerisinde; “Bünyan’da, 1905’te Fatma ve Fevziye hanımların, fabrikalarının yıkılmaması için Devlete başvurduklarına” dair bir belge gördüğünü söyledi... Muhtemelen su gücü ile çalışan fabrikalardı.

Dokumacılık

“Anadolu dokumacılığının belkemiği olan Kayserili tüccarlar 1888 yılında Talas’ta buhar gücü ile çalışan iplik eğirme fabrika ve boyahanesini açmışlar” (Ali Tuzcu); “19. yüzyılda Talas’ta dokumacılık gelişmiş ve makineleşmiştir. Talaslı tüccarlardan Simyonoğlu Kosma, iplik ticareti, halı dokumacılığı, evlerde aile tipi işleme ve kumaş üretimi yaptıran önemli tüccarlardan olup 1907 yılında Adana’da modern buhar gücüyle işleyen içinde 1.500 çalışan olan bir iplik fabrikasını da açmıştı. (...)Talas’ta Simyonoğlu’ndan başka Gülbenkian, Türabyan, Selliyan gibi büyük tüccarlar da bulunmaktadır.” (Tuzcu, Ali),

Bir de, Simyanoğlu’nun Adana’ya kurduğu fabrikanın, tehcir nedeniyle, İl Özel İdaresi’ne oradan da Katipzade Nuh Naci başta olmak üzere Kayserili işadamlarının satın aldığı ve isminin Milli Mensucat’a dönüştüğünü biliyoruz. Talaslı tüccarlar ithalat ve ihracat da yaptıklarından, liman şehri olan İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun gibi yerlere yerleşmişler ve buralarda iş yerlerinin birer şubelerini açmışlardır.

Dericilik

Yine Özünlü; “Dericilikle ilgili faaliyetler de bu dönemde dikkate değerdi. Deri sanayisinin Selçuklular’dan beri gelişmiş olduğu ve İstanbul, Edirne, Kayseri, Ankara, Bursa, Konya gibi şehirlerin de bu konuda önceliğe sahip oldukları bilinmektedir. Bu meslek koluna mensup olan ham dericiler, kendilerine tahsis edilen derileri sahtiyan ve köseleye çevirmekte ve bunları renklendirdikten sonra diğer derici esnafına satmaktaydılar. Derici esnafı ise bu derilerden ayakkabı, giyim eşyası ve hayvan koşumları gibi malzemeler imal etmekteydi.” diyor. Bugün ise, şehrimizde deri mamulleri satışı dışında, ham deriden mamul deri işleyen tesislere pek rastlanmamaktadır. Devli’de ki “Asil Deri” tesisleri bir istisnadır. Bu firma; Deri, kösele, karma deri ve diğer malzemelerden bavul, el çantası, cüzdan, okul çantası, evrak çantası, deriden sigaralık, deri ayakkabı bağı, kişisel bakım, dikiş, vb. amaçlı seyahat seti, vb. ürünlerin imalatını yapmaktadır.

Şemhâne

Şemhâne; balmumu, mum üretilen yer anlamına gelir. “Küçük sanayi işletmeleri arasında vurgulanması gereken bir diğer üretim sektörü ise şemhanelerdir. Bu işletmeler, aydınlatmada kullanılan mumların imâl edildiği yerlerdi. Ankara’da 1571 tahririnde buradan alınan vergi, 7.000 akçe olarak yazılmıştı. Ankara’da mumcular, kasaplardan elde ettikleri yağı mum imalinde kullanmaktaydılar. Ancak mum üretiminin daha çok bal mumundan yapıldığı bilinmektedir. Kayseri’de az da olsa bu kalemden vergi alındığını görüyoruz (1500 tahririnde 700, 1520 ve 1570’de 1.500, 1584’de ise 2 bin akçe). (Emine Erdoğan Özünlü)

Bezirhane

Kayseri’de üretilen önemli bir ürün de beziryağıdır. Birçok köyde bezirhane mevcuttu. Günümüzde bunların kalıntılarını görmek mümkün. Sözelimi Çevril ve Germir’deki-leri, harap vaziyette, bizzat gördüm. 1950’li yıllara kadar Germir’de, yirminin üzerinde bezirhane olduğu söylenir. Sulak yerlerde, tarlalarda yetiştirilen ızgın ve zeyrekten elde edilen beziryağı yiyecek ve aydınlatma için kullanıldığı, kadar asıl yağlıboyanın hammaddesiydi. Aynı zamanda posası, küspe olarak kullanılırdı. Her bezirhanede bir usta ve iki çırağın yanı sıra çok bakımlı bir at ve bir de camız bulunurdu. Bunlar, hammadde-leri burarak sıkan (burgu) mekanizmanın güç ileten “setenini” çevirirdi. Kayseri’de yetiştirilen “ızgın” ve “zeyrek” yeterli olmadığından Sivas ve Erzurum taraflarından da getirilirdi. (merhum Avukat Baki Köse)

Pastırma ve sucuk

Belediye kayıtlarına (1910) göre, yılda bu iş için kesilen inek sayısı 25 bin idi. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvanı da dahil edersek, pastırma ve sucuk için yılda kesilen inek miktarı 30 bin civarındadır. 20. yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretiliyordu. Kayseri’nin pastırmadan sonra en önemli üretimi halıydı. Yine bu yıllarda tahıl, bakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri’ye gelir ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılırdı. Su gücü ile çalışan un değirmenleri birçok yöremizde halen üretimlerini devam ettirmektedir.

İslam Suhulet Şirketi

1911 yılına kadar Kayseri’de, özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum ahalinin elindeydi. Osmanlı’da değişen sosyal ve ekonomik yapıya paralel olarak Türk girişimciler bir araya geldi ve “İslam Suhulet Şirketi “ adı altında bir ticari şirket kurdu.

Tarım ve Hayvancılık

“Tarım ile ilgili faaliyetler açısından Ankara ile aynı seviyede olan Kayseri’de her üç tahrir döneminde de bağ ve meyveden, bostan ve sebzedden, bahçe ürünlerinden ve gallâtan (zahire, mahsüller k.d) vergi alınması, şehirdeki tarımsal faaliyetlere, kovan ve ganem (koyun k.d) vergisi ile otlak, kışlak ve yaylak vergilerinin alınması ise hayvancılık ile ilgili faaliyetlere delâlet etmektedir. Ancak burada bir hususu ifade etmek gerekir.

İncelenen kentlerde hayvancılık ile ilgili faaliyetler genellikle Kayseri’de ve Antep’te yoğunluk kazanmıştır. Özellikle 1574 tahririnde Antep’te ağnam vergisinde görülen artış bu görüşü doğrular nitelikte. Şu ana kadar incelediğimiz ve gerek nüfus gerekse ekonomik etkinlikler açısından Anadolu’da farklı bölgeleri temsil etme kabiliyetine sahip olan Osmanlı kentlerinin ekonomik niteliklerini özetleyecek olursak; söz konusu kentlerin XVI. yüzyılda gerek sanayi gerekse ticarî faaliyetler açısından oldukça ileri düzeyde olduğunu, hattâ Osmanlı Devleti’nin ticaret ve sanayi sektörüne dolayısıyla da ekonomisine katkıda bulunduklarını ileri sürebiliriz.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere tahrir defterlerinden elde edilen veriler, söz konusu kentlerin ekonomik niteliklerini istatistikî olarak belirlemeye uygun olmasa da ekonomik canlılığı bir nebze olsun gözler önüne sermektedir. Bu defterlerdeki verileri genel hatlarıyla sanayi, ticaret, tarım ve hayvancılık şeklinde tasnife tabi tuttuğumuzda; XVI. yüzyıl boyunca Ankara’nın sanayi kenti, Antep (Ayıntab) ve Manisa’nın ticaret kenti, Trabzon’un yüzyılın ilk yarısında ticaret, ikinci yarısının sonlarında sanayi kenti, Kayseri’nin ise yüzyılın ilk yarısında tarım ve hayvancılıkla ilgili faaliyetlerin ikinci yarısının sonlarında ise ticarî etkinliklerin yoğunluk kazandığı bir kent niteliğine sahip olduğu görülür. Ancak Kayseri’de XVI. yüzyılın ilk yarısında sektörsel bazdadır.

Değerlendirildiğinde tarım ve hayvancılıkla ilgili vergilerden alınan meblağda görülen artış, kentin hem sanayi hem de ticaret sektöründeki etkinliğinin az olduğu anlamına gelmemektedir. Zira defterlerin dışında kent üzerine yapılmış olan bazı çalışmalar, kentin sanayi ve ticaret alanında ne kadar gelişmiş olduğunu gözler önüne sermektedir. Kayıtlardan elde ettiğimiz verilere göre incelenen kentlerde tarım ve hayvancılık

ile ilgili faaliyetler de yapılmıştır. Bu durum söz konusu kentlerin sanayi öncesi kent tipolojisine sahip olmaları ile açıklanabilir.” (Erdoğan Özönlü, Emine)

Konsolos Raporları

Cumhuriyet öncesi ve sonrası, “hükümetlerin” ilgisini çekmiş Kayseri ovasının sulanması... Değerli bilimci, Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu’nun 1970’lerin ortasında, İngiliz Konsoloslarının gönderdiği raporlar üzerine yaptığı bir çalışma var; adı; “Osmanlı İktisad Tarihi Bakımından Konsolos Raporlarının Ehemmiyet ve Kıymeti”. Konuya dikkat çeken ve teşvik eden de, ünlü iktisat tarihçisi ve hocası Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan’mış...

Kütükoğlu’nun bu çalışmasından; “Yabancı tüccarlara, Osmanlı topraklarında ticaret yapma imkânı veren ahidnâmeler, bu tüccarların mensub oldukları devletlerin konsolosluklar açmaları ve vatandaşlarının işlerini yürütmeleri hakkını tanımış; böylece İmparatorluğun belli başlı merkezlerinde konsolosluklar kurulduğunu; bunların bir başka vazifesinin de bölgelerindeki her türlü haberi, fakat özellikle iktisâdî durumu, aktarmak” olduğunu öğreniyoruz. Bu raporlar, iktisâdî tarihimiz bakımından pek ehemmiyetli imiş. Bilgilerin büyük bir kısmı, kendilerinin de ifade ettikleri gibi, bizim resmi kayıtlarımızdan çıkartılmış.

Kütükoğlu yazısında; Osmanlı ticaret istatistiklerinin muntazam olmadığını; günümüze kadar da çok azının geldiğini; ayrıca bunların büyük bir kısmının istifadeye sunulmadığını; bu nedenle konsolos raporlarına başvurmak zorunda kaldığımızı belirtmekte.

İngilizlerin Kayseri Konsolosu Suter, 28 Şubat 1844 raporunun bir yerinde; “... birkaç sene önce Kayseri’nin münbit topraklarının sulanması taktirinde daha iyi mahsul alınacağını düşünülmesiyle Kızılırmak’tan kanallar açılmasının tasarlandığı, 4.000 keseye çıkacağı tahmin edilen projeyi Hükümetin benimsememesi üzerine tasavvurdan vazgeçildiği, Ankara Müşîri İsmail Paşa’nın 1842 yazında Kayseri’yi ziyareti sırasında İngiliz konsolosunun, projenin tatbik edilmesi hususunda ricada bulunup tavassut için söz aldığı; ancak Paşa’nın, Diyarbekir’e tayini ile işin unutulduğu, hikaye olduğu” anlatılmaktadır.

Zamantı suyunun yönünün değiştirilmesi için bir proje çalışması “4 Aralık 1761” tarihli bir fermanla gündeme gelmiş. Ama imkansızlıklar nedeniyle akim kalmış (Halit Erkiletlioğlu). Benzeri bir tarımsal sulama projesi, Muammer Bey’in mutasarrıflığı, İmamzade Mehmet Bey’in Belediye Başkanlığı dönemine (1909-1914) rastlar. Bunun için; “... Merzifon kasabasının içme suyunu gerçekleştiren mühendis M. Virt” in, Zamantı suyunu kentimize akıtması için getirdiğini ama projenin ekonomik nedenlerle uygu-

lanamadığını biliyoruz. (Kadir Dayıoğlu, Kayseri Belediye Başkanları) Ama bu proje, Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleşti. Develi Ovası ve civarı Zamantı’dan aktarılan su ile sulanmakta; Sultan Sazlığı’na “can suyu” verilmektedir.

Bir “Kese”, 5 bin kuruşmuş. Biliyoruz, 40 para bir kuruş... 100 para 2,5 kuruş... Yine biliyoruz, 2,5 kuruş, ortadan delikliydi... Demek ki sulama projesinin tahmini yatırım bedeli, 20 milyon kuruşu buluyor... Yine o devirde, kalitesi nedir bilemem, Kayseri balının 640 gramı 20 paraymış... Buradan hareketle, 20 milyon kuruşun günümüzdeki karşılığına ya da “alım gücüne” ulaşabiliriz... Aynı Rapor’da Konsolos, o tarihlerde “Kayseri’deki gümrüklerin lağv edilmiş olmasından dolayı, ihrâcat ve ithalât miktarları hakkında bilgi edinmenin imkansız olduğunu” bildiriyor.

O yıllarda, “İmparatorluk topraklarından hayli uzak memleketlerdeki harpler de Anadolu ticareti üzerindeki menfi tesirleri bu raporlarda takip edilebilmek” teymiş. Nitekim; “Gerçekten bir ihraç maddesi olan en iyisi Kayseri’de yetişen cehrinin, 1840’lardaki Çin harbi dolayısıyla tıpkı afyon gibi ihracında buhranlı bir devreye girildiği, fakat Çin ile İngiltere arasında sulhun imzalanmasından sonra fiyatların yükselmeye başladığı görülmektedir.”

Salnamelerde Kayseri

1882-1883 yılı Salnamesinde Güherçile Fabrikası ile birlikte Kayseri’de bulunan bazı fabrikaların isimleri belirtilmekte. Bunlar: Gözübüyükzâde Fabrikası, Kalpakçıyan Fabrikası, Kundakçıyan Fabrikası, Karakaşyan Fabrikası, Tabanyan Ohannes Fabrikası, Ağabaşyan Fabrikası, Kökliyan Saragan Ağa Fabrikası, Germir Fabrikası.

1891-1892 yılı Salnamesinde Kayseri’de ve İncesu’da banka şubesinden söz edilmekte. Muhtemelen bu banka, Ziraat Bankası. Aynı Salnamede Develi’de Ziraat Bankası ismi geçmekte. Aynı yılda Kayseri’de marangozluk sanatının hayli ileri olduğu, cevizden masa, trabzan, sandalye, gayet sanatlı ufak çekmeceli sandıklar yapıldığı, dokumadan renkli ve nakışlı güzel cicim ve yazma yemeni; Amerikan ve bez üzerine baskılı oda döşemeleri, yorgan yüzleri, çarşaf, el havluları vs üretildiği belirtilmekte.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından, 1910 (H 1326) yılında yayın hayatına başlayan Erciyes Gazetesi’nin, 1911 (H 1327) yılına ait 42 sayısının Latin harfleri ile basımı, yayımlandı (Kültür Yayınları No: 62, Mayıs/2009). Yayıma hazırlayanlar da Prof. Dr. Ali Aktan ve Yrd. Doç. Dr. Özen Tok. Anılan sayılarda Kayseri, İncesu ve Develi Ziraat Bankalarının, borçlarını ödeyemeyenlerle ilgili ilanı var. O yıllarda, Kayseri iktisadi durumu hakkında ipuçları vermekte, ilanlar bize. Biz, merkezi bildiğimizden, “icra

takibine" uğrayanlar arasında, şehrin ileri gelen aile fertlerinin bulunması dikkatimizi çekti. İlanlarda sayılan isimlerin çokluğu da... Develi ve İncesu içinde benzeri bir şey söylenebilir herhalde.

Özetle; "Yukarda isimleri yazısı borçlular, borçlarını vaktinde ödemediklerinden teminat olarak verdikleri taşınmazlar şu tarihte satışa çıkacaktır. Taliplilere duyurulur" diyebileceğimiz ilan şöyle: "Bâlâda esamileri muharrer müstakrizlerin Kayseri/İncesu/Develi Ziraat Bankası'na olan malumü'l miktar borçlarını vakt-i muayenede ifa etmeyerek vefaen, ferağ ve terhin eyledikleri emval-i gayrimenkulleri usulen bilmüzayede müşterileri uhdesine ihale-i muvakkateleri keşide kılınmış ve tarih-i ilandan otuz bir gün sonra da ihale-i katiyesi keşide edileceğinden iştirasına talip olanların teminatıyla beraber Kayseri İcra Dairesi'ne müracaat etmeleri ilan olunur."

İncesu kazasında hububat ve meyvenin yanı sıra yünden kilim, seccade, halı, çorap, cicim denilen bir nevi kilim ve pamuktan bez; Develi kazasında; yünden şal, çorap, adi kilim; develiye bağlı Tomarza nahiyesinde ise, bir cins ince ve zarif şayak ile fanila ve pamuktan bez vs. üretildiği yine aynı yıllıkta belirtilmekte. Develi'de ayrıca, barutun hammaddesi olan güherçile üretildiğini biliyoruz.

Osmanlı Dönemi sanayisi için özetle şunu söyleyebiliriz: "Osmanlı İmparatorluğu 15-18. yy.larda dünyanın en gelişmiş ülkelerinden olmasına rağmen, 'Sanayi Devrimi'nden sonra, ekonomisinin tarıma dayalı olması nedeniyle sanayi sektörü ikinci planda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nde, sermaye birikiminin sanayileşme sürecine zemin hazırlayacak bir düzeye ulaşamamasının yanında, teknik bilgi ve becerinin de çok sınırlı olması, Osmanlı'da sanayileşmenin devlet öncülüğünde gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde Saray'ın ve Ordu'nun ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak devlet tarafından kurulan ve özellikle dokuma ve deri sektörlerinde yoğunlaşan Feshane (Defterdar), Basmahane (Bakırköy), Hereke ve Beykoz fabrikaları doğrudan doğruya birer Kamu İşletmesi olarak göstermişlerdir. Osmanlı'dan bu miras Cumhuriyet Türkiye'si'ne de intikal etmiştir (Aylin ÖZDİLEK)

CUMHURİYET DÖNEMİ

İdari Yapı

“Kayseri, 1568-1574, 1578-1588, 1632-1641 yılları arasında da Karaman Vilayeti’ne bağlı sancaklardan birisi idi. XVIII. yüzyılda da Karaman Eyaleti’ne bağlı olan Kayseri Sancağı (1483 k.d.), XIX. yüzyıl ortalarında, yani 1856-1857 yıllarında Karaman Eyaleti’nden ayrılarak Bozok Eyaleti’ne; 1867’de yürürlüğe giren Vilâyet Nizâm-nâmesi’yle Kayseri Sancağı, Ankara Vilayeti’ne bağlandı. 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanından sonra yine Ankara’ya bağlı olan Kayseri’nin 2 kazası, 1 nahiyesi ve 181 köyü bulunmaktaydı. Bu dönemde (1909 k.d.) ‘müstakil bir mutasarrıflık’ olan Kayseri, Cumhuriyetle birlikte 1924 Anayasası çerçevesinde ‘vilayet’ oldu.” (www.kayserimuftulugu.gov.tr/district_publicLife.asp)

1924 Anayasası ile il statüsüne kavuşan Kayseri’nin 1928’de Merkez, İncesu, Bünyan, Develi ve Aziziye (Pınarbaşı) olmak üzere 5 kazası (ilçe), 21 nahiyesi (bucak) ve 314 köyü vardı. 1935 nüfus sayımında Ürgüp’ün Kayseri’ye bağlı bir ilçe olduğunu görmekteyiz. Ürgüp daha sonra, il olan Nevşehir’e bağlandı (1954).

14 Aralık 1988 tarih ve 20019 sayılı resmi gazetede yayınlanan 3508 sayılı yasa ile Kayseri Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi statüsüne alındı ve aynı yasa ile Melikgazi ve Kocasinan isimli iki belediyenin kurulması kararlaştırıldı. Bugün ise Kayseri’nin; Akkışla (1990), Bünyan (1911), Develi (1867), Felahiye (1957), Hacılar (1990), İncesu (1867), Kocasinan (1990), Melikgazi (1990), Özvatan (1990), Pınarbaşı (İlçe 1861, Kayseri’ye 1927, Aziziye’den Pınarbaşı’na değişiklik 1928), Sarıoğlan (1960), Sarız (1946), Talas (1990), Tomarza (1953), Yahyalı (1954) ve Yeşilhisar (1948) olmak üzere 16 ilçesi bulunmaktadır.

23 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ile Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nin sınırları yeniden düzenlendi. Daha önce 2 metropol ilçeden (Melikgazi, Kocasinan) oluşan Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 5 ilçe (Melikgazi, Kocasinan, Talas, Hacılar, İncesu) ve 19 alt kademe belediyesinden müteşkil hale geldi. 29 Mart 2009 yerel seçimleriyle birlikte, 19 ilk kademe belediyesi kapatıldı.

İlçelerle ilgili parantez içerisindeki rakamlar, Cumhuriyet Dönemi’nde ilçe oluş tarihleridir. Osmanlı Dönemi’nde farklı eyaletlere bağlı ve fakat kaza-nahiye arasında gidip gelen ilçeler var. Farklı kaynaklarda farklı tarihlere ve farklı bilgilere de rastlıyo-

ruz. Konumuz dışında olduğundan detaya girmedik, bu kadarla yetindik. Bugün ise, 12 Kasım 2012 tarih ve 6360 nolu Kanun ile Kayseri Büyükşehir Belediyesi sınırları il mülki sınırları oldu; 16 ilçeli Büyükşehir haline geldi. Belde, köy ve mezra statüsündeki yerler de bağlı oldukları ilçenin birer mahallesi haline dönüştü. 30 Mart 2014 yerel seçimleriyle “belde, köy ve mezra”da tarihe kavuştu, Kayseri’de. Birisi Büyükşehir olmak üzere 17 belediye başkanı var. Sonuçta; İl Genel Meclisi kapatıldı personelle birlikte mal varlıkları Büyükşehir devr oldu.

Kayseri Nüfusu

Cumhuriyet sonrası Kayseri’nin ticaret ve sanayi hayatına geçmeden önce, Kayseri nüfusu ile ilgili biraz uzun olacak ama bazı bilgiler vermeyi yararlı bulduk. Öyle ya, bu çalışmamızın temel amacı, tarihe doğru ve yeterli bir not düşmek. Bakalım, bu dönemde Kayseri’nin nüfusu nasıl bir seyir izlemiş. 2017 sonunda hangi noktaya gelmiş?

Biliyoruz; Cumhuriyet Dönemi’nde ilk nüfus sayımı 1927’de; Osmanlı Dönemi’nde ilk nüfus sayımı 1831 yılında II. Mahmut Dönemi’nde yapıldı. 1831 sayımının, yönetimin öngördüğü askeri amaçlara hizmet etmek olduğu, 1844’te askeri bir yetkilinin idaresinde, sayımın yapılmasından belli olmakta. Bu sayım sonucunda, 1855 yılında Anadolu ve Rumeli’deki, yani Müslümanların çoğunlukla Türk olduğu bölgelerdeki Müslümanlara zorunlu askerlik hizmeti getirildiği görülmekte. Tabii, zorunlu askerliğe de aşama aşama gelindi. Önce kura ile, sonra “bedel-i şahsi” yani kişiye bedel ödeyerek yerine askerlik yaptırtmak. Bundan sonra da bu bedeli devlete ödeyerek (bedel-i nakti) askerden muaf olmak... Bilahare Müslüman olmayanlar da askere alınmaya başladı. Daha sonra yapılan mahalli sayımlar haricinde, 1881/82-83 tarihinde bir sayım daha yapıldı. Kadınlar ilk kez bu tarihte sayıldı. Son Osmanlı sayımı, hem siyasi nedenlerle, hem de teknik sebeplerden dolayı yapılamamıştı.

Tabii, Osmanlı Dönemi’nde yapılan bazı çalışmalarda “çocuklar ve kadınlar”, “konar-göçerler” vs. kapsam dışında tutulmuşlar. Bu nedenle, bu dönemde yapılan, Cumhuriyet Dönemi’nde yapılanlar gibi, nüfus bağlamında, gerçeği yansıtmamaktadır. O nedenle Osmanlı Dönemi’nde yapılan sayımlara ait verilere şüphe ile bakmakta yarar var.

Musa Çadırcı, Enver Ziya Karal’ın “Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı 1831” isimli çalışmasına atfen şu bilgiyi vermekte: “1830 genel sayımı ‘Hülâsa Defteri’ne göre dört milyon kadar görünen erkek nüfusunun bir buçuk milyona yakını Rumeli’de, iki buçuk milyondan biraz fazlası Anadolu tarafında görünmektedir. Aşağı yukarı erkek nüfusu kadar da kadın bulunduğu gerçeğinden hareketle sayımı yapılmayan yerlerle göçer aşiretleri de katarsak, 1830’larda Anadolu’da altı milyon dolayında insan

yaşadığı anlaşıyor.” dedikten sonra Kayseri nüfusu için şu rakamı vermiş; “26 bin”. Devam ediyor; “Görülüyor ki Edirne, İzmir ve Bursa dışında kalan Anadolu şehirlerinin ortalama nüfusu 20-25 bin arasında değişmektedir.” Anılan kitapta şu ilginç nota da rastlamaktayız: “Kayseri ileri gelenlerinden bazılarının emlaklerini ‘tahrir ettirmemek sevdasında oldukları’ halk tarafından şikayet konusu yapılmıştı. Bunun üzerine “... vücuhın (ileri gelenler) evlerinde oturup, tahrir memurlarına müdahale etmemeleri...” için ferman çıkartılmıştır.(...)”.

Kayseri Nüfusu (2017)

Bu girişten sonra, gelelim günümüze; 2017 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sayımı (ADNKS) ile ilgili bilgiler verelim. Tabii, bu kitap basıldığında Aralık/2018 ADNS sonuçları da açıklanacak. Güncel bilginin verilmesi arzu edilir. Doğru olan da bu. Fakat bunu beklerken diğer güncel bilgiler de gelmeye başlayacağından bir sonuca varabilmek mümkün değildi. Öyle ya da böyle, 2017 ve daha öncesine ait ADNKS sonuçlar bize bazı ipuçları verecektir. Tabii, 2018 sonucu gelirse, özet olarak verilmeye çalışılacak. Nitekim, dizgi öncesi geldi, 2018 sonuçlarını özet olarak verdik.

1927-2017 arasında ülke nüfusu 5,9 kat artarak 13,6 milyondan, 80,8 milyona çıktı. Aynı dönemde Kayseri nüfusu, ülke ortalamasına yakın, 251.370'den 1.376.722'ye çıkarak, 5,5 kat arttı. Ortalamanın biraz altında bir seyir izledi. Kayseri, nüfus itibarıyla, 1927 sayımında 19. il olarak gözükmekteydi. Biliyoruz, 1954'e kadar Ürgüp Kayseri'ye bağlı bir ilçe idi. 1970'e geldiğimizde Kayseri, nüfus açısından 14. il konumuna gelmiş. Tabii, bunda; “Erken Cumhuriyet Dönemi” nde yapılan Demiryolu, Hava İkmal, Sümerbank, Şeker Fabrikası, Orta Anadolu, Birlik Mensucat gibi tesislerin rolünü unutmamak gerekir. Şimdi ise; 15. il durumundayız. Geriye doğru yedi yıldır (2010-2016) bu sıradayız.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (ADNKS, 2017) sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla, 995.654 artışla, 80.810.525 oldu. 2016-2017 nüfus artış hızı binde 12,4 olarak belirlendi. 2015-2016 dönemi için bu oran binde 13,5'ti. Nüfusu bir milyonu aşan 22 il var. Kayseri'nin arkasından; Samsun, Balıkesir, Kahramanmaraş, Van, Aydın, Denizli ve Tekirdağ gelmekte. Bizim bir üstümüzdeki 14. sıradaki Manisa'nın nüfusu 1.413.041, bir sonraki Samsun'un nüfusu ise 1.312.000.

Aynı dönemde Kayseri nüfusu 17.742 kişi artışla 1.376.722 oldu. Ülke nüfusunun %1,7'si, Kayseri'de yaşamakta. Bu oran, sabitlenmiş gibi. Kayseri'nin 2016-2017 nüfus artış ortalaması ise, ülkenin biraz üzerinde, binde 13,0. 2015-2016 artışı ise binde 13,3'tü.

Geriye doğru baktığımızda Kayseri'nin nüfus artış hızında bir duraklama var. Bunun anlamı şu: Kayseri'nin "net göç hızı" neredeyse sıfırlanmış durumda. Trend, böyle gösteriyor. İleride durum nasıl olur bilemiyoruz.

TÜİK tarafından yapılan bir projeksiyonda, 2023 için ülke nüfusu 84,2 milyon olurken Kayseri nüfusu 1.488.752'ye çıkacağı öngörülmektedir. Bir başka çalışmada, 2030 için Kayseri nüfusu, 2,1 milyon olarak verilmekte. 2050 ve sonrası için yapılan projeksiyonlarda ülkemiz nüfusunun azalacağı doğrultusunda bir sonuç çıkmaktadır. Tabii, normal şartlarda Kayseri'nin artışı da benzeri bir seyir izleyecek.

2017 sonunda ülkemizde erkek nüfus yüzde 50,2; kadın nüfus yüzde 49,8 mertebelerinde. Kayseri nüfusunun yüzde 50,1'i erkek, yüzde 49,9'u kadın. 1927 yılında bu oranlar ülke genelinde erkek için yüzde 48, kadın için yüzde 52 veriliyor. Muhtemelen Kayseri için de benzeri bir sonuç vardı.

1927'de ülke nüfusu 13.648.270. Bunun yüzde 24,2'si il ve ilçe merkezlerinde, yüzde 75,8'i belde ve köylerde yaşıyordu. 2017 yılında ise; il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus yüzde 92,5 oldu. Köy ve beldelerde yaşayan nüfus ise yüzde 7,5. Kayseri nüfusunun tamamı il ve ilçelerde yaşıyor gözüküyor. Belde ve köyler, bağlı oldukları ilçelerin birer mahallesi oldu.

Eski durumu dikkate alırsak; ülke genelinde belde ve köylerde yaşayan nüfus yüzde 18; Kayseri'de ise bu durum yüzde 9 civarında olmalı diye düşünüyoruz. Mesela 31.12.2007 itibarıyla ülke nüfusu 70.586.256 olup bunun yüzde 70,4'ü il ve ilçe merkezlerinde, yüzde 29,6'sı köy ve beldelerde yaşıyor. Kayseri'ye gelince; aynı yıl durum şöyleydi: Nüfus, 1.165.008. Bunun yüzde 76,8'i il ve ilçe merkezlerinde, yüzde 23,2'si belde ve köylerde yaşıyordu. Değerlendirme yaparken, bu sürecin mutlaka dikkate alınması gerekir. Demem o ki, 2017 yılı sonunda, ülke genelinde belde ve köy için verilen yüzde 7,5'lik oran gelişmiş Avrupa ülkeleri seviyesini gösterir ki, bu mümkün değil.

2017 sonu itibarıyla Türkiye nüfusunun yüzde 18,6'sının ikamet ettiği İstanbul, 15.029.231 kişi ile en çok nüfusa sahip olan il oldu. Bunu sırasıyla 5.445.260 kişi ile Ankara, 4.279.677 kişi ile İzmir, 2.936.803 kişi ile Bursa ve 2.364.396 kişi ile Antalya takip etti. Bayburt ise 80.417 kişi ile en az nüfusa sahip olan il oldu.

Antalya'nın nüfusu 2,4 milyon, Adana'nın nüfusu 2,2 milyon. Dikkat ederseniz, bir zamanların dördüncü ili Adana nüfus itibarıyla altıncı il durumunda. Kayseri ise, 15. il olma konumunu koruyor. Kategorik olarak Kayseri, 1-2 milyon bandında. Merkez ilçe nüfusu açısından Kayseri, 1965'de "ilk on" içerisinde, 9. il konumundaydı. 1970 nüfus sayımında da bu yerini koruduğunu görüyoruz. Yani, Kayseri'de her zaman güçlü bir merkez, zayıf bir çevre söz konusu. Doğu ve Güneydoğu'da Van, Kahramanmaraş, Gazi-

antep, Diyarbakır ve Şanlıurfa nüfusları bir milyonu aşmakla birlikte ülke nüfusunun Sinop-Kayseri-Adana aksinin batısında yoğunlaştığını da görmekteyiz. Nitekim, nüfus hareketleri de bu yönde.

2017 yılı sonu itibarıyla “Doğum yeri ve cinsiyete” göre Kayseri doğumluların sayısı 1.397.758 kişi. Bunun; 709.912’si erkek, 687.846’sı kadın.

Nüfus yapısı içerisinde “ikamet ettiği ilde doğanlar”, “farklı ilde doğup burada ikamet edenler”, “yurtdışı doğumlular” ve “doğum yeri bilinmeyenler” oranları bize bu ipucunu veriyor. Mesela bu oranlar Kayseri’de sırasıyla yüzde 73,4; yüzde 23,8; yüzde 1,4 ve yüzde 1,5. Sözelimi bu oranlar Muğla’da ilk ikisi için yüzde 55,8 ve yüzde 38,4; Yalova için yüzde 29,1 ve yüzde 60,5; İzmir için yüzde 51,7 ve 43,3; İstanbul için yüzde 44,7 ve yüzde 49,4; Antalya için yüzde 51,2 ve yüzde 42,4 olarak veriliyor. Samsun-Kayseri-Adana aksinin doğusunda kalan iller için bu rakamlar yüzde 75’in üstünde ve yüzde 20’nin altında gözüktüyor.

Doğum Yerine Göre Nüfus (% , 2017)

Doğum Yeri	Kayseri	Oran	Türkiye	Oran
İkamet ettikleri ilde doğanlar	1 010 060	73,4	52 094 498	64,5
Farklı bir ilde doğanlar	327 116	23,7	25 388 327	31,4
Yurt dışında doğanlar	19 518	1,4	1 923 894	2,4
Doğum yeri bilinmeyenler	20 028	1,5	1 403 806	1,7
Toplam	1 376 722	100,0	80 810 525	100,0

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Bazı Yıllarda Türkiye Nüfusu*

Yıl	Nüfus	Artış (%)	Yıl	Nüfus	Artış (%)
1927	13 648 987	-	1985	50 664 653	123,7
1935	16 158 567	183,8	1990	56 473 350	114,6
1940	17 821 543	105,6	2000	67 804 543	200,7
1945	18 790 987	56,2	2010	73 722 988	16,0
1950	20 947 155	111,7	2011	74 724 269	13,5
1955	24 065 543	148,3	2012	75 627 384	12,0
1960	27 755 532	154,2	2013	76 667 864	13,7
1965	31 391 421	130,0	2014	77 695 904	13,3
1970	35 605 176	137,4	2015	78 741 053	13,4
1975	40 347 719	133,2	2016	79 814 871	13,5
1980	44 736 957	132,5	2017	80 810 525	12,4

Kaynak: **a.** www.tuik.gov.tr; **b.** www.mebk12.meb.gov.tr/meb.../06032621_cumhuriyettengnmenzenfus.ppt

Bazı Yıllarda Kayseri Nüfusu**

Yıl	Nüfus	Artış, (%)	Yıl	Nüfus	Artış, (%)
1927	251 370	-	1990	943 484	92,0
1940	342 969	364,4	2000	1 060 432	124,0
1950	403 861	175,5	2010	1 234 651	23,8
1955***	422 010	44,9	2011	1 255 349	16,7
1960	480 387	139,0	2012	1 274 968	15,6
1965	536 236	116,3	2013	1 295 355	15,9
1970	598 693	116,5	2014	1 322 376	20,6
1975	676 809	130,4	2015	1 341 056	14,0
1980	778 383	150,0	2016	1 358 980	13,3
1985	864 060	110,0	2017	1 376 722	13,0

Kaynak: www.tuik.gov.tr

* 2007'den itibaren Adrese Dayalı Nüfus'a (ADNS) göre sayım yapıldı. Bu yıl ülke nüfusu 70.586.256 olarak belirlendi.

** 2007'den itibaren Adrese Dayalı Nüfus'a (ADNS) göre sayım yapıldı. Bu yıl Kayseri nüfusu 1.165.088 olarak belirlendi.

*** Ürgüp, 24 Temmuz 1954'de Nevşehir il olunca buraya bağlandı

Bazı yıllar Kayseri Nüfusu

Yıl	1965	1970
Kayseri Merkez İlçe	126.653	167.696
Kayseri İl	536.236	610.287****
Merkez/il (%)	23,6	27,4

Kaynak: Başbakanlık Türkiye Yıllığı 1973.

1965 ve 1970’li yıllarda Kayseri il nüfusunun, yaklaşık dörtte biri il merkezinde yaşamaktaydı. Yine 1970 yılında Kayseri il nüfusunun yüzde 39’u il ve ilçe merkezlerinde yaşarken; 35,6 milyon olan ülkemizde bu oran benzeri bir biçimde yüzde 39 civarındaydı. Ama günümüze gelindiğinde Kayseri’de, “kırsalda” yaşayan nüfus, ülke ortalamasının yarısına yakın olup yüzde 9 civarında. Bu şu demek; Kayseri, Cumhuriyet Dönemi’nde hızlı bir biçimde “kentleşmiş”, neredeyse oran “gelişmiş ülkeler” seviyesine düşmüş. Bu, dikkat çekici bir husus.

Not: Ülke genelinde, 30 il “Büyükşehir” statüsünde. 2013’de, Kayseri’nin tamamı “Büyükşehir” statüsüne girdiğinden, diğerlerinde de olduğu gibi, “Köy ve Belde” kavramı da kalmadı. Buralar artık, bağlı oldukları ilçelerin birer “mahallesi” oldu. Haliyle, “İl Genel Meclisi” de Büyükşehirler için kalktı, yerine ilçelerden gelen üyeler, Büyükşehir Belediyesi Meclisini oluşturdu. Ülkede, kırsalda yaşayan nüfusun (6.904.709) birden bire yüzde 8,2’ye düşmesinin nedeni bu. Yoksa kırsalda yaşayan nüfus, yüzde 20’ye yakın.

Türkiye ve Kayseri Nüfusun Yerleşim Yerlerine göre dağılımı (1970)

	İl ve İlçe Merkezi	Belde ve Köy	Toplam
Kayseri	236.824	361.869	598.693
Türkiye	13.691.101	21.914.075	35.605.176

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ortanca Yaş

“Ortanca yaş (medyan yaş), bir nüfus gurubunun yaşları, küçükten büyüğe doğru sıralandığında tam ortada kalan bireyin yaşıdır. Bu durumda toplam nüfusun yarısı bu yaştan büyük, öbür yarısı küçüktür. Ortanca yaş demografik (nüfussal) yaşlılığı gösterme yöntemlerinden biridir.” (TÜİK)

**** Geçici sonuç.

Ülkemizde 2016 yılında 31,4 olan ortalama yaş, 2017 yılında önceki yıla göre artış göstererek 31,7 oldu. Ortalama yaş erkeklerde 31,1 iken, kadınlarda 32,4 olarak gerçekleşti. Ortalama yaşın en yüksek olduğu iller sırasıyla; 39,7 ile Sinop, 39,4 ile Balıkesir ve 38,9 ile Kastamonu ve Edirne oldu. Ortalama yaşın en düşük olduğu iller ise sırasıyla; 19,6 ile Şanlıurfa, 20,1 ile Şırnak ve 20,9 ile Ağrı oldu. Kayseri’de ise bu rakamlar toplamda 31,1; erkekte 31,1 ve kadınlarda 31,6.

Kayseri Ortalama Yaş (2017)

Ortalama Yaş	Kayseri	Türkiye
Erkek	30,6	31,1
Kadın	31,6	32,4
Toplam	31,1	31,7

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri Nüfus dağılımı (2017)

Yaş grubu	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	111 833	57 290	54 539
5-9	115 328	59 482	55 846
10-14	114 359	58 574	55 785
15-19	115 240	58 956	56 284
20-24	108 116	54 183	53 993
25-29	100 010	49 687	50 323
30-34	107 704	54 092	53 612
35-39	111 767	56 510	55 257
40-44	97 679	49 626	48 053
45-49	84 761	42 882	41 873
50-54	96 851	38 554	38 297
55-59	65 579	32 802	32 777
60-64	55 276	27 659	27 617
65-69	41 181	19 602	21 586
70-74	29 250	13 009	16 241
75-79	20 587	8 683	11 904
80-84	12 506	5 167	7 339
85-89	6 547	2 322	4 225

Yaş grubu	Toplam	Erkek	Kadın
90+	2 091	515	1 576
Toplam	1 376 722	689 595	687 127

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri yaş dağılımına baktığımızda 0-54 yaş grubunda bir yoğunlaşmanın olduğunu görüyoruz. 65 ve üzeri yaşlarda “erkek” nüfusun daha fazla azaldığı gözükmemekte. Mesela 90+ yaşta kadın nüfus erkeğin neredeyse üç katı.

Yaş Bağımlılık Oranı (YBO)

Bir ülkede çalışan (15-64) her 100 kişinin, bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan (0-14 ile 65+) kişi sayısıdır. Bu oran çocuklar için ve yaşlılar için ayrı ayrı hesaplanarak ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ortaya çıkarılır. Bir ülkede çalışan nüfus ne kadar çok ise o ülke için o kadar gelişmiştir diyebiliriz.

Kayseri Yaş Bağımlılık Oranı (YBO) (% , 2017)

YBO	Kayseri	Türkiye
Genç Bağımlılık Oranı	37,0	34,7
Yaşlı Bağımlılık Oranı	12,2	12,6
Toplam YBO	49,2	47,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri Yaş Bağımlılık (% , 2017)

Yaş Grubu	Kayseri	Oran	Türkiye	Oran
0-14	341.516	24,8	19.033.488	23,6
15-64	923.037	67,0	54.881.652	67,9
65+	112.169	8,2	6.895.385	8,5
Toplam	1.376.722	100,0	80.810.525	100,0

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ülkemizde 15-64 yaş grubunda bulunan (çalışma çağındaki) nüfus 2017 yılında bir önceki yıla göre sayısal olarak %1,2 arttı. Buna göre, çalışma çağındaki nüfusun oranı %67,9; çocuk yaş grubu olarak tanımlanan 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranı %23,6; 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı ise %8,5 olarak gerçekleşti. Kayseri’de ise;

çalışma çağındaki nüfusun oranı %67,9; çocuk yaş grubunun %23,6 ve 65 yaş ve üstünün oranının yüzde 8,5 olduğunu görüyoruz.

Hanehalkı Büyüklüğü

Yıllara göre hane halkı sayısına geldiğimizde Kayseri'nin ülke ortalamasına yakın olduğunu görüyoruz.

Hanehalkı Büyüklüğü (Kişi)

Yıl	Kayseri	Türkiye	Yıl	Kayseri	Türkiye
2010	3,9	3,8	2014	3,6	3,6
2011	3,9	3,8	2015	3,6	3,6
2012	3,8	3,7	2016	3,5	3,5
2013	3,7	3,6	2017	3,5	3,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tek Çekirdek Aile

Tek çekirdek aile olarak ifade edilen yalnızca eşlerden veya eşler ve çocuklarından veya tek ebeveyn ve enaz bir çocuktan oluşan hanehalklarının oranında azalma olduğu görüldü. Tek çekirdek aileden oluşan hanehalklarının oranı, 2016'da %66,4 iken 2017'de %66,1'e geriledi. Diğer yandan, geniş aile olarak tanımlanan ve en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalklarının oranı bir önceki yıla göre %16,3'ten %16'ya düştü.

Aralarında eş, anne-çocuk veya baba-çocuk ilişkisi olmayan fertleri içeren; diğer bir ifadeyle çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalklarının oranında artış olduğu gözlemlendi. Söz konusu hanehalklarının oranı 2016 yılında %2,4 iken 2017 yılında %2,5'e yükseldi.

İllere göre hanehalkı tipleri incelendiğinde, 2017 yılında tek kişilik hanehalklarının oranının en yüksek olduğu ilin %26,1 ile Tunceli olduğu görüldü. Tunceli'yi %23,7 ile Giresun, %23,2 ile Eskişehir ve Çankırı, %22,5 ile Artvin izledi.

Tek çekirdek aileden oluşan hanehalklarının oranının en yüksek olduğu il %72,8 ile Kayseri oldu. Kayseri'yi %72,3 ile Osmaniye, %71,3 ile Adıyaman, %70,9 ile Ankara ve %70,4 ile Karaman takip etti.

Geniş ailelerden oluşan hanehalklarının oranının en yüksek olduğu il %28,9 ile Şırnak oldu. Şırnak ilini %26,5 ile Hakkari, %25,3 ile Batman, %23,8 ile Siirt ve %23,7 ile Şanlıurfa izledi.

Çekirdek aile bulunmayan hanehalklarının oranının en yüksek olduğu il %5,1 ile Yalova oldu. Yalova'yı %4,4 ile Tunceli, %4 ile İstanbul, %3,8 ile Şırnak ve Gümüşhane takip etti.

Tek Çekirdek Aile

	Kayseri	Türkiye
Sadece eşlerden oluşan	56.804	3.212.759
Eşler ve çocuklardan oluşan	194.007	9.853.456
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan*	27.782	1.927.348
Toplam	278.593	14.993.563

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan*

Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan	Kayseri	Türkiye
Baba ve çocuklardan oluşan	4.887	407.295
Anne ve çocuklardan oluşan	22.895	1 520.053
Toplam	27.782	1 927.348

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri İlçeler (2017)

Büyükşehir ile “köy ve beldeler” bulundukları ilin birer mahallesi olduklarından, Kayseri’de eskisi gibi “köy ve belde” sınıflaması yapılamıyor. Bu durumda Kayseri’nin tamamı “şehirli” oldu. Türkiye’de “belde ve köylerde” yaşayanlar, nüfusun yüzde7,5’i. Oysa bu rakamın yüzde 18’lerde olması gerekir. Kayseri’de ise, yüzde 9 civarında... Kayseri ilçelerine gelince; Melikgazi, Kocasinan, Talas yoğun “iç göç” almakta. Melikgazi, Kocasinan ve Talas toplam nüfusun yüzde 81’ini barındırmakta. Bu arada Bünyan ve İncesu’da nüfus artışı dikkat çekici. Bünyan’daki artışta, yeni açılan cezaevinin katkısı olduğu muhakkak. Felahiye ve Özvatan nüfusları neredeyse, ilçelik vasfının kaldırılmasına müncer olabilecek seviyedeler.

İlk rakamlar toplam nüfusu, ikincileri nüfus artış hızını vermek üzere; Melikgazi (562.598, binde 14,4), Kocasinan (393.844, binde 1,4) ve Talas (155.024, binde 68,2) toplam nüfusun yüzde 81’ini barındırmakta. Bu arada Bünyan (27.045, binde 41,3) ve İncesu (25 852, binde 9,2) nüfus artışı dikkat çekici. Felahiye (5.697, binde 12,6) ve Özvatan (3.992, binde 32,3) nüfusları neredeyse, ilçelik vasfının kaldırılmasına müncer olabilecek seviyedeler.

Develi (64.389, binde 0,5) yerinde sayıyor. Akkışla (6.018, binde 49,8), yol ve suçatında bulunan, tarım-hayvancılık ve maden bölgesi Pınarbaşı (23.014, binde 27,6) ve Sarız (9.335, binde 23,6) hissedilir derecede nüfus kaybediyor. Pınarbaşı’nın nüfus kaybı calibi dikkat bir durum arz etmektedir. Zenginler ilçesi, merkeze 10 km uzaklıkta ki Hacılar’ın (12.293, binde-15,6) nüfusundaki azalış dikkat çekici. Tabii, sayfiye nedeniyle, yaz nüfusunun daha da fazla olacağını unutmamak gerekir. Özellikle belirtiyorum Adana-Niğde yolu üzerindeki Yeşilhisar (15.735, binde 7,5) ve bir maden ve sebze/meyve kenti Yahyalı’nın (35.788, binde 8,0) nüfus kaybı incelemeye değer. Bir de Kayseri’de yaşayan Adana nüfusuna kayıtlı 17.768 kişinin büyük bir bölümünün, maden ve orman nedeniyle, Yahyalı’da yaşadığını unutmayalım. Nüfus trendlerine baktığımızda Bünyan ve özellikle İncesu’yun giderek nüfuslarının artacağını söyleyebiliriz.

Kayseri, ilçeler itibarıyla nüfus dağılımı (2017)

İlçe	Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı %0	İlçe	Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı %0
Melikgazi*	562.598	14,4	Hacılar*	12.293	-15,3
Kocasinan*	393.844	1,4	Sarız	9.335	-23,6
Talas *	155.024	68,2	Felahiye	5.697	-12,6
Develi	64.389	-0,5	Akkışla	6.018	-49,8
Yahyalı	35.788	-8,0	Özvatan	3.992	32,3
Bünyan	27.045	41,3	Kayseri Toplam	1 376 722	13,0
İncesu	25.852	9,2	(*) Toplam	1.123.759	-
Pınarbaşı	23.014	-27,6	(*)/Kayseri (%)	81,6	-
Tomarza	22.408	-18,1	Türkiye Toplam	80.810.825	12,4
Yeşilhisar	15.735	-7,5	Kayseri/Türkiye (%)	1,7	-
Sarıoğlan	13.690	-17,8	-	-	-

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri'de nüfusun Melikgazi, Kocasinan ve Talas ilçelerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Neredeyse nüfusunu koruyan Hacıları da bunlara katarsak, Kayseri nüfusunun toplam yüzde 81,6'sı bu ilçelerde (*işareti konan) yaşıyor. Haliyle bu, merkezin sorunlarının artmasını önemli ölçüde etkiliyor.

Komşular

Kayseri Komşuları Nüfusu (2017)

il	Nüfus	Nüfus Artış Oranı %
Adana	2.216.475	6,7
Kahramanmaraş	1.127.623	13,4
Sivas	621.301	0,1
Yozgat	418.650	-5,7
Niğde	352.727	3,6
Nevşehir	292.365	5,0
Kayseri	1.376.722	13,0
Türkiye	80 810 525	12,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Komşularımızdan Sivas, nüfusunu korumaya başladı. Yine nüfus Yozgat'ta azalmaya, Kahramanmaraş'ta artmaya devam ediyor. Bir milyonu aşan nüfusu ile Kahramanmaraş, "cazibe merkezi" olma konumunda. Niğde ve Nevşehir nüfuslarını koruyor, az da olsa bir artış var. Adana, bir türlü toparlanamadı.

Kayseri'nin Göç Aldığı/Verdiği iller (2017)

Nüfusa kayıt babında; Kayseri'de yaşayan İzmirli 2.861; İstanbullu 12.707; Ankaralı 12.635 kişi iken buralarda yaşayan Kayseri nüfusuna kayıtlılar sırasıyla 18.082; 96.371; 62.745 kişi. Kayseri'nin batısına gittikçe bu farkı iyice görüyoruz. Yani, Kayseri, batıya ya da "cazibe merkezlerine" göç veriyor.

Kayseri en fazla göçü komşularından almış. Sivas nüfusuna kayıtlılar başı çekiyor, 52.994 kişi ile. Bunu 42.700 kişi ile Yozgat nüfusuna kayıtlılar takip ediyor. Üçüncü sırada 25.126 kişi ile Nevşehirli var. Kahramanmaraşlı sayısı 22.408 olup dördüncü sırada. Konya ve Adana-Mersin'e, iktisaden daha yakın Niğdeli sayısı, en az, 9.086 kişide kalmış. Maden nedeniyle olsa gerek Adanalı sayısı 18.315 kişi. Kayseri nüfusuna kayıtlı Adana'da yaşayanların sayısı 15.321 kişi.

Yine nüfusa kayıtlı olduğu il babında; Kayseri, mücaviri dışında en fazla göçü, 13.452 kişi ile Ağrı'dan aldı. Bunu 9.141 kişi ile Erzurumlular takip etti. Karşılıklar'ın sayısı 5.409 kişi. Sanırım bu göçler de 1970'lerde gelen hemşerilerimizden ibaret olsa gerek. Günün-

müzde, “yakınlık” dışında, bu illerden kentimize gelenlerin olabileceğini sanmıyorum. Buradan bir sonuç çıkartmak durumundayız. Bir kere Kayseri, “cazibe merkezi” olmaktan çıkıyor. Geçmiş “birikimlerini” yiyor. Bu da nereye kadar yeter bilemem? Kayseri’nin bu noktadan uzaklaşmasının temel nedeni “Kayseri’den ve Kayseri’ye” insan, mal ve hizmet ulaşım hızının düşük olması. Şunu demek istiyorum; Kayseri “ulaşım akslarının” (Hızlı tren, otoyol) dışında kaldı. O nedenle “hızlı tren”, otoyol bağlantısı ile “havaalanın” nitelik kazanması şarttır.

Kayseri’de yaşayan seçilmiş bazı il nüfusuna kayıtlı olanlar (% , 2017)

il	Nüfus	Oran	il	Nüfus
Sivas	52.994	3,8	Ağrı	13.462
Yozgat	42.270	3,1	Erzurum	9.141
Nevşehir	25.126	1,8	Kars	5.409
Kahramanmaraş	22.408	1,6	Diyarbakır	2.418
Adana	18.315	1,3	İstanbul	12.707
Niğde	9.086	0,7	Ankara	12.635
Komşular toplamı	170.199	12,3	İzmir	2.861
Kayseri Nüfusuna Kayıtlı	1.010.050	73,3	Konya	4.848
Komşu+Kayseri Nüfusuna Kayıtlı	1.180.249	86,0	Antalya	3.741
Komşu dışı (74 il)*	196.473	14,0	Mersin	5.034
Kayseri Toplam	1.376.722	100,0	Edirne	501
			Gaziantep	2.805

Kaynak: www.tuik.gov.tr

* Bilinmeyen 20.028 kişi dahil.

Kayseri nüfusuna kayıtlı olup seçilmiş başka illerde yaşayanlar (2017)

İl	Nüfus	İl	Nüfus
Adana	15.321	Ağrı	982
Nevşehir	16.190	Kars	651
Niğde	5.707	İstanbul	96.371
Sivas	10.635	Ankara	62.745
Yozgat	12.825	Antalya	22.861
Kahramanmaraş	3.647	İzmir	18.082
Diyarbakır	1.776	Konya	9.778
Erzurum	1.536	Gaziantep	2.371
Edirne	1.067	Mersin	11.671

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Net Göç Hızı

Dönemler itibarıyla Kayseri Net Göç Hızı

Dönem	Net Göç Hızı (%0)	Dönem	Net Göç Hızı (%0)
1980-1985	-6,9	2011-2012	3,0
1985-1990	-18,9	2012-2013	2,2
1995-2000	-3,5	2013-2014	5,8
2007-2008	1,2	2014-2015	1,3
2008-2009	1,9	2015-2016	0,0
2009-2010	6,1	2016-2017	1,5
2010-2011	2,1	-	-

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri Net Göç (Kişi)

Yıl	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç
2013-2014	1.322.376	40.957	33.374	7.583
2014-2015	1.341.056	37.832	36.087	1.745
2015-2016	1.358.980	35.573	35.540	33
2016-2017	1.376.722	38.958	36.863	2.095

Kaynak: www.tuik.gov.tr**Türkiye'nin Göç Haritası ya da Göç Hızı**

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre, 2016-2017 döneminde bir yıl içinde Türkiye'de 2.684.820 kişinin farklı illere göç ettiği tespit edildi. Türkiye'de 34 ilin göç aldığı; 47 ilin göç verdiğini görüyoruz. Net göç hızı en yüksek kentler Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki kentler oldu. Bu dönemde İstanbul'un göç verdiğini görüyoruz. Net göç hızı ise, binde 4 olmuş.

En fazla net göç alan il Tekirdağ (%020,8). Bunu binde 20,2 ile Yalova takip ediyor. Üçüncü il ise, binde 14,7 ile Kocaeli. En fazla net göç veren il Bayburt (binde 119,0). Bunu binde 49,0 ile Gümüşhane takip ediyor. En fazla net göç veren üçüncü il, binde 31,9 ile Ağrı.

Komşularımız Göç Hızı (2016-2017 Dönemi)

İl	Hız (%)	İl	Hız (%)
Kayseri	1,5	Niğde	- 4,9
Sivas	-10,5	Adana	- 6,0
Yozgat	-10,5	Kahramanmaraş	- 3,0
Nevşehir	-3,7	-	-

Kaynak: www.tuik.gov.tr**Kayseri Nüfus (2018)**

2018 yılı Kayseri nüfusu ile ilgili kısa da olsa bir değerlendirme yapıyoruz: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS; 2018) göre Kayseri nüfusu binde 9,4 ya da 12.958 kişi artışla 1.389.680 oldu. Ülke nüfusu ise, 1.193.357 kişi artışla 82.003.882'ye ulaştı.

Ülke nüfus artış hızı ise binde 14,7. Kayseri’de ilk defa ülke ortalamasının, hem de çok altında, bir artış söz konusu. Bu denli fark, ilk defa oluyor. Daha önceki yıllar, neredeyse başa baş olurdu.

2018 verilerine baktığımızda Kayseri ilçe nüfuslarında inanılmaz artışları görmekteyiz. Önceleri; Melikgazi (555.671 kişi), Kocasinan (391.661 kişi), Talas (157.615 kişi; binde 17,1) ve İncesu (26.353 kişi; binde 19,2) dışındakiler sürekli kan kaybediyor, nüfus hareketi merkezde (Melikgazi ve Kocasinan) yoğunlaşıyordu. Bu sefer tam tersi oldu. Melikgazi ve Kocasinan nüfus kaybederken diğer ilçeler kazandı. Melikgazi’deki azalış binde 12,4 ve Kocasinan’daki ise binde 5,6.

En fazla artış binde 304,5 ile Özvatan’da (5.413 kişi). Bunu binde 212,9 ile Sarioğlan (16.935 kişi) takip etti. Felahiye (6.602 kişi) binde 147,4; Pınarbaşı (29.911 kişi) binde 156,4; Bünyan (31.497 kişi) binde 152,4; Sarız (10.098 kişi) binde 78,6; Develi (65.322 kişi) binde 14,4; Yahyalı (36.331 kişi) binde 15,1; Tomarza (22.808 kişi) binde 17,7 ve Akkışla (6.429 kişi) binde 66,1 artışla dikkat çekiyor.

Komşularımıza baktığımızda sonuçlar şöyle: Sivas ve Yozgat nüfusunda, özellikle Yozgat’ta azalmanın aksine önemli artış var. Zira, Yozgat sürekli nüfus kaybeden bir ilimizdi. Artış; Sivas’ta (646,5 bin kişi) binde 39,9; Yozgat’ta (424,9 bin kişi) binde 15,0; Niğde’de (364,7 bin kişi) binde 33,4; Adana’da (2,229 milyon kişi) binde 1,6; Kahramanmaraş’ta (1,144 milyon kişi) binde 15,2 ve Nevşehir’de 298,3 bin kişi) binde 15,2 oldu.

Ülkemizde, nüfusu bir milyonu aşan 22 il var. Kayseri, 15. İl konumunda. Yıllardır bu değişmiyor. İstanbul, 15 milyon nüfus ile ilk sırada. Bunu 5,5 milyon ile Ankara takip ediyor. İzmir’in nüfusu buna yakın 4,3 milyon. Bunların arkasından 2 milyon kişi bandındaki 6 il geliyor. Bursa, 2,994 milyon nüfusla 3 milyona merdiven dayamış durumda. Kayseri’nin de aralarında bulunduğu 13 ilin nüfusu bir milyon bandında. Van, 1,1 milyon nüfus ile bir milyonu aşan kentler arasında. Şanlıurfa’nın nüfusu 2 milyon. Hatay’ın nüfusu ise 1,6 milyon, Manisa’nın nüfusu 1,4 milyon..

Konya, 2,2 milyon nüfusa sahip. Kocaeli iki milyonu (1,9 milyon) yakalamak üzerinde. 1,8 milyon ile Mersin buna yaklaşmakta. Diyarbakır ise 1,7 milyon nüfusu ile dikkat çekiyor. Milyonluk şehirler ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 68’ine karşılık geliyor.

Kayseri nüfusunun yüzde 50,1’i erkek. Kadın nüfus ise yüzde 49,9. Ülke geneli de benzeri oranlara sahip. Ayrıca ülke genelinde hanehalkı büyüklüğü 3,4 kişi iken bu sayı Kayseri’de 3,5 kişi. Bu bize, artık “çekirdek aileye” döndüğümüzü göstermekte.

Ülke genelinde (2017) Kayseri doğumlu 1.397.758 kişi gözükmekte. Bunun, 1.010.050 kişisi Kayseri’de yaşıyor. Demek ki, Kayseri’de yaşayanların yüzde 73’ü Kayseri doğumlu. Bu oran gelişmiş ya da “cazibe merkezi” olan illerde yüzde 50’lere düşmekte. Geri kalmış

yörelere ise, insanların ortalama yüzde 85’i doğduğu illerde yaşamakta. Bu, Kayseri’nin durumunu gösteren çarpıcı bir oran. Mesela Kayseri’de yaşayan Konya nüfusuna kayıtlı kişi sayısı 4.848 iken; Konya’da yaşayan Kayseri nüfusuna kayıtlı insan sayısı 9.778. Demek ki, Konya bize göre daha cazip edici.

Cumhuriyet’in Hemen Öncesi Bir Türkiye Görünümü

1910’lu yılların başında Anadolu’nun çoğu yerinde doğru dürüst yol yoktu. “Karayolu” niteliğinde çok az yol vardı. Ulaşım güçlüğüyle yapıldı. Önemli ulaşım araçları ise, deve, at ve at arabasıydı. Kayseri’ye en yakın tren istasyonu Konya Ereğli ve Ankara’dıydı. Adana-Ereğli demiryolu inşaat halindeydi. Buralara kadar hayvan ya da arabalarla gidilirdi. Oradan da trenle İstanbul’a ulaşıldı. Deniz yolu ile İstanbul’a ulaşabilmek için ya Sivas üzerinden Samsun’a ya da Yozgat üzerinden Kastamonu, oradan da İnebolu’ya gitmek gerekirdi. İletişim ise posta tatarları ve telgrafla yapılabiliyordu. Kayseri’ye ilk postane de 1840’ların başında kurulmuştu. “Kuruluşunun altıncı yılı sonunda 1847’de Posta Nezaretî’nin 23’ü Anadolu’da olmak üzere 37 taşra posta müdürü vardı. Buna mukabil 15 büyük posta yolu açılmış, tatarlar bu caddeler üzerinde 2.062 saatlik bir mesafeye postayı taşımış, yani bu arada muntazam postacılık yapılmıştır. Dersaadet (İstanbul) yolu için 186 saatlik bir süre belirlenmişti.” (Yazıcı, Nesimi)

Aynı yıllarda telgraf şebekesinin de yaygınlaşmaya başladığını görüyoruz. “Öncelikle başkent İstanbul ile ülkenin belli başlı önemli merkezleri arasında telgraf hattı kurulmuş, çalışmalar 1853’ten itibaren yaklaşık on beş yıl içinde tamamlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise ana yollar dışında kalan tali yolların birbirine bağlanması sürecine geçilmiş, bu aşamada padişahın irade-i seniyyesi ile yüz bir yerleşim birimine hat çekileceği duyurulmuştur. Develi bu yüz bir yerleşim biriminin içinde yer almıştır.” Uzun uğraşlar sonunda, vatandaşın da katkısıyla Develi’ye telgraf hizmeti verilmeye başladı. (15 Ekim 1903)(Süme, Mehmet)

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında katıldığı savaşlar sonunda çok zayıflayan Osmanlı Devleti, son günlerinde ekonomik yönden çökmüş bir ülke görünümündedir. Savaşların finansmanında iç kaynaklar yetersiz kalmış ve yüksek miktarda borçlanmaya (Kırım Savaşı/1854) gidilmiştir. Borç ödemede zorlanma başlayınca “Umumi Borçlar İdaresi” (Duyunu Umumiye) kurularak, devlet gelirlerine “alacaklılar” el koymuş, yabancılar “alacaklarını” bizzat kendileri tahsil etmeye başlamış. Yine 1800’lerin başında yoğunlaşmaya başlayan, 1900’lerin ilk çeyreğine devam eden iç karışıklıklar ve savaşlar ülkeyi “harap ve bitap” bir duruma düşürmüştü. Bu nedenle, özellikle 19. yüzyılın siyasi,

sosyal ve ekonomik olaylarını bilmeden Cumhuriyetin nasıl bir “miras” devraldığını kavrayamayız.

Balkan Savaşı ve bunu takip eden 1. Dünya Savaşı, tüm ülkede olduğu gibi Kayseri’de de yokluk, kıtlık ve perişanlığı peşinden getirdi. Aslında kıt olan üretim, durma noktasına geldi. Halk ihtiyaç maddelerini zor temin ediyordu. Genç nüfus sürekli askere alınıyor, devlet otoritesi kalmamış, asayişsizlik had safhada, dağlar taşlar eşkıya ile dolmuş, can ve mal güvenliği kalmamıştı. Sonuçta; Osmanlı’nın özellikle Selçuklu’nun önemli bir ticaret ve sanayi kenti olan Kayseri de şüphesiz bundan nasibini aldı.

1913-1915 dönemi için yapılan sanayi sayımında ülkenin, 1923 sınırları içerisinde kalan, alanında 10 ve daha fazla kişi çalışan 560 İmalat Sanayi işyeri mevcut olup bu işyerlerinde toplam 35 bin kişi çalışmaktaydı. Ayrıca; 560 işyerinden sadece 282’sine ait bilgilerin açıklandığını biliyoruz. Açıklanan bu bilgilere göre: Gıda sanayinde 78, taş ve toprağa dayalı sanayide 21, deri sanayinde 13, ağaç ve mantar sanayinde 24, dokuma sanayinde 78, kağıt-kırtasiye sanayinde 55, kimya sanayinde 13 işyeri mevcut olup bu işyerlerinde ise toplam 14 bin 60 kişi çalışmakta ve imalat sanayi içerisinde %27,7 ile gıda ve dokuma sanayileri büyük paya sahip bulunmakta (TOBB).

Bu sanayi işyerlerinde yapılan üretimin, yurtiçi tüketimi karşılama oranları ise; pamuklu kumaşlarda %10, yünlü kumaşlarda %40, ipekli kumaşlarda %5, sabunda %20, buğday ununda ise %60. Sayım kapsamına girmeyen ve çoğunlukla evlerde el tezgahı şeklinde faaliyet gösteren işyerlerinin faaliyet ve üretimleri hakkında bilgi elimizde mevcut değildir. Yukarıda zikredilen ürünlerin dışında kalan sanayi ürünlerinin tamamı yurtdışından ithal edilmektedir. Ayrıca yine bu dönemde; sayısız cephelerde yapılan harplerde, binlerce insan ölmekte, bu nedenle aslında az olan nitelikli insan sayısı da giderek azalmakta, topraklar da giderek küçülmektedir.

Cumhuriyet’in Hedefi

“Son 200 yılda Türkiye’de uygulanan iktisat politikaları dönem dönem önemli değişiklikler gösterdi. Ancak her dönemde Türkiye dünyada genel kabul gören iktisadi modeli benimsedi. 19. yüzyıldaki açık ekonomi modelinin yerine 20. yüzyılın ilk yarısında ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında içe dönük, korumacı ve müdahaleci sanayileşme stratejisini aldı. 1980 sonrasında ise ithal ikamesi olarak da adlandırılan model yerini piyasa yanlısı neoliberal politikalara ve ekonominin tekrar dışa açılışına terk etti. Ancak her dönemde iktisadi büyüme hızı, dünya ve gelişen ülkelerin ortalamalarına bir hayli yakın gerçekleşti.” (Pamuk, Şevket)

Bu tespit önemli. Şunun için önemli; dönemleri anlatırken, sapla samanı birbirine karıştırmamak için. Karıştırsak, “şöyle olsaydı”, “böyle olsaydı” gibi “anakronik” yaşarız yani dönemleri birbiri ile karıştırırız. Unutmayın; sosyal olaylar gibi ekonomik olaylarda da bir nedensellik; devre uyma gibi bir zorunluluk var. Aksi durumda, “oyun” dışında kalırsınız. 18. yüzyılın ortasından itibaren başlayan ve Cumhuriyetle devam eden idarede, eğitimde, hukukta, siyasette ve ekonomide ortaya çıkan, başarı durumu her zaman tartışmaya açık “modernleşme” hareketlerine bu gözle bakmak gerekir. Demem o ki; bu süreçte kendisine has yeni bir şey icat edilmemiş, “çağın gereklerine” ulaşılacak istenmiş.

Pamuk hocaya kulak vermeye devam edelim: “Cumhuriyet Dönemi’nin en önemli iktisadi-toplumsal gelişmelerinden birisi, Müslüman-Türk burjuvazisinin ortaya çıkmasıdır. 19. yüzyılda bir Müslüman-Türk burjuvazisinden söz etmek mümkün değildi. Lonca düzeninin henüz ortadan kalktığı o dönemde, ortada dükkanlar, küçük ölçekli işletmeler ve tüccarlardan başka bir şey yoktu. O zamandan bu yana üç sanayileşme dalgası yaşandı. 1930’larda devletçilik döneminde sanayileşmenin önderliğini devlet işletmeleri yaptı.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan ithal ikamesi sürecinde, sanayinin denetimi özel sektöre, özellikle İstanbul bölgesindeki holdinglerin eline geçmeye başladı. 1980 sonrasında, sanayileşme sürecinin Anadolu’daki yeni sanayi merkezlerine doğru yayılmaya başlaması ise, tüm sınırlamalarına karşın, üçüncü dalgayı oluşturuyor. (...)Kimi Anadolu kentlerinde ortaya çıkan bu gelişme, tarım ve ticaret ağırlıklı bir ortamdan sanayi kapitalizmine geçiş olarak yorumlanabilir.”

“Türkiye’nin değişimi üzerinde nüfus artışı kadar göç de çok etkili. Burada da ekonomi çok ağırlıklı bir etki taşıyor. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923’de Osmanlı İmparatorluğu’ndan devraldığı yapıda Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), yani ekonominin bir yıl içinde üretebildiği bütün mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı cinsinden toplam değeri, 570 milyon dolardı. Bunun yüzde 40’ı tarım kesiminde üretiliyordu. Tarım kesimi, en azından görece olarak, nüfusu besleyebilecek durumdaydı.

Görece olarak sözünden kastettiğim, öteki kesimlerin (sanayi ve hizmetler kesimleri) yarattığı gelirin tarım kesiminden düşük kalması konusudur. Bugünkü Türkiye’nin GSYH’sı yaklaşık 800 milyar dolar. Bunun yalnızca yüzde 9’u yani kabaca 70 milyar dolarlık bölümü tarım kesiminde üretiliyor. Yani tarım kesimi artık görece olarak bile çekici bir alan olmaktan çıkmış bulunuyor. Bunun sonucu olarak tarım kesiminde istihdam hızla düşüyor. 1923’te tarım kesiminde, istihdam oranı yüzde 70 ile bugün yüzde 15-20’lere düştü. (Eğilmez, Mahfi)

Tabii, Kayseri’de, bu kaçınılmaz değişimden nasibini aldı, 2018 sonuna geldiğimizde, kırsalda yaşayan nüfus, ülke ortalamasının yarısı kadar olup ülkenin gerçekten belde ve köyde yaşayan nüfusunu yüzde 18 kabul edersek Kayseri için bu rakam yüzde 9 civarında. Ama Kayseri Büyükşehir, belde ve köyler bağlı oldukları ilçelerin birer mahallesi olduğundan artık şehrimizde “kırsal nüfus” gözükmüyor. Bu ise yani yüzde 9’luk bir oran, Kayseri’nin hızla kentleştiğini bize göstermekte. Belki, kentleştik ama “burjuva” ya da kentli olabildik mi? Bunun yanıtında sosyologlar versin.

1920 yılına gelindiğinde nüfusun kabaca yüzde 10’u okuma-yazma biliyordu. İl Yıllığı’nda (1973) bu oran, Kayseri için yüzde 6,8 verilmekte (1927). Resmi istatistiklere göre 1924 yılında Türkiye’de 5 bin okul bulunmakta. Öğretmen sayısı 12 bin 400, öğrenci sayısı ise 360 bindi. Öğrencilerin ise sadece 3 bini yüksek öğrenim görmektedir. 13 milyon nüfusa karşılık bin civarında doktor ve 10 bin civarındada hastane yatak sayısı mevcuttu. Sermaye ve teknolojik imkanlar hemen hemen hiç yoktu. Maden alanlarının tamamına yakını yabancı şirketler tarafından kapatılmıştı. Elektrik ise İstanbul’un Avrupa yakasının bir bölümü ile birlikte bir iki özel yerde vardı.

Ulaşamadığın Yer Senin Değildir!”

Cumhuriyet ilan edildiğinde, ulusal sınırlarımız içinde; 13.900 km’si stabilize şose ve 4.450 km’si toprak olmak üzere, toplam 18.350 km yol ve 94 köprü vardı (www.kgm.gov.tr). Hüseyin Cömert, Mustafa Remzi Beyin anılarında hem ailesi hem Kayseri ve hem de ülke geneli için ilginç bilgiler veriyor. Bu bağlamda; “Edirne’den Kayseri’ye” bölümünden bir alıntı yapacağım: “... Ertesi hafta Salı günü sabahleyin trene binmek üzere Haydarpasa İstasyonu’na gittim. Bilet aldım, trene bindim. Biletim Ulukışla’ya kadardı. Şimendifer nerede biterse orada inip arabaya binerek Kayseri’ye gidecektim. (...) İstanbul’a gelen yolculara Mekece’de, Konya’ya gidenlere de Akşehir’de 5 gün karantina olduğunu işittim. Mekece’ye geldim. İstasyon yakınında beş-altı çadır vardı. Karantinada bekleyen yolcuların 300’ü mütevaciz imiş. Susuzluktan, yiyecek olmadığından, açıkta yattıklarından şikayet ediyorlardı.”

Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Remzi Bey Ulukışla’ya gelir. “Ulukışla-Kayseri 34 saatlik mesafedir.” der ve devam eder: “Haydarpas’dan Ulukışla’ya 340 saatlik yolu 2,5 lira kadar bir meblağ mukabilinde geldim. Buradan itibaren yolun kısm-ı mütebakisini bin müşkilatla ve pahalı bir kıymetle bir kıymetle bitirmeye mecburuz. Hanları gezdim. Kayserili Yağmuroğlu İsmail Bey ile Reşit Bey ve biraderi Yusuf Ömer Efendi’nin verdikleri sermaye ile teşkil eden şirket arabasını gördüm. Kaça götüreceğini sürücüye sordum. İki lira vereceğimi anladım. Zaruri olarak bindim. Ulukışla’dan

geceli-gündüzlü yola devam etmek şartıyla; lazım gelen soğuk ve ayazı yuta yuta, kuru tahta üzerinde Kayseri’ye geldim. Şehirde gezerken Mutassarrıf-ı Sabık Muammer Bey’in; Asar-ı himmet olarak tebdilat ve tekellümatından bir sima gördüm. Mezarlıktan yol açılmış ne güzel. Şehre girmek için de yol hazırlanmış. Caddede lüks lambalarının direklerini gördüm. Lambaları yoktu. Sebebini sordum; ‘Lambalar bozuldu, burada tamiri mümkün olmadığından Belediye kaldırdı.’ dediler.

Kapalı çarşuyu gezdim. Kayseri’nin çarşıları hep kemerli ve güzeldir. Fakat bu kapalı çarşının medhaline sonradan ilave edilen tahta örtülü kısımlar güzel değildi. Fırınlarda, kasap ve manav dükkanlarında sürü sürü sinekler görülüyor. Bilhassa fırınlarda pişecek ekmeklerin üzerine sıgırcık sürüsü gibi sinekler çöküyor. Çarşılarını gezdikten sonra Kale tarafına geldim. Bu kalenin etrafındaki derin hendekler; kirli, yeşil, pis su ile dolu. Sıtma yuvası!”

“Kayseri’ye ticari amaçlı ilk otomobil 1910 yılında getirilmiş. Talaslı Mehmet Ağa ve Yahyazade Kadir Ağa, Kayseri-Ereğli arasında işletmek üzere otomobil getirmek isterler. Dönemin hükümetinden zor izin alarak İtalya’dan üç otomobil getirtirirler. Araçlar vapur ile İstanbul’a oradan Ereğli’ye gelir. Ereğli’den üç günde Kayseri’ye gidebileceklerini sanırlar. Bunun için telgraf da çekerler Kayseri’ye. Kayseri halkı büyük küçük, çoluk çocuk yollara dökülür, merakla beklerler otomobilleri. Ancak bir hafta sonra, toz bulutları içerisinde otomobillerden ikisi çıkagelir. Diğeri yolda kalır. Büyük kalabalık eşliğinde Kayseri’yi gezerler. Talas’a birkaç sefer yaptıktan sonra, yollar elverişli olmadığından tekrar Ereğli üzerinden İstanbul’a götürülür, orada satılır.”(Erkiletlioğlu, Halit). Yine Erkiletlioğlu’ndan öğrendiğimize göre, Kayseri’de ilk sürücü ehliyetini 1929 yılında Talaslı, “Gayretli” lakaplı Mehmet Ağa almış. Hayrettin oğlu Mehmet Akmeahmetoğlu soförlüğü, Batum’da askerlik sırasında öğrenmiş.

Kayseri’de, ticari anlamda taksi işletmesi, Erciyes Taksi... Kale dibi Meydan tarafında kuruldu. 1950’li yılların başında. Kurucusu da, soyadını anımsayamadı bilgi veren Fikret Büyükkürkçü, Vali şoforu Mustafa Beyin kardeşi “Memiş” ve “Şöfor Aziz” imiş. Önce üç taksi ile durağı kurmuşlar. Sonra beşe çıkmışlar. Çıkınca da “koçuya” yani düğün alayına/seymen çıkmaya başlamışlar. 1950’de Celal Bayar Kayseri’ye geldiğinde konvoyu bu beş taksi iştirak etmiş. Bu durağın diğer ilkleri de şunlarmış: Halil Bayraktar, Salih Berket, Mahmut Kılınmaz ve Muharrem Usta (Çöpbacak).

Mehmet Şahin tarafından hazırlanan ve merhum Arif Molu’nun hayat hikayesini anlatan eserinde, oğlu hukuk doktoru Sait Bey; “...Babamlar züccaciye işi yaparken, 1922-1923 yıllarında arkadaşı Mehmet Karamancı ile beraber İstanbul’dan mal getirip satmaya başlamışlar. O tarihte Kayseri’ye henüz demiryolu gelmediği için karayolu

ulaşımı da çok uzun, zor ve zahmetli olduğu için, binek hayvanları ile Samsun'a, oradan da gemiyle İstanbul'a gidip gelirlermiş." diyor.

M. Rauf İnan Erken Cumhuriyet Dönemi' nin önemli eğitimcilerinden. 1925 yılında öğretmen oluyor ve Kayseri Zincidere Öksüzyurdu öğretmenliğine atanıyor. "Bir Ömrün Öyküsü 1" isimli anılarını yazdığı kitapta Kayseri'ye nasıl gittiğini şöyle anlatıyor. Osmanlı'dan devralınan fiziki mirasın ne olduğu kavrayabilmemiz için çarpıcı bir örnek: "...Ne var ki, Kayseri'ye nasıl gidilebileceğini kimse bilmiyordu. Anadolu haritasında yolları gösteren iz olmadığı için ondan yararlanamıyordum. Zati yolda yoktu bugünkü anlamda. Kimileri Ankara'ya-Kırıkkale'ye gidip oradan Kayseri'ye gidip oradan Kayseri için araç sağlamam gerektiğini söylüyordu. Sonunda kendisi ile mektuplaştığım çocukluk arkadaşım Tevfik'e (Gürer Aykal'ın babası) telle sormaya karar verdim. Bu da zaman alacaktı. (...)Bir bilinmezlik içinde, yolluğu ve teçhizat bedelini almak için Ortaköy (İstanbul k.d.) Öksüzyurdu'na gittim. Müdür Mevlüt Bey beni içtenlikli bir ilgi ile karşıladı. Kısa bir süre önce Zincidere'den dönmüş. Oradaki öğretmenlerle yönetim arasında çıkan anlaşmazlığın çözümü için gönderilmiş. (...)Kayseri'ye gitmek için, trenle Ulukışla'ya, oradan da kaptıkaçtı ile (yolcu taşımak için küçük kamyonların üstü örtülerek içine peykler konarak yapılmış bir çeşit dolmuş) Kayseri'ye gidileceğini, (...)söyledi."

Altyapı böylede, ekonomik durum çok mu farklı? 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında yaptığı savaşlar sonunda çok zayıflayan Osmanlı Devleti, son günlerinde ekonomik yönden çökmüş bir ülke görünümünde. Savaşların finansmanında iç kaynaklar yetersiz kalmış ve yüksek miktarda borçlanmaya gidilmiş. Borç ödemede zorlanma başlayınca, "Umumi Borçlar İdaresi" (Duyunu Umumiye) kurularak, devlet gelirlerine "alacaklılar" el koymuş, yabancılar "alacaklarını" bizzat kendileri tahsil etmeye başlamış. Osmanlı'nın on beşe yakın bütçe geliri el koymuşlar ve kendileri tahsil etmeye başlamışlar. Yine 1800'lerin başında yoğunlaşmaya başlayan, 1900'lerin ilk çeyreğine devam eden iç karışıklıklar ve savaşlar ülkeyi "harap ve bitap" bir duruma düşürmüştü. Bu nedenle, özellikle 19. yüzyılın siyasi, sosyal ve ekonomik olaylarını bilmeden Cumhuriyetin nasıl bir "miras" devraldığını kavrayamayız.

Bir Asır Sonra Kayseri

Sizleri 1930'ların sonuna, Mayıs/1938'e götüreceğim. Nafia (Bayındırlık) Başkatibi Sahir Uzel'in, Kayseri Halkevi dergisinde yazdığı "Bir Asır Sonra Kayseri" yazısına götüreceğim. 1930'ların Türkiye'si, "Başkatibi"nin bile büyük düşündüğü heyecanlı bir Türkiye...

“Bundan tam bir asır sonrada ve 2038 yılı içindeyiz. Kayseri, adını değiştirip (Erciyes) olmuş. Şehir bir kolunu, 3980’ lik Erciyes’in bağrına atıp, o bir kolunu Erkilet sırtlarının boynuna sarmış, bu yamaçların ara yarindeki geniş ova üstünde milyonluk nüfus ile 115. yıldönümünü yaşayan büyük Türkiye Cumhuriyeti’nin endüstri diyarlarından birisi meydana gelmiş.

Zamantı suyu geniş kanallarla şehre kadar getirilip üzerine müteaddid asma köprüler kurulmuş, suda irili ufaklı vapurlar, motorbotlar işlemeye başlamış. Erciyes şehri örümcek ağı gibi dört yandan kıvrılarak, bükülerek gelen birçok şimendiferlerin uğrağı oluyor.

Yüksek ve iri vücutlu apartmanlar, oteller, ticarethaneler, çeşit çeşit yapılar; gerili bir ip durumu gibi asfalttan bulvarların, caddelerin üzerine birer sabun kalıbı gibi oturtulmuş. Bu caddeler terzi makasından çıkmış gibi bir boydaki ağaçlarla, heykellerle süslü...

Eski eserler arasına katılıp çevresi geniş bahçelerle süslenen büyük camilerin yüksek minareleri yüksek binalarla bir boyda... Üniversite meydanının orta yerinde muhteşem Cumhuriyet abidesi yükseliyor. İçinde bir çok asansörün inip çıktığı ve insanların arı kovanı gibi çalıştığı şu hükümet sarayı, Cumhuriyet meydanına bakan kuruntu oturushuyla milyonluk nüfusun direksiyonunu cıtır cıtır işletip duruyor.

Caddelerde sürülerle tramvay, binlerce elektrikli otomobil şehir içindeki geliş gidişi, semada yüzlerce tayyare şehirler arası münakılatını temin ediyor. Şehrin birkaç semtinde tayyarelerin iniş ve çıkışı için geniş meydanlıklar var. Hükümet merkezi olan Ankara’ya saatte bir kere filolarla hava postaları inip kalkıyor.

250 bin kişiyi afilli göğsünde ferah ferah barındıran büyük stadyumda günün her saatinde her türlü oyunlar, maçlar yapıp seyir ediliyor. Erciyes Dağı, dağ sporları yapıp, hava tebdili için gelenlere en güzel bir eğlence mahali olmuş. Tepeye kadar kenarları duvarla çevrili helezonlu iki asfalt yol kafil kafil gelen turistlerin cevlangahıdır.

Büyük dokuma kombinasyonunun bir ucu Erkilet yamaçlarına kadar tırmanmış, 150 bin amele ile çalışan bu fabrikaya Zamantı’dan vapurların, karadan elektrikli şimendiferlerin taşıdığı balya balya pamuklar vinçlerle indirilirken, öbür tarafta fabrikanın çıkardığı kumaşlarda balya balya yükletilip Türkiye’nin en önemli pazarı olan Asyaya ve aksayı şarka sevk ediliyor.

Erciyes şehrini cenup vilayetlerine bağlayan elektrikli şimendifer katarları, Erciyes Dağı’nın dibinde açılan büyük tünelden geçerek Arabistan’a ticaret malı taşıyor.

Zamantı’nın yemyeşil yamaçlarında villalar, şatolar, köşkler zincirleme uzayıp gidiyor. Hisarcık, Talas, Zincidere, Erkilet gibi yakın şehirler büyük Erciyes vilayetinin birer mahallesi şekline girmiş, asfalt yollarla birbirine bağlanmış. Ali Dağı’nın tepesinde beş bin yataklı bir hastane, Tekir yaylasının böğründe üç binlik bir senatoryum,

milyonluk şehre hayat ve sıhhat dağıtıyor. Şehirdeki fabrikaların bacalarından çıkan duman, Kızılırmak kanalının enginlerinde bulutlaşıp kalıyor.

Fabrika düdükleri şehrin ufuklarında akis yapıyor. Bir tarafta on binlerce işçi yatağından taşan sel gibi türlü türlü nakil vasıtaları ile şehre inerken ikinci ekip olarak iş göreceklere mabede girer gibi işlerine giriyor. Kuruyan gölün bıraktığı şu dümdüz ova şimdi yemyeşil bir orman gibi muntazam dikili ağaçlarla dalgalanıp içinden nefes alıyor.

Düzinelerle arazoz günde iki kere tahta siler gibi büyük barajın dağıttığı sularla caddeleri gıcır gıcır yıkıyor. Ne semada bir toz, ne sokaklarda bir kir var. Mesai insanların hamuruna maya olmuş, bilek otomatikleşip fikir kuvveti her yerde bir harika yaratmıştır.

Büyük Türkiye Cumhuriyeti'nin denizde muhteşem ecnebi vapurlar, karada kıskanç ırk ve milletler, havada huzurumuza hasret yabancı tayyareler tarafından ürpertili bir korku ile selamlanan büyük bayrağı; Erciyes'in 3980 lik tepesinden milli emniyet ve refah sembolü halinde bütün Türk milletine haykırıyor.

Ey türk milleti, cihan tarihi seninle kapanacaktır!... O devirde Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi okunurken şu yüz senelik şimşekleme ilerleyişin bu ucunda yaşayan bu günkü biz Kayserililer'e onlar bakıp acıyacak, bu yüzyılın bu ucunda yaşayacak insanlara şimdi bizim bakıp imrendiğimiz gibi... Cumhuriyet rejimi benim bu hulyamı tahakkuk ettirmeye muktedir. Amenna!"

Erken Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet sanayi ve ticari alanda, köklü değişiklikler yaparak işe başladı. Daha Cumhuriyet ilan edilmeden, yeni devletin ekonomik politikalarını belirlemek için 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de, 1. İktisat Kongresi'ni topladı. Açılış nutkunda Gazi Mustafa Kemal şunları söylüyordu: "Hayat demek ekonomi demektir. Çünkü millet yoksul kaldıkça bir şey yapamaz. İlk önce zengin olmalıdır." Bu bağlamda; Osmanlı Dönemi'nden kalma "Teşviki Sanayi Kanunu" yeniden düzenlendi; 1924'te İş Bankası ve 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu; 1929'da da etkin bir "gümrük korumacılığı" başlatıldı. Zaten 1929'da da Dünya Ekonomik Buhranı başlamıştı. Cumhuriyet Türkiye'si de, doğal olarak, "liberal politikalardan" uzaklaşıp, devlet ağırlıklı bir sanayileşme politikalarına doğru yönelme eğilimine girdi. Etibank, Sümerbank ve bunların işletmeleri peş peşe gelmeye başladı. Tabii, Sanayi ve Maadin Bankası, işlevini yerine getiremez olunca 1932 yılında kapatıldı, yerine "Sanayi ve Kredi Bankası" ile "Devlet Sanayi Ofisi" kuruldu.

1950'li yıllara kadar, sermayenin ve dolayısıyla "sanayi mülkiyetin" fazla güvence altında olmaması nedeniyle olsa gerek, devlet ile ilişkisi olanların ya da devlet katında destek görenlerin dışında kalanlar genellikle tasarruflarını başka kanallara aktarmayı yeğlediklerini de gözden uzak tutmamak gerekir. Zira; Erken Cumhuriyet Dönemi'nde uygulanan "Ticaret Hukuku" Osmanlı'dan devralınan umdeleri de içeriyor, "ticari uygulamalarda bir sarahat yoktu." Nazi zulmünden kaçan Alman Prof. Ernest Hirsch'in katkı verdiği ve günümüze kadar, çeşitli değişikliklerle uygulanan Türk Ticaret Kanunu 1956 tarihli. Yeni Kanun, 01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girdi. Cumhuriyet Dönemi'nde ekonomide yeni bir yapılanmanın oluşturulduğu ikinci dönem, 24 Ocak 1980'de, Başbakan merhum Süleyman Demirel Hükümeti ile (24 Ocak kararları) başladı.

"1930 Sanayi Kongresi"

Ankara Sanayi Odası, "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti" tarafından, "22-23 Nisan 1930 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen Sanayi Kongresi'nin neticesinde 'Sanayi Kongresi Raporlar ve Zabıtlar' adlı bir kitap yayınladı (Temmuz-2008). Bu kitap, "Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında sanayimizin (ekonomimizin k.d.) içinde bulunduğu durumu göstermesinin yanı sıra, Cumhuriyeti kuran kadroların sanayileşme konusuna ne kadar önem verdiklerini ve sanayinin sorunlarına ne kadar ciddiyetle yaklaştıklarını da göstermektedir.

Kongre, ülke sanayini sektörler bazında ele almış. Sunulan yüzlerce raporda Mensucat, Gıda, Deri, Taş-Toprak ve Cam, Orman, Kimya, Madencilik sektörleri ve bu sektörlerin alt sektörlerinin yanı sıra Kaytancılık, Tarakçılık, Kunduracılık, Şapka, Suni Çiçek ve Sepetçilik, Kendircilik, İtriyat sanayi ve Balıkçılık da değerlendirilmiştir." Ayrıca bu kitapta; başta İstanbul olmak üzere, "...dönemin sanayileşmiş illeri olan Bursa, Eskişehir, Edremit, Ayvalık, Isparta, Kastamonu, Denizli, Balıkesir, Ankara, Elazığ, Gaziantep, Kütahya, Uşak ve İzmir illerine ilişkin raporlar da yer almaktadır."

Raporları ve zabıtları vaktimin elverdiği ölçüde okudum. 1930'lu yılların başında, sanayi bağlamında, anılan raporda "Kayseri'nin adı pek yok!" Kayseri'nin adı, ipek kozası, el halıcılığı, ham deri, Faraşa civarındaki demir madeni gibi çok az konuda geçiyor. Mesela o yıllarda yapılması düşünülen İspirto fabrikasının "neden yapılmaması" gerektiği konusunda verilen rapor çok ilginç ve ilginç olduğu kadar da düşündürücü.

"Kurulmaması" için ileri sürülen raporun başında Şöyle deniyor: "...İki sene evvelisi Kayseri'de her türlü mevaddı iptidaiyeden (ham madde) ispirto imal edebilecek senevi 3 milyon kilo ispirto kabiliyeti istihsalıyesinde bir fabrikanın tesisi inhisar idaresince

mutasavverdi. Merbut (ekli) raporumuzun heyeti vekilece müzakere ve kabulü üzerine fabrikanın Konya Ereğlisi ve Adapazarı'nda kurulmasına karar verildi, ve inhisar idaresi bu hususta icap eden tetkikata başladı. Tetkikatın hitamında mezkûr fabrikaların tesisine başlanacak ve memleketimizin ispirto ihtiyacı bu suretle dahilden temin edilmiş bulunacaktır." diyor. "...Kayseri'de tesis kılınacak ispirto fabrikasının her türlü mevaddı iptidadiyeden ispirto istihsal edecek şeraiti haiz olmasının iktisadi mahzurları" diye devam ediyor. Netice de Kayseri'ye kurulmasının uygun olmadığı konusunun "fenni" ve "iktisadi" şartları sayılıyor.

Anılan raporda, görebildiğimiz, Kayseri ile ilgili bir dikkat çekici husus da şu: Kayseri, Bursa ve İzmit'ten sonra "ipek kozası" üretiminde üçüncü il olmasına rağmen, "ipek ipliği" ve "ipek halı" üretiminde adının geçmemesi ilginç geldi bana. Yılda, 8,1 milyon kilo yaş koza üretiminin yarıya yakını Bursa'da üretilmekte. Bunu 779 bin kilo ile İzmit ve 478 bin kilo ile Kayseri takip etmekte. Yine o yıllarda Bursa, İstanbul ve Hereke'de ipek kumaş dokunmaktaymış.

Rapordan bazı alıntılar vermeye devam ediyorum: Sığır derisinin "en büyük istihsal merkezi" Kayseri, İstanbul ve Adana ve civarı, Konya, Erzurum ve bilâhare Eskişehir ve İzmir'miş. "Harbi umumiden (Birinci Dünya Savaşı) evvel Kayseri civarında senevi 100 bin hayvan zehp (kesilerek k.d.) olunarak pastırma imal olunmakta ve derilerde hemen debağhanelerin arzuları dahilinde tuzlanarak piyasaya arz olunmakta idi."

Bilindiği gibi halı imalatında atkılık iplik, çözgünlük iplik ve ilmelik (hav) iplikleri kullanılmaktadır. Yine raporda; bunlardan "Avrupa ilmekliği yalnız Kayseri ve Ürgüp'te imal edilmektedir. Türkiye'nin en iyi halıları olmadığı halde Kayseri halıları gayri şuuri bir itiyat neticesi olarak hariçten manchester ipliği namı altında yün ipliği, koza telef ve sun'i yün ipliği getirilmekte ve halılarında kullanılmaktadır. filhakika, manchester ve suni yün ipliklerinden yapılan halılar yıkattırılmadığı taktirde, gösteriş itibar ile, yek nazarda yerli ipliklerden yapılmış halılara faik gibi görünmektedir. (...)Hereke halıları yerli ipliği ile yapılmakta oldukları halde Kayseri halılarından yüksek fiyatla satılması Avrupa'dan iplik getirmek icap etmediğine güzel ve canlı bir delildir."

"Kayseri'nin Ekonomik Durumu 1911"

Ahmet Hilmi Kalaç, "Kayseri'nin Ekonomik Durumu 1911" isimli çalışmasında, bu yıllar için çok geniş bilgiler vermekte. "Kayseri denince derhal pastırması hâtıra gelir" diyor ve özetle, şu bilgileri veriyor: Pastırma için 20 ila 30 bin arasında inek kesilirmiş. Tabii, pastırma dışında kalan etler, sucuk için kullanılmış. Belediye de 25 bin inekten

“kesim harcı” almış. Kesilen ineklerin 10 bin kadarı Erzurum tarafından getirilmiş ve bunlara “Erzurum İneği”; geriye kalan 15 bin kadarına, “köy ineği” denirmiş, bunlar etraf köylerden ve Sivas köylerinden temin edilirmiş. Bir inekten de ortalama beş batman (40 kg) pastırma çıkarmış. Bir inekten de, iki-üç batman (16-24 kg) sucuk elde edilirmiş. Avrupa’ya ihraç edilen yanı sıra pastırma “Memâliki Osmâniye” dahilinde özellikle İstanbul’da tüketilirmiş. Yine Kayseri’de yarısı koyun olmak üzere senede 48 bin “davar” kesilirmiş. Tabii, bunlar, belediye tarafından “kesim harcı” alınalar. Ayrıca, “harç” alınmayan, “hali vakti” yerinde olanların, pişirerek salamura haline getirdiği “sızgıt” için kesilen, hatırı sayılır miktarda “davar” da varmış.

Kesilen hayvanların “kan ve kemiğinden”, epeyce gübre yapılmış. Kesilen inek ve koyundan 330 bin okka (1okka=1.283 gr.) civarında gübre elde ediliyormuş. Derileri de Avrupa’ya ihraç ediliyor; orada imal edilen kösele, meşin, rugan ithal ediliyormuş. Doğal olarak bir kısmı da, “debbağlar” tarafında, mahallinde terbiye edilerek imalata veriliyormuş. Keçi derilerinden kırıplan kıllar da balya balya bize gönderiliyor, bununla da torba ve çuval dokunuyormuş.

Karpuzatan “İşlikleri”

Karpuzatan “işlikleri”nin yapılış tarihi ile ilgili iki farklı tarih var. Birincisi Belediye Başkanı Necmettin Feyzioğlu (1930/1932, 1932/1939) ve ikincisi de Belediye Başkanı Sait Koçak Dönemler’ine (1945/1946) ait. Bu bilgileri merhum Necmettin Çalışkan’ın “Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi” isimli çalışmasında görüyoruz. O nedenle, iki bilgiyi de almak ihtiyacı hissettim. Tabii, bunlar aynı yerde yapılan faklı birimler mi? Bilemiyorum.

İlki için uzunca düşünülen not şu: “...Belediyenin bu sene yapmak istediği asıl mühimi mezbaha meselesidir, çünkü, bu iş belediyenin varidat menbağı olduğu gibi şehrin sıhhatiyle de alakadardır. Kayseri’de senede asgari 20 bin inek, 30 bin koyun kesilir. Bunlardan İstanbul ve Ankara belediyelerinin rüsumundan daha az bir para alsak, senede 60 bin liralık bir varidat temin ederiz. Şimdi, belediye mükemmel bir mezbahaya sahip olmadığı için salhanede kesilen hayvanlardan zebh ücreti olarak büyükbaşlardan 45, küçükbaşlardan 15 kuruş alınmaktadır.

Bu surette hasıl olan varidat 10 bin lira olup, bununda nısfı kanunen idare-i hususiyeye ait olduğundan belediyenin eline 5 bin lira geçiyor. (...)Şimdi belediyenin elinde Doktor Kepek isminde bir Alman mimar tarafından yapılmış ve İktisat Vekâleti’ince tasdik edilmiş muazzam bir mezbaha planı vardır. Burada hava mahzenleri, fenni

bağırsak mahalleri, laboratuvarlar mevcuttur. Bunun inşası külliyetli bir sermayeye mütevaffık olduğundan bu sene hepsini birden yaptırmak mümkün olmayacak ancak zehbi salonu vücuda getirilecek ve bu da büyük, küçük hayvanata mahsus olmak üzere iki kısım ihtiva edecektir.

Mezbahanın içerisine konulacak teçhizat 50 tonluk olacaktır. Böylece taahhütlere giren şirketlerin isimleri, İktisat Vekâleti'nden sorulmuştur. (...)Mezbahanın inşasına başlanması için icap eden tahsisat, belediye bütçesinde bulunmadığından, istikraz düşünülüyor. Ankara'da bulunan vali bey, belediye namına istikraz teşebbüslerinde bulunacak, müspet netice alınırsa işe girilecektir. Şayet istikraz mümkün olmazsa mezbaha varidatı¹⁷³ karşılık gösterilerek bir müteahhit bulma cihetine gidilecek.

Bu şekil her ne kadar belediye aleyhine ise de gene hayırlı olacaktır. (...)Bu şekil için İdare-i Hususiye'nin kefaleti de temin edilmiştir. Mezbaha, önümüzdeki senenin pastırma mevsiminden evvel tamam edilirse masrafına yakın bir varidatı bir sene zarfında temin edeceği tahmin edilmektedir, çünkü, Kayseri'de pastırmalık 30 bin sığır kesildiği seneler çoktur.

Necmettin Feyzioğlu istifa ederek görevinden ayrıldı (02.02.1932). Yerine atama ile başkan olanlar, uzun bir süre bu görevi vekâleten yürüttüler. 9 Ağustos 1939 günü yapılan ve çekişmeli geçen seçimle yeniden başkanlığa getirilen Necmettin Feyzioğlu, bu görevi valiliğin 09.08.1939 gün ve 2470 sayılı emriyle Faik Seler'den devraldı. Seçimlere de karşı gurup çok gayret sarf etti. Bağlara arabalar göndererek halkın şehre gelip oy kullanmalarını sağladılar. Necmettin Feyzioğlu gurubunun seçimi kazanmasında en büyük rolü Ahmet Hıfzı Gözübüyük (Avukat) oynamıştır. Büyük bir Ermeni topluluğu, Kazancılar Çarşısı'ndan geçerek Atatürk Anıtı'nda saygı duruşunda bulundu. Daha sonra eski belediyenin bahçesinde bulunan sandıkta, Feyzioğlu lehine oy kullandılar. Bu olayı tertip eden A.Hıfzı Gözübüyük'ü, Necmettin Feyzioğlu alnından öperek tebrik etti.

İlk belediye başkanlığı dönemindeki yarım bıraktığı işleri tamamladı. Şehrin imar planını yeniden yaptırma girişimini başlattı. Vali Şefik Soyer'in yardımıyla, bakanlık tarafından şehrimize mühendisler gönderildi. İncelemeler sonucunda imar planında tadilat yapılması gerekliliği ortaya çıktı ve plan değiştirilerek şehir yeni bir çehre kazanmaya başladı. Yeni imar planı bütçeye de yeni bir yük getirdi. Mezbaha sorunu çözümlendi. Kent, modern bir mezbaha kavuştu."

Gelelim Sait Koçak Dönemi için verilen bilgiye: "Şehir içerisinde, İsmet Paşa Mahallesi ve çevresinde bulunan sucuk-pastırma imalathanelerinden yayılan pis koku ve su halk sağlığını tehdit eder boyutlara varmıştı. Bu imalathanelerin dağınık olması denetimleri de güçleştiriyordu. Bu iş yerlerinin bir yerde toplanması için Karpuzatan Mezbahanesi'ni yaptırdı. Böylece etlikçiler belirli bir yerde toplanmış oldu.

Pastırma ve sucuk imalatçıları ya da “işlikler”, şehrin içerisinde özellikle İsmet Paşa ve Caferbey Mahallelerinde toplanmıştı. İmalathaneler halk sağlığını tehdit eder bir hal almıştı. Karpuzatan mevkiinde bulunan kesimhaneleri yapılıncı imalatçılar buraya taşındı. Bu tesisler için, ülkenin ilk “derli-toplu organize tesisleri”nden biri de denebilir. Burada yapılan kesimler hem kasaplık ve hem de pastırma/sucuk üretimi içindi. Bugün (2018) Karpuzatan’da 20’ye yakın firma faaliyet göstermekte, bunlardan sadece sekizi sadece et (karkas) işlemekte. Dericiler de, aynı yıllarda Karpuzatan’a taşındı.

Kitabın hazırlandığı günlerde, günümüz rakamlarına ulaşamadık. 2013’te, Kayseri Ticaret Borsası kayıtlarına göre; 70 bin büyükbaş hayvan kesilmiş, buna karşılık 17 bin 500 ton karkas et elde edilmiş. Daha sonraki yıllar için, ilgili kurumların web sitelerinde herhangi bir bilgiye rastlayamadım. Tabii, pastırma ve sucuk imalatında ilk akla gelen zümre, Ermeni hemşerilerimizdi. İmalatçıların yanında mutlaka bir Ermeni kalfa çalışırdı. Tehcir vs. gibi nedenlerle şehrimizi terk ettiklerinde, doğal olarak bunların yerini “Müslim” hemşerilerimiz doldurmaya başladı. Bunlar arasında; Feridun Cingilloğlu, Osman İmamoğlu (1925), Mahmut Başyazıcıoğlu (1953); Cemal Ünlü (1928), Ünlü’nün kayınpederi Endürlüklü İbrahim Şahin Fazlıoğlu (1923), Ahmet Danaoğlu gibi isimleri; “Keştombak” ve “Danacı” ailelerini zikredebiliriz.

Günümüzde; İmamoğlu ailesinin çocuğu Nazmi İmamoğlu; Başyazıcılar’ın oğulları Ömer ve Ali Başyazıcıoğlu; Şaban Ünlü ve kardeşi Şeref Ünlü’yü (Ünlü Sucukları), İshak Fazlıoğlu’nun çocukları Ömer (Şahin-Melek Sucukları) baba/dede mesleklerini devam ettiriyorlar. Karpuzatan’ın renkli simalarından, pastırma ve sucuk üreticisi, “halk filozofu” ya da “bilgesi” merhum Hacı Hasan Danacı’yı da unutmamak gerekir. Kardeşi merhum Hayri Danacı da şehrimizde ilk “beyaz leblebiyi” üreten kişiymiş. Kuruyemiş işini, şimdi çocukları yürütüyor. 1978 yılında kurulan Müslümoğlu firması Kayseri’de faaliyet göstermekte, firma sahibi ve genel müdürü Ercan Aras’tır. Bir de Kayseri pastırma ve sucuğunun, Türk Patent Enstitüsü’nce “Coğrafi İşaret” verildiğini belirtmek gerekir.

Eski Kayseri Ticaret Borsası Başkanı Şaban Ünlü’den aldığım bilgiye göre; 1953 yılında merhum Cemal Ünlü’nün önderliğinde, Cami-i Kebir civarında bulunan Maarif Hanı’nda, Kayseri Pastırmacılar Kolektif Şirketi’ni kurulmuş. Bu ortaklığa, İmamoğlu ailesi katılmamış. Bu şirkette, ünlü pastırma ustası Ermeni Penjamin Kalfa’nın (Toker) da ortak olduğunu görüyoruz. Caferbey Mahallesi’nde bulunan Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi Vakfı Başkanı Zadik Toker, Penjamin Kalfa’nın torunu olur. Toker, İstanbul’da yaşamakta. Feridun Cingilloğlu imalatı, İstanbul’da mukim komisyoncu Garnik Mirdinyan’a; benzeri bir şekilde Osman İmamoğlu da İstanbul’da oturan kardeşine göndermiş. Pastırmacı Mehmet Akçakoyunlu anlattı: Ahmet Danaoğlu Kayseri’de ilk “halka” sucuğu yapmış. İsim olarak da, “Danacı” diye anılmış.

Mezbahane

Fikret Büyükkürkçü, 1960'da kurulduğunu söyledi. Tuncer Erten, "biz 1960'da Bahçelievlere taşındığımızda mezbaha vardı", demişti. 1970'lerin başına kadar, mezbaha anlamında, kasaplık ağırlıklı olarak küçükbaş hayvan kesimi, bugün Alpaslan Mahallesi'nde, PTT karşısında bulunan, Kayseri Belediyesi'ne bağlı mezbahada yapılırdı. 1972 yılında burası kapatıldı ve hizmet Et ve Balık Kurumu'na devredildi. Şimdi ise Kayseri Et ve Süt Kurumu, Yozgat Et Kombinası hinterlandı içerisine girdi. Ayrıca; Kayseri kesimevi kapatıldı. Sadece, stok ve satış hizmetleri vermekte. Yozgat'tan gelen et ve sakatat Kayseri'de pazarlanmakta. Belediye mezbahası sonra Temizlik İşleri Müdürlüğü tarafından kullanıldı. Nihayetinde imara açıldı. Bugün çeşitli ilçe ve beldelerde (mahallelerde) belediyelerin kontrolünde kesim yapan kesimevleri bulunmakta.

Kayseri Et ve Et Ürünleri İhtisas OSB

Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Çelik, temel atma töreninde "Beydeğirmeni Besi Bölgesi"'nin Kayseri'nin geleceğine yapılmış en büyük yatırımlardan birisi olduğunu söyledi(16.9.2017). Yatırım miktarının 1 milyar TL'yi bulacağını ifade eden Çelik, gelecek nesillere üreten bir Kayseri bırakmak için projeler geliştirdiklerini kaydetti. Tesislerin 2019 sonbaharında devreye gireceğini belirtti.

Temel atma töreninde konuşan Çelik'ten alınan özet bilgiler şöyle: Bunun için; Beydeğirmeni Bölgesi'nde 5,5 milyon metrekare arsa üretildi. Sadece ülkemizin değil Avrupa'nın en büyük besi bölgesi olacak bu bölgede 100 baştan 2 bin başa kadar büyükbaş hayvan alacak şekilde parsel planlaması yapıldı. Proje alanında 80 bin baş hayvanın besisi yapılacaktır.

Beydeğirmeni Besi Bölgesi'nde 800 adet farklı büyüklüklerde ahır parselinin yanı sıra karantina bölgesi, kesimhaneler, veteriner üniteleri, hayvan pazarı, 20 MW'lık biyogaz tesisi, sosyal merkezler, alışveriş merkezi, okul ve cami var.

Projeyle birlikte büyükbaş hayvan sayısında Kayseri, Türkiye'nin ilk beş ilinden biri olacak ve toplu besi bölgesi olarak Avrupa'nın en büyük alanlarından birini oluşturacak. Ayrıca 20 MW'lık biyogaz tesisi ile atıklardan elektrik üretilecek ve ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Artık şehir içinde kalan ahırların bölgeye gelmesi sağlanarak, koku, hijyen gibi problemler engellenecek; ahırını büyültmek isteyen üreticilerin arsa problemi giderilecek; burada kurulacak hayvan pazarı ülkemizin en büyük pazarlarından biri ve bu

durum ekonomik hareketlilik meydana getirecek; bölgede 4 bin kişilik bir istihdam söz konusu olacaktır.

Beydeğirmeni Besi Bölgesi yatırımının 1 milyar TL’lik bir yatırım olacağını vurgulayan Çelik, bu yatırımın yaklaşık 4 bin kişiye istihdam sağlayacağını kaydetti. Beydeğirmeni Toplu Besi Bölgesi’nin planlamalarının tamamlandığını ve parsel satışı için ön talep toplanmaya başlandığını dile getiren Çelik, “Gerek ilimizdeki üreticilerden gerekse de diğer illerden arsalar için yoğun talep geliyor. Gelecek nesillere üreten bir Türkiye, üreten bir Kayseri bırakmak için projeler üretmeye devam ediyoruz.” dedi.

16 Eylül 2017 Cumartesi günü yapılan temel atma törenine dönemin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Ahmet Eşref Fakıbaba ile Çevre ve Şehircilik Bakanı Mehmet Özhasseki katıldı.

Şimdi de Kayseri’nin duayen gazetecilerinden Mahmut Sabah’ın geçtiği bir haberden bazı alıntılar yapacağım. Yatırımı daha iyi tanıyabilmemiz için: “Besi OSB’de karantina bölgesinin yanı sıra hayvan kliniği ile veteriner üniteleri olacak. Hayvan pazarı ve kesimhaneler de yer alacak. Şehrin içinde kalan ve yer darlığı nedeniyle gelişemeyen pastırma ve sucuk üreticileri de zaman içinde yeni bölgeye taşınacak. Böylece hem yan sektörler gelişecek, hem de Kayseri’ye yılda yaklaşık 800 milyon liralık kaynak akışı sağlanmış olacak.”

Haberin devamı şöyle: Konu ile ilgili Kayseri Ticaret Borsası Başkanı Şaban Ünlü, besicilik bölgesinin hayata geçmesiyle Kayseri’de hayvancılık sektörünün gelişeceğine inandığını söyledi. Ünlü şöyle dedi: “Kayseri Türkiye’nin 2’inci büyük et üretim merkezi. Sadece pastırma ve sucuk için yılda 35 bin büyükbaş hayvan kesiliyor. Kayseri’nin özellikle organize olmuş besiciliğe ihtiyacı vardı. Biz borsa olarak Kayseri’de hem organize besicilik bölgesi, hem de hububat merkezi kurmak için harekete geçmiştik. Ancak uygun yer konusunda sorunlarla karşılaşınca geri adım atmak zorunda kaldık. Belediyenin öncülük ettiği proje, övgüye değer bir proje. Gerek dağınık düzende hayvan yetiştiren besiciler olsun, gerekse Karpuzatan’da yer darlığı nedeniyle gelişemeyen patırma ve sucuk üreticileri olsun, biran önce projenin hayata geçmesini bekliyorlar.

“Hayvancılık sektörünün gelişmesi için Kayseri’de sadece besiciliğin önünü açmanın yeterli olmayacağını öne süren” Ünlü, “kentte ayrıca hububat alım-satım merkezi kurulması” önerisinde bulundu. İlde buğday, arpa, şeker pancarı, patates ve soğanın dışında önemli miktarda ayçiçeği ve kabak çekirdeği yetiştirildiğini belirten Ünlü, “Burada yetişen ayçiçeği Türkiye piyasalarında çerezlik yiyecek olarak öne çıkıyor. Kabak çekirdeğinde de, kent önemli bir yere sahip. Tomarza ve Develi’de yetiştirilen kabak çekirdeği, kuruyemiş piyasalarında baş köşede yer alıyor. Türkiye’de üretilen 36 bin ton çerezlik kabak çekirdeğinin üçte birini tek başına Kayseri karşılıyor. Hububat

merkezi gerçekleştiğinde, çiftçi malını hakettiği değerden satacak, kayıt dışı önlenecek, tüccar da aradığı mahsulü bu pazarda rahatça bulabilecek” dedi.

“Kayseri’de hayvan sayıları 50 ila 5 bin arasında değişen 2 bin 300 besi işletmesi var. Büyükbaş hayvana odaklı bu işletmelerin 4’ü, 5’şer bin baş hayvan varlığına sahip. 30’a yakın işletmede bu sayı bin ila 3 bin arasında değişiyor. Geriye kalanların büyük bölümü ise hayvan varlıkları binin altında kalan işletmelerden oluşuyor. Bunlar genelde merkez ilçelerden Kocasinan, Melikgazi ve İncesu’da faaliyet gösteren işletmeler. İlde günde bin ton et üretiliyor. Yıllık üretim ise 60 bin ile 100 bin ton arasında değişiyor.”

Ünlü, Kayseri’nin sadece kırmızı ette değil, yumurta ve balık üretiminde de söz sahibi bir merkez olduğunu belirterek, şöyle devam etti: “Kayseri yumurtadaki üretim kapasitesi ve ihracattaki konumuyla Türkiye’nin ilk 5 kenti arasında. Türkiye yumurta üretiminin % 20’sini Kayseri karşılıyor. Kentten hemen her hafta 18-20 tır dolusu yumurta yurtdışına sevk ediliyor. Yıllık yumurta ihracatı 400 milyona ulaştı. Pınarbaşı’nda alabalık çiftlikleri var. Bahçelik ve Yamula Barajları’nda kafes balıkçılığı her yıl biraz daha gelişiyor. Buralarda üretilen balıklar başta Almanya olmak üzere değişik Avrupa ülkelerine ihraç ediliyor. Kayseri son birkaç yıldan beri ürettiği ortalama 10 bin ton balığı genelde AB ülkelerine ihraç ediyor.” (Mahmut Sabah, 28 Mart 2018, www.dunya.com/)

Yün

Anılan eserinde Kalaç’ın verdiği bilgiye göre; pastırmadan sonra ikinci sırayı “yün” alıyormuş. Yün de önemli bir ihraç kalemiymiş. 504 bin okka civarında ihracat yapıyormuş. Buna karşılık da 37 bin 440 Osmanlı lirası bir gelir elde ediliyormuş. Oysa, ihraç edilen 750 bin okka pastırma ihracından, 525 bin lira gelir geliyormuş. Boğazlıyan, Bünyan vs. gibi civar kazalardan gelen, ihraç amaçlı yünler, bu miktara dahil değilmiş.

Bir de Kalaç, o yıl için “tiftik”ten de söz ediyor. Tiftik, Kayseri köylerinde “filik” tabir edilen keçiden alınan “güzel” yünlermiş. Ama kalitesi ve miktarı Ankara keçilerinden elde edilenler gibi değilmiş. Satılan tiftik 20 bin okka civarında olup giren para da 2 bin Osmanlı Lirasıymış.

Kalaç, Kayseri halıcılığından sitayişkâr bir biçimde söz ediyor. Ticaretinden hayli para girdiğinden, “vaktiyle şarkın en büyük sanayinden” sayıldığını söylüyor. Ama en iyi halının İran halısı olduğunu, bize halıcılığın buradan geldiği notunu da düşüyor. Yine Kalaç’ın ifadesine göre, 1911 öncesi, halı imalatı, neredeyse Kayseri’de terk edilmiş bir vaziyetteymiş. Sanki, günümüz de tarih tekerrür ediyor. İran’dan ve Çin’den halı gelmeye başladı, yerli tezgah neredeyse hiç kalmadı.

“On yedi yıl kadar önce, 1893 yılında, tezgah (dest-gâh) ile halıcılık tekrar başlatılıyor”. Aradan on, on iki yıl geçince tezgah sayısı 25 bine çıkıyor. Tabii, halıların ipinde ve boyasında, bir müddet sonra, hile yapılmaya başlanıldığını da acı bir biçimde itiraf ediyor, Kalaç. Haliyle, Kayseri halılarının da piyasa değeri düşmeye başlıyor. Yapılan istatistiklere göre, halıdan 250 bin Osmanlı Lirası kadar bir para giriyormuş Kayseri’ye. Bu ise, memnuniyet verici bir şeymiş. Evlerde bulunan tezgahlarda dokunan halılar, günümüzde de olduğu gibi, kadınların ve kızların elinden çıkıyormuş. Bugün ise, Kayseri’de el dokuması halıcılık, eski önemini kaybetti. Ayrıca; köylerde/kırsalda halı dokuyan kız/kadın da kalmadı.

“...1913/1915 sanayi tahririni yürütenlerin tahminine göre halı imalatının kıymeti 110 milyon kuruşu bulmaktadır. 1914 harbine takaddüm eden yıllarda”, Kayseri, Bünyan için 3.300 tezgâh ve 8.500 işçiden söz ediliyor. İmal edilen halı 160 bin m² olup parasal değeri 16,8 milyon kuruş olarak veriliyor. (Eldem, Vedat. 1994).

Kalaç, çalışmasında, ikinci derecede öneme haiz ürünleri de saymış. Bunları da vermek istiyorum. Zira aksi durumda, günümüzde gelinen noktayı anlayabilmekte zorlanırsınız. Bunlar; kitre (zamk), cehri, çekirdek içi, yonca tohumu, salep, afyon, haşhaş tohumu ve çöğen kökü olup tamamı 634.400 okkaymış. Parasal değeri de 49.490 Osmanlı Lirasıymış. Bunların içerisinde en önemlisi kitre (zamk) imiş, sermayesizmiş. Dağlarda, Allah vergisi bir biçimde bulunan “keven”den elde edilirmiş.

İkinci grup içerisinde bulunan bir diğer önemli madde de, boya imalinde, özellikle halı ipi boyamada kullanılan “cehri” imiş. Avrupa’da boya, sentetik olarak imal edilmeye başlayınca, “cehri”nin de değeri düşmeye başlamış. Çekirdek içi ve yonca tohumu ihraç edilirmiş. Salep, afyon, haşhaş tohumu, çöğen kökü ise köylerde az çok yetiştirilirmiş.

Yine o yıllarda Kayseri’nin ticaretinde, Avrupa’dan daha ziyade “Memâlik-i Osmaniye”nin pazarlarına hitap eden, özellikle İstanbul’a gönderilen yağlardan iç yağ, sade yağ ve bezirden söz etmek mümkünmüş. Bunlar, Kayseri’de üretildiği gibi bir kısmı da civarından elde edilmekte olup toplamı 84 bin Osmanlı okkası ve değeri de 4.740 Osmanlı lirası tutarındaymış. Bu gibi yağlar ihraç edilememekte, haliyle bir kısmı da Kayseri’de tüketilmekteymiş.

Kalaç çalışmasında, 1911 yılında yapılan hububat ihracatına da yer vermiş. 4.210.000 Osmanlı okkası hububat ihraç edilmiş karşılığında 43.100 Osmanlı Lirası gelir elde edilmiş. Bunlar da kalem olarak; buğday, çavdar ve arpa, fasulye ve zeğrekmiş. Tabii, hububatın ihracı, iklim şartlarına bağlıymış. İyi bir mevsim geçirildiğinde ihraç mümkün olabiliyormuş. İhraç edilen hububat, develerle Mersin Limanı’na gider oradan sevk edilirmiş. İhraç malları içinde zeğrek, pek bilinmezmiş, bezir yağı elde edilirmiş. Fasul-

yenin en güzeli, “Gömeş” (Gömeç) de yetiştirmiş. Bol ürün alındığında ihraç edilirmiş. “İstanbul’un Selânîk fasulyesinden daha güzel ve leziz”miş.

Kayseri, nakil araçlarından mahrum olmasına rağmen 2 milyon civarında yumurta ihracı söz konusuymuş. Bundan da 2 bin liradan fazla bir gelir elde edilirmiş. Kalaç, tarım ve hayvancılıktan elde edilen kuru ve sair yapılmış gönler, yün ipi, bağırsak ve bal mumu ihracından da söz ediyor. Bunlar, 101 bin Osmanlı okkası miktarındaymış ve 18 bin 300 Osmanlı lirası gelir getirmekteymiş. Davar, sığır bir derecede yetiştiriliyormuş; beygir, katır ve eşek bunlara nazaran azmış. Süvarilerin atlarını, topların beygirlerini dışarıdan almak zorunda kalıyormuşuz.

Vergi

Önceleri, Maliye Bakanlığı Taşra Teşkilatları internet sitelerinden, bazı bilgilere ulaşılma imkânımız vardı. Şimdi ise, bunlara ulaşabilmek imkansız bir halde. Sanırım bu bilgileri merkez kanalıyla yayımlıyorlar. O nedenle bazı bilgiler 2014 ve öncesine aittir. Diğerleri, Muhasebat Genel Müdürlüğü ve Gelir İdaresi Genel Müdürlüğü sitesinden alınmıştır.

Ülkemizin merkezi yönetim gelirleri (2017) yaklaşık 630 milyar; genel bütçe gelirleri ise yaklaşık 607 milyar; vergi gelirleri ise, yaklaşık 536 milyar lira oldu. Gayrı safi yurtiçi hâsıla içinde, “vergi gelirlerinin” oranı ise yüzde 20,3 olarak belirlendi. GSYH ise, 1.764 milyar lira olarak ölçülmüş.

Merkezi Yönetim Gelirleri (milyon TL, 2017)

Merkezi Yönetim Gelirleri	630.349
Genel Bütçe Gelirleri	607.215
I-Vergi Gelirleri	536.047
1. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	165.304
a) Gelir Vergisi	112.398
b) Kurumlar Vergisi	52.905
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	11.542
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	211.989
4. Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan	112.403
5. Damga Vergisi	15.594
6. Harçlar	19.213
7. Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer	1
II.Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	19.755

KAYSERİ'DE TİCARET VE SANAYİ

Merkezi Yönetim Gelirleri	630.349
1. Mal ve Hizmet Satış Gelirleri	3.294
2.KİT ve Kamu Bankaları Gelirleri	9.781
3.Kurumlar Karları	1.523
4.Kira Gelirleri	2.167
5.Diğer Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	2.987
III. Alınan Bağışlar ve yardımlar ile özel gelirler	2.162
1.Yurt Dışından Alınan Bağış ve Yardımlar	1
2.Özel Gelirler	2.161
IV. Faizler, paylar ve cezalar	35.431
1.Faiz Gelirleri	7.035
2.Kişi ve Kurumlardan Alınan Paylar	14.692
3.Para Cezaları	9.121
4.Diğer Çeşitli Gelirler	4.582
V. Sermaye Gelirleri	11.672
1.Taşınmaz Satış Gelirleri	2.341
2.Taşınır Satış Gelirleri	18
3.Diğer Sermaye Satış Gelirleri	9.312
VI. Alacaklardan Tahsilat	2.145
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	18.931
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	4.202

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

Türkiye Genel Bütçe Gelirleri İçinde Vergilerin Payı (2017, milyar TL, %)

Türü	Miktar	Pay
Gelir Vergisi (1)	112.398	21,0
Kurumlar Vergisi (2)	52.905	9,9
Dahilde alınan (KDV, ÖTV vs.)	211.989	39,5
(1+2+3)	377.292	70,4
Diğer	158.755	29,6
Toplam	536.047	100,0

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü

Kayseri/Türkiye Faal Mükellef Sayıları**Kurumlar Vergisi Mükellef Sayısı (%)**

Yıl	2016	2017	Değ.
Kayseri	9.987	10.557	5,7
Türkiye	721.524	759.242	5,2
Kay./Tür.	1,4	1,4	-

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Gelir Vergisi Mükellef Sayısı (%)

Yıl	2016	2017	Değ.
Kayseri	30.705	31.961	4,0
Türkiye	1.819.492	1.877.126	3,1
Kay./Tür.	1,7	1,7	-

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Gelir Stopaj Vergisi Mükellef Sayısı (%)

Yıl	2016	2017	Değ.
Kayseri	41.483	43.403	4,6
Türkiye	2.597.340	2.699.462	3,9
Kay./Tür.	1,6	1,6	-

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Gayri Menkul Sermaye İradı (GMSİ) Mükellef Sayısı (%)

Yıl	2016	2017	Değ.
Kayseri	18.473	17.702	-4,2
Türkiye	1.796.340	1.884.849	4,9
Kay./Tür.	1,0	0,9	-

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Diğer vergi mükelleflerinde ülke ortalamasına yakın bir artış varken, gayrimenkul sermaye iradı mükelleflerinde ki azalış, muhtemelen, Sahabiye gibi, dönüşüm projelerinden olsa gerek.

Basit Usulde Vergilendirilen Gelir Vergisi Mükellef Sayısı (%)

Yıl	2016	2017	Değ.
Kayseri	7.649	7.800	2,0
Türkiye	756.186	774.057	2,4
Kay./Tür.	1,0	1,0	-

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Katma Değer Vergisi (KDV) Mükellef Sayısı (%)

Yıl	2016	2017	Değ.
Kayseri	39.447	41.294	4,7
Türkiye	2.486.821	2.583.610	2,5
Kay./Tür.	1,6	1,6	-

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Mükellef sayılarına baktığımızda Kayseri ülkenin ortalama % 1 ila % 1,7'si arasında bir seyir izliyor. Buna % 1,5'te diyebiliriz ki, Kayseri'nin ülke karşılaştırmasında elde edilen diğer değerlere yakın. Yani Kayseri, bir ikisi hariç diğer kriterlerde ülkenin % 1'i ile 2'si arasında bir yerde durmakta.

Kayseri ve Türkiye Vergi Faal Mükellef sayıları (2017, %)

Mükellef	Kayseri	Kay. Payı	Türkiye	Tür. Payı
Kurumlar Vergisi	10.557	6,9	759.242	7,2
Gelir Vergisi	31.961	21,9	1.877.126	17,7
Gelir Stopaj Vergisi	43.403	28,4	2.699.462	25,5
Gayrı Menkul Sermaye İradı (GMSİ)	17.702	11,5	1.884.849	17,8
Basit Usulde	7.800	5,1	774.057	7,4
Katma Değer Vergisi (KDV)	41.294	26,2	2.583.610	24,4
Toplam	152.717	100,0	10.578.346	100,0
Kayseri/Türkiye				1,4

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı

Kayseri İli Genel Bütçe Gelirlerinin Tahsilatı, Tahakkuku ve Tahsilatın Tahakkuka Oranı (Kümülatif %, 2017)

(Bin TL)	Tahakkuk	Tahsilat	Tahsilat / Tahakkuk
Genel Bütçe Gelirleri	54.821.767	18.892.316	32
I-Vergi Gelirleri	35.030.869	17.354.687	46
1. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	15.287.320	9.213.443	55
a) Gelir Vergisi	9.505.817	5.868.332	57
b) Kurumlar Vergisi	5.781.503	3.345.111	52
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	2.987.011	1.337.652	45
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	11.172.282	2.498.590	21
4. Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	1.448.203	1.448.185	100
5. Damga Vergisi	1.711.749	1.186.965	64
6. Harçlar	2.411.853	1.669.828	64
7. Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	12.451	24	0
II-Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	479.661	450.420	92
1. Mal ve Hizmet Satış Gelirleri	251.903	243.629	95
2.KİT ve Kamu Bankaları Gelirleri	0	0	0
3.Kurumlar Karları	114.698	114.698	100
4.Kira Gelirleri	110.445	91.069	77
5.Diğer Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	2.615	1.024	35
III-Alınan Bağışlar ve Yardımlar ile Özel Gelirler	1.958	1.864	86
1.Yurt Dışından Alınan Bağış ve Yardımlar	0	0	0
2.Özel Gelirler	1.958	1.864	86
IV-Faizler, Paylar ve Cezalar	19.137.777	913.843	5
1.Faiz Gelirleri	3.392.639	32.864	1
2.Kişi ve Kurumlardan Alınan Paylar	89.615	42.352	40
3.Para Cezaları	15.474.495	710.038	4
4.Diğer Çeşitli Gelirler	181.028	128.589	65
V-Sermaye Gelirleri	171.502	171.502	100
VI-Alacaklardan Tahsilat	0	0	0

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

2014 sonrası, iller bazında “vergi rekortmenlerine” ulaşamadık. O nedenle 2015, 2016 ve 2017 rakamlarını veremiyoruz haliyle sıralamaya giren mükelleflerin isimlerini de.

Kayseri Kamu Yatırımlarının Sektörler Göre Dağılımı (bin TL, %, 2017)

Sektör	Miktar	Pay
Tarım	94.841	20,5
Madencilik	-	-
İmalat	129	0,03
Enerji	12.502	2,7
Ulaştırma ve Haberleşme	87.612	18,9
Turizm	17.031	3,7
Konut	-	-
Eğitim	166.827	36,1
Sağlık	59.300	12,8
Diğer Kamu Hizmetleri	24.400	5,3
Toplam	462.642	100,0

Kaynak: KAYSO

Bankacılık/Finans

XIX. yy sonlarında ve XX. yy başlarında Kayseri’de bankacılık, Ziraat Bankası’nın açtığı şubelerle başlamış. Bunlardan birisi merkez ve diğeri de İncesu’da gözükyor. Hatta, Yunan Orduları Polatlı’ya gelince, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü de Kayseri’ye taşınmış. Sakarya Harbi sonrası tekrar Ankara’ya dönmüş. Osmanlı Bankası 1910’da şube açmış. Osmanlı Bankası, Garanti Bankası’na devredilene kadar (2001) Kayseri şubesi faaliyetine devam etti.

“Yerel Milli” bankaların açılması ise, 2. Meşrutiyet dönemine rastlar. “Bunlardan biri ‘Kayseri Köy iktisat Bankası’. Banka, 1916’da İttihat ve Terakki’nin Kayseri şubesi üyeleri tarafından Kayserili tüccara hizmet amacıyla kurulmuştu. Bir diğer Anadolu ‘Milli’ Bankası ise, ‘Kayseri Milli iktisat Anonim Şirketi’ ya da diğer ismi ile ‘Kayseri Milli İktisat Bankası’ydı. Temmuz 1916’da, her türden mali ve ticari faaliyette bulunmak, tarımsal ve sanayi girişimlerde yer almak ve köylü ile esnafa kredi sağlamak üzere Kayserili ittihatçılar tarafından kuruldu”.

“...İlde asıl bankacılık etkinlikleri, 1950’lerde ticaret ve sanayideki atılımlara koşut olarak gelişmiştir. 1954’te kurulan üçüncü yerel banka, İşçi ve Kredi Bankası T.A.Ş’dir.” (Boztemur, Recep)

Günümüze gelindiğinde (Eylül/2018), Kayseri’de; yerel banka kalmamış. Buna karşılık Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kayıtlarına göre (31.12.2017) milli, yabancı ve milli/yabancı ortaklı bankalar ile yatırım bankalarında dahil, 24 banka gözükmekte. Bunlara ait 160 şubenin 137’si, merkezde (Melikgazi ve Kocasinan); diğerleri yani 23’ü başta Develi (8) ve Talas’ta (6) olmak üzere 9 ilçede faaliyet göstermektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın da bir şubesi var. Tescil tarihi ise, 17.01.1968. Tabii, şube sayıları he an değişebilmekte. O nedenle sayıları bir bilgi edinme amacıyla verdik. Ülke genelinde 46 banka ve bunların da 10 482 şubesi bulunmaktadır. 2017 sonunda Kayseri’de ki ATM sayısı 681 olup ülke genelinde 45.734 adettir.

TBB kayıtlarında gösterilen İller Bankası’nı biz, yukarda ki toplama dahil etmedik. Yanlış anlaşılmalara neden olmamak için. Bu Banka; il özel idareleri ve belediyelere, “altyapı hizmetleri” veren, finansman sağlayan, danışmanlık yapan; merkezi hükümetin yerele kaynak aktarmasına aracılık eden vs. bir bankadır. Birisi Kayseri’de olmak üzere 18 bölge müdürlüğü var. Kayseri, 9’uncu bölge... Daha önce 13’üncü bölgeydi. Banka kurulduğunda Kayseri, Samsun bölgeye bağlıydı. Kayseri’de bölge, 1967’de kuruldu. Bugün görev alanı içerisinde, Kayseri başta olmak üzere Yozgat, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde illeri belediyeleri ve il özel idareleri bulunmaktadır.

Kayseri’de Yerel Bankalar

“Kayseri Milli İktisat Anonim Şirketi (Kayseri Milli İktisat Bankası)

11 Temmuz 1916 (28 Haziran 1332) tarihinde idare merkezi Kayseri’de olmak üzere kurulmuş. Kurucular şunlar:

-Kürkçüzade Ömer Efendi; yapağı ve kitre taciri, İttihat ve Terakki mensubu.

-Taşçızade Mehmet Efendi; manifatura taciri. İttihat ve Terakki mensubu. Hayvan taciri.

-İmamzade Raşit (Ağa) Efendi; halı taciri ve amili, İttihat ve Terakki mensubu. Daha önce Reji Muhafaza Teşkilatı reisi, manifatura taciri.

-Çalıkzade Rifat Efendi (Çalıka); hukuk mezunu, Kayseri Belediye Reisi. 1920 Osmanlı Meclis-i Mebusanında ve daha sonra Birinci TBBM’de mebus ve adliye vekili.

-Katipzade Nuh Naci Efendi; pastırma taciri.

-Dırazzade Mazhar Nurullah Efendi; encümen başkâtibi. Ağabeyi Reşit Bey’le ticaret yapmış. Halı tezgahları var.

Şirket başlangıçta münhasıran ticaretle uğraşmış ve çok kâr etmiş. Mütareke döneminde ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, kaybettiği yarı sermayesini telafi etmek üzere münhasıran faizcilikle uğraşmış ve kısa zamanda sermayesini 80 bin TL'ye yükseltmiş. 14 Ocak 1933 tarihli genel kurul toplantısında da şirketin adı Kayseri Milli İktisat Bankası T.A.Ş. olarak değiştirilmiş.

Şirketin kuruluş sermayesi tamamen ödenmiş 46 bin (altın) "OL" dir (Osmanlı Lirası). Şirketin ticaretten elde ettiği 24 bin (altın) "OL" temettü hissedarlara dağıtılmamış ve sermayenin 70 bin "OL" ye yükseltilmesi kararlaştırılmış.

1929 yılında idare meclisi idare ve sermaye cihetinden pek sönük olan şirketin nakd-i hazırı ile Türkiye İş Bankası'na devri kararı almış. Ancak, idare meclisinin bu teklifi 22 Nisan 1929 hissedarları genel kurulunda kabul edilmemiş.

1936 yılında Bankalar Kanunu'nun yürürlüğe girmesi üzerine, Banka'nın devamına imkân olmadığı, masraflı olduğu gerekçesi ile 3 Kasım 1936 tarihli hissedarlar genel kurulunda, bankanın feshine karar verilmiş." (Yurt Ansiklopedisi. Ökçün, 1975)

Meclis-i Umumiyy-i Köy İktisat Bankası

"1916 (1332) yılında Kayseri mutasarrıfı Zekâi Bey'in teşebbüsü ile Meclis-i Umumiyy-i Köy İktisat Bankası adı altında malî bir müessesenin kurulması kararlaştırılmış. Bu karara göre, 'köylülerden beher çift başına altışar şinik yani bir buçuk İstanbul kıyyesi veya otuz okka buğday veya bunun iki misli arpa veya çavdar alınacak ve karşılığında bir hisse senedi verilecek'. İki bin beş yüz çiftçinin dört yılda dörder hissedenden on bin hisseye malik olması öngörülmüş. Böylece, bankanın kuruluş sermayesi olan 10 bin Osmanlı Lirası tamamen ödenmiş olacak.

Bu teşebbüs sonunda 7 bin liralık zahire toplanmış. 1917 yılında zahire fiyatlarının %500 artması üzerine sermayenin 50 bin Osmanlı Lirası'na çıkartılması kararlaştırılmış. Toplanan zahire kredi ile memurlara ve cihet-i zabıtaya satılmıştır. Bu paralardan bir kısmının 1922 yılında dahi tahsil edilemediği anlaşılmakta.

Osmanlı Hükümeti özellikle 1918'den sonra anonim şirketlerin ilişkin mevzuat hükümlerine riayet edilmediği, yani sermayenin tamamının kurucular tarafından taahhüt ve %10'unun tediye edilmediği gerekçesiyle bankanın resmen ve hukuken kurulmadığını ileri sürmüş ve köylülerden zahire toplanmasını yasaklamış. Kuruluş işlemleri 1920 yılının ilk aylarında tamamlanabilmiş ve banka adını da değiştirerek Kayseri Çiftçiler Bankası O.A.Ş. adı altında 2 Mart 1920 tarihinde (1336) kesin olarak kurulmuş. Kurucularının adları şöyle:

-İmamzade Mehmet Bey. Orta büyüklükte arazi sahibi, hayvan taciri; İttihat ve Terakki mensubu.

-Uşşakizade Osman Zeki Bey. Orta büyüklükte arazi sahibi. Birinci TBMM'de mebus, İttihat ve Terakki mensubu.

-Mehdizade Mazhar Bey. Jandarma subayı, İttihat ve Terakki mensubu.

-Gözübüyükzade Sabit Efendi. Şeriye Mahkemesi başkâtibi, İttihat ve Terakki mensubu, Birinci TBMM'de mebus.

-Bahçecizade Hacı Mehmet Efendi. Orta büyüklükte toprak sahibi, İttihat ve Terakki Mensubu, belediye meclisi üyesi.

Bankanın sermayesi 50 bin Osmanlı Lirası. 1920'de sermayenin 7 bin lirası ödenmiş durumda. 1928 yılında yapılan yazışmalardan sermayenin 12.702 lirasının ödendiği anlaşılmakta. Banka, Kurtuluş Savaşından sonra faaliyete geçirilememiş. 1928 yılında Kayseri İktisat Müdürlüğü tarafından banka aleyhine fesh ve tasfiye davası açılmış." (Yurt Ansiklopedisi Ökçün, 1975)

İşçi Kredi Bankası

Kayseri'nin yerel bankası İşçi ve Kredi, Sümerbank, Ziraat Bankası ve Türkiye İş Bankası'nın da payları olan çok ortaklı bir kuruluştur. 1954 yılında 3 milyon TL sermaye ile kurulan banka, uzun yıllar tek şube ile idare etti. Banka, yine uzun yıllar genel müdürlük yapan merhum Rifat Gönen ile anıldı. Hatta, "Onun" bankası olarak biliniyordu, kamuoyunda. Gönen ise, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunuydu.

Banka, "paraya", "teminat mektubuna" vs. ihtiyacı olan esnaf, tüccar, sanayici, çalışan için bir "can simidi" gibi görev yapardı. Çok sanayi tesisinin kurulmasında ön ayak oldu; sınırlı sorumlu özellikle yapı kooperatiflerinin "hesaplarının" açıldığı bir bankaydı. O dönemlerde, mesela, Kayserispor'un resmi olmayan kasasıydı; "para temini" için, "hatır senetleri", yeni hesap açılan bir ya da başkaları üzerinden "iskonto" edilirdi. Banka bir sıçrama yapamadı, uzun yıllar.

Daha sonra Adana, Ankara, Niğde'de, İstanbul'da, Pınarbaşı'nda, Develi, Şarkışla'da şube açmasına; İstanbul şubesi için yine İstanbul'da (Hilton Oteli) görkemli bir "tanıtım kokteyl" vermesine rağmen, değişen yeni bankacılık konseptine ayak uyduramadı; 1980'lerin başında yaşana "banker skandallarının" ortasında buldu kendisini.

1982'de, bankanın nominal sermayesi 100 milyon TL'den 4 milyar TL'ye yükseltti. Başlangıçta, kamu ağırlıklı, çok ortaklı olan banka, zamanla bu niteliği yitirerek, Türkiye'de ki genel eğilime koşut özel kişi ve kuruluşların denetimine girmişti. Nitekim,

1970'lerin ortasında (1974), çoğunluk hissesine sahip olan madenci Aslan Tokoğlu'nun yönetimine geçtiğini görüyoruz.

Tokoğlu, başarılı bir iş adamıydı. Pınarbaşı'nda 1926 da doğmuştu. Aslen madenci. Bankayı, ulusal plana taşıyabilmek için çok gayret gösterdi. Dönemin ünlü ticaret hukuku profesörlerinden, hemşerisi Hayri Domaniç, eski Kayseri Milletvekili Mehmet Altmışyedioğlu, avukat Ali Bekarlar gibi insanlarla çalışmaya başlamasına rağmen başarı elde edemedi. Nitekim, Altmışyedioğlu'nun ani ölümünü, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) ile yaşanan sıkıntılardan kaynaklandığını söylenir.

Bankanın Tokoğlu'na geçişinin ilginç hikâyesi var. Hikâyeyi, bir ara bankanın hukuk müşavirliğini de yapan Ali Bekarlar şu şekilde vermişti: "1974 yılında Taşucu'nda/Mersin gemi yüklerken, Ereğli Demir Çelik'ten gelen bir telefonda, İşçi Kredi Bankası'nın 480 bin liralık icra ödemesi tebligatı bildirilmiş. Buna çok üzülen Tokoğlu, Ereğli'ye gider, 35 milyon tutarındaki istihkakını alır Kayseri'ye döner. Bankanın '1 liralık kurucu hissesini' 100 liradan almaya başlar. Bunun için de Kayseri Belediyesi'nin hoparlörlerinden üç gün anons bile yaptırır. Üç gün içerisinde yüzde 68 hisseye sahip olur. Emin Hattat'ın elinde bulunan yüzde 22'lik hisseyi de 10 gün içerisinde portföyüne geçirir. Artık, 480 bin lira alacağı için haciz gönderen bankanın tamamını kontrol altına almıştır."

Bankanın satışı da ilginç. Yine Bekarlar anlattı: "O tarihteki genel müdür ile İstanbul şube müdürü anlaşır, 1'er milyon sermayeli üç şirkete 100'er milyon liralık nakti kefalet verirler. Tokoğlu murahhas aza olarak yetkisini kullanır, ikisini de görevden alır. Haklarında gerekli işlemler yapılsın diye banka teftiş heyeti meclisine dosyaları gönderir. Bankayı satması için de Çukurova Holding Genel Koordinatörüne ricada bulunur. Bu da birer İzmir şirketi olan Adayar ve Nişkoz firmaları ile anlaşır. Tokoğlu, satış fiyatını onaylar. Sonuçta bankanın, 1983'den itibaren, başlıca ortakları Nişkoz Holding A.Ş. ile Adayar Ticaret Limited Şirketi'dir. Merkezi de İstanbul'a taşınmıştır. Banka, bunların aracılığı ile Mustafa Kemal Derinkök'ün yönetimine geçti."

Bekarlar, bir başka ilginç bilgiyi daha verdi: "Banka, devirden önceki yıllarda Banker Kastelli'den yüzde 35 faizle 1 milyar lira nakit para alır. Teminatı da o yıllarda yönetim kurulu başkanlığı görevini yürüten Ahmet Turan ile müştereken verirler. Bu parayı da yüzde 70 ile plase ederler, bankaya. Bundan dolayı da kâr sağlarlar."

Bankanın ortaklarından Sümerbank, Ziraat Bankası ve İş Bankası'nın payları gide-rek yönetimi etkilemeyecek denli azalmıştı. Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) el koydu. Borçları/alacakları nedeniyle dönemin yöneticileri, deneticileri ticaret ve ceza mahkemelerinde (İstanbul/Kayseri) yargıldılar. (Kaynak: Ali Bekarlar ve Kısmen Yurt Ansiklopedisi)

Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans Katılım Bankası, Family Finans ve Anadolu Finans kurumlarının birleşmesi ile kuruldu. Boydak Grubu'na ait Anadolu Finans Kurumu ile Ülker Grubu'na ait Family Finans'ın birleşmesine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 28.12.2005; yine kurulunun 30.12.2005 tarihli kararı ile banka unvanının Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmesine onay verildi.

250'yi aşkın şubesi ve 4 bini aşkın çalışanıyla 1 milyondan fazla müşterisine hizmet veren Türkiye Finans'ın yüzde 60 hissesi 31 Mart 2008 tarihinde Orta Doğu'nun en önemli bankalarından ve Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alındı. (www.turkiyefinans.com)

Protestolu Senet, Karşılıksız Çek ve Nakti Krediler

Senet

2017 yılı için, Bankalar Birliği Risk Merkezi (Risk Merkezi) (eskiden TC Merkez Bankası) verilerine göre ülkemizde toplam tutarı 12,7 milyar olan 939.787 adet senet protesto edildi. Kayseri'de "2000 TL ve üstü" için bu sayı 15.844 olup tutar ise 208,1 milyon TL olarak gerçekleşti. 2017'de, protesto edilen senet sayısı 2016'ya göre % 7,6 azalırken, tutarı % 3,2 arttı. Kayseri'de ise; "2.000 TL ve üstü" için sayıda % 4,8'lik bir azalış; tutarda ise %e 1,7'lik bir artış söz konusu..

Türkiye Protestolu Senet (2017)

Sayı (adet)			Tutar (TL, yuvarlatılmış)		
2.000 TL ve üstü	2.000 TL altı	Toplam	2.000 TL ve üstü	2.000 TL altı	Toplam
748.873	190.914	939.787	12.465.967	220.291	12.686.258

Kaynak: www.riskmerkezi.org.tr

Kayseri Protestolu Senetlerin sayı ve tutarı (2000 TL ve üstü; Milyon TL, %)

Yıl	Sayı	Değ.	Tutarı	Değ.
2011	8.791	-37,0	73,5	1,1
2012	11.452	30,3	97,8	33,1
2013	13.939	21,7	175,6	80,0
2014	13.984	0,32	164,4	-6,4
2015	15.290	9,3	184,7	12,3
2016	16.637	8,8	204,7	10,8
2017	15.844	-4,8	208,2	1,7

Kaynak: www.tcmb.gov.tr ; www.riskmerkezi.org.tr

Yıllar itibarıyla Kayseri'nin Sıralamadaki Yeri

Kayseri	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sayı	17.	15.	13.	12.	10.	7.	9.	9.	8.
Tutar	15.	14.	11.	12.	7.	9.	11.	11.	12.

Kaynak: www.tcmb.gov.tr; www.riskmerkezi.org.tr

2018 yılında Kayseri’de protesto edilen senet sayısı (2000 TL ve üzeri) bir önceki yıla nazaran yüzde 2,9 artışla 16.308 adet oldu. Tutarı ise, 300.751 lira. Bir önceki yıla göre artış oranı yüzde 47. Aynı dönem ülke genelinde ki artış oranı tutarda yüzde 50; sayıda yüzde 3,6. Yine Kayseri sayıda 9.; tutarda 10. İl konumunda.

Çek

Risk Merkezi (Önce TC Merkez Bankası) tarafından açıklanan verilere göre, 2017’de “karşılıksız” işlem gören çek sayısı Kayseri’de 7.263 ve bunların tutarı da 238,4 milyon lira. Bu değerler ülke geneli için sayıda 435.144 ve tutarda 17,054 milyon lirayı buldu. 2016 ve 2017 verilerine baktığımızda Kayseri ve Türkiye’de gerek say ve gerekse tutar açısından önemli bir düşüş söz konusu.

Karşılıksız İşlem Gören Çek (%)

Çek	Sayı		Değ. 16/17	Tutar (Bin TL)		Değ. 16/17
	2016	2017		2016	2017	
Kayseri	11.263	7.263	-35,5	357.010	238.419	-33,2
Türkiye	777.946	435.144	-44,0	27.412.231	17.054.983	-37,8

www.riskmerkezi.org.tr

2018 yılında Kayseri'de karşılıksız çıkan çek sayısı 7.902 adet. Ülke genelinde ise 588.297 adet oldu. Buna, 1 milyar ve üstü tutarındaki çekler dahil değil. İbrahim ödenen ise, yine aynı yıl, Kayseri'de 309.002 ve Ülke genelinde 20.339.199 oldu. Ülke genelinde tutar olarak toplamı ise 909.689 milyon lira.

Nakdi Krediler

Kayseri'de kamu ve özel bankalardan kullanılan nakdi kredilerin dağılımı aşağıda verildi. Kayseri, toplam kredilerde ülkenin ortalama yüzde 1'i mertebesinde. Bir yerde.

Nakdi Krediler(milyon TL, %)

	Kasım/2018			Kasım/2017		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Kayseri	9.507,4	13.574,6	23.082,0	8.979,7	13.370,4	22.345,2
Türkiye	830.430,3	1.543.781,1	2.374.211,1	683.050,1	1.409.691,9	2.092.742,2
Kay/Tür	1,1	0,9	1,0	1,3	1,0	1,1

Kaynak: Bankalar Birliği Risk Merkezi

TİCARET

Cumhuriyetle birlikte tüm ülkede olduğu gibi Kayseri’de de ticaret ve sanayi hayatında bir canlanma başladı. Altyapıya ağırlık verildi. Kayseri sanayisi ve ticaretindeki gelişmenin en önemli etkeni bu altyapı yatırımları ve kamu ağırlıklı imalat sanayi olmakla birlikte, Kayseri halkındaki, adeta genetik diyebileceğimiz girişimcilik ruhu ve özel sektör yatırımları bu canlanmada önemli bir rol oynadı. Osmanlı Dönemi’nde “ikinci kategoride iller” sınıfına düşen Kayseri, Selçuklu Dönemi’nin o canlı ticaret hayatına kavuşmaya başladı. Biliyorsunuz, Selçuklu’nun Antalya-Konya-Aksaray-Niğde-Kayseri-Sivas-Erzurum ekseninde kümeleşen ticari hayat Osmanlı Dönemi’nde eksen kaymasına uğradı, deniz ağırlıklı Selanik, İstanbul, Bursa, İzmir, Lübnan başat şehirler oldu. Tabii, bunda deniz ulaşımının getirdiği kolaylıklar önemli rol oynadı.

“Sekizinci İzmir Fuarında Kayseri” (1938) başlıklı broşürde Kayseri Ticaret Odası tanıtılıyor ve burada geçen şu tespiti, o günlerin Türkiye’sini ve haliyle Kayseri’yi az da olsa tanıtması açısından anlamlı olsa gerek: “Dış ve içteki ticari hayatın gün geçtikçe gözle görülür inkişafında ticaret odalarının mühim rolleri vardır. Bilhassa, ihracatçıları ve ihraç maddeleri bol olan odaların bu hususta gördüğü vazifeler ticaretimizin inkişaf ve intizamını artırmıştır. Kitre, cehri, acı çekirdek, yapağı, yonca ve saire gibi maddeleri bol ve milli sanayi mamulâtından kaput bezi, yünlü kumaşlar ve nadide halıları zengin olan Kayseri’nin ihracat ve mahsulat işlerinde, odamız memleketin yüksek menafini ve mahsullerimizin değerini büyük bir hassasiyetle düşünerek vazifesini hakkı ile yapmaya çalışmaktadır.”

Ticaretin tarihi, insanlık tarihi kadar eski... İnsanlar alıp-satmak ve bundan kazanç elde etmek istemiş. Bu amaçla, bir çok zorluğa maruz kalmış, hayatları pahasına, şehirleri, ülkeleri, kıtaları aşmış; coğrafi keşifler yapmış. Yine bu amaçla pazar, bedesten, çarşı, işyeri, han, arasta, site, iş merkezi, küçük sanayi siteleri, organize sanayi bölgeleri, serbest bölge hasılı kelimeler “işyeri” kurmuş. Bazen bu yerler, seyyar olmuş, geçici olmuş. Sonuçta; ticari ve sanayi aktivitelerini gerçekleştirebilmek için isimleri ve işlevleri farklı da olsa mekanlar oluşturmuş. O nedenle ticaretin tarihi, yerleşik insanın tarihi kadar eskilere gider.

Günümüzde gelinen noktayı değerlendirebilmemiz için, “Erken Cumhuriyet” dönemi Kayseri’si ile ilgili ufak bir bilgi vereceğim. Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası, 1938 yılında, “Sekizinci İzmir Fuarı”na katılmış. Bu nedenle yayınlanan, “Sekizinci İzmir Fuarında

Kayseri 1938” isimli broşürden öğrendiğimize göre önemli ihraç malları; kitre, cehri, acı çekirdek, yapağı, yonca tohumu; “mili sanayi mamulatından” kaput bezi, yünlü kumaş; nadide halı vs. olarak verilmiş. Yine o yıl da Kayseri’de, 1.630 işyeri varmış. Bunun 1.597’si tüccar ve esnafmış. Dağılım ise şöyle verilmiş:

Şirket/Kooperatif

Türü	Sayısı
Anonim Şirket	5
Kolektif Şirket	2
Komandit ve Limitet Şirket	-
Kooperatif	1
Adi Ortaklık	25
Tüccar ve Esnaf	1.189
Toplam	1.630

Yine aynı broşürden anladığımıza göre, odaya kayıtlı 1.630 üyenin “hangi sınıfta kayıtlı” olduğunun dökümü ise, şöyle:

İş yeri Sınıfı

Sınıfı	Sayısı
Fevkalade	15
Birinci	16
İkinci	25
Üçüncü	65
Dördüncü	120
Beşinci	200
Diğer	1.174
Toplam	1.630

“Türk Ticaret Rehberi ve Adres Kitabı (1944-1945)”

1940’lı yılların ortalarında, ülke geneli için, “Türk Ticaret Rehberi ve Adres Kitabı (1944-1945)” isimli bir kitap yayınlanmış. İsim ve unvanların yanı sıra iş tugal konuları ve

adresleri verilmiş. “Fevkalade Derecede”, Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş (Maarif Hanı) ve Ziraat Bankası (Cumhuriyet Meydanı). Birinci derecede kayıtlılar için verilen bazı kişi/aile/fabrika (29 kişi) şunlar; Bürüngüz, Besceli (Ahmet Faik ve Ziya), Çarşıbaşılar, Arif Molu, Artırım İnşaat, Erciyes Kösele Fabrikası, Erciyes İplik (Reşadiye), İsmail Cıngıllıoğlu, Sarıyıldız, Halil İbrahim Erinkurt, İbrahim Şahin Fazlıoğlu (Şahin sucukları babaları/dedeleri), Soybaşlar, İsmail Köker (Halıcı), Kayseri Dokumacılık Küçük Sanat Kooperatifi, Bakkaloğlu, Göbülük, Matak, Hasoğulları, Karagözlüler, Hüsrevoğlu, İmamoglu, Akyurt, Seyit Aksoy Kardeşler, Gazioğlu, Yeni Kösele ve Deri Fabrikası Koll. Şti.

Firmalar, şimdi “ne zamandan beri” olduklarını belirtmek amacıyla, Amerikan vâri, “Since...” ibaresini koymaya başladılar, tabelalarına. Tabii, Kayseri’de asırlık firmalara ya da bir asırdır hayatietini devam ettiren firma hemen hemen hiç yoksa da buna yaklaşan bazılarının olduğunu görmekteyiz. Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş, Değirmencilik İşletmesi, Halk Ticarethanesi gibi. İlk ikisi hakkında ileride bazı bilgiler vereceğiz ama ticaret sektöründe halen faaliyet gösteren Halk Ticarethanesi’nin, iştiğal konusun “kırtasiye” olduğunun hemen belirtelim. Kaleönü’nde faaliyete gösteren bu firmanın kurucusu Mehmet Lütfü Serim. Kuruluş yılı da tabelasındaki nota göre 1928. Çocuklarından ve dükkânı **işleten, oğullardan** merhum Emin Serim’i, yaşça büyük olmasına rağmen bir samimiyetimiz vardı. Emin abi İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu idi.

Bir başka eski firma Artırım İnşaat Ltd. Şti., 1939’ların büyük müteahhitlik firmalarından. Sahipleri Kayserili olmasına rağmen merkezi Ankara’da, Tunalı Hilmi Caddesi’ndeymiş. Demiryolu ve karayolu inşaatlarında görüyoruz, firmayı. Kurucuları arasında Kazım Tiritoğlu ve çocukları, Cıngıllıoğlu İsmail efendi ve çocukları ve Mustafa Arpacı’yı zikredebiliriz. Tiritoğlu ailesi günümüze kadar getirdi, firmayı. 1970’lerin sonunda kapandı. Tiritoğlu ailesi aynı zamanda petrol işi de yaptı. Bunu, bugün, oğulları Recep Tiritoğlu yürütmektedir. Ayrıca; Cıngıllıoğlu ailesi, Cumhuriyet öncesi ve erken Cumhuriyet **Dönemi**’nin önemli tüccar ailelerinden. Bir de o yılların büyük mahrukut ve kereste tüccarlarından merhum Ahmet Duran Özkaramete’yi anmak gerekir. Daha sonra, 1950’lerin başında aile Ankara’ya yerleştiler; kereste/sunta işini Siteler’de yürütmeye başladılar. Şimdi işleri, Atila Özkaramete yürütüyor. Abileri Kemal ve Şaban vefat etti.

Yukarıda anılan kitapta, II. derece arasında 32 kayıt var. Adem Çilsal (Adem Ağa), **Kaşıkçılar, Muhasıllar, Alaatin Karakimseli, Cıngıllılar, Arif Mirap, Özhalıcı, Özküçük, Fevzi Kızıklı, Büyüknalbant, Hacı Maraş, Mücellitler, Pekmezciler, Uzunhalil, Mehmet Uzunlulu, Kantarcılar, Sabri Üner.** vs.

103 kişiden oluşan III. derece tüccar/esnaf arasında dikkat çeken isim ve aileler şunlar: Eskiciler, Kediciler, Kınacılar, Yolbilenler, Büyükgöncü, Çeşmebaşı, Kürtüncü, İzmirli, Arif Çetin, Bakırcılar Şirketi, Cemal Ünlü, Karamercan, Şalgamcılar, Hamdi Dabakoğlu

(Sarraf), Özköseler, Gündeşler, Başatlılar, Mehmet Çağlı Altın (Sarraf), Mehmet Kızıklı, Mehmet Yeğenağa, Ali Kibar, Mehmet Soysaraç, Mustafa Mahir Kafesçioğlu (Eczacı), Mustafa Özdal, Nurettin Varlık, Kantarcioğlu, Ömer Kılçer, Topçuoğlu, Sağiroğlu, Akbıyıklar vs.

İsimleri incelediğimizde, isimlerine ve ailelerin günümüze kadar geldiğini ama bir kısmının Kayseri dışına çıktığını, az bir kısmının çocuklarının ticari faaliyete devam ettiğini, önemli bir kısmının da ticaretten çekildiğini görmekteyiz.

Tabii, bu süreçte ticaret ve sanayiye katkıda bulunan, ilkleri temsil eden bilmediğim ya da unuttuğum birçok kişi ve ailenin bulunduğu muhakkak. O nedenle çok eksikim olduğunu, “şu da olmalıydı!”, “bu da olmalıydı!” deneceğini biliyorum. Ayrıca; amacımız bir “isim, adres rehber” vermek değil. Bir nebze de olsa, kapının aralanmasına katkıda bulunmak. Hem bu, böyle bir çalışmanın amacını; böyle bir işe girişmek madden ve manen beni aşar.

Ticaret Sicil Kayıtları

Bu çalışmayı yaparken, Kayseri Ticaret Odası arşivine başvurduk. Ticaret sicil kayıtları 1958 yılından itibaren yapılmaya başlamış. Mesela, sicil numarasına **göre**, “ilk 30” üyenin ancak dokuzu günümüze kadar gelebilmiş. Diğerlerinin, ortalama ömrü 20 yıl kadar olmuş. Yine bunların birisi anonim, birisi kolektif, ikisi limitet şirket, birisi ise yapı kooperatifi, geriye kalan 25’i “adi ortaklık” ya da “şahsa” ait işyeri olarak karşımıza çıkmakta. Bunların arasında dikkat çeken isimler; Köker Halı, Şaban Gazi(oğlu), Saray Kitapevi (Mustafa Okur), Halk Ticarethanesi (Mehmet Serim), Hamdi Benk, Mehmet Sayner, Mustafa Bakkalbaşı, Mustafa Felekoğlu, Kadir Tekçe, Sümerbank Bez Fabrikası, Kemalettin Timuçin, Mehmet Şenberber, Feyyaz Güpgüpoğlu, Döküm İş, Kimya Sanayi ve Kayseri Erciyes Yapı Kooperatifi.

Şirketler

Günümüze gelindiğinde “aktif firma” sayısı 2017 Aralık sonunda 1.796.906 oldu. Bunların dağılımı aşağıda verildi:

Türü	Sayısı	Türü	Sayısı
Limited Şirketi	733.353	Kooperatif	35.066
Ticari İşletme	705.715	Kollektif Şirket	10.862
Şube	191.361	Komandit Şirket	1.784
Anonim Şirket	118.765	Donatma İştirak	-
Toplam			1 796.906.

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (www.risk.gtb.gov.tr)

Bu gün Kayseri’de toplam 13.630 şirket bulunmakta. Bunların büyük bölümü iki büyük ilçede (Melikgazi ve Kocasinan) toplanmış durumda. Şirketlerin dağılımı aşağıda verildi.

Kayseri Şirket Sayısı (11.08.2018)

Türü	Sayı
Anonim Şirket	2.387
Limitet Şirket	11.243
Toplam	13.630

Kaynak: www.kayseri.gov.tr/

Kayseri Kurulan, Tasfiye Olan, Kapanan Şirket Sayısı (2017)

Türü	Kurulan	Tasfiye	Kapanan
Şirket	1.019	116	186
Kooperatif	18	-	23
Gerçek Kişi	980	16	187
Toplam	2.017	132	396

Kaynak: KAYSO

Toplu İşyerler ve Konaklama Tesisleri

Han ve kervansarayların mevcudiyeti çok eski zamanlara gider. Bunlardan Selçuklu Dönemi'nde yapılan Kayseri-Sivas karayolunun 50. km'sinde bulunan Sultanhanı. Bu han, Selçuklu Sultanı 1. Alaattin Keykubat zamanında (1232-1236) yaptırılmıştır. Kervansaray kapı süslemesi ve iç mimarisi ile ön plana çıkmıştır. Bir diğeri de, yine Selçuklu Dönemi'nde yapılan, Bünyan ilçesi, Karadayı köyünde bulunan Karatay Kervansarayı. Bu kervansarayı 1255 yılında Selçuklu vezirlerinden Celalettin Karatay tarafından yaptırılmıştır. Türbe ve sütunlarındaki kabartmalar Selçuklu taş işlemeciliğinin güzel örneklerindendir

Osmanlı Döneminde inşa edilen Kara Mustafa Paşa Kervansarayı. Bu da İncesu ilçesinde bulunmaktadır. Camisi, medresesi otuz dükkânlık alışveriş yeri ile bir külliye olan bu eseri, 1660 yılında Osmanlı vezirlerinden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. (Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü). Bunlara ilaveten; İspile Hanı, Mengücek Hanı, Sarı Han, Erkilet Hanı, Cevizli Hanı, Yörük Han, Tepe Han, Yavaş Hanı, Karahisar Hanı ve Kayır Han. Tabii, özellikle konaklama amaçlı hanlar bunlarla sınırlı değildi. Yol güzergahında bulunan yerleşim yerlerinde, hana sık sık rastlanırdı. Mesela, Hisarcık'ın, Develi girişinde, bugün yerinde yeller esen ama ismi yaşayan ve "Eski Han" denilen bir han vardı. Yine mesela; pek bilinmeyen, benim de ilk defa duyduğum; "Anadolulu'daki ilk kervansaray olarak kabul edilen Kayseri'deki "Alay Han" hangi Türk devleti dönemine aittir?" sorusu, bir KPSS sınavında sorulmuş. (KPSS tarih notları).

Yine Kayseri için, farklı zaman dilimlerinde konaklama ve ticaret için yapılan toplu yerler için verebileceğimiz örnekleri şöyle sıralayabiliriz: Kapalıçarşı, Pamuk Hanı, Vezir Hanı, Gön Hanı, Eski Bedesten, Kapan Hanı, Kazancılar Çarşısı vs. Bunlardan Kazancılar Çarşısı bu gün faklı bir amaçla sarrafiye ağırlıklı kullanılmakta.

Konaklama amaçlı kullanılan hanlarda, en azından kısa süreli de olsa malların depolandığı hatta alıp satıldığı yerler olarak da görebiliriz. Merkezde bulunan ve 1960'lara kadar gelen hanlardan bazıları şunlar: Körükçünün Hanı, aynı zamanda oteli de bulunan "Topal İsmailin Hanı" (Özkeçeci ailesi), Bedesten Bekçisinin Hanı (Bedestani ailesi), Deli Mustafanın Hanı, Mengücek Hanı (İrfan Aksoy ailesi).

Bir de Düvenönü'ünde "Adem Ağa Konağı" yanında yine Adem Ağa'ya (Çılsal)yonu taş kaplamalı Anadolu Otelı Vardı. Otelin altından bir hana girilirdi. Bir de, ismini anımsayamadığım, eski Dilaverpaşa Mahallesi Donanma Caddesi'nin bulunduğu yerde de bir han ve yanında Ömrü Feyzioğlu'nun (Ali Şahin Feyzioğlu'nun babası) kiralık oturduğu evi vardı. Bu han Hisarcıklıazade Mesut Efendilere aitmiş. Torunu dış hekimi Rüştü Yurteri söyledi; handa bir nalbant varmış. Köylülerin buluşma yeri gibi kullanılmış. "Pek

insanların yattığını anımsamıyorum!” diye de ilave etti. Mesut Efendi kumaş tüccarıymış, Kapalıçarşı’nın Kazancılar girişinde, Özel Mağaza’nın olduğu yerde dükkanı varmış.

Bir ara mağazanın bir şubesini Pınarbaşı’na açmışlar. Ortaklarının beceriksizliğinden mağaza “batmış”. Kalan malları da akrabaları Şaban Bey’e ait bir üstü açık kaptıkaçtı ile zor kaçırmışlar. Hatta araba, şiddetli yağış nedeniyle, çamura saplanmış, camızlarla zor çekmişler. Şaban Bey de ünlü şair Behçet Kemal Çağlar’ın babası olur. Bahçeleri de; Hisarcık’ta, Hikmet Yedekçioğlu İlkokulu’nun üst tarafında... Şaban Beylerin/Mesut Efendilerin bahçesi olarak anılır. Sonra miras yolu ile bölündü, el değiştirdi. Sadece, Yurteri’ne düşen kısım ile yanında bir akrabalarına ait yer kaldı. Dilaverpaşa Mahallesi yıkıldı, Çandır, Yalman, Yenice İsmail, Hacıklıç Mahalleleri ile birlikte Gevher Nesibe Mahallesi adını aldı bu bölge.

“İş Hanları” ya da “Plazalar”

Kayseri’de, Cumhuriyet Dönemi’nde ticari amaçlı hanlar, birkaç katlı ve toplu işyerleri olarak karşımıza çıkmaya başladı. Sadece ticari amaçlı olarak kullanılan iş hanlarını kronolojik sıraya riayet etmeden şöyle sayabiliriz: Maarif Hanı, Efendiğa Çarşısı, Başaran Han, daha sonra yıkılıp yeniden yapılan Gazioğlu İş Merkezi, Tiritioğlu-Mücellit İş Merkezi, Fazlıoğlu İş Merkezi, Havuzlu Han, Belediye İş Hanı (şimdi Belediye-Durmaz İşmerkezi), Efendiğa İş Hanı, Kılınmaz İş Hanı, Bakkaloğlu İş Merkezi, Akyurt İş Merkezi, Sümerbank İş Hanı, Havuzlu Han, Belediye İş Hanı (Şimdi Belediye Durmaz İş Merkezi), Emlak Kredi İş Hanı, Germirli İş Hanı, Karadeniz Çarşısı, Mimar ve Mühendisler İş Hanı, Hukukçular İş Hanı, Alaybey İş Merkezi, Tutlu Han, Bayrampaşa İş Merkezi vs. Bunlarla birlikte, şimdi çoğu faal olmayan Sümerbank Satış Evi, yine Sümerbank ile kurulan “Ekonoma”yı ve Ordu Pazarı’nı; sendikalara ait tüketim kooperatiflerini de anmak gerekir.

1990 ve 2000’li yıllar artık, iş yerleri isimlerine, yabancı sözcüklerin girdiği yıllar. Bu dönemde “toplu iş merkezlerine”, “plaza” ismi verilmeye başladı. Bazıları şöyle; Özal Plaza, Uğur Plaza, Ak Plaza, Hukuk Plaza, Emlak Plaza, Elit Plaza, Marka Plaza; Lifos Towers İş Merkezi vs.

Yine 1980 sonrası, farklı bir “konseptte”, daha büyük alanlarda, daha çok “marka firmaların” yer aldığı, Alış Veriş Merkezi (AVM) yapıldığına tanık olmaktayız. Kayseri’de, günümüz konseptinde ilk Alışveriş Merkezi (AVM) olarak, Sivas Bulvarı Alpaslan Mahallesi’nde kurulan Kasseria’yı görmekteyiz. Bunu, diğerleri takip etti. Bunlar, İpek Saray, Kayseripark, Tepe Home, Forum Kayseri, Meysu Outlet, Optimal AVM, BYZ AVM vs. takip etti.

Tabii, eskiden mahalle olan (İçkale) Kaleiçi sonra; ağırlıklı olarak sebze ve meyvenin satıldığı ama züccacıyeden gıdaya; canlı kanatlı hayvanlardan balığa kadar çok farklı hizmetlerin sunulduğu toplu işyerleri kümesi olarak karşımıza çıkmaktaydı. 12 Eylül 1980 askeri darbe yönetimi burasını boşalttı. Yine 1980’lerde, Kayserili sarraflar tarafından, “10 yıllığına” farklı bir proje ile “sarraf ve kuyumcu” ağırlıklı bir nevi AVM’ye dönüştürüldü. Sarraflar gelmedi... Pek rağbet görmedi... “Hava parası” ile devirler başladı. İçerde, surlar etrafı barakalarla doldu. Sonra içerisi tekrar yıkıldı. Bugün Kayseri Büyükşehir Belediyesince bir “kültür merkezine” dönüştürülmekte. 2019 yılı sonuna doğru hizmete girmesi bekleniyor. Bu vesile ile, surlar da restore ediliyor.

Şimdi sadece isimleri kalan, birer “borsa” niteliğindeki “Salı Pazarı”, At Pazarı, Bit Pazarı, Saman Pazarı, Ot Pazarı, Un Pazarı, Zahire Pazarı, Kağnı Pazarı; daha önceleri Hatıroğlu Camii önünde, şimdi ise Kayseri Lisesi karşısındaki eski Kilise’nin yanında kurulan “Amele Pazarı” Eski ve Yeni Hal anımsayabildiklerimiz arasında.

Belediyelerin öncülüğünde kurulan Küçük Sanayi Siteleri, Enkazcılar Sitesi, Oto Galericiiler Sitesi, Oduncular ve Kömürcüler Sitesi, Matbaacılar Sitesi, Mobilyacılar Sitesi (Mobilya Kent), Köy Garajları, Sakatatçılar Sitesi, Yoğurt Pazarı, Halıcılar Sitesi, Peynirciler Sitesi, Dericiler Sitesi, Balıkçılar Sitesi, köy pazarları, cuma günleri açık Talas’taki sosyete pazarı, haftanın belirli günlerinde açılan semt pazarları, organize ticari alanlar arasında sayılabilir.

Bir de, geçmişte “okul” görevi üstlenen medreseler bugün ticari faaliyetlerin sürdürüldüğü birer iş yeri olarak kullanılmaktadır. Bunlardan Avgunlu, Seracetin ve Sahabiye Medreseleri kitapçı olarak hizmet veriyor. Hunat Medresesi Büyükşehir tarafından “çayhane”, “kültür” ve “sergi” ağırlıklı olarak kullanılıyor. Ok Burcu, “kan alma istasyonu” amacıyla kullanılmak için Kızılay’a tahsisi edildi.

Cami-i Kebir Mahallesinde bulunan, Dulkadiroğullarından Nasreddin Mehmed tarafından 1432 yılında yaptırılan ve tarihte “Şamiler Medresesi” olarak bilinen diğer adı ile “Serçeli Medresesi”, 1977 yılında, işadamı Mustafa Tatar tarafından devletten, izali şuyu ile satın alındı. Restore edildi. İnşaat malzemesi satılmaya başladı. Bugün ise, lokanta, tuhafiye vs. satan bölümlere ayrıldı.

Kapalı Çarşı

Kayseri Kapalı Çarşısı, çok az kısmı kalan dış kale surlarının içinde yer alan 15. yy ortalarından başlayıp 19. yy’a kadar yapımı süren bir “çarşılar” kompleksi. Bir anlamda günümüz AVM’lerinin geçmişten bir örneği. Bugün, İç Kale’nin batı ve güneyinde kalan bu kompleks zaman zaman yıkıma/yangına maruz kalmış, bu nedenle, bir kısmı ortadan kalkmış. Mesela Mutasarrıf Muammer Bey zamanında (1909) meydanın genişletilmesi

bağlamında, bugün Bürüngüz Camii’ne denk gelen kısımlar yıkılmış. Demek ki çarşı, “Saathaneye” kadar uzanıyormuş. Ayrıca; sonradan yapılanlarla birlikte o adanın tamamen ortadan kalkması ya da bugünkü hale gelmesi, Hüsamettin Çetinbulut’un belediye başkanlığına (1984-1989) rastlar.

Yine biliyoruz, 1970’li yıllarda Bürüngüz Camii, İki Kapılı Camii yıkılıp yanına yapıldı. Banisi de, İstanbul’da, cam ticareti ile uğraşan merhum Refik Bürüngüz. Mimari proje de merhum Y. Mimar Cevat Ülger’e ait.

Bugün, Kapalı Çarşı olarak biline yerde yaklaşık bine dükkan varmış. Pamuk Hanı, Vezir Hanı, Kazancılar gibi eklentileri de ilave ettiğimiz de üç bine yakın bağımsız bölüm söz konusuymuş. Ayrıca; 1907 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi’nde Kayseri Kapalı Çarşısı için, “iki binden fazla dükkan ve mağazayı içine alan muntazam kagir bir çarşı”dan söz edilmekte.

Kapalı Çarşı, “İç Kale” ile “Dış Kale”nin arasında, “İçerişar” olarak bilinen bölgede bulunmakta. Danişmendliler’den kalan Ulu Camii ile sonradan temelleri ortaya çıkarılan ve günümüzde Kapalı Çarşı içerisinde yer alan Selçuklu Pervane Bey Medresesi ve dış kale sur kapısından, şimdiki Bürüngüz Camii yerinde bulunan Meydan Kapısına kadar olan alanda, zaman zaman, bölüm bölüm yapılmış.

Kapalı Çarşı’nın hemen batısında bulunan ama bitişik olmayan Kapan Hanı’nı (Pamuk Hanı) bir yana bırakırsak, kompleksin ilk bölümü olan bedesten ve dükkanlar, çarşının anasını oluşturmakta. Tabii, yine kompleks dışında bulunan ve bugün yerlerinde binalar yükselen Tutlu ve Cumhuriyet Mahallesi’ndeki Bayrampaşa Hanlarını da unutmamak gerekir. Tutlu Han, çarşının kuzey-batısına; Bayrampaşa Hanı da; Ziraat Bankası (Merkez) doğusuna düşmekte.

Sultan II. Beyazıt dönemi Kayseri valilerinden Mustafa Bey tarafından yapılan ve Kapalı Çarşı’nın aslını oluşturan “Bedesten” ile, Düvenönü’nden Kışıkapağı’ya giden İnönü Bulvarı’nın sağında kalan, adını verdiği Eski Bedesten Mahallesi’ndeki “Bedesteni” bununla karıştırmamak lazım. Bu mahalle şimdi, Güllük Mahallesi içerisinde kaldı. Kapalı Çarşı’da ki bedesten, 1950-1980 arasında, kasapların/sakadatçıların bulunduğu “kasaphane” olarak kullanılmaktaydı. Şimdi, halı ve antika eşya satılmakta. Bedestenin batı girişinde Hilmi Paşa tarafından tamir ve restore edilen (1871-1872) Hilmi Paşa Mescidi bulunmakta.

Tabii, yeni dükkanlar yapıldıkça, üstü açık sokakların da ilave edildiğini görmekteyiz. Nitekim, Kanuni Dönemi’nde Kayseri Kadısı olan Kadı Burhanettin tarafından 1548 yılında ilave dükkanlar yaptırılmış. Vakfiyesinde bunların; Uzun Çarşı, Neccarlar (Dülger, marangoz), Kazazlar (Ham ipeği, iplik haline getirenler), Keçeciler, Kuyumcular

Çarşıları olduğu; sokakların üstlerinin kapalı olduğuna dair bir notun bulunmadığı; yağan karların “kürünerek” karlıklara doldurulduğu belirtilmekte.

Nasurullahzade Hacı Mehmet Efendi vakfiyesinde, 1584 yılında buraya dükkanlar ilave ettiğini bildirilmekteymiş. 1649 yılında Kayseri’ye gelen Evliya Çelebi; Attarlar Çarşısı, Terziler Çarşısı, Damgacılar Çarşısı gibi çarşılarından ve pazarlanan mallardan övgü ile söz etmekteymiş. Çarşı, ciddi yangınlara sahne olmuş. Birincisi 1729 ve diğeri de 1781 senesinde olmak üzere, 18. yy’da iki ciddi yangın geçirmiş. İlkinde, Kadı Mahmut Vakfına ait dükkanlar bir kısmı (ilkinde kısmı küllisi) yanmış ve yerine yenileri yaptırılmış. İkinci yangın sonunda, çarşı bugünkü şeklini almış. Sokakların üstü de kapatılmış. Esnaf gruplarına göre sokaklar isimlendirilmiş.

1844 yılında Urgancılar Çarşısı’na paralel ve Kapalıçarşı’ya ilave olarak Hacı Efendi Çarşısı yaptırılmış. Çarşıda, 19. yy’da da yangın görüyoruz. 1849 yılında Kapalıçarşı’da çıkan büyük bir yangın, çarşının büyük bir kısmının yanmasına sebep olmuş. Bu yıldan sonra yeni kapalı çarşılar yaptırılarak çarşı hem onarılmış ve hem de genişletilmiş. 1859’da da Kapalıçarşıya halk tarafından ilave çarşılar yapıldığı bilinmekte.

Kayseri Kapalı Çarşısı’nın halk tarafından yaptırılan bölümleri de bulunmakta. Mesela, Güpgüpzade Hacı Efendi tarafından yaptırılan ve 302 adet dükkandan oluşan Hacı Efendi ve Cingilhoğlu çarşıları. Bunlar; 14 Eylül 1870 tarihinde çıkan ve Kapalı Çarşı’yı büyük ölçüde enkaz haline getiren yangından zarar görmemiş. Çarşı o zamanda ahşap olduğundan, yangının tahribi çok fazla olmuş ve neredeyse çarşının tamamı yok olmuş. Daha sonra Kapalıçarşı Vali Maraşlı Osman Paşa’nın gayretiyle, yangından önceki şekline sadık kalınarak, dükkan sahipleri hesabına belediye tarafından taş malzeme kullanılarak, 1804 adet dükkandan oluşacak şekilde, yeniden yaptırılmış.

Hacı Efendi Çarşısı kapısı üstündeki kitabesinde; “Dünyanın safa süren insanları, güzel kazanan kişileridir. İyi geçinmek alışverişle olur. Allah korkusunu bilmeli, satıp sermaye biriktirmeli. Zevk ve sevinç sahipleri helal kazananlardır. Bir tek cevher isteyen bile bu çarşıya müşteri olarak gelsin. Alemde varlık, ticaret kapısından gelir”, yazıyormuş.

Birinci Dünya Harbi’nde askere giden erkekler nedeniyle, çarşıda ticari aktivite düşmüş, bunların yerini kadınlar almış ve bu nedenle bunların ticaret yaptığı sokağa, “Kadınlar Sokağı” (eski adı Damgacılar) adı verilmiş. Olayın anısına, sokağın Kapalı Çarşı giriş kapısı önüne, Kayseri Ticaret Odası tarafında bir kadın heykeli diktiler (2003). Sonra, 2018 Ağustos’unda Melikgazi Belediyesi tarafından yıktırıldı. Kapı girişi, Börekçiler Çarşısı, devamı Hacı Efendi Çarşısı. Börekçilerin sol paralelinde, Kadınlar Çarşısı. Sola gittikçe, Kazancılara çıkılır.

Cumhuriyet Dönemi’nde, Vali ve Belediye Başkanı Nazmi Toker zamanında (1932-1936), Tol Çarşı, yıkılma endişesi ile bir süre kapatılmış ve bilahare yıkılmış (1935-1936). Günümüzde yapılmış vaziyette. Bu arada, bazı sokakların (Kazancılar vs.) üstü açılmış; sağlam olanlara (Katrancılar vs.) dokunulmamış. O nedenle, “Nazmi Toker, sokakların üstünü tamamen açtırttı!” sözü doğru değildir. Bir de, yine Nazmi Toker için söylenen; “bastonunu dokunduğu yer yıktırırdı!” yakıştırmaları da yanlış. Unutmayalım, Nazmi Toker, aynı zamanda belediye başkanı olduğundan, ilk imar planını yaptırtmış. İsmi de “Çaylak Planı”. Plan müellifi de hemşerimiz “İmar Mühendisi” Burhanettin Çaylak. Muhtemelen, Toker zamanında yıkılan ya da yıktırılan yerler, planın öngörüsü doğrultusunda yapılmıştır.

Tabii, Kapalı Çarşı, deyince Vezir Hanı, Gön Hanı ve Kapan Hanı’ndan (Pamuk Hanı) söz etmek gerekir. İlk ikisi, farklı zamanlarda yapılmakla birlikte bir birinin tamamlayıcısı. Piri Mehmet Paşa’nın yaptırttığı (1521) Gön Hanı (Piri Paşa Hanı), Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından, “müceddeden inşa kılınan” (1723) Vezir Hanı arasında geçiş vazifesi görür. Ama boş ve metruk durumda. Vezir Hanı ise, restore edilmek üzere boşaltıldı (2015).

Önemli bir kısmı çeşitli “vakıflara”, diğer kısmı “Müslüm” ve “Gayrı Müslim” tebaya ait olan işyerleri zaman içerisinde özel mülkiyete dönüşmüş. Araştırmacı Cömert, “vergi kayıtlarından” yararlanarak, günümüz alfabesi ile birebir yayınladığı “19. Yüzyılda Kayseri” isimli çalışmasında, Kapalı Çarşı da dahil, Kayseri’de bulunan işyerlerinin sahiplerini ve müstecirlerini, çarşı çarşı, sokak sokak vermekte. Aynı eser de, yine Kayseri merkezde yerleşik ahalinin mahalle mahalle, sokak sokak isimleri var. Araştırmacılar için yol gösterici bir kaynak. Özellikle uzmanlar, bundan hareketle orijinal kaynaklara yönelebilir.

Tarihçi Mehmet Çayırdağ; Kapan Hanı’nın (Pamuk, Penbe), Bedesten’den daha önce, Kayseri Valisi Samağarlı Moğol Bey’i Hızır Bey’in, Hacı İbrahim ile evlenen kızı Şah Hatun tarafından yaptırıldığını bize bildirmekte ise de, tarih olarak bir not düşmemiş. Muhtemelen, 13. yy’ın sonları. Bazı kaynaklar da yapım tarihi olarak 15.yy verilmekte. Bir de günümüzde, “kelle ve tavacı” olarak kullanılan bitişik yapıların, Han ile bir ilgisi var mı? En azından ben bilmiyorum.

1982’de Kapalı Çarşı’da başlayan onarım sürecinin uzun sürmesinden dolayı dükkanların eski sahipleri çarşıya dönmemişler. Bundan dolayı çarşı, esnaf ve müşteri profili açısından “kimlik” değişti. 1987-91 yıllarında çarşı bütünüyle ele alınarak Osmanlı Mimarisi tarzında restorasyon tamamlandı, bugünkü halini aldı. Restorasyon yüklenicisi de hemşerimiz Enver Durmaz’dı.

Bölüm ile ilgili kaynakça: Mehmet Çayırdağ, Yrd. Doç. Dr. Filiz Sönmez, Dr. Emin Emirza (www.kayserito.org.tr/), Hüseyin Cömert, Sözlü; Necmi Feyzioğlu (Camcı Necmi), www.morusbazaar.weebly.com/, www.kayseriden.biz/

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Çarşısı

Adana-Niğde-Kayseri ile Nevşehir-Ürgüp-Kayseri'yi birleştiren çağın önemli yollarından İpekyolu üzerindeki kavşakta, İncesu'da 1660 yılında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından bir külliye yaptırılmış. Çarşı; kervansaray, cami, medrese, tabhâne (fakir ve kimsesizlerin barındığı yer; tâvhâne de denir) ve hamam ile birlikte külliyenin bir parçası olmuştur. (İncesu Belediyesi Web Sitesi)

Yeraltı Çarşısı

1970'lerin başında, Belediye Başkanı Mehmet Çalık Dönemi'nde, Cumhuriyet Meydanı altında, "pür emaneten", belediye imkanları ile inşaat başladı. 10 dönüm arazi üzerinde, "elips" kesit haiz çarşının mimarisi ve statik/betonarme hesapları, o dönem Belediye Fen İşleri Müdürü İnş. Y. Müh. Muzaffer Yerlikhan'a ait. "Üstat" olarak anılan, inşaat mühendisliği tartışılmayan, daha önce de Karayolları 6. Bölge Müdürlüğü (Kayseri) yapan, nesli munkariz, "mühendisliği alıp götürenlerden", hepimizin "Muzaffer Abisi", "statik hesaplar" yaparken, olası "tankların yürümesinin" doğuracağı "dinamik yükleri" de hesaba katmıştı. Nedenini sorana, o sakın hali ile; "Üstat, ne olur ne olmaz... Bir de bakmışsınız, ihtilal olmuş, meydanda tanklar yürüyor!"

İlk yıllarda, "gereksizliği" öne sürülerek, özellikle bazı mühendis ve mimarlarca çarşının yapımına karşı çıkılmış ve hatta konu İller Bankası'na ve vilayete kadar intikal etmiş, soruşturma açılmış ama engel olunamamıştı. Ülkemizde, eşine o yıllarda az rastlanır bir çarşıydı.

1973 yerel seçimlerine kadar, karkas inşaatın yaklaşık dörtte bir tamamlandı. Bu seçimlerde Çalık kaybetti, Niyazi Bahçecioğlu (CHP) kazandı. Bahçecioğlu yönetimi, inşaatın belediyece değil de "ihale yolu" ile tamamlanmasına karar verdi. Yapılan ihaleyi, Enver Durmaz'ın sahibi olduğu Durmaz İnşaat kazandı. 1979'da bitti.

İhale yoluyla kiraya çıkıldı. Daha sonra, kiracıların, "hava paraları" ile el değiştirdiğini görüyoruz. Bugün, mülkiyetin tamamı, büyükşehir belediyesine ait. 2000'li yıllarda büyükşehir belediyesi ilave yatırımlar yaptı, dört girişe "yürüyen merdivenler" koydu, girişlere granit malzeme döşendi, tuvaletler yenilendi vs.

Tabii, "Dernekçe", girişlere konan teşekkür plaketlerinde, Mehmet Özhaseki ve Bekir Yıldız'ın isimleri yanına Mehmet Çalık ve Niyazi Bahçecioğlu ile Muzaffer Yerlikhan'ın

isimleri de konsaydı iyi olurdu. Sanırım, “vefa” denilen şey böyle bir şey. Tabii, bundan Özhasseki ve Yıldız’ın haberinin olduğunu sanmıyorum. Muzaffer Abi, Kayseri Ticaret Odası eski Genel Sekreteri Murat Yerlikhan’ın babası olur.

Çarşıda, tamamı yeraltında bulunan, çeşitli sektörlerde, 200’e yakın iş yeri, bay ve bayan mescidi, çocuk emzirme odası, yine bay ve bayan modern wc, elektrik ve su tahsilat büroları mevcut. Çarşının dört giriş kapısı bulunmakta. Bunlar; vilayet girişi, medrese girişi, park girişi ve cami girişi olarak adlandırılırdı. Yönetim; “Yeraltı Çarşısı Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” tarafından yürütülmekte. Bir de, son zamanlarda, büyükşehir tarafından yapılan düzenleme ile, çarşının kuzeydoğu üst tarafı, “Tören Alanı” haline getirildi. Eskiden yapılan, çirkin bir görünüş sergileyen teshin merkezi kulesi kaldırıldı.

Sarrafiye

Tabii, Vezir Hanı’nın günümüze kadar gelmeyen bir özelliği var. 1950 öncesi ağırlıklı olarak burası, “kuyumcuların” faaliyet gösterdiği bir yermiş. Kuyumcu deyince Kayseri de, “imalatçı” kastedilir. Sarraf ise, altın alıp-satan tüccarları ifade eder. 1950’lerin önemli sarraflarından Ali Soyal (Sarraf Ali Efendi) (1926), Mehmet Uzunefe (Sarraf Efe Ağa) ve Hamdi Fişekçioğlu’nun yerleri kazancılarda idi. Bunların, üçüncü nesil temsilcileri halen bu Cadde’de sarrafiye işine devam etmektedirler. Uzunefe ile Soyal, 28 yıl ortaklık yapmışlar. Soyal kuyumcu ustası imiş, ustası da bir Ermeni hemşerimizmiş.

1950 öncesinden gelen önemli sarraf ve kuyumculara şunları ilave edebiliriz: Muammer Tekkaya, Ziya Altınok (Sarraf Ziya, Dabağın Ziya), Hamdi Ünlüel, Mehmet Hamurkar, Artin Karagözyan (Vezir Hanı), Tiritoğlu-Mücellit ailesi, Mahmut Çağlıaltuncu (Gavur Hacı). Mesela, “Gavur Hacı”, “Kayseri Burması” denilen burmanın önemli ve önde gelen ustasıymış. Ama “el vermemiş”. Sanatı sır gibi saklamış. Saklayınca da, günümüze ustası gelememiş. 1950 ve öncesi ve sonrası bakırcı ve kumaşçı esnafın da bulunduğu Kazancılar Çarşısı, 1970’lerin ortasından itibaren sarrafların ve kuyumcuların, döviz büfelerinin çoğunlukta bulunduğu bir yer haline geldi. Sonra buraya döviz büroları da yerleşmeye başladı. Sarraf ve kuyumcuların bir bölümü de Gazioğlu Pasajı’nda faaliyetlerini sürdürmekteler. 1970, 1980 ve 1990’lı yıllarda dükkan kiralari “kilo altın” olarak belirlenirdi. Bugün ise, cazibesini yitirmeye başladı.

Lokantalar, Pastaneler

1980 öncesi, ailece lokantada yemek yenmezdi. Sadece erkekler giderdi. Aslında lokantada pek yemek yemezdi, şehrin “yerlileri”. Genelde lokantaya memurlar, köyden gelenler ve yabancılar giderdi. Esnaf, kışın kendisinin yaptırdığı kıymalı, peynirli, pilav vs. yerd. Yaz gelince yine kıymalı, peynirli, göveç, kavun, karpuz, peynir üzüm, biber domates başlıca yiyecekleriydi. Bir kısmı da sefertası ile evinden getirirdi yiyeceğini. Şimdi de bu gelenek yoğun bir biçimde devam ediyor. İşyerinde, öğle vakti kıymalı, peynirli, sucuklu, pilav yiyen çok insana rastlarsınız.

O yılların ünlü lokantaları Hayat, Kardeşler, İmren, Çiçek, Lezzet lokantalarıydı. Ünlü lokantaların arasında içki de veren Merkez, Yenigün, Alemdar, Turist Otel, Turan Oteli, Durak Restoran, önce Alemdar Sinemasının altına açılan sonra Sivas Caddesi’ne taşınan Yıldız, Devlet Demiryolları, Terminal Oteli lokantaları sık gidilenlerdi. Sonra, İskender ve İnegöl açıldı. Diğerleri takip etti. Demirkapı girişinde kelleciler vardı. Yine burada Şakir Ağa, Adem Baba ve “Altındış Ahmet” sac kebab yapardı. Bugün bu üç sac kebabçı, farklı yerlerde faaliyetlerini sürdürmekte. En ünlü kelleci de Kapalıçarşı’nın “Asmalıçeşme” girişinde hemen solda ulunan “Kelleci Ali Emmi”ye ait dükkandı. Bugün kelleciler, Kapalıçarşı’nın batı tarafında yoğun bir biçimde bulunmaktadır. Asmalıçeşme’nin sağ yanında, “kıymalıları” ile ünlü Asmalıfırın vardı.

Kapalıçarşı’nın heykel karşısı girişinde bulunan Demirkapı’nın ağzında köylülerin getirdiği yoğurt, peynir gibi ürünleri satan “ondalıkçılar” vardı. Köylünün malını satar, komisyon alırlardı. Dükkanların görülür yerinde, “Ondalıkçı” tabelasını görebilirdiniz. Pastanelere gelince ilklerden Zümrüt, Divan ve bunlardan sonra açılan Hisar’ı söyleyebiliriz. İlki Çalapkorur, diğeri de Sözüduyar ailesine aitti. Zümrüt kapandı, Divan ve Hisar devam ediyor. Diğer ünlü pastaneler şunlardı: Turan, Taş ve Lalezar... Lalezar’ın sahibi Mahmut Varinli idi. “Marka” haline gelen Billur Kurukahvecisi de anılması gereken, yarım asırdan fazla geçmiş olan bir firma. Ahmet Billur ölünce, oğulları faaliyetlerini sürdürüyor.

Ağırlıklı olarak geleneksel Kayseri unlu mamulleri üreten onlarca işyerine rastlamaktayız. Bunların çoğunluğunu bayanlar işletmekte, buralarda yoğun bir biçimde kadın istihdam edilmektedir. Tabii, bunların Kayseri’de ki piri, “Naylon aşçı” olarak bilinen Hayriye Baltacı. Önceleri; düğün yemekleri yapardı, düğün evlerinde. Daha sonra, işyeri açtı, Müftülüğün bulunduğu eski mahallede ve Ulu Camii civarında. Sonra kapandı. Ayrıca; unlu mamul üreten çok sayıda firma var Kayseri’de.

“Naylon Aşçı”

Bizim kuşak ve öncekiler, “Naylon Aşçı”, dediğinde hemen bilirler... Öyle ya; bir yakınının, bir komşusunun, bir akrabasının, belki de kendisinin düğün yemeğini yapan kadın... Sordum; ismini de bilen oldu, az çok... Ama soyadını bilene hiç rastlamadım. Bunu, Kayseri’nin önemli hafızalarından Hilmi Korubaşı’na sordum. O da bilemedi... Derken, Korubaşı, Kayseri Kültür Müdürlüğünde görevli, arkadaşı Ömer Ozan’a konuyu açıyor. O da “akrabası” olduğunu bildiriyor. Bununla kalmıyor; 1999 yılında, Kayseri Kültür Müdürlüğü Folklor araştırmacısı Türkan Oral’ın “Naylon Aşçı” ile yaptığı söyleşinin bir çıktısını veriyor. Söyleşi yapıldığında yaşı, 79.

Çıktıdan anladığımıza göre, 1920 doğumlu... Kayseri’nin yerlisi... Alimoğullarının kızı; Hızırçılar gelini. İsmi Hayriye, soyadı Baltacı... 15 yaşında “gelin gidiyor!” Sıkıntılı bir hayat... Ölen çocuklar... Yokluklar, eşinin hastalığı peş peşe geliyor. Asla yılmıyor, umudunu kesmiyor; düğün yemekleri yaparak hayatını idame ettiriyor. Terziliği de varmış, güzel de dikiş dikermiş. Şarkı, türkü de söylermiş. Yanında sürekli taşıdığı ve özel yaptırttığı oklavasını, icabında silah olarak kullanırmış. Onu, Hazreti Ali’nin kılıcına benzetirmiş. Öyle ya, düğün evlerine, tek başına ve yürüyerek gidecek, gece-gündüz.

Ünü, Kayseri dışına da çıkıyor. Kırıkkale’den, Ankara’dan, İstanbul’dan davetler geliyor. Yol, yordam bilmeyen; okuması yazması olmayan bir kadın, bazen bilmediği şehirlerde, bir gece yarısı hem de tek başına, piyasa taksisine biniyor; yemek yapmaya gidiyor, eline verilen adresi arayarak. Tabii, önce bir karakola gidiyor. Görevliye kendisini tanıtıyor. Gideceği adresi söylüyor, karakolun telefonunu alıyor; “aradığım yere varınca mutlaka sizi ararım. Aramazsam bilin ki ya kaçırmışlardır ya da kaybolmuşumdur!”, diye de uyarıda bulunuyor.

Tamı tamına on dokuz yıl, düğün evlerinde, mahallerde, ev sahibinin evinde ünlü Kayseri düğün yemeklerini yapıyor. Bazen, o evde beş-on gün kaldığı da oluyor. Sonra; dükkan açıyor. Rızkını orada aramaya başlıyor. Kendi ifadesi ile epey de para kazanıyor. Güzel yemekler nedeniyle, “bahşiş” de boğuyor hem oğlan ve hem de kız tarafı.

Mesleğe intisap hikayesi de ilginç. Kendisi, güzel “hamur açarmış” Bunu da komşuları, taraf etrafı bilirmiş. İhtiyacı olanların yardımına gidermiş. Mesela ben anımsarım; “aş-makarna” keserken, bıçağı alan konu-komşu yardıma gelirdi. Öyle ya, bazen 80-100 bezi hamur, “aş-makarnaya” çevrilecek.

İşte, bir düğün yemeği için komşularından birisi, bir aşçı tutmuş, Hayriye Hanım’dan da yardım istemiş. Öyle ya, “iyi hamur açarmış!”. Yardıma gidiyor. Tutulan aşçının pek tadı yok, mesleği pek iyi değil. Tam bir “sintir!” Beğenmemişler... “Sen, ondan daha iyiydin!”, demişler. Ondan sonra, ünü yavaş yavaş yayılıyor, kendisini de bu ortamda buluyor. Dönemin ünlü aşçısı, her Kayseri “yerlisinin” iyi bildiği “Naylon Aşçı” da bu

şekilde uzun yıllar aranan aşçısı oluyor. Bir ara, ortaklık teklif edenler oluyor. Hatta, bir “yağ” reklamda, soyadı verilmeden, adı ile anılıyor. Beş kuruş da para vermiyorlar.

“Naylon” lafı da şuradan geliyor muş: O yıllarda, muşamba çok kıymetli... Ama muşamba üzerinde de hamur iyi açılırmış. Ya, hamur bulaşır endişesiyle, kimse de vermek istemiyor. Bunun üzerine, kendisi bir muşamba alıyor. Bundan sonra, her yemek gerekli hamuru muşamba üzerinde açmaya başlayınca, adı da “Naylon Aşçı”ya çıkıyor.

“Dokuz çeşit” yemek yapıyormuş, düğünlerde. Bunlar şöyleymiş: “...Yayla çorbası, et kavurma, haşlama, börek, komposto, yaprak sarma, baklava, pirinç pilavı ve bamya”. Biliyorum; düğün yemeğinin farklı “kombinasyonun” sayan çok olacak.

Marketler

1960’larda, Nazmi Toker Caddesi üzerinde bulunan, şimdi yıkılan yerine uluslararası bir markanın binası yapılan Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) binasının zemin ve bodrum katında faaliyet gösteren züccaciye ve mefruşat ağırlıklı İstanbul Bonmarşe faaliyete geçmişti. Sonra kapandı. Sahibi de Mustafa Soyal’dı. Bilahare Adana’ya yerleşti. 1970’lerde, bir MHP kongresinde kalp sektesinden öldü...

1975’lerde, Cumhuriyet Meydanı’nda bulunan Sunullahbey Apartmanının zemin katında, Nevşehir Paşalı köyünden Mustafa Yıldırım tarafından kurulan ERMA, market türünün ilk örneklerinden. Bu markette, tel sepetle ürünler taşınırdı. Bunun yerinde hemen sonra Ateş Pazarlama kuruldu. Ortakları arasında Mehmet ve Tuncer Felekoğlu, İlker ailesi, Mustafa Şerbetçioğlu, Muzaffer Tok ve Güray Artuner vardı. Sonra, ortaklar ayrıldı. 2000’li yıllara gelindiğinde kapatıldı.

1980 sonrası kişi ve kurumlara ait alışveriş merkezlerinin yapımı hız kazandı. Bunlara “market” de deniliyor. Kayseri’de bunun öncülüğünü de Beğendik ailesi yaptı. İlk marketini de Cumhuriyet Meydanı’nda faaliyete geçirdi. Şimdi burası kapandı. Arkasından Tansaş, Miğros, Mega Market, Mimarşinan Pazarı, Şok, Koçtaş, TEKZEN, Pratiker, ALMER, Alemdar Market, Kilci, Kiler, A-101, BİM, Portakal, Turuncu, Şehzade, Şahmar gibi irili ufaklı market ve süper marketler peş peşe hizmet vermeye başladı. Mahalle arasındaki bakkallar bile isimlerinin yanına “market” sözcüğünü koydular. İl merkezinde ve ilçelerde yüze yakın marketin beş yüzü aşkın şubesinden söz edebiliriz. Bunlardan, Ambar’da, eski Lüks Kadife yerine yapılan “Metro” herhalde bunların en büyüğü konumunda.

Tabii, amacımız tüm marketlerin “hikayesini” vermek değil. Ama Kayseri’de, kategorisinde ilk olduğu için; “Beğendik” biraz uzun vermek ihtiyacı hissettik.

Beğendik

Perakende sektörünün önemli isimlerinden “Beğendik Mağaza İşletmelerinin” kurucusu merhum Mehmet ve Hamdi Beğendik kardeşler, Kayseri tüccarlarından, kuru gıda ticaretiyle uğraşan merhum Hacı Nuri Beğendik’ in oğulları... Babalarının yanında kuru yemiş ticaretiyle iş dünyasına giren kardeşler, Nuri Beğendik ve oğulları kolektif şirketini, bugün ülkemizin önemli “marketler zincirinden” Beğendik’e dönüştürdüler.

Kayseri’de 1986 yılında, Anadolu esnafının klasik ticaret anlayışını ve halkın klasik alışveriş alışkanlıklarını değiştiren market modelini gündeme getirdiler, ilk mağazaları olan “Beğendik”i Kayseri Cumhuriyet Meydanı’nda hizmete açtılar. Ondan sonra gerek Kayseri’de ve gerekse de Kayseri dışında, marketler zincirine yeni halkalar eklediler. Tabii, firma sürekli gelişim ve büyüme süreci yaşadığından bazılarını vermekte sıkıntı çekebiliriz.

1993 yılında Ankara’da, Kocatepe Camii altında, ilk departmanlı mağazayı da hizmete açarak Türkiye’ de bir ilke imza attılar. Geniş bir alan üzerinde hizmet veren bu departmanlı mağaza ile güçlendirilen Beğendik mağazaları Ankara’ da Akköprü ve Kayseri Melikgazi, Mersin, Kırşehir, Kayseri Yeni Sanayi vb. mağazaları ile bir zinciri haline gelmeye başladı.

“Beğendik” ile yetinmediler. Avrupa’nın büyük perakende şirketlerinden Metro Group bünyesinde bulunan Real’in İstanbul, Ankara, Konya, Antalya ve İzmit’teki 12 mağazası Beğendik’e geçti. Bu önemli olay, ulusal basına yansdı.(14 Ocak 2014)

Ekonomist dergisinde Ayşegül Sakarya’nın haberi şöyle: “Perakende sektöründe yılın ilk şirket satın alma haberi, kökleri Kayseri’ye dayanan Ankara merkezli Beğendik Marketler Zinciri’nden geldi. Şirket, bir süredir görüşme halinde olduğu Metro Group bünyesinde bulunan Real’i satın aldı. Fakat gizlilik anlaşması gereği iki taraf da konuyla ilgili bir açıklama yapmaktan kaçınıyor.

Türkiye’nin üç büyük ulusal zincirinden biri olma hedefiyle yola çıkan Beğendik, ‘Paris modeli’ olarak adlandırdığı bir büyüme modeli izliyor. Bu doğrultuda merkezi olan Ankara’nın yakın illerinden başlayarak Türkiye geneline yayılmayı hedefliyor. Real’i satın almakla Beğendik, İstanbul pazarına girdi. Ancak; geçmişte de İstanbul’a girme hamlesi olmuştu. Fakat 1996’da girdiği İstanbul pazarından koşullar uygun olmadığından 2002’de çekilmek zorunda kalmıştı.

(...)2010 yılından bu yana, 17 mağazalık zincirine 23 yeni mağaza daha katan Beğendik, bu tarihten itibaren çalışan sayısını da 2 bin 500’e çıkardı.” Bugün (2014) itibarıyla, Beğendik’in Kayseri’deki 23., toplamda 41. Mağazası, Kayseri BYZ Garage AVM’de açıldı.

Beğendik'in mağazaları için kurmayı planladığı Kalite Sistemleri Projesi çalışmaları ise devam etmektedir."

Bununla yetinmediler; "Beğendik Eylül/2015 tarihinde; Ankara, Mersin ve Denizli'de ki toplam 10 Tesco Kipa mağazasını 40 milyon TL bedelle devralmak için el sıkıştı" (Basından). Sonraları, "Komşu" konsepti ile yeni bir "mahalle bakkalı" oluşturma sürecini başlattılar.

2014'te, kardeşlerden Hamdi Beğendik ortaklıktan ayrıldı, grup merhum Mehmet Beğendik'e kaldı. İşletmelerin başında, oğul Hacı Duran Beğendik ve damatları İbrahim Bahçecioğlu geçti. İbrahim Bey, Kayseri eski belediye başkanlarından Niyazi Bahçeci-oğlu'nun oğlu olur. Geçmişte, Beğendik'in İstanbul piyasasına girme ve İstanbul'da bulunana büyük perakendecilerin karşı koyma hikayesi de çok ilginç. Nitekim, firma, bu nedenle, sıkıntılı durumlara da düştü. Kayseri dışındaki bazı mağazalarını elden çıkartmak zorunda kaldı. Yine o yıllarda, ülke dışında, "yol yapım" işlerine girmeleri de hüsrarla sonuçlandı. Bunu da bir not olarak verdim. İş hayatının yanında, sosyo-kültürel çalışmalara yer veren Beğendik, bu güne kadar Kayseri tarihi ve kültürüyle ilgili 14 kitabın yayınıni gerçekleştirtiler.

Beğendik'in inişli-çıkışlı bir serüveni var. Bugün Ankara, Kayseri ve Nevşehir illeri olmak üzere toplam 3 ilde 24 mağazası bulunmaktadır. Türkiye'de ilk defa departman mağazacılığı yapan, barkod sistemini sektörle tanıştıran, ilk defa öz markalı ürünleri raflarına taşıyan, ilk sadakat kartını çıkaran ve bu karta Türkiye'de peşin fiyatına taksit uygulamasını ilk getiren mağaza ünvanını günümüzde de korumaktadır. (www.begen-dik.com.tr/#kurumsal)

Alışveriş Merkezleri (AVM)

Aslında; Kayseri Kapalı Çarşısı, Yeraltı Çarşısı, İşhanı, Havuzlu Han birere AVM'dir. Ama bugün farklı bir yaklaşım sergilenmektedir. Uluslararası Alışveriş Merkezleri Konseyi (ICSC) Avrupa Organizasyonu'nun Alışveriş Merkezi (AVM) tiplerine getirdiği tanım ve standartlar, Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Derneği (AMPD) tarafından Türkiye'deki AVM'lere uygulandı. Standartlar, alışveriş merkezlerini "geleneksel" ve "özellikli" biçiminde iki genel kategoride gruplandırıyor.

Geleneksel alışveriş merkezleri "çok büyük", "büyük", "orta" ve "küçük" olarak sınıflandırılırken, küçük alışveriş merkezleri de kendi içinde "ihtiyaç odaklı" ve "karşılaştırmalı" malzemeler satanlar olarak ayrılıyor. Bunlar genellikle mahalle, semt ya da bölge ölçeğindedir. En küçük biçimi, mahalle merkezinin odağında kurulan süpermarkettir. Bunun çevresinde günlük gereksinimleri karşılamaya yönelik eczane, ayakkabı tamircisi, çamaşırhane ve kuru temizleyici gibi dükkânlar yer alır. (www.ampd.org/)

“Perakende alışveriş mekanları, insanlık tarihinin gelişimine paralel olarak değişim göstermiştir. Takas ekonomisinin hakim olduğu açık pazar yerlerinden başlayarak; paranın icadı ve kentsel yaşama geçişle kapalı mekanlara doğru bir değişim başlamıştır. Ticaret yolları üzerindeki kervansaraylar, aynı tür ürünlerin satıldığı kapalı çarşılar, perakendeciliğin gelişiminde rol oynamıştır. Avrupa’da 19.yy.’da bölümlü mağazalar, 20.yy.’ın başlarında da zincir mağazalar ortaya çıkmıştır (Cengiz ve Özden, 2005:2).

AVM’ler, 1950’li yıllarda Amerika’da ortaya çıkmış ve günümüzde tüm dünyada perakendecilik sektörünün önemli sembolleri haline gelmiştir. Sonuçta; Alışveriş Merkezi (AVM) , tarihsel pazaryerlerinin (Yabanlu), günümüze intikal eden kapalı çarşıların (Kayseri Kapalı Çarşısı), 20. yüzyıl uyarlaması. Bağımsız birim olarak tasarlanıp inşa edilen ve işletilen, perakendeci dükkânlar, hizmet birimleri ve bir otopark alanından oluşur; lokanta, banka, tiyatro, bürolar, servis istasyonları vd. bulunabilir.” (Emin EMİRZA .www.mku.edu.tr/)

Kaseria

Günümüz anlamında Kayseri’de kurulan ilk AVM, Kaseria. 1994 yılında Sivas Caddesi Kavaklı benzinliği yerine yapıldı. Dükkan karşılığı yapılan inşaatın arsa sahibi Kadir Bakırtaş’ı olup, yükleniciliğini İnş. Y. Mühendisi Arif Mirap ve Ali Özderici yaptı. Otopark yetersizliği, önüne yapılan altgeçit, tramvay yolu vs. nedeniyle itibar görmez oldu. Bugün, outlet mağaza haline getirilmesi düşünülüyor.

Kayseri Park

Alpaslan Mahallesi’nde, 65 bin metrekairelik vakıf arazisi üzerine kurulan Kayseri Park alışveriş merkezi, “vakıf mülkü” üzerine, 29 yıllığına yap-işlet-devret modeli ile inşa edildi. Süre bitiminde Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devredilecek. 5 katlı alışveriş merkezinde, 130 mağaza, 1.340 koltuk kapasiteli 9 sinema salonu, çocuklar için eğlence parkı yer alıyor. Merkezde ayrıca, çeşitli kültürel ve sanatsal etkinlikler gerçekleştiriliyor. 2006 yılında açılan Kayseri Park’ta, ulusal ve uluslararası bir çok “marka” ürünlerini satılmakta. Yaklaşık bin kişiye istihdam sağlayan Kayseri Park’ın 2 bin araç kapasiteli otoparkı var. Başında çok ortaklı olarak kurulan şirketin bugünkü sahipleri Çetinsaya (Süleyman) ailesi.

İpek Saray

İpeksaray Alışveriş Merkezi, İpek Mobilya A.Ş. kuruluşudur. 13.05.2006 tarihinden itibaren faaliyet geçti. 38 bin m² kapalı alana konumlanan İpek Saray, 8 bin m² açık ve 4 bin m² kapalı otoparkı ile hizmet vermekte. Ulusal ve uluslararası çeşitli markaların

satış yerlerine rastlamak mümkün. 6 fast-food, 2 cafe bir restoran ve sinema yer almakta. Ayrıca 500 m²'lik bir bölümde bowling, çocuk oyun, sosyal ve sportif etkinlik alanları da bulunmaktadır.

Tepe Home

Tepe Home Mobilya ve Dekorasyon Ürünleri Ticaret A.Ş. 1997 yılında Bilkent Holding'e bağlı olarak kurulan, ülkemizde mobilya ve ev aksesuarı perakendeciliği alanında faaliyet gösteren ilk mağazalar zinciri. İlk mağazasını 1998 yılında Bilkent Center Alışveriş Merkezi'nde faaliyete geçirmiş. Bugün 34 mağaza ve 110 bin m²'yi aşan satış alanıyla faaliyet göstermekte. Kayseri mağazası, Kocasinan Bulvarı (Eski Çevreyolu) üzerinde bulunmaktadır. Bugün Kayseri Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı görevini üstlenen Ömer Gülsoy ve ailesi tarafından işletilmektedir.

Forum Kayseri

Multi Development Türkiye, tarafından, büyükşehir belediyesince, 100,5 milyon liraya satılan "eski şehir stadı" yerine kuruldu. Şehrin merkezinde yer alan Forum Kayseri, yaklaşık 64 bin m² kiralanabilir alana sahip. Dört katlı projede hipermarket, ulusal ve uluslararası çeşitli markaların yer aldığı mağazalar, sinemalar, restoranlar ve parkların yanı sıra 2 bin araçlık açık ve kapalı otoparklar yer alıyor. 21 Aralık 2011 tarihinde açıldı. Ayrıca; bu arazinin üzerine iki redizdans ve bir de otel (Radison Blu) yapıldı.

BYZ Garage Alışveriş Merkezi

BYZ Garage, son kurulan alışveriş merkezlerinden (2013), pastırma ve sucuk imalatı ile uğraşan Başyazıcıoğlu ailesinden Ömer Başyazıcıoğlu ve ailesine ait. Selimiye Mahallesi Osman Kavuncu Bulvarı (Melikgazi) üzerinde Şehirlerarası Oto Terminali karşısında kuruldu. Yine aynı aileye ait, beş yıldızlı OMMER Otel de aynı yerleşke içerisinde. 15 bin m² kullanılabılır alana sahip.

Optimall Alışveriş Merkezi

Optimall, Boydak Holding'e ait bir alışveriş merkezi. Yıldırım Beyazıt Mahallesi Sivas Bulvarı üzerinde. 40 bin m² kapalı alanın 20 bin m²'si mağazalara ayrıldı. Bunun 3 bin m²'si gıda marketi, 7 bin 500 m²'si yapı market, 3 bin 300 m²'si teknoloji marketi, 3 bin m²'si mobilya mağazası için kullanılabilecek. Ayrıca; 17 bin m²'lik kapalı otopark, outlet mağazaları ve cafe-restaurant alanları da var. 20 mağaza olarak planlanan Optimall, ilk sözleşmesinin Türkiye'nin en büyük yapı marketlerinden, KOÇTAŞ ile yaptı. Diğerleri takip etti.

MIX Kayseri

Aşık Veysel Bulvarı üzerinde bulunan butik bir AVM. 13 bin alanda 5 katlı bina içerisinde 8100 metrekare kiralanabilir alanı, 2 katlı kapalı otopark ve açık otopark alanları ve “marka”ların satıldığı mağazalar mevcut.

Bunlara; yeni terminal yanında, Gülsan A.Ş. tarafından, eski MEYSU tesisleri üzerine kurulan MEYSU Outlet'i de ilave edebiliriz. Aşağı Talas'ta kurulan şimdi kapanan, Köşk Dağı civarında ve Gülük Mahallesi'nde kurulan “Sosyete Pazarları”nı, toptancı marketi, Sivas Bulvarı Çifte Kümbetlerdeki “Eskidji Bazaar” diğer örnekler...

Not: OUTLET; büyük mağaza ürünlerinin cazip fiyatlarla sunulduğu departmanlar. Şu ürünler olabilir: İade edilen, vitrin ürünü, devamı olmayan, modası geçmiş, sıfır özelliğini kaybetmiş.

Fotoğrafçılık

Kayseri'de, fotoğrafçılığın tarihini yazacak değiliz. Amacımız; Kayseri'de, ticari amaçlı fotoğrafçılığın bazı nirengilerini verebilmek. Daha detaylı bilgi almak isteyenlere profesyonel fotoğrafçı Selçuk Emden, yine profesyonel fotoğrafçı Nihat Karakaya ve araştırmacı Ali Tuzcu'nun kitap, makale, yazı ve arşivlerini tavsiye ederiz. Karkaya'dan öğrendiğimize göre; İstanbul'da, 20.yy başlarının ünlü fotoğrafçılarından “Abdullah Biraderler”, Kayseri (Talış) imiş. Çanakkale ve Kurtuluş savaşları gazisi, İstiklal Madalyası sahibi Yakup Kenan Arıkan Kayseri Develi'denmiş. Esaretten sonra Develi'ye dönmüş ve sanatını burada sürdürmüş.

Erken Cumhuriyet döneminde iki isim ya da iki aile öne çıkmakta. Adeta bunların atölyeleri, birer mektep olmuş. Bunlardan birisi Mustafa Hayri Tolgay'a ait Foto Zafer. Diğeri de Mehmet Sırcan'a ait Foto Sırcan... Tamamen ticari amaçlı fotoğrafçılık yapan bunlara, yine o dönem için Foto Erciyes (Develi), Foto Paris, Foto Kenan, Foto Model vs. ilave edebiliriz. Foto Zafer, babadan sonra faaliyetini oğul Ünsal ile sürdürdü. Bugün ise, faal değil. Arşivi ise, ailede. Bu arşivin mutlaka değerlendirmesi lazım. Bir dönem Kayseri'si ve Türkiye'sinin “fotoğrafı” bu tür arşivlerde gizli.

Günümüzde, çok sayıda fotoğrafçı, profesyonelce faaliyetlerini sürdürmekte. Digital teknik sektörde hakim olmaya başlayınca, klasik fotoğrafçılık da tarihe karıştı. Artık, şerit halinde negatif, loş ışıklı banyo odası, kurutma askısı ve mandalı görülmez oldu. “S”si ters çevrilmiş “İstanbul Hatırası”, “Askerlik Hatırası” türünden fotoğraf karelerine rastlamıyoruz artık.

Foto Maton/Foto Sırcan

Hikayeleri çok ilginç. İlginçliği şurada: Kaynana ve gelin, Akkadın ile Ayten Sırcan'ın aktif ticaret hayatında bulunmaları, hem de ömürlerinin sonuna kadar ve başarılı bir biçimde ticari faaliyetlerini sürdürmeleri. Cumhuriyet'in ilk yılları... Yedi yıl kesintisiz askerlik yapan, Birinci Dünya ve İstiklal Harbi'ne katılan, ordu fotoğrafhanesinde çalışan Büyükbaba Mehmet Efendi (Sırcan), Hatıroğlu Camii yanındaki evlerinin hayatında (avlusunda), duvara asılmış bir perde önünde fotoğraf çekiyor (1926).

Ev, aynı zamanda fotoğrafın banyo edildiği atölye görevi de yapıyor... 1920'li yıllarda nüfus ve evlenme cüzdanına, okul kayıt ve kütüklerine, "pasolara" vs. "vesikalık fotoğraf" zorunluluğu getirilince, kadınlar, "doğal olarak" bir "erkeğin" fotoğraflarını çekmesini istemiyorlardı. Bunun üzerine, Akkadın hala, avlunun bir bölümünü perde ile ayırıyor, burada kadınların fotoğrafını çekmeye başlıyor.

Mehmet Sırcan'ın fotoğrafhanesi daha sonra Kale'nin güney-doğusuna taşınıyor. Adı da "Foto Maton". Mehmet Sırcan'dan görevi oğul Abdullah devralıyor (1946). Firmanın ismi de; "Foto Sırcan Mütahassıs" oluyor. Yeri de Bankalar Caddesi'nde eski Büyük Sinema hizasında. Abdullah Bey, "renkli çekim" tekniği henüz olmadığından, sulu boya ile siyah beyaz fotoğrafları renklendiriyor. Aynı zamanda güzel resim yapıyor.

Aile Hisarcıklı... Hemşeri dayanışması sonucu çok Hisarcıklı burada çalışmaya başlıyor. Bu sayede, çok Hisarcıklı, fotoğraf atölyesi açıyor. Abdullah Sırcan ölünce (1981), eşi Ayten Teyze işi üstleniyor. Hem de kocasından daha da başarılı bir biçimde Foto Sırcan'ı yürütüyor. Yardımcısı da, çocukluğundan beri yanlarında duran adeta oğulları olan İzzet Karakay... Ayten teyzenin ölümü üzerine (26 Nisan 2015) fotoğrafhanesi, Karakaya'nın da ortaklığı ile, kızları tarafından faaliyetini devam ettirmekte. Marka Tescil Belgesi'ne haiz (2000). Ayten hanım, Kayseri Ticaret Odası "Kadın Girişimci Ödülü" sahibi.

Ayten Hanım, aslen Gemerekli (Sivas)... Babası Mehmet Durukan, öğretmen... Varlıklı bir ailenin kızı... Gönül bu, oldukça yakışıklı Abdullah Sırcan'a gönlünü kaptırmış... Gelin gelmiş Kayseri'ye... Teyzeyi çok yakından tanıdım. Tam bir Cumhuriyet kadınıydı. Sorumluluğuna müdrik, insanları incitmeyen, eli açık, ağzından kötü söz çıkmayan, profesyonelce terzilik yapabilen güzel ve örnek bir insandı. 2015 yılının Nisan'ında kaybettik. Cenazesi, Hisarcık'ta, aile mezarlığına defnedildi. Cilveye bakın, mezarı, gelin geldiği evin tam karşısında, her gün el sallıyor hanehalkına.

Foto Selçuk

Sanat/Artistik/mimarlık ve endüstriyel fotoğrafçılık dediğimizde karşımıza Foto Selçuk çıkmakta. Sahibi Selçuk Emden. Emden, oldukça nitelikli ekipman ile fotoğrafçılığı sürdürmekte. Yeniliğe ve öğrenmeye açık, teknolojiyi çok iyi takip eden ve

bunları atölyesinde kullanan bir isim. Mütevazı bir kişiliğe sahip. Babasına ait eczane-nin bulunduğu dükkanda fotoğrafçılığa devam etmekte. Eczacı Mehmet Cemalettin Emden'in oğlu. Torun Mimar Cemal Emdem de İstanbul'da, mimarlık, sanat tarihi albüm ve kitaplarına profesyonelce çektiği fotoğraflarla katkı vermekte. Uluslararası bir üne sahip. Çok önemli yapıtlarda imzası var.

Saatçilik/Fenni Gözlükçülük

Ulaşabildiğimiz kaynaklar bize, Kayseri'de ilk saat tamirciliğinin Romanya muhaciri Zeki Saatman tarafından yapıldığını göstermekte. Saatman ailesi, Romanya'dan Türki-ye'ye oradan da Kayseri'ye gelmiş. Uzun süre kalmayı düşünmüyorlarmış Kayseri'de. İlk fırsatta ve tabii "yeterli para" bulabilirlerse İstanbul'a döneceklermiş. Fakat kısmet olmamış. Daha sonraları, çocukları İstanbul'a yerleşti. Şişli Camii karşısında bir dükkan açtılar. Yakın zamanda burası da kapatıldı.

"Zeki Saatman" aynı zamanda gözlük satar, reçeteye göre gözlük yapardı. SSK (SGK) merkez binasının arkasında bulunan işyerinde, "lambalı" radyo satıldığını anımsarım.

Saat satan ve tamir edenleri zamanla çoğaldığını söyleyebiliriz. Bunlardan ilkler; Altunel kardeşler Mehmet ve Hüseyin, sonra oğulları Mahmut ve Ahmet işe devam etti. Onlarda bıraktı... Mehmet ve Hüseyin kardeşler aynı zamanda atlet ve dağcı. Erciyes'e tırmanmak isteyenlere rehberlik yaparlarmış.

Yine eskilerden Erciyes Optik sahibi Nihat Alibaşoğlu'nu anımsıyorum. Bu firmayı bu gün, damadı Mehmet Atay işletmekte. Ama saat işini bıraktılar "optik" işleri yapmaktalar. Bir de eskilerden UZİŞ Saat sahibi Hasan Erkılıç'ı söyleyebiliriz. Firma bugün, Mehmet Erkılıç tarafından işletilmekte. Saat tamirciliği ile optikçiliği birlikte yürütülmekte.

Bir de, Hava İkmal Merkezi Çırak Okulu ve "saat atölyesi", saatçi yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Bunlardan ve daha sonra dükkan (Özen Saat) açan aynı zamanda "fenni gözlükçü" Mustafa Dinçel anımsayabildiklerimden.

SAĞLIK

Hastaneler

Sağlık sektöründe ilk özel hastane; Doktor İsmail Başoğlu tarafından Örnekevler, Salih Avgun Paşa Caddesi üzerinde açılan “Erciyes Şifa Yurdu”. Ömür, Hayat, Esen kardeşler hastaneleri bunu takip etti. Bugün çok miktarda özel sağlık merkezi hizmet vermekte. Gültepe’de, kamuya ait ilk yapılan Memleket Hastanesi restore edildi; yanına özel sektöre ait bir hastane yapıldı. 1950 öncesi yapılan Devlet Hastanesi (Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi), Belediye Başkanı Niyazi Bahçecioğlu döneminde Kayseri Belediyesince yapılan fakat devlete geçen Doğumevi faaliyetini sürdürmektedir. Yeni Şehir Terminali yanına, yine kamuya ait “Şehir Hastanesi” yapıldı. Bir de devlete ait, Bayraktar ailesi tarafından yaptırılan Nimet Bayraktar Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi. Yine devlete ait ilçe hastaneleri ve sağlık ocakları hizmet vermekte; bazılarının laboratuvarlarında çoğu tahlil yapılabilmektedir.

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi hastanesi, bölge hastanesi olarak işlevini sürdürüyor. Bir de sağlık tesislerine, “ilk” olarak, Talas Amerikan Koleji ile yaşıt, sonra kapatılan, okula ait revir/hastaneyi de belirtmekte yarar var. Burada görevli sağlık personeli civarınada sağlık hizmeti verirmiş. Bugün Kayseri’de çok sayıda özel hastane faaliyetini sürdürmektedir. Kızılay, Dünyam, Acıbadem, Memorial, Erciyes, Melikgazi, İbni Sina, Tekden, Maya Göz, HÜMA, Anakalp, Dentalpark, Magnet vd. Kayseri’de tüm braşlarda hizmet vermektedir. Magnet Tıp Merkezi 2001 senesinde Dr. Feride KİBAROĞLU tarafından ilk olarak Ankara da kurulmuştur. Kayserili bir ailenin kızı olan KİBAROĞLU ilkokulu Kayseri’de okumuştur.

T.T.S.İ.S. Kayseri Kızılay Hastanesi

Kayseri Kızılay Hastanesi Türkiye Tekstil Sanayicileri İşveren Sendikası’nın (T.T.S.İ.S) büyük yardımları ve Kayserili hayırseverlerin katkıları ile kurulmuştur. Önayak olan da Kayseri Kızılay Şubesi’dir. Hastane de “T.T.S.İ.S.” ile anılmaktadır. Sendika Başkanı da hemşerimiz Halit Narin idi. Sendikanın yardım kararı çıkmasında, o da, hemşerimiz,

Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Küçükçalık'ın çok büyük katkısı olmuştur. Hastanenin önünden geçen caddeyede Halit Beyin adı verildi.

Tabii, arsa temininde ve inşaat süresinde Büyükşehir Başkanı Mehmet Özhasseki ve Melikgazi Belediye Başkanı Memduh Büyükkılıç'ın da çok katkısı olmuştur. Hastane inşaatına Başkan Mustafa Alemdar Güngör başladı, yine Başkan Ayhan Uzandaç bitirdi. Şu anda genel merkez yönetiyor. Para temininde ve inşaat süresinde Yönetim Kurulu Üyesi Asaf Mehmetbeyoğlu katkısı yadsınamaz. 210'a yakın hayırseverlerin isimleri de "odalara" verildi. İsimlerinin verilmesini istemeyen Özbıyık ailesinin parasal desteği de hatırı sayılır oldu. İnşaat "Emanet usulünde" , taşeronlarca yapıldı.

7 milyon 760 milyon liraya balığ oldu. Bunun 3 küsur milyonunu Kızılay Kayseri Şubesi kendi özkaynaklarından karşıladı. Yine inşaata büyük katkısı olan Ünal Yüksel Müdür görevini üstleniyordu. O zaman Başhekim de İrfan Bilgin idi. Şimdi Müdür Mustafa Karadebniz, başhekim de Alper Erdinç.

Eczacılık

Ülkemizde; "...İlk ciddi eczacılık uygulamalarının 1206 yılında Gevher Nesibe Darüşşifası'nın kuruluşuyla birlikte kabul edilmektedir", diyor "Kayseri Eczacılık Tarihi" eserinin müellifi Eczacı, akademisyen Halil Tekiner. Ticari ve modern anlamda ilk eczanelerin, 1872 yılında Talas ve Kayseri merkezde bulunduğunu araştırmacı yazar Hüseyin Cömert bize iletti.

Cömert hocamıza göre gayri Müslümlere ait Talas'ta üç eczane varmış. Bunlar; Tablakaya caddesinde (dükkan mülkiyeti ortodox kilisesinin) Hıdıroğlu Hacı Nikol, Talas Uzunçarşı'da Keşişoğlu Hacı Anderyas ve Aslan Mahalesi sakinlerinden Devletoğlu Murat'a ait eczanelermiş. Bir de merkez Kazancılar Caddesinde, Sasık Mahalleli (Kiçikapı'da Ticaret Odası'nın bulunduğu bölge) Kirli Hude'ye ait bir "İlaç Kârhânesi" varmış. Biliyorsunuz; "kârhâne; İşletme, işlik, fabrika vb. kâr edilen yer anlamlarına geliyor"(TDK Türkçe Sözlük).

Kayseri Belediyesi başkanlarından (1881-1902) Tavlusunlu Mehmet Ali Efendi (H. 1252-H. 1322) tarafından Cumhuriyet Meydanı'nda bir düzenleme ve bu düzenleme esnasında iki katlı bir bina yapılır. Bu binanın altında bir eczane açılır, burasını da Belediye işletir. Bazı kaynaklarda, her ne kadar bu eczane ilk eczane gibi gösterilirse de Cömert'in verdiği bilgiler ışığında ilk olmadığını söyleyebiliriz.

1910'lu yıllarda iki "Müslim" eczacı görmekteyiz. Bunlardan ilki Mustafa Mahir Kafesçioğlu (1880-1952). Diğeri de merhum avukat Mustafa Bayır'ın dedesi Mustafa

İbrahim Efendi (Bayır) (1878-1933). Bunlar, önce devlet hizmeti yapmış daha sonra eczanelerini açmışlar. Şifa Eczanesi sahibi Bayır’ın, ilk “Müslim” eczacı olduğunu, Sultan 2. Abdülhamit dönemine ait, Fransızca yazılmış eczacılık diplomasını (1903 tarihli olup Tekiner’in kitabında fotokopisi var) gördüğünü Eczacı Ünal Özkan da söylemişti. İki eczanenin, adeta eş zamanlı oluşu hangisinin ilk olduğu konusunda bir tereddüt uyardırmakta. Özkan’ın aksine Cömert “Müslimler” arasında ilk eczanenin Kafesçioğlu’na ait olduğunu söylemekte.

Kafesçioğlu, önce bir ortakla (1905) daha sonra tek başına (1917) eczanesini açmış. Kafesçioğlu’na ait Kazancılar Caddesi’nde bulunan Erciyes Eczanesi’ni daha sonraları, Prof. Dr. Ömer Özbakır’ın babası, üçüncü dönem eczacılarından merhum Mustafa Özbakır devralmış. Yine ilk dönem “Müslim” eczacılar arasında Nuh Naci Sariabdullahoğlu (Merkez Eczanesi, 1880-1952) sayabiliriz.

İkinci dönem eczacıları arasında Mehmet Cemalettin Emden (Sümer Eczanesi, 1902-1976), Hazım Gönen (Kayseri Eczanesi, 1904-1969) akla gelenler arasında. Üçüncü dönem eczacılar arasında sayabileceğimiz Mustafa Kılıçer adına ailesi, Erciyes Üniversitesi yerleşkesi içerisine bir Eczacılık Fakültesi yaptırttı (2003). Kayseri’de ilk kadın eczacı da Vatan Eczanesi sahibi Naime Demirkan. Cemalettin Emden, günümüzde pek örneği kalmayan yani “nesli münkarız” eczacılarımızdandı. Dr. Becerrano (İtalyan) ile birlikte, farmakoloji üzerine hazırladığı “Tıbbi Formüller, (1946)” kitabı halen, yine nesli kalmayan, çok az da olsa eczane laboratuvarında ilaç yapan, eczacı Ünal Özkan gibi eczacıların başvuru kitabı olmaya devam ediyor. Kayseri’de, 12. Bölge Eczacılar Odası’na kayıtlı 450’ye yakın eczane mevcut.

Halil Tekiner

Eczacı bir anne ve babanın oğlu olarak 1983 yılında Kayseri’de doğdu. TED Kayseri Koleji, N.M. Baldöktü Anadolu Lisesi ve Kayseri Fen Lisesi’nde okudu. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nden mezun oldu. Bir müddet serbest eczacılık yaptı. Aynı üniversitenin Eczacılık İşletmeciliği ve Tarihi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. Marburg-Philipps (Almanya), Wisconsin-Madison (ABD) ve Semmelweis (Macaristan) Üniversitelerinde ziyaretçi araştırmacı; Harvard (ABD), Helsinki (Finlandiya) ve Yakın Doğu (KKTC) Üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak çalışmalarda bulundu.

Tıp, eczacılık, müzik, edebiyat ve kültür tarihi konularında birçok kitap ve makalenin yanı sıra piyano için yaptığı bestelerden oluşan bir CD kaydı yayınladı. Dünya

Eczacılık Federasyonu Yılın Muhabiri Ödülü, Ecz. Hamdi Bey Eczacılık Tarihi Ödülü ve Altın Havan Ödülü sahibi; Alman, Amerikan, Fransız Eczacılık Tarihi Birliklerinin ve Uluslararası Eczacılık Tarihi Akademisi'nin üyesidir. Doç. Dr. Halil Tekiner, Erciyes Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Eczacılık Tarihi ve Etik Anabilim Dalı başkanı ve Uluslararası Eczacılık Tarihi Birliği başkan yardımcısıdır.

ÇARŞI/PAZAR/FUAR

Yabanlu Pazarı

XV.yy. coğrafyacılarından Zekeriya Kazvini'nin Asar'ülbilad Ahbar'ül-ibad adlı eserinde; "Anadolu'da her yıl baharın başında bir Pazar kurulur. Bu pazara Yabanlu Pazarı denir. Bu pazara uzak yerlerden doğu-batı, güney ve kuzeyden insanlar gelir. Tacirler, bu pazara katılmak için büyük bir gayret sarfederler. Doğru tacirlerinin emtiasını batılı tacirler alır. Kuzeyden gelenlerin mallarını güneyli tüccarlar alırlar. Bu pazarda Türk ve Rum köleleri (el-memalik) ve karavaşları (el-cevari: cariyeler) bulunur. Güzel atlar ve katırlar da satılır. Yine orada atlas ve sakallat kumaşlarından yapılmış elbiseler, kunduz, deniz köpeği kürkleri ve burtas kürkleri de alınıp-satılır. Yabanlu da malların kusurları hayret verici bir şekilde gizlenerek satışa arz edilir. Bu pazarın geleneklerinden biri de şudur: Satın alınan bir mal asla geri alınmaz.

Anlatıldığına göre tacirlerden biri yüksek bir fiyatla yakışıklı bir memluk (köle) satın almış. Tacir satıcı uzaklaştıktan sonra kölenin güzel bir kız çocuğu olduğunu görmüştü. Bu pazar Mayıs veya en geç Haziran ayında kuruluyordu. XIII. yy. sonları veya XIV. yy. ilk çeyreğinde bu pazarın sona erdiğini biliyoruz.

Yabanlu Pazara Kayserili sanatkâr ve zanaatkârların da ürettikleri malları getirdikleri ve pazarladıkları muhakkaktır. Şeyh Evhadü'd-din Kirmani'nin Menakıb-namesi'nde 31. hikâyede 'o memlekette (İstanbul) rağbet edilen kumaş ve bez balyaların, yanına iki tane lâyük arkadaş vererek yolcu edin' derken o zamanlar Kayseri'de dokuma sanayinin oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir. İstanbul'a ihraç edilen bu halı ve kilimlerin Yabanlu Pazarı'nda da satışa sunulmamış olması düşünülemez.

M 1271-1272 yıllarında Çin yolculuğundan dönerken Anadolu'dan geçen Marco Polo'nun ve XIV. yy'da Anadolu'yu gezen İbni Battuta'nın Anadolu halılarını methetmesi ve çeşitli ülkelere ihraç edildiklerini seyahatnamelerinde yazmaları, Selçuklular zamanında tezgâhlarda dokunan halı ve kilimlerin ihraç edildiğini gösteriyor.

Kayseri-Pınarbaşı arasında, Pınarbaşı'na 20 kilometre kala, bugün Avşar Türkmenlerinin yaşadığı Pazar Öreni adına taşıyan yerleşimde 1.535 metre yükseltide, uluslararası

Yabanlu Pazarı kurulduğu söylenmektedir. Bu pazar her yıl bahar aylarında 40 gün süreyle kurulur. Anadolu'nun diğer yörelerinden aynı dönemde bu ölçekte uluslararası kimliği olan başka bir fuar olmadığı bilinmektedir. Anadolu'nun uygun coğrafi konumu bu fuarın kurulmasında önemli bir etkindir. Selçukluların transit ticarete yarattıkları ekonomik zeminde fuarın kurulmasında etkilidir.

Kayıtlarda doğulu/batılı/kuzeyli/güneyli tacirlerden söz edilmesi, pazarın çok geniş bir etkinlik alanı yarattığını doğrular. Esasen 'Yabanlu' sözcüğü başka ülkelere mensup olanlar, yabancıların katıldığı Pazar anlamındadır. At, katır, elbise, kürk yanında pazarlarda köle ve cariyeler alınır satılır. Kürkler Karadeniz ile Hazar Denizi ötesi kuzey ülkelerinden gelir. Köleler Kıpçakların yaşadığı Don-Volga arasındadır. Ticarete konu olan atlar, Anadolu'dan gelen Marco Polo'nun güzel Türkmen atları dediği cins atlardır. Satın alınan mallar kural olarak iade edilmez.

Mevlana, Mesnevi'sinde bu fuarı 'Yabanlu, kentler arasında bulunduğu için oraya ülkelerden 'emtia gelir' beyitiyle anlatır. Mevlana devamla akıllı ve deneyimli tacirler, Yabanlu'da gerçek ve kusurlu emtiayı birbirinden ayırt ederler. Bu tacirler için Yabanlu bir kazanç yeridir. Yabanlu Pazarı, 13. yüzyıl ya da 14. yüzyıl çeyreğinde, Moğol istilasının sonrasındaki etkisini yitirip Moğol valilerinin yaylağı haline gelir." (www.kapalicarsitarihi.com)

Prof. Dr. Faruk Sümer'in tespitiyle, Pazarören'de kurulan bu pazara; Suriyeli, İranlı, Bizanslı, Kırımlı vs. tacirler mal getiriyor ve mal götürüyordu. Halk ozanı Âşık Ziya (Şahin) "Yabanlu Pazarı" isimli eserinde, ünlü tarihçi İbni Bibi, Yabanlu Pazarı'nı; "Yabanlu Bâzâr-i, Banlü ve Yablü" olarak belirtmiş; yine aynı eserden aldığımız bilgilere göre, "Pazarören, Aksaray'ın Müsâmeretü'l Âhbar adlı Vakayiname'sinde 'Yabanlu' adıyla zikredilir; Mevlâna Mesnevi'de, Memluk Sultanı Baybars'ın Kayseri'den Maraş'a giderken Yabanlu Pazarı'na uğradığını söyler"miş.

Şahin'in eserinden anlaşıldığına göre; "Mevlana Yabanlu Pazarı'ndan söz ederken 'orada kusurlu, sahte emtia bulunduğu gibi, incilere benzer çok kıymetli ve kazanç getiren emtia da bulunur. Akıllı ve tecrübeli tacirler, Yabanlu'da gerçek ve kusurlu emtiayı birbirinden ayırt ederler", tespitinde bulunmuş. "Ünlü tarihçi Zekeriya el Kazvini, 'Asarü'l-bilad ve Ahbaru'l-ibda' adlı eserinde bu pazarı şöyle anlatır"mış: "Anadolu'da her yıl, baharın başında kırk gün süren bir pazar kurulur. Bu pazara 'Yabanlu' denir. Bu pazara doğu, batı, güney ve kuzeyden tacirler gelir."

Kayseri Anadolu Fuarı

Kayseri Belediyesi eski yazı işleri müdürlerinden Fikret Büyükkürkçü'nün anlattığına göre Kayseri Anadolu Fuarı, Kayseri'nin Garipçorak mevkiinde (Kocasinan) 1967 yılında, başkan Mehmet Çalık döneminde açılmış. 1963'de açılan "Kayseri Sanayi Sergisi" başarılı

olunca, bunun fuara dönüştürülmesi çalışmaları başlamış, Uluslararası İzmir Fuarı’nın bir benzerinin kurulması hatta onu geçmesi amaçlanmış. Hüseyin Cömert, bu serginin, mart-nisan aylarında, Kayseri Ticaret Odası’nda açıldığını, Kayseri sanayisinde üretilen malların sergilendiğini (sekman, gömlek, dikiş makinesi, düdüklü tencere, alüminyum eşyalar, patos, Aral pompa, somun, cıvata, süt makinesi, bisiklet vs.) ve o günkü ürün gamının bugünkünden çok farklı ve ileri olduğunu belirtti.

Şehir imar planında, şimdiki yeri ve güney sınırı çevreyolu olacak şekilde öngörülmüş. İlk etapta, bu gün Kadir Has Kültür Sitesi olarak kullanılan yaklaşık 155 dönüm alan üzerinde birinci etap çalışmaları yapılmış, 1967 yılı 10 Temmuz’unda, dönemin Ticaret Bakanı Ahmet Türkel’in katılımı ile açılmış. Yabancı ülke olarak da Pakistan katılmıştı.

Özel ve kamu sektörüne ait yüzün üzerinde firma ürünlerini sergiler. Planlanan ama kamulaştırılmayan, geri kalan, arazi, Niyazi Bahçecioğlu’nun Başkanlığı döneminde, kapsam dışı bırakıldı, imara açıldı. Fuar’da, çay bahçeleri, gazino, lunapark, büyük bir havuz vs. vardı. Son dönemlerinde, Dilaverpaşa Mahallesi Donama Sokak’ta (Bugün Gevher Nesibe Mahallesi) bulunan pavyonlar, Fuar’ın doğu tarafına taşındı.

İlk Fuar Müdürü İsmail Göver idi. Bolu Belediyesi de, Kayseri Anadolu Fuarı’na benzer bir fuar kurmak, bunun için de Kayseri’den destek istemiş; bu amaçla dönemin Fen İşleri Müdürü Muzaffer Yerlikhan, Fikret Büyükkürkçü ve İsmail Göver görevlendirilmiş. Ama Bolu’nun ki, pek başarılı olamamış, sonra kapanmış.

Anadolu Fuarı’nın, fuar vasfı kalmamış; panayıra dönmüş; işlevini kaybetmişti. Başkan Şükrü Karatepe döneminde farklı bir konsepte yeniden düzenlendi (1994-1998), Mehmet Özhaseki döneminde (1998-2015) ise, bugünkü nihai halini aldı. Merhum Kadir Has’ın maddi katkıları oldu. Adı da, “Kadir Has Kültür Parkı” olarak değiştirildi. Parkın içerisinde çok amaçlı salonlar, lokanta, açık hava kahveleri, Kent ve Mimarsinan Müzesi ve Kültür Merkezi vs. mevcut. Ağırlıklı olarak, park ve kültür/sanat faaliyetleri için kullanılmaktadır.

Pazarlar

Daha önce de sözünü etmiştik. Şimdi yakın zaman ile ilgili biraz bilgi vereceğiz. Şehrin muhtelif yerlerinde kurulmuş, bugün bazılarının isimleri dahi kalmamış pazarlar şunlar:

Kağrı Pazarı; Zeynel Abidin Türbesi ile Hunat Camii arasındaydı. Bunun doğu tarafında “hal” vardı. Hal, daha sonra, Argıncık’a taşındı. Oradan da Kumarlı’ya gitti. Halden önce, oto tamircilerinin faaliyet gösterdiği bir yerdi. Halin, güney-batı tarafında

itfaie vardı. Tamamen yıkıldı. Yeri, imara açıldı. İlk halin, Hatiroğlu Camii doğusunda olduğunu, Hüseyin Cömert söylemişti.

Atpazarı: Önceleri, Meydan'da, Bürüngüz Camii civarındaymış. Sonra "Tekkeönü"ne (Caferbey Mahallesi) gitmiş. Burası daha çok, "Atpazarı" semti olarak anılır.

Unpazarı: Hatiroğlu Cami kible tarafındaydı. Daha önceleri, Düvenönü'nde, surun dibinde, şimdi kaldırılan "Latif Başkal/Muzaffer Attaroğlu" benzinliğine yakındı. Burada, anne tarafından dedem, "Karağanın Mustafa ağa (Hasağaoğlu)" tarafından işletilen bir zahire dükkânı vardı. Metalden yapılmış, "çinik" ve "urupla" ile zahire sattıklarını hatırlarım. Farklı yörelerde farklı ağırlıkla ifade edilmekle birlikte, metalden yapılmış, silindirik biçiminde bir "çinik" 8 kilo kadardır. Urupla ise, çinikle aynı formda, çinik'in sekizde biri kadar. Aslında "urup" da sekizde bir demek. Sekiz "urupla", bir "çinik" karşılık gelir.

Salıpazarı: Kışıkapa'dan Düvenönü'ne giderken, Hatiroğlu Camii karşısı Dozdozlar apartmanının bulunduğu yerdeymiş.

Otpazarı: Eskiden cenazelerin kalktığı, "Amelepazarı" da olarak bilinen yerdeymiş. Burada ayrıca, İrfan Aksoylara ait Mengücek Hanı vardı. Düvenönü tarafında ise, bedestanilere ait, "Bedesten Bekçisinin hanını" anımsıyorum.

Odunpazarı: Dış kalenin, Meydan-Düvenönü çıkışında. Eski, Hattat Oteli taraflarındaymış.

Konaklama Tesisleri

Bugün Kayseri'de (Ağustos/2018), 24 adet Turizm İşletme, 4 adet Turizm Yatırım ve 37 adet belediye belgeli olmak üzere 66 altı otel konaklama tesisi hizmet vermekte. Bunların toplam yatak kapasitesi de 6.803 olup oda sayısı 3.380'dir. Bunlara, Erciyes'te hizmet veren 119 oda sayılı 340 yatak kapasiteli, 4 adet kamu tesislerini de ilave edebiliriz. Tabii, ayrıca Kayseri'de vakıflara, kamu/özel kurum ve kuruluşlarına ait konaklama tesisleri de mevcut.

Kayseri Konaklama Tesisleri (12.08.2018)

Tesisler	Adet	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Turizm İşletme Belgeli	24	1.850	3.785
Turizm Yatırım Belgeli	4	423	881
Erciyes'te ki kamu tesisleri	4	119	340
Belediye Belgeli	37	1.107	2.164
Toplam	69	3.499	7.143

Kaynak: www.kayserikulturturizm.gov.tr

Erken Cumhuriyet döneminde konaklama amaçlı hanlar, yavaş yavaş ortadan kalktı, yerlerini oteller aldı. 1960'ın ortalarına kadar şehir merkezinde konaklama amaçlı han vardı. Bunlarla birlikte İstanbul, Sivas, İzmir, Çiçek Palas, Sahra, Eski Postane, Yeni, Sakarya, Erciyes, Anadolu gibi yirminin üzerinde, "yıldızı" olmayan oteli sayabiliriz. Günümüz otel konseptine uygun Turist Otel, Turan Otel, Hattat Otel, Terminal Otel 60'lı, 70'li ve 80'li yılların önemli otelleri.

1990'lara geldiğimizde özellikle üç ve dört yıldızlı otellerin hizmet vermeye başladığını görmekteyiz. Üç yıldızlı Düvenönü Almer ve dört yıldızlı GRAND ERAS bunlardan iki örnek... GRAND ERAS'ın, bir de TEKİR/Erciyes'te bir şubesi var. Yine bu yıllarda beş yıldızlı Hilton Otel (İsim değiştirdi Wyndham Grand oldu, Ocak/2019 oldu), arkasından yine beşer Yıldızlı OMMER, RADISSON BLU otelleri hizmet vermeye başladı. Dört yıldızlı City One, NOVOTEL, Erkara Otel, ASR Marmara; üç yıldızlı Mirada, Nuzhet, İbis, Almer, Altın Saray, Ayata, Bent, Grant Ülger, Holiday Inn, Setenönü Hotel, Büpa Hotel, Lifos vs. sayabileceklerimiz arasında.

Yine Kayseri'de 7 butik otelin hizmet verdiğini görmekteyiz. Pansiyon olarak da ACE Erciyes hizmet vermekte. Belediye belgeli Yahyalı'da bir pansiyon, Bünyan ve Develi'de birer otel olduğu resmi kayıtlarda belirtilmekte. Çok aktif bir sektör olduğundan yeni belge alanları ya da belgesi iptal edilenleri an be an takip zor olmakta. Bizim verdiğimiz sayılar değişebilir. Amacımız, tam sayı vermekten öte fotoğrafı gösterebilmektir.

Erciyes Kayak Merkezi'nde yirminin üzerinde, farklı yatak kapasitesinde konaklama tesisi parseli ihalesi yapıldı. Yapımı hızı oldukça düşük. Hatta bazı parselleri Erciyes Turizm AŞ/Büyükşehir geri almak durumunda kaldı. Hizmete geçenler arasında ACE HOTEL, Magna Apex, Ramada, Mirada, daha önceleri biten Grand Eras, Amalia Erciyes'i sayabiliriz. Ayrıca; Hava Kuvvetlerinin, Erciyes Üniversitesi'nin, Karayollarının, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nün tesisleri Erciyes'te konaklama hizmeti vermektedirler. Merkez dışındaki ilçelerde, "turizm belgeli" otele pek rastlayamamaktayız. Ticaret hayatına son vermeden ilklerden olan üç firmayı vermek istiyorum:

Bazı İlkler

Hatemoğlu

Türkiye'nin özel sektördeki ilk hazır giyim markası olan Hatemoğlu, 1924'te açılan ilk mağaza ile birlikte Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sektörün öncü firmalarından biri oldu. "Hatem Bey'in oğlu" Mustafa Bey'in Kayseri'de açtığı ilk Hatemoğlu mağazasının ürünleri arasında erkek paltoları ve kadın mantoları yer alıyordu. 1950'lerde hazır giyimde müşterilerin talepleri doğrultusunda ürün çeşitliliğini sürekli arttıran ve hazır giyime odaklanan Hatemoğlu, Ankara Radyosu'na reklam veren ilk Anadolu markası oldu.

1962'de İstanbul'da ilk mağazasını açan Hatemoğlu, ilk ihracatını 1979'da İsviçre'de gerçekleştirdi. 1987 yılındaki Uludağ defilesi ile sektörde yepyeni bir çığır açan ve dünya trendlerini takip ederek birikimini yenilikçiliği ile bütünleştiren Hatemoğlu, markaları ile sürdürülebilir başarısını taçlandırdı. Üçüncü kuşağın yönetiminde ana markası "Hatemoğlu 1924" ile birlikte 2003 yılında "@html"nin temellerini atan, 2005 yılında ise "Hatem Saykı"yı hayata geçiren Hatemoğlu, 2010 yılından itibaren "hteen" ile genç müşteri kitlesine de zengin bir koleksiyon sunmaya başladı.

2024 yılında 100. yıl hedefini 1000 mağaza olarak belirleyen Hatemoğlu, kumaş seçimlerindeki titizliği ve modern tasarımlarıyla, kendini özel hisseden erkekler için, Kongo'dan, Azerbaycan'a, Türkmenistan'dan Çin'e uzanan, geniş yelpazede kendine özgü çizgisini ilk günkü gibi sürdürerek yeniliklerin öncüsü olmaya devam ediyor.

Hatemoğuları, Kayseri'nin köklü ailelerinden. Ademağa Konağı'ndan (Düvenönü) Almer Otele giden sokağın hemen sağında bulunan evleri halen korunmakta olup çeşitli işyerlerine kiraya verilmiş durumda. Tabii, evin özgün yapısı yok oldu. Aileden Zeki Saygı hem ilgilenir ve hem de ticaret yapardı binanın altındaki dükkanda. Zeki Abi hayatta mı bilmiyorum. Rahmetli peder akraba olduğumuzu söylerdi. Bizim en eski evimizde, Hatemoğullarına yüz metre kadarlık bir mesafede, sokağı içindeydi. Otel'in de doğu arka köşesine falan düşerdi.

Erken Cumhuriyet Dönemi'ne, Hüseyin Cömert hocanın aktardığı bir bilgi ile devam edelim: "Yıl ya 1924 ya da 1925 olacak. Senatör Niyazi Ağırnaslı'nın babası, Ahmet Hilmi Kalaç'ın kayınpederi Mustafa Ağırnaslı, Yunus Bekir'in nezaretinde, Rus mühendislere, Ağırnas'ın Kemerîç mevkiinde, Bünyan suyu üstüne un fabrikası kurdurmuş."

Yağcılar

Mesela Kayseri’de, geçmişte çok gömlekçinin olduğunu biliyorum ama “Gömlekçi Hacı Nuri Ağayı” ya da Hacı Nuri Yağcı’ya küçük bir parantez açmadan geçemeyeceğim. 1945’te gömlek imalatına başlıyorlar, kardeşi Mehmet ile Efendiâğa Çarşısı’nda, arkasından işyerini, eski Gazioğlu Çarşısı’na taşıyorlar. O yılların Türkiye’sinde “konfeksiyon” henüz yaygın değil o nedenle terziler tarafından, özel ölçü alınarak dikiş yapılıyor. Gömlek, pijama, elbise, manto, palto, pardösü vs. kumaşları alınır, terzilere götürülür, onlar ölçü alır “biçer-prova yapar-diker”, ütülerler teslim ederler. Aynı zamanda, kumaş da bulunduran terziler; “tüccar terzi” olarak anılırdı.

Yağcılar da gömlek üzerine çalışan bir aile. Onun üzerinde dikiş makinesi ile seri imalata geçiyorlar. Devletin ya da özel kişilerin gömlek ihalelerine giriyorlar. Ülke fakir, insanların geliri düşük o nedenle en çok eskiyen “yaka” ve “manşetler” yedekli imalat yapıyor. Eskidiklerinde, değiştiriliyorlar. Öyle ya, millet fakir, yıllarca giyilecek bir gömlek. Daha sonraları, kömür tevzi, tüp gaz, gıda, beyaz eşya işlerine giriyorlar. Hacısaki Mahallesi (Hasbekkitçi) sakinlerinden olup aile “Kitapçılar” olarak da bilinir.

Urba

Kayseri’de ilklerden birisi. Çok kathı, çoğu “marka”, erkek ve kadın giyim kuşamı satan Urba’yı Cemal, Hasan, Mehmet Aslandağ (Connuk) kardeşler kurdu, Cumhuriyet Mahallesi, “Kızılay” arkasında. Düzen düzenler için bulunmaz bir yerdi. Bir düzen için gelin, damat ve onların yakınları için gerekli her şey bulunurdu. 1968 yılında kurulan Urba da çok abi Cemal’ın adı ile anılırdı. “Urba Cemal” diye anılırdı... Uzun yıllar hizmet verdi, sonra kapandı. Kardeşi Hasan, Alpaslan’da “Marka” mağzasını açtı.

Diğer İlkler

Konu ilklerden açılmışken diğerlerinden de söz etmek gerekir. Birincisi, Havuzluhan’ın güney cephesinde bulunan, Erol Kaftancıoğlu’na ait “Yeni Ankara Bakkaliyesi”. Buna, “ilk şarküteri” de diyebiliriz. İkincisi, Millet Caddesi’nde bulunan Karadeniz Çarşısı’nda, doktor Sadullah Kutluer’in eşi tarafından açılan “Butik Sevim”. Yine aynı cadde üzerinde Ünlü apartmanı altında açılan, büyük çaplı kırtasiye işi yapan “Türksan”. Tabii, Türksan’dan önce Halk Ticarethanesi, sırf kırtasiye iş yapan önemli bir yerdi. Bir

de bunlara aynı zamanda “gazete dağıtım” işi ve kitap satan Mehmet Mülâyım’ın Maarif Kitapevi’ni ilave edebiliriz.

Cumhuriyet Mahallesi imara açılınca binaların zemin katlarındaki dükkanlar ve özellikle belediye işhanı, bundan sonra yapılan Havuzlu Han, daha (fantazi) eşyaların satıldığı mekanlara dönüşmeye başladı. Mesela ayakkabı konusunda Veyis Usta (Eralemdar), Alaattin Berlek, Sevim Kundura bunların önde gelenlerindendi. Bunlar kadar büyük olmasa da Havuzlu Han’ın içindeki Haluk Göbülük’e ait Tanca Kundura da “sosyete” için aranan yerdi. Spor malzemesi satan ilklerden “Emin Türk” ilk akla gelen. Sonra bu işi, ortaklıktan ayrılan, çocukları sürdürdü.

Yine o yıllarda iş hanında bulunan Reklam Mağaza; “Özeller” farklı konseptte, daha moda konfeksiyon satan mağzaların başta geleniydi. Bir de ağırlıklı olarak Ankara’da ticaret yapan Tarmanlar Erkiletli olup Kayseri’nin 1960’lı yıllarda ün yapmış ailelerindendi. Bir de Erkiletliler, “çerçilikle” ünlüdürler. Eşek sırtında köy köy gezerek yine eşeğe yükledikleri cıncık, boncuk, firkete, sakız, iğne, iplik gibi hem yükte ve hem de pahada hafif eşya satarlardı.

Bir de ilklere, ünlü sanayici, Süntaş ve Yataş’ın kurucu ortaklarından Yılmaz Öztaşkın’ın annelerini ilave etmek gerekir. Türkan Hanım, “kadın berberi” idi. Kayseri/Nize’li, köklü bir ailenin kızı. Eşi, Hacı Ömer Ağa da erkek berberiydi. Baba ise Kayseri’nin yerlisi. Oğulları, berberliği de bunlardan öğrendi. Meşrubat işi derken sanayici oldu. Yine aynı fabrikaların kurucu ortaklarından merhum Hakkı Altop ve 1982 Danışma Meclisi Kayseri Üyesi Yavuz Altop ile Yılmaz Bey, anne tarafından akraba olurlar.

SANAYİ

“Bu topraklarda sanayinin teşviki ilk kez 1909 yılında yayınlanan ‘Sanayin Terakkisi Hakkında Kanun Layihası’ ile gündeme geldi. Layiha’da, sanayinin önemi vurgulanarak Avrupa malları ile rekabet edebilmesi için, Osmanlı sanayine bazı ayrıcalıkların tanınması gerektiğini dile getiriyordu. 1913 tarihli ‘Teşvik-i Sanayi Muvakkati’, 2. Meşrutiyet öncesi imalat sanayinde dağınık bir şekilde uygulanan teşvik mekanizmalarını aynı mevzuatta toplaması nedeniyle ekonomi tarihimizde bir ilk oldu. 1917 yılında yapılan sanayi istatistiklerine göre, bu mevzuattan 63’ü İstanbul’da, 15’i İzmir’de ve 39’u değişik vilayetlerde olmak üzere 117 sanayi kuruluşu yararlanmaktaydı.

Bu sayı, ilerleyen yıllarda 239’a kadar çıktı. 1913 tarihli ‘Kanunu-ı Muvakkati’, 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra tadil edilerek yürürlükte tutuldu. 15 Haziran 1927 tarihli 1055 sayılı ‘Teşvik-i Sanayi Kanunu’ ile pekiştirildi. Bu kanun, 15 yıl yürürlükte kalmak üzere sanayicilere arazi, telgraf, telefon, elektrik kolaylıkları sağlıyordu. Kanuna göre; devlet kamulaştırdığı arazi ve binaları kredi ile sanayici ve girişimciye verecek; maktu vergilerden, belediye resim ve harçlarından, yapı malzemesi, makine, alet ve yedek parçaları taşıma, yükleme, boşaltma, gümrük vergi ve resimlerinden; demir ve deniz yollarında taşımadan indirimli tarife veya Bakanlar Kurulu kararıyla özel tarifieden yararlanacaklardı.

Ayrıca; bu kanunun yerli üretim kullanılması konusunda da zorunluluklar getiriyordu. (...)Geniş bir teşvik politikası uygulanması amacıyla çıkartılan kanunun amacı; milli sanayimizin teşvik ve himayesi ile memleketimizde dahili tüketimimizin karşılanması ve bundan başka ihracat yapabilen müesseseleri vücuda getirilmesi, olarak özetlenebilir.

Yukarıda da belirttik; bu teşviklerden yararlanan şirket sayısı 1913 düzenlemesi ile 239 iken 1923’te 342’ye ve 1927’de 470’e çıktı. 1926-1939 döneminde sanayi sektöründe genişleme ve işgücü verimliliğinde artış yaşandı. Sanayi üretiminin gerçek değeri yılda % 9 artarken, istihdam % 3 arttı. Bu dönemde iç ticaret hadleri sanayi malları lehine gelişti. Ancak; ‘1929 Büyük Buhran’ Türkiye’yi de etkiledi. 1939 yılına kadar devletçilik politikaları uygulandı.” (Moment Expo. www.oaib yayını. Mart 2009. Nostalji)

Gerek Osmanlı ve gerekse de Cumhuriyet’in ilk yıllarında uygulanan teşvik politikalarının en güzel örneği, Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş’ye (Şirket) devredilmek

üzere, 1926'da, Taşçızâde Mehmet Rahmi ile Cingilizâde Ömer Fevzi Beylere verilen "50 Yıllık imtiyaz". İmtiyazı takiben altı ay içerisinde kurulması gereken "şirket", çeşitli nedenlerle 1928'de kurulabiliyor. Peki, bir şirketi bile kurmakta zorlanan Kayseri, günümüzde sanayinin neresinde? Bunu da, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın, yaptığı bir çalışmadan verelim.

Türkiye Sanayi Dağılımı ve Kayseri

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2015 Yılı 81 İl Sanayi Durum Raporu'na göre, bölgeler bazında, sanayi işletmelerinin %42,14 ü Marmara, %20,12 si İç Anadolu, %13,38'i Ege, %9,05'i Akdeniz, %8,22' si Karadeniz, %4,43' ü Güneydoğu Anadolu, %2,66' sı Doğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır. Bugün ise, bu oranlar pek değişmemiştir.

İç Anadolu Bölgesinde yer alan iller işletme sayısına göre sıralandığında, Ankara ili sanayi işletmesi sayısı bakımından %39,76'lık bir oran ile birinci sırada yer almaktadır. Ankara ilini sırasıyla %27,28 ile Konya, %13,46 ile Kayseri, %3,89 ile Sivas, %3,49 ile Eskişehir, %2,3 ile Nevşehir, %2,04 ile Yozgat, %1,54 ile Kırşehir, %1,49 ile Aksaray, %1,47 ile Niğde, %1,32 ile Kırıkkale, ve %0,68 ile Çankırı takip etmektedir.

Günümüze gelindiğinde, Kayseri sanayisi şöyle bir görünüm arz etmekte: Kayıtlara göre sanayi işletmeleri, başta İstanbul (%31) olmak üzere, Bursa (%8), Ankara (%7), İzmir (%5), Konya (%4), Gaziantep (%3), Denizli (%3), Kocaeli (%2), Adana (%2), Tekirdağ (%2), Kayseri (%2), Mersin (%2) olmak üzere; toplam % 71'i on iki ilimizde bulunmaktadır.

2017 sonu için bir bilgiye rastlayamadık. Fakat, aynı bakanlığın "81 İl'in Sanayi Durum Raporu" (2013)'te şu tespiti görmekteyiz. Muhtemelen günümüzde de mertebeler benzeri bir durumda. Buna göre; sanayi işletmelerinin %48'i Marmara Bölgesinde, %17'si İç Anadolu Bölgesinde, %14'ü Ege Bölgesinde, %8'i Akdeniz Bölgesinde, %6'sı Karadeniz Bölgesinde, %5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, % 2'si Doğu Anadolu Bölgesinde.

Kayseri ilinde sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı 1.160. Toplam sanayi işletmesi içerisinde %2' lik bir oran ile sanayisi gelişmiş on birinci il konumunda. İç Anadolu Bölgesinde ki illerin sanayi bakımından değerlendirmesi yapıldığında, %45 ile Ankara ilk sırada yer almakta. Ankara ilini takip eden iller sırasıyla; Konya (%24), Kayseri (%10), Eskişehir (%5), Sivas (%3), Karaman (%2), Kırıkkale (%2), Aksaray (%2), Nevşehir (%2), Yozgat (%2), Niğde (%1), Çankırı (%1) ve Kırşehir (%1) olarak görülmektedir".

Bu bilgileri şunun için önemsiyoruz: Bu sayede, yıllar sonra geriye doğru baktığımızda Türkiye ve Kayseri'nin durumunu net görebilme imkanı bulabiliyoruz. Aslında;

bir anlamda, insanların “Nerden nereye geldik?”, sorusuna yardımcı olabilmek bu çalışmanın amacı.

Planlı Endüstri Alanları

“Planlı Endüstri Alanlar” deyince; imar planlarında belirlenmiş, imar planları çizilmiş “Küçük Sanayi Siteleri”, “Organize Sanayi Bölgeleri” (OSB), “Mobilya Kent” ve “Serbest Bölge”lerden söz edeceğiz. Hayata geçmek üzere olan, “Organize Besi Sanayi Bölgesi” ile ilgili bilgileri daha önce vermiştik.

Bugün itibarıyla (2018 sonu) Kayseri’de, “ihtisas” olmamak üzere üç OSB, bir serbest bölge, 16 küçük sanayi sitesi faaliyet göstermekte. İhtisas Sanayi Bölgeleri bağlamında bir mobilya kent, “besi sanayi bölgesi” ve onun üzerinde “meslek siteleri” mevcut. Bunların toplam alanları da 5 bin hektar yani 50 milyon metrekarenin üzerinde, brüt alanı kaplamakta olup bunun üretime dönük kısmı toplamın yüzde 60’ın yakın bir alana karşılık gelmektedir.

Küçük Sanayi Siteleri

Küçük sanayi siteleri; orta ve büyük ölçekli sanayinin yerel düzeyde gelişmesine öncülük etmek, bunlara lojistik destek sağlamak, yan sanayi olarak yardımcı olmak, beceri isteyen bazı malların üretmek gibi işlevlerini yerine getirerek yerel ve ülke kalkınmasında önemli bir rol üstlendiler. Küçük sanayi siteleri ile, sağlıklı bir yapıya sahip, teknik ve ekonomik yönden çağdaş gereklere uygun, modern işyerleri inşa edilerek, işletmelerin verimlilikleri yükseltilmekte; hem de tamirattan imalata, imalattan seri imalata, dolayısıyla tamircilikten küçük ve orta ölçekli sanayiye geçişe imkan sağlanmaktadır.

Kayseri’de, “Planlı Endüstri Alanları” ile ilgili çalışmalar, erken Cumhuriyet Dönemine denk gelir. Bu bağlamda; 1933’de Vali ve Belediye Başkanı Nazmi Toker tarafından hazırlatılan ve hemşerimiz Burhanettin Çaylak’ın çizdiği “Çaylak İmar Planı”nda, Hava İkmal tarafında, Esenyurt bölgesinde bir “sanayi sitesi” öngörülmüyor. Daha sonra Emin Molu’nun başkanlığı döneminde (1944) (Ösner) ve Kemal Ahmet Aru’nun çizdiği imar planında da, Hacısaki bölgesinde (Çipil), bakırcı, demirci gibi dağınık “işyerlerinin” biraraya getirilmesi için yer ayrıldığını görüyoruz.

Buradan da anlıyoruz ki; 1960 sonrası planlı dönemde ülke genelinde, küçük esnaf ve sanatkarları bir yerde toplanması ve bunun bir politika olarak benimsenmesi, Kayseri’nin

gündemine, 1950'den önce gelmiş. Yine muhtemelen, "Eski Sanayi Kooperatifi" 1950 öncesinde kurulmuş. Bizimkisi bir tahmin. Bunun doğru olması asla rahmetli Osman Kavuncu'nun hizmetlerini küçültmez.

1950 belediye seçimlerinde başkanlığı kazanan Osman Kavuncu'nun ilk ve önemli icraatlarından birisi "Eski Sanayi Bölgesi" oldu. Türünün ilk örneğidir. Zaman zaman Gaziantep'ten falan gelip bu bölgeyi incelerlermiş. Site, o yılların ekonomik şartlarında, iki yılda bitmiş. Üyeler, Emlak Kredi'den kredi almış. Kooperatif Başkanı merhum Nuri Bakır (Nurullah), bu görevin karşılığında ücret falan almamış. Oysa, başkanlık teklif edilenler, ücret istemişler. Rahmetli Bakır, sadece, kurasız dükkân seçme isteğinde bulunmuş. Nitekim, Bankalar Caddesi'ndeki köşe başı dükkânı seçmiş. Komşuları da rahmetli Mustafa Susal, rahmetli Ahmet Tahtasakal ve bizim rahmetli pederdi.

Söz, Eski Sanayi Bölgesi'nden açılmışken ilginç bir anekdot vereceğim. Bunu da bana Kayserililer Derneği Başkanı Ali Ulvi Bakır anlatmıştı. Baba Nuri Bakır, Sanayi Yaptırma Kooperatifi Başkanı... Ama Halk Partili biliniyor... Ki, öyledir de... Demokrat Parti'den başkan seçilen Osman Kavuncu'nun yanına varıyor. Selam kelimadan sonra; "Bak Osman ağa, biliyorsun ben Halk Partili bilinirim... Şayet bu sıkıntı verirse, başkanlıktan ayrılalım, sanayi akim kalmasın!", diyor. Bunun üzerine Kavuncu gülüyor, tüm siyasilere ders mahiyetinde şunları söylüyor; "Öyle şey olur mu Nuri ağa... Türkiye'ye örnek olacak bu siteyi birlikte kuracağız". O günün şartlarında hem de iki yıl gibi kısa bir sürede dükkânlar tamamlanıp sahiplerine dağıtılıyor (1954).

Yine anlatmıştı; Nuri amca bir gün dert yanmış; "Bugünkü aklım olsa, cadde ve sokakları daha büyük tutardım!" dediği yıllar da 2000'ler falan değil, 1960'ın başları. Ufku geniş, müteşebbis insandı. Hem baba dostu, hem de dükkân ve ev komşusu, müteşebbis, Nuri amcayı ve abisi Mustafa amcayı saygı ve rahmetle anıyorum. İkisi de güzel adam idi. Vesselam...

Kayseri'de günümüzde (Ağustos/2018) Kayseri'de, 16 Küçük Sanayi Sitesi bulanmakta. Bunlardan 13'ü merkezde. Diğerleri, Develi, Pınarbaşı ve Tomarza ilçelerinde.

Yine bugün Kayseri'de, belediyelerin bu tür destekleri "sektör" bazına inmiş. Oto Galerici Sitesi, Oduncular ve Kömürcüler Sitesi, Matbaacılar Sitesi, Demirciler Sitesi, Balıkçılar, Sakatatçılar Sitesi, Tekstilciler Sitesi gibi siteler hayata geçmeye başladı.

21.1.1 Eski Sanayi

Kayseri'de 1950 öncesi küçük sanatkarlar şehrin muhtelif yerinde, geliş güzel dağılmıştı. Sözelimi; bakırcıları Kazancılar Caddesi'nde, sobacılar ve pamukçular İskender Lokantası'nın karşısında Bayrampaşa İş Hanı'nın bulunduğu yerlerde; keresteciler ise İç Kale Surlarının güney cephesinde yoğunlaşmıştı. Yine, 1950 öncesinde oto tamircileri

Cumhuriyet Meydanı-Düvenönü arasında, Yoğunburç yakınlarında faaliyete gösterirlerdi. Daha sonra bunlar Orduevi karşısında bulunan Eski Hal içerisine taşınmışlar. Burası daha sonra bir süre hal olarak kullanıldı, daha sonra yeniden imar gördü.

Küçük sanayilerin şehrin çeşitli yerlerine dağılmış olmaları hem verimliliği düşürüyor, hem de görüntü ve gürültü kirliliğine neden oluyordu. Osman Kavuncu 1950 yılında başkan olunca ilk işlerinden birisi küçük sanatkarları ve bazı esnaf/tüccar gruplarını planlı bir mekana taşımak oldu. Bunun için de, (Osner)-Aru planının öngördüğü, Hacısaki'de bulunan, eskiden "Çipil" denilen alan seçildi. Sonradan yapılan ilavelerle bugün burası, yaklaşık 400 dönüme oturmakta; 1.350 işyeri bulunmakta. Dükkanlar 50 ve 100 metrekare olarak yapıldı. Kerestelikler ise 500 metrekare düşünülürdü.

İlk etapta esnaf ve sanatkarların siteye taşınmalarında oldukça sıkıntılar yaşandı. İnsanlar alışkanlıklarını, alıştıkları mekanları kolay kolay terk etmek istemiyorlar, bu nedenle, belediyece terke zorlanıyorlardı. Belediye otobüsleri çırakları, bir müddet bedava taşıdı. Soba, mobilya, bakır eşyanın vs. belediye otobüslerinde taşınmasına izin verildi. Siteye taşınmak istemeyenlerin ham ve mamul maddelerinin şehir içi dolaşımında zabıtaca zorluk çıkarıldı; Hıfz-ı Sıhha Kurulu devreye sokuldu; encümen kararı ile elektrik ve suları kesildi. vs.

Dükkân sahiplerinin taşınmamasına, 1950 belediye seçimlerini kaybeden bazı partilerin, "Enayi Çarşısı" gibi yakıştırmaları ve bundan mülhem vatandaşın, "Gel sanayi, git sanayi/Orada ne işin var enayi!" gibi kafiyeyle söylemleri de destek oluyordu.

Eski Sanayi Bölgesi'nde, 1950 ve 1960'lı yılların ünlü ustaları/firmaları, ayrı bir çalışma konusu. Biz ise, anımsayabildiklerimizin az bir kısmını veriyoruz. Tornacı Cahit Akarsu, motorcu Celal Avkovan. Celal usta, Talaslı aynı zamanda şair. Şiirlerini bir kitapta topladılar. Bir gün, bir dizel motorun bir türlü ayarını yapamıyor. O stresle eve gidiyor... Gece rüyasına, dizel motorların mucidi (Dizel) giriyor ve tarif ediyor...

Soyadını anımsayamadığım kaynakçı Hilmi usta. Tenekeci Ahmet Arzu. Pompacı Nihat Elibüyük ve Ulvi Güneri, Mustafa Danaoğlu (Tornacı Hafız), elektrikçi Ömer Çat, Elektrikçi Dayı (Mustafa Dayıoğlu), Elektrikçi Musa Hızıroğlu. Akücü Hamdi Tilev, Elektrikçi Ali Biricik. Pompacı Nuh Yapışlar. Elektrik Panosu Fehim Bamyacıoğlu, mermerci Mustafa Tokluoğlu ve oğulları. Mustafa Bakır, Tornacı aynı zamanda matkap imalatı da yapan Abdullah Birdal. Marangoz Necati Oğuzman. Pompacı Nuh Yapışlar. Elektrikçi Mustafa Elitaş, Oto tamiri (Volkswagen) Mehmet Zennecioğlu. Aral Pompa Cahit Aral. Karasörcü Ali Tiryakioğlu; kerestecilerden Yağcıoğlu, Sürekçi, Başyazıcıoğlu, Sağıroğlu, Aksoy, Kalpaklıoğlu aileleri vd. Eski Sanayi'nin ilk isimlerinden bazıları.

Yeni Sanayi

Osman Kavuncu 1957 yılında milletvekili oldu, küçük sanayi siteleri ile ilgili gelişmeler de durdu. Daha sonra 1963 yılında Mehmet Çalık Başkan olunca, Küçük sanayi sitelerinin yapımı da yeniden hız kazandı. Bunlardan Yeni Sanayi Sitesi, DSİ Bölge Müdürlüğü ile Şeker Fabrikası arasında bulunmakta; 250 dönüm bir alana oturmakta olup iki aşamada yapılan dört siteden oluşmakta. Birinci aşamada bir, ikinci aşamada da üç site yapıldı. Üç sitede toplam 1.250 işyeri vardır. Birinci aşama ya da birinci site Mehmet Çalık'ın belediye başkanlığına rastlar ve ana omurgayı teşkil eder. Burası eski bloklar olarak anılır (Gazali-Zuhal Cadde ve geçitler) yani orta kısmı kapsar. Ana omurgayı teşkil eden bu kısmın kooperatif başkanlığını Kemal Cabat yaptı ve inşaat 1973 yılında bitti. 156 metrekairelik 450 dükkandan oluşmakta.

Şeker Fabrikası ve DSİ taraflarına rastlayan ikinci aşama, Niyazi Bahçecioğlu'nun başkanlık dönemine; bitimi ise 1980'lerin ortalarına rastlar. İkinci aşamanın yapımında kooperatif başkanı Süleyman Hüsrevoğlu'dur. Her bir dükkan 112 metrekaire olup, dış kullanım alanıyla 135 metrekairedir. Banka, ticarethane, benzin istasyonu vs. olarak kullanılan kısımların alanları ise farklıdır. İkinci aşamanın bu ilk sitesinde 850 işyeri mevcuttur.

İkinci aşamanın ikinci sitesi Traktörcüler Sitesidir. İkinci aşamanın üçüncü sitesi ise kooperatif başkanlığını Mehmet Ayata'nın yaptığı Marangozlar Sitesi'dir ki ikisinde toplam 400 işyeri mevcuttur.

Site'de Baldöktü ailesi tarafından yaptırılan, sanayide çalışan çıraqlara eğitim veren, 200'ün üzerinde yatılı öğrenci istihdam edebilen, 3.000 civarında öğrenci kapasiteli Ayşe Baldöktü Mesleki Eğitim Merkezi mevcuttur. Bu okul, 1977 yılında Merkez Endüstri Meslek Lisesi bünyesinde eğitim ve öğretime başlamış ve bilahare 1989 yılında sitede ki binasına taşınmıştır. Yine bu sitede, Esnaf ve sanatkarların katkısıyla, Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi ve İmam-ı Gazali Camii Vakfı tarafından yaptırılan iki tane ikişer bin cemaat kapasiteli cami vardır. Ayrıca, Oto Sanatkarlar Odası, PTT, Elektrik Şirketi, KASKİ, Sağlık Kabini, KOSGEB, Banka gibi hizmet veren birimler mevcuttur. Günde ortalama 2.500-3.000 araç girmektedir. Yetkililerce 30 ila 40 bin kişilik bir istihdamdan söz edilmekte ise de bu rakamın abartılı olduğunu düşünüyorum.

21.1.3 Ağaç İşleri Küçük Sanayi Sitesi Ya Da Osman Kavuncu Sanayi Sitesi

S.S. Ağaç İşleri Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi 13 Kasım 1969 yılında Necati Oğuzman, Hayri Çetin, Seyit Mutver ve Şükrü Baktır tarafından kuruldu. 31.03.1975 tarihinde yapılan genel kurulda ise Yönetim Kurulu'na Mehmet Ayata, Kemal Güner,

Kenan Civelek, Emrullah Büyükgedikli ve H. Ali Demirçalı seçildi. Kooperatif yeniden işlevsel hale gelmeye başladı.

Anbar Mahallesi Orta Oklar mevkiinde bulunan 600 dönümlük arsanın bir kısmı pazarlık sonucu, diğer kısmı da arsa ofisince kamulaştırma yoluyla kooperatifin mülkiyetine geçti. İmar planı ve proje işleri iki yıl gibi kısa bir sürede tamamlandı ve 1981 yılında binaların yapımı gerçekleştirildi. İmar planı yapımı esnasında, mevcut arazinin, “tarım arazisi “ olduğu gerekçesiyle DSİ ve diğer kuruluşların itirazı oldu. Bu itilafli süreç, işin gecikmesinde önemli bir rol oynadı. Kayseri’nin onaylı Nazım İmar Planı’nda burasının “Küçük Sanayi Sitesi” olarak ayrıldığıının ve ayrıca; 1980 askeri yönetiminin ve dönemin Vali /Belediye Başkanı merhum Fevzi Yetkiner’in itilafın çözümüne katkıda bulunduklarını belirtmek isterim. 1990 yılında kura çekimi sonucunda hak sahiplerine teslim edilen sitede, 4 değişik türde işyeri planlandı. Toplam 850 adet imalathanenin yanı sıra banka, PTT, lokanta, idari binalar ve çıraklık okulu bulunan 85 adet sosyal tesis mevcuttur.

Çıraklık okulu, Osman Kavuncu Çıraklık Eğitim Merkezi ismiyle faaliyette olup 3.500 öğrenci kapasitelidir. Bu sosyal tesisler, sitede çalışan fakir, fukara ve yetim çırakların eğitimi, beslenmesi, giyim-kuşamının temini vs. amacıyla kurulan Ağaç İşleri Mehmet Ayata Vakfı’na devredildi.

Güneyinde Organize Sanayi Bölgesi, batısında Serbest Bölge bulunan bu Site’nin yapımın SOTOKON isimli bir İsviçre firması üstlendi. Bunun Türk ortağı da vardı. Yüklenici firma iflas etti. Bunun üzerine Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’ndan olur alınarak ve firmanın araç/ gereç, iş makineleri, banka teminatı vs. irat kaydedilerek inşaat, yönetimce emaneten yürütüldü ve tamamlandı.

Demirciler Küçük Sanayi Sitesi

Ankara yolu 1. OSB’nin girişinde bulunan ve 2003 yılında hizmete giren bu sanayi sitesi, 152 bin m² alan üzerinde kredisiz inşa edilmiştir. 60 ila 420 m² arasında değişen 326 işyerinin bulunduğu sitede hâlâ 200’e yakın işyeri mal ve hizmet üretmektedir. Bunun hemen batısında Osman Kavuncu Sanayi Sitesi bulunmaktadır.

Orta Sanayi Bölgesi

1979 Yılında, yaklaşık 15 dönümlük bir arsa üzerinde 55 dükkanla faaliyete geçti. Ana Tamir Fabrikası’nın karşısına düşen bu bölge, Değirmencilik İşletmesi’nin arsasında yapılan bir imar planı değişikliği ile gerçekleştirildi. Kredi kullanılmadı. O dönemki ortaklar parselleri dükkan karşılığı kooperatife devretti. Bu dönemde belediye başkanı, Niyazi Bahçecioğlu’ydu.

Birlik Mensucoat Fabrikası ile TEİAŞ'a ait indirici merkez arasında yapılan bir imar uygulaması ile ortaya çıkan işyerlerini de bu bölgeye katabiliriz. Burası ile ilgili imar düzenlemesi, Mehmet Çalık dönemine rastlar. Bu bölgede, 1960'lı yıllarda kurulan ve çelik üreten, işleyen Mavi Çelik bulunmaktaydı. Mavi Çelik, döneminin çok önemli tesislerindendi.

Doğu Sanayi Sitesi

Doğu Sanayi Sitesi olarak bilinen bölge aslında: a. Orta kısımlara rastlayan Doğu Sanayi Sitesi, b. Çevreyolu üzerinde bulunan Keresteciler Sitesi, c. Argıncık Küçük Sanayi Sitesi ve d. Argıncık Kayabaşı tarafına düşen Halıcılar Sitesi'nden oluşan büyük bir sitedir. Bu durumda Kayseri merkezinde, 6 değil 9 adet küçük sanayi sitesinden söz etmek gerekir.

Bu sitede kereste, doğrama, mobilya iskeleti, koltuk döşeme, boya, hırdavat, mobilya, mutfak dolapları, mermer ağırlıklı mal ve hizmet üretilmektedir. Yaklaşık 200 dönüme oturan bu sitelerde yine yaklaşık 500 adet işyeri bulunmaktadır. Yapımına, 1970'lerin ortalarında başlanmış ve 1980'lerin sonlarına doğru tamamlanmıştır.

Develi Küçük Sanayi Sitesi

1973 yılında faaliyete geçti. Yaklaşık 100 dönüm alan oturmakta olup 248 işyeri mevcut olup tamamı doludur.

Pınarbaşı Küçük Sanayi Sitesi

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın % 80 kredi desteği ile yapılmış olup 70 dönüm alana oturmaktadır. Sitenin inşaatı tamamlanmış, ortaklara dağıtılmıştır. 104 ortağı ve 12 satış dükkanı bulunan bu sitenin altyapı sorunu yoktur. Doluluk oranı, % 74'tür.

Tomarza Küçük Sanayi Sitesi

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın % 60 kredi desteği ile kurulan bu site iki aşamada yapılacak ve yaklaşık 143 dönüme oturacak 80 işyeri ve sosyal tesisi bulunacaktır. 2001 yılında birinci aşamaya ait 27 dükkanın ihalesi yapılmıştır. 2007'de faaliyete geçmiş. Bugün, 20 dönüm alanda 55 işyeri mevcuttur. Doluluk oran % 95'tir.

Kayseri’de Küçük Sanayi Siteleri (KSS) (% Ağustos/2018)

Adı	Faaliyete Geçtiği yıl	Alan m ²	Toplam İşyeri	Boş İşyeri	Doluluk Oranı	İstihdam (Yaklaşık)
Eski Sanayi Sitesi*	1957	417.637	1.350	-	100,0	6.810
Yeni Sanayi Sitesi	1972	803.432	3.033	-	100,0	18.304
Develi KSS	1973	97.400	248	8	97,0	496
Orta Sanayi Bölgesi	1979	71.328	55	-	100,0	139
Doğu Sanayi Sitesi	1985	225.860	280	-	100,0	588
İmalatçılar Pazar. Sanayi Sitesi	1985	-	220	-	100,0	409
Osman Kavuncu Sanayi Sitesi	1985	477.000	850	-	100,0	3.560
Argıncık Sanayi Sitesi	1992	122.114	220	-	100,0	403
Pınarbaşı Sanayi Sitesi	1999	67.350	104	27	74,0	230
Kayseri Demirciler Sanayi Sitesi	2003	152.000	326	33	90,0	1.500
Tomarza KSS	2007	20.000	55	3	95,5	110
Erciyes KSS	2014	831.689	765	48	90,0	5.500
Kayseri Otomobil Servisleri KSS	2014	195.000	137	-	30,0	400
Metalsan KSS	2016	-	401	120	70,0	1.010
Otosanayicileri KSS**	2016	32.663	66	-	-	-
Kocasinan Keresteciler KSS***	-	-	19	-	-	-
TOPLAM		3.513.473	8.129	239	97,0	39.459

Kaynak: <http://www.kayseri.gov.tr/sanayi-gelistimi>

Mobilya Kent

Başkanlığını Mustafa Çevrim’in yaptığı, Erciyes Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi (ERCİYES KSS) bünyesinde, Kayseri Oymağaç semtinde (köyünde) yapımı devam eden, içerisinde 1.100 bağımsız yerin bulunduğu Türkiye’nin en büyük esnaf sitesi “Mobilya Kent” projesi ile mobilyacılar, mallarını üretim/satış imkânına kavuşacak. Bu projeye; Kayseri Mobilyacılar Odası, Kocasinan Belediyesi ve Orta Anadolu Kalkınma Birliği’nin de desteği olduğunu belirtelim.

Türkiye’de birçok sektöre ilham kaynağı olacağı, KOBİ ve sanayinin gelişmesi; sayısının artmasında rol oynayacağı düşünülen “Mobilyakent Projesi” aslında devletin bir stratejik projesidir. 2008 yılında Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın çağrısı ile “Mobilya

* Bazı kayıtlarda 1954 geçiyor.

** Taşınma Aşamasında

*** İnşaat Devam Ediyor

AltYapısının Güçlendirme Projesi" (MOBİTEK) bağlamında düşünülen "Mobilyakent Projesi", Kayseri tarihinin son yıllardaki büyük ve önemli özel yatırımı durumundadır. Arsa, altyapıları ile birlikte 2 milyar TL'lik yatırım yapılmaktadır.

MOBİTEK'in bakanlıkça kabul görmesi ile belediyeler "Mobilyakent Projesi"e arsa, imar ve altyapı konusunda destek verdi. Bu amaçla TOKİ devreye sokuldu. Bunun için, döneminin AK Parti Grup Başkan vekili ve Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş'ın desteği yadsınamaz. Recep Tayyip Erdoğan talimatı ile TOKİ ilk defa sanayi sitesi yapım işine de girdi.

Projelerin üretim yerleri şu anda teslim edilmiş olup 400 bin m² kapalı alanda 764 işyeri bulunmaktadır. Alış Veriş Merkezi (AVM) inşaatı tamamlanma aşamasına gelmiş, 2019 yılında açılması için çalışmalar devam etmektedir. "AB Hibesi" ile gerçekleşen "Mobilya Teknolojisi Geliştirme Merkezi" projesinin inşaatı tamamlanmış makine ve ekipmanları alınarak üyelerimize hizmet vermeye başlamıştır.

Şehirde mobilya adına ne üretiliyorsa içinde sergileneceği; bunları yurt içine ve yurt dışına satılarak şehre ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir AVM yapıyor. Türkiye'nin büyük mobilya üretim merkezi olan ilimizdeki mobilyacıların üretim, satış ve pazarlama sorunlarına çözüm üreterek, sektörün dünya mobilya sektöründeki payını artırmak amacı ile başlamış olunan bu Proje 3 ana bölümden oluşmaktadır:

1.750 adet üretim yeri bulunmakta. Bunların büyük bölümü 1950'li yıllarda yapılan Eski Sanayi Bölgesinde, şimdi, 2-3 katlarda faaliyet gösteren kiracı KOBİ'lere düz zeminde mobilya üretimine uygun 270 m² ile 1.300 m²'ye arasında, fabrika niteliğinde sunulan yerler.

2. Mobilya teşhir isteyen bir üründür, toptan satışlarda kar marjları düşüktür. Bu nedenle burasına teşhir ve satış amacın yönelik olmakla birlikte, ayrıca; halı, perde, aydınlatma, ev tekstili, beyaz eşya gibi dekorasyonu destekleyecek sektörlerin de içinde bulunduğu 300 bin m² kapalı alandan oluşan Türkiye'nin en büyük AVM'si de diyebiliriz. Yurt içine ve yurt dışına toptan; yine yurt içine perakende ürün satabilmek ana hedefler arasında bulunmaktadır.

İtalya, Almanya, Çin vb. gibi mobilya sektörünün önde gelen fuarlarında stant açarak Türk mobilyasını tanıttacak ve burada tanıştığımız ziyaretçileri sektörün durgun geçtiği kış aylarında ülkemize getirecek ve ihracatımızı artıracaktır.

3. Mobitek Mobilya'yı, kg olarak düşünüldüğünde İtalyan mobilyası kg değeri 10-15 \$, Çin ve diğer ülkeler kg değeri 2,5-4 \$. Bizim mobilyamız ise 1,5-3 \$ arasında ihraç edilmektedir. Mobitek Projesi ile önce katma değerli mobilya tasarlanacak, ürüne model veren ortak kısımlar üretilerek KOBİlere verilecek, onların ürün tamamlayıp bitirmesiyle

de yüksek katma değerli mobilyalar ihraç edecek “Pazarlama Birimi” devreye girerek ihracatı artırma hedeflenmektedir.

Mobitek çevreye de duyarlı, talaş ve odun parçaları gibi atıkları hiçbir kimyasal madde kullanmadan presleyerek odun haline getirerek doğaya hiçbir atık madde bırakmayacaktır. Çatılara kurulan 5 MW güneş panelleri (GES) ile kendi enerjisini üretecek. Yaklaşık 7,5 milyon \$ yatırım ile gerçekleşen GES’lerden üretilen elektrik sitenin ihtiyacını karşılayacak; ihtiyaç fazlası satılacak. Proje içerisinde 2 blok iş merkezi ve misafirlerin ağırlanacağı otel yapımına müsait arsa bulunmaktadır. Akaryakıt istasyonunu yakın zamanda hizmete girecektir.

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)

Türkiye’de 1960’lı yılların başında başlayan planlı kalkınma dönemi ile birlikte, büyük illerimizden başlayarak her ilde Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulmaya başladı. İlk örneği 1962 yılında Bursa’da kurulan OSB. 1990’lı yıllardan itibaren bazı büyük illerde 2. ve 3. OSB’lerin kurulması biçiminde gelişim göstermiştir. OSB’lerin kurulmasındaki temel amaç; Avrupa’da sanayileşmiş ülkelerdeki örneklerinde olduğu gibi, ülke bütününde sanayiye dayalı ekonomik kalkınmanın dengeli biçimde yapılması, bölgeler arası farklılıkların giderilmesi, bölgelerde istihdamın ve nitelikli işgücünün artırılmasıdır. Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma sürecine girebilmesi için uluslararası rekabet düzeyini artırması gereği açıktır. Dünya ölçeğinde rekabet edebilmenin temel kuralları verimlilik ve teknolojik gelişimdir. Teknolojik gelişimi süren temel unsurlar ise araştırma-geliştirme ve yenilikçiliktir.

Türkiye teknoloji geliştirme yeterliliğini artırma yönünde son yıllarda önemli çabalar göstermekte, bu alanda önemli destekler vermekte, teşvik edici yasal düzenlemeler yapmaktadır. Türkiye’nin bu teknoloji geliştirme hamlesine uygun zemin hazırlayacak olan üniversiteler başta olmak üzere araştırma kurum ve kuruluşları ile özel sektörün bu alandaki çalışmalarının sinerji oluşturabilecek bir işbirliği içinde yoğunlaştırılması arzulanan bir durumdur.

Bu kapsamda ülkemizde 50 yıldan bu yana faaliyette bulunan ve sanayileşmenin temel uygulamalarında önemli ölçüde olgunluk düzeyine ulaşmış bulunan OSB’lerin, Türkiye’nin teknoloji geliştirme kapasitesine önemli katkılar yapabileceği açıktır. Türkiye’nin teknoloji geliştirmesi ile birlikte yenilikçi üretimde yeterliliğinin artırılmasında OSB’lerin nasıl katkı verebileceğinin, OSB’lerin teknoloji üretme yeterliliklerinin artırılması yönünde nasıl kurumsallaşabileceklerinin belirlenmesi bu projenin temel amaçları içindedir.

Bununla birlikte bu proje ile Türkiye bütünü göz önüne alındığında; yenilikçilik ve teknoloji geliştirme alanlarında faaliyet gösteren kurum, kuruluşların katkı ve görevlerinin belirginleştirilerek mükerrerliklerin önlenmesi, Türkiye teknoloji geliştirme sisteminin bütünü göz önüne alındığında; toplam verimlilik ve etkinliğinin artırılması projenin önemli çıktıları olarak görülmektedir. (www.anahtar.sanayi.gov.tr)

OSB'ler iki grupta toplanmaktadır: Birincisi Karma OSB'ler, ikincisi ise İhtisas OSB'leri. Ülkemizde irili ufaklı 310 adet OSB mevcut olup ülkemizin dört bir yanına yayılmış durumdadır. (www.osbbs.sanayi.gov.tr/citylist.aspx, 05.09.2018) Fakat OSB Üst Kuruluşu (OSBÜK) web sitesinde kendi üyesi olarak 324 OSB belirtilmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kurulu (OSBÜK)

OSBÜK, OSB'ler arası uygulama birlikteliği ve işbirliğini sağlamak, dayanışmayı temin etmek, OSB'lerin sorunlarının çözümüne yönelik ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimde bulunmak ve çalışmalar yapmak, bakanlık ile OSB'ler arasında koordinasyonu sağlamak ve bakanlıkça verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan bir özel hukuk tüzel kişiliğidir.

OSBÜK'ün organları; genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu ve genel sekreterliktir. Tüzel kişilik kazanan tüm OSB'lerin, OSBÜK'e üyeliği ve belirlenen aidatı ödemeleri zorunludur.

OSBÜK'ün görev ve yetkileri, teşkilatlanma ve işleyişi, organları, gelirleri ve bütçesi ile yönetim ve denetimine dair usul ve esaslar bakanlık tarafından yürürlüğe konulan yönetmelikle düzenlenir.

OSB Üst Kuruluşu'nun amaç, kuruluş ve işleyişi ile uygulama şartları; Resmi Gazete'nin 22.08.2009 tarihli ve 27327 sayılı nüshasında yayımlanan "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" nin OSB Üst Kuruluşu başlıklı ONİKİNCİ BÖLÜM altında yer alan 143. maddeden 173. maddeye kadar olan madde hükümlerine göre düzenlenmiştir.

15.04.2000 tarih ve 24025 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan OSB Kanunu ve ilk defa 01.04.2002 tarihli ve 24713 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi ile mevzuat düzenlemeleri sonrası 24.10.2002 tarihinde aşağıda isimleri yazılı tüzel kişiliğini kazanmış 9 OSB temsilcisi bir araya gelerek OSB Üst Kuruluşu Kurucular Kurulu'nu oluşturmuştur.

Kurucu Üyelerin Adı Soyadı Temsil Ettikleri Kuruluş

Bülent KOŞMAZ (Manisa Ticaret ve Sanayi Odası OSB), A.Okan ÇAĞLAR (Gebze OSB), B.Burak UYGUNER (İstanbul Deri OSB), Niyazi AKDAŞ (Ankara Sanayi Odası I. OSB), Tanju BEŞTAŞ (Denizli OSB), Sinan TURGUT Samsun Merkez (OSB), N.Atıl AKKAN (İzmir Aliağa

OSB), Akif EKİCİ (Gaziantep OSB) ve Suat ÖZTÜRK (Elazığ Hayvan Ürünleri OSB). Bugün OSBÜK Yönetim Kurulu'nda Kayseri OSB Başkanı Tahir Nursaçan görev yapmaktadır.

Kayseri OSB'leri

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi (Kayseri OSB)

1980 öncesi büyük sanayi tesisleri gelişigüzel bir biçimde, değişik yerlere, ruhsatsız kuruluyordu. Bir girişimci, bir sanayi tesis kurmak istediğinde, gösterilebilecek planlı bir alan yoktu. Bu ise, karmaşık bir hal, yerleşim yerleriyle iç içelik oluşturuyordu. Gösterilebilecek bir imarlı sanayi parseli olmadığından, elektrik işletmesi de, imar kanunu hükümlerine aykırı olarak elektrik bağlıyordu. Öyle ya, “yapı kullanma izin belgelerini” bir yana bırakın, ruhsatları bile yoktu.

Sanayi tesislerini bir araya getirmek amacıyla Kayseri 1. Organize Sanayi Bölgesi (Kayseri OSB); Kayseri Sanayi Odası, Kayseri İl Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Sanayiciler Derneği tarafından 1976 yılında kuruldu. Kayseri OSB, Kayseri sanayisi için önemli bir dönüm noktası oldu. Kuruluş aşamasında ve takip eden süreçte sıkıntılar çeken Kayseri OSB, 1989 yılında üretime geçebildi. Düşünebiliyor musunuz? Parsel tahsisinde zorluklar çekiliyor, nedense, sanayici pek itibar etmiyordu.

Kuruluştaki yaklaşık 600 ha olan OSB bilahare yapılan ilave ile 1.200 ha'a çıktı. Hiçbir ruhsatı olmayan, Hacılar Belediyesi sınırları içerisinde bulunan Hacılar Özel OSB'nin içine katılmasıyla ve ayrıca Hürmetçi Sazlığına doğru 400 ha daha alanın genişlemesiyle Kayseri OSB'nin oturduğu alan yaklaşık 23 milyon metrekareye (2.200 ha.) ulaştı. Kayseri OSB'de bugün itibari ile 1.179 firma işletmede (Ağustos/2018). 305 üye (%25,3) ile en fazla olan sektör metal ürünleri ile ilgili. Bunu 283 firma (%23,4) ile mobilya ve ahşap ürünleri izliyor. 126 üye (%10,4) ile ambalaj ve plastik ile iştigal edenler üçüncü sırada. Fuarçılık alanında ülkemiz ekonomisine önemli katkılar sağlaması hedeflenen, Kayseri OSB himayesinde yaptırılmakta olan Kayseri Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi inşaat çalışmalarına hızla devam ediyor.

Bugün (2017), “Dağıtım Lisansı” olan Kayseri OSB'nin aylık elektrik tüketimi ortalama 90 milyon kwh'a olup yıllık 1,32 milyar kWh'e ulaşmış durumda. Doğalgaz tüketimi yıllık 115 milyon Sm³ (Standart metreküp), su tüketimi, yaklaşık, yıllık 6,3 milyon m³ olarak gerçekleşti. Sanayiciler daha yakın hizmet sağlanması amacıyla SGK, KOSGEB ve İŞKUR gibi kurumlara yer tahsis edildi; bankalara, ortak sağlık birimlerine, noterden pastaneye kadar muhtelif ihtiyaçlara yönelik iş yerleri açıldı.

Kayseri OSB, ülkenin en büyük kapasiteli Güneş Enerji Santrali'nı (GES) kurdu. Ahmet Hasyüncü döneminde 18 MWp gücündeki santrale, Nursaçan Dönemi'nde 36 milyon dolar harcanarak kurulan 32,4 MWp güç eklenerek toplam 50,6 MWp'ye ulaştı. 930 dönüm arazi üzerine kurulan bu santralden yılda 82 milyon kWh elektrik hedefleniyor. Üretilen enerji için "10 yıl devlet alım garantisi" verildi. Atık su arıtma tesisi faaliyete geçti. Tesis, 40 bin m³/gün kapasiteli. Tesiste fiziksel-kimyasal ve biyolojik arıtma gerçekleştirilmekte.

METEM Mesleki Teknik Eğitim merkezimiz 2012-2013 öğretim yılında 205 öğrenci ile eğitim hayatına başladı. METEM in 350 yatak kapasiteli yurt, spor salonu ve 6 adet atölyesinin tamamlanması planlanmakta. 24. Cadde üzerinde imar planına konmuş bulunan yeni Cami inşaatı çalışmaları; zemin iyileştirme ile başladı.

Yönetim Kurulu Başkanı Tahir Nursaçan (Ağustos/2018). Bölge Müdürü Ali Yaprak. Kuruluşundan itibaren merhum Harita Mühendisi Aydın Baydar Bölge Müdürlüğü yaptı. Ondan sonra Sami İmren Geldi. İmren'den sonra bu görevi Orhan Akşit üstlendi.

Müteşebbis Teşekkürle yönetilirken Kayseri valileri heyet başkanıydı. En sonuncusu Nihat Canpolat. Başkan yardımcılığını da Kayseri Sanayi Odası (KAYSO) Başkanı yürütüyordu. Statü değişikliğinde KAYSO Başkanı Mustafa Çapar idi. Seçimde aday oldu, Ahmet Hasyüncü kazandı. Hasyüncü, ilk Yönetim Kurulu Başkanı olup OSB'nin 1.200 hektardan 2.200 küsur hektara çıkmasında önemli görev yaptı.

Mimarsinan OSB

Kayseri-Malatya karayolu üzerinde, şehir merkezine 12 km uzaklıkta kurulan Mimar-sinan OSB; Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 12 Şubat 1998 tarihli ve 1202 sayılı yazıları ile Kayseri valisi başkanlığında Kayseri Sanayi Odası ve Mimarsinan Belediyesi'nin 5 kişilik müteşebbis temsilcileri ile kuruldu. İlk müteşebbis teşekkül heyet toplantısı 14.04.1998 tarihinde Vali Mustafa Yıldırım başkanlığında yapıldı. Bu toplantıdaki diğer Üyeler Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Çapar, Şaban Elmaağaçlı, Mimarsinan Belediye Başkanı Ali Osman Öztömür ve Ali Dölek idi. Yine bu dönemde, bölge müdürlüğüne merhum Aydın Baydar atandı.

1998 sonunda İller Bankası'na hali hazır haritaları hazırlattı. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na 23.06.1998 tarihinde OSB ye ait iç talimatnameyi onayladı. OSB nin arsa tahsislerinin 1998 yılı 8. ayında dolar (1m²'si 1\$) ile yapılması kararlaştırıldı. Bu yılda toplam 12 adet katılımcı tahsis talebinde bulunmuş ve ilk peşinatlarını yatırmışlardır.

OSB de 27.10.1999 tarihinden itibaren müteşebbis heyet başkanlığını Vali Nihat Canpolat yürütmeye başladı. İmar planı ve altyapı projeleri 04.12.2000 tarihinde ihale edilmişti.

Bölge mevcut olan 468 ha’lık alana ilave olarak 142 ha’lık, Malatya Karayoluna sınır olan genişleme kısmı ile toplam 610 ha büyüklüğüne ulaştı. 322 sanayi parseli mevcut. 146’sı üretime geçti, 176 sanayici projelerini onaylatıp ve inşaat ruhsatlarını aldı, 82’si inşaat halinde (2014).Bugün (2018) Yönetim Kurulu Başkanı, Abdullah Oğuzbaş. Müteşebbis Teşekkül Başkanı da Mehmet Büyüksimitçi. Büyüksimitçi Yönetim Kurulu Başkanlığını, Kayseri Sanayi Odası Başkanı olunca Oğuzbaş’a devretti. Bölge Müdür de A. Bahri Uludağ.

Mimarsinan Organize Sanayi Bölgesi’nde firmaların sektörlerde dağılımına baktığımızda gıda üzerine bir yoğunlaşma olduğunu, bunu inşaat yapı malzemeleri ve mobilyanın takip ettiğini görmekteyiz.

Mimarsinan OSB’nin Faaliyet Konularına Göre Sayısı (Ağustos/2018)

Konusu	Sayı	Konusu	Sayı
Ahşap, Ağaç İşl. Orman Ürünleri	4	Kimya /Temizlik Ürünleri	5
Ambalaj Plastik	27	Maden, Mermer Granit	13
Asansör	10	Makina	15
Beyaz Eşya, El. Ev Aletleri	3	Metal Ürünleri	43
Elektrik Elektronik	23	Mobilya	56
Gıda	85	Otomotiv Ve Yan Sanayi	2
İnşaat Yapı Malzemeleri	61	PVC Pencere Kapı Sistemleri	18
Reklam, Tanıtım	5	Diğer	13
Tekstil	11	Toplam	394

Kaynak: Mimarsinan OSB

Bölge Müdürlüğü; 1 Bölge Müdürü, 45 personel, 2 danışman ve 7 hizmet elemanı ile kendi hizmet binasında sanayicilerimize hizmet vermektedir. Bölge müdürü ise Ahmet Ziya Beşparmak. Bir önceki bölge müdürü ise, Mehmet Özkantar idi.

İncesu OSB

İncesu Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri’ye 37 km uzakta, İncesu mücavir alanı içerisinde, Kayseri-Niğde karayolu üzerinde TAKSAN’a komşu. Bölgenin, yer seçimi çalışmalarına 1994 yılı Temmuz ayında başlandı; sonra Kayseri 2. Organize Sanayi Bölgesi adıyla kuruldu. Yer seçimi esnasında Kayseri Valisi Saffet Arıkan Bedük, Kayseri Sanayi

Odası Başkanı Mustafa Çapar, Kayseri Sanayiciler Derneği Başkanı Memici Kızılkaya ve İncesu Belediye Başkanı Mehmet Gönen idi. “Teklif” bölgenin kuruluşuna önemli katkıları olan Vali Bedük’ten geldi.

Sonradan adı Kayseri-İncesu Organize Sanayi Bölgesi olarak değiştirildi. Kayseri Valiliği, Kayseri Sanayi Odası, Kayseri Sanayiciler Derneği ve İncesu Belediyesi tarafından 2 Ocak 1996 tarihinde, imzalan sözleşme gereği, Müteşebbis Teşekkül Heyeti teşkil edildi. Bu arada, Bedük ayrılmış ve Valilik vekaletle yönetiliyordu. Sonra, yerine gelen Vali Mevlüt Çetinkaya, vekalet eden vali muavinini saymazsak, ilk Müteşebbis Teşekkül Başkanı oldu.

İlk Bölge Müdürü de İnşaat Mühendisi Ahmet Sarıkoç. Sarıkoç’tan sonra, İnş.Y.Müh. Cemal Oğuzhan bu görevi yürüttü. **Çapar’ın kuruluşundan beri gayretlerini; bugüne gelmesinde, bir önceki Yönetim Kurulu Başkanı Halit Özkaya’yı da unutmamak gerekir. Tabii, görev alan diğerlerini de...**

İlk aşamada 200 hektar (ha) olarak planlandı. İmar planı ve altyapı projeleri yapılırken, talep üzerine, 1997 yılı yatırım programında bölge alanı 610 ha’a çıkartıldı. Buna bilahare 130 hektar ilave ile toplam alan 740 ha. oldu.

2 Nisan 1998 tarihinde bakanlıkça onaylanan imar planında toplam alanı 390 ha olan 5 bin ile 279 bin m² arasında değişen “6 tip” 157 sanayi parseli mevcuttu. Sonra bu 150’ye düştü. Bunun 146’sı tahsisi edildi, dördü tahsisi harici bırakıldı. Geri kalan 210 ha., idari bina, sosyal tesisler, yeşil alan, yollar, otoparklar, arıtma tesisi ve sağlık koruma bandı olarak ayrıldı. Bu alan içerisinde yer alan 205 dönüm arazi üzerine DDY iltisak hattı yapımıyla ilgili süreç başlatılmıştır.

Şimdi Yönetim Kurulu Başkanı Ali Baktır ve Müteşebbis Teşekkül Heyeti Başkanı Kayseri Valisi Süleyman Kamçı. Genel Müdür İnşaat Mühendisi Recep Yıldız. OSB yasası çıkana kadar yönetim kurulu yoktu. Bu görevi de Müteşebbis Teşekkül Heyeti Başkanı vali yürütüyordu. Sanayi Odası Başkanı, ikinci başkan olarak görev yapıyordu. Yönetim kurulu sonradan oluştu.

15 Nisan 2000 tarihinde yayınlanan OSB Kanunu gereğince İncesu OSB 11.04.2001 tarihinde, 4562 sayılı OSB Kanununa göre kuruluşu yenilenmiş ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca 124 sicil numarası ile tescil edilerek özel tüzel kişilik kazandı.

Bölgeye ait imar planı ve altyapı projeleri (yol, içme suyu, kanalizasyon yağmur suyu, AG, OG, elektrik enerji) 23 Ağustos 1999 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca onaylandı. Demiryolu iltisak hattı yapımı için projelendirme çalışmaları 2012 yılı sonu itibariyle DDY Genel Müdürlüğünce başlatıldı.

19,7 km'lik imar yollarının (15,20,30 m genişlikte) alt temel inşaatı tamamlandı. Bölge giriş yolu ve yapılaşmanın yoğun olduğu caddelerimiz kilitli beton parke kaplama yapılarak hizmete sunuldu. 2017 yılı sonu itibariyle toplam yapılan kilitli beton parke yol uzunluğu 15 km'ye ulaştı. AG-OG elektrik şebeke tesis inşaatı bitirilmiş olup her parselde elektrik mevcuttur.

Aylık ortalama elektrik tüketimimiz 4-5 Milyon kWh; aylık ortalama doğalgaz tüketimimiz 900 bin m³ seviyesinde. Doğalgaz iletim hattı bölge içerisine kadar 8" çelik boru ile getirilmiş, bölge içi dağıtım hattı çelik ve PE hatla yapılmış, 1 parsel bağlantıları tamamlanmıştır.

2 adet sondaj su kuyusu açtırılmıştır. Toplamda bu iki kuyudan 50 lt/sn debi elde edilmektedir. Buradan terfi hattı ile depoya su basılmaktadır. 5 bin m³ 'lük su depomuzdan şebekemize ortalama 10 atü basınçla su verilmektedir. Fiber internet altyapısının yapımı tamamlandı.

Bölge sahasına batı cephesindeki dağ eteğinden gelecek yağmur suyu taşkınına koruyacak 3,5 km'lik açık beton kanal yaptırılmış, ayrıca bölge etrafı beton direkli tel çit ile korumaya alınmıştır. Atıksu arıtma tesisi (günlük 500 m³ kapasiteli) ve kanalizasyon şebekesi inşaatının 1. etabı tamamlanmış olup tesisi işletmeye alınmıştır. Bölge içerisine ve sağlık koruma bandına toplam 45 bin adet yeni fidan dikildi.

2018 yıl başı itibariyle 35 parselde fiili üretim devam etmektedir. Ayrıca 15 parselde inşaatlar halen sürmektedir. Toplam yatırım değeri yaklaşık 300 milyon Türk Lirası olan bu firmalarda ve inşaatlarda toplam 1200 kişi istihdam edilmektedir. Bunlara ilaveten, bir kısmında hafriyat çalışması yapılan toplam 32 ayrı parsel için yapı ruhsatı düzenlenmiştir.

Kayseri Et Ve Et Ürünleri İhtisas OSB

Kayseri'de faaliyette bulunan üç organize sanayi bölgesine bir üçüncüsü ekleniyor. Beydeğirmeni tarafında kuruluşu devam eden bu OSB'nin adı "Kayseri Et ve Et Ürünleri İhtisas OSB" olup 2019'da açılışı planlanmaktadır. Bununla ilgili geniş bilgiyi daha önce vermiştik.

Bir de 2005 öncesi, Mustafa Çapar'ın başkanlığı döneminde Kayseri Sanayi Odası'nın girişimi ile Pınarbaşı ve Tomarza'da birer OSB kurulması istendi. Gerekli heyetler kuruldu. Yer seçimleri ve protokoller yapıldı. Ama bir sonuç alınamadı. Bunu da tarihe bir not olarak düşmek istedik.

Kayseri Serbest Bölgesi (KAYSER)

Tarihi, Osmanlı Dönemi'ne kadar uzanan serbest bölgelerle ilgili Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de bir dizi yasal düzenlenmelerin yapıldığını görmekteyiz. Bugün itibarıyla, 18 serbest bölge faaliyet göstermektedir. Kayda değer bir ticari faaliyeti bulunmayan Mardin ile bu sayı 19'a çıkmaktadır.

Genel olarak serbest bölgeler; ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sanayi ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir. 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nda serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek olarak sıralanmıştır.

Bulundukları ülke ekonomilerine sağladıkları katkıların yanında, esnek ve çağdaş idari yapılarıyla dış ticarete yönelmek isteyen firmalara modern ve gelişmiş bir yatırım ortamı sağlayan serbest bölgeler lojistik merkezler olarak ülkemizde de önemlerini artırmaktadırlar.

Ülkemizde temel olarak ihracata dayalı yatırım ve üretimi teşvik etmek amacıyla 1987 yılından bu yana Akdeniz kıyısında, Mersin, Antalya ve Adana-Yumurtalık Serbest Bölgeleri, Ege Bölgesinde Ege (İzmir), Denizli ve İzmir Serbest Bölgeleri, Marmara Bölgesinde, İstanbul Atatürk Havalimanı, İstanbul Endüstri ve Ticaret, İstanbul Trakya, Avrupa, Kocaeli, Tübitak-Mam Teknoloji ve Bursa Serbest Bölgeleri, Karadeniz kıyısında, Trabzon, Rize ve Samsun Serbest Bölgeleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Gaziantep Serbest Bölgesi, İç Anadolu Bölgesinde, Kayseri Serbest Bölgesi faaliyete geçmiştir.

Kuruluş

Kayseri Sanayi Odası'nın teklifi ile, dönemin Kayseri Valisi Saffet Arıkan Bedük'ün öncülüğünde, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Sanayi Odası, Kayseri Ticaret Odası iştirakiyle, 28 Kasım 1995 tarihinde 61 ortakla ana sözleşmesi imzalanarak, Kayseri 5.Noterliğinde aynı tarih ve 31002 sayı ile tasdik edilerek Kayseri Serbest Bölge Kurucu ve işleticisi AŞ (KAYSER) kuruldu ve 18 Aralık 1995 tarih ve 338 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayımlandı.

Kuruluş aşamasındaki toplantılara Kayseri Sanayici ve İşadamları Derneği (KAYSİAD) ile Kayseri Sanayiciler Derneği'nin de katıldığını görmekteyiz.1996 yılında arsa temini için gerekli girişimler başladı. Arsa Ofisi'nin, yasal nedenlerle, KAYSER'e arsa emini mümkün olmadığından mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait yaklaşık 7 milyon metrekaare arsa önce Arsa Ofisi'nce kamulaştırıldı, bilahare yapılan bir protokolle bu arsa Melik-

gazi Belediyesi'ne satıldı. Belediye, 07 Ocak 1997 tarihindeki KAYSER AŞ.'nin Melikgazi Belediyesi'nden arsa talebini de dikkate alınarak, bu arsanın İntifa Hakkını, 7 Mayıs 1997 tarih ve 119 sayılı meclis kararıyla 99 yıllığına KAYSER A.Ş.'ye devretti. Arsa temini sürecinde Mehmet Özhaseki Melikgazi Belediye Başkanı idi. Emeğini, gayretlerini teslim etmek gerekir.

T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile KAYSER AŞ. arasında 09.09.1997 tarihinde bir sözleşme imzalanarak Kayseri Serbest Bölgesinin, KAYSER (Kayseri Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi AŞ.) tarafından kurulup işletilmesi hüküm altına alınmıştır. Sözleşme süresi 09.09.1997 tarihinden itibaren 30 yıl olarak belirlenmiştir. Ayrıca Kayseri Büyükşehir belediyesince meclis kararı alınarak bu arazinin imar planı değişikliği yapılmış ve Kayseri Serbest Bölgesi olarak imar paftasına işlenmiştir.

KAYSER AŞ.'nin, ilgili devlet bakanlığı nezdindeki girişimleri ile 11.06.1997 tarih ve 97/9524 sayılı Bakanlar Kurul kararı ile Kayseri Serbest Bölgesinin yer ve sınırları belirlenmiş, 26.06.1997 tarih ve 23031 sayılı Resmi Gazete'de söz konusu karar yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 11 Haziran tarihli bakanlar kurulu kararı ile KAYSER'in yer ve sınırları belirlendi. Kararnamede Başbakan olarak Necmettin Erbakan'ın ve Devlet bakanı Abdullah Gül'ün imzaları var.

Yukarı sıraladığımız çalışmaların tamamlanmasından sonra bölgenin ticari faaliyete geçmesi için gereken yatırımlar 1998 yılı içerisinde gerçekleştirilerek 01.11.1998 tarihinde resmen açılmış 28.10.1999 tarihinde de ticari faaliyete geçmiştir. Çalışmaların başında Kayseri Sanayi Odası Başkanlığını Mustafa Çapar ve Kayseri Ticaret Odası Kurulu Başkanlığını Yılmaz Büyüknalbant yürütmekteydi. Yine bu yıllarda, Melikgazi Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki ve Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe idi.

Daha sonra planlama aşamasına geçildi. Üç aşamalı bir yapım düşünüldü. Kullanma amacına göre 7 milyon metrekaresinin yani 700 ha'ın; 325 ha'ı üretim, 88,5 ha'ı ticaret, 124,5 ha'ı depolama, 162 ha'ı da diğer amaçlar için planlandı. Birinci aşama için düşünülen alanın yani 200 ha'ın; 110 ha'ı üretim, 31 ha'ı ticaret, 23 ha'ı depolama ve 17 ha'ı da diğer amaçlar için ayrıldı. Tabii, bölge için ayrılan alanın tamamı üretime geçirilemedi. Bir bölümünün, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'ne, güneş enerji santralı kurulmak amacıyla devri söz konusu.

Sonuçta; yukarı sıraladığımız çalışmaların tamamlanmasından sonra bölgenin ticari faaliyete geçmesi için gereken yatırımlar 1998 yılı içerisinde gerçekleştirilerek 01.11.1998 tarihinde resmen açılmış 28.10.1999 tarihinde de ticari faaliyete geçti.

Bölgede halen 4.100 kişiye istihdam sağlanmaktadır. Bölgenin en önemli tesisleri ofis büro mobilyaları, saç boru ve profil, elektrostatik toz boya, yatak-baza, dayanıklı

tüketim malları, alüminyum iletken tel tesisleri, beyaz eşya üretim fabrikası gibi üretim ağırlıklı tesislerden oluşmaktadır. Bölgemizde yol, kanalizasyon, elektrik, su, doğalgaz gibi altyapılar hazır ve kullanımdadır.

Bölgenin en önemli tesisleri pamuk ipliği ve dokuma fabrikası, saç boru ve profil, elektrostatik toz boya, dayanıklı tüketim malları, alüminyum iletken tel tesisleri, beyaz eşya üretim fabrikası gibi üretim ağırlıklı tesislerden oluşmakta.

Yıllar İtibarıyla Serbest Bölgeler Ticaret Hacmi (yuvarlatılmış, milyon \$)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kayseri	525	701	697	798	806	738	753	853
Türkiye	18.572	22.646	23.053	23.240	22.432	20.261	19.033	20.379

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr/

Kayseri Serbest Bölgesi'nin ticaret hacmi 853,367 milyon dolar (2017). Bu hacimle Kayseri, serbest bölgeler sıralamasında 8. sırada. Yine 2017 yılında 3 973 kişilik bir istihdam söz konusu. İstihdam açısından da 6. sırada yer almakta. Kayseri Serbest Bölgesinde 74 firma üretim yapıyor (Ağustos/2018). Bunların % 64'ü ara mallar, % 24'ü tüketim malları ve % 12'si de yatırım malları üretiyor.

Firmaların ortaklık yapısına baktığımızda (Ağustos/2018) 102 firmanın 85'i yerli, 7'si yabancı, 10'u yerli-yabancı durumunda. Faaliyet gösteren firmaların 34'ü alm-satım, 25'i işyeri kiralama, 74'ü üretim, 2'si depolama, 1'i montaj-demontaj, 2'si bakım-onarım, 1'i işletici ve 2'si diğer hizmetleri sunuyor. Yönetim Kurulu Başkanlığını, Melikgazi Belediye Başkanı Memduh Büyükkılıç yürütüyor.

Kayseri Serbest Bölgesi Ticaret Hacmi (1000 \$)

Nereden nereye	1999	2000	2015	2016	2017
Türkiye'den Bölgeye	299.000	37.200	144.060	152.034	171.725
Bölgeden Türkiye'ye	-	158.800	160.009	184.034	213.790
Yurtdışından Bölgeye	-	134.400	155.880	141.139	184.870
Bölgeden Yurtdışına	357.000	31.800	271.682	275.352	282.982
Toplam	656.000	362.400	737.633	752.559	853.367

Kaynak: Kayseri Serbest Bölgesi

Ticaret Hacmi (Giren-Çıkan, 1000\$, %)

Bölge	2016			2017			Değ. 16/17
	Giren	Çıkan	Toplam	Giren	Çıkan	Toplam	
Kayseri	29.3173	459.386	752.559	356.595	496.772	853.367	13,4
Türkiye	7.992.665	11.040.423	19.033.079	8.780.365	1.159.819	20.378.584	7,1
Kay./Tür.	-	-	3,9	-	-	4,2	-

www.ticaret.gov.tr

Serbest Bölge İstihdam (2017, %)

Bölge	İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
Kayseri	3.535	360	79	3.973
Türkiye	53.715	10.875	1.505	66.095
Kayseri/Türkiye				6,0

www.ticaret.gov.tr

1920-1950 DÖNEMİ

Kamu Kesimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında “Tayyare Fabrikası” yani 2. Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı (1926), uzun yıllar ülkemizin en büyük pamuklu dokuma fabrikası olma özelliğini koruyan “Sümer Bez Fabrikası” (1935) ve “Sümerbank Bünyan Halıcılık Ve Battaniye Fabrikası”nın (1927) kurulması Kayseri sanayi ve ticareti için bir dönüm noktasıdır. Daha sonraki yıllarda faaliyete geçen “Anatamir Fabrikası”nı (1954) da önemli kamu yatırımlarına dahil edebiliriz. 1954’te “5. kademe” olarak faaliyete geçen 1009. Ordu Donatım Anatamir Fabrikası’nın kuruluş çalışmalarına 1951’de başlandı. Amacı; “tekerlekli araçlar ile hafif ve ağır silahların bakım ve onarımı”, idi. Bir de Kara Kuvvetleri’nin giysi ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan ve sonra kaldırılan Askeri Dikimevi’nden söz etmek gerekir. Yeri ise, Erkilet yoluna yapılan yeni adliyenin bulunduğu yeri. Şimdi bunlardan ilk ikisine kısaca değinmek istiyoruz.

Hava İkmal Bakım Merkezi*Versay Antlaşması*

Versay Barış Antlaşması içeriği bilinmeden, Almanların uçak sanayini neden Türkiye’ye kaydırmak istediğini anlayamayız. Öyle ya nitelikli eleman, sanayi, teknolojik altyapı, elektrik olmayan; demiryolu ve deniz ulaşım imkanları bulunmayan bozkırın ortasındaki Kayseri ne diye seçilir ki?

I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri ile harbin mağluplarından Almanya arasında imzalanan 28 Haziran 1919 tarihli Versay Barış Antlaşması içerdiği ağır koşullar nedeniyle, Almanya’da büyük tepkiye yol açmış ve “ihanet vesikası” olarak kabul edilmişti. Bu Antlaşma gereği Almanya’da; uçak, denizaltı, zırhlı araç, tank, silah vs. yapması yasaklandı. Sanırım, Birinci Harp’te, birlikte savaştığı Osmanlı’nın mirasçısı Türkiye Cumhuriyeti, uçak üretimi için uygun görüldü; stratejik açıdan da, Kayseri seçildi. Bunun başka nasıl izahı olabilir ki?

Birinci ve İkinci Balkan, Trablusgarp ve Birinci Dünya savaşlarında havacılığımızda önemli hamlelerin olduğunu görüyoruz. “1911’de Hava Kuvvetleri kurulmuş; havacılık dairesi oluşturulmuş. Ve ona bağlı olarak satın alınan uçakların bakım-onarım hangarları inşa ettirilerek işe başlanılmıştır.” Bu konuda, Emre Uçar tarafından hazırlanan “Türk Havacılık Sanayisinde Kayseri Uçak Fabrikası’nın Yeri” isimli çalışmayı tavsiye ederim. Bu güzel çalışmayı, Kayseri Enstitüsü Derneği yayınladı. Biz de, bazı kısımları bu çalışmadan aldık.

“Memleketimizde havacılık sanayinin kurulması için ilk hazırlıklar ve çalışmalar 1916-1917’de İmparatorluk Devri’nde başlamıştı. Bugün Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı tarafından girilen sonuncu teşebbüs hariç olmak kaydıyla Cumhuriyet Devri’nde girilen üç teşebbüsten birisi tamamen askerî, ikincisi özel sektöre ait ve üçüncüsü de yarı resmi bir teşekkül olan Türk Hava Kurumu tarafından yapılmıştır. (Yüksel, Ahmet Nuri).

İşte bunlardan birisi de Kayseri Hava İkmal Merkezi (Tayyare Fabrikası). Cumhuriyet’in kuruluşunun hemen ardından yapılan işlerden biri de Türk Tayyare Cemiyeti’ni kurmak olmuştur. 16 Şubat 1925’de kurulan bu cemiyetin (1935’de Türk Hava Kurumu adını alacaktır) kuruluş tüzüğü’nün ilk maddesinde yer alan “Türkiye’de havacılık sanayisini kurmak” görevi esas amacı da ortaya koymaktadır. Kuşkusuz, daha toplu iğne üretemeyen bir ülkede en iddialı sanayiye kurmak hiç kolay olmayacaktı. Bu amaç için 23 Nisan 1926’da “Tayyare Makinist Mektebi” hizmete açıldı. Yine bu amaçla; “Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi” (TOMTAŞ) kuruldu. Akabinde, Türkiye’de uçak üretmenin yolları aranmaya başlandı ve Ağustos 1925’te, Alman hükümetinin de desteğiyle, Türkiye ile Junkers arasında bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre Junkers, Kayseri’de bir motor üretim tesisi kuracak, Türkiye’nin ihtiyacı olan savaş uçakları da TOMTAŞ’tan alınacaktı. 40 yıllık bir süre için yapılan anlaşmada, tesisin kapasitesi yıllık 250 uçak olarak öngörülmüştü.

Halk arasında “Tayyare Fabrikası” olarak bilinen uçak fabrikasının hikayesi böyle başladı. “...Fabrikanın çelik konstrüksiyonu, tezgah ve teçhizatı Almanya’dan İskenderun’a deniz yoluyla, İskenderun’dan Ulukışla’ya trenle, Ulukışla’dan da Kayseri’ye kadar da o zamanın en uygun ulaşım aracı olan kağnı ve develerle taşınmıştır.” İnişler, çıkışlar, duraksamalar, “Junker’in gittikçe kötüleşen finansal durumu”, çeşitli ortaklıklar; lisans konusunda çeşitli anlaşmazlıklar derken, uçak üretiminde bir istikrar sağlanamadı.

Junker

“Şehir beyi”, demekmiş. Sosyolojik bir kavrammış... Batı’da; “Feodalizmin içerisinde kapitalist üretim ilişkilerinin ilk nüvelerinin gelişimi iki tip burjuva oluşumunu da beraberinde getirmiş. Bunlardan biri Fransız tipi burjuvalaşmadır ki kökeni pazar

hakimiyetini elinde tutan ve zanaatla uğraşanları kendilerine bağlayan simsarlara vb. unsurlara dayanır. Diğer örnek ise Almanya’da karşımıza çıkan ve aristokrasiye dahil olduğu halde ‘şu pamuk tarlasında adam çalıştırmakla yetinmeyelim, yanına da bir tane çırçır atölyesi açalım, fabrika kuralım’ diyerek burjuvalaşmaya başlayan Junkerler’dir.”

Bunlara; “...1871-1918 arasındaki dönemde Alman imparatorluğuna (imparator Otto Von Bismarck da bir Junker) ve 1919-1933 arasında kurulan Weimar Cumhuriyeti’ne siyasi ve politik özünü veren belirleyici oluşum da diyebiliriz. Kısaca dünya üzerinde Almanya’yı diğer devletlerden ayrı kılan, otoriter, askeri, üstten devrimci özelliğini kazandıran grup”, Junkerler (Ekşi Sözlük). İsmi buradan alan Junker, bu gün ısı kazanları, şofben vs. gibi ürünler üretmekte.

Bu kısa, ansiklopedik bilgiden sonra, dönelim Hava İkmal’e: Fabrika 6 Ekim 1926’da Hariciye Vekili Tevfik Rüştü (Aras) Bey, Milli Müdafaa Vekili Recep (Peker) Bey, TOMTAS İdare Meclisi Başkanı Refik (Koraltan) Bey ve Kayseri Belediye Reisi İbrahim Safa Bey tarafından açılmış; böylece şehirde ilk büyük sanayi tesisi üretime geçmişti. “...50’si Türk 120’si Alman Toplam 170 kişilik bir personel mevcuttu”, kuruluşta. “Kuruluştan itibaren ilk müdür Sachsenberg idi. Yönetici kadro ise: Dip. İng. Repird İşletme Müdürü, Müh. Nuri Bey Motor-Atölye Şefi, Verbick Motor-Atölye Baş Ustası, Wehner Kaborta Atölye Baş Ustası, Sehowbel Dizel Baş Ustası, Hicta Tesviye Baş Ustası. Fabrikanın Bölümleri: Tamamen çelik konstrüksiyon, 11 hangarın ilk altısı, fabrikanın açılış safhasında, toplam; 170 kişilik bir ekibin yoğun bir çalışmasıyla tamamlanmış ve inşaat ve tesis ve teçhizat yapımı ileriki dönemlerde de devam etmiştir.” Vs. vs.

“Halkın yoğun ilgi gösterdiği açılışta vatandaşlar ‘Çorakçılar’ mevkiinde, kuyrukları ay yıldızlı şekilde boyanmış uçakların yaptığı gösteri uçuşlarını ilgi ve coşkuyla izlemişler”. “Fabrikada çalışan yerli personelin eğitime de önem verilmiş. TOMTAŞ, Junker’in Dessau’da ki, ana fabrikasına teknisyenler göndererek eğitim almalarını planlamış. İlk grup on sekiz teknisyenden oluşuyordu”. Bunu da Bergmanların oğlu İbrahim Karamehmet’in, annesinin ölümü üzerine Hürriyet Gazetesi’ne verdiği beyanattan öğreniyoruz (20.12.2015).

İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar yabancı lisans ile çeşitli tip ve marka uçak imal edildi. Savaş sonrasında başlayan iki kutuplu dünya düzeninde ABD’nin yanında yer alan Türkiye, Marshall yardımının getirdiği rahatlık içerisinde uçak üretimiyle uğraşmaktan vazgeçmek durumunda kaldı. Kim bilir elki de vazgeçtirildi.

Fabrikanın Kayseri’de kurulmasında, etrafı dağlarla çevrili bir ovadaki şehrin stratejik konumunun ve havacılık için 1. derecede önemli olan, şehrin güney kesimindeki geniş ve düz bir alanın varlığı önemli birer etken olmuş. 1950 yılından itibaren Tayyare Fabrikası’nın adı kaldırılarak Hava İkmal Merkezine dönüştürüldü. Tesis, Hava Kuvvetleri

Komutanlığı'na ait pervaneli uçakların, onarım ve fasbatların (Hava İkmal ve Bakım Merkezlerinde gerçekleştirilen bakım ve tamir), muhtelif tip taşıt araçları ile yer teçhizatı onarım ve revizyonlarını üstlenmişti.

Dış kaynaklardan yedek malzeme temini güçleştikçe, Hava Kuvvetlerinin ikmal, bakım ve onarım gücünün devam için fabrika geliştirilerek bir kısmı malzemenin üretimine geçilmiştir. Türkiye'deki üç ikmal merkezinden biri olan Kayseri 2. Hava İkmal Bakım Merkezi'nde günümüzde yüksek teknolojik sistemlerle Hava Kuvvetlerinin ihtiyaçları yönünde üretim yapılmaktadır. Sonuçta; kurulduğu yıllarda uçak üretimi/montajı yapan "Tayyare Fabrikası" bugün işlevini bakım, onarım ve yedek parça imali ile sürdürmektedir.

Bir not: Belgrat ve Tokat voyvodası Alaattin Paşa afadından, Kayseri'nin ileri gelen ailelerinden Karamehmetağazadelerin (Karamete ve Özkarameteler) oğlu, Almanya'da tahsil yapan uçak ve metalürji mühendisi, ilmiye Bergman'ın (1914-2015) eşi Alaattin Bergman, Tayyare Fabrikasının kurucu müdürüymüş.

Tayyare Fabrikası bir kent efsanesi mi?

Tabii, burada bir noktaya değinmekte yarar var: Kayseri Tayyare Fabrikası'nın amacı, hangi tarihte, ne kadar, ne ürettiği konusunda çeşitli bilgiler, çeşitli "şehir efsaneleri" var. İnsanlar genellikle, ideolojik ve siyasal anlayışlarına göre bir şeyler söylüyor. Demem o ki; Kayseri'de yapıldı denilen "uçaklar", gerçekten Kayseri'de mi yapıldı? Yapıldıysa, hangi parçaları yapıldı? Yoksa, sadece montaj mıydı? Prosesler hakkında, en azından ben, net bir bilgiye sahip değilim. Mesela; Devlet Planlama Teşkilatı eski müsteşarlarından, ekonomist, Bilsay Kuruç'un, verdiği şu bilgi dikkate şayan: "1925'te Kayseri'de uçak fabrikası kuruldu. Buraya Alman Junkers uçakları getirildi. Yapılan çalışma makineli tüfek yerleştirmek ve bunları harp uçağına tadil etmekte (dönüştürmekti)."

Havacılık ve uçak mühendisi Ahmet Nuri Yüksel Hocamızın, yukarıda anılan makalesinden, üretilen uçaklarla ilgili şu notunu aktarmak isterim. Makalenin tamamına bakınca Yüksel'in, çok ideolojik yaklaştığını, uçak üretimine son verilmesini, çok sık başvurduğumuz, "iç ve dış düşmanlar" denklemi ile izah etmekte olduğunu görmekteyiz. Aslında; diğer bazı sanayi kollarında olduğu gibi "uçak sanayinde" de mühendislik ve ekonomi bilimi dışında ideolojik yaklaşımlara çok sık rastlamaktayız.

Hocamıza kulak verelim: "O zamanların standartlarına göre bir küçük eğitim uçağının yapılabilmesi için, mühendis, ressam ve teknisyen olarak yirmibeş elemana ihtiyaç olduğu halde Fransada tahsilini yapıp dönen Selahattin Alan bu işin mümkün olduğunu ispat etmek maksadıyla, bir iki teknisyenle birlikte MMV 1 işaretini verdiği bir uçak projesi hazırlayıp prototipini de inşa etti (1932). Ancak Milli Müdafaa Vekâleti

(Milli Savunma Bakanlığı) bununla ilgilenmedi. Amerikalılarla Curtiss Hawk av uçağı ve Fleshling eğitim uçağı üzerinde lisans anlaşması imzalandı. İlk üretilen eğitim uçağı zamanın Reisicumhuru tarafından İran’a hediye edildi. 1934 senesine kadar Kayseri’de 30 kadar Curtiss Hawk yapıldı. İkinci Cihan Harbi başlangıcına kadar Polonyalılarla PZL 23, Almanlarla Gotha ve İngilizlerle de Miles Magister uçakları üzerine lisans anlaşması yapıp imalata geçildi. Harpten biraz evvel Kayseri’de tek kanatlı (tek satırlı) Hurricane modern av uçağı inşası için İngilizlerle anlaşma yapılmışken ve İngilizlerde lisans verme hazırlığında iken, bu defa yetkililerin affedilmez yanlış hareketleri sonucu bu işden vazgeçildi. Kayseri fabrikasında harp boyunca sadece tamirat ve bakım işleri yapıldı ve harpten sonra başlayan Amerikan yardımı sebebiyle de binbir emekle kurulmuş, zamanına göre oldukça modern bir tesis olan Kayseri fabrikasının faaliyete kesin olarak önlenmiş oldu.”

Tam bu noktada, bir başka bilimci, tarihçi Prof. Dr. Cemil Koçak’ın Star Gazetesi’nde, 24 Mart 2012 günü çıkan “Kayseri’deki uçak fabrikası montaj sanayinin ürünüydü” başlıklı ve geniş bilgi veren yazısının bir bölümün paylaşmak istiyorum: “...Ama heyecana gerek yok; Kayseri uçak fabrikası yabancı yatırımdı, Alman yatırımdı, Alman teknolojisi idi; dahası tamamen montaja dayanıyordu. Yıllar sonra bu türden yatırımlar Türkiye’de montaj-ambalaj sanayi olarak damgalanacaktır. Ne çabuk unutuyoruz öyle. Kayseri öyküsü tam bir başarısızlık ve kötü proje modeli olarak tarihe geçti. Bu bakımdan da unutulması tercih edildi aslında. Aradan uzun zaman geçince, Kayserilerin bile hatırlamakta zorluk çekeceği projenin bir başarı, fakat kötü yabancıların çomak sokması ile kötürüm kalan proje olduğuna yönelik bir edebiyat almış başını gidiyor. Hiç kimsenin aklına gelmiyor mu gerçekten; acaba yabancılar nasıl uçak sanayini iğdiş edebiliyorlar da, mesela o sırada şeker, tekstil sanayisine falan güçleri yetmiyor?”

Tabii, burada sorulması gereken soru şu: Okuma ve yazma oranı çok çok düşük; beşeri sermayesi, bilgi, teknolojik birikimi olmayan 1920’ler Türkiye’sinde ve Kayseri’de, yüksek teknoloji içeren bir ürünü üretebilmek mümkün müydü? Unutmayalım; bunu yapan Avrupa ve Amerika’nın arkasında, geriye doğru, iki asırlık bir bilgi ve teknoloji birikimi ve bunları besleyen bir “felsefe geleneği” vardı.

Bugün (2018), faaliyetlerini sürdüren Hava İkmal Merkezi’nin, Erkiyet’te bulunan 12. Hava Ulaştırma Üs Komutanlığı içerisinde bulunan Fasbat Tesisleri’nde NATO’nun belirlediği askeri standartlarda C-130, C-160 ve Casa türü askeri nakliye uçaklarının fabrika seviyesi bakımları yapılıyor.

Milli Savunma Bakanlığı (MSB) onay verdiği takdirde, Erkiyet tarafındaki 2 milyon metrekarelik yeni alana taşınacak. Mevcut 2 milyon 700 bin metrekarelik alan “Hava-

cılık Müzesi”nin de bulunduğu hava sporlarının yapıldığı Central Park’a dönüşecek. Bu dönüşümü de Kayseri Büyükşehir Belediyesi üstlenecek (Ekim/2018).

Çırak Okuları

Tabii, Tayyare Fabrikasının Kayseri’de sanayinin gelişmesine katkısı yadsınamaz. Fabrika, 1940’lı, 1950’li ve 1960’lı yıllarda kurulan küçük ve orta/büyük ölçekli sanayilerin teknik elemanına “okulluk” etti, yine burada yetişen kişiler kendi tesislerini kurdu; diğer sanayi kuruluşlarında çalıştılar. Usta yetişmesinde, Hava İkmal Merkezi bünyesinde kurulan “Çırak Okulu”nu da önemini belirtmek gerekir. Mesela, bizim rahmetli peder Mustafa Dayıoğlu ya da piyasa da bilinen ismiyle “Elektrikçi Dayı”, bu okuldan yetişmiş. Okula, çok talep varmış. Babamın girişi için de merhum Doktor İbrahim Karakimseli’nin pederleri Feyzullah Karakimseli Hoca “torpil” olmuş. İki dönem Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü yapan Prof. Dr. Mehmet Şahin de bu okuldan mezun. Şahin, daha sonra Kayseri Lisesi’ne bağlı Akşam Lisesi’ni sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni bitirdi.

Hava İkmal’in, Kayseri’nin iktisadi hayatına katkısı kadar sosyal hayatına da etkisi büyük olmuştur. Sportif faaliyetlerde özellikle futbol takımı ile, bir dönem (1955-1965, diyebiliriz) çok dikkat çekti. Ünü Kayseri dışına taşı. Bunda, o yıllarda komutanlık yapan, Mehmet Ali Pekman Paşanın katkısı çok fazla. Pekman, özellikle askerlik çağına gelen, yetenekli futbolcuların Hava İkmal’de askerlik yapmasını sağladı. Hava Şehitliği’nin hemen güneyinde, Hisarcık yoluna yakın alanda, bir futbol sahası vardı, burasına da “Pekman Sahası” denirdi. Burası şimdi, çamlık oldu. Sportif etkinliklerin yanı sıra sineması ile, lokali ile, düğün salonu Hava İkmal, Kayseri’nin sosyal hayatına katkı vermiştir.

Tabii, bu imkânlardan, mensupları dışında, Kayseri “eşrafı” çok yararlanırdı. Yapılan düğünler, düzenlenen balolar, kuruluş etkinlikleri ile, hâlâ anılır. Erkilet Hava Meydanı açılana kadar, sivil havacılığa ait uçaklar, Talas Bulvarı’na paralel ve Çay Bağlarına doğru uzanan pistte inerti. Esenyurt Mahallesi de, ağırlıklı olarak, hava ikmal çalışanlarının kurdukları kooperatifler sayesinde oluşmuştu.

Bir de, Sümer, Ziraat Kurumu tarafından gelen, Kayseri Büyükşehir Belediyesi önünden geçip Gültepe ve Şehitlik üzerinden fabrikaya bağlanan, 2012’li yıllarda tamamen kapatılan, yaklaşık altı kilometrelik demiryolunun, Arif Molu’nun yükleniciliği altında yapıldığını, Mehmet Şahin hocamızın, Arif Molu’nun hayatını anlatan, “Toprak Ağalığından Sanayiciliğe” isimli eserde görüyoruz.

Bir de, ömrü uzun olmayan Kayseri Anatamir Fabrikası Çırak Okulu’ndan söz edebiliriz. Mezunlarından Erciyes Üniversitesi emekli öğretim üyesi edebiyatçı, şair, yazar Bekir Oğuzbaşaran, okulun 1957 yılında eğitim ve öğretime geçtiğini abisinin (Ali) ilk

öğrencilerinden olduğunu, kendisinin de 1958 yılında girdiğini söyledi. Beş dönem, toplam 250 öğrenci almış, sonra kapanmış (1962). Oğuzbaşaran, daha sonra Kayseri Lisesi’ne bağlı Akşam Lisesi’ni bitirdi, oradan İstanbul Hukuk’ta bir yıl okudu daha sonra yine aynı üniversitenin türk dili ve edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yazar, edebiyatçı merhum Mustafa Miyasoğlu ve tiyatrocu Hasan Nail Canat da bu okul mezunuymuş.

Şu açıklamayı yapmada yarar görüyoruz: Şahin ve Oğuzbaşaran örneklerinden de anlaşıldığı gibi 1950’li ve 1960’lı yıllarda, İmam Hatip Okulları da dahil hiçbir meslek okulu mezunu doğrudan üniversitelere gidemezdi. Gidebilmeleri için lise fark dersleri vermeleri gerekirdi. Sadece, kendileri ile ilgili yüksek okul/akademi/enstitülere imtihanla ya da imtihansız girebilirlerdi.

Söz “çırak okulundan” açılmışken, Devlet Demiryolları Sivas Cer Atölyesi (1939) Çırak Okulu’nda okuyan ve çoğu dökümcü, tornacı ve tesviyeci olan, daha sonra Kayseri’ye dönen hemşerilerimizin de olduğunu, Hüseyin Cömert söylemişti. Bunlardan ikisinin ismini verdi; Vekse köyünden Turanlı Ahmet Türküm, merhum Erol Türküm’ün baba-sıymış; diğeri de Yine Vekse’den Hüsnü Demir (d.1923). Bunu da bir not olarak düşmek isterim.

Sümerbank Pamuklu Sanayi Müessesesi

“1920’lerde benimsenen iktisat modelinin önde gelen simgesi olan İş Bankası, ilk yıllardan itibaren devlet yoluyla özel sektör ya da milli burjuvazi yaratma siyasetinin sık kullanılan bir araç oldu.” diyor, Şevket Pamuk, “Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi” isimli eserinde. Ve devam ediyor: “... Sümerbank örneği ise 1930’ların başlarından itibaren değişen stratejiyi ve sanayileşmede devletin yeni ve öncü konumunu yansıtır. Sümerbank 1933 yılında hem banka olarak faaliyete göstermek hem de ithal ikamesinin en önde gelen sektörü olan tekstil dalında önderlik yapmak üzere kuruldu. İlk büyük sanayi tesisini Sovyetler Birliği’nden sağlanan krediyle 1935 yılında Kayseri’de kuruldu, ancak, 1930’lu yıllarda sanayi üretimine katkısı sınırlı kaldı. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ekonominin denetimi özel sektöre geçerken Sümerbank önemli sanayi kuruluşları arasındaki yerini korudu.”

Kuruç, anılan kitabında, “1934 yılına damga vuran yatırımcılık bir başka önem taşır: Osmanlılık, sistemli bir yatırım hareketine girişme şansı bulamadan sona ermiştir. Yatırımcılığı öğrenememişti. Yani, sermaye birikiminin kendi kendini büyütmesinin sırrına erememişti. Sanayi hareketinin ‘ilk ve en önemli simgesi’ ise, 1934’ün Mayıs’ında Kayseri Dokuma Fabrikası’nın atılan temelidir. Yatırımlar bununla başlıyor.

Bu, beş yıllık sanayi programının sözden işe geçirilmesi olduğu kadar, başka bir şeyi de simgeler: Sanayi programının, o güne kadar dışarıdan getirilen malları yurt içinde üretmeyi hedeflediği, aynı zamanda, bu sanayinin ülkedeki ham madde kaynaklarını gözetilerek kurulacağı ilk kez Anadolu'nun ortasında, Kayseri'de somutlaşmaktadır." diyor. Biz de buna ilaveten; "Hava İkmal, Sümerbank, Demiryolu vs. gibi yatırımlar nedeniyle Kayseri'nin, 'erken Cumhuriyet' dönemine ve onun liderlerine, bir şükran borcu olsa gerek", diyoruz. Şimdi de, 1935 Türkiye'sini çok güzel anlatan, ülkenin, neredeyse her yerini gezen gazeteci, romancı, aslen Alman ama Nazi Almanya'sından kaçıp İngiltere'ye yerleşen Lino Linke'nin "Modern Türkiye Seyahatnamesi-Mustafa Kemal Türkiye'si" söz edeceğim.

Sümer Bez Fabrikası'nın inşaatların bitip üretime aşamasına geçtiği sırada Kayseri'yi de ziyaret eden (1935) Linke Seyahatnamesinde; "...Yılda yaklaşık 27,4 milyon metre pamuklu iplik eğirmek ve bez dokumak, Türkiye'nin toplam tüketiminin dörtte birisi. Başlıca köylü ve askerlerce kullanılacak bu kaba, sert giyim malzemesini üretmek için üç vardiya halinde 4.500 erkek, kadın ve kız çalışacak (...)Kayseri Sümer Bez Fabrikası, "Beş Yıllık Sanayileşme Planı'nın en tutku dolu hedefi idi." diyor; özellikle inşaatlar ve çalışanları ile ilgili, ilginç bilgiler veriyor. Kuşkusuz bu bilgiler, Osmanlı'dan devralınan beşeri ve fiziki mirası, yansıtması açısından önemlidir.

İsterseniz Linke, kulak verelim: "İşçilerden çoğu vahşi ve kaba görünüşlüydü. Yüzleri güneş yanığıydı, elbiseleri eskilikten ve ağır işlerde çalışmaktan ötürü yırtılmıştı. Fakat aynı zamanda garip şekilde ürkek bir ifadeye sahiptiler. Şimdiye kadar hiçbir kurala bağlı düzen içinde yaşamamış köylüler ve rastlantı sonucu işçi olanlar, ağıllar ve harap kulübelerde veya yaz aylarında üzerlerine örtecek toz toprağa bulanmış yorganlarından başka bir şeyleri olmaksızın açık havada uyumuşlardı. Bu bağlamda sessizlik ve ceahletleri içinde yarı hayvan gibiydiler. İşte bu adamlar kendi bilincine varmış olan bir işçi sınıfına dönüştürülecekti ancak, aynı zamanda sınıf bilincine varmaları yasaklanmıştı. Deney başarılı olacak mıydı?"

Evet: "Deney başarılı olacak mıydı?" Öyle ya, bir taraftan Sovyetlerle önemli bir sanayi tesisi anlaşması yapılıyor, diğer yandan da, Ruslarla çalışanların, "Bolşevik" olmalarından endişe ediliyor. İsterseniz, Linke'nin Fabrika müdür mühendis Fazıl Bey ile konuşmalarından bir bölüm aktarayım:

"...Kombina için ustabaşı eğitilmek üzere yetmiş tane genç teknisyen de onunla birlikte gitmişti. Bu Rusya tercihi, keyfi ve rasgele değildi. Kayseri Bez Fabrikası Türk-Rus sanayi işbirliğinin ilk önemli sonucuydu. Her ne kadar bir devlet kurumu olan Sümerbank 6 milyon lira (bir milyon İngiliz sterlini üzerinde) gibi bir para sağlayarak Bez Fabrikası'nın kurulmasından sorumlu ise de, tesisi tasarlayıp planını yapan, yirmi yıl

sürekli faizsiz bir kredi ile makine aksamını temin edenler Ruslardı. Kredi aynı olarak (mal karşılığı) geri ödenecekti. Ruslar inşaatı yürütüp denetlemek için iki yüz mühendisini göndermişti. Fakat geleceğin ustabaşlarını Rusya'da yetiştirmenin daha başka bir nedeni de vardı. Bu adamlar sanayi eğitiminden daha fazlasına ihtiyaç duyuyorlardı. Onlara ayrıca patron olduklarını düşünmeden işçilerini eğitime ve liderlik etme hususlarının öğretilmesi gerekiyordu.”

“...Gözlerim duvarı süsleyen kırmızı flamalara takılmıştı: ‘Yaşasın Türk-Rus Dostluğu!’. Orada ayrıca Lenin ve Atatürk’ün büyük resimleriyle renkli Rus afişleri de vardı. Acaba Türkiye hiç komünizme kayar mıydı? Bay Fazıl gülmüştü:

-Biz herkesten öğrenmeye hazırız. Fakat ruhlarımızı ne faşistlere ne de komünistlere satmaya en ufak bir niyetimiz yok. Rusya’ya giden yetmiş çocuktan hiç biri komünist olmadı. Biz geriye yalnızca bir çuval tecrübe getirdik ve onların bir dizi eğitim deneyimlerini yakında aynen alacağız.”

Linke’nin şu tespiti ile konuya nokta koymak istiyorum: “...Bu tür fabrika çok sayıda kadın işçiye ihtiyaç duyuyordu. Fakat Kayseri ve civarındaki köylerin kadınları bütün ülkenin en tutucu kesimine mensuptular. Dehşetli bir fakirlik içinde yaşadıkları ve birkaç kuruş parayla pekâlâ daha iyi olabilecekleri halde, bu erkeklerle yan yana çalışma fikrinden dolayı şoke olmuşlardı. Bu nedenle en iyisi bu kızlara anneleri tarafından, etki altında kalıp bozulmayacak kadar küçükken sahip çıkmaktı. Müdür (Fazıl Bey) şimdiden onlardan altı veya on tanesini listeye almış, bir tür çocuk yuvasında muhafaza ediyordu. Ben de onlardan üçünü yeni yapılmış ufak kulübelerden birinde oynarlarken görmüştüm. On iki yaşından biraz büyüktüler fakat yaşlarına göre çok küçük, zayıf, güçsüz, içler acısı bir halde olup, yarı aç farelere benziyorlardı. Yavaşça yürüyüp dolaşırken müdür demişti ki:

Bir de evlerini görmeliydiniz. İçinde ne hava ne de ışık bulunan ve sabahtan akşama kadar çalışılan harap pis kulübeler. Onlara doğru dürüst bakılacak. Ben onları eğitmesi ve annelik etmesi için Rusya’dan iki tane kadın görevli getireceğim. (...) İki yıl sonra onları tanıyamazsınız.”

Fabrika’nın, Kayseri’nin sosyal hayatına etkisini anlayabilmek için, 1930’ların sonunda, Kayseri Halkevi tarafından çıkartılan Erciyes Dergisi’nde, Nâfi Başkâtibi Sahir Üzel’in kaleme aldığı bir yazıdan şu bölümü paylaşmak istiyorum: “Fabrikanın geniş ve muntazam futbol sahasında mavi gömleklili gündüz işçileri top, memur ailelerinden bir iki bayan kordda tenis oynuyor, genç bir iki işçi kızda ayaklarında paten, kayak sahasında daireler çevirerek kayıyordu. Buranın geniş ve konforlu kantini yemek yiyen ailelerle dolu!. Çatal ve tabak gürültüleri arasında bazen radyonun kulakları tırmalayan paraziti nağmeleri ve bazen da bir bayanın çaldığı piyanonun tanınan sesleri hacre aks ediyor.

Bir kahve içmek için oturduğumuz kantinde yemek yiyen şu aileler arasında o kadar sıcak bir bağlılık o kadar sıhhi hava esmekte olduğunu gördüm ki, tereddüt etmeden bunlara bir aile sofrası diyebilirsiniz”.

“Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı (1930) kapsamında Sovyetler Birliği’nden alınan 8,5 Milyon Türk Liralık krediyle kuruldu. Temelleri, 20 Mayıs 1934’te dönemin Başbakanı İsmet İnönü tarafından atıldı ve inşası 16,5 ayda tamamlanarak 16 Eylül 1935’de hizmete açıldı. Törende, İktisat Vekili Celal BAYAR, Adalet, Sağlık Bakanları, Rusya elçilik protokolü, TURKSTROY ve Sümerbank üst düzey yöneticileri hazır bulundu. ...Kayseri ve Nazilli tekstil fabrikalarını inşa etmek, fabrikalarda kullanılacak makineleri temin etmek, fabrikalarda çalışacak kişilerin eğitimini sağlamak üzere Rusya’da TURKSTROY devlet firması kurulmuştur, firmanın türk muhatabı da SÜMERBANK olmuş.” (sumberbank.blogspot.com.tr/)

Açılış töreni ilgili ilginç “bant” var. Buna sosyal medyada ulaşmak mümkün. Bu bantta, protokol konuşmalarının yanı sıra, Kayseri Halk partisi İl Başkanının, Rusya adına bir mühendisin kısa konuşmaları ve Kayserili bir genç kızın yazdığı şiiri okuması dikkat çekiyor.

Sümerbank ile ilgili, Abdullah Gül Üniversitesi öğretim üyesi Yüksek Mimar Doç. Dr. Burak Asiliskender’in güzel çalışmaları var. Bunlar, zaman zaman yayımlandı. Daha fazla bilgi için bu çalışmalara başvurulabilir. Asiliskender, bir akademisyen olmanın yanı sıra, Sümerbank’ın çocuğu... Çocukluk ve gençliği, o bölgede, Yeni Mahalle’de, Sümer’de geçti. Aşağıda, “imar” ile ilgili bazı bilgileri, onun çalışmasından aktarıyorum. Diğerleri bize ait.

Sümerbank’ın müdür, şef seviyesinde personeli için fabrika sahası içerisinde; aileler için, şimdi Kayseri İl Emniyet Müdürlüğü arkasında bulunan, güvenlik nedeniyle metruk halde tutulan dört blok 1935 yılında yapıldı. Yine bu bölgede, 1942-1945 döneminde yapılan ve yükleniciliğini Arif Molu’nun yaptığı 24 blok var. Bunların bir kısmı, Abdullah Gül Üniversitesi’ne devredildi. Ayrıca; Sümer Ortaokulu güneyine düşen, bekâr lojmanları vardı. Bunlar, Kayseri’nin modern tarzda, derevenk taşından yapılmış, ilk modern toplu konutları, diyebiliriz. Ayrıca; daha sonraki yıllarda, üç kooperatif tarafından (İşçi, Memur, Sümer) yapılan evler var. Bunlar, tek katlı ve bahçeli ev tipindeydi. Bir kısmı halen bu formunu koruyor, bir kısmı da imar uygulamaları nedeniyle, çok kata çevrildi.

Fabrika ve müstemilatı, Sovyetler Birliği’nde tasarlanan yapılar, betonarme ve yığma karma teknikle inşa edildi. Halk tipi, ucuz pamuklu kumaş üretmek için kurulan Sümerbank Kayseri Fabrikası, 218 bin m²’si kapalı toplam 922 bin 500 m²’lik oturuma sahipti. Hizmete açıldığı yıllarda, fabrikada 2 bin 100 işçi ile 155 memur çalıştı.

Türkiye’de sanayileşme hareketini başlatan, devlet tarafından yapılmış ilk ama çok önemli bir tesis olan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, yapıldığı dönem ve konumu itibarıyla, büyük bir devrimin eseri. Yapılış amacı, ekonomik ve sosyal işlevi, Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslaşma çabalarıyla doğrudan ilgili. Bundan dolayı tesis, sadece Kayseri merkezli değil, o dönemde oluşturulmaya çalışılan “modern” Türkiye hakkında genel bir değerlendirme olanağı sağlıyor.

Tesis, sadece bir sanayi yapısı değil, ardında “modernleşme” hareketinin tetiklendiği kentsel ölçekte bir düzenleme olarak değerlendirilmeli. Bir de, son yıllarda ortaya çıkan, “kaslı çıplak”, “çarkı” çeviren, belli ki, Sovyet yapımı ve Sovyet ideolojisini simgeler nitelikte yapılan bir “heykel” vardı, Fabrika bakım atölyesinde. Heykeldeki figür de Atatürk’e çok benziyor. Muhtemelen, o... Umarım, bu heykeli, Abdullah Gül Üniversitesi, korur. Aksi, bir vandalizm örneğidir. Korumakta zorunda, çünkü böyle bir objenin varlığı, bizim de katkımız ile, üniversite yetkililerinin bilgisine ulaştı.

Ayrıca; Kayseri-Avanos (Hirfanlı) elektrik iletim hattı (154 kV) devreye girene yani 1960’lı yılların başına kadar, Fabrika santralinden Kayseri’ye (merkez) elektrik verilirdi. Bağlantı yeri de şimdi Fatih Mahallesi eski açık semt pazarının şimdi yerine İlkokul yapılan ilkokulun güney tarafında üretim yapan “Maraşlının bakır haddehanesi (Ramazanoğlu)”nin bulunduğu yerdeki kafesli elektrik direği idi.

Pamuk anılan kitabında;“...Zaman içerisinde fabrikaların (Sümerbankların k.d.) sayısı arttı. 1980’lerde devletçilikten ve ithal ikamesi stratejisinden vazgeçilmesinden sonra, Sümerbank’ın da özelleştirilmesine karar verildi.” diyor.

1999’da işletmenin kapısına kilit vurulunca, arazisi kabaca üçe ayrıldı ve bunlar; Özelleştirme Yüksek Kurulu’nun (17.09.1999,12.10.1999) kararıyla aralarında Erciyes Üniversitesi (bilahare Abdullah Gül Üniversitesi, AGÜ), İl Özel İdaresi, Emniyet Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı gibi kamu kurum ve kuruluşlarına taksim edildi. Daha sonra, önemli bir bölümü Kayseri Büyükşehir Belediyesi’ne geçti. Sümer kavaklığı denilen bölge de dâhil, Büyükşehir, kendisine ayrılan kısmı, “parselleyip” sattı. Fabrika binaları ve müstemilatı koruma altına alındı ve AGÜ uhdesine verildi. Fabrikanın son müdürü de Elk. Y. Müh. Ömer Altınay idi.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası (Pamuklu Sanayi Müessesesi), Hava İkmal gibi, Kayseri’nin ve ülkenin, iktisadi hayatının yanı sıra sosyal hayatına; “Sümer Sahası”, sportif etkinlikleri, Sümerspor’u, tenis kortu, havuzu, düğün salonu, sineması, “bisiklete binen ve hulahop çeviren kızları”, halen karşılaştığımızda dostça hal hatır sordüğumuz insanları, “ekonoması”, kentsel yerleşim anlayışı ile inanılmaz katkıda bulunmuştur. Ortaokulu Sümer Ortaokulu’nda (1958-1961) okuduğumdan, bu bölgeyi, insanlarını ve fabrikayı yakından tanıdım.

Bünyan Halıcılık ve Battaniye Sanayi Müessesesi ve Rifat Çalıka

Bünyan Yünlü Sanayi Müessesesi Bünyan Fabrikası 1927 yılında Sanayi ve Maadin Bankası'nın iştirakiyle Kayseri Bünyan Halı İpliği T.A.Ş. adıyla kuruldu. Kurucuları arasında; Rifat Çalıka da vardı. Rifat Bey, üç dönem Kayseri Belediye Başkanlığı yapmış, son Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda Kayseri Mebusu olarak görev almış, Ankara Hükümeti'nde adliye vekilliği yapmış. Meclis'in "İkinci Grubu"na mensup olması nedeniyle, 1925 döneminde aday gösterilmemiş. Çalıka'nın anılarını, oğlu Hurşit Çalıka yayınladı. Rifat Bey'in, ilginç bir hayat hikâyesi var. Bunun "Bünyan Dokuma Fabrikası" ile ilgili bölümünden ve yukarıda anılan kitaptan bir özet vermek istiyorum:

Rifat Bey, 1925'de belediye başkanlığı görevinden ayrıldıktan sonra, iki yıl kadar işsiz kalır. 1927 yılında, yeni Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun sağladığı imkanlardan faydalanarak, Kayserili 5-6 iş adamı ile birlikte, Kayseri'nin Bünyan ilçesinde bir yün iplik fabrikası (Bünyan Dokuma Fabrikası, 1927-1934) kurulmasına önayak olur.

"...Kayseri Bünyan Fabrikası, özel kişiler ile Ticaret Vekâletinin ortaklığı olarak 1925 yılında bir anonim şirket biçiminde kurulmuştur. Ticaret Vekâleti, aynı yıl içinde hissesini bankaya devretmiştir. Fabrika 1927 yılında tamamlanmış, fakat imal ettiği iplikleri halıcılara satamayan fabrika, işletme sermayesi ve pazar sıkıntısına düşmüştür. İşletme sermayesi sıkıntısı üzerine 1927'de 175 bin liralık sermaye 350 bin liraya çıkarılmış ama yeni hisse senetlerinin pek azı satılabilmektedir. Nihayet fabrika, 1934 yılında Sümerbank tarafından satın alınmıştır". (Avcıoğlu, Doğan)

Bünyan'da mevcut su enerjisi ile çalışacak olan fabrika, yerli yapağları değerlendirerek ve yöredeki halı tezgahlarına ham madde sağlayacaktır. Biliyorsunuz, tekstil sanayi İngiltere'ye de, bir devrim niteliğinde gelişti. Tesisler akarsu yanlarına kurulur ve bunun su enerjisinden istifade edilerek tezgahlar tahrik edilirdi.

Rifat Bey, şirketin idare kurulu başkanlığı ve fabrika müdürlüğü görevini üzerine almıştır. Fabrika, çalışmaya başladıktan bir süre sonra, Kayseri ve civarındaki halı işletmelerinin ekonomik zorlukla karşılaşmaları ve yün iplik gereksinimlerinin yeterli seviyeye ulaşamaması üzerine, yeni makineler alınarak fabrika genişletilir ve aynı zamanda battaniye ve yünlü kumaş da dokumaya başlar. Sümerbank şirkete maddi destek verir ve sonunda hisseleri ele geçirir. Rifat Bey fabrika müdürlüğü görevine, Sümerbank görevlisi olarak devam etmektedir. Fabrika üretiminin büyük bir kısmını, Milli Savunma Bakanlığı için dokumakta olduğu, er kumaşı oluşturmaktadır. Rifat Bey, fabrika müdürlük görevinden ayrı olarak, Kayseri'de bir özel bankada murakıplık ve Kayseri Kızılay Şubesi Başkanlığı görevlerinin de yapmakta, yörede sayılıp sevilmektedir.

İşten Atılma ve İdari Baskılar (1934-38)

“1934 Şubatında Atatürk Kayseri’yi ziyarete gelir. Bunun, bir yurt gezisi programının parçası olduğunu sanıyorum. Ben (Hurşit Çalık k.d.) o zaman 16 yaşında, Kayseri Lisesi dokuzuncu sınıf öğrencisi idim. Emekli Albay Nazmi Bey (Toker k.d.) Kayseri Valisi ve daha sonra Genel Kurmay Başkanlığına yükselen, Abdurrahman Nâfiz (Gürman k.d.) Paşa da Kayseri’de altıncı kolordu komutanı idiler (Paşa, babamın yakın arkadaşı idi). Akşam, vali konağında kurulan sofrada Atatürk’e Kayseri’de olup biten işler, olumlu gelişmeler anlatılır. Abdurrahman Nâfiz Paşa, Bünyan dokuma fabrikasının gösterdiği gelişmeden; ordunun er kumaşı ve yöre piyasasının yünlü kumaş gereksinimlerini karşılamadaki katkılarından olumlu olarak bahseder. Atatürk memnun olur ve fabrikanın başında kimin bulunduğunu sorar. ‘Eski Kayseri Milletvekili Rifat’ adını duyunca reaksiyon gösterip bu şahsın birinci Meclis’te kendisine sert biçimde muhalefet etmiş bir kimse olduğunu söyler. İşinden atılmasını emreder. Sofrada bulunan bazı kimselerin ifadesine göre, ‘defedin!’, mealinde bir ifade kullanır.”

Rifat Bey’in anılarında tafsillatlı anlatıldığı gibi; “...Ertesi gün Vali Bey, polis marifetiyle, Rifat Bey’i valilik makamına getirtir. Bünyan fabrikasındaki görevinden istifa mektubunu yazıncaya kadar bir odaya kapattırır. Özel sektör Kayseri İktisat Bankası murakıplığından ve Kızılay Başkanlığından da istifa ettirir. İstifa mektubunu cebine koyduktan sonra, aynı gün Kayseri’den ayrılmakta olan Atatürk’ü yolcu etmeye gider. Rifat Bey’in görevden atıldığını müjdeler. (...). Babamın işten atılma haberinin Kayseri’de üzüntü uyurduğunu hatırlıyorum. (...)O günlerde babamın ciddi şekilde hayatından endişe ettiğini ve bazı dostlarının uyarısı ile, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine: ‘Cezamı kâfi görün’ anlamında bir mektup yolladığını da anımsıyorum. Bu olayın ertesi gününden itibaren başlayarak, önemli bazı belge ve notlarını yakmış olduğu hatırladıklarım arasındadır.” Bundan sonra Rifat Bey işsiz kalmış, geçim zorluğu çekmeye başlamış. Aynı eserden Çalık’ın anılarından alıntı yapmaya devam edelim:

Adana Türk Nebati Yağlar Fabrikası (1939-47)

“...İsmet İnönü’nün 1938 Kasımında Cumhurbaşkanı seçilmesi ve daha sonra Nazmi Tokar Bey’in nakli Rifat Bey üzerindeki idari baskıların da yavaş yavaş ortadan kalkmasına yol açar. Yeni Cumhurbaşkanı, Atatürk devrinde gadre uğramış (Rauf Bey, Karabekir Paşa, Halide Hanım... gibi) eski politikacılara mevki vermekte, gönüllerini almaya çalışmaktadır”. Bu günlerde, “...Rifat Bey, (...), Adana’da yerleşmiş bulunan Kayserili iş adamlarının (ki, aralarında Nuh Naci Yazgan, Nuri Has, Hacı Ömer Sabancı ve Mustafa Özgür Beyler başta gelmektedir) iş teklifi ile karşılaşır. Adana’da kurmak istedikleri

Türk Nebati Yağlar Fabrikasının müdürü olarak görev yapmasını istemektedirler. Rifat Bey teklifi esas itibarı ile kabul eder. Milli mücadele yıllarından beri arkadaşı Nuh Naci Bey ile beraber Ankara'ya giderek fabrikanın ruhsatı ile uğraşırlar. Rifat Bey'in eski TBMM'den arkadaşı İzmir Milletvekili Osman Zade Hamdi Bey (Aksoy) de yardımcı olur ve şirkete ortak olarak katılır."

Burada, Hamdi Bey'in ortaklığı ile ilgili bir dip not var. Bunu, tüm tarihsel süreçte işveren-bürokrat-siyasetçi üçgeni için "es" geçmemek gerekir: "Devletçilik politikasının egemen olduğu o devirde, özel bir endüstri yatırımı projesi için İktisat Bakanlığı Sanayi Müdürlüğü'nden ruhsat almak çok zordu ve işlem çok zaman alırdı."

Tekrar hikâyemize dönelim: Rifat Bey, ruhsat işi bitince, 1939 Şubatında Adana'da fabrika müdürlüğü görevine başlar. Fabrika kurulur makineler çalışır. Buraya kadar ki alıntıların metin yazarı, oğlu Hurşit Çalıka'ya aitti. Yine o günlere ait, Rifat Beyin, kendisinin kaleme ve çoğunu yaktığı "!" anılarından bazı satırlar veriyorum. Dönemin Türkiye'sini anlamak bakımından önemli. Tabii, bunları verirken kimseyi rencide etmek istemem ama bazı gerçekleri de bilmek gerekir. Anladığım kadarıyla Hurşit Bey bazı kısımları çıkartmış ve (...) olarak vermiş:

"...Adana'dan Nuh Naci Yazgan'dan (Fabrikatör) bir telgraf aldım. Beraber çalışmak için Adana'ya çağırıyor. Görüşmek için gitmeye karar verdim. Soğuk, sessiz, karanlık bir gece istasyona geldim. Polis, jandarma, resmi otomobiller. Özel tren hazırlanıyor: Sinop milletvekili Cevdet Kerim Bey (İncedayı k.d) Ankara'ya gidecekmiş. Yarın Cumhurbaşkanlığı seçimi varmış. Oraya yetişmesi zorunlu imiş. Memleketin en kara günlerinde marşandiz treninde odun arabaları üzerinde Millet Meclisine gittiğimiz günlere bak, bir de bu hale! Bir milletvekilinin oyu özel bir katarın kaldırılması masrafını öder mi?" (Kayseri, 10 Kasım 1938).

"...Adana'da fabrikatör arkadaş ve hemşehrilerin fabrikalarını, evlerini gezdik. Muhteşem bir hayat! Devlet himayesinde, aslında halkın, tüketicinin sırtında kazanılmış büyük servetler!(*). Yine dip nottan anladığımıza göre; "Rifat Bey, genel olarak, devletçilik politikasının verimsiz ve israfı olduğuna inanırdı." (Adana, 12 Kasım 1938).

"...Sabah Adana'ya geldim. Yeni Kurulan Nebati Yağları Anonim Şirketi ortakları (Naci Yazgan, Nuri Has, Mustafa Özgür, Hacı Ömer Sabancı ve başkaları) ile toplandık. ...Derin düşüncedeyim. Talihin yardımı ile para sahibi olmuş adamlarla bilmem nasıl çalışacağım." (Adana, 2 Şubat 1939).

"...Bugün vali evden makamına çağırttı. Kayseri Belediye Başkanlığını teklif etti. Kabul etmedim." (Kayseri, 2 Nisan 1943).

Dönelim Hurşit Çalık’a’nın yazdıklarına: “Türk Nebati Yağları Fabrikasının Almanya’ya sipariş verilen makineleri 1943/44 yıllarında peyderpey yurda getirilerek monte edilir ve fabrika çalışmaya başlar. Bu montaj sırasında Adana’daki ikametini uzatan Rifat Bey fabrika üretime geçtikten sonra aktif katılımı azalır. Yine zamanının büyük kısmını Kayseri’de geçirmekte, idare kurulu üyesi olarak, gerektiğinde Adana’ya gitmektedir. Ortakları arasında geçimsizlik vardır ve genel olarak, Rifat Bey de iş ticarete döküldükten sonra, yeni çalışma düzeninden pek menun değildir. Yakın arkadaşı Hamdi Bey, daha önce ortaklıktan ayrılmış, Nuh Naci Bey de vefat etmiştir. Yine de Rifat Bey’in Türk Nebati Yağları ile Ortaklık ilişkileri, 1947 yılına kadar sürer. O tarihte şirket ile ilgisini keserek Kayseri’de yaşamını sürdürür.”

Adana Milli Mensucat Fabrikası

Söz Adana’dan açılmışken, Rifat Çalık’a’nın sözünü ettiği Kayserili iş adamlarının, bir girişimi ile ilgili bir not daha düşmek istiyorum. “Karamanlı ve Karamanlıca Edebiyatı Üzerine Araştırmalar” kapsamında, Evangelia Balta tarafından hazırlanan “Gerçi Rum İsek De, Rumca Bilmez Türkçe Söyleriz” isimli kitaptan bir alıntı veriyorum: “(...) Zincidereli Kosmos Simyanoğlu, Kayseri’de imalathanelere, Adana’da bir iplik fabrikasına(*) ve Mersin’de çeşitli şirketlere sahipti. Hatırı sayılır bir servet yapmayı başarmış Kapadokyalıların önde gelen örnekleri arasında yer alır.”

(*)ile verilen, adı geçen ve sonradan “Milli Mensucat” adını alan iplik fabrikası, “tehcir” nedeniyle, sahipleri yurt dışına çıkınca, önce İl Özel İdaresine verilmiş ve daha sonra, bedeli karşılığında “Kayserli girişimcilere” devredilmiş. “Simyanoğlu adı da Milli Mensucata” dönüşmüş. Aslında bunu, erken Cumhuriyet döneminde, “Milli Burjuvazi” oluşturma adına, Anadolu’nun çok yerinde yapılan bir uygulama olarak bakmak gerekir. Milli Mensucat fabrikasında, katip olarak çalışan, ünlü romancı Orhan Kemal, “Kanlı Topraklar” romanında, bu fabrikada geçen olayları anlatıyor.

Bünyan Halıcılık ve Battaniye Sanayi Müessesesi 1933 yılında dokuma üretimine geçti ve 1 Mayıs 1934 tarihinde Sümerbank’a devredildi. Başlangıçta, tezgahlar su gücünden yararlanılarak çalıştırılıyordu. 1982 yılında adı Sümerbank Bünyan Halıcılık ve Battaniye Sanayi Müessesesi olarak değiştirildi. İşletmede 1985 yılında 378 işçi ve 37 memur çalışıyordu; 31.10.1997 tarihinde özelleştirildi; 10.11.1997 tarihinde, Alıcı Firma adına, Recep Mamur’a devredildi. Daha sonra Hasan Aslandağ’ı sahip olarak görüyoruz. Özelleştirmeden önce; yün ve tiftik battaniler, muflon ve çeşitli tiplerde el halısı üretilmekteydi.

Daha sonra, Bünteks Yünlü Tekstil Sanayi Tic. A.Ş. adı ile anılan tesiste, 2005 yılından sonra baza kumaşı ve yatak kumaşı üretimine başlandı. Günümüzde (2014); yıllık 7 milyon metre baza kumaşı ve yatak kumaşı üretim kapasitesine erişti. Gerek Türkiye pazarında gerekse de dış pazarlarda ürünleri mobilya üretiminde tedarikçiler tarafından kullanılmakta. Tesiste 52 adet dokuma makinesi ve 3 adet finish makinesi ile üretim yapılmakta. Gruba Bağlı Firmalar CAS İthal mağazacılık, TOMMY HİLFİGER, ACCESSORIZE, Mogi Moda, MARKA

PLAZA.

Özel Kesim

1950-1960 arasında özel sektör tarafından birçok sanayi tesisinin temelinin atıldığını ve faaliyete geçtiğini görüyoruz. Özel sektör tarafından 1950'lerin başında kurulan büyük ölçekli Birlik Mensucat Fabrikası ile Orta Anadolu Mensucat Fabrikası ve "Pancar Çitçisinin" kurduğu "yarı kamu" nitelikli Şeker Fabrikası (1955) bu dönemin önemli sanayi yatırımı olarak karşımıza çıkmakta. Bunun yapımında da, çok tesiste olduğu gibi, burada da lokomotiflik yapanın, Arif Molu olduğunu görüyoruz.

1950'den sonra Kayseri sanayinde özel sektörün ağırlığı giderek artı. Peşpeşe kurulan Birlik Mensucat (1953) ve Orta Anadolu mensucat fabrikaları (1953), Şeker Fabrikası (1955) 1950-1960 arasında kurulanların en önemlilerinden. 1960'tan sonra Taksan ile özel hisselerin de bulunduğu Çinkur dışında imalat sanayinde kamu yatırımı pek görememekteyiz. Unutmayın, gününe göre bunların "öçekleri" çok büyüktü.

Şeker Fabrikaları

Türkiye'de Şeker Fabrikaları kurulması amacıyla Osmanlı İmparatorluğu zamanında (1840-1899) ve ondan sonraki yıllarda bazı teşebbüsler olmuş. Ancak bu teşebbüslerden hiçbirisi uygulama alanına konulamamış ve bir istek olmaktan ileri gidememiş. Şeker Fabrikaları kurma teşebbüslerinin gerçekleşebilmesi ancak, Cumhuriyet döneminin sağladığı geniş imkânlar sayesinde olabilmisti. Bu istikametteki ilk ciddi teşebbüs Uşak'lı Molla Ömeroğlu Nuri (Şeker) adında bir çiftçi tarafından başlatılmıştı.

22 Aralık 1925 tarihinde Alpullu Şeker Fabrikasının temeli atılarak on bir ayda fabrikanın montajı bitirilmiş ve 26.11.1926 tarihinde fabrika işletmeye açılarak ilk Türk

şekerini üretmiş. Uşak'ta mahalli birçok müteşebbisin iştiraki ile 6.11.1925 tarihinde Şeker Fabrikasının temelini atmış ve fabrika 17.12.1926 tarihinde işletmeye açılmış.

1933 yılına kadar ülkemizin şeker ihtiyacı bu iki fabrikanın üretimi ile kısmen karşılanmıştı. Bu iki fabrika ile pancar tarımında ve şeker fabrikası işletmesinde hayli tecrübeler edinilmiş olduğundan yeni şeker fabrikaları kurulması gerekli görülmüştü.

Bunları, Eskişehir Şeker Fabrikasını (1933) ve Turhal Şeker Fabrikası (1934) takip etmiş. Şeker üretim faaliyetleri 1950 yılına kadar zaman zaman tevsi edilen dört şeker fabrikası ile yürütülmüştü. Her yıl artan şeker ihtiyacının tamamen yerli üretimle karşılanabilmesi için 1951 yılında hazırlanan "Şeker Sanayii'nin Tevsi Programı" ile yeni şeker fabrikaları kurulması dönemine girilmişti. Diğer taraftan da pancar ekicilerinin teşkilatlandırılması amacı ile tarım kesiminde toplumsal dayanışmanın bir örneği olan kooperatifleşme hareketi başlatıldı; yurdumuzun dört bir yanına yayılan Şeker Fabrikaları peş peşe üretime geçmişti. 2018 yılında kamuya ait şeker fabrikaları özelleştirme kapsamında satışa çıkartıldı. 24 Haziran seçimleri öncesinde özelleşen 13 şeker fabrikasından 6'sında henüz devrin gerçekleşmedi. Özelleştirilen Turhal Şeker Fabrikasını 569 milyon liraya Kayseri Şeker Fabrikası aldı.

Kayseri Şeker Fabrikası.

Kayseri sanayisi ve tarımı için önemli bir rol üstlenen bu fabrikaya kısaca değinelim. Kayseri Şeker Fabrikası, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş'den (TÜRKŞEKER) bağımsız bir kuruluştur. Ama daha sonra Özelleştirme idaresine geçen yüzde 10 kadar bir hissesi var. Büyük ortağı "Sınırlı Sorumlu Kayseri ve Civarı Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifi" olan 1955'ten beri üretim yapan Kayseri Şeker Fabrikası, aradan geçen yarım asırlık zaman sonunda, Türkiye'nin gurur olan bir Şirket konumuna geldi.

"Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş." ismi ile kurulmasına, Bakanlar Kurulu'nun 26.11.1954 tarihli kararı ile izin verilmiş, 7 Nisan 1954 tarihinde düzenlenen görkemli tören ile temeli atılan Kayseri Şeker Fabrikası, 24 Ocak 1955 tarihinde makine montajına ve 2 Ekim 1955 tarihinde deneme kampanyasına başlamış; 6 Kasım 1955 tarihinde Başbakan merhum Adnan Menderes tarafından işletmeye açılmıştı. Açılıшта 10 yaşındaydım. Yürüyerek, ahali ile birlikte açılışa gitmiştim. Rahetli Menderesi ilk kez orada görmüştüm.

12 milyon lira sermaye ile kurulan (30.04.2008'de 150 milyon TL) ve bölgede bulunan çiftçilerin ürettiği pancarı işleyen Kayseri Şeker Fabrikası, günümüz yıllarında yaşadığı atılım süreci içerisinde, kurulduğunda günlük 1.800 ton olan pancar işleme kapasitesini bugün itibarıyla (2015) 12 bin tona çıkarırdı. Türkiye'nin "Büyük 500 Sanayi Kuruluşu" içerisinde kendine hep üst sıralarda yer bulan Kayseri Şeker Fabrikası 2017 yılında 99.

sırada yer aldı. 2016'ya "teftiş" nedeniyle katılamadı ama 2015 sıralamasında 101. ve 2014 sıralamasında 97. sırada görüyoruz.

"Kayseri Şeker Fabrikası'nın faaliyet alanı içerisinde 4 il (Kayseri, Sivas, Yozgat ve Nevşehir) ve bunlara bağlı 28 ilçe ve 12 bölge var. 226 köyde ve 2 fabrika için 8.829 çiftçi ile üretim sözleşmesi gerçekleştirildi. 407 bin dekar arazi üzerinde üretim yapılmakta. Bu üretim sonucunda 2 milyon 163 ton şeker pancarı üretilmek üzere sözleşme yapıldı. Bu sene en az 2 milyon 300 ton pancar işlemeyi ümit ediyoruz. Yani %8 dönem artışı bekleniyor.

Boğazlıyan ve Kayseri Şeker fabrikalarında toplamda 335 bin ton kristal şeker üretimi planlanıyor. Ayrıca 465 bin ton yaş küspe, 30 bin ton kuru küspe üretmeyi hedefleniyor ve bunların sonucunda 92 bin ton melas üretilmesi planlanmış durumda. İki fabrikada ki kuru küspe, yaş küspe, kristal şeker, melas üretimi sonucunda ve iştirakleri ile birlikte Kayseri Şeker Fabrikasının bölgenin gayri safi milli hasılasına toplam bir milyar iki yüz milyon lira katkı vermesi bekleniyor.

Kayseri Şeker Fabrikasında ise; 1 milyon 100 bin ton şeker pancarı işlenecek. 165 bin kristal toz şeker, 225 bin ton yaş küspe, 145 bin ton kuru küspe ve 44 bin ton melas üretilecek. Kayseri ve Sivas'a ait 158 köyde 5080 çiftçi ile pancar ekimi sözleşmesi gerçekleştirdi. (Hüseyin Akay, 61. Kampanya Dönemi açılış konuşması, Eylül/2015)" 2009-2010 pancar alım kampanyasında 2 milyon 250 bin ton pancar işlenip, 330 bin ton kristal şeker ve 88 bin ton melas elde etmişti (2011).

Boğazlıyan Şeker Fabrikası

Kayseri Şeker Fabrikası tarafından kurulan önemli bir tesis. Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesinde kuruldu. Boğazlıyan Şeker ve Mamulleri Entegre Tesisi, 1 Temmuz 2005 tarihinde yapılan temel atma töreni ile inşaat, imalat ve montaj çalışmaları 14 ay gibi şaşırtıcı bir süre içerisinde tamamlanmış hizmetine sunuldu. Tabii, bunda, o dönem Yönetim Kurulu Başkanlığı yapan Vedat Ali Özışık'ı emeği ve gayreti çok olmuştur. Şimdi ise, bu görevi Hüseyin Akay yürütüyor. Dünyanın en son teknoloji ile donatılmış tesisi olan Boğazlıyan Şeker ve Mamulleri Entegre Tesisi, 920 dekar alan ve 60 bin metrekare kapalı alan üzerinde, nominal kapasitesi 10 bin ton/gün, maksimum kapasitesi ise 12 bin ton/gün olan bir kuruluş.

Orta Anadolu

1953’te, iplik ve dokuma fabrikası olarak Arif Molu, Ahmet Demirel, Şalgamcı ailesi, Saim Kibar, Emir Ali Sağıroğlu, Osman İmamoğlu, Mustafa ve Ahmet Postağası gibi girişimciler tarafından çok ortaklı şirket olarak, Aydınlikevler semtinde kuruldu. Daha sonra Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde de tesislerine sahip oldu. 1986’da yeniden yapılanarak “denim” üretimine başladı.

Merkez ofisi İstanbul’da. Orta Anadolu, Kayseri’de 100 bin metrekaresi kapalı, toplam 156 bin metrekaRELİK alan üzerinde üretim yapmakta; ayrıca, her yıl Türkiye’nin “İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” arasında yer almakta. Nitekim, 2016 yılı “İlk 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 230. Ve 2017’de 310. sırada yer aldı.

Arif Molu’nun ya da yaygın ismiyle “Arif ağanın” girişimiyle ya da öncülüğünde kurulup üretime geçen Orta Anadolu’nun hikayesi için daha fazla bilgi almak isteyenler, Mehmet Şahin hocamızın kaleme aldığı, “Toprak Ağalığından Sanayiciliğe” isimli eseri tavsiye ederiz. Ayrıca; bu eser, dönemin Türkiye ve Kayseri’si ile ilgili çok önemli bilgiler veriyor. Tabii, bu noktaya gelinmesinde, daha sonraları Fabrika’yı hissedar olarak merhum Muzaffer Gazioğlu ve Demir Karamancı’nın büyük katkısı var.

Orta Anadolu bugün bir Karamancı Holding şirketi. Yine bugün Şirketin faaliyet alanı, başta denim olmak üzere %100 pamuklu “jean” giyim kumaşları üretimi. Yıllık 36 milyon metre üretim kapasitesiyle Orta Anadolu, Türkiye’de birinci, Avrupa’da ise ikinci konumda olup; dünya denim sektöründe ürün ve hizmet kalitesiyle haklı bir üne sahip.

Şirket, üretiminin yaklaşık %60’ını ihraç etmekte, %40’ını yurt içinde pazarlamaktadır. Orta Anadolu müşterileri, yüksek kaliteye önem veren uluslararası markalı spor giyim üreticileri olup, bunların başında Levi’s, Lee, Wrangler, Super Rifle, Mustang, Diesel ve Replay gibi “blue jean” dünyasının devleri gelmektedir. Türkiye’de ise bu kuruluşların lisanslarıyla üretim yapan konfeksiyoncular ile onlara fason çalışan işletmelere mal ve hizmet sunulmakta. Orta Anadolu “İSO Birinci 500 Büyük Sanayi” içerisinde sürekli yer almakta. Nitekim 2016’da 230. ve 2017’de 310. sırada yer aldı.

Birlik Mensucat

1952’de, Aydınlikevler Mahallesi’nin batı tarafında kuruldu. Bir dönem Sümer Bez fabrikası ile birlikte Kayseri ekonomisinin lokomotiflerinden olan, iki binin üzerinde istihdam yaratan, yıllarca ülkemizin “İlk 500 Sanayi Kuruluşu” arasında yer alan Birlik Mensucat, yarım asra yaklaşan üretim faaliyetine, 2009’da son verdi. Ama Şirketin hukuki varlığı devam etti, “fason” üretim yapmaya başladı. Birkaç yıl sonra, Şirket’in

borçlarına karşılık, taşınmazları da satıldı. (2011) Üretim yapılmamakla birlikte, “Şirket” hukuki varlığını sürdürmekte.

Birlik Mensucat, Önce Limitet Şirket (Mahdut Mesuliyetli) olarak kuruldu. (5 Mart 1952) Daha sonra, 28 Ekim 1966’da Anonim Şirket’e dönüştü. (1966) Anonim Şirkete dönüştüğünde, yine aynı ailelerin aktif olarak rol aldığını görüyoruz. Kuruluş sermayesi 264 bin lira olan limitet şirketin, tekstil ticareti ile uğraşan 19 kurucusu var. Bunlar; Şaban Karahalil, Nuh Mehmet ve Mehmet Küçükçalık, Mehmet Baldöktü (Nuh), Fevzi Kızıklı; Şeref, Mustafa ve Nuri Özkök, Hamdi ve İsmail Erbil, Şaban ve Mehmet Özhamurkar, Ahmet Haşşerbetçi, Ahmet ve Mustafa Göncü, Arif Çetin, Mehmet Taş, Osman Karagözlü ve Mehmet Uzunhalil.

“Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının 13.3.952 tarihli yüksek tastikine iktiran eden Birlik Mensucat Limitet şirketi”, 50 maddeden oluşan, “Ana Sözleşmesi”nde amaç; “...pamuklu ve yünlü mensucat ticareti ve bilahsa iplik fabrikacılığıdır. Şirket kendi ihtiyaçları için kullanmak üzere gayri menkul iktisabına salahiyetlidir”, diye belirtilmiş. Oda siciline 4103 numara ile, 19.3.1952 tarihinde tescil edilmiş.

Birlik Mensucat, en parlak dönemini, 1970’li yıllarda Genel Müdürlük yapan Makine/ Elektrik Mühendisi Celal Enkavi zamanında yaşadı. Ayrıca; Birlik Mensucat yönetimi, “denim kumaş” üretmek amacıyla Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde kurulan, Birlik Denim Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nin sermayesine % 99,5 oranında iştirak edilmesine, Eylül 2005 tarihinde karar verdi.

2000’li yıllar, pek şans getirmedi Birlik Mensucat’a. Tekstil sektöründe ki hızlı değişimler, yönetim ve parasal sorunlar sonunda Fabrika, “şalteri” indirmek zorunda kaldı. Bu güzide kuruluşun sona yaklaşırken, yönetim kurulunca alınan “üretimi durdurma” ile ilgili kararını veriyorum. Tarih, 28 Nisan 2001:

“Konu: Üretim Durdurulması ve Maddi Duran Varlık Satış Hususunun Değerlendirilmesi. Şirketimizin 28.04.2011 tarihinde yapılan Yönetim Kurulu toplantısında;

Şirketimizin 1.Organize Sanayi Bölgesi 6. Cadde, No:37 Melikgazi/Kayseri adresindeki; 5137 Ada 10 nolu Parsel de bulunan 46.011,94 m² arsasının ve aynı ada 11 nolu parselde bulunan 61.904,76 m² fabrika binası, idare binası ve arsası ile kot kumaşı üretim makine parkının satılması hususunun değerlendirilmesi amacıyla, sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde değerlemesinin yaptırılarak Yönetime sunulması için Yönetimin yetkilendirilmesine,

Öte yandan, yıllık ortalama 3 milyon 800 bin metre üretim yapılan Şirketimiz kot kumaş üretim faaliyetinin ise, tamamen durdurulmasına karar verilmiş olup, ‘SOLEY’

markalı ürünlerimize ağırlık verilmek üzere diğer markalı ürünlerimizin pazarlaması ile ilgili faaliyetimiz devam etmektedir.”

Sona yaklaşırken yönetimde görev alanların tamamına yakını kurucu ortakların ya çocukları ya da torunları olduğunu görmekteyiz. Aslında, Birlik Mensucat'ın serüveni, bu konuda çalışanlar için ilginç olsa diye düşünüyorum. Bir araştırma konusu olabilir. Takriben, 1990'ların başından itibaren, yönetim kurullarında bir istikrar sağlanamadı. Aslında, daha önceleri baş gösteren, yönetim mücadelesi su yüzüne çıktı. Tabii bu, işletmeye yansıdı. Bir anlamda, çok ortaklı olmasına rağmen “kurumsallaşamadı”. Bugün ürün gamını değiştirdi pamuklu havlu bez, havlu, bornoz, ve yaylı yatak, ev tekstili vs. üretimine geçti, Soley markası ile.

Soley

Birlik Mensucat, Kayseri OSB'de, 1989 yılında, bugün üretimi duran Soley Havlu'yu kurdu. Lüks Kadife'yi portföyüne kattı. Soley'in ürün grupları arasında; “SOLEY” markalı havlu, bornoz, ev tekstili, yatak, baza grubu ürünleri ile gabardin kumaş, poplin, kadife vb. ürünler mevcuttu. OSB'deki fabrika kapandıktan sonra, bugün dışarıda (Aydınlıkevler Birlik mensucat Fabrikasında), SOLEY markası ile “fason” üretim yapılmaktadır.

Yümaş

1962'de, 11 halıcı bir araya gelir, 100'er bin lira verip, bir şirket kurarlar... Halı Yün İpi İmalatçıları Şirketi... Daha sonra, YÜMAŞ oldu... İstanbul Caddesi (Osman Kavuncu Bulvarı) DSİ 12. Bölge Müdürlüğü'nü geçince, şimdi SÜHA terminalinin bulunduğu yerde, önce yün halı “ipi” sonra battaniye ve kilim üreten bir fabrika kuruldu. Anımsıyorum; her ortaklar genel kurulunda ortaklara birer battaniye gönderirlerdi.

Bu bilgilerin bir kısmını benimle paylaşan, babası kurucu ortak, kendisi sonradan ortak olan Muhtar “Suat Çavuş” (Kösehaliloğlu) ilginç bir bilgi verdi: Sektörde, “ip” dendi mi, “yün ipi”; “iplik” dendiğinde “pamuk ipliği” anlaşılırmış.

Kurucuları; kayınpederim H. Bekir Cavcav, onun ortağı Bekir Öztürk, Cumhuriyet Mahallesi Muhtar “Suat Çavuş”un babası Ahmet Kösehaliloğlu, Ömer Lütfü Mutlu, Hüseyin Kadioğlu, Hüseyin İşlertaş, Ahmet Güzel, Mustafa Hasbahçeci, Ademağanın oğlu Mehmet Çılsal. vd. Daha sonra, başka kişilerin de fabrikaya ortak olduğunu görüyoruz.

Yılda 240 ton “ip” ve günde bir ton “ip boyama” kapasitesine sahip tesis, 1 milyon 100 bin lira sermaye ile kurulmuş. Yeni ortakların, isteği ile ve pamuk ipliği de üretebilmek amacıyla sermaye, 1 milyon 600 bin liraya çıkartılmış. Ama buna, kuruculardan Ahmet Kösehaliloğlu karşı çıkmış, “batarız” endişesiyle.

Yetmişli yılların başında, Süleyman Demirel’in yakınında bulunan, ekonomist Kemal Doğan, fabrikaya müdür oldu. Doğan’ı; 1973’te Adalet Partisi Belediye Meclis üyesi, bilahare 1977’de de aynı partiden Kayseri Milletvekili seçildi. Doğan, çok girgin, güzel konuşan, müteşebbis bir insandı. Nitekim, Hüseyin Bayraktar’ın öncülüğünde, motorlu araç lastiği üretmek amacıyla kurulan LASKAY’ın da müteşebbisleri arasında görüyoruz.

Baba Kösehaliloğlu haklı çıktı; fabrika zora girdi... Yeni ortaklar, “kavgalı” bir biçimde yönetimi devraldı... Aradan kısa bir zaman geçti, ortaklar arasında “çekişme” devam ederken hisseler devredilmeye başladı; fabrikanın hakim hissesi Bayraktar ailesine geçti. Sonra, onlar da ayrılınca İzzet Bayraktar’ın oldu. O da, Süleyman Hamurcu’ya sattı. Yerine, önce KENT sonra, SÜHA adını alan otobüs terminalini kurdu.

Hisseler el değiştirdi, “bilge insan” Mehmet Çilsal’ın, elinde hisse senedi kalanlara bir tavsiyesi olmuş. Bir araya geldiklerinde; “arkadaşlar, hisse senetleri atmayın, saklayın. Çocuklarımıza, torunlarımıza anlatacak bir şeyimiz olur... Biz de bir tarihte bu fabrikanın kurucularındandık!”, deriz. Kayınpederimizden kalan kurucu hisse, kayınbiraderde kaldı. Sanırım, o da, hatıra olarak saklıyordur. Unutmayın; 1960’ların başında ki, “yüz bin liradan” söz ediyoruz. İki üç daire alırsınız.

Fabrikanın satılması için ortaklardan Abdullah Kalender kulis yapmaya başlamış. Nedeni de sonra anlaşılmış. Yüksek fiyatla hissesini devretmek istemiş. Her hakim hisse (yüzde 51 ve üzeri) sahibinin yaptığı gibi, Hüseyin Bey de, yüzde 51’e hakim olunca, Kalender’in hissesini almamış. Tabii, başta bir anlaşma yapılmış mıydı? Sordum; “Suat Çavuş”, sükût geçti.

ULAŞIM

Demiryolu

Şüphesiz ulaşım ve enerji kalkınmanın önemli unsurlarından hatta önde gelenlerinden. Osmanlı döneminde başlayan demiryolu yatırımları Cumhuriyet döneminde de devam etti. “...Bu arada Osmanlı Hükümeti Anadolu demiryollarının sistemli inşaatı için uzun vadeli bir plan hazırlayarak bunu peyderpey tatbik mevkiine koymayı tasarlamıştı. Plana göre inşaat üç devreye ayrılmıştı.” (Vedat, Eldem. 1994). Plana bakınca Kayseri’nin “ikinci devrede” olduğunu görüyoruz. 150 kilometrelik hattın da Sivas üzerinden gelmesi öngörülüyor. “Birinci devrede” yapılacak 392 kilometrelik Samsun-Amasya-Sivas hattından sonra, Sivas-Kayseri hattı öngörülüyor.

1937’ye geldiğimizde 6.559 km demiryoluna sahibiz. Bunun, 3.836 km’si Osmanlı’dan devralındı. 1923-1937 arasında yapılan demiryolu 2.722 km olup yüzde 42’ye karşılık gelmekte. 1950’den sonra demiryolu yapımı askıya alındı, 2002’den sonra hız verildi, bu sefer de Yüksek Hızlı Trenler hayatımıza girmeye başladı. Bu dönem de Kayseri’nin, Ankara (1927), Sivas (1930) ve Niğde üzerinden Çukurova (1933) ile demiryolu bağlantısı sağlandı. Kayseri için çok önem arz eden “tek hat” ve “elektriksiz” olan demiryolu bağlantıları ile ilgili bir bilgi vermek istiyorum. Bu bilgiler, “Devlet Demiryolları Limanlar İşletme Genel Müdürlüğü” internet sitesinden alındı:

- Ankara-Boğazköprü (29 Mayıs 1927, 364,990 km)
- Kayseri (Boğazköprü)-Sivas (3 Ağustos 1930, 237,370 km)
- Kayseri (Boğazköprü)-Niğde-Ulukışla (1 Kasım 1933, 171,816 km)

Ankara’ya tren, 1890’larda geldi. Bu yıllarda Ankara-Kayseri bağlantısı da yapılmak istendi. Ankara çıkışını (Elmadağ) geçmek çok masraflı olacağı gerekçesiyle düşünce akim kaldı. Bilgiyi veren Cömert, şunu da ekledi: “Aslında ta Erzurum’a kadar gitmesi düşünülen bu projeyi, Kafkaslara ulaşım kolay olur endişesi ile Ruslar engellemiş. Bir de yine o yıllarda Bağdat Demiryolu’nun Ereğli-Kayseri bağlantısı istenmiş, ittihatçılar tarafından. Bu amaçla padişaha, sadarete, Meclisi Mebusan Başkanlığına telgraf dahi çekilmiş. Ama olmamış. Kısmet, 1927 imiş. Günümüze gelindiğinde Kayseri için düşünülen/yapılan demiryolu projeleri şunlar (2018):

Kayseri-Yerköy Yüksek Hızlı Demiryolu Projesi

Kayseri-Yerköy arasında 250 km/saate uygun 142 km'lik çift hatlı, elektrikli ve sinyalli yüksek hızlı demiryolu hattı yapılacak. Kayseri-Yerköy YHT projesi Ankara-Sivas YHT hattına Yerköy'den bağlantısı sağlanacak. Projesinin bittiği söyleniyor; ihalesi henüz yapılmadı (Ağustos/2018).

Antalya-Konya-Aksaray-Nevşehir-Kayseri Hızlı Tren Projesi

Antalya'yı Kapadokya bölgesi ile Kayseri'ye ve dolayısıyla Ankara'ya yüksek hızlı demiryolu ağına bağlayacak projenin de 2020 yılında tamamlanacağı bildirildi. Kayseri-Nevşehir 41 km, Nevşehir-Aksaray 110 km, Aksaray-Konya 148 km, Konya-Seydişehir 91 km, Seydişehir-Manavgat 98 km, Manavgat-Alanya 57 km, Manavgat-Antalya 97 km olmak üzere toplam 642 km uzunluğa sahip bir proje.

Kayseri Kuzey Geçiş Varyantı

Yük trenlerinin şehir içinden çıkarılması amacıyla inşaatına başlanılan Kayseri Kuzey Geçiş Varyantı henüz tamamlanmadı (Ağustos/2018).

Boğazköprü Lojistik Merkezi

Lojistik sektörümüz hızla gelişmekte. Diğer ulaşım sistemleri ile entegre bir demiryolu hizmeti sunmak ve kombine taşımacılığı geliştirmek için lojistik merkez yapımı ile önemli sanayi ve üretim merkezlerinin demiryolu ağıma bağlantılarının yapılmasına devam edilmekte.

Lojistik Merkezler Kurulması Projesi ile etkin karayolu ulaşımı olan ve müşteriler tarafından tercih edilebilir kent merkezlerinin dışındaki alanlarda, ihtiyaçlara cevap verebilecek özellikte alanlar oluşturulması, teknolojik ve ekonomik gelişmelere uygun olarak, özellikle organize sanayi bölgelerine yakın ve yük potansiyeli yüksek olan bölgelerin yeniden yapılandırılmaları amaçlanmakta. Bu bağlamda Kayseri Boğazköprü mevkiinde de bir demiryolu "lojistik merkezi" planlanmaktadır. İncesu OSB'ye yapımı düşünülen demiryolu iltisak hattı çalışmaları devam etmektedir.

Banliyö Hattı

Kayseri Ulaşım A.Ş ile Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDD) arasında yapılan protokolle hayata geçecek olan 64 kilometrelik uzunluktaki Birinci etap İncesu-Merkez Gar Banliyö Hattı'nın 2018 yılı içerisinde hizmete açılması planlanmaktadır.

Banliyo hat ağının artırılmasına yönelik ikinci (Yeşilhisar-Gömeç) ve üçüncü etap Yeşilhisar-Sarıoğlan projeler de Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile yürütülmektedir. Yeşilhisar-İncesu-Kayseri ve Kayseri-Sarıoğlan arasındaki toplam 130 km’lik güzergahta hizmet verecek banliyö hattı için başlatılan proje çalışmalarının uygulama aşamasına geldi.

Kayseri Ulaşım A.Ş (KAYSERAY)

Kayseri Büyükşehir Belediyesi iştiraki olarak Haziran 2008’de kuruldu. Kayseri Ulaşım A.Ş’nin birincil amacı Kayseri Büyükşehir Belediyesince tesis edilen Hafif Raylı Sistem Hattının işletmesini yapmaktır. 1 Ağustos 2009 yılında Kayseri Ulaşım A.Ş fiili olarak faaliyetlerine başlamıştır.

KAYSERAY’ın temeli, 2005 yılında atıldı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da törene katıldı. İlk etap olan Organize Sanayi Bölgesi Doğu Terminali arası (17,5 km) 2009 yılında devreye girdi. Daha sonra “ikinci” ve “üçüncü” etap olan “İLDEM” ve Aşık Veysel Bulvarı üzerinden Erciyes Üniversitesi bağlantısı, Şubat 2014’te gerçekleşti. Arkasından Üniversite-Talas (Cemil Baba) bağlantısı yine aynı yılın Ekim ayında yapıldı. Son bağlantı için yapılan törende Başbakan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu da hazır bulundu..

Bugün, 34 km uzunluğunda ana ve 4,2 km depo hatları ile beraber 55 adet yolcu istasyonu, 64 MVA kurulu elektrik gücüne sahip 16 adet trafo istasyonu, 80 bin m² depo park alanı, 5 bin m² atölye ve idari tesislere sahip. Ayda ortalama 10 bin sefer yapılmakta, yine ayda 3 milyon yolcu taşınmaktadır.

Projelendirilen Kayseri Raylı Sistem hatları;

İlave Tramvay Hat Projeleri

1. Etap: Belsin Anafartalar-Terminal-Şehir Hastanesi-Nuh Naci Yazgan Üniversitesi-Mobilyakent Tramvay Hattı Projesi. Bu proje; Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından yapılacaktır. Mevcut 34 km’lik raylı sistem hattına ilave olarak yapılacak olan 7 kilometrelik Tramvay Hattı’nın yapım çalışmalarına Ulaştırma Bakanlığı bu yıl içerisinde başlayacaktır.

2. Etap: Cumhuriyet Meydanı-Talas Anayurt Hattı

Karayolu

“Ulaşamadığın yer senin değildir!”

Halil Rıfat Paşa (1827-1901)

Köy Yolları

Bilindiği gibi, Kayseri ve bazı illerin idari sınırları Büyükşehir kapsamına alınınca, haliyle, köy kavramı bu illerde katlı, her köy bağlı olduğu ilçenin birer mahallesi durumuna geldi. Bu nedenle de İl Genel Meclisleri kaldırıldı. Varlıkları ve personeli devlete/belediyelere geçti. 2014 Mahalli İdareler Genel Seçimlerine (Belediye seçimlerine) bu şartlar altında girildi. Dolayısıyla Kayseri’de “köy yolu” kalmadı. Mahaleleri birbirine bağlayan yollar olarak düşünmek gerekir. Bu tarih itibarıyla Kayseri’de, köy yolları bağlamında ham, tesviye ve beton yolun olmadığını görüyoruz. Bunların dışında kalan yollarla ilgili bilgiler aşağıda verildi. Hemen belirtelim; 1926-1927 Vilayet Salnamesi’nde, şose (toprak yol) mahiyetinde, Kayseri’de, köy yolları için 3.416 km rakamı verilmektedir.

Biz de, 31.12.2013 sonu itibarıyla “köy yolları” istatistiklerini veriyoruz. Bilgi, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü web sitesinden alındı. Tabii, bu bir fikir vermek içindir. Günümüze gelindiğinde bu yollar hem nitelik ve hem de nicelik açısından çok değişmiştir. Amacımız, nereden nereye geldiğimiz konusunda bir fikir verebilmek.

Köy Yolları (31.12.2013)

Cinsi	Stabilize	Asfalt	Parke	Diğer	Toplam
Kayseri	1.202	2.031	653	-	3.886
Türkiye	143.439	139.234	3.920	36.450	323.043
Kayseri/Türkiye (%)	0,8	1,5	16,6	-	1,2

www.migm.gov.tr

Büyükşehir yasaları gereği bugün, bu kapsama girmeyen 51 ilimiz var. Bu illere ait köylerin yol envanterleri şöyle:

Köy Yolları Envanteri (51 İl, 2016)

Ham	Tesviye	Stabilize	Asfalt	Parke	Beton	Toplam
4.131	14.138	78.012	70.624	4.564	3.960	175.429

Kaynak: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu (2016)

Karayolları

Genel

Mustafa Kemal Atatürk, 1923 yılında yaptığı bir konuşmada, yeni kurulan Cumhuriyetin iş programındaki öncelikli maddenin, ülke yollarının hızla, çağın ve en son gelişmelerin gerektirdiği durumda olması zorunluluğundan söz eder ve; “Bu başarılıldığında, ülkede hüküm süren yoksulluk ve sefaletle çare bulunmuş olacaktır” der. Bir başka söylevinde ise; “Her gittiğim yerde köylüler benden iki şey istedi: Yol ve Okul” diyerek yolun yurt kalkınmasındaki önemini vurgular. Cumhuriyetin ilk yıllarında; öncelikle yerleşim birimleri arasındaki seyahat süresini kısaltan, ulaşılabilen yerlere erişerek atıl kaynakları kullanılabilir hale getiren, yurt savunmasına, güvenliğe ve ülke imarına hizmet eden, kültür, sanat ve eğitimin yaygınlaşmasını sağlayan bir ulaşım sistemi hedeflendi. Ayrıca, karayolları ve demiryollarının bir plan dâhilinde geliştirilmesinde Cumhuriyet’in ulaştırma politikasının temelini oluşturmaktaydı. Cumhuriyet ilan edildiğinde, ulusal sınırlarımız içinde; 13.900 km’si stabilize şose ve 4.450 km’si toprak olmak üzere, toplam 18.350 km yol ve 94 köprü vardı. Tabii, bunların “ne kadar yol olduğu” da tartışılır.

Erken Cumhuriyet döneminde:

- 1924’te 33 km yeni yol yapımı, 233 km yol onarımı;
- 1923-1933 döneminde; 2.600 km yeni yol yapımı, 6.170 km yol onarımı yapıldı.
- 1923-1947 döneminde; 43.743 km uzunluğunda bir karayolu ağına ulaşıldı.

Karayollarının Gelişim Stratejisi:

- 1923 Erişilebilirliği Sağlayan Yollar
- 1950 Yaz-Kış Geçit Veren Yollar
- 1960 Asfalt Sathi Kaplamalı Yollar
- 1970 Bitümlü Sıcak Karışım (BSK) Kaplamalı Yollar
- 1985 Otoyollar
- 2003 Bölünmüş yollar
- 2013 Akıllı Yollar

1945'te; asfalt, parke, kırma taş şose, tesviye ve araba yolu olarak sınıflandırılan 44 bin km'lik yolun 20 bin km'sinin on beş yılda geçilir hale getirilmesine ve iyi halde tutulmasına; devlet yolları dışındaki yolların ise illerin sorumluluğunda olmasına karar verildi. Bu büyük ölçekli yol programının başarısı için "makinelî yol yapımına" geçişle, 1946 yılında Türkiye'de yol inşaatında, yaklaşık 1.611 adet ekipman kullanılmaya başlandı. 1946'da **şose ve köprüler** reisliğine bağlı 4 bölge **müdürlüğü, 10'a çıkartıldı.**

Artık; "makinelî döneme" geçişle, az para/az makine ile yapılacak geçit yollarına ağırlık verilir. 1950 yılında "Karayolları Genel Müdürlüğü" kurularak, yurt çapında yol planlama, etüt ve proje çalışmalarına başlanır. Yeni karayolları teşkilatının hedefi; kağıt, at arabası gibi motorsuz taşıtlar için yapılmış olan ve ancak bu taşıtlara geçit veren yolları, çağdaş ulaşım araçlarının ihtiyaçlarına göre yeniden planlamak ve üzerinden motorlu taşıtların geçebileceği standartta yollar yapmaktır.

Bu hedefle sürdürülen çalışmalar sonucu; Makine ile bakımı yapılan yol uzunluğu, 1950'de 8.024 km iken, 1960'da 33 bin km'ye, her mevsim geçit veren yol uzunluğu, 1950'de 9.624 km iken, 1960'da 22 bin km' ye ulaştı.

1907'de hayvan ile çekilen taşıtla;
 - Ankara-İstanbul arası 79,
 - Ankara-Samsun arası 96,
 - Diyarbakır-İskenderun arası 102 saatte aşılrken;
 1949'de otobüs ile;
 - Ankara'dan İstanbul'a 18 saatte,
 - Ankara'dan Samsun'a 20 saatte,
 - Ankara'dan Zonguldak'a 14 saatte
 ulaşma imkanına kavuşuldu.

1960'lı yıllara gelindiğinde, Karayollarınca Türkiye'nin ihtiyacı olan 60 bin km'lik yol ağı tespit edildi. 1950-1960 arasında sağlık, eğitim gibi sosyal ağırlıklı temel hizmetlerin her yöreye götürülebilmesi için yaz-kış geçit veren yollar yapmak en önemli hedef iken, 1960-1970 arasındaki dönemde asfalt kaplamaya önem verildi. 1970'lerde karayolunu kullanan motorlu taşıt sayısı giderek artarken; trafiği yoğun ana yollarda, büyük şehirlerin çevrelerinde çok şeritli ekspres yollarla otoyolların yapımı önem kazandı.

1970 yılında yapımına başlanan ve 30 Ekim 1973 tarihinde tamamlanarak hizmete açılan Boğaziçi Köprüsü ile Çevre Yolu, Avrupa ve Asya arasındaki ilk sabit bağlantı olarak Türkiye ulaşım ağının çok önemli bir halkasını oluşturdu.

“İkinci Beş Yıllık Kalkınım Planı’nda” (1967-1972) karayollarının fiziksel standartlarının yanısıra “geometrik standartlarının” yükseltilmesinden; “Beşinci Beş Yıllık Kalkınım Planı’nda” (1985-1989) “devlet yolları” ağının beton asfalt ile kaplanmasına ağırlık verilmesi öngörülmekte. Konuyu detaylandırmamın amacı; bu süreçler iyi bilinmezse, günümüze ait yapılan değerlendirmeler askıda kalır.

- 1970’de 17 bin km asfalt kaplamalı devlet yolu; 2 bin km’si asfalt, toplam 25 bin km il yolu;
- 1980’de 24.500 km’si asfalt, toplam 35 bin km devlet yolu; 9.600 km’si asfalt, toplam 27 bin 500 km il yolu.

2003’te; başlangıç hedefi 15 bin km bölünmüş yol olan “Acil Eylem Planı” kapsamında bugüne kadar 16.963 km yol yapılarak, bölünmüş yol ağı 23.064 km’ye ulaştı. 74 ilimiz, bölünmüş yol ile birbirine bağlandı. Bunun, 2.155 km’si otoyol.

Karayolları Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altındaki yol ağının yaklaşık %35’i yollardan oluşmakta. Buna rağmen, ağıdaki trafiğin %80’i bölünmüş yollarla sağlanmakta.

Yine Karayolları Genel Müdürlüğü sorumluluğunda; 2.157 km otoyol, 31.067 km devlet yolu ve 33.896 km il yolu olmak üzere toplam 67.119 km yol ağı bulunuyor. Bunun 22.950 km’si asfalt betonu (BSK), 40.183 km’si sathi kaplama, 314 km’si parke, 668 km’si stabilize, 520 km’si toprak ve 2.484 km’si geçit vermez durumda. (01.01.2018) (Kaynakça: www.kgm.gov.tr)

Yıllara Göre Devlet ve İl Yolları Uzunluğu (km)*

Yıl	Asfalt Betonlu (BSK)	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
1967	1.289	12.712	207	31.190	9.319	4.540	59.257
1970	1.534	17.481	211	28.899	8.517	2.811	59.453
1975	1.892	23.409	205	26.033	5.879	1.651	59.069
1980	2.822	32.848	140	18.508	4.605	1.838	60.761
1985	3.368	38.784	125	13.019	2.440	1.566	59.302

* Köy yolları dâhil değil

KADİR DAYIOĞLU

Yıl	Asfalt Beton (BSK)	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
1990	4.261	43.200	136	8.803	1.356	1.372	59.128
1995	4.835	45.849	121	6.552	1.330	1.312	59.999
2000	6.057	49.709	134	3.026	1.144	1.020	61.090
2005	7.080	50.302	133	2.207	1.329	888	61.939
2010	10.197	48.929	212	1.314	782	1.351	62.785
2013	14.870	45.294	261	852	632	1.587	63.496
2014	15.922	44.277	273	891	599	1.792	63.754
2017	22 950	40.183	314	668	520	2.484	67.119

Kaynak: www.kgm.gov.tr

Otoyolları* (km)

Yıl	Otoyol	Bağlantı	Toplam
1973	24	0	24
2002	1.464	250	1.714
2013	1.829	298	2.127
2014	1.857	298	2.155
2017	1.857	300	2.157

Kaynak: www.kgm.gov.tr

Kayseri

Kayseri’de, 1926-1927 Vilayet Salnamesi’nde, il sınırları içerisinde 156 km devlet yolu, 500 km’de “hususî idare” (Özel İdare) yolu yani “köy yolu” olduğu kaydına rastlamaktayız (Kaynak: Cumhuriyet’in 75. Yılında Kayseri. Kayseri Valiliği/1998). Yine aynı kaynakta 1998 yılı için şu not düşülmüş: “İlde ki karayolu ağı 4.507 km olup, bunun 464 km’si devlet yolu, 687 km’si il yolu ve 3.416 km’si de köy yoludur.(...) İl yollarının 576 km’si asfalt, 111 km’si stabilize yoldur.”

Günümüze geldiğimizde Kayseri’de (01.01.2018); İl yolu olarak 661 km, devlet yolu olarak 465 km olmak üzere toplam 1.126 km “il ve devlet” yolu var. İl yollarının 112 km’si asfalt betonu, 506 km’si sathi kaplama, 2 km’si parke ve 41 km’si geçit vermez durumda. Devlet yollarına gelince bunun 246 km’si asfalt betonu ve 219 km’si sathi kaplama.

Türkiye’de, “İl ve devlet yolları” toplamı içerisinde “beton asfaltı” yol oranı %32. Bu oran Kayseri için, %32.

* 2004’te İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlanan 117 km’lik yol dâhil değil.

Kayseri-Türkiye Yol Durumu (km, 2017)

	Asfalt		Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam	Bölünmüş Yol	
	Asfalt Betonlu (BSK)*	Sathi Kaplama						Otoyol	Duble
Kayseri	358	725	2	0	0	41	1126	-	460,5
Türkiye	22.950	40.183	314	668	520	2.484	67.119	2.157	19.962

Kaynak: www.kgm.gov.tr

Kayseri Satış Cinslerine Göre Yol Ağı (km, 2017)

Kayseri	Asfalt Yollar			Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
	Asfalt Betonlu	Sathi Kaplama	Toplam					
Devlet Yolu	246	219	465	-	-	-	-	465
İl Yolu	112	506	618	2	-	-	41	661
Toplam	358	625	1.083	2	-	-	41	1.126

Kaynak: www.kgm.gov.tr

Konuya son vermeden önce bir açıklama yapma durumundayız. Verilen rakamlar ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına aittir. Bunların, farklı zamanda ve farklı yerlerde verdikleri değerler arasında az da olsa bazı sapmaların olduğunu görmekteyiz. Sanırım bu yeniden ölçme ve değerlendirmelerle, bazı bölümlerin belediyelere devredilmesi ya da belediyelerden alınmasından kaynaklanıyor olsa gerek.

Motorlu Kara Taşıtları**Motorlu Kara Taşıtları (2017)**

Motorlu Kara Taşıtları, Aralık 2017 Ülkemizde, trafiğe kayıtlı araç sayısı Aralık/2017 ayı sonu itibarıyla 22.218.945 oldu. Kayseri’de ise, 364.415. Bu, ülkenin %1,6’sı kadar. Bu oran, geriye baktığımızda pek değişmiyor. Aralık/2017 ayı sonu itibarıyla trafiğe kayıtlı taşıtın %54,1’ini otomobil, %16,4’ünü kamyonet, %14,0’ünü motosiklet, %8,3’ünü

* Otoyollar dâhil

traktör, %3,8'ini kamyon, %2,2'sini minibüs, %1'ini otobüs, %0,2'sini ise özel amaçlı taşıtlar oluşturdu.

Bu oranlar Kayseri'de (Parantez içi rakamlar, araçların yüzde olarak ülkede ki payları); Otomobilde %62,8 (1,9), minibüste %1,7 (1,3), otobüste 1,3 (2,2), kamyonette %16,9 (1,7), kamyonunda %4,5 (2,0), motosiklette %4,6 (0,5), özel amaçlı araçta %0,2 (1,3) ve traktörde %8,0 (1,6) oldu.

Görüldüğü gibi Kayseri, motorlu araç dağılımında da yüzde 1-2 bandı içerisinde. Ortalama, yüzde 1,6. Bir dikkate değer konu da şu; bu oranlar uzun yıllar aynı seviyede bir seyir izlemekte.

Kentteki ve ülkedeki gelişimi iyi anlayabilmek için 1970-1997 yılındaki rakamları verelim. Bunlar da, Kayseri Valiliği'nin anılan yayınından alınmıştır: "1970 yılında 5.236 olan motorlu taşıt sayısı, 1980'de 19.443'e ulaşmıştır. Geçen 18 yıllık süre içinde dört misli artmıştır. 1997 yılı itibarıyla ildeki toplam motorlu araç sayısı 78.074'tür. Bunun 63.856'sı (%82) otomobil 1.519'u (%2) otobüs, 12.699'u (%16) ise kamyon ve çekicilerden oluşmaktadır."

Yıllara Göre Toplam Motorlu Taşıt Sayısı (%)

Yıl	Kayseri		Türkiye		Kayseri/ Türkiye
	Toplam	Değ.	Toplam	Değ.	
2009	231.815	5,8	14.316.964	4,0	1,6
2010	245.832	6,0	15.095.603	5,4	1,6
2011	262.112	6,6	16.089.528	6,6	1,6
2012	278.029	6,0	17.033.413	5,9	1,6
2013	293.922	5,7	17.939.447	5,3	1,6
2014	309.142	5,2	18.828.721	5,0	1,6
2015	327.053	5,8	19.994.472	6,2	1,6
2016	345.029	5,5	21.090.424	5,5	1,6
2017	364.415	5,6	22.218.945	5,3	1,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri/Türkiye Motorlu Kara Taşıtı Sayısı (% , 2017)

Cinsi	Kayseri		Türkiye		Kayseri/ Türkiye
	Sayı	Payı	Sayı	Payı	
Otomobil*	228.920	62,8	12.035.978	54,1	1,9
Minübüs	6.214	1,7	478.618	2,2	1,3
Otobüs	4.822	1,3	221.885	1,0	2,2
Kamyonet**	61.477	16,9	3.642.625	16,4	1,7
Kamyon***	16.518	4,5	838.718	3,8	2,0
Motosiklet	16.621	4,6	3.102.800	14,0	0,5
Özel Amaçlı	808	0,2	60.099	0,2	1,3
Traktör	29.035	8,0	1.838.222	8,3	1,6
Toplam	364.415	100,0	22.218.945	100,0	1,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

25.2 Motorlu Kara Taşıtları (2018)

Kayseri/Türkiye Motorlu Kara Taşıtı Sayısı (% , 2018)

Cinsi	Kayseri		Türkiye		Kayseri/ Türkiye
	Sayı	Payı	Sayı	Payı	
Otomobil****	235.194	63,0	12.398.190	54,2	1,9
Minübüs	6.302	1,6	487.527	2,1	1,3
Otobüs	4.884	1,3	218.523	1,0	2,2
Kamyonet****	63.737	17,0	3.755.580	16,4	1,7
Kamyon***	16.707	4,4	845.462	3,7	2,0
Motosiklet	17.441	4,7	3.211.328	14,0	0,5
Özel Amaçlı	854	0,2	63.359	0,3	1,3
Traktör	29.770	7,8	1.885.952	8,3	1,6
Toplam	374.889	100,0	22.865.921	100,0	1,6

Kaynak: www.tuik.gov.tr

* Arazi taşıtı dahildir.

** Ağır tonajlı yük taşıtlarını da kapsar. (Çekici, damperli kamyon, tanker, çöp kamyonu vb)

*** Arazi taşıtı dahildir.

**** Ağır tonajlı yük taşıtlarını da kapsar. (Çekici, damperli kamyon, tanker, çöp kamyonu vb)

Bin Kişiyeye düşen taşıt

2017 yılında Kayseri’de, “bin kişiyeye düşen taşıt” sayısı 264. Ülke ortalamasının altında. Türkiye’de “bin kişiyeye düşen” araç sayısı ise 275. İller bazında “bin kişiyeye düşen taşıt” sayısına baktığımızda, Kayseri’nin batısındaki illerin ortalamasının üzerinde olduğunu rahat görüyoruz. Bu aynı zamanda, ülkemizde gelir dağılımının nasıl bir seyir izlediğini de gösteriyor.

“Bin kişiyeye düşen” diğer araçlara baktığımızda Kayseri, otomobil hariç, ortalamaya yakın bir seyir izliyor. Otomobil edinmede “bin kişiyeye” Kayseri’de 166 otomobil düşerken ülke ortalaması 149. Kayseri’nin, “bin kişiyeye düşen” kategorisinde genel taşıt ortalamasında “üçüncü 10 (25-30)” ve otomobil ortalamasında “ikinci 10 (10-15)” iller içerisinde olması. Dikkate değer.

Bin Kişiyeye Düşen Taşıt (2017)

Taşıt Cinsi	Kayseri	Türkiye
Otomobil	166	149
Minibüs	5	6
Otobüs	4	3
Kamyonet	45	45
Kamyon	12	10
Motosiklet	12	38
Özel Amaçlı	0,6	0,7
Traktör	21	23
Toplam Taşıt	264	265
Nüfus (2017)	Kayseri	1.376.722
	Türkiye	80.810.525

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Kayseri ve Komşuları Bin Kişiye Düşen Bazı Taşıt (2017)

İl	Nüfus	Taşıt	Otomobil	Kamyon	Kamyonet	Otobüs	Minübüs	Traktör
Adana	2.216.475	287	145	9	44	2	5	23
Niğde	352.727	289	124	16	48	3	5	49
Nevşehir	292.365	394	173	22	63	3	11	72
Yozgat	418.650	253	117	13	30	1	6	78
Sivas	621.301	253	132	10	41	2	5	51
Kahramanmaraş	1.127.623	198	111	7	36	2	6	19
Kayseri	1.376.722	264	166	12	45	4	5	21
Türkiye	80.810.525	275	149	10	45	3	6	23

Kaynak: www.tuik.gov.tr**Şehirlerarası Oto Terminali (Otogar)****Yeni Otogar**

Toplamda 80 bin metre karelik alan üzerine kurulan yeni otogarın yaklaşık 12 bin metre karelik kısmı kapalı alan. Toplam alanın yaklaşık yüzde 80'inin açık alan olarak ayarlanmasındaki en büyük sebep, hususi araç otogarı ve peronlar için maksimum alan sağlamak olarak düşünülmüş olması. Böylece elli otobüs ve üç yüz elli hususi aracın sığabileceği büyüklükte bir otopark imkânı sağlandı. Ayrıca terminal içinde restoran, kafeterya, kuaför, sergi salonu, araç kiralama noktaları gibi birçok hizmet alanı mevcut. Yaklaşık 15 milyon liraya mal olan, Ankara-Adana yolu 5. km'de bulunan (Şeker Fabrikası yanı, eski Orman fidanlığı) yeni terminal, 15 Aralık 2007 Cumartesi günü hizmete girdi.

Eski şehirlerarası otobüs terminalinde Kent, Süha, Reha, Develi Seyrani, İnci gibi yerel firmaların yanı sıra çok sayıda yabancı firma faaliyet göstermekteydi. Günümüzde ise, daha fazla yerli ve yabancı firma şehirlerarası ulaşım sağlamakta olup 70'e yakın otobüs işletmesi ülkenin her yerine seyahat edebilme imkânı sağlıyor. 24 saat açık. İlçeler terminali ise, ana terminalin eklentisi halinde. **İşletme hakkı 10 yıl süre ile Büyük İstanbul Otobüs İşletmesi (BİOAŞ) tarafından satın alındı.**

Şehirler Arası "Eski Terminali"

Başkan Mehmet Çalık döneminde, "yarışma" ile projesi yapılan, 1972'de hizmete giren şehirlerarası oto terminalin yeri yenisinin finansmanı için ihale ile satıldı. İhaleyi 33

milyon 50 bin YTL’lik teklifi ile Ali ve Ömer Başyazıcıoğlu kardeşlere ait, Almer Turizm kazanarak arsanın yeni sahibi oldu. Mevcut binalar ve içerisinde bulunan cami yıkıldı. Arsa, boş vaziyette (2014). Sadece, yeni sahibince satılan, eski çevre yoluna (Kocasinan Bulvarı) denk gelen bir bölümüne benzinlik yapıldı.

Diğerleri

Eski terminal yapılana kadar, kent içinde, muhtelif yerlere dağılmış “otobüs yazıhaneleri” hizmet verirdi. Merkez İmam Hatip’in karşısında Erciyes Turizm’in yazıhanesi vardı. 1964 yazında, üniversite sınavları için Ankara’ya, buradan bindiğimiz otobüs ile gitmiştik... Kaman üzerinden yapılan bu seyahat altı-yedi saat sürerdi. Keskin güzergâhı **açılmamıştı. Bazı otobüsler, Hunat Camii Yanıkoğlu tarafından kalkardı.**

Karayolları geçit vermeye başlayınca, otobüsçülük de yaygınlaşmaya başladı. Mesela, Kayseri eşrafından Kardeşlerin Rıfat Demircioğlu da bu işe soyundu. Önce Kardeşler Turizmi kurdu arkasından Ses ve Kayseri Birlik geldi... Varan Turizmi Kayseri’ye getirdi. **İlk hac kabilelerini düzenleyenler arasında... Otuzun üzerinde araç kaldırdığı bilinir. Bir su tankeri ve eşyaları taşıyan bir araç da arkadan giderdi. Yolda, hacıların karnını doyurabilmek için ahçı bile vardı. 12 yıla yakın hac hizmeti verdi. Yine o yıllarda “Kuzucuların” da otobüs işletmeciliği yaptığını görmekteyiz.**

Modern anlamda “Yazıhanecilik”, Kent Turizm ile geldi. Yazıhanesi de Cumhuriyet Mahallesi’nde İnegöl Köfte (Sultan Hamamı) tarafındaydı. İlk, “hostes” de Kent Turizm’de hizmet verdi. Sürücü ve muavinlerinin, kravatlı tek tip kıyafeti vardı. Kurucuları da çoğu rahmetli Nebi Atalay, Mehmet Elmaağaçlı, Fehmi Aslan, Hacı Ali Erdoğan vd. idi. Eşzamanlı, merhum Mehmet Şemsettin tarafından Ulus Turizm kurulmuştu. Bugün faaliyette olan İnci, İpek ve SÜHA turizm işletmeleri çok sonra. İpek Turizmin sahibi merhum Derviş Binboğa; SÜHA Turizmin sahibi ise, merhum Süleyman Hamurcu idi. Hamurcu’nun oğlu Rahmi, REHA Turizmi kurdu. Derviş Bingoğa öldü.

Tabii, yolcu taşımacılığı denince ilk akla “Talaslılar” gelir. Kamyon taşımacılığında Nevşehirililerin geldiği gibi. Talaslı, Eczacı Mustafa Yıldız’ın babası Ahmet Yıldız ünlülerdendi. Seren Turizmi kurmuştu. Çok mücadeleci bir adamdı. Eski terminalin, belediye tarafından, “tek kişiye” ihalesine karşı çıkmıştı. Yanlış olduğunu söylemişti. İhaleyi de Yaşar Elmadağ kazanmıştı. Benzeri bir tekel, bugün de yeni terminalde karşımıza çıkmakta. Anlatırlar, Talas’tan şehirlerarası otobüs kalkarmış. Mustafa Yıldız söyledi, “evlerinde o dönemden kalma Talas plakalı 1952 model Şavrole otobüsün plakasını görmüş.” Hatta benzinli otobüsü dizele çevirmişler. Merhum ve ünlü motor ustası yine Talaslı Celal Usta (Avkovan) ile. Bir de o dönemin şoförleri, araç dağda taşta kaldı mı, kendileri arızalarını giderirlermiş. O yıllardan hatırdan kalan Talaslı otobüsçüler

Nasıf Kiper ve oğlu Ali Kiper, Mustafa Tutkun. Yine Talaslıların, merkez İmam Hatip karşısında, eski sanayinin köşe başında Güven, Emniyet ve Sahra otobüs işletmeleri varmış. Birbirleri ile kıran kırana rekabet ederlermiş. Daha sonra birleşip Talas Birlik firmasını oluşturmuşlar.

Bizim ve bizden öncesi dönemlerde, karayolu hamlesi yeni başlamıştı. O nedenle, kışın çok zordu seyahat. Belirli yerler vardı, buralar geçildi mi rahatlardı insanlar. Çallı-gedik, Kargasekmez, Akyarma, Bolu Dağları, **Kolsuz, Araplı, Lalebeli vs.** yerleri geçmek çok zordu. Hele hele Antalya başta olmak üzere günümüzün gözde tatil beldelerine gitmek imkânsızdı. Buralar aslında bilinmezdi bile. Şimdi, “tüneller, duble ve otoyollar” sayesinde ulaşım çok kolaylaştı; güzel dinlenme tesisleri sayesinde belirli bir konfora da erişildi. İnanın, 1980 öncesi yol boyunca, pislikten tuvaletlere girilmez, yemekler yenmezdi... Tabii, bu bana has bir durum... Başkaları ne düşünürdü, bilemem. Bir de otobüs içerisinde yemek ve meyve yenir, sigara içilirdi. Koridor, yemek atığı ve meyve kabukları ile dolardı. Molalarda yemek yiyip sigara içenler, otobüse biner binmez sigara yakardı. Gerede’nin hem soğuğu ve hem de mola yerlerinin çayı meşhurdu. Genelde gece yarısı sabaha karşı varırdık Gerede’ye... Yüzümüze kırbaç gibi vuran soğuğu ve demli çaylar uyku sersemliğimizi atardı. Bir de mola yerlerinde, uğrak veren şoför ve muavinlerin vesikalık fotoğrafları asılırdı, bir camlı dolaba. Kim bilir, birçoğu da trafik kazasında hayatını kaybetmişti. O nedenle, uzun yol otobüs ve kamyon **sürücülerini çok hüzünlendirir ben... Geçit vermez yolları, dağları tepeleri; karda, kışta, kıyamette aşarak çoluğunun çocuğunun rıskı için direksiyon sallarlardı.**

Bizden öncekiler; Bolu Dağı’na gelindiğinde hem Bolu hem de Kaynaşlı tarafında otobüslerin bekletildiğini söylerler. Bolu Dağı geçit vermezmiş... Netice de, Kayseri’den otobüsle, riskli bir biçimde, İstanbul’a 16-17 saatte giderdik... Bu nedenle tren çok tercih edilirdi. Adana ve Ankara için mototrenle seyahat bir ayrıcalıktı. Restoranında çoğu zaman yer bulunmazdı. Bizler İstanbul’a Kars’tan gelen Doğu ya da Kurtalan tarafından gelen Kurtalan ya da Adana tarafından gelen Güney ekspresleri ile giderdik. Trenle İstanbul seyahati ise, normalde, 23-24 saat sürerdi. Çoğu zamanda “tehirli/rötarlı” gelir, süre çok uzardı. Ekspreslerin yataklı ve kuşetli vagonları vardı. Biz öğrencilerin yataklı ile gitmeleri mümkün değildi. Kaldırılmış, meşin kaplı kuşetlerde uyuyamadığımdan benim için azap olurdu... Bir gece boyu, trenin teker tıktısını sayardım. Hele bir de horlayan varsa vagona, ara koridora çıkar, gece karanlığında ıssız bucaksız, karanlık bozkırı seyredirdim. Hele hele istasyon olan köylerde, çocukların okunmuş gazete istemeleri olağandı. “Gazete, gazete!”, diye ellerini uzatırlardı açık kompartıman penceresine.

Öyle ya; 1950’lerde Kayseri’ye “iki günlük” gazete gelirdi; kırsala hiç gelmemesi çok doğaldı. Haberler, lambalı radyolardan izlenirdi. Tabii, devletin radyosu ne verirse onu

alırdık. “Komünistler!” de Doğu Almanya’dan kısa dalga yayın yapan “Bizim Radyo”dan alırlardı haberleri.

Çok samimi söylemek gerekirse, Cumhuriyet, “çağları” değil “dağları” deldi. 65 bin kilometreyi aşkın karayolu ve 300 bin kilometreye yakın köy yolu yaptı, fakir Anadolu coğrafyasında. Bugün; Otobüsle Ankara’ya 5, otomobil ile 3 saatte; **İstanbul’a otomobil ile 7, otobüs ile 9 saatte; Adana’ya ise otobüs ile 4, otomobil ile 2 saatte gider olduk.** Nereden nereye?

Tabii, otobüslere konfor, uzun yıllar yolcu taşıyan “Magirus” otobüslerle geldi. Daha önceleri burunlu, çoğu beş koltuklu otobüsler hizmet verirdi şehirlerarasında. O zaman televizyon henüz yok, radyo reklamlarında, süratli geçen otobüs sesi ile birlikte; “Ne geçti Magirus geçti!” sözü yankılanırdı... Bunun saltanatını “Mercedes” otobüsler yıktı, halen ulaşımında bunun egemenliği devam ediyor.

Nakliye

Transtur

1975 yılında kurulan TRANSTUR Uluslararası Nakliyat ve Ticaret A.Ş., 1956 yılına kadar dayanan bir geçmişe sahip. Şirket üç kuşaktır Turgut ailesi tarafından yönetilmekte. Modern anlamda Kayseri’de ilk kurulan nakliye firması. O yıllarda, şehirlerarası mal taşınması, “Ambar” adı ile anılan firmalarca yapılmaktaydı. Uluslararası nakliyeye doğrudan açık firma yoktu. Şirketin Kurucusu Seyit Halil Turgut ticari hayatına 1956 model bir kamyon ve buna yüklenen tenekeler ile Mersin’den aldığı gaz ve benzini Kayseri’ye naklederek ve burada satarak başladı.

Önce, 1960 yılında, köylerine yakın, Kayseri’nin Pazarören kasabasında bir akaryakıt istasyonu kurdu. 1965 yılında bu istasyonun yakınına Kayseri-Malatya 80.km’ye, zamanın en modern dinlenme tesisini inşa edip ilerleyen yıllarda sektörde Orta Anadolu’nun en büyük akaryakıt bayisi oldu.

Bu dönemde Turgut, oğulları ile ticari hayatını sürdürdü. 1969 yılında şu anda şirket idari merkezimizin bulunduğu Sivas Cad. 5. km deki (Çiftekümbetler) akaryakıt istasyonunu satın aldı. Bu tarihten sonra Turgut Ticaret olarak iş hayatına devam etti. 1976 yılında TURPET Turgut Petrol Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi’ni kurup, kurumsallık yolunda ilk adımlarını attı. Aynı yıl kurulan Transtur Uluslar Arası Nakliyat ve Ticaret Anonim Şirketi Kayseri’nin ilk, Türkiye’nin de 35. uluslararası nakliye firması. 37 yıldır bu isim altında hizmet vermekte.

1980’li yıllarda demiryolları ile transit uluslararası nakliye yapan TRANSTUR, bu tecrübelerini 2000’li yıllarda BP ile ortak vagon işletmeciliğine başlayarak daha da geliştirdi. 2006 yılında ise bu tecrübelerin tamamından, RAİLTUR Vagon Endüstrisi Ve Taşımacılık A.Ş. doğdu. Turgut ailesi, RAİLTUR ile Türkiye’deki ilk özel müteşebbis vagon fabrikasının da temelini atarak hizmet sektöründen üretim sektörüne adım attı.

Arkas

Arkas, 1902 yılında Gabriel J.B. Arcas tarafından İzmir’de kuruldu. 1964 senesinde, bugün Arkas Holding Yönetim Kurulu Başkanlığını yürütmekte olan Lucien Arkas üçüncü kuşak temsilcisi olarak yönetime geçti. 1900’lerin başlarından bugünlere kadar varlığını sürdüren Arkas, deniz, kara, demir ve havayolu taşımacılığı ile entegre ederek sunduğu lojistik hizmetlerinden acenteciliğe, armatörlükten liman işletmeciliğine, gemilere yakıt ikmalinden otomotive, sigorta hizmetlerinden bilgi sistemlerine ve kurvaziyer turizmine kadar birçok alanda faaliyet gösteriyor.

Arkas Holding’in (2014) yurtiçinde 13, yurtdışında 20 ülkede, 38 ofisi (Yunanistan, İtalya, Monako, İspanya, Fransa, Portekiz, Cezayir, Fas, Mısır, Lübnan, Libya, Irak, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan) bulunuyor. 66 şirketi ile yaklaşık 7 bin kişiye istihdam sağlıyor.

Anadolu’daki ihracatçıya uygun maliyetlerle taşıma hizmeti sunan Arkas, bu kez hem ihracatçı hem de ithalatçı için, Anadolu’nun ticareti en yoğun illerinden biri olan Kayseri’ye, Kayseri OSB’de, Kayseri Sanayi Odası’nın da teşvik ve desteği ile, 6 bin 500 m²’lik depo kurdu. Gümrüklü ve gümrüksüz alanları bulunan depo, Kayseri’de hizmete giren özel sektöre ait büyük lojistik tesis olma özelliğini taşıyor. Arkas Kayseri Lojistik Tesis Açılışı, 10 Kasım 2007.

Emek Ticaret

Emek İhtiyaç Gıda Maddeleri Turizm İnşaat Otomotiv Sanayi Ticaret Ltd. Şti, Kayseri’de, gıda üzerine lojistik hizmet veren, önemli firmalardan biri. 1958 yılında “Emek Ticaret” olarak Mustafa Akmermer tarafından kuruldu. Toptan gıda ile başlayan ve bugün, “gıda” üzerine lojistik hizmet veren Şirketi oğullar, Murat, Mehmet ve Ferhat yönetiyor. 2005 yılında kurumsallaşma çalışmalarına tamamladı, Limited Şirket haline geldi.

2012 yılı Ocak ayında HORECA (Hotel-Restaurant-Cafe) bir başka deyişle Ev Dışı Tüketim (EDT) sektörüne adım attı, sektörde öncü firma olma özelliğini korudu. Firmanın amacı; müşterilerimizin ihtiyaç duydukları her türlü ürün taleplerini karşılayabilmek; bunlara ait cari işlemlerin, dünyanın herhangi bir noktasında, online takip edebilmek;

lojistik depolama işlemini %100’e yakın kısmının mekanik sistemle ve “sipariş-teslim” süresini şehir içi 12 saat, şehir dışı 24 saat içerisinde yapabilmektedir.

Uluslararası Nakliye

Kayseri’de, çok sayıda firma uluslararası, şehirlerarası ve şehir içi nakliye yapmakta. Bunların tamamını vermek, çalışmamızın amacını aşar. Zira; amacımız “Firma Rehberi” hazırlamak değil. Özellikle, uluslararası karayolu nakliyatçılığı yapan firmaları vermek istedik. Tabii, bunların araç filoları, yıllık yük taşıma kapasiteleri vs. ayrı bir çalışma konusu.

Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND)

UND, 1974 yılında Türkiye kara nakliye sektörünün her türlü sorununu ulusal ve uluslararası platformda çözmek amacıyla bir araya gelen sektör temsilcileri tarafından bir meslek örgütü kimliğiyle kurulmuştur. Aradan geçen yıllarda dünyaya hakim olan küresel ekonomi düzeni, hem Türkiye ekonomisini hem de kara nakliyesi sektörünü değiştirmiş ve sektör Türkiye’nin dikkat çekici gelişme gösteren sektörlerinden biri haline gelmiştir.

UND üyesi 29 Kayserili firma var. Derneğin üye sayısı ise 974. (16.08.201). Bunlar; ABC Ulusal, Akçe, Arga, Asdilek, Aykut, Babacan, Barlas, Bedir, Bedirhan, Birer, Birmaksan, Burak, Cemaller, Emiroğlu, Erbil, Gaye-Trans, Günaydın, Hat, Kartran, Navruz, Panpet, Peker, Rasim Kurt, Seyfican, Tek Speed, Transtur, Özbabacan ve Ün-ak.

Hikmet Eker UND’nin yönetim kurulunda görev yapmakta. Daha önceleri bu görev de Hüseyin Tekin ve Mehmet Birer de görev almıştı. Bu hizmeti veren Kayseri’de, bini aşkın araçtan söz edilmekte.

Anbarlar

Kayseri’de bugün, iki yüze yakın ticari mal taşıyan, evden-eve nakliyat yapan iki yüzün üstünde firma var. Bunların bir kısmı doğrudan mal ve hizmet yürütmekte, bir kısmı da deposunda biriken ve deposuna gelen malları sahiplerine götürmekte. Bir anlamda bunlar, kargo şirketi görevi de yapmakta. Bunlara, “ambar” denmekte. Horoz, Erciyes, Sürat, Başaran, Başağı, İtimat eski olan ve ilk akla gelenler.

Kargo

Kayseri’de ulusal ve uluslararası hizmet veren çoğu kargonun şubesi faaliyet göstermekte. Yurtiçi Kargo, MNG Kargo, Aras Kargo, DHL, PTT Kargo, şehirler arası otobüs işletmeleri kargo hizmetleri akla gelenler.

Hava Ulaşımı

Kayseri Havaalanı, Erkilet Hava Üssü’nde bulunmakta; dolayısıyla burası hem askeri ve hem de sivil amaçlı kullanılmakta. 1970’li yıllara kadar bu amaçla, Hava İkmal Merkezi arazisinde, Talas Bulvarı’na paralel bir vaziyette bulunan, yapı sanat okulu karşısındaki pist kullanılırdı. Uçaklar, Ali Dağı yönünde inip kalkarlardı. 6.6.1995 tarihinde Kayseri Havaalanı, uluslararası statüye kavuştu. Önce, terminal hizmeti, askeri hangarlar da verilir; yolcular nizamiyeden askeri otobüslerle uçuş noktasına getirilirdi. Haliyle, sıkı bir askeri disiplin söz konusuydu.

Yine o yıllarda, 1.800 m²’lik bir kapalı alana sahip yeni terminal binasının 1998 Ekim’inde hizmete açılması planlandı. Yine o yıllarda, “günde iki kez”, İstanbul bağlantılı, Türk Havayolları dışında hizmet veren bir başka firma yoktu. Bir ara Kayseri-Ankara-İstanbul seferleri yapılırdı. 2010’lu yıllarda Kayseri-Ankara hattı açıldıysa da pek rağbet görmedi ve kapatıldı.

1991 yılında havayolu ulaşımında, Kayseri’ye gelen yolcu sayısı 4.034, Kayseri’den giden yolcu sayısı 3.177 olmak üzere 7.211 kişi seyahat etmiş. 1997’ye geldiğimizde bu rakamlar sırasıyla; 49.326; 44.103 olmak üzere toplam da 93.432 olmuş. Yedi yılda, 13 katı bir artış söz konusu”. (Cumhuriyet’in 75. Yılında Kayseri. Kayseri Valiliği 1998)

1991 yılı için, Valilik yıllığında verilen “günde iki” kez sefer ile yıllık verilen yolcu sayısı arasında mantıksal bir ilişki yok. Öyle ya, günde iki sefer için bile daha fazla yolcunun taşınması gerekir. Ama anılan o yıllarda, “haftada bir iki gün sefer yapılırdı” demek daha doğru. Biz ise bu bilgiyi, “mertebe” belirtmesi ve ulaşımındaki sıçramayı gösterebilmek için verdik. Tabii, Havaalanının, bugünkü hale gelmesinde, dönemin Demokratik Sol Parti Kayseri Milletvekili ve Dışişleri Bakanı merhum İsmail Cem’in emeği yadsınamaz.

Türkiye/Kayseri (2017/2018)

Yolcu

2017 yılında, 2016’e göre %11,1 artışla, Türkiye’de, 193,0 milyon yolcu taşınmış. Bunun 109,5 milyonu iç, 83,5 milyonu dış hatlardan taşınmış. İç hatlardaki artış; bir önceki

yıla göre %6,8; dış hatlardaki artış ise %17,3 olmuş. Aynı yıl Kayseri Havalanı'ndan, bir önceki yıla göre %8 artışla 2.147.320 yolcu taşınmış. İç hatlarda taşınan yolcu, %6 artışla 1.886.729 olmuş. Dış hatlardaki artış %30 olup taşınan yolcu sayısı da 260.967 toplam yolcu taşınmasında Kayseri, 11. havaalanı durumundadır.

Kayseri Yolcu (%)

Yıl	Yolcu	Değ.	İç hat	Değ.	Dış hat	Değ.
2012	1.329.826	9,0	1.096.883	13,0	232.943	-8,5
2013	1.633.012	23,0	1.414.826	29,0	218.186	-6,0
2014	1.725.846	5,7	1.501.520	6,0	224.326	2,8
2015	1.972.148	14,3	1.756.787	17,0	215.361	-4,0
2016	1.986.146	0,7	1.785.091	1,7	201.055	-6,5
2017	2.147.320	8,0	1.884.103	6,0	263.217	30,0

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Yolcu (% 2017)

İl	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Kayseri	1.884.103	263.217	2.147.320
Türkiye	109.511.390	83.533.853	193.045.343
Kayseri/Türkiye	1,7	0,3	1,1

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

48'i Devlet Hava Meydanları İşletmesine (DHMi) bağlı toplam 55 havaalanı içinde, 1 milyon yolcu aşan 18 havaalanının yolcu sayıları aşağıda verildi. 2017 yılında taşınan yolcuların %94'ü, yolcu sayısı 1 milyonu aşan havaalanlarından taşındı.

Türkiye Yolcu Sayısı Bir Milyonu Aşan İller (2017, milyon, yuvarlatılmış)

Havaalanı	Yolcu	Havaalanı	Yolcu
İstanbul Atatürk	64,1	Kayseri	2.147.320
Sabiha Gökçen	31,4	Diyarbakır	2,0
Antalya	25,9	Van Ferit Melen	1,7
Ankara Esenboğa	15,8	Erzurum	1,3
İzmir Adnan Menderes	12,8	Hatay	1,3
Adana	5,6	Ordu-Giresun	1,2
Trabzon	4,1	Samsun Çarşamba	1,2
Muğla Dalaman	3,7	Elazığ	1,0
Muğla Milas-Bodrum	3,5	Toplam (18)	181,3
Gaziantep	2,6	Genel Toplam (53)	193,0

Kaynak: www.dhmi.gov.tr**Yolcu (% ,2018)**

il	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Kayseri	1.870.730	318.242	2.188.972
Türkiye	112.758.617	97.231.289	209.989.906
Kayseri/Türkiye	1,7	0,3	1,0

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Toplam yolcуда 11. konumundayız. İç hatlarda yüzde 1 gibi bir azalma var. Dış hatlar yolcu sayısında yüzde 22'lik bir artış söz konusu. Toplamda artış yüzde 2 olup ülkenin toplam artışı yüzde 8,8.

Toplam Uçak

2017 yılında, %3,1 artışla iç ve dış hatlarda (gelen-giden) toplam 1.272.346 uçuş yapıldı. Bunun 712.181'i iç ve 560.161'i dış hatlardan oldu. 2017 yılında Kayseri'de, binde 3 azalışla 15.341 uçuş gerçekleştirilmiş. İç hatlarda %3,4'luk bir azalış var. Bu durumda 13.148 uçuş söz konusu. Dış hatlarda artış %24 ve uçuş sayısı da 2.193 oldu. Kayseri, toplam uçakta 15. havaalanı konumunda. Ülke uçuşunun %1,2'si Kayseri'den gerçekleşmekte.

Kayseri Toplam (tüm) Uçak (%)

Yıl	Tüm Uçak	Değ.	İç hat	Değ.	Dış hat	Değ.
2007	6.870	16,7	5.154	20,5	1.717	6,7
2008	6.358	-7,4	4.443	-13,8	1.915	10,3
2009	7.281	14,5	5.215	17,3	2.066	7,9
2010	8.596	18,0	6.492	24,0	2.104	2,0
2011	10.911	28,0	9.008	39,0	1.985	- 6,0
2012	10.975	0	9.136	1,10	1.841	-7,0
2013	13.897	26,6	11.834	30,0	2.036	10,0
2014	14.103	2,0	11.805	-0,2	2.290	12,5
2015	15.048	6,7	12.992	9,1	2.056	-10,2
2016	15.391	2	13.621	5,0	1.770	-14,0
2017	15.341	-0,3	13.148	-3,4	2.193	24,0

Kaynak: www.dhmi.gov.tr**Toplam Uçak (% , 2017)**

İl	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Kayseri	13.148	1.770	15.341
Türkiye	712.181	560.161	1.272.346
Kayseri/Türkiye	1,8	0,03	1,2

Kaynak: www.dhmi.gov.tr**Toplam Uçak (% , 2018)**

İl	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Kayseri	12.223	2.406	14.629
Türkiye	893.223	649.553	1.542.776
Kayseri/Türkiye	1,4	0,4	0,9

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Toplam uçakta (2018) 15. konumundayız. Aynı yıl iç hatlarda yüzde 7'lik bir azalma, dış hatlarda yüzde 10'luk bir artış var. Kayseri toplamında yüzde 5'lik bir azalma söz konusu olup ülke genelinde yüzde 2,8'lik bir artış var.

Ticari Uçak

Ticari uçak, özel amaçlı olmayan anlamında kullanılıyor. 2017’de ticari uçak sayısı %3,1 artışla 1.272.341; iç hatlarda artış %1,9; dış hatlarda ise %4,6 artış var. Yolcu sayıları da 712.181 iç ve 560.160 dış hat oldu.

2017’de, Kayseri’ye, bir önceki yıla göre %4 azalışla 14.344 uçak indi. İç hatlarda %3’lük bir azalma; dış hatlarda ise %28’lik bir artış var. Kayseri havaalanı, sıralamada 11. oldu. Kayseri ticari uçak sayısı %1,1 olarak gerçekleşti.

Kayseri Ticari Uçak Yıllara Göre Dağılımı (%)

Yıl	Uçak	Değ.	İç hat	Değ.	Dış hat	Değ.
2007	6.698	17,4	5.031	22,2	1.667	5,0
2008	6.104	-8,9	4.268	-15,2	1.836	10,1
2009	6.918	13,3	4.926	13,4	1.992	8,5
2010	7.887	14,0	5.914	20,0	1.973	-1,0
2011	9.880	25,0	8.052	36,0	1.828	-7,3
2012	9.950	0,7	8.287	3,0	1.663	- 9,0
2013	12.757	28,0	10.953	22,0	1.804	8,0
2014	13.046	2,0	10.925	0,0	2.121	18,0
2015	14.160	8,5	12.327	-11,4	1.833	-13,6
2016	14.392	-9,0	12.831	4,0	1.561	-15,0
2017	14.344	-4,0	12.373	-3,0	1.971	26,0

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Ticari uçak (2017, %)

İl	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Kayseri	12.373	1.971	14.344
Türkiye	712.181	560.160	1.272.341
Kayseri/Türkiye	1,7	0,04	1,1

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Ticari uçak (2018, %)

İl	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Kayseri	11.700	2.311	14.011
Türkiye	728.269	629.447	1.357.743
Kayseri/Türkiye	1,6	0,4	1,0

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Ticari uçakta (2018) 11. Konumundayız. Bu yıl iç hatlarda yüzde 5'lik bir azalışa karşılık dış hatlarda yüzde 17'lik bir artış söz konusu. Toplama baktığımızda yüzde 2'lik artışımıza çıkmakta. Ülke değişimi ise, yüzde 6,7 oldu.

Kayseri Yük (Bagaj+Kargo+Posta)

2017'de, Kayseri havaalanı, yük taşımacılığında %4'lük bir artışla 20,7 bin tona ulaştı. Türkiye'de ki artış ise, %10, miktar ise 3.385.552 ton. Sıralamada, Kayseri havalimanı 11. konumda. Havaalanlarından taşınan yükün de ancak binde 6'sı Kayseri Havaalanından taşınıyor.

Yük (Bagaj+Kargo+Posta, ton,%)

Hava Limanı	2016			2017			Değ. (16/17)		
	İç	Dış	Toplam	İç	Dış	Toplam	İç	Dış	Toplam
Kayseri	15.137	4.853	19.990	16.118	6.104	22.222	6,0	26,0	11,0
Türkiye	857.335	2.219.579	3.076.914	884.811	2.569.400	3.481.211	3,2	17,0	13,1

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Havayolu ile kargo taşımacılığında Kayseri'nin payı çok az. Bir de dışarı gönderilen kargo hiç yokmuş gibi. Türkiye sıralamasında Denizli (Çardak) havaalanı ile 10. sırayı paylaşıyoruz. Kayseri havaalanının kargodan aldığı pay on binde 3 mertebelerinde.

Kargo (ton,%)

Hava Limanı	2016			2017			Değ. (16/17)		
	İç	Dış	Toplam	İç	Dış	Toplam	İç	Dış	Toplam
Kayseri	370	9	379	380	8	388	3,0	-13,0	2,0
Türkiye	81.587	951.356	1.032.943	75.254	1.180.969	1.256.334	-7,8	24,1	21,6

Kaynak: www.dhmi.gov.tr

Yük trafiğine gelince (Kargo isim değiştirdi, 2018); İçeride 16.981; dışarıda 6.988 ton yük taşınmış. Toplamı ise, 23.969 ton olup 11. Konumdayız. Artışlar sırasıyla yüzde 5 ve yüzde 14 olup genele baktığımızda yüzde 8’lik bir artış söz konusu. Ülke toplamındaki değişim ise, yüzde 8,8.

Ticari Uçak Başına Yolcu Sayısı ya da Doluluk

2017 yılı doluluk oranında ülke ortalaması, ticari uçak başına 152 kişi iken bu sayı Kayseri’de, ticari uçak başına ortalama, 150 kişi oldu.

29. ENERJİ

Enerji konusuna girmeden önce, 19.yy’ın başlarına gidip, Türkçü Gazeteci Yunus Bekir’in bir girişiminden söz edeceğim. Amaç birlikteliği bakımından, 1930’larda üretime geçen Bünyan’a bir hidroelektrik santrali kurma fikrinin 1900’lerin başında ama gerçekleşemeyen düşüncenin ürünü olmasın? Hüseyin Cömert ve Yaşar Elden tarafından hazırlanan “Türkçü Gazeteci Yunus Bekir” (Laçın Yayınları, Haziran/2018, 2. Baskı) isimli biyografi çalışmasında şu bilgiye rastlıyoruz:

Yunus Bekir’in; “...Fransa’dan Almanya’ya da gittiği ve oradaki fabrikaları gezdiği hatta çalışıp para kazandığı da bilinmektedir.” “Buralarda gördüklerini ve öğrendiklerini, 1909 yılında Kayseri mutasarrıfı mümtaz bir şahsiyet olan Muammer Bey ve Kayseri’nin diğer ileri gelenleriyle birlikte yaptıkları projeleri hayata geçirmeye çalışırlar. Bu projeler arasında Kayseri’nin aydınlatılması da bulunuyordu. Bunun için Bünyan’a yaptırılacak hidroelektrik santralinden üretilecek elektrik, Kayseri’nin aydınlatılması sağlanırken, diğer yandan Kayseri-Bünyan arasında elektrikli trenle yolcular taşınarak ulaşım kolaylaştırılacaktı.

Bu amaçla Bünyanlı İbrahim Bey santralin inşaa edileceği yer ile Bünyan suyunun çıktığı Pınarbaşı mevkii arasındaki, su yatağında bulunan özel şahıslara ait araziye satın alarak 1913 yılı itibarıyla 20 bin altın lira gibi büyük bir meblağı sarf etmişti. 1914

yılında Cihan Harbi’nin çıkması ile bu proje akim kalmış 1930’ların başında hayata geçirilebilmişti.

1920’lerin sonlarında, Kayseri ve Civarı Elektrik TAŞ’nin kuruluş aşamasında, İbrahim Bey, bu parayı talep etmiş, şirketten. Daha sonra, su yolu üzerinde bulunan tarla ve değirmenlerin mülkiyeti şirkete geçti. Demek ki, bir anlaşma sağlanmış. Benim şirkette çalıştığım dönemlerde (1972-1997) bu tapular şirket kasasında dururdu. Bu değerli bilgiden sonra şunu söyleyebiliriz: Bünyan Hidroelektrik santrali ve Kayseri’nin aydınlatılması projesinin fikir babasının Yunus Bekir ve İbrahim Bey olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca; İbrahim Bey ile birlikte taşınmazları satın alan bir aile daha var; Muhaddsizadeler... Ekonomik hayatta serbest teşebbüsten yana liberal görüşlü olan Yunus Bekir, bir bakana yazdığı mektubunda: “İnsanların mefkûresi hiçbir kanunun inhisarının altında gizlenemez’ derken hür düşünceye olan inancını da ifade etmiş bulunuyordu.” Bu bilgiyi, bu konuda çalışma yapacaklar için verdim.

Teşvik-i Sanayi Kanunu

Konumuza erken Cumhuriyet döneminin ilk yılları ile devam edelim. “Madenler, demir, kömür, şeker, petrol için çıkartılan yasalar; kurulan milli bankalar 1924-25’ten başlayan, aynı yıllar içinde aynı çerçevede gerçekleştirilen işlerdir. O yıllarda bunların doruğuna 1927 tarihli Teşvik-i Sanayi Kanunu yerleşir. Bütün bunlar dört beş yıl içerisinde oluyor.” (Kuruç, 2013). İşte, 1923-1930 döneminde uygulanan “teşvik politikaları” sonucunda Kayseri’de önemli bir özel sektör yatırıma tanık olmaktadır.

Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. (KCETAŞ, Şirket)

“Bünyan Şelalesi’nden” elektrik üretilenle Kayseri, Bünyan ve Talas’ı aydınlatmak, aydınlatmadan arta kalan elektriği sanayiye vermek için kurulan imtiyazlı ya da ayrıcalıklı Şirketin ya da günümüzdeki teknik adı ile “Görev Şirketinin” ya da Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş’nin (KCETAŞ, Elektrik Şirketi, Şirket) hikâyesini veriyorum. Şirket oldukça önemli... Bunu önemli kılan, hikâyenin enerji sektöründe geçmesi, günümüzde uygulanan Yap-İşlet-Devret (YİD) modelinden daha da geniş ayrıcalıkları içermesi, 10 Haziran 1326 (Miladi 1910) tarihli “Menâfi-i Umumiye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun”a istinaden kurulması.

1920’li yılların ortalarında Kayserili bir grup işadama bir araya geliyor. Bünyan şelalesi’nden elektrik üretmek ve bununla Kayseri, Bünyan ve Talas’ı aydınlatmak ve

artan elektriği de sanayiye vermek istiyor ve bunun için İstanbul'da mukim, tüccardan, Taşçızâde Mehmet Rahmi ile Cingillızâde Ömer Fevzi Beyleri görevlendiriyorlar. Bunlar da Hükümet nezdinde teşebbüse geçiyor. Gerekli başvuruları yapıyorlar. Yıl, 1926... Kayseri Belediyesi bu girişime, Şirket'in kuruluş aşamasında dahil oluyor.

Cumhuriyet ilan edileli henüz üç yıl olmuş. Hükümet de Nafia Vekaletince, 17 Ağustos 1926 tarih ve 2416/5617 numaralı tezkiyesi ile kendisine "tevdî edilen" imtiyaz sözleşmesi ve eki şartnameyi inceliyor, bir kararname ile, "akid ve teâtî" için anılan bakanlığı görevlendiriyor. Tarih, 18 Ağustos 1926.

Bunun üzerine taraflar; "Bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti namına hareket eden Nafia Vekili ve İstanbul mebusu Behiç Beyefendi ile diğer taraftan Kayserili Taşçızade Mehmet Rahmi ve Kayserili Cingillızade Ömer Fevzi Efendiler namına vekilleri Kayseri Mebusu Sabit Beyefendi beyinlerinde (arasında) mevadd-ı âtiye karargir (aşağıda anılan maddeler çerçevesinde) olunmuştur" diye başlayan bir İmtiyaz Sözleşmesi imzalıyor.

11 Teşrinievvel (Ekim) 1926 tarihinde, "Türkiye Cumhuriyeti Ankara İkinci Kâtibi Adli Umumisi" huzurunda imzalanan bu İmtiyaz Sözleşmesi'nde, yukarıdaki kişilerin yanı sıra Nâfia Müdürü Umumisi Asaf'ın imzası da bulunmaktadır. Ayrıca bu sözleşmeye Nafia Müdüriyeti Umumiyesi Hesap Kâtibi Mehmet Kadri Bey ile Sebat Otelinde "müsafereten mukim" (Misafir olarak kalan) Kulp Kaymakamı Sabıkı [Eski Kulp Kaymakamı] Ali Sami Bey, tanıklık ediyorlar.

Behiç Beyin, Milli Mücadele'nin önemli isimlerinden, Kurmay Albay Behiç Erkin olduğu notunu düşmek isterim. Behiç Bey ile ilgili, torunu Emin Kıvırcık'ın yayınladığı "Büyükelçi" isimli biyografik bir kitap var.

Hikâyemize bir ara verelim, küçük bir not düşelim: "İmtiyaz" ile "Şirket" ayrı ayrı şeyler, bunlar hep karıştırılıyor... Birisi, "İmtiyaz hukuku", diğeri ise "Şirket hukuku" ile ilgili... İlkinin tarihi 11 Teşrinievvel (Ekim) 1926, diğerin ise, 4 Ağustos 1928... İki yıl var aralarında...

Dört yüz bin lira sermaye ile kurulan, "yüz on" maddeden oluşan "Kayseri ve Civarı Elektrik Türk Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi", 24 Haziran 1928 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile "tasdik" ediliyor. İmza için ilgili Bakanlığa yetki veriliyor. Şirket ana sözleşmesi, içlerinde Belediye Başkanı İbrahim Safa Beyin de bulunduğu, otuza yakın ortağın temsilcisi ve kurucularından Cingillızade Halit Fevzi Bey ile İktisat vekili Mustafa Rahmi ve Ticaret Müdürü Umumisi arasında, 4 Ağustos 1928 tarihinde imza altına alınıyor. Buradan anlıyoruz ki, Şirket'in resmîyete kazanması, 4 Ağustos 1928. Bu tarihten itibaren de 11 Ekim 1926'da "iki kişiye" verilen "imtiyaz", "Şirkete" devroluyor. Netice olarak, önce iki kişiye "imtiyaz" veriliyor ama "altı ay" içerisinde kurulacak, aynı

amaçlı, şirkete devredilmek üzere... Lakin, verilen sürede şirket kurulamıyor, iki yıl gibi bir gecikme ile, 1928’e sarkıyor...

11 Teşrinievvel (Ekim) 1926 tarihli Otuz bir maddeden oluşan “İmtiyaz Mukavelenâmesi” ve yirmi sekiz maddeden oluşan eki, “Tenviri Elektriki Tevzi Şartnâmesi” (Elektrik Dağıtım Yönetmeliği) günümüzde bile birçoklarının kabulde dahi zorlanacağı hükümler içermektedir. Bunlardan bazılarını, bir bütünlük içerisinde aktarmak istiyorum.

İmtiyaz Sözleşmesinin amacı birinci maddede sıralanmış. Buna göre:

a. Eshâb-ı imtiyazın (İmtiyaz sahibinin) Bünyan Kazasında Sarımsaklı Suyu namı ile maruf (bilinen), cereyân eden (akan) Bünyan Şelalesi’nden elektrik istihsâli (üretimi) ile Bünyan, Kayseri şehirleri ile Talas nahiyesinin tenvîri (aydınlatılması),

b. Tenvirattan fazla kalacak kuvve-i elektrikiyenin (elektriğin) telgraf, telefon, demiryolu ve sair umumi vesâiti nakliye (diğer genel taşıma araçları) ile bunlara ait müessisâtтан mâdâ (bunlara ait müesseselerden başka), bircümle hususâtта (her konuda) ve sınıî tatbikatta (sanayide) istimali (kullanımı),

c. İş bu imtiyaz, turuku ammeden (kamuya ait yollardan) istifade etmemek ve münhasıran (özellikle) kendi ihtiyaçlarına sarf olunmak şartıyla alâkadar (ilgililer) tarafından emlâki hususiyeleri (özel taşınmazları) içinde her nevi tesisat-ı elektrikiye vücûde getirerek (her cins elektrik tesisi kurarak), kuvve-i elektrikiye istihsal ve istimaline (elektrik üretim ve tüketimine) mâni değildir.

“c” şıkında, kendi taşınmazlarında bulunmak, kamu yollarını kullanmamak ve kendi tesislerinde tüketmek şartıyla santrallerin ve elektrik şebekelerinin yani “otoprodük-tör” tesislerin-günümüzde OSB’ler deki dağıtım da dahil- kurulmasına, Şirkete verilen imtiyazın engel olamayacağının hükme bağladığına, dikkatinizi çekmek isterim. Bugün de benzeri bir düzenlemenin olduğunu biliyoruz.

Nitekim; 1970’li yılların başında Orta Anadolu ve Birlik Mensucat fabrikaları, daha ucuz elektrik kullanabilmek için, doğrudan TEK’ten elektrik almaya kalktıklarında, elektrik hatları “turuku ammeden” yani “kamuya ait yollardan geçiyor diye başta Başkan rahmetli Mehmet Çalık olmak üzere, dönemin Şirket yöneticileri engel olmuşlardı. Çalık’ın, “Hat geçiremez, direk dikemezsiniz. Zira, bunların altı da belediyemizin, üstü de belediyemizin” dediğini, iyi anımsarım.

Elektrik üretiliyor

Şirket tarafından Bünyan ilçesi içerisinde kurulan hidroelektrik santralde birinci ve ikinci türbin 400’er kVA, üçüncü türbin ise 900 kVA (1945); çıkış gerilim ise, 3.150 voltuttur. Alman/Çek Skoda Firması tarafından yapılan santralde bugün yılda yaklaşık, 4 milyon

kWh elektrik üretilmektedir. Santral su biriktirme havuzu 8 bin m³ (4.000x2,1) civarında olup 0,98 m çapında bir adet cebri boru mevcuttur. Günümüzde su debisi ortalama 700 lt/sn'dir. Daha önceki yıllarda (1992) 840 lt/sn'lik ölçüm yapılmıştır. Yağışların stabil olmaması ve ayrıca aynı kaynaklardan sulama yapılıyor olması vs. elektrik üretimini oldukça olumsuz etkilemektedir.

Elektrik, 1930'ların ilk yıllarında 22 kV anma geriliminde ve yaklaşık 37 km'lik bir enerji nakil hattı ile Koramaz-Gesi-Talas altı Gavur Harmanları üzerinden Kayseri'ye getirildi. Gavur Harmanları'nda bir kol Talas'a verildi. Alpaslan Mahallesi PTT tesisleri civarından eski mezbahane yakınlarında da Kayseri'ye giriş yapıldı. İlk etapta 10 civarında trafo merkezinden şehre enerji verildi. Trafo binaları da; "1. Posta, 2. Posta, 3. Posta...10. Posta" diye anılırdı. Halen, Bünyan-Cırgalan arasında mevcut olan E. N. H demir direkler perçinli olarak imal edilmişti. Daha sonraları iletim gerilimi 31,5 kV olarak değiştirildi.

Santral, 1930 sonları, 1931 başlarında "çalışmaya" başladı. Bunu şuradan anlıyoruz: Şirketin "Bir nolu" abonesi Kazancılar Caddesi'nde bulunan Ankara Oteli. Tarihin de 24 Kânûn (Ocak) 1931 olduğunu görüyoruz. Demek ki, şebekenin bitip ilk elektriğin verilmeye başladığı yıl olarak, 1931 başı diyebiliriz. Yine Kazancılar'da bulunan Mehmet Talaslıoğlu "3 nolu", Yahya Talası "4 nolu" abone. "9 nolu" abone Şekerciler Çarşısında İsmail Cingilli. İstanbul Caddesi'nde evi bulunan Ahmet Besceli "10 nolu" abone. 1951 yılında, Feyzullah Karakimseli'den satın aldığımız, Orta Mahalle Gökçe Sokak No.4'de, Çifte Medreselerin hemen batısında bulunan evimizin abone numarası, 222 idi.

İmtiyaz müddeti ve itilâfların halli

1970'lerin ikinci yarısında hükümetle şirket arasında uyuşmazlığa konu olan "İmtiyaz Süresi" ise sözleşmenin üçüncü maddesinde verilmiş. Bu madde; "İmtiyaz müddeti, mukavelename ve merbutu şartnâmelerin (eki şartnâmelerin), Hükümet-i Cumhuriyenin tasdikine iktiran (ulaştığı, yaklaştığı) eylediği tarihten itibaren elli senedir", diyor; İmtiyaz müddetinin sona ermesi üzerine neler yapılacağı ise yirmi dördüncü maddede belirtiliyor.

Üçüncü maddede geçen "iktiran" sözcüğünün yorumu ve "Hükümet-i Cumhuriyeye iktiran eylediği" tarihin bilinmemesi!", 1970'li yıllarda uyuşmazlık konusu oldu ve bu belirsizlik; "İmtiyaz müddeti 1976 yılında" doldu gerekçesiyle Elektrik Şirketini devralmak isteyen TEK tarafından Enerji Bakanlığı'nın ve dolayısıyla dönemin Enerji Bakanı Deniz Baykal'ın önüne geldi. Uzun yazışmalar ve devralma girişimleri oldu. Sonuçta konu, "İşbu mukavelenâme ve merbutu (eki) şartnâme ahkâmının tatbik ve tefsirinden dolayı hükümetle eshâb-ı imtiyaz beyinde (arasında) zuhur edecek ihtilâfat Şuray-ı Devlet'te (Danıştay) veya ânın makamına kaim olacak (onun yerine geçecek) devâirde

(dairelerde) hal ve fasl edilecek (kesin olarak bitirilecek).. “ hükmünü içeren İmtiyaz Sözleşmesinin yirmi yedinci maddesi gereği Danıştay’a intikal etti.

Devir işleminin gecikmesinde ya da siyasal iradece askıya alınmasında, dönemin Belediye Başkanı Niyazi Bahçecioğlu’nun çok büyük etkisi olduğu muhakkak. Niyazi Bey olmasaydı o gün (1976) el koymuşlardı Şirket’e. Bahçecioğlu’nun Baykal ile bu konudaki mücadelesi ayrı bir konu. Dönemin Valisi de “iki arada bir derede” kalmıştı. O dönemin yerel TEK yöneticileri devralacağız, diye; çok sanayici, “daha ucuz enerjiye” kavuşacağız diyerek, devri destekliyordu. O yıllar, adeta Şirket için bir “fetret devriydi”, eli kolu bağlanmış, yatırım yapamaz olmuştu. O hengamede, Genel Müdür Yaşar Koçoğlu ve Muhasebe Müdürü Zeki Özbakkal’ın, dağıtım şebekesinin yenilenmesi konusunda ki gayretleri ve gerçekleştirmeleri taktirlerin ötesinde.

Şirket’in kuruluşunda bir müdür, bir muhasebeci, bir ambarcı, iki muhasebe memuru, bir evrak memuru, üç tahsildar ve bir odacı idari; bir mühendis, bir ayar memuru, bir hat çavuşu, üç montör, bir santral baş makinisti, üç baş makinist yardımcısı, iki su bekçisi, bir hat bekçisi ve bir santral ambarcısı teknik personel olarak görev almıştı.

İmtiyazı elinden alındı

Danıştay’da dava devam ederken 12 Eylül darbesi yapıldı. Bir müddet sonra “Belediyelere ait Elektrik Tesislerinin TEK Tarafından İşletilmesini” öngören 2705 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle; dönemin Vali ve Belediye Başkanı merhum Fevzi Yetkiner ve Sıkıyönetim Komutanı General Remzi Güven’in destekleriyle -ki, bu konuda komutanlığın devir yazısı var-, daha önce belirttim, daha ucuz “!” elektrik alabileceğini zanneden bazı iş adamlarının da gayretleriyle, dava henüz Danıştay aşamasındayken, Elektrik Şirketi’nin “İmtiyaz Hakkı”, 1.11.1982 tarihinde, “varlıkları bilahare tespit edilmek şartıyla”, TEK’e geçti. Öyle ki; bir kısmını şirketin kullandığı belediye binasına (Taşcıoğlu Hafız Okulu tarafındaki bina) bile el koydular; “Şirket kullanıyor!”, gerekçesiyle.

Personel sayısı da şirketin işleri yürütebilecek bir seviyeye düştü. Geri kalanın tamamı TEK’in elemanı oldu. Ama doğal olarak Şirket’in yasal statüsü devam etti. Bu esnada şirket genel müdürlüğünü Yaşar Koçoğlu, muhasebe müdürlüğünü de Zeki Özbakkal yürütmekteydi. Yönetim kurulunda da Kadir Dayıoğlu, Baki Köse, İsmail Hakkı Serin vardı. Hukuk işlerini de Faris Doğanyığıt yürütüyordu. Köse ve Doğanyığıt, CHP’li olmaları nedeniyle, hem CHP’li belediye ile köprü oldular, hem de devir süresinde Şirket’in haklarının korunması konusunda çok yararlı oldular. Avukat Cavit Uluğ da Nuri Cıngıllıoğlu’nu temsilen devir sürecine katıldı.

Tekrar imtiyaz verildi

19 Aralık 1984 tarihinde yürürlüğe giren TEK dışındaki kuruluşların elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımına izin veren 3096 Sayılı kanunun Geçici Üçüncü Maddesinin; “1312 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihte elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti faaliyeti devam eden ve fakat bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte imtiyazı sona ermiş olan şirketlere de bu kanuna göre yeniden görev vermeye, Bakanlar kurulu yetkilidir” hükmü gereği elektrik şirketinin, tekrar “İmtiyaz alabilme” imkânı doğdu. Ayrıca; geçici üçüncü madde kapsamında sadece elektrik şirketi vardı.

Bir anlamda buna, elektrik şirketi için son anda ilave edilen özel bir madde gözüyle de bakabiliriz. Bu maddenin kanun metnine girmesinde ANAP Milletvekili Eczacı merhum Mehmet Kaşıkçı’nın yoğun çabasını görmekteyiz. Kaşıkçı, 1973 öncesi, uzun yıllar şirketin yönetim kurulu üyeliğini de yapmıştı. Tabii, Kaşıkçı’yı “motive” edenler de, Belediye Başkanı Hüsametdin Çetinbulut, Koçoğlu ve Özbakkal idi.

Elektrik Şirketi, 12 Ocak 1989 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile “Görev Verme Sözleşmesi”, -Bu esnada Çetinbulut Belediye Başkanı idi ve bu sözleşmeye dayanarak 8 Ocak 1990 tarihinde TEK ile “İşletme Hakkı Devir Sözleşmesi”, 9 Şubat 1990 tarihinde yine aynı kurumla “Elektrik Satış Anlaşması” (ESA) yaptı. Nihayet 1 Mart 1990 tarihinden itibaren de daha farklı bir statüde, daha farklı sermaye yapısında ve bu sefer Kayseri’nin tamamını içine alan, hatta biraz da dışarı taşan (Gemerek ilçesine bağlı bazı belde ve köyler) bir bölgede hizmet verir hale getirildi, görev süresi de yetmiş yıl olarak belirlendi. Bu esnada belediye başkanı Niyazi Bahçecioğlu ve şirket genel müdürü Yaşar Koçoğlu idi.

İmtiyazına,1982 yılında “el konulan” Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş.’ye (KCETAŞ) görevli şirket olarak, 01.03.1990 tarihinden itibaren 70 yıl süreyle Kayseri ilinin tamamı ile Sivas iline bağlı bazı ilçe ve köylerdeki elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetlerini gerçekleştirme görevi verilmiştir. KCETAŞ ile yapılan görev verme sözleşmesi ise 4628 sayılı “Elektrik Piyasası Kanunu” ile mevcut sözleşme olarak kabul edilerek, söz konusu şirkete mevcut sözleşmelerini tadil ederek lisanslı bir şekilde faaliyet gösterme hakkı verilmiştir. Bu kapsamda, şirket sözleşmesini tadil ederek 15.07.2009 tarihinden itibaren lisanslı olarak dağıtım faaliyetini sürdürmeye devam etmektedir.

Tekrar başa dönelim: Hükümet bu “imtiyazı”, Taşçızâde Mehmet Rahmi ve Cıngıl-lızâde Ömer Fevzi Efendilere, altı ay içerisinde kuracakları bir anonim şirkete devret-meleri şartlı ile vermiştir. Bu şart da beşinci maddede belirtilmiştir. Kayseri Belediyesi nâmına Reis İbrahim Safa Bey ve eşraftan otuza yakın kişi Kayseri ve Civarı Elektrik TAŞ’yi kurarlar. “İcra Vekilleri Heyeti’nin 24 Haziran 1928 tarihli ictimânda tasvip ve kabul buyrulup Türkiye Cumhuriyeti Riyasetinin tasdiki âlisine iktirân eden ‘Kayseri ve

Civarı Elektrik Türk Anonim Şirketi’nin işbu esas mukavelenâmesi” 4.8.1928 tarihinde “tasdik kılınır.” “Tasdik kılanlar” ise, Ticaret Müdürü Umumisi’nden iki imza ile İktisat Vekili Mustafa Rahmi Beyler.

Kuruculara gelince; “Celep tüccarından Alaybeyzâde Mehmet; Halı tüccarı İmam-zâde Raşit; Kayseri Belediyesi nâmına Reis İbrahim Safa; demir, deri ve halı tüccarından Cıngılızâde Ömer Fevzi; demir, deri ve halı tüccarından Cıngılızâde Halit Fevzi; celep ve halı tüccarı Hacı Bekirzâde Abdullah; halı tüccarından Hacı Nuhzâde Mehmet; halı tüccarından Hacı Ramazanzâde Musa; Kayseri Mebusu Salâhzâde Ahmet Hilmi, kösele ve gön tüccarından Saraçzâde Hacı Muharrem; halı, yapağı ve kitre tüccarından Taşçızâde Mehmet Rahmi; halı, yapağı ve kitre tüccarından Taşçızâde Ömer Hulusi; Gürün’de manifatura ve davar tüccarından Kirişzâde Talat; İstanbul’da tüccardan Katipzâde Nuh Naci, İstanbul’da tüccardan Gözümsâde Sait; celep, manifatura ve halı tüccarından Göncüzâde Ahmet; halı tüccarından Mehmetzâde Emin; Kayseri Mebusu Mehdizâde Doktor Halit; mevadd-ı iptidâiye, halı ve celep tüccarından Mehterzâde Osman; emtia-i muhtelif tüccarından Yedekçizâde Hüseyin Efendiler”.

Daha önce verdim, şirketin kuruluş sermayesi 400 bin lira. Bu sermaye 1947’de 800 bin, 21.9.1951’de ise 1milyon 800 bin liraya çıkartılmıştır. Kayseri Belediyesi’nin kuruluştaki hissesi %20 idi. Daha sonra bu hisse 1950’li yıllarda %72’ye çıktı. 1950 sonrası, az da olsa Gündeş ailesinin de hissesi vardı.

Görevlendirme esnasında bakanlığın isteği üzerine belediyenin hissesi %72’den %34’lere çekilmişti. Aslında dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fahrettin Kurt’un, “Belediye de dahil kamu kurum ve kuruluşları hissedar olduğu sürece yeniden görevlendirmem.” demesine rağmen, Özellikle Genel Müdür Yaşar Koçoğlu’nun ısrarlı tutumu sonucunda belediye hissesinin %34 olmasına karar verildi. Kurt, kamu kurum ve kuruluşlarının “ortak” olmasını, “özelleştirmenin” ruhuna aykırı düşüncesiyle karşı çıkıyordu. Belediyenin “yeni dönemde” hissedar olmasına istemiyordu. Yoksa bugün belediyenin ortaklık ilişkisi söz konusu olamayacaktı. Bunda, Bakanı ikna eden Koçoğlu’nun büyük payı var.

Şu anda (2018) Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nin hissesi yaklaşık %34 olup şirket sermayesi ise 144 milyon liradır. Kayseri ve Civarı Elektrik T.A.Ş. nin Özelleştirme İdaresi Başkanlığına ait %20 oranındaki hissesi ihale ile satıldı (6 Nisan 2012). İhaleyi şirketin ortakları tarafından kurulan Yonca Enerji Yatırım Danışmanlık A.Ş. aldı.

16 milyon 50 bin dolara satın alan Yonca Enerji’nin hisse dağılımı, Elektrik Şirketi’ndeki hisse dağılımı gibi olup büyükşehirin hissesi yine %34’tür. Kurucu ortaklardan Cıngıllıoğlu ailesinin hissesi %27 olup Aktiv Grup Holding A.Ş. adına işlem görmektedir. Merhum Nuri Cıngıllıoğlu’nun kızı Sema Cıngıllıoğlu Şirketin yönetim kurulunda görev

almakta. Sonuçta büyükşehir'e ait Eğt. Fal. Sos. Spor Tes. San ve Tic.AŞ'nin %8,9'luk hissesini de göz önüne aldığımızda Büyükşehirin hissesi, Elektrik Şirketi'nde %52'ye çıktı ve "hakim ortak" durumuna geldi. Diğer hissedarlar TES-İŞ (%5), TEK Vakfı (%0,285) ve 266 gerçek kişi (%4,486).

Ayrıca; kuruluşta 400 bin liraya karşılık gelen 16 bin hissenin 2.500'ünü yüklenici firma SKODA'nın "mukavele taahhüdü" olarak; 1.650'şer hissenin de Taşçızâde Ömer Bey ile Cıngılızâde Halid Bey'in kurucu hissesi olduğunu görmekteyiz.

Dağıttığı enerji de 2,3 milyar kWh olup buna OSB gibi "lisanslı dağıtıcıların" dağıtımları dahil değildir. Bunları da ilave ettiğimizde Kayseri'nin toplam elektrik tüketimi 3,5 milyar kWh civarındadır. 700 bine yakın çeşitli gruplardan abonesi ya da müşterisi; 700 MW'a yakın puanttı var (2017).

Her türlü vergi, resim ve harçtan muaf

İlk döneminde 50 yıl imtiyaz alan şirkete bazı vergi/resim/harç muâfiyeti getirildiğini de görmekteyiz. Bunlar ise on yedinci maddede; "Tesisat ve inşaat-ı iptidâiye (ilk inşaat) ve tevsi olunacak aksam (ilave edilecek kısımlar) için bir defalık olmak üzere; dahil ve gerek hariçten mübya (satın alınacak) ve celbedilecek (çekilecek) taş ve kum, ahşap, çimento, demir, elektrik esas tevziat nakilleri (dağıtım iletkenleri) ile ilave vesair bilumum edevâtı sâbite ve müteharrike (sabit ve hareketli aletleri) ve aksamı madeniye ve malzeme gümrük resminden muaf olacaktır.

İmtiyaz müddetince imâlatın muessis bulunduğu arazi ile imalat ve bizzat imtiyaz varidâtından (imtiyaz gelirlerinden) bir gûnâ (hiçbir suretle) resim (=kazanç vergisi) alınmayacaktır. Şu kadar ki; İş bu maddede mezkûr (belirtilen) eşya ve malzemenin müfredâtı (dökümü) üçer nüsha olarak berâyı tasdik (onay için) Nafia Vekâletine gönderilecektir" denilerek ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

Çalıştırılacak personel konusunda da İmtiyaz Sözleşmesi çok duyarlı davranmış ve sekizinci madde; "Eshab-ı imtiyaz (İmtiyaz sahibi), gerek inşaat ve gerek işletme muamelâtı için istihdam edeceği memureyn Türk tebasından olacaktır. Şöyle ki; Sahib-i imtiyaz, Türk tebası meyanında (Türk tebasından) bulamayacağı memureyini fenniyeyi (fen elemanını) Nafia Vekâleti'nin müsâdesiyle tebaa-i ecnebiyeden (yabancı uyruktan) istihdam edebilecektir", şeklinde düzenlenmiş ve dolayısıyla çalışanların öncelikle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması gerektiğine dikkat çekmiş.

Yine sekizinci maddenin sonunda; "(...)Eshab-ı imtiyazın işletmede kullanacağı bilumum müstahdimin (=tüm istihdam edilenler), Hükümetçe tayin edilecek kıyafet ve şekilde yeknesak elbise iksâ edeceklerdir (tek tip elbise giyeceklerdir).

Yeni dönem, yeni ufuklar

Yeni dönemin başında, bir yıl kadar, yönetim kurulu üyesi olarak bulundum. Dolaşısıyla o günden günümüze kadar geçen süreci, anlatmam hem mümkün değil hem de doğru değil. Umarım, 1991 sonrasını ilgili arkadaşlar anlatır. Ben ise, son dönem için görebildiklerimi, kısaca, değerlendirmek istiyorum. Elektrik Şirketi Kurulduğu yıldan itibaren uzun yıllar, büyük maddi sıkıntı çekmiş. Yeterince elektrik tüketim olmadığından gelirleri, giderlerini karşılayamaz olmuş. Tüm yük, bir iki büyük ortağın sırtına binmiş. Maddi bakımdan çok zor duruma düşmüş; tüketimi teşvik için “bedava” ütü dağıtmış. Şirket borçlarına kefil olanların ev eşyalarına kadar haciz gelmiş. Hacizden kurtulabilmek için evlerindeki halı, kilim gibi değerli eşyaları ya komşularına ya da akrabalarına teslim ederlermiş. Tüm bu sıkıntılara rağmen Elektrik Şirketi ilk elli yıllık imtiyaz süresini; görevini aksatmadan ve aşağı yukarı tüm zamanlar kayıp-kaçak oranı %10’un altında kalarak tamamlamış, örnek bir işletme olarak imtiyazını, şu ya da bu şekilde, 1 Kasım 1982 tarihinde TEK’e devretmişti.

Elektrik Şirketi, 8 yıl gibi bir aradan sonra, 1 Mart 1990 tarihinden beri B Grubu 10. Görev Bölgesi’nde faaliyetini sürdürüyor. Bu sefer Kayseri’nin tamamı, Sızır HES dahil, Sızır (Sivas) ve köyleri Çat, Dendil ve Eşikli de üretim, iletim, dağıtım ve satış hizmetini, eskisine benzer bir performansla ve hatta daha artırarak, daha da nitelendirerek, yeni bir anlayışla, yeni bir vizyonla, yeni bir ufukla sürdürmektedir.

Yeni Şirketler Doğdu

İkinci dönem (1990 sonrası) “Üretim, dağıtım ve satış” imtiyazını üzerinde bulunduran Şirket, “Elektrik Piyasası”nda ki gelişmelere paralel yeni şirketlerin oluşumuna ön ayak oldu; sermayesinin çok büyük bir kısmı kendisine ait olmak üzere aşağıda verdiğimiz şirketler kuruldu . Bu durumda, sadece, “dağıtım” görevi, Elektrik Şirketi’nde kaldı. Yönetim Kurulu Başkanı, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Çelik. Genel Müdür Dr. Hidayet Atasoy.

Kayseri Ve Cıvırı Enerji Üretim Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi (Erciyes Enerji) “Erciyes Enerji”; elektrik üretimi alanında faaliyet göstermek amacıyla 20 Ekim 2010 tarihinde 25.000.000.- TL (Yirmibeşmilyon) sermaye ile Türkiye’ nin ilk özel dağıtım şirketi olan Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş. tarafından kuruldu.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından ihalesi yapılan akarsu santrallerinden Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ)’ye bağlı 10. Grup Bünyan, Pınarbaşı, Sızır ve Çamardı HES’ler ile 13. Grup Derme, Kernek , Erkenek ve Besni HES’lerin “İşletme Hakkının Verilmesi” yöntemiyle yapılan özelleştirilme ihalesi neticesinde bu santrallerin işletmesi 49 yıllığına şirket bünyesine kazandırılmış ve 17 Ocak 2011 tarihinde fiili devir işlemleri yapılarak

elektrik üretimi alanında ilk faaliyetine başladı. Yaklaşık; 2011 yılında bürüt 58 milyon, 2012 yılında bürüt 51 milyon kWh elektrik üretilmiş.

Şirket, 25 Ağustos 2011 tarihinde yaptığı olağanüstü genel kurul kararı ile sermaye-sini 25 milyon liradan 40 milyon liraya çıkartılmış. (erciyesenerji.com.tr) İlk Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Özhaseki. Şimdi ise Başkanlığı Melikgazi Belediye Başkanı Memduh Büyükkılıç yürütmekte.

Erciyes Enerji'ye bağlı santraller (HES) (MW, 2017)

HES/Yılı	Yeri	Güç	HES/Yılı	Yeri	Güç
Sızır/1961	Sivas	6,780	Derme/1954	Malatya	4,500
Bünyan/1928	Kayseri	1,380	Erkenek/1972	Malatya	0,320
Pınarbaşı/1924	Kayseri	0,099	Kerne/1964	Malatya	0,832
Çamardı/1965	Niğde	0,069	Toplam		14,232
Besni/1956	Adıyaman	0,272	-	-	-

<http://erciyesenerji.com.tr/>

Kayseri Elektrik Perakende Satış A.Ş. (KEPSAŞ)

Kayseri Elektrik Perakende Satış A.Ş. elektrik dağıtım şirketlerinin 01.01.2013 tarihi itibarıyla dağıtım ve perakende satış faaliyetlerini ayrıştırmaya yönelik yasal zorunluluk kapsamında faaliyetine başlamış bir şirkettir. 01.01.2013 tarihinden 15.07.2039 tarihine kadar geçerli olmak üzere; Kayseri ilinde yani 18. Görev Bölgesi'nde, elektrik perakende satış faaliyeti gösterecek. Mesken, ticarethane ve diğer müşteri gruplarına ana elektrik tedarikçisi konumundadır.

Şirket bölgesinde bulunan serbest olmayan tüketicilere, serbest tüketici niteliğine haiz olup bu hakkını kullanmayan tüketicilere ve son kaynak tedarikçisi olarak serbest tüketicilere "Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu" (EPDK) tarafından belirlenen düzenlenen perakende satış tarifesi üzerinden elektrik satmakla görevli. İlk ve şu andaki Yönetim Kurulu Başkanı Bekir Yıldız.

Kayseri Elektrik Üretim San. ve Tic. A.Ş.

Şirket, 1988 yılında, KAYSERİ ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş.'nin öncülüğünde kuruldu. Diğer ortakları da yine Kayserili tüzel ve gerçek kişilerden oluşmaktaydı. Amacı; Elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ile yurt içinde ve yurt dışında hidrolik, gaz ve rüzgar enerjisi santralleri yatırımında bulunmak konularında faaliyet göstermek. Şirket, Kayseri'de Kızılırmak Nehri üzerinde Yap-İşlet-Devret modelinde, 3096 Sayılı Kanun'a göre işletilmekte olan Yamula Barajı ve HES projesinin geliştiricisi ve imtiyaz sözleşmesine sahibidir.

İlk yıllarda, "ön fizibilite" yaptırtmadan öteye bir faaliyet gösterilemedi. 1994 yılında Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı olan Şükrü Karatepe'nin gayretleriyle şirket daha aktif hale geldi. Aksi takdirde, "alınan imtiyazın" devredilmesini istedi, Başkan. Bunun üzerine yeni ortak arayışına geçildi. Yeni ortaklara arasına Molu Grubu (Faruk Molu) katıldı. Karatepe yerine Başkan olan Mehmet Özhaseki döneminde, ortaklık yapısı değişti, Şirket ortaklarından Demir Enerji'nin %71,7'ye yakın hissesini satın alan (Temmuz 2002) AYEN Enerji hakim ortak oldu ve Baraj'ın yapımı gerçekleşti.

Bugün, 80 milyon TL nominal sermayeli şirketin %96,72'si AYEN Enerji'ye (Aydiner ailesi) aittir (2015). Diğer ortağı Kayseri ve Cıvırı Elektrik T.A.Ş. ve çok sayıda gerçek/tüzel kişiler.

100 MW (2x50 MW) kurulu gücünde. Yıllık 422 GWh üretim kapasitesi olan Yamula Barajı ve HES bölgenin en önemli enerji ve sulama projesi. Tesisin temeli dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz tarafından atıldı. (1 Kasım 1998) 27 Aralık 2003'de su tutulmaya başladı. 2005 yılı Temmuz ayında üretime geçti 2x50 MW gücünde ve yılda 422 milyon kWh (proje değeri) elektrik üretecek olan bu santral, 2010 yılı "İkinci 500 Büyük Sanayi" sıralamasında 497. sırada yer aldı. 2009'da 298. Sıradaydı. Yönetim Kurulu Başkanlığını Kocasinan Belediyesi eski Başkanı Bekir Yıldız yapmaktadır.

Kayseri'de ki, belli başlı diğer elektrik üretim tesisleri

1980 sonrası; Ayen Enerji'nin, Zamantı üzerinde kurduğu 84 MW kurulu gücündeki Çamlıca I HES, yine Zamantı üzerinde, Akfen Holding tarafından kurulan 26 MW gücündeki Çamlıca III, Zorlu Enerji tarafından Kayseri OSB'de kurulan, ama sökülen 188 MW gücündeki Doğal Gaz Kombine Çevrim Santrali; Karasu üzerinde Karsu Tekstil Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından yapılan ve işletilen Molu Hes (3,33 MWm/3,25 MWe); Molu Enerji Üretim Anonim Şirketi'ni tarafından işletilen Bahçecik Barajı mansabındaki Bahçecik HES (4,22 MWm/4,17 MWe) üretimlerine devam etmekte. Derin Enerji tarafın-

dan kurulan Çamlıca II HES (17,5 MW) Kayseri'nin elektrik enerjisi portföyü içerisinde önemli bir yer almakta.

Zorlu Enerji, doğal gaz ile elektrik üretim maliyetinin yüksekliği nedeniyle üretimini, durdurdu (Ekim/2014). Yine Zorlu Enerji, Kayseri Santrali üretim lisansını sonlandırdığını bildirdi. Şirket, yaptığı teknik ve mali değerlendirmeler sonucu, Kayseri ili, Melikgazi ilçesinde bulunan 163,2 MW kurulu gücündeki Doğal Gaz Yakıtlı Kombine Çevrim Santralinin (Kayseri Santrali) üretim lisansının sonlandırılmasına karar verdi ve konu ile ilgili bugün EPDK'ya gerekli başvuruyu yaptı. (20 Nisan 2015) (Foreks Haber Merkezi, www.foreks.com). Sonra tesisler söküldü, başka bir yere taşındı.

AYEN Enerji, Ebiç-Mahzemin Köyü (Mahallesi) civarında bir Ayen Erciyes Doğal Gaz Santrali kurmak istedi. Gerekli "Lisansı" aldı. (2011) Ama yapımı düşünülen ilk yerin Kızılırmak Koruma Alanı ve sulaması alanında olması nedeniyle, yeri iptal edildi, Devlet Su İşlerince. Daha sonra, seçilen yeni yer Çevre Etki Değerlendirmesi (ÇED) takıldı, bunun üzerine ilgili Şirket aldığı "Lisansı", "Enerji Piyasası Düzenleme Kuruna" iade etti. (2014)

Kayseri'de Güneş Enerjisi'nden (GES) elektrik üretimi de yapılmakta. Kayseri OSB, ülkemizin en büyük GES tesislerini kurdu. İncesu OSB'nin 3 MW, Melikgazi Belediyesi'nin 0,28 MW gücünde GES'i var. Bir kısmı lisanslı da olmak üzere çoğu "lisanssız" olmak üzere Kayseri'de, 2017 sonu itibarıyla 70'e ve toplam gücü 110 MW'a yakın GES var. Kayseri'de, farklı güçlerde 10'a yakın doğal gaz çevrim santrali, yine 10'a yakın Rüzgâr Enerji Santrali (RES) üretim, yapım, lisans aşamasında.

Sonuçta Kayseri'de değişik yakıt türünde, 850 MW kurulu güce yakın, yılda yılda 2,5 GWH elektrik üretebilecek lisanslı ve lisanssız, Yaklaşık 100'e yakın elektrik santralinden söz edebiliriz.

Sızır Hes

Yeri gelmişken Kayseri Belediyesince İller Bankası'na yaptırılan ve Sızır/Sivas ilçesinde bulunan Sızır Hidroelektrik Santralından da söz etmek gerekir. Yapımına, döneminin Sivas Milletvekilleri karşı çıkmış. Gerekçeleri çok ilginç; "Kayseri Belediyesi, Sivas topraklarında nasıl elektrik santrali kurdurur!" Yapımına 1954 (Satoğlu,1957) yılında başlanan ve 3.11.1961 yılında bitirilen yaklaşık, 7 MW gücündeki bu santral 1980'li yılların başında, "belediyelere ait elektrik işletmelerinin ve tesislerinin" devrini öngören yasa gereği TEK'e (TEÜAŞ) devredildi. Bugün işletmesini, "özelleştirme" kapsamında, "işletme hakkını devralan Kayseri Elektrik Şirketi yapmaktadır.

Boydak Enerji

Türkiye’de her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulan elektrik enerjisinin yerli ve temiz kaynaklarla üretilmesi amacıyla kurulacak elektrik santrallerine yatırım yapmak amacıyla kuruldu. İlk olarak özelleştirme ihaleleri kapsamında yer alan 14. Grup hidro-elektrik santrallerin ihalesi kazanılarak (Girlevik HES, Bayburt HES, Çemişgezek HES), 49 yıllığına, işletmeleri Boydak Enerji tarafından yapılmak üzere devralındı. Daha sonra yeni yatırımlar ve devralmalar ile büyümeye devam etti. İlk aşamada 2015 yılına kadar 500 MW kurulu güce ulaşmak, ikinci aşamada ise 1000 MW’lık portföy büyüklüğünü 2017 yılına tamamlamayı hedeflemektedir.

Kayseri Elektrik

Bugün Kayseri (31.12.2017), ulusal sistemden (enterkonnekte), 15 adet toplam 1.477 MVA gücünde, ağırlıklı 31,5 kV dağıtım geriliminde, indirici trafo merkezlerinden elektrik enerjisi temin etmekte. 15,8 kV’luk dağıtım şebekesi ağırlıklı olarak, Elektrik Şirketi’nin “ilk imtiyaz bölgesinde” bulunmakta. Buna karşılık Kayseri’nin puant gücü (anlık en fazla çekilen güç) 661,97 MW oldu (2017/Temmuz).

Yine 2017 sonunda Kayseri, 1.342 MVA’sı elektrik şirketine ait olmak üzere toplam 2.411 MVA’lık bir 7 227 dağıtım trafosundan elektrik almakta. Elektrik dağıtımı için “Dağıtım Lisansı” almak gerekir. Bu bağlamda Elektrik Şirketi ile birlikte Kayseri’de bulunan üç Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve Serbest Bölge birer “Dağıtıcı” olduğundan, beşinin dağıttıkları elektrik toplamı Kayseri’nin toplam dağıtımını ya da satışa sunulan elektrik miktarını verecek. O nedenle Elektrik Şirketi’nin, 2017 dağıttığı 2,309 milyar kWh’e Kayseri OSB 1,133 milyar kWh, Mimarşin OSB’nin 54,492 milyon kWh, İncesu OSB’nin 48 milyon kWh ve Kayseri Serbest Bölgesi’nin tükettiği elektriği de ilave etmek gerekir. Bu durumda Kayseri’de dağıtılan elektrik, yaklaşık 3,5 Milyar kWh’e ulaşmakta. Bu durumda Kayseri’de dağıtılan elektrik ülke genelinin yaklaşık %1,5’ine karşılık gelmekte. Serbest tüketicilerin tüketimleri, Elektrik Şirketi’nin dağıttığı elektrik içerisinde yer almaktadır.

Bu elektriği Kayseri’de, çeşitli tarife gruplarında 695.475 kullanıcı (abone) tüketiyor. Ülke genelinde kullanıcı sayısı 42.514.836 olup Kayseri bunun %1,6’sına sahip.

2016 sonunda; Elektrik Şirketi’nin dağıttığı elektriğe karşılık gelen “kayıp ve kaçak oranı” %5,7 olup diğer dağıtım şirketlerinin (21 tane EDAŞ) ortalaması %15,57 olarak belirlendi. Bu oranla, Kayseri 5. il konumunda. En düşük oran, %5,46 ile Trakya EDAŞ’

ait olduğu görüldü. Kurulu kapasite ise ülke kurulu gücü 85.200 MW'ın %2,3'ü kadar. Puant güç ise ülke puantı 47.600 MW'ın (Temmuz/2017) %1,4'üne karşılık gelmekte.

Un Tesisleri

Düşüsü olan akarsular üzerinde, yoğun bir biçimde, un değirmenlerinin olduğunu biliyoruz. Kendileri yok olsa bile, çoğu yerleşim yerinde “değirmen önü”, “değirmen başı” gibi isimleri günümüze kadar gelmiştir. Mesela, Hisarcık meydanının olduğu yer, “değirmen önü”; mezarlık tarafı da “değirmen başı” olarak alınır. Yukarı tarafta bulunan un değirmeninin kalıntıları halen durur. Bünyan Santralının memba tarafında da çok değirmenin olduğunu aşağıda verdiğimiz tutanaktan anlıyoruz. “Elektrik Şirketinin 9 Ocak 1929 Çarşamba günü yaptığı toplantı tutanağı”nın bir bölümü;

Ahmet: Bu şelaleden tamamen istifade olunur mu, buralardaki un fabrikaları tamamen sefl-i hal. Buna eğer cereyan verilerek istifade olunacak mı? İşittiğime nazaran fabrikalar eğer bundan istifade ederse daha iyi çalışır.

Ömer Bey: Fabrikaları, un fabrikası biraz anlıyorum. Bunların tamamının alması gerekiyor.

Ahmet: Şu halde ya ehli tarih güderek bir kıymet takdir edelim. Ve takdir olunacak kıymet muvafık olacaktır. Yapacak insanı oraya bir ehli karar gönderelim.” (Cömert, Hüseyin)

Mühendis Süreyya beyin, yine o yıllarda (1922), sanayici ve müteahhit Muhaddiszade (Alim Bey k.d.) tarafından, bir un fabrikası kurması için İstanbul'dan getirildiğini öğreniyoruz. Bu fabrika, Molu Çiftliği ile Boğazköprü arasında, Karasu üzerinde bulunan bir değirmenin yanına kurulmuş. Tahriki ise, su gücü ile yapılmaktaymış. Bu bilgi, Kayseri ili Yardım Derneği İstanbul Şubesi yayın organı Bizim Kayseri'nin Şubat/2011 tarihli 20. sayısında, Prof. Dr. Mehmet Şahin'in, “Kayseri'de Bazı 'İlk'ler” başlıklı yazısından alınmıştır. Alim Beyi Kayseri-Sivas demiryolu ile Seyhan ve Berdan barajlarının yapımında da görüyoruz.

Değirmencilik İşletmesi (1932).

Yerli girişimciler tarafından kurulan bu tesis günümüzde de faaliyetini sürdürmekte olup modern anlamda Kayseri'de ilk un fabrikasıdır. Değirmencilik işletmesi devletten, “Muafiyet Ruhsatnamesi” yani Teşvik Belgesi alınarak kurulmuştur. Halen faal olan bu

fabrikayı, Göbülük, Besceli ve Hacı Kamil Efendi (Okuroğlu) aileleri kurmuş; Hacı Kamil Efendi’nin hisseleri, damadı İbrahim Arasıl’a intikal etmiş; bugün ise, fabrikanın ortakları değişti. O yıllarda genellikle “Göbülük Un Fabrikası” olarak bilinirdi. Günümüzde, Bekir Özbıyık tarafından yönetilen, ISISAN grubunun (Özbıyık ve Gökmar) bir ortaklığı olan bu fabrikada; Un, büyük ve küçükbaş hayvan yemleri ile kanatlı hayvan yemleri üretilmektedir. 1936 yılında un üretimi ile faaliyete başlayan Değirmencilik İşletmesi A.Ş. üretmiş olduğu “senede bir gün” unları ile de tanınır. Fabrika üretime geçince, halk tarafından da tepki gelmeye başladı; “bu tesiste üretilen un pistir, yenmez!” türünden... Bu nedenle sahipleri, pazar bulmada çok zorlandılar.

O yıllarda henüz Karayolları gelişmediğinden buğday fabrikaya trenle gelirdi. Bu amaca yönelik, bir demiryolu bağlantısı yapılmıştı fabrika için. Bu bağlantı, yakın zamana kadar mevcuttu. Ayrıca, bu varyantın, “Akaya Bağlarına” kadar gittiğini, orada taş ocaklarından elde edilen kırma taşlarının demiryolu inşaatlarında kullanıldığı söylenmekte. Bu hattın izleri, yakın zamana kadar mevcutmuş. Nitekim, merhum İsmail Kuzucu, Mahrumlar altında, ISISAN’ın güney tarafında, İmamoğlu benzinliği yanında, bir hafriyat yaptıklarında, demiryolu raylarını gördüklerini bizzat anlatmıştı. Hatta, çok güzel işlenmiş bir mermer mezara bile rastlamışlar. İnşaat sahibi, “inşaatı durdururlar!”, endişesi ile çukuru hemen kapattırmış.

Diğerleri

Değirmencilik, 1970’li yıllarda sentetik çuval fabrikası kurdu ama uzun ömürlü olmadı. Hemen arkasından, Ankara yolu 5. km’de Yılmaz Gavremoğlu, Mehmet Özsarıyıldız ve Mehmet Mehmetbeyoğlu ortaklığında benzeri çuval üretimi yapan SARBAY Sentetik Dokuma Sanayinin kurulduğunu görüyoruz. SARBAY üretimini devam ettirmektedir (2017). Merhumlar Gavremoğlu ve Özsarıyıldız, Mehmetbeyoğlu’nun enişteleri olurlar.

Modern anlamda Kayseri’de kurulan ikinci un fabrikası Sarıyıldız Un Fabrikası... Sarıyıldız ailesi tarafından, 1952’de kurulan bu fabrikanın kurucusu Hacı İbrahim Özsarıyıldız. Anatamir Fabrikası batısına düşen bu fabrika, günümüzde kapalı. Bir diğer un fabrikası ise, Osman Kavuncu Bulvarı 7. km’de, 1970’lerde, Hilmi Bilenler tarafından kurulan Bilenler Un fabrikası, Tomarza Un Fabrikası gibi onun üzerinde un fabrikası Kayseri ve mücavirinde faaliyetini sürdürmektedir. Pınarbaşı’nda bulunan ve ismini yörenin buğdayı Zerin’den alan Zerin Un Fabrikası bugün kapalı durumda.

Tabii, modern un fabrikalarının yanı sıra, modern ekmek fırınları (fabrikaları) kurulmaya başladı, 1950 sonrası. Her ne kadar 1930’larda, Meydan’da, İki Kapılı Camii (Şimdi

Bürüngüz Camii'nin olduğu yer) yanında üretim yapan, "Şıhaslan emmi (Çalapkorur)" tarafından işletilen Şıhaslan fırınında somun ve francala üretilir idiyse de, modern anlamda ki ilk fırın, 1950'lerin başında, Göbülük ailesi tarafında, Düvenönü'nde bulunan Göbülük Apartmanı'nın zemin katına kurulan Erciyes Ekmek Fabrikası'dır. Fabrika'yı "Alman montörler" kurdu. Belli ki, ekipmanlar dışarıdan gelmişti. Beyaz fayans kaplı fırının ön kısmını anımsarım... Yanında da Göbülüklerle ortak olduğumuz, oto yedek parçası satan "Doğan Ticarethanesi" vardı. Bir kısmını da peder, "bobinaj" atölyesi olarak kullanırdı. Göbülükler İstanbul'a taşınınca, bizim peder de Eski Sanayi'de, yeni biten, dükkânına taşınmıştı.

Bu fabrikanın ekmeklerine de halk pek iyi bakmadı. Hatta pis olup olmadığı bile tartışma konusu oldu... Sahipleri çok zorlandı, ürün satışında, kısa zamanda ortakları, "Fırıncı Kadir Ağa'ya" (Özçivi) devrettiler... Fırıncı Kadir Ağa, sanayici ve işadamı, İbrahim ve Bekir Özbıyıkların dayıları olur.

Her ne kadar, klasik fırında üretilen "Şıhaslanın somunu" ün yapmışsa da, Kayseri'nin "Yerlisi" o yıllarda, mahalle fırınlarında pişirilen, pidenin biraz daha kalını ve uzunlu "ev ekmeklerinden" vazgeçemezdi. Hemen hemen her mahallede bir fırın vardı. Evlerde hazırlanan bir "ilân (leğen)" hamur mahalle fırınına götürülür orada pişen ekmek bir hafta on gün kadar evlerde yenirdi. Ayrıca, yine o yıllarda, "yerliler", somun-francala yiyenleri küçümserdi... Onların gözünde, somun ve francalay "fakirler" ve "yabancı memurlar" yani "tanküler" yerdı... Yine evlerde hazırlanan baklava ve börekler; kıymalı, peynirli, tahinli, göveç gibi dışarıda hazırlanan yemekler de bu fırınlarda pişirilirdi. "Taş döğüşlerinde", yenilen mahallenin fırını, galipler tarafından "yağmalanırdı". Herhalde bu "yağma/ganimet kültürünün" bir gereği idi.

Yine o yıllarda, Musa Varkara'nın, Şiremenli'de kurduğu ekmek fırını bu kategoriye koyabiliriz... Bugün çocukları, Hürriyet Mahallesi tarafında bu işi sürdürmektedirler. Bunlara, Meydan'dan Düvenönü'ne giderken solda faaliyet gösteren, Kelleci İbrahim ağa tarafından işletilen İstanbul Fırını ile, bunun Düvenönü tarafında bulunan ve Mustafa Akdamar tarafından satın alınan Altınbaşak, 1950'lerin fırınları arasında zikredilebilir. Fırınlarda ekmek üretimi için "kaya tuzu" ve kendilerinin hazırladığı "mayalar" kullanılırdı...

Belediye Ekmek Fabrikası (Bef) ya da "KENT Ekmek"

Bugün çok sayıda fabrikasyon ekmek ve unlu mamüller üreten firma mevcut. Bunların başında, Büyükşehir'e ait ekmek fabrikası (Bef) gelir. Bef'i, 1970'li yıllarda, merhum

Niyazi Bahçecioğlu’nun ilk dönem başkanlığı sırasında Almanlar kurdu. Karpuzatana kurulan bu tesis oldukça büyük ve kaliteli ekmek üretti. Hatta fırınları greve giden bazı şehirlere ekmek gönderilmişti, buradan. Sonra tesisler fuar içine taşındı. Dönemin Belediye Başkanı Şükrü Karatepe pek sıcak bakmadı ekmek fabrikasına. Burasını, açığa alan maaş alanların, “çiftliği” gibi gördü, ve hatta kendi ifadesine göre, “tebdili kıyafet” edip maaş aldı ve nihayet kapatıldı. Fırın olarak hizmet vermeye başladı, ekmek üretimi bağlamında bir işlevi kalmadı.

Aradan zaman geçti, Büyükşehir Belediye Başkanı Mustafa Çelik, yine Karpuzatan’da, 15 bin metrekarelik alanda 2 bin 500 metrekare kapalı alana sahip şehrimizin en modern ekmek üretim tesisini “KENT Ekmeği” kurdu. Modern tesislerde, hijyenik ve el değmeden üretim yapılmakta. Saatte 7 bin normal ekmek, 10 bin diğer çeşitlerdeki ekmek üretim kapasitesine sahip olan Kent Ekmeği; normal ekmek, tam buğday ekmeği, tost ekmeği, sandviç ekmeği, hamburger ekmeği, roll ekmeği ve galeta çeşitleriyle hizmet vermekte. Ürünleri de, şehrin muhtelif yerlerine kurulan “Bef” büfelerinde satılmaktadır. Ayrıca; yakında hizmete girecek “mini terminaller”de ürünlerin satılmasına devam edilecek.

Günümüzde, şehir merkezinde, toprak damlı klasik “çarşı” ve “mahalle” fırını hiç kalmadı diyebiliriz. Olanlar da, binaların zemin ya da bodrum katında üretim yapmakta. Yakıt olarak, sazdan (Kayseri OSB’nin bulunduğu bölge) kesilen “berdi” ve odun kullanılırdı. Fırınların toprak damlarına “bedri” yığılırdı. Nedense, mahalle fırıncılarına, “deli” lakabı yakıştırılırdı. Belki de, “kadınlar” bıktırmıştı, bunları. Brülörle ısıtma, 1950 sonrası... Saz kurutulunca, “berdi” de gündemden çıktı. Günümüzde, çoğu fırın, odun kullanmakta. Brülör kullanılabilecek çok azaldı.

HALKA AÇIK YA DA ÇOK ORTAKLI ŞİRKETLER DÖNEMİ

1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve yerli sermayenin yeterince oluşmamış olması vs. gibi nedenlerle Kayseri’de, yukarıdakilerden başka, 1950’li yıllara kadar ciddi özel sektör yatırımı görmüyoruz. Yapılanlar ise küçük işletmeler olarak karşımıza çıkmakta. 1950’ye kadar ekonomide, devlet ağırlığını, tüm ülkede olduğu gibi Kayseri’de de iyice hissediliyordu. Küçük tasarruf sahiplerinin birikimlerinin ekonomiye kazandırılması ve mülkiyetin tabana yayılması amacıyla birçok girişimde bulunulmuştu. Bunların en önemlileri 1960 ve 1970’li yıllardaki işçi şirketleriydi. Özellikle yurtdışında çalışan işçilerin tasarruflarını ülkeye çekmek amacıyla başlatılan bu girişim hızla ülke geneline yayılmıştı, bugün bu şirketlerin çok azı ayakta kalabildi, onlar da işçi şirketi niteliğini yitirdiler. Bir kısmı “HOLDİNG”, bir kısmı “aile şirketi” haline dönüştü; bir kısmı da kapandı gitti. Tabii, bunlar sadece “Almanci” ya da “Gurbetçilerin” tasarruflarını değil, hisse alan yerel halkın birikimlerini de yok ettiler. Unutmayalım; bazı girişimlerin, “hisse senetleri” bir günde kapış kapış satılmıştı.

Hisse alıp, hangi fabrikaya ortak olduğunu hatırlamayan çok “gurbetçiye” tanık olduk. Ülkemizde, “sermaye piyasası” henüz oluşmamıştı. O nedenle, olması gereken, hisselerin (senet) borsada işlem görmesi mümkün olmuyordu. Bu sefer, “çantacılar”, hemşeri silahını da kullanarak, Avrupa’yı karış karış dolaşarak, para topladılar. Hatta toplayanların bir kısmı, bu işten komisyon da aldı. Seyahatlarda biraz da olsa Almanca bilenler çok revaçtaydı. Çünkü, diğerleri hiç lisan bilmezlerdi. Onlar, “çantacıların” önüne geçer, “gurbetçilerin” yaşadığı illeri dolaşırlardı.

Tabii, burada sıkıntı şuradaydı: Bir kere, “ilk yatırım” sermayesi ile, anılan tesislerin kurulamayacağını, “ilave paraya” yani “sermayeye” ihtiyaç olacağı kestirilemedi, hissedarlarca. Ama bazı önyak olanlar bunu biliyordu. Yani, “iktisadi akıl” yoktu çoğu girişimci ve çoğu önyak olanda.

Bazı tesisler, “sermaye artırımına” gittikçe, küçük ortaklar, “rüçhan haklarını kullanamadılar”, dolayısıyla “sermayeleri” küçüldükçe küçüldü; hakim hisse, “büyüklerin” eline geçti. Bazıları ise, “işletme sermayesi” bulmakta zorlandı, “büyük sermaye sahiplerini” ortaklığa davet etti, “hakim hisse” bunların eline geçti. Bir kısmı yönetici de, “gelirlerini maksimize” etme peşine düştü, ham madde tedarikinde ve mamul satışında, kurdukları şirketleri “aracı” yaptılar. Bir anlamda, “şirketlerin” içini boşaltılar. Neticede, şirketler zarar etti ama “yöneticiler” kazandı. Şirket battı ya da “yöneticilerin” eline geçti.

Yine tabii, tüm bu süreçlerde “yönetenler” ya da “kurucuların” sanayi deneyimi yoktu, bir anlamda “sanayici” değildiler. Sanayicilik, ticaretten yani “Al-sat-kazan”dan başka bir şeydi. Sanayi ve sanayiciliğin meşakkatli, sabır isteyen, uzun bir süreç olduğunu bilmiyorlardı, sadece kâr peşindeydiler. Neticede “tüccarlıkla”, “sanayiciliği” karıştırdılar.

Sonuçta; ellerinde tahta bavullarla gurbete giden ve orada, çok zor şartlarda elde ettikleri tasarruflarını, yanlarında “hatırlı hemşerileri”, ellerinde çantaları ile ayaklarına kadar gelen, çoğunun adını dahi bilmedikleri, heyetlere teslim ettiler. Aldıkları sadece, “alındı makbuzu” idi. Bu suretle, milyarlarca dolarlık iç ve dış tasarruf ya “buhar” oldu ya da “iş bilenlerin” mülkiyetine geçti.

Sermaye piyasası oluşmamış, borsası oturmamış, yasal altyapısı olmayan, suistimale açık bu deneyimin faturası çok ağır oldu. Oysa, “sanayi ve ticari” mülkiyete ortaklık “borsa” üzerinden olurmuş. Toplum bunu yeni yeni öğrenmeye başladı ama sonuç çok acı, “umutları” yok oldu. Daha sonraki yıllarda, zaten kıt olan yurtiçi tasarruflar, sanayi mülkiyete yönelmede ürkek davrandı. Diğer, “yatırım araçlarına” yöneldi. Kayseri.

Kayseri’de de 1970 sonrası halka açık ya da çok ortaklı şirketlerin çoğalmaya başladığını, “Gurbetçilerin” yoğun bir biçimde sanayi mülkiyete ortak olduklarını görmekteyiz. Sözgelimi çok ortaklı ve özellikle çok sayıda “Gurbetçinin” ortak olduğu Lüks Kadife, 1970 yılında kuruldu. Perdelik, döşemelik ve elbiselik kadife kumaş üreten bu tesis daha sonra Birlik Mensucat Grubu bünyesinde yine çok ortaklı olarak üretimine devam etti. Bugün ise, kapatıldı, kiraya verildi, yerine AVM yapıldı. AVM, uluslararası “Metro Grubu”na ait.

Garipçe Köylüleri tarafından bir kooperatif olarak kurulan, bir ara TARGID tarafından işletilen ve bugün kapalı olan GARİPSU; tesisi kalmayan ve isimi günümüzde GÜLSAN tarafından devam ettirilen MEYSU, kapanan MEYBUZ, ATLAS HALI, kapanan SERMEST HALI, kapanan Kayseri Tekstil, ÇİNKOM’a dönüşen ÇİNKUR, Kayseri Yem Sanayi, Tomarza’da kurulan ve yine çok önceleri kapanan PANTER Plastik, Bünyan’da Özden Gıda. Halen faal olan, Mustafa Karaslan ve arkadaşları tarafından çok ortaklı olarak, Kalaba-Topaklı arasında kurulan ve günümüzde “Kayserililer” dışındaki ortaklarca işletilen, fabrikasyon torba kireç vs. üreten, Kireç ve Tuğla Sanayi A.Ş 1970’lerin, “Halka açık” önemli girişimleri.

60’lı, 70’li ve 1980’li yılların önemli halka açık ya da çok ortaklı ya da halka açık olmayan kuruluşlarının önde gelenlerden bir kaç tanesini saydık. Elbette tamamı değil, elbette unuttuklarımız var. Yanlış yapmamaya özen gösterdik. Baştan beri söylediğimiz gibi, amacımız firma ya da sektör “rehberi” yapmak değil. Amacımız Kayseri’nin ticaret ve sanayi hafızasına, kırıntı da olsa bazı bilgiler bırakmaktır.

1950’lerin uygun ortamında, küçük ve orta boy girişimciler daha çok dayanıklı tüketim malları üretimine yönelmiş; girişimciler ellerindeki tezgâh ya da makineleri küçük değişikliklerle, değişik ürünleri üretebilecek biçime dönüştürmüşlerdi. 60’lı yılların sonu ve 70’li yılların başından itibaren imalat sanayinin çeşitlendiğini, nitelik kazandığını, ölçeklerinin büyüdüğünü, fabrikasyon üretime geçildiğini ve çoğunun kurumsal kimlik kazanmaya başladığını görmekteyiz. Bu yıllardan önce ağırlıklı olarak iplik/dokuma, döküm, bakır mutfak eşyaları, gıda, şeker, mermer gibi ürünleri üretilmekteydi. Tabii, bir elin parmakları kadarını çıkın, çoğunun, küçük sanayi sitelerinde üretim yapan atölyelerin büyük ölçeklisi olmaktan öteye geçmediğini görmekteyiz, o yıllarda... Bunların ölçeklerinin büyümesi, 1980’ler ve sonrasına rastlar. OSB’ler ve Serbest Bölge ile “fabrika” diyebileceğimiz niteliğe dönüşür.

1950-1980 arasında kurulan küçük ölçekli tesislerin büyük bir bölümü, Eski Sanayi’de küçük atölye sahibi bir kısmı Sanat Okulu mezunu, çoğunluğu “alaylı” ustalar tarafından kuruldu. Aralarında, yüksek okul mezunu çok azdı. “Organize Sanayi Bölgeleri” olmadığı için, şehir içinde ve dışında gelişigüzel yerlerde kuruluyordu. Tamamına yakınının inşaat ruhsatı falan da yoktu. Buna rağmen, döneminin Elektrik Şirketi yönetimi elektrik veriyordu, bunlara.

Kuruluş yerleri de genellikle Çevreyolu Argıncık tarafı, Kumarlı ve İstanbul Caddesi Ambar mevkiindeydi. İlklerden anımsaya bildiklerimi, yine anımsayabildiğim kurucuları ile sıralamak istiyorum. Hemen belirteyim, çoğu Sivas yolu Kumarlı mevkiinde bulunan bu tesislerin çok azı günümüze gelebildi. 2000’li yıllarda bu yerler imara açıldı ve yine çoğu Organize Sanayi Bölgelerine taşındı.

Kayseri sanayine öncülük eden firmaları, hatırlayabildiğimiz kadarıyla vermeye çalışacağım: Reşadiye Beldesi’nde (Talas) 1929 yılında kurulan ve 1932 yılında üretime geçen ve pamuklu mensucat üreten Erciyes İplik ve Bez Fabrikası Ltd. Şirketini de ilave edebiliriz. Kurucuları Küçükdeveci ve İstanbulluoğlu aileleri. Rivayet olunur ki; bir gün merhum Hacı Ömer Sabancı, hemşerilerini uyarmış, “fabrikanız burada durduğu sürece, bir gün kapısına kilit vurursunuz, haberiniz olsun!” demiş. Nitekim bu tesis, şu anda faal değil. Ayrıca; Katartaş ailesi tarafından, 1948 yılında kurulan Güven Katlı İplik ve Boya Fabrikası’nı da ilkler arasına katabiliriz. Bu fabrikada üretilen, “KEDİLİ” marka dikiş, nakış, dantel, yorgan ipliği, “Hakiki Türk Malı” sloganı ile pazarda yerini almıştı. Bugün bulunmayan bu fabrikanın yerine, ailenin çocukları, farklı isimler altında ve tekstil dahil çeşitli sanayi kuruluşlarını yönetmekteler.

Bakır mutfak ve ev eşyası imal edenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için 1942 yılında bir bakır haddehanesinin kurulduğunu görüyoruz. Ramazanoğlu ailesi tarafından kurulan bu tesis, “Maraşlının Bakır Fabrikası/Maraşlının Haddehanesi” olarak da anılırdı. Yeri,

Erciyes Siteleri'nin hemen batı tarafındaydı. Bu haddehanede önceleri, hurda kap-kacak eritilir bakır levha haline ve bu levha da haddene geçirilerek çeşitli kalınlıkta tabakalar haline getirilirdi. Daha sonra hurda kap-kacak ile birlikte Ergani'den getirilen kütük bakırın da imalatda kullanıldığını görüyoruz.

1950'li yılların başında “Dananın Ahmet Ağa “ ya da asıl ismiyle Ahmet Danaoğlu'nun fabrikasyon beyaz gazoz üretmeye başladı. Şifahiye ve Gıyasiye Medreselerinin hemen batı tarafında, “Kıvılcım Kitapevi”nin olduğu yerde imal edilen ve Kıranardı Gazozu olarak piyasaya sürülen bu gazozun suyu Kıranardı'ndan, tankerle getirilirdi. Evleri ve fabrika iç içeydi. Bizler de çocuktuk. Dolan şişelerde “talaş” ve “cam kırığı” kontrolü yapardık. Talaş ve cam kırığı olanları ayırt ederdik. Kırık da kapak şişe ağzına preslendiğinde ortaya çıkardı. O da genellikle şişenin içerisine girerdi. Tabii, bizler de defolu gazozlardan bol bol içerdik. Ayrıca, tankerin yanında bulunan gözler içinde “gaz tenekesi” ebatlarında kapalı tenekelerde su getirilir, bunlar, günümüzün damacana suları gibi pazarlanırdı. Tanker, Kıranardı-Endürlük yolu üzerinde, merhum Doktor Arif Akşehirlioğlu'nun bağının alt tarafındaki çeşmeden dolardı. Danaoğlu burasını Kıranardı Muhtarlığından kiralamıştı. Çeşme, hala durur ve faaldir.

Kayseri'de, gazoz fabrikaları, dönemin müftüsünün (1966-1970), “Gazozda alkol var!” demesi üzerine zor günler geçirdi. Yine aynı müftünün, Diyanet İşleri Başkanlığı da yapan Prof. Dr. Tayyar Altıkulaç ve arkadaşları için; “Bunlar mezhepsiz!” dediğini ve Kayseri'den sürüldüğünü biliyoruz. Kayseri'de, yine o yıllarda, gazoz üreten çok firma varmış. Bunlardan birisi, Erzurumlu Mustafağa imiş. Bu bilgiyi de merhum Mehmet Okandan vermişti.

1950'li yılların başında kamuoyunda, “Düdüklünün Kadir Ağa” olarak bilinen Kadir Tanver, Kayseri'de “Termo” adı altında, alüminyum pres/döküm ilk düdüklü tencereyi yapmaya başladı. 1960'lı yıllarda ise pres/döküm düdüklü tencere yapımı giderek yaygınlaştı. Türkiye Haritası üzerinde ağaç gibi yükselen ve sağ elini Trakya'ya doğru çeviren bir delikanlının, yabancı düdüklü tencereler için; “Dur. Türkiye'de Ulubaş var!” dediği reklam panoları hâlâ hafızalarda. Ulubaş'ın kurucuları Mustafa ve Osman Ulubaş kardeşler. Sonra, Osman Ulubaş'ı “Yuvam”ın kurucusu olara görüyoruz. Bugün tesisler kapandı. Mustafa Ulubaş genç yaşta öldü. Osman Ulubaş'ı hayr ve hasenat işlerinde de görüyoruz. Şehir Hastanesi yanına yapılan Kayseri Fen Lisesi binasını Osman Ulubaş yaptırttı. İsmi de Osman Ulubaş Kayseri Fen Lisesi oldu. Lise, 2018 yılında eğitim ve öğretime geçti.

Dikiş Makinesi, süt makinesi, bisiklet ve soba yapan ve 1973 yılında kapanan Adaşlar Kolektif Şirketi'ni (1962) ilkler arasında anmak mümkündür. “Adaşlar” ismi ise Fuat Onbaşılı ve Fuat Hisarcıklioğlu isimli kurucu iki ortağa izafeten verilmiştir. Yine 1960'lı

yıllarda, Ramazan Tunç ve ortakları tarafından, Mahrumlar eteğinde kurulan Aslantunç demir haddehanesini de ilkler arasında anabiliriz. 40 bin ton yıl kapasiteli bu tesis, yuvarlak demir çubuk çekiyordu. Daha sonraki yıllar iki tesis de kapandı.

1950'li yıllar ve sonrasında Hamdi Tilev'in Teknik Akü'sü, Yıldırım Akü, demir haddehanesi işleten Emekliler Kol. Şti., Akücü Mehmet Kavafoğlu, Solak Akü (Kazım Solak), Vezir Deterjanları, Yener (Mehmet Okandan), Arsan (Himmet Karakuş), Zenit Düdüklü. İbrahim Birtan tarafından kurulan BİRTAN vitrin buzdolabı. Erdem Pekin tarafından kurulan Pekin hidrolik pompaları, Aral Pompa, Hidrofor ve pompa imal eden ARSU (MİMMAK, Mustafa Yemlihalıoğlu) ilk akla gelenler arasında sayılabilir.

Başmısırlı (Celal ve Mustafa) ailesi, Mustafa Felekoğlu, Seyit İlker ve İbrahim Özfelek tarafından kurulan Ateş Emaye. Ortaklar sonra ayrıldı, Ateş Emaye Başmısırlılara kaldı ve kapandı. TEK-İŞ'i satın alıp üretime burada devam ettiler. Daha sonra Felekoğlu ve İlker Asya Emaye'yi kurdu. Özfelek ise; Musa Tetik ve Mustafa Süvari ile Zafer Emaye'yi faaliyete geçirdi.

Yine o dönemlerde Rasim Başgül'e ait Cem (Standart) düdüklü; Anadolu Emaye (Şakiroğlu kardeşler); Tekoğlu Emaye (Ali ve İsmail Tekoğlu kardeşler ile Mehmet Erkan Dülgeroğlu); Haskahraman ailesine ait Döküm-iş sonra Silver ve KAYDOKSAN; pik döküm yapan Barlas Döküm (Hüseyin Barlas); Başatlı Emaye (Mustafa Başatlı), Erendemir ailesine ait "Delikanlı düdüklü"; yine Erendemir markalı soba, fırın vs. (Hasan, Yaşar, Cemal); ev ve mutfak eşyası vs. üreten Emin Saçmacı ve Recep Çağlıaltuncu tarafından kurulan ve bugün üretimini Şaban Elmaağaçlı'nın sahipliğinde yürüten EMSA; Sivas yolu Gesi kavşağına kurulan Ateş Tuğla (ATTUĞ, İnş. Y. Müh. Yılmaz Özince); Güneş paneli ve bakır boru üreten GÜNSA (Mak. Y. Müh. Muammer Kantarcı, Elk. Y. Müh. Zafer Özden); Endüstriyel Gaz Tesisleri (EGAŞ) (İnş. Müh. Abdullah Dinç, sonra İnş. Müh. Süleyman Sırrı Yücel); 1960-1970'li yılların ilkleri arasında sayılabilir. Betoniyer ve inşaat vinci yapan POMAŞ; Kantarcı Raf; yine raf işi yapan Somçelik ve Nuh Yaşar. Soğuk demircilikten gelen Nuh Yaşar, yaklaşık kırk yıldır, mağaza ekipmanları üretmekte, üretiminin yaklaşık yüzde 40'ını ihraç etmekte.

SOMÇELİK, 1968'de çelik cıvatalı depo rafları üreten bir firmanın Kayseri'deki bayisi olarak sektöre girdi. 1978 yılından itibaren de imalat yapmaya başlayarak bayilikten üreticiliğe geçti. 1990 başlarında perakende sektörünün gelişmesiyle birlikte, üretimini ağırlıklı olarak market ve mağaza ekipmanları seğmenine kaydırды.

Kayseri'de, elliye aşkın firma çelik kapı üretmekte. Damper sanayide oldukça gelişmiş bir durumda. İlkler arasında Bostancı Damperi anabiliriz. 1988'den beri faaliyet gösteren bu grubun diğer şirketleri; Bostancı Petrol, Bostancı Market, His Tekstil, Hadoks Tekstil Sanayi ve Tadım Restoran.

Aspilsan, Hema, RE-HA, İmitasyon Kraft, Sirenz Fluting, Karton ve Pelur kağıt yapan SİMKA; Ambalaj ve temizlik kağıdı yapan DORUK; Kraft Kağıt, Fluting Kağıt yapan PARTEKS; 1990'larda OSB'de kurulanları arasında ve ilklerden. Bu ilklere çelik yelek ve kompozit malzemeden miğfer yapan SAVAR A.Ş'yi ve Çapar süt sağma makinelerini de de ilave edebiliriz. Savar bugün üretim yapmıyor.

Bugün, Melikgazi Mahallesi olarak anılan Sırasöğütler mevkiinde “ateş-tuğlası” ya da “tuğla ocakları” vardı. Çok sayıda tuğla üreticisi burada üretim yapardı. Bu tuğlalar, yığma binaların duvarında kullanılırdı. Bir de, yine “ateş-tuğlası” imal eden İnş. Müh. Yılmaz Gavremoğlu'na ait, Kumarlı tarafında “Erciyes Tuğla Kiremit Fabrikası” vardı. Mustafa Hacıküçük ile ortaktı. Gavremoğlu, burasını Kahraman Genç'e sattı... Sonra, kapandı. 1970'li yılların başında, Mahrumlar bölgesinde, Muharrem Hasbahçeci tarafından kurulan Vezir Deterjan tesisleri ilkler arasında anılabilir.

Rumeli muhacirleri, bazı ürün çeşitlerini getirdi ve üretmeye başladılar. Eski Sanayi Sitesi'nde, Eczacı Aziz Dayangaç'ın anne tarafından dedesi Harun usta ve babası, daha doğrusu ailece sıcak demirci idi. 1950'lerin ortalarından itibaren uzun yıllar pulluk ürettiler.

Ketencioğlu Tekstil Giyim ve sonra kapanan Fark Tekstil hazır giyim tesisleri ilkler arasında. 1980 sonrası otomotiv sanayine yönelik Fransız “ligier” firması lisansı ile kurulan OTOSER, 600 kg. kapasiteli küçük kamyonet (triportör), yük ve yolcu motosikleti üretmeye başladı. OTOSER'in önde gelen kurucusu, Makine Mühendisi Hasan Basri Özdamar. Mini yayık ve çamaşır makinesi yapan MİNİSAN da aynı şahıs tarafından kurulmuştu.

Kayseri, tarımsal ve hayvansal gıda ürünlerinin yoğun olarak üretildiği bir il. Pastırma ve sucuk, Kayseri ile özdeş halde. Pastırma ve sucuk dendi mi ilk akla Kayseri gelir. Ünlü, Şahin, TAM-ET, Başyazıcıoğlu, İmamoğlu, Müslümoğlu, Saray Çiftlik et ve et ürünlerinde vd. yoğun üretim yapan kuruluşlarımızdan bir kaçı. Tabii, satış yerlerinde ve evlerde soğutma grupları pek yaygın olmadığından parstırma ve sucuk perakende satışları, mevsim dışında olmazdı. Mevsiminde bunları satanlar mevsim dışında dükkanlarında başka işler yapardı. Ne zaman soğutma imkanı yaygınlaştı, pastırma, sucuk ve et ürünleri de yıl boyu satılır hale geldi. Süt ve süt ürünlerinde ise BİRSEN-GIDA, TEPE, ASİL DERİ ise büyük çapta mandıracılık yapmakta aynı zamanda fabrikasyon ayakkabı üretmekte.

“İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında zaman zaman yer alan, son yıllarda önemli atılım yapan Başyazıcıoğlu Tekstil (2014'de 489.), Beşler Tekstil, HİS Tekstil ve Ceha Büro Mobilyaları (2016'da 434. sıra) tesislerini de saymadan geçemeyiz.

Latif Başkal

1940 ve 1950’li yılların girişimci ailelerinden birisi de Başkal’lar. Baba Mustafa Başkal Camii Kebir civarında bulunan Maarif Han’da (daha sonra yıkıldı) 5 no’lu dükkânda bakır levhadan eşya üretiyor. Milletvekilliği de yapan Uşşakizade Osman Bey (Osman Bedrettin Uşşaklı, Kayseri 1874, öl. 4 Mart 1945) işletmenin müdürlüğünü üstleniyor. Muhasebecisi ise, daha sonra İstanbul’a yerleşen Mustafa Karatoprak. Çalışanlardan birisi de Recep Çalkaner’in babası “Hatçenin Memet”. Onun üzerinde eleman çalışıyor. Oğul Latif Başkal da çalışanlar arasında. Sıvama makinelerine de sahipler. Tesis daha sonra Kazancılar Caddesi’ne taşınıyor. Bu işyerinde Ali Bozyel’i de ortak olarak görüyoruz. Burada silindirle, bakır levhanın inceltilmesi ve bakır eşya yapımı devam ediyor. Mustafa Bahçeci ustabaşı olarak görev yapıyor.

Oldukça hayırsever, hatırnaz ve itilafları halleden, iş bitiren birisi olan Latif Ağa bu arada Muzaffer Attaroğlu ile Petrol Ofisi bayiliği aldı. Düvenönü Meydanı’nda bulunan pompa daha sonra Büyükşehir Belediyesi’nce kaldırıldı. Bunda, Büyükşehirin merkezde bulunan petrol istasyonlarının kapatılması kararı da neden oldu. Petrol işini, küçük oğul Kamil Başkal yürütüyor ama OPET bayii olarak.

Ali Bozyel

Ali Bozyel, Diş Hekimi merhum Mustafa Bozyel’in babası. “Bakırcı Ali Ağa” olarak da bilinir. Onun babası Haşim ağa, Ali Bozyel altı aylıkken, Balkan Harbi’nde şehit düşüyor. Aynı zamanda bakırcılık yapan dayısı ve kayınpederi Şih Mehmet Bakırkaynak’ın yanında büyüyor ve onun yanında bakırcılığı öğreniyor. Bozyel, güzel bağlama çalar ve güzel sesi varmış. Oğlu merhum Mustafa anlatmıştı; Eşek meydanı’ndaki bağlarına giderken, eşeğin terkine biner, babasının söylediği türkülerini dinlermiş. Muhtemelen Mustafa’nın musikiye olağanüstü yatkınlığı da buradan kaynaklanıyordur.

Uşakizade Osman Bey, 23 Nisan 1920 Meclisi’nde Kayseri Milletvekilliği yapıyor. Önemli görevler üstleniyor. “2. Gruba” mensup olduğu için bir daha seçilemiyor, Rıfat Çalıka gibi... Uşakizade Osman Beyin girişimi ile bakır imalatçıları bir araya gelerek “Bakırcılar Limitet Şirketi” kuruluyor. Daha sonra 1955 yılında kurulan ve bakır levha üreten ve bu Şirkete ait fabrika önemli bir tesis. Anatamir Fabrikası’nın batı tarafında kurulan bu tesisin ortakları Latif Başkal, Bakırcı Ali ağa (Bozyel), Mehmet Şalgamcı, Mustafa Bildi, Mehmet Ramazanoğlu, Salih Ezinç. Tesis, hurda (%10) ve Etibank’tan alınan külçe (bilister) bakırı eritip kalıplara döküyor. Sonra bunu eritip levha haline getiriyor, bir kısmını da mamul hale (kap, kacak) getirip satıyor.

O yılların şartlarında Rizeli Şefik Kotil isimli bir usta “110 tonluk” tamamen yerli üretim olan bir pres yapıyor. Bununla, bakır leğen vs. basıyorlar. Tesisin müdürlüğünü de daha önceleri Elektrik Şirketi’nin müdürlüğünü yapan Nafiz Bey (Soysal) üstleniyor. Ayrıca yine Latif Başkal tarafından Yapı Malzeme Ltd. Şti. kuruluyor. Buranın müdürlüğünü de yine Soysal yapıyor. Amacın da Soysal’ın Kayseri’den ayrılmaması olduğunu oğlu Kamil Başkal anlattı. Başkal Ticaret olarak bilinen bu şirket, daha sonra oğul Kemal Başkal’a kaldı. Daha sonra kapatıldı. Nafiz Bey de bilahare Ankara’ya yerleşmiş.

Ahmet Mülazımın Mustafa Efendi olarak da bilinen Mustafa Başkal, Ulukışla-Kayseri demiryolu inşaatının bir bölümünü yapıyor. Ortağı da Şaban Özkaramete’nin dedesi Karamehmetağazade Ömer Efendi. Bunlara da iş, asıl yüklenici Dırazoğlu Nurullah beyden almışlar. Dırazoğlu İstanbul’a yerleşince işi bunlara devretmiş. Demiryoluna ait “sanat yapıları” da Reşadiyeli taş ustalarınca yapılmış. Bu bilgiyi de merhum Şaban Özkaramete vermişti.

Bakır sanayi sonra 1972 yılında Koza İplik Sanayi Limited Şirketine (Derviş Akın ve Rıfkı Akyüz), 1978 yılında Asya Madeni Eşya ve Emaye Sanayi’ne (Mustafa Felekoğlu), 1990 yılında As Madeni Eşya ve Emaye Sanayi’ne dönüştü. Bu tesisler de Kayseri OSB’ye taşındı burada doğal gaz sobası, radyan soba, yağlı radyatör, elektrikli fırın, vantilatör, klima, hava perdesi vs. üretmeye başladı, bu gün ise faaliyetini durdurdu. Fabrika arazisi, Oğul Ahmet Akın tarafından imara açıldı, işyerleri yapıldı.

Cıngıllıoğlu Kolonyaları

1940 lı yıllarda Kazım Cıngıllıoğlu tarafından kuruldu. 1980 yılına kadar Cumhuriyet Meydanı’nda kale içerisinde faaliyetlerine devam etti. Günümüzde, Argıncık Toptancılar Sitesi’nde faaliyetlerini sürdürmekte. İşletme 1974 yılından itibaren Kamil Büyüksimitçi tarafından yönetilmekte.

Faaliyetlerine kolonya, oda parfümü vs. imalatı ile devam etmekte. Ürünleri, hem perakende hem de toptan Kayseri ve çevre vilayetlere pazarlanmakta. Firma tescilli olup ürünler barkotlu. 2009 yılında kayseri ticaret odasının asırlık işletmeler listesine alındı. Uzun yıllar, Türkiye Radyoları’nda Cıngıllıoğlu Kolonyaları’nın reklamlarını izledik. Bu sektörde Cıngıllıoğlu yanında Çöplüoğlu ve Güneşlisah kolonyalarını da zikredebiliriz.

Hokk Kilit

Kayseri Tayyare Fabrikası Çıraklık Okulu mezunu Osman Küçükkatırcı ve ağabeyi Halim Küçükkatırcı’nın girişimleri ile 1946’da Türkiye’nin ilk kilit yapan firması olarak üretime geçen HOKK Kilit, Kayseri’de 30-40 m² bir atölyede üretim başladı. Dönemin de ihtiyaçları olan gaz ocağı başlığı, demir cıvata, asma kilitler ve gömme kilitler ile ilk ürün gamı olarak karşımıza çıkmakta.

Ürün çeşitliliğini ve dönemin zorluklarına rağmen, üretim teknolojisini kendi birikim ve çalışmaları ile devamlı geliştiren HOKK Kilit 2. kuşağın da bünyesine katılımıyla gelişimini hızlandırdı. 1984’de Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’ne taşındı. Burada faaliyete geçen ilk 3 firmadan biri. O gün, 3 bin 500 m² kapalı alanda üretime geçti. 1989da 7 bin 500 m² tesiste üretim yapan bir fabrikaya dönüştü.

1990 ve 2000’li yıllarda 3. kuşağında HOKK Kilit bünyesine katılımıyla tecrübesini koruyarak gençleşen yapısı ile 9 bin m² metrekare bir alanda üretim yapan bir tesis haline geldi. 2005’de tamamen yerli tasarım ve üretim olan ilk kancalı çelik kapı kili-dini geliştirdi ve tescilledi. HOKK Kilit endüstriyel tasarım, faydalı model ve incelemeli patent belgeleriyle tescillenmiş ürünleriyle sektöründe fark yaratarak takip edilen bir marka haline geldi.

Lüks Kadife

1972 yılında, Ziya Silahtarlıoğlu, Remzi Ramazanoğlu, Kemal Çetinkaya, Şaban Şahin ve İbrahim Gülay tarafından kurulan ve daha sonra yoğun bir biçimde “gurbetçi”nin ortak olduğu Lüks Kadife, ağırlıklı olarak perdelik kadife kumaş üretmek üzere, Anbar mevki, İstanbul karayolu üzerinde kuruldu. 1972 yılında kuruluş çalışmalarına başlandı. 1978 yılında üretime geçti. Faaliyetini İlk kuruluş yeri, Ankara yolu Ambar mevki idi. Şimdi, Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde 13.716 m² kapalı alan olmak üzere 44.821 m² alanda faaliyetini sürdürmektedir. Çetinkaya’nın oğlu Ayhan, bana şunu söyledi: “Kadir Abi... Fabrikanın hisse senedi biz de mevcut. Ama hiçbir işe yaramıyor. Müzeli-k oldu!”. İronik bu söz, “1970’lerde yoğunlaşan “Halka açık şirketlerin” vardıkları nihai noktayı anlatmakta. Şimdi, Şirketin hisselerinin halka arz edilen kısmı İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem görmekte olup % 85 hissesi ise ev tekstilinde lider firma olan Küçükçalık grubuna bağlıdır.

Akın Bayrak, uzun yıllar genel müdürlük görevini yürüttü. 1978 yılında üretime başlayan şirket daha sonra Birlik Mensucatın bir portföyüne girdi. Yaklaşık yüzde 62 hisseye sahip oldu. Bunu, 2008 Mayıs’ında, 8 milyon dolara, Küçükçalık Mefruşat A.Ş.’ye sattı.

Şimdi ise; Birlik Mensucat'ın kurucularından, merhum Nuh Mehmet Küçükçalık ailesi tarafından işletilmekte. Oğul Yaşar Küçükçalık liderliğine üretimine devam etmekte.

Hisselerinin halka arz edilen kısmı Borsa İstanbul'da (BİST) işlem görmekte olup %85 hissesi ise ev tekstilinde lider firma olan KÜÇÜKÇALIK grubuna ait. Entegre üretim yapmakta. Ürünlerini gerek dış pazar gerekse iç pazarda satışa sunmakta olan Lüks Kadife ev tekstili, %50 döşemelik ve perdelik kadife ürün grupları ile %50 giyimlik kadife ürün gruplarında uluslararası standartlarda üretim yapmakta. Jakarlı kadife üretimi ile döşemelik ve perdelik kadife ürünleri de yapmaya başladı. Yıllık dokuma üretimi 5 milyon m²/yıl, yine yıllık boyama kapasitesi 5 milyon m²/yıldır. İtalya, Belçika, Fransa, İngiltere, İspanya ve Amerika'ya mamul ve ham bez ihracatı yapmakta. İç pazar ve dış pazarda konusunda marka olmuş mobilya, ev tekstili ve giyim markaları ile çalışmakta.

Karsu

Karsu Tekstil, Arif Molu'nun önderliğinde esnaf, çiftçi, gurbetçi sanayici ve iş adamları tarafından, Beydeğirmeni'nde (Ankara yolu 20. Km.), 14 Mart 1973'te kuruldu. 1976 tarihinde 26.784 iğ kapasite ile iplik fabrikası olarak üretime başladı. 1994'te, hisselerinin %32'sini halka açarak İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (Borsa İstanbul) "kote" edildi. Aynı yıl Karsu, "İlk 500 Büyük Sanayi" arasında, ilk 250 şirket arasında yerini aldı. 1995'te, Avusturyalı Lenzing firması lisansı ile Türkiye'deki tek Modal iplik üreticisi oldu, %100 modal ve modal karışumlu iplik üretiminde dünya lideri olmayı başardı.

Örme kumaş ve hazır giyim üretimi yönünde entegrasyona girildi ve bu doğrultuda Karsu Konfeksiyon Sanayi Ve Pazarlama kuruldu. 2000'de 115 bin iğ kapasiteye ulaşıldı. Filofibra SA (İsviçre) ve Saffimit SA (İsviçre) firmalarıyla ortak girişim şirketi LKF Tekstil Boya Sanayii kuruldu. LKF A.Ş. Alateks Tekstil Boya'nın çoğunluk hisselerini satın aldı. Karsu, 2010 yılı "İkinci 500 Büyük Sanayi" sıralamasında 56. sırada yer aldı. 2014'te ise 474. Sırada görmekteyiz. Karsu, sosyal sorumluluk kapsamında, okul, camii, acil servis, spor gibi bir çok projeyi hayata geçirdi.

Karsu Tekstil Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin, çoğu rahmetli, 25 kurucusu şunlardan oluşmaktaydı: Arif Molu, Ahmet Fuat Turan (eski Turan Oteli sahibi), Babür Oğuz, Ahmet Postgil (Mak. Müh.), Emir Dengiz (Tüccar), Mehmet Enver Kırker (Avukat), Fikret Sandıkçioğlu (Muhasebeci), Fuat Onbaşılı (Sanayici), Hamdi Oral, Hayri Molu, Hüsamettin Çetinbulut (İnş. Müh. Sonra Kayseri Belediye Başkanı), İsmail Sönmez (Kayseri Ticaret Odası Genel Sekreteri), Kuddusi Dengiz (İşletmeci), Mehmet Altımyedioğlu (Avukat ve Milletvekili), Mehmet R. Turnacioğlu (Bankacı), Metin Molu, Mustafa Küçükdeveci

(Tüccar-Sanayici), Mustafa Molu, Mustafa Yıldız, Osman Akar, Sait Molu (Hukuk Doktoru), Salih Gazioğlu (Doktor, Operatör), Mehmet Şevki Yıldız, Turhan Küçüknalbant ve Zeki Yahyabeyoğlu (Tüccar). Anımsayabildiklerimin mesleklerini vermekle yetindim.

Diğerlerinde olduğu gibi, KARSU’da da Kayserililerin, ortak katılımın görüyoruz. İlk İdare Meclisi Üyeleride üç yıl için aşağıdaki isimlerden oluşmuş: Sait Molu, Zeki Yahyabeyoğlu, Mehmet Altmışyedioğlu, Fikret Sandıkçioğlu, Ahmet Postgil, Kuddusi Dengiz ve İsmail Sönmez. İdare Meclisi (Yönetim Kurulu) oluşumuna baktığımızda, kuruluştaki Molu ailesinin çoğunlukta olmadığını görüyoruz. 1950-1980 arası kurulan hemen hemen tüm sanayi kuruluşlarının yönetimlerinde, aşağı yukarı, böyle bir tablo görmektediriz. Daha sonraki yıllarda bu kuruluşlar, şu ya da bu nedenle, ailelerin hakimiyetine geçmeye başladı. Günümüzde, ailelerin hakim olmadığı bir sanayi kuruluşuna pek rastlayamayız. Kayseri için söylüyorum; ortakların “oy hakkı” dışında hiçbir etkisi yok, yönetimde. Bu örneği; bir dönem “sermaye iştiraklerinin” “hikayesini” yazacak olan araştırmacılara yardımcı olabilmek için verdim.

Arif Molu (1901-1973)

Erken Cumhuriyet dönemi Kayseri sanayi ve ticaret hayatının, girişimciliğin ve hayırseverliğin önde gelen hatta zirve ismi. Merhum Arif Molu’nun hayat hikayesi, derslere konu olacak kadar önemli. Diyarbakır-Cizre demiryolunun “...birinci, altıncı ve yedinci kısımlarının yapımını üstleniyor. İşin tamamının neredeyse yarısı”. Arif Bey. 1937 Türkiye ve Güneydoğu Anadolu şartlarında kurduğu şantiyeyi, “İstanbul Teknik Üniversitesi şantiyecilik dersinde Profesör Ali Fuat Berkman “Türkiye’de şantiyecilik henüz gelişmemiştir, bir tek istisna vardır, o da Arif Molu’nun Diyarbakır’da kurduğu şantiyedir” diyerek birkaç yıl süreyle bu şantiyenin özelliklerini bir örnek olay olarak derste anlatmış”. (Şahin, 2013)

Arif Bey, her şeyden önce bir “burjuva”. Bu özelliği bilinmeden Molu’yu anlamak, kavramak mümkün değil. Kayseri’de her konuda, ilklerden. “Toprak ağalığından sanayiciliğe” evrilen, inişli-çıkışlı; acı ve tatlılarla dolu hayat hikayesini, ailesi ve yakın tanıkların anlatımıyla, kitaplaştırıldı. Yayına da Prof. Dr. Mehmet Şahin hocamız hazırladı. Hareket Yayınları (Temmuz/2013) da yayınladı.

Beşler Tekstil/İzobir

1997 yılında Kayseri OSB’de, 20 bin m²’lik kapalı alanda 21.600 “iğ” kapasiteli “ring” iplik yapımı ile sektöre girdiler. Sonra, 14.400 “iğ” ilave edildi. Bugün 78.432 “iğ” kapa-

sitesine ulaştı. Kurucuları arasında başta Büyükşehir Belediye Başkanı sonra milletvekili/Bakan Mehmet Özhasseki olmak üzere, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Yönetim Kurulu eski Başkanı Ahmet Hasyüncü, Zafer Bağkale vd. bulunmaktadır. “İSO İkinci 500 Sanayi” çalışmasında 2017 yılında 202.; 2016 yılında 289. sırada yer aldı. Beşler Tekstil’in ortakları tarafından, Kayseri OSB’nin yeni genişleme alanında, 80 bin m² arsa üzerine, izolasyon amaçlı, cam ve taş yünü üreten “İZOBİR” de Kayseri’nin önemli tesislerinden ve konusunda ilklerden.

Şirikçioğlu

Şirikçi ailesinin sanayideki ilk adımı olan Şirikçioğlu Mensucat, o günkü koşullarda ufak sayılabilecek bir tesiste büyük umutlar ve 6 dokuma tezgahı ile faaliyete başladı (1996). Nuri Şirikçi’nin temel felsefesinden biri olan “İşten Kazanılan İşe Yatırılır” ilkesi ilk meyvelerini kuruluşun 4. yılında verdi. Şirket, 4 yılda 35 dokuma tezgahı ve haşıl-çözümlü işletmesini devreye soktu (2000).

Denim sektörüne yatırım kararı alındı. İlk indigo makinesi geçmişin tecrübelerini bambaşka bir renge dönüştürüyordu artık (2004). Denim sektöründeki ilk marka oluşturuldu Marassi Denim (2005). Şirikçioğlu Mensucat, Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi’nde 65 bin m²’lik alanda ikinci işletme için düğmeye bastı (2006). Ve nihayet; Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde 3.168 rotorluk Open-End iplik işletmesi yatırımı yapılarak, ürün çeşitliliğinde daha rekabetçi bir konuma ulaşıldı (2013). Daha sonra, Kayseri Serbest Bölgesi’ne kurulan tesis... Kahramanmaraş menşeli Şirikçioğlu; “İSO İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 2016’da 195.; 2017’de 16. sıraya oturdu.

Çetinkaya Holding

Çetinkaya Holding, örme ve dokuma sektöründe ham pamuktan hazır giyime kadar olan tüm üretim süreçlerini bünyesinde, en son teknolojiyi kullanarak gerçekleştiren, Türkiye’nin en büyük entegre tekstil kuruluşlarından biridir. Bine yakın çalışanı var. Holding Kurucusu merhum Halil Çetinkaya ticarete, 1943 yılında Kayseri’nin Hacılar Nahiyesinde başlamış. Daha sonra Kayseri merkez, Ankara, Sivas, Tokat, Niksar, Erbaa, Samsun, Trabzon, Erzurum, Divriği, Erzincan, Aşkale, Erzurum, Kars ve Karaköse bölgelerinde pazarlama çalışmalarını sürdürmüştür. 1968 yılında ise İstanbul’a gelmiş ve Sultanhamam piyasasında manifatura işi ile uğraşmıştır.

1987 sonrası şirketlerinin sayısını arttırıp yatırımlara ağırlık vermiş. 1943 yılında Kayseri’nin Hacılar ilçesinde tekstil sektöründe faaliyet göstermeye başlayan Çetinkaya ailesi, 1949 yılında Kayseri merkeze gelerek birçok Anadolu şehrine tekstil ürünleri pazarlamıştır. 1968 yılında İstanbul’a giderek Sultanhamam piyasasında manifatura iş yeri açmış ve ticareti Türkiye geneline yaymıştır.

Çetinkaya Mensucat

1977 yılında grup şirketler kurarak sanayiye ilk adımı attı. Çetinkaya Mensucat, 1980’lerin ortasında, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde 220 bin m² açık, 120 bin m² kapalı alan üzerine kuruldu. Kurucusu da merhum Halil Çetinkaya. Çetinkaya da Hacılar ilçesinin yetiştirdiği ünlü sanayicilerden. Tesislerde open end ve ring iplikten başlayarak dokuma ve örme cinsinden ham kumaş üretimine kadar giden bir makine parkı ve organizasyon mevcut. İplik bölümlerinin toplam kapasitesi günde 75 ton olup, bu 95 ton pamuğa tekabül etmektedir.

Üretimde yüksek kalite pamuk kullanarak, uzun yılların tecrübesi ile ayrıca polyester, modal ve viskon elyaflar da kullanarak oraya çıkan ürünleri tüketiciler nezninde tercih edilenler arasında gelmektedir. Bu grubun Bursa’da Saray Örme adında bir tesisi var. Benzeri bir tekstil tesisi de Niğde’de bulunmakta. Ayrıca; Saray Faktoring’de yine gruba ait. Çetinkaya çeşitli yıllarda gerek “Birinci” ve gerekse de “İkinci 500 Büyük Sanayi” listesinde yer alır. Nitekim, 2017 yılında, “Birinci 500 Büyükte” 452.; 2016 yılında 466. sırada yer aldı.

Babası ile birlikte küçük yaşlarda çalışmaya başlayan Çetinkaya Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Çetinkaya, babasından aldığı bayrağı daha ileriye götürerek 2007 yılında Niğde Organize Sanayi Bölgesi’nde Open-End tesisini kurdu. Yatırımlarına ara vermeden 2013 yılında Niğde Organize Sanayi Bölgesinde ve 2014 yılında Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde Ring Compak tesisi kurarak yatırımlarına devam etti. Toplam 161.568 iğ Ring Karde ve Penye, 8.736 Rotor Open-End, 108 örgü makinesi ve 96 dokuma tezgâhı ile ürün çeşitliliği ve üretim kapasitesini arttırarak; dinamik, müşteri odaklı çalışanları ve son teknolojiye sahip makineleri ile sektörün lokomotif firması haline getirmiştir.

Çetinkaya Holding her yıl Türkiye’nin İSO ilk 500/ikinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu arasına girmeye devam etmektedir. Nitekim 2016’da “İlk 500”de 466. ve 2017’de 452. sıraları paylaştı. Kayseri, Bursa, Niğde ve İstanbul’da tesisleri /büroları var. Bağlı Kuruluşları; SRY İnşaat Turizm, Çetinkaya Mensucat, Çetinkaya Tekstil, Süperteks Konfeksiyon.

Çinkur/Çinkom

1970'li yılların en önemli girişimlerinden birisi de ÇİNKUR. Özellikle Kayseri-Zamantı bölgesinde bulunan Çinko-Kurşun-Kadmiyum içeren oksitli ve karbonatlı cevherleri işlemek üzere %35'i ETİBANK'a ait olmak üzere halka açık olarak kurulan ÇİNKUR'da, daha sonra 1978'li yıllarda, özel sermayelerin ETİBANK'a devri gerçekleştirildi. Bir anlamda devletleştirildi. O dönemde, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca özel kişilerin hisselerinin devri için, baskı yapıldığı da biliniyor. Bakan da Deniz Baykal (05/01/1978-12/11/1979), merhum Bülent Ecevit de Başbakan idi. O dönem, ideolojik bir yaklaşımla, madenlerin devletleştirildiği bir dönem. Hikaye uzun...

Aradan yıllar geçti, 450 çalışanı ile Türkiye'nin en büyük çinko, kurşun üreticisi konumunda olan Çinkur A.Ş. 1 Haziran 1996 tarihinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından İranlı işadamları tarafından kurulan Kayseri Maden Metal Ticaret A.Ş.'ye 14 milyon dolar karşılığı satıldı. Ali Korkmaz adlı işadamlarının önderlik yaptığı öğrenilen Grup Madencilik'in 6,5 trilyon lira karşılığı fabrikayı alması, çalışanlar, sanayiciler, atıl haldeki fabrikanın mevcut yöneticileri tarafından umutla karşılandı. Yıllarca "İlk 500 Büyük Sanayi" arasında yer alan fabrikanın bacasının yeniden tütecek olmasının Kayseri ve Türkiye ekonomisi açısından büyük önem taşıdığını ifade eden sanayiciler, Kayseri'de büyük bir kuruluşun yeniden açılacak olmasının gelecek için umutla bekleyişin olduğu bugünlerde moral verdiğini belirttiler.

Korkmaz ve arkadaşlarının fabrikayı iki yıldan beri işsiz kalan ve aralıksız mücadele veren işçilerle görüşerek, ikna ederek aldıkları öğrenildi. Aradan geçen sürede ücret ve tazminatlarını alamayan, defalarca kamu kuruluşuna yerleştirilmek ve haklarının ödenmesi için Ankara'ya giden Çinkur işçileri de yeni girişim ile eski günlerine kavuşacak olmanın umudunu taşımaya başladı.

Grup Madencilik'in, fabrikanın satın alındığı 26 Kasım gününden itibaren 20 gün içinde vergileri ve ek harcamaları ile birlikte 10 trilyon liraya yakın parayı yatırmak zorunda oldukları belirtildi. Çinkur A.Ş.'nin mevcut yöneticileri Grup Madencilik'in bu girişiminin kendileri için de sürpriz olduğunu, fabrikanın yeniden ayağa kaldırılması için başlatılacak her çalışmaya destek vereceklerini bildirdiler. Yöneticiler, ancak bugünkü şartlar, hammadde sıkıntısı, teknik yetersizlik gibi konular nedeniyle bu dev tesisin eski günlerine kavuşmasının çok zor olduğuna işaret ediyorlardı.

Satış sonrası ilk yıllar yeni yapılan yatırımlar ile daha da büyüyen fabrika, çinko borsasında ani düşüşler ve tüm çalışmalara karşın rantabl hale getirilemediği gerekçesiyle 26 Kasım 1999'da üretimini durdurdu. 10 milyon dolar civarında borcu olduğu belirtilen, bir rivayete göre "İranlıların içini boşalttıkları" fabrikanın, elektriği bile kesildi. 450 işçisini istihdam edemez duruma geldi.

İncesu İcra Müdürlüğü’nce 16 kez satışa çıkarıldı. Bu satışların biri için Anadolu Ajansı mahreçli, bir haberi paylaşmak istiyorum (02.11.2000). Bu haberde Çinkur’un geldiği nokta ile ilgili ilginç bilgiler var: “Alacaklı olan Türk-İsviçre Şirketi Glencore’nin ardından, İş Bankası’nın da isteği üzerine dördüncü kez satışa çıkarılan Çinkur Çinko Kurşun Metal Sanayi A.Ş., alıcı bulmadı. Çinkur’un, İncesu İcra İflas Müdürlüğü’ndeki satışında, ipotekli alacaklılardan İş Bankası’nın temsilcileri hazır bulundu. İncesu İcra İflas Müdürü Sefer Şungur, Kayseri-Adana karayolu üzerinde 1 milyon 655 bin 724 metrekare genişliğindeki arsada kurulu (otomasyon elektrik santrali ve arıtma tesisi hariç) yaklaşık 16 trilyon lira keşif bedelli fabrika ve diğer tesislerin satışı ile ilgili tutanağı okudu.

Açık artırmaya katılım olmaması nedeniyle Çinkur’un satışı gerçekleştirilemedi. Çinkur’dan, ipotekli alacaklılardan İş Bankası’nın 5, Kentbank’ın 2, İktisat Leasing’in 1,7, Glencore Şirketi’nin 1,5, Toprakbank’ın 1 trilyon, Sümerbank ve İnterbank’ın 500’er milyar lira, Dedeman A.Ş.’nin de 70 bin dolar alacağı bulunuyor. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından 1 Haziran 1996’da, 14 milyon dolara İranlı İşadamlarına satılan Çinkur’da, ödenmeyen borçlar ve elektriğinin kesilmesi nedeniyle 26 Kasım 1999’da üretim durmuş, 379 işçi işsiz kalmıştı.”

Son satışta ihale İpek Grubu’nda, 5 milyon dolara kaldı (2004). Öncelikli amaç, tesislerde “mobilya” üretimi yapmaktı. Bundan vazgeçildi, yeniden ve fakat daha farklı bir konseptte üretim yapılmasına karar verildi. Bugün Kayseri’de ÇİNKUR iflas ettiği için 2003 yılında icradan satılan ve 2005’te bacası ÇİNKOM adıyla yeniden tüten tesis; “klinker yarı mamul çinko” başka bir isimle “zenginleştirilmiş çinko konsantresi” üretimi yapmakta. Ayrıca; demir çelik tesisleri “baca kurumlarının” içerisindeki çinkoyu ayrıştırıp sanayiye sunmakta.

Aslan, bir söyleşide şu bilgiyi veriyor (25 Aralık 2017): “Bu fabrikaya yaklaşık 35 milyon dolar yatırım yaptık ama şükürler olsun bunun karşılığını aldık. Son 10 yıldır muazzam ihracat yapıyoruz. Milli ekonomiye ve cari açığın kapatılmasına katkı sağlıyoruz. Burada aldığımız iyi neticeler sonucunda İzmir Aliğa’da yabancı bir ortakla buranın yaklaşık 3’te 2 büyüklüğünde yeni bir işletme kurduk. Buraya da yaklaşık 45 milyon dolar yatırım gerçekleştirdik.”

“Çevre illerde üretilen çinko madenlerini, çinko madenlerinin ihraç olamayan düşük tenörlü kısımlarını, İzmir ve İstanbul bölgesindeki demir çelik fabrikalarının filtrede tuttukları baca küllerini karıştırarak çinko oksit, çinko fosfat ve klinker üretiyoruz. Ülkemiz adına ileride sorun oluşturabilecek bir kısım malzemeleri de sorun olmaktan çıkarıyoruz. Tabiri caizse arıtma tesisi görevi yapıyoruz. Atık malzemeyi ihraç edilebilir malzeme haline getiriyoruz. Klinker, çinko metalin bir önceki evresi. Yani çok değerli bir ihraç malzemesi.(...)”

“Fransa’nın yanı sıra İspanya, Japonya, Meksika, Belçika klinker gönderdiğimiz ülkeler arasında. Yeni pazar mücadelesi vermeden, ürettiğimiz ürünleri zorlanmadan satabiliyoruz. (...)Çinko ağırlıkla galvaniz dünyasında kullanılıyor. Çok büyük bir bölümü otomobil kaportasında kullanılıyor. Kaportadaki gümüş renk çinkodur. Metali paslanmaz hale getiren çinkodur. Otoyol bariyerlerinin ömrünü uzatmak için yüzeyindeki gümüş renk de çinkodur. Ziraî gübrelerde kullanılıyor. Ağrı kesici ilaçlarda ve çocuk gelişimi alanında da kullanılıyor. Büyük bir oranda da fayans kaplamasında da kullanılıyor.” (A.A)

Aslan, İpek Grubunun kurucusu ve hakim ortağı. İpek Mobilya ve İpek Saray bu gruba dahil. Aslan, Hacılarlı, 1980 sonrası öne çıkan sanayicilerden. 2012’de, ERAS Medya grubunu da Holding bünyesine kattı. ÇİNKUR, daha önceki yıllar “500 Büyük Sanayi” arasındaydı. 2014’te, ÇİNKOM olarak “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 216. sırada yer aldı. 2015’te ise, 499. sırada, 95,357 milyon liralık üretimden net satışla 444. sırada yer bulabildi. Fransa’dan Japonya’ya, çok sayıda ülkeye ihracat gerçekleştiriyor.

Hema

Bugün Kayseri Organize Sanayi Bölgesi içerisinde kalan ve 1976 yılında kurulan, traktör; inşaat, hafriyat ve madencilik makineleri yapan HEMA Traktör Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nin kurulması Kayseri için önemli bir adımdı. Hattat Ailesi’ne ait olan grubun Kayseri’deki tesisler kapatıldı. Hattat Holding kardeşlerden Mehmet Hattat’ta kaldı. Faaliyetlerine, çok farklı ürün gamı ile Çerkezköy’de (Tekirdağ), HEMA Endüstri olarak devam etmekte.

Asya Makine

1960 yılında süt krema makinesi (Asya) ve soba imalatı amacıyla Seyit Mehmet İlker tarafından bir şahıs şirketi olarak kurulan Asya Makine Sanayi, 1982 yılında Asya Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş unvanını aldı, Mustafa Felekoğlu da ortakları arasındaydı. Üretim yelpazesine, bütan gazlı fırın ve ocak ile elektrikli fırını ilave edildi. Asya Makine kurucuları çok fabrikanın kuruluşuna önderlik ettiler. Ortaklar ayrıldı. Mustafa Felekoğlu Organize Sanayi Bölgesi’nde İtalyan Delongi firması patenti ile klima, elektrikli radyatör, elektrikli ev ve mutfak gereçler yapmaya başladı. Bu tesis de kapandı. Bir rivayete göre “Asya” isminin, daha önce kurulan ve önemli bir Pazar payı olan “Adaş” markasına benzerliği nedeniyle verildiği söylenir. Nitekim yapılan soba, “Adaş sobaya”

benzediğinden şikayet konusu olmuş. Her ölçü ve şekli benzer olmakla birlikte “küllük” yüksekliğinin farklılığı nedeniyle, cezai durum söz konusu olmamış.

Mimtaş

1960’li yıllarda, yüksek tahsil yapmış girişimcilerin kurduğu metal imalatı, pik döküm, soba, fırın, emaye boru vs. üzerine imalat yapan bir kuruluş (1967). Kurucuları merhum Mehmet Okandan (İşletmeci), Ahmet Hasaltın (İnş. Müh.), Mehmet Hazer (İnş. Müh.), merhum Hayrullah Özaşır (Mak. Müh.), Mustafa Satoğlu (İnş. Müh.) ve Mustafa Feyzioğlu (Tüccar). Talas’da süt üzerine imalat yapan, bir kooperatif olan ve kapanan, Abdullah Yücel’in kurucuları arasında bulunduğu TARSAN arazisinin bir bölümünde üretim yaptı. Diğer kısmında da Özmen Emayenin üretim yaptığını görmekteyiz. MİMTAŞ, sonra, ortaklar arasındaki uyumsuzluk, ortaklığın dağılmasına neden oldu. Ortaklar, benzeri konularda üretim yapan, kendi işletmelerini kurdular; enişte-kayın Özaşır ve Hasaltın Hürtaş’ı; Mehmet Okandan Zişan’ı üretime geçirdiler. Hürtaş üretime devam ediyor. Zişan, kapandı.

Simfer/Sersim

SİMFER’in ilginç bir hikayesi ve kurucusu Mehmet Ustaoglu’nun, “borçları” nedeniyle acı bir sonu var. Şu kadarını söyleyebilirim; çok onurlu bir insandı. Borçlarını ödeyebilecek miktarda aynı varlığı olmasına rağmen, alacaklıların sıkıştırması nedeniyle, hayatına son verdi. Konumuz bu olmadığı için bu kadarla iktifa ediyorum.

Ustaoglu; “Soba üreticisi Silver’de 1975’te çırak olarak işe başlayan ve 1977’de ayrılarak, iki barakada soba üretimi yapan Ustaoglu, kısa sürede bir imparatorluk yarattı. Simfer adıyla kurduğu şirket, 50 milyon dolarlık ciroya ulaşarak Türkiye’nin en büyük soba üreticisi oldu. Simfer fırın üretiminde de üçüncü büyük şirket haline geldi. Gelir Vergisi sıralamasında 1993-94’te Kayseri ikincisi olan Ustaoglu, 43 ülkeye ihracat yapar hale geldi. Ustaoglu, 1998’de de 10 milyon dolarlık ihracatla, Kayseri’deki ihracat rekortmenleri arasına girdi.” (www.milliyet.com.tr/)

Ankastre ve Solo Ürünler, Fırın, Ocak, Davlumbaz, Mikrodalga, Midi Fırın, Dondurucu, Su Sebili, Isıtıcı Grubu vs. gibi ürünlerin üretimini yapan SİMFER’in kurucusu Mehmet Ustaoglu... Bugün oğulları İbrahim ve Mustafa Ustaoglu firmayı daha da büyüttüler. İştiraki olan SERSİM Sersim Dayanıklı Tüketim Malları San. ve Tic. Kol. Şti. “İSO Birinci

500 Büyük Sanayi” kuruluşu içerisinde; 2014’de 487.; 2015’te 454.; 2016’da 427. ve 2017’de 405. sırada yer aldı.

Femaş Group

35 yılı aşkın iş deneyimi ve binin üzerinde uzmanlaşmış çalışanı var. FEMAS GRUP 5 kıta ve 100 den fazla ülkeye gerçekleştirdiği ihracatla gelişmeye devam etmektedir. İhracat kapasitesinin artışıdaki süreklilikteyse Re-Ma DİŞ TİCARET’in büyük payı bulunmaktadır. Re-Ma DİŞ TİCARET İstanbul ve Kayseri şubeleriyle Dünyanın en uç köşlerine dahi sorunsuz sipariş akışı sağlamaktadır.

FEMAS GROUP toplamda 170 bin m² açık ve 100 bin m² kapalı alanda üretim yapmakta. Mutfak Tipi Ocak, Solo Fırın ve Ankastre Ürünler sektöründe gerçekleştirdiği yatırımlar ve yüksek üretim teknolojisiyle dikkat çekmekte. “İSO 500 Büyük Sanayi” kuruluşu sıralamasında 2014’de 491.; 2015’de 465.; 2016’da 494. ve 2017’de 432. sırada yer aldı.

Aynı zamanda Kayserispor Kulübü Başkanlığı da yapan Recep Mamur’a ait FEMAS GROUP bünyesinde “Mamur” ile birlikte altı şirket bulunmakta (2014). Bunlar; Başak Metal; Son teknolojiyle kalıp üreten ve yüksek otomasyon sistemleriyle hizmet veren Orta Anadolu’nun önde gelen üreticilerinden biridir. Remay Metal Plastik; Ocak Üssü Izgara, Plastik, Metal ve Alüminyum parçaları üreten Krom, nikel, galvaniz kaplamaları yapan tesislere sahip.

Ferel Elektronik; Ocak ve Fırınlara elektronik mekatronik parçalarının üretimini gerçekleştiren pazarın en önemli elektromekanik sonfonel geliştiricilerinden ve üreticilerinden. Ferre Mobilya; Sektörün yeni ve modern panel mobilya tesislerine sahip. Rema; dış ticaret şirketi ve Mamur Teknoloji.

Akim Kalan İki Girişim...

Yarım asır evveline gidiyor, Kayseri kamuoyunca pek bilinmeyen ya da “sonu gelmeyen” önemli iki girişimden söz edeceğim. İlki, Mavi Çelik... Tesis kuruldu, üretime geçti, kısa bir süre sonra kapandı. Ekipmanları Konya’ya gitti. Diğeri, LASKAY olarak kaydı düşülen ve kuruluş aşamasındayken, İzmit’e kayan ve LASSA’ya (BRİSA) kapı aralayan tesis oldu.

Mavi Çelik

1966 yılında, Kayseri’de ilk, Türkiye’imizde nâdir, “indüksiyonlu çelik döküm” yapacak ve bunu işleyecek iki milyon lira sermayeli ‘Mavi Çelik Döküm Sanayi’ nin hikâyesi ilginç. Oldukça, ileri bir teknoloji ile kurulmuştu. Kuruculardan Bakır ailesinin çocuğu, Kayseri İli Yardım Derneği Genel Başkanı Ali Ulvi Bakır’ın gönderdiği nottan, teşebbüs ile ilgili bazı bilgiler aktarıyorum:

“Mavi Çelik, 1966 yılında Rahmetli amcam Mustafa Bakır’ın teşebbüsü ile kuruldu. Kurucu Ortaklar: Mustafa ve Nurullah Bakır, İzzet ve Hüseyin Bayraktar, Ahmet ve Mustafa Bayer, Ahmet Turan ve Mustafa Şenkalp, Hacı Ahmet Gözüküçük, Mustafa Karaslan, Yaşar Dişlioğlu (Nurol İnşaatın ortağı, Nurettin ve Erol Çarmıklı o günlerde Sarımsaklı Barajını yapıyorlar ve Kayseri Sanayi Bölgesi ile çok sıkı ilişkileri vardı) ve Recep Yüziak.

Merhum Cahit Aral da müteşebbis heyet içinde idi; ismi ‘Aral Çelik’ olsun isteği kabul edilmeyince ayrıldı, Meysu’yu kurdu. Arsa sahibi merhum Osman Kavuncu idi. Amcam ve babam arsaya talip olunca; ‘Kayseri için böyle bir teşebbüsün erken olacağını isterlerse arsayı kendilerine vereceğini alıp bir kenara koymalarını ve çocuklarına bırakmalarını tavsiye etmişti’. Bizim rahmetliler arsa bedelinin üç misli daha mavi çeliğe para yatırmışlardı.”

Tam bu noktada Bakır’ın nefis bir analizi var. Kayseri sanayi ve ticaret hayatının önündeki, halen de duran, bir handikapı paylaşmak isterim. Biliyorsunuz Bakır, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu ve çekirdekten tüccar. Sanırım Fakülte’ye de o yıllarda başladı. Bakır, ODTÜ’den kendi isteğiyle ayrılan ender insanlardan...

Bakır, Kavuncu’nun sözü değerlendirirken; “İşin püf noktası şu”, diyor ve devam ediyor: “Rahmetli Kavuncu’nun amcam ve babama o zamanki tavsiyesinde gizli bir uyarı vardı. Çok ortaklı şirketleri kurmak için daha henüz vakit erken, zaman geçmesi lazım demek istiyordu. Gerçekten çok doğru bir tespit idi”.

Bakır’ı dinlemeye devam edelim: “Mavi çelik kuruldu, arsa bedeli, inşaat, makineler vs. derken bütün ortaklar ellerinde avuçlarında ne varsa verdiler, fabrika açıldı nerdeyse hammadde alacak para yok, fabrikaya teknik müdür bulunamıyor.

Bulunan ise, kısa süre sonra o gün ki Kayseri’de kalmak istemiyor vs. gibi sıkıntılardan başka; bir de ürettiğiniz mamule pazar bulmanız gerekiyordu. Fabrikayı kuran ortaklar yukarıda saydığım sorunları gidermek ve üretime pazar bulmak için işletme sermayesi olarak para koymadıkları için o tesis yaşamadı, fabrikanın tezgâhlarını alan Konyalılar BMC’ye ‘poyra’ (Tekerleğin ortasındaki parmakların ve dingilin geçirildiği

yuvarlak kısım), göbek üretip satarak büyük paralar kazandılar, bizim yapamadığımızı onlar yaptılar.

Demek ki kısmet değilmiş. Hisselerin çoğunluğunu alan ortaklar da “pazar mazar” bulmak yerine işin kolayını seçip makineleri satıp arsaya dükkân yaparak kısa yoldan paralarını geri almak istediler ama o da olmadı.

Firma kuruldu tezgâhlar ve izabe ocağı Almanya’dan Demag’dan alındı fabrika çalışmaya başladı, hemen kâr etmeyince huzursuzluklar oldu hikâye çok uzun. Recep Yüzüak hissesini Mehmet Alçı’ya sattı daha sonra Alçılar başka hisselerde alıp yönetimi devraldılar bir müddet sonra da fabrikanın makinelerini Konya’ya sattılar ve fabrikanın yerini de dükkân yaptılar. Yatan paralar karşılığı, “Orta Sanayi” denen yerde (Birlik Mensucat’la indirici trafonun arası) hâlâ doğru dürüst kira getirmeyen satmak istesek para etmeyen iki mütevazı dükkânımız var.

Mavi çelik hüsrarla bitti ama Kayseri’ye şöyle bir faydası oldu: Cahit Aral ayrıldı Meysu’yu, Mustafa Karaslan ve arkadaşları Kireç Sanayi’ni, Hüseyin Bayraktar LASKAY’ı kurdu; sonra Sabancı Grubu ile LASSA hayata geçti... “

Laskay

Gelelim, bir başka güzel girişim olan ama Kayseri’ye nasip olmayan LASKAY’a. Temel soru şu; Acaba, Kayseri’ye nasip olabilir miydi? Acaba; Kayseri’de koşullar tesisin kurulması için yeterli miydi? Olamazdı, yetersiz idi. Nedenini, Bakır’ın uyarısı ve yaptığı değerlendirme doğrultusunda aşağıda vereceğim.

Yetmişli yılların başında, bir grup girişimci, Kayseri’de motorlu araç lastiği yapmak üzere, Hüseyin Bayraktar’ın öncülüğünde bir araya geldi. Önde gelenlerinden anımsayabildiklerimden şunlardı: Kemal Doğan... O yıllarda Adalet Partisi Kayseri Belediye Meclis üyesi ve Süleyman Demirel’e yakın olarak da bilinirdi. Yeşilhisarlı ama Kayseri’ye yeni gelmişti. Yün halı ipi ve battaniye imalatı yapan YÜMAŞ’ın da müdürlüğünü yapıyordu.

Necati Çepken, Oyak Genel Müdür Yardımcılığı görevini üstlenirken Kayseri’de, Bayraktar ailesinin bayiliğini aldığı RENAULT’un Genel Müdür Yardımcısı olmuştu. Bayraktarların muhasebecisi Merhum Asım Soyselçuk ve tabii onlarca ortak... Rahmetli Soyselçuk, Bayraktarların oto yedek parça dükkanında muhasebe işlerine bakardı.

Öncüler; Sultanahmet Yüksek Ticaret Mektebi’nden mezun arkadaş grubu. Mahmut Sabah, o zaman Hürriyet Gazetesi Kayseri temsilcisi idi. Hürriyet’te;

“Kayserili yüksek ticaretliler bir araya geldi lastik fabrikası kuruyorlar.” haberi ile olayı duyurmuştu. Bu bilgiyi de, Bayraktar’dan öğreniyoruz. Muhasebe işlerini Tacettin Özdoğan ve hukuk işlerini de Yılmaz Özpamukçu yürütüyordu. İşte bu ekibin öncülüğünde, Adalet Partili Sanayi Bakanı Nuri Bayar’ın teşviki ile motorlu araç lastiği üretmek üzere LASKAY’ı kuruldu. LASKAY’ın “sermayesi 500 bin lira idi. Bunun dörtte biri olan 125 bin lira, Kayseri’de bulunan İşçi Kredi Bankası’na bloke edilmişti.”

İşe, doğal olarak, “Teşvik Belgesi” almakla başladılar. Bu belge alındığında bir takım “parasal ve idari” ayrıcalıklar tanınıyordu. Tabii, o yıllarda “Teşvik Belgesi”, her önüne gelene verilmiyor, “ülkenin ihtiyacı” ile sınırlandırılıyordu. “Kayserli Yüksek Ticaretliler” bu Belgeyi alınca “kota” dolmuş; diğer başvuranlara “teşvik kapısı kapanmıştı”. “Kurarsanız kurun... Ama devlet olarak ayrıcalık tanımıyoruz!”, deniyordu. Alamayanlardan” birisi de Sabancı Grubu...

Tabii, Kayserililer kurmayı “beceremeyince”, “sermaye apelleri” zamanında ödenmeyince, ayrıca Kayseri’nin; “tozu, toprağı, yeli” nedeniyle lastik üretimine uygun olmadığı tespit edilince, “teşvik belgesi”, “teşvik alamayan” Sabancılara yani LASSA’ya, bir anlamda devredildi. Hüseyin Bayraktar da buraya ortak oldu. LASKAY’ın kurucularından başka birisinin LASSA’ya ortak olup olmadığını bilmiyorum.

Hemen belirtelim; yukarıda belirtilenler dışında, Kayseri’deki girişimin öncülerinden Bayraktar’a, Sabancı Grubu’ndan gelen, “ortak kuralım” mektubu da yeni “oluşumda” ya da “ortaklıkta” rol oynadı. Nereden biliyoruz? Bayraktar’ın aşağıda zikredilen anı kitabından. Tesis de, İzmit’e, Köseköy’e kuruldu.

Bakır’ın, mavi çelik bölümünde sözünü ettiği, benim ilavelerimle LASKAY’ın kısa hikâyesi böyle. Ondan sonra Bayraktar’ı, ağırlıklı olarak Sabancı Holding’in hissedar olduğu LİSA (Lastik İthalat ve Satış A.Ş. Daha sonra Lastik İhracat ve Satış A.Ş.) hem ortağı ve hem de Yönetim Kurulu Başkanı olarak görüyoruz. Bayraktar ailesinin hissesi yüzde 34, geri kalan Sabancı ailesine aitti(1980). “1975’te kurulmuş bir dağıtım şirketi idi.(...)LASSA üretime başlamadan önce B.F. Goodrich markalı lastikler ithal ediliyor ve bu ithalatı da LİSA yapıyordu.”

Hazım Kantarcı hemşerimiz. Kantarcı’nın, “CEO Hazım Kantarcı (Birinci basım 2012, 4. basım 2014)” isimli, hayatını anlatan bir anı kitabı da yayınlandı. İş dünyası, özellikle konumuz olan LASSA ve LİSA’nın “geri planını” öğrenmek isteyenlere, tavsiye ederim. İş dünyasının genel sıkıntılarını yalın bir anlatımla ve örneklerle anlatmış. Kantarcı önce LİSA’nın (1980), daha sonra LASSA’nın (1985) Genel Müdürlüğü’nü yaptı. En sonunda Sabancı Grubu’nun, “CEO”su oldu...

Kayseri'nin "tozu, toprağı ve çamuru" engel oldu "gerekçesi", bir duyum ya da bir kent efsanesi sonucu olmayıp, bizzat tanık olduğum bir olay sonucudur. O yıllarda, elektrik şirketinde teknik müdür idim. Kayseri'ye lastik fabrikası kuracak heyet, "yer seçimi" için Kayseri'ye gelmişti. Ben de, bu heyete, "elektriğı" nereden ve nasıl alacakları konusunda yardımcı olmak babında dahil oldum. Epey yer gezdik ama hiçbir yeri beğenmediler; "Kayseri'nin tozu, toprağı ve çamuru" lastik üretimi için bir "engel" dediler. Sanırım, bu doğrultuda verilen bir "rapora" istinaden Kayseri'de kurulmasından vazgeçildi.

LASKAY'ın son durumuna gelince; Hüseyin Bayraktar'ın yönetim kurulu başkanlığını yaptığı Ege Endüstri ve Ticaret A.Ş.'nin (Gazimir/İzmir) yönetim kurulunda, Laskay Lastik Sanayi A.Ş.'yi temsilen Melda Sermen'in görev aldığını görüyoruz. (29.09.2012/28.03.2015)

İsterseniz bu ilginç hikâyeyi, Bayraktar'ın "öz yaşam öyküsü"nü anlatan "Şansı Arayacak Vaktim Olmadı. (Haziran/2004)" isimli kitaptan bir alıntı ile devam edelim: "...Değerli hemşerilerim, o günün şartlarında bana güvenmiş olabilirler. Ama bu benim elimde olan bir şey değildi. Bilirsiniz memleketimizde bir tekerleme vardır: 'Kayseri yelden, Adana selden gidecek' derler. Kayseri'nin rüzgârı tozu hiç eksik olmaz. Ne bilelim biz, toz üreten yerlere lastik fabrikası kurulmazmış. İşte Kayseri, o koca tesisi, yel yüzünden kaybetti. Çünkü teknoloji öyle emrediyordu. LASSA gibi çok büyük bir eseri ülkeme kazandırdığım için çok gururlanıyorum."

LASKAY'ın kısa hikâyesi böyle. Peki, O yıllarda, Kayseri'nin, LASSA ölçeğinde, devasa bir kurulu gerçekleştirebilecek "tasarrufu" ya da "sermayesi" ya da "Sabancılar" ölçeğinde "girişimci portföyü" var mıydı? Olduğunu söylemek çok zor... Yani, Kayseri bu işi gerçekleştiremezdi, hele hele o yıllarda. Kaldı ki, 2000'li yılların Kayseri'sinde, Yemliha HES'i kurabilecek bir "girişimci" grubuna ya da "tasarrufa" sahip değildik. AYEN Enerji Grubu, "hakim ortak" olunca, tesis kuruldu. O nedenle, Başkan Mehmet Özhaseki, Yemliha HES konusunda, Kayseri dışında ortak bulmakla ne kadar doğru iş yaptıysa, Bakır'ın ifadesi ile; "Hüseyin Bayraktar çok doğru bir iş yaptı".

Bakır, değerlendirmeye devam ediyor ve işin püf noktasına değiniyor: "Sizin yazınızdan anladığım kadarı ile LASKAY'ın sermayesi 500 bin TL idi (tabii bu kuruluş sermayesi. Nereye kadar çıkabilirdi. Bilinmez ama devasa bir fabrika kurabilecek seviyeye çıkabileceğini, yine Kayseri ölçeğinde, sanmıyorum. K.d.). Bir lastik fabrikası için gerçekten çok az bir para ve o para ile bu iş Kayseri'de yapmaya kalksalar mavi çelikten bin beter olurlardı.

LASSA olarak bile öyle zorluklar çektiler ki ancak Sabancı Gurubu o yükü çekebilirdi. LASSA, Hazım Kantarcı'nın genel müdürlüğü zamanında, BRIDGESTONE ile ortak olup

BRİSA kurulduktan sonra çok iyi para kazanıp dünyada sayılı lastik fabrikaları arasına girdi.”

Kantarcı, daha önce, KORDSA’nın genel müdür yardımcısıydı. Kantarcı’nın ifade- siyle, LİSA ve SASA’da işler pek iyi gitmiyordu. Distribütör ve bayilerden kaynaklanan sorunlar vardı. “Zam öncesi” “Bölge distritörlerine”, bazı bayilere “tüyolar” gidiyor; onların “mal almaları” sağlanıyor; bazılarının “esirgeniyor”; haksız kazançlara vs. neden olunuyordu. Aslında bu, Türkiye’nin yabancısı olduğu bir şey değildi, o yıllarda. Yani, fabrikaların içini boşaltıyorlar, kendileri ise para kazanıyordu.

Evet... Bazı ortaklar “hammadde tedarik eder”, bazıları da “ürünleri” pazarlardı. Sakıp Sabancı’nın; “fabrika para kazanmıyor ama bayiler kazanıyor. Bu nasıl oluyor?” endişesi, ister istemez yönetim değişikliğine neden ve Sabancı’nın isteği ile Kantarcı LİSA’ya genel müdür oluyor. Ondan sonra, LİSA ve arkasından SASA yeni bir “vizyon” ile yola devam ediyor.

Rahmetli bacanağım Kemal Timuçin anlatmıştı... O yıllarda Sabancı Grubuna iş yapıyordu, Mersin’de... ÇİMSA’nın hammaddesini çekiyor... Fakat lastik kıt ve karaborsa da... Bir türlü lastik bulamıyor. Bir gün arkadaşı ve yakın dostu, aynı zamanda ÇİMSA’dan sorumlu, merhum Hacı Sabancı’yı ziyarte gidiyor. Gidince de sıkıntısını anlatıyor. Hacı Bey fabrikayı arıyor, lastiğin olmadığını söylüyorlar. Bunun üzerine, ismi bende saklı, büyük bir distritörünü arıyor, Hacı Bey... Onda aranan lastik varmış... Tabii, karaborsa fiyattan temin ediyor, rahmetli Kemal Abi...

Hem “mektepli” ve hem de “alaylı” ve hem de “sektörü” yakından bilen Bakır’ın değerlendirmelerine devam edelim. Zira çok örnek ve ders alınacak hususlar var: “Kır- şehir’deki PETLASA gelince; PETLAS rahmetli Erbakan’ın gerçekten iyi niyetle kurduğu fabrikalardan biri idi. Devlette iken, MAVİ ÇELİK örneğinde olduğu gibi, ürettiği mala pazar bulamadıkları için (devlet desteğine rağmen) yıllar sonra özelleştirme operasyonu ile KOMBASSAN’a satıldı aynı sorunla onlar da baş edemedi ve Abdulkadir Özcan A.Ş. fabrikayı satın aldı. Sektörün içinden kendi bayii ağı olan ve lastik işini Türkiye’de en iyi bilenlerden biri olan Abdulkadir Özcan A.Ş., PETLAS’ı pazarın ihtiyaçlarına göre düzenleyip ayağa kaldırdı.

Kayseri’de LASKAY kurulduğunda öyle bir firma da yoktu ekip de yoktu. Kayseri’de kalsa bugün LASKAY’ı konuşamayacağımız gibi SABANCI da başka bir sektöre yönelecek belki de LASSA’yı da konuşamayacaktık.”

Evet. Akim kalan iki girişimin hikâyesini uzun uzun vermeye çalıştım. Amacım, yatırımların “iktisadiliği” ya da “yapılabilirliği” ile ilgili örnek sunmaktı. İktisadi aklı bir yana bırakıp, hissi ve ön yargılı davranmanın doğru olmadığı konusunda bir ufuk

gezisi yapmaktı. Yoksa, Kayseri'nin "havası, suyu, tozu, toprağı" elbette önemliydi ama bunlar "teferruattan"dı.

Toyotasa

Yatırımların "iktisadiliğı" ya da "yapılabilirliğı" ile ilgili, bir başka örnek sunmak istiyorum. Bu ülkede "kaynakların" nasıl çarçur edildiğine güzel bir örnek. Tabii, Kayseri de bundan nasibini aldı. Almaya da devam ediyor...

"...TOYOTASA yatırımı için görüş birliğine varan Sabancı, Mitsui ve Toyota yetkilileri işbirliğini kutlamak için İstanbul'un bir nadide semtini seçmişlerdi. Balık ve rakının eşliğinde yenilen akşam yemeğinde, fabrika kurulmuş, üretim başlamış gibi geleceğe yönelik tahminler yapılıyor".

Bir ara Özdemir Sanancı ile Toyoto temsilcisi Kubota, üretimde ki ikinci yılları olacak olan 1996 yılındaki üretim için tartışmaya giriyorlar. "Sabancı her zamanki iyimser tavrıyla konuşuyordu:

-1996 yılından çok umutluyum, iyi bir yıl olacak. Otomobil pazarındaki büyüme bu hızla devam ederse (...) 78 bin otomobil üretiriz.

Kubota hemen atıldı:

-Yanlış düşünüyorsunuz. Bence büyüme bu kadar hızlı olmaz. Tahminlerin gerçekçi değil. Bu çok büyük rakam. O gün olsa olsa 50 bin civarında bir satış yaparız. Türkiye, Japonya'nın tam tersine ani iniş ve çıkışların yaşandığı bir ülke. Biz stabil ortamlara alıştık, bu nedenle Japonya'dan Türkiye'ye baktığımızda, bazı şeyler bize yabancı geliyor.

-Hayır sen büyük düşünmüyorsun. Türkiye hızla geliyor. Otomobil pazarı bu hızla büyürse, daha ikinci yılımızda söylediğim kapasiteye ulaşırız.

Bu arada masadaki tartışma hararetleniyor. Özdemir Sabancı;

-Bahse var mısın? Benim hesabıma göre, 1996 yılında 78 bin adet otomobil üretimini yakalarız.

-Varım... Benim hesabıma göre, 1996 yılı üretimimiz 57 bin adet olur.

Bahis de masada bulunan bir peçeteye yazılır ve imza altına alınır. Şahit olarak da Mitsui temsilcisi Migawaya imzalar...

Tabii, Özdemir Beyin ömrü yetmez, 1996 sonucunu görmeye. Peki, ne mi olur? Bahsi kaybeder... O yıl üretim, 1994 ekonomik krizi nedeniyle 30 binde kalır. "...Değil beş yıl,

beş gün sonrasını bile tahmin etmenin imkansız olduğu Türkiye’de bahse girmek, hele hele doğru tahminde bulunmak çok güç. Yarınların sis perdesiyle örtülü olduğu bir ülkede, büyük düşünen ve kendisine büyük hedefler seçen Sabancı, bahsi kaybettiğini görmeden, hayata veda etti.”

Alıntı yaptığım, merhum Özdemir Sabancı’nın hayatından kesitler anlatan, Ufuk Sadık’ın; “Özdemir Sabancı Bir Türk Samurayı (AD yayıncılık A.Ş./Aralık 1966)” eserini tavsiye ederim.

Garipsu/Targid

Garipsu, 1970’lerde Garipçe’de, Garipçe köylüleri ve bunların “Almancıları” tarafından kurulan meyve suyu ve meyve konsantresi tesisi. Kooperatif olarak kurulan bu tesis faaliyetini sürdüremedi, kapandı. Tesis, **Tarım ve Gıda Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd.** (Targid) tarafından kiralandı. Daha sonra, kiracı firma makine ve teçhizatı Mersin’e taşıdı.

Meysu/Meybuz

1968 yılında 50 milyon lira sermaye ile İstanbul Karayolu üzerinde, 51 dönüm arazi kurulup 1970’li yılların başında üretime geçen MEYSU, 1950 sonrası özel sektör yatırımları arasında önemli bir yer işgal eder. Bu tesisin kurulmasında, İki dönem (1983) Sanayi Bakanlığı yapan Cahit Aral’ın emeği çoktur. Aral’ın sağ kolu da Yaşar Yaşar idi. Yaşar, uzun yıllar Meybuz genel müdürlüğü de yaptı.

Meysu, 2004 yılında Gülsan Şekerleme-Özkoyuncu Madencilik ortaklığı tarafından İcra İdaresi’nden 4 trilyon 100 milyon liraya satın alındı. Daha sonra üretim durdu. Gülsan Gıda, Organize Sanayi Bölgesindeki fabrikasında Meysu adıyla üretimine devam etmeye başladı. 2016 yılı “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 320.; 2017’de ise 309. sırada yer aldı. İstanbul Caddesi üzerindeki binalar boş kaldı, yıkıldı, yerine MEYSU OUTLET yapıldı.

Meysu’nun amacı; Meyve suyu, meyve konsantresi, meyve nektarı, meyve aroması ve meyve esansı vs. imal etmektir. Çalışanların haklarını alamadığı, alacaklıların tahsilat yapamadığı, sorunlarının mahkemelere taşındığı, Meysu’nun son yıllarında yaşanan olayları bilmekte yarar var. Zira, ibret ve ders alınması gereken bir “olay”. Haber, “23 Ekim 1997-Perşembe tarihli sabah.com.tr”den alındı. İsimleri vermedim. Sadece (A,B,C...) gibi

simgeler verdim. Hemen belirteyim, bu isimler arasında Güldüoğlu ailesinin herhangi bir ferdi yok. Eski, yöneticilerden bazı isimler var. Haber şu: “Meysu’nun sahipleri aranıyor”

Geçen yıl üretimini durduran Meysu’nun sahipleri hakkında piyasayı 2 trilyon lirayı dolandırdıkları gerekçesiyle suç duyurusunda bulunuldu. Kayseri’de faaliyet yürüten firmanın yöneticilerinin kendilerinden aldıkları çekleri haksız şekilde kullanarak, zarara uğrattıklarını öne süren çok sayıda bayi, Üsküdar Cumhuriyet Savcılığı’na suç duyurusunda bulundu. Meysu’nun sahipleri A,B,C ve D tarafından dolandırıldıklarını belirten bayiler, zararlarının 2 trilyon lirayı bulduğunu açıkladı.

Meysu, girdiği mali darboğazdan E’ye fabrikayı satarak kurtulmaya çalışan A ve diğer yöneticiler, bu kez de bayilerden aldıkları çekler yüzünden mahkemelik oldu. Mal karşılığında bayilerden çek alan ancak mal ödemeyen A ve diğer yöneticiler, Türkiye genelindeki çok sayıda bayisine çekleri geri ödeme taahhüdünde bulundu. Ancak iddiaya göre çekler ödenmedi, factoring şirketlerine kırdırıldı. Karşılıksız çıkan 2 trilyon liraya yakın çek yüzünden bayilere art arda haciz gelmeye başladı. (...)Bayiler, nerede oldukları bilinmeyen yöneticilerin dolandırıcılık suçundan cezalandırılmasını istedi.

“Meysu ile ilgim yok” Öte yandan kamuoyunda Meysu’yu satın aldığına dair açıklamalar yapılan işadamı E, şirketi satın almadığını açıkladı. E, ‘Ben yalnızca Meysu’nun gayri menkullerini satın aldım. Meysu firmasını almadım. Kayseri’de fabrikayı satın aldım ve işletiyorum. Meysu’nun krizi ile bir ilgim yok’ diye konuştu.”

MEYBUZ Meyve ve Buzlu Muhafaza ve Enternasyonal Nakliyat A.Ş.’nin, sebze, meyve, et ve su ürünlerinin “şoklama” ve derin “dondurulması” ve pazarlanması amacıyla kuruldu. Tesisler, 1976 yılında tamamlanarak işletmeye alındı. İki adet dondurma ünitesi ve iki adet şoklama tüneli ile soğuk hava depoları bulunan tesiste çeşitli firma ve şahıslara fason üretim yapıldı, soğuk hava deposu hizmeti verildi. 2000 yılında tesisin soğuk hava deposunda kapasiteden yararlanma oranı %40 oldu. Kriz nedeniyle bu tesis de Özelleştirme İdaresine geçti; iki teklifli, satışı yapıldı. HESFİBEL adına Büyükmihçı ailesinde kaldı (6 Temmuz 2000). Diğer teklif sahibi, Mehmet Köseoğlu (İnşaat Turizm Tic. San. A.Ş.). Ama 3,2 milyon ABD doları civarında olan bu ihale kabul görmedi; tekrar satışa çıktı bu sefer, daha düşük fiyatla, 2,650 milyon ABD dolarına Gülsan Grubu’nda kaldı (30.09.2003).

Son satış için dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Devlet Denetleme Kurulunu harekete geçirdi. Kurul raporunda, “bu satıştan kamunun zarar gördüğü” belirtildi. Rapor, Cumhurbaşkanlığı Web Sitesi’nde yayınlandı.

Gülsan

1948 yılında Hacı Osman Güldüoğlu girişimi ile Kayseri’de şekerleme imalatı ile gıda sektöründe başlangıç yaptı. Sekiz kurucu üye ve sekiz ortakla Gülsan Gıda San. Tic. A.Ş. adı altında imalata başladı. Bugün Güldüoğlu ailesi ile anılmakta.

1985 yılında Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde üretime üretimi sürdürmekte. Reçel/ marmelat, helva, tahin, bal, Osmanlı Marmelatı, tahinli pekmez vd. gibi ürünler üretim yelpazesinde yer alan ürünlerden bazıları. Gülsan, Meysu, Meybuz, Nevbağ grup şirketleri. 2014’de “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 94. sırada yer aldı. 2010, 2011 yıllarında da aynı kategoride sıralamaya girmişti. Aynı kategoride 2012’de 413.; 2013’te 346. Sırada yer almıştı.

Taksan

Merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın, “Sanayide Devlet” sloganının tipik girişimlerinden biri olan TAKSAN Takım Tezgahları Sanayi ve Ticaret A.Ş. kamu kuruluşu ya da bir KİT’i (1976). İncesu’da kurulan bu tesiste torna, freze, matkap vs. gibi takım tezgahları üretimi amaçlanmıştı. Şirketin merkezi kuruluşunda Ankara’da olup (1980 sonrası Kayseri) kurucularının arasında Makine Kimya Endüstrisi, Türkiye Demir Çelik İşletmeleri, Şekerbank, Sümerbank, Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası bulunmaktaydı. özelleştirme İdaresine devredilen bu tesis, yapılan ihalede Büyükmıhçı Ailesine geçti. Şuanda Dener Makine’nın uhdesinde. Tabii, Taksan’a genel itiraz ya da genel eleştiri; teknolojinin Doğu Avrupa Komünist bloka ait dolayısıyla “geri teknoloji” ile mücehhez olmasıydı. Dolayısıyla, ürünler, rekabet edemedi.

Dener Makina

Dener Makina, 1974 yılında Mustafa Dener tarafından Kayseri Eski Sanayi Bölgesi’nde kuruldu. Küçük bir atölyede faaliyetlerine başlayan işletme ilk yıllarda, ithal edilen otomotiv yedek parçalarının üretimi ile iştigal etti. Biconlar, el frenleri vb. otomotiv sektörünün temel girdileri arasında yer alan ve ülkemize ağırlıklı olarak yurt dışından ithal edilen parçaların yerli üretimini gerçekleştirdi.

1980 yılında ürün portföyünü ve makine parkını genişleterek otomotiv yan sanayisinde üretim faaliyetlerine devam etti. Sektörde faaliyet gösteren Mercedes, Ford, Mitsubishi gibi küresel ve köklü şirketlere yedek parça üretimi gerçekleştirdi. Ağırlıklı

olarak ithal edilen kaporta, şase ve motor parçalarını Kayseri’de üretmek suretiyle ülkemizin lokomotif sektörüne yerli üretim hususunda katkılar sağladı.

Sonra Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde’ki tesislerini kurdu. 1990 yılında Makine Sanayi’sine adım attı. Öncelikli olarak Türkiye’deki şeker fabrikalarına pancar boşaltma makineleri üretimi gerçekleştirdi. Böylece ülkemizde tarım sektörünün makineleşmesine ve verimliliğine destek oldu. 90’lı yıllarda tarımsal makinelerin yanı sıra sac işleme makineleri üretimi için önemli ar-ge faaliyetlerinde bulundu ve 90’lı yılların sonunda sac işleme makineleri üretimine başladı.

2000 yılından itibaren CNC Sac İşleme Makineleri üretimine yoğunlaşan Dener Makine; Giyotin Makas, Hidrolik Abkant Pres, Plazma Kesim, Vidalı Milli Abkant Pres, Elektrikli Servo Abkant Pres ve Fiber Lazer Kesim makineleri vb. geniş bir ürün yelpesiyle yatırım malı üretimine devam etmektedir.

Ülke içerisinde sanayi sektörünün makine ihtiyacını karşılamakla birlikte ağırlıklı olarak dünyanın 86 ülkesine ‘DENER’ markasıyla ihracat yapmaktadır. Şu anda yeni nesil elektrikli servo abkant makine üretiminde dünyada iki üreticiden biri konumundadır. Yıllar itibari ile üretim kapasitesini artırarak ve ürün gamını genişleterek, Sac İşleme Makine grubunda ülkemizde ve dünyada az sayıda üretici içerisinde tercih edilen markalardan biri haline gelmiştir.

2016 yılında, TAKSAN AŞ’ye ait 933 bin m² arazi üzerinde konuşlanmış, 115 bin m² fabrika binaları ve 17 bin m² sosyal tesisleri bünyesine katarak önemli bir yatırıma imza atmıştır. Yeni dönemde Taksan Entegre Tesislerinde ülkemizde seri üretimi yapılmayan CNC Metal İşleme Makineleri üretimine başlamıştır. Dikey İşleme Merkezleri, Torna Tezgâhları ve Taşlama Tezgâhlarının modern teknolojiye göre üretimi artarak devam etmektedir.

Dener Makina, 2023 yılına kadar yıllık üretim kapasitesini; Sac İşleme Makineleri grubunda 2 bin adet, Metal İşleme Makineleri grubunda 8 bin adet olmak üzere toplamda 10 bin adede çıkarmayı hedeflemektedir. 2023 yılında yıllık 50 bin ton döküm üretimi, 10 bin adet makine üretimi ve 3 bin çalışanı ile faaliyetlerini sürdürmeyi planlamaktadır.

Akın Plastik

Kızıklı Grup... Grubun kurucuları Mustafa Kızıklı ve kardeşi. Kardeşi sonra ayrıldı, Adana’ya yerleşti. Grup, Ankara yolu Beydeğirmeni yöresinde, 1977 yılında kurduğu Akın Plastik Boru San. A.Ş. ile plastik boru ile sektöre girdi. Önceleri, çeşitli ebat ve tipte

temiz ve pis su boruları ve bunların yardımcı parçalarını üretmeye başladı. Sonraları ürün gamını geliştirdi Pe Doğal Gaz, Pe Kangal Boru, Sondaj Boruları, Tesisat Boruları-Yağmurlama Boruları da üretimine dahil etti.

1990 yılında Akprofil Tur. İnş. San. Tic. A.Ş. ile PVC kapı pencere profil imalatına AKAPEN markasıyla başladı. Grup bünyesindeki Aksistem Ltd. Şti. 2004 yılında kendisine ait EUROWİN markasını çıkartarak PVC kapı pencere sektöründe yerini aldı.

Gelişen teknoloji ve artan talepler doğrultusunda sürekli yeni yatırımlar yapan Kızılkı Grup, inşaat sektöründeki girişimlerinin yanı sıra gıda ve özellikle meyve suyu sektöründe de yatırım yapmayı planladı. Niğde'de bulunan Meysu'ya ait meyve suyu tesisini Özelleştirme İdaresi'nden satın alarak bünyesine kattı. Bundan sonra 2003 yılında Kızılkı Gıda San. ve Tic. A.Ş.'yi faaliyete geçirdi. 01.07.2004 tarihinde tam otomatik meyve suyu işleme tesisini kurdu. Kızılkı Gıda, NETTO ve LAİDA markalarıyla pazarda yerini aldı. 2002 yılında kurulan Ak İthalat İhracat Tic. A.Ş. ve Akprofil Serbest Bölge Şubesi; KIZIKLI grubun ihracat faaliyetlerini sürdürmektedir.

Parteks

1996 yılında kurulan Parteks Kağıt Sanayi tek bir tesiste entegre olarak temizlik kağıdı ve oluklu mukavva kutu üretimi yapmaktadır. 50 bin m²'si kapalı olmak üzere 120 bin m² alan üzerine kuruldu. Toplam 55 bin m² üzerine kurulu temizlik kağıdı tesisiyle Türkiye'nin önde gelen üreticileri arasında yer almaktadır. Şirket ham madde temizlik kağıdı bobin üretiminin yanı sıra bitmiş ürün olarak ev içi ve ev dışı temizlik kağıtları da üretmektedir. Yüksek teknoloji makine parkında entegre üretim yapmaktadır. Türkiye piyasasının yanı sıra dünyanın birçok ülkesine ihracat gerçekleştiren PARTEKS, sahip olduğu ISO 9001, TSE ve "Gıdyla Temas Edebilir" belgeleriyle kalitesini tescillemiştir.

Oluklu Mukavva Koli Fabrikası, Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde kağıt fabrikasına entegre olarak 40 bin m² açık alan ve 25 bin m² kapalı alanda kuruldu. Tesis modern koşullarda oluklu mukavva koli üretmekte; hijyenik üretim ortamı ile tüm sektörler istenilen standartlarda hizmet verebilmektedir. Tesis kullanılan proses kontrol sistemi ile üretimin her aşamasında kalite kontrolü yapılmaktadır.

Doruk

Doruk Kâğıt Sanayi ve Ticaret A.Ş., 1994 yılında Nalbantoğlu ailesinin ortak girişimi olarak Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde kuruldu. Kuruluşu takiben Almanya'dan alınan PM1 Yankee silindirli kâğıt makinesinin bakım ve modernizasyonunu bünyesinde yaparak, 45 kişilik kadro ve yıllık 10 bin ton üretim kapasitesiyle üretime başladı.

2004 yılında alınan PM2 Yankee silindirli ve PM3 Gruplu kâğıt makinelerinin de bakım ve modernizasyonunu bitirerek üretim kapasitesini 2010 yılı itibariyle yıllık 60 bin tona çıkarmayı başardı. Entegre bir tesis olan Doruk Ambalaj ve Oluklu Kutu fabrikasını 2013 yılında kurdu ve aynı yıl içerisinde faaliyete geçirdi. Toplam personel sayısını da 200 kişiye ulaştırdı.

Simka

İmitasyon Kraft, Sirenz Fluting, Karton ve Pelur kağıt yapan SİMKA, 1989 yılında kuruldu. Bugün hem Kayseri OSB ve hem de Mimarşin OSB'de bulunan tesislerinde üretimine devam etmektedir. Kayseri OSB'de 21 bin m² alanda 8 350 m²'lik kapalı tesise sahip. 2012 yılında 2 800 mm genişliğindeki kâğıt makinesi ile yatırımı tamamlandı. 2013 yılında tam kapasite ile üretime geçti.

Modern Ambalaj

Modern Ambalaj, 1997 yılında Eren Holding'in Kağıt Grubu yatırımlarına paralel olarak Modern Karton'un ürettiği ambalaj kağıtlarını son ürüne dönüştürmek ve entegre bir üretim tesisi yaratmak amacıyla 50 bin ton/yıl üretim kapasitesi ile kuruldu.

Şirketin ilk tesisi, oluklu mukavva ve kutu üretim hatlarıyla 1997 yılında faaliyetine başlayan Çorlu Fabrikası. 2002 yılında Bursa, 2007 de Manisa ve Silivri, 2009 Eylül ayında Kayseri fabrikalarının üretime başlamalarıyla şirketin kapasitesi 285 bin ton/yıla çıktı. Bu kapasite ile, Türkiye oluklu mukavva ambalaj sektöründeki toplam üretimin %14'ünü karşılamakta.

Modern Ambalaj Kayseri tesisi, istenilen ebat ve kalitede tek dalga/dopel levha ve kutu üretimleri gerçekleştirmekte olup Orta ve Doğu Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Akdeniz bölgesindeki firmalara hizmet sunmaktadır. Tesis, 55 bin ton/yıl kapasiteli oluklu hattı ile grubun diğer fabrikalarından farklı olarak akordeon levha üretimi de yapabilmektedir.

E-MAK Asansör

İlginç bir hikayesi var. Merhum Nuh İlgen, elektrik iç tesisat ustasıydı. Bir gün asansör ustası ve sonunda asansör üreticisi olabileceği hiç aklına gelmezdi, herhalde... 1970'lerin başı... Yüksek katlı binalar bir bir yükseliyor. Haliyle asansöre ihtiyaç var. Elk. Y. Müh. Muharrem Altunbağ, bir yabancı firmanın Kayseri temsilciliğini almış. Ama asansör kurabilecek usta yok Kayseri'de. Öyle ya, iç tesisat yapmaya benzemez bu iş. Yetiştirmek üzere eleman arayışı içerisinde. Elektrikçi Hafız'ın (Mahmut İlgen) Tiritoğlu-Mücellit İş Hanı'nın zemin katındaki küçük dükkanında, konuyu açınca o da akrabası ve yanında çalışan Huh Ustayı tavsiye etti. Ben de oradaydım... Nuh Ustayı çağırdılar... O da, pantolonun arka cebinde, her elektrikçinin aksesuarı, pense ve kontrol kalemi/ tornavida, ayağında sandalet ile geldi... Altunbağ ile anlaştılar...

İşte, bir asansör firmasının başlangıcı böyle oldu... Sonuçta; Mimarsinan OSB'de, 10 bin m² kapalı alanda üretim yapan E-MAK Asansörleri doğdu. Özel yapılar için, yüksek deneyimli mühendis ve mimar kadrosuyla asansör tasarım, üretim ve montajını yapmakta, servis imkanı sunmakta. Makine dairesiz asansörler, hidrolik asansörler ve klasik aktarmalı sistemler kullanmakta. Asansörler, ihtiyaç karşısında, farklı ölçü ve hızlarda üretilmektedir.

E-MAK her türlü uygulamalarınız için 2 duraklı asansörlerden yüksek hızlı grup sistemlerine kadar çok geniş çözümlere sahiptir. Müşterilerimizin, üretim-montaj ve bakım sırasında oluşan istek ve beklentilerini Avrupa normlarıyla ve EN 81 standartlarına sahip asansörler ile cevap vermektir. Nuh usta, iri yarı cüssesiyle dikkat çekerd. İşi çocukları yürütüyor.

Bünsa

Bünsa Döküm Makina Alet Sanayi ve Ticaret A.Ş. Kayseri'nin Bünyan ilçesinde kuruldu. Kurucuları arasında, daha sonra ANAP Milletvekili olarak parlamentoya giren Servet Hacıpaşaoğlu'nu görüyoruz. Eski Sanayi'de rulman ticareti yapan Remzi Güp-güpoğlu da ortaklar arasında. Yine ortaklar arasında Nevzat Turhan ve Yılmaz Turhan'ı da sayabiliriz. Diğer ortakların çoğunluğunu Bünyanlı "gurbetçiler" oluşturuyordu. 1980'lerin başında Transtürk Holding'e geçti. Onlardan da İş Bankası devraldı. Uzun bir süre İş Bankası satamadı. Daha sonra Aynı zamanda Bünyanlı olan Yılmaz Turhal, işletmeyi devraldı.

Kurulduğu yıllarda farklı olan ortaklık yapısı ve faaliyet alanları 1990'lı yıllarda son şeklini aldı; çelik bilye ve grit üretimine geçti. Yüzde 100 yerli sermaye, yerli teknoloji ve

yerli işgücü ile kurulan ve işlemekte olan Bünsa, Türkiye'nin ilk ve tek çelik grit üreticisi (2015). Bünsa'nın ürünleri olan çeşitli boyutlardaki çelik bilye ve çelik grit, birçok sektörde kullanılmakta. Bunlar arasında döküm, kaplama, gemi inşa, baraj bakım, granit üretim ve çeşitli imalat sanayi dalları önde gelir.

CCT

CCT Tarım Hayvancılık Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş., Bünsa'nın kardeş şirketi olarak Kayseri'nin Bünyan ilçesindeki arazilerinde 1999 yılında kuruldu. 120 gebe düvenin alımıyla 2003 yılında faaliyete geçen CCT Tarım, modern süt çiftçiliği alanında bölgenin ilk girişimi oldu. Kendini sürekli geliştirmeyi amaçlayarak hayvan sayısını her sene artırırken bir yandan da barınak ve ekipmanlarını modernleştirdi. Şu anda CCT Tarım 500'e yakın büyükbaş hayvan ve günde 5 tona yakın süt üretimi ile faaliyetlerine devam ediyor. Şirketin hedefi, günümüzdeki en iyi olanaklarla donatılan çiftlikte verimi artırıp damızlık kapasitesini doldurarak çiğ süt üretimine devam etmek ve aynı zamanda kendi erkek buzağılarını besleyip büyüterek ülkemizin et üretimine katkıda bulunmak.

Reha Şekerleme

REHA Şekerlemenin öyküsü ilginç... Kayseri'de toptan gıda işleri yapan Recep Haymanalı tarafından istenmeye istenmeye kurulan bir tesis. İsmi de Recep'in "RE"sinden, Haymanalı'nın "HA"sından alır. "İstenmeye istenmeye" sözünü şunun için ettim: 1970'li yılların başında baba Recep Haymanalı, ülke çapında büyük üne sahip TARİŞ'in Kayseri Bölge bayisi. Bir paket margarinin, bir teneke yağın bulunmadığı, karaborsa satıldığı yıllar... O yıllarda, Haymanalı aynı zamanda siyasetle de uğraşır. Adalet Partisi'nin de Kayseri Belediye Meclis Üyesi. Bilahare kendisi TARİŞ'in merkezi İzmir'e yerleşir. Buradan idare etmeye başlar, Şirketi...

Bir paket margarinin bulunmadığı o yıllarda, diğer toptancılar Haymanalı'nın bayiliğinden oldukça şikayetçi. Elllerinden alınması için de sürekli politik girişimde bulunurlar. Kayseri Gıda A.Ş.'yi kurarlar. Başlarında da o dönem Kayseri'de, Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) önde gelen isimlerinden Kamil Kantarcı bulunmakta. TARİŞ de Ticaret Bakanlığına bağlı. Bakan da MHP'li Agah Oktay Güner (1977-1978). Kayseri Gıda da Kayseri bayisi olur. Bu esnada Haymanalı, Anatamir karşısında bulunan Orta Sanayinin "indirici trafo" tarafında bir depo da yaptırır.

Oğul Mehmet de, toptan satışların yanında “kağıtlı şeker” yapmak için bir fabrika kurmayı düşünür. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi girişinde bulunan REHA Şekerlemeyi, kurmak için girişimine geçer. Yanılmıyorsa REHA, OSB’nin kurulan ilk tesisi. HEMA, daha önce kurulmuştu ama ortada OSB henüz yoktu.

Baba Haymanalı, buna karşı çıkar ayrıca, aynı sektörde üretim yapan “Ülker Grubu” patronu da uyarır, bu tür bir tesis kurmamaları için. Bir de bu sektörde, büyük ölçekli “Kent” var. Sonuçta, Mehmet’in ısrarlı tutumu karşısında fabrika kurulur. İşler kötü gitmeye başlar. Kardeşi Hacı, hisselerini alır, Antalya’ya yerleşir. Otel işlerine girer. Baba da İzmir’de kalmaya devam eder.

Sıkıntı sonucunda TARIŞ Bayiliğini devretmek zorunda kalırlar. Devralan da bugün BEĞENDİK mağazalarının sahibi Mehmet Beğendik’in ailesi... Onlar da toptan gıda işi yapar, Şekerciler Çarşısı’nda. Aile özellikle baba Hacı Nuri ağa o yıllarda CHP’li bilinir. MHP’nin ortak olduğu “Milliyetçi Cephe” Hükümeti düşer, AP’den ayrılan on bir milletvekilinin desteği ile Bülent Ecevit, 5 Ocak 1978’de Hükümeti kurar. Ticaret Bakanı da Teoman Köprülüler. TARIŞ Bayiliği Beğendiklere geçince Bakanlık, Kayseri ve Afyon dışında bir bayilik almaları şartı ile, Kayseri Gıdanın bayiliğini iptal eder. Fakat Şirket günümüzde de faaliyetini sürdürür.

1980’lerin ortalarına gelindiğinde, REHA Şekerlemede işler iyice kötüye gitmeye başlar. Baba ölür... Bu esna da Mehmet Haymanalı, “resmi zevata” yakın olabilmek umudu ile, Kayserispor’a da Başkan olur ama nafiye. Elindekini avucundakini de burada tüketir. Sonunda, borçlu olduğu İş Bankası, icra yolu ile REHA’yı satar. İcradan da OYLUM’un da sahibi olan Yılmaz Büyüknalbant alır. Büyüknalbant, başarılı bir biçimde REHA’yı günümüze kadar taşıdı, yeni ilaveler yaparak...

Mehmet de ceketini alır çıkar, fabrikadan... Kayseri’yi terk eder. Gurbet ellere düşer. Yedikleri, içtikleri, akşamdan sabaha kadar “alem” yaptıkları yoktu artık etrafında... “Havalı günler”, geri gelmezdi artık. Fakrı zaruret içerisinde, eski arkadaşlarının yardımı ile geçinmeye çalışır, “aç bi ilaç”. Tabii, onlarınki de bir yere kadar. Bir ara, bezdiklerinden olsa gerek, “Haymanalı arayacak!”, diye köşe bucak kaçır olurlar...

Otogarları mesken tutar... Sonunda ölüm haberi gelir Adana’dan. Kanseri tedavisi gördüğü, Çukurova Üniversitesi hastanesinde hayata veda eder, 61 yaşında, 2 Ağustos 2010 tarihinde. Kısaca; bir fabrikanın, tanınmış, ekmeği yenen, hatır naz, yerli bir ailenin bir ferdinin, acıklı hikayesini verdim. Hikayenin tamamını dinlemek isteyen, Muhtar Suat Çavuş’a (Kösehaliloğlu) başvurabilir. Tam bir film senaryosu olabilecek nitelikte.

Tatsun/Oylum

1960'ların sonuna doğru (1969), Çifttekümbetler'de, fabrikasyon bisküvi ve şekerleme imalatı yapan Tatsun Bisküvi ve Şekerleme A.Ş. kuruldu. Çok ortaklı kuruluşun kurucuları arasında Büyüknalbant, Kaşıkçı, Çarşıbaşı, Samancı gibi aileleri, Derviş Akın, Zavzacı Hafız Yüzüak (Akyüz) gibi girişimcileri görmekteyiz. Kuruluş aşamasında Ahmet Kaşıkçı Genel Müdürlük yaptı. 1969'da Oylum markası ile fabrikasyon bisküvi üretimine başladı.

1969-1985 Şirket, anonim ortaklık yapısıyla üretimine devam etti ve iç piyasada güçlendi. Oylum markası ile fabrikasyon bisküvi üretimine başlandı (1969). Güçlü satış ağı sayesinde 20'ye yakın ülkeye ihracat yapmaya başladı (1989-2002). Şirket, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'ndeki 16 000 m²'lik modern tesisine kavuştu ve üretim hatlarını modernize etti (2002).

Bir ara Derviş Akın tarafından yönetildi. Daha sonra şirketin "hakim hissesi" Büyüknalbant ailesinin hakimiyetine geçti. Dolayısıyla bu aile tarafından anılır oldu. 1989 REHA Şekerleme'yi bünyesine kattı. Reha Şekerleme'nin kurucusu, toptan bakkaliye işleri ile uğraşan merhum Recep Haymanalı idi. Şimdi üretimine, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde devam etmekte.

Hisar Şekerleme

Hisar Şekerleme, Hacı Muhittin Nalbantoğlu tarafından 1940 yılında Kayseri'de kuruldu. İlk olarak helvacılık ile iş hayatına atılan Nalbantoğlu daha sonra lokum ve şekerleme imalatını da bünyesine katarak gıda sektöründe hızla ilerledi. Babadan oğula geçen firma, Mustafa Nalbantoğlu, Kayseri'de, bu sektörde birçok yeniliği kazandırdı, ilk olarak şekerleme üretimini teknoloji ile buluşturdu. Çikolata üretimini de bünyesine katan Hisar Şekerleme Muhittin ve Ayhan NALBANTOĞLU kardeşlerin yönetiminde faaliyetini sürdürmekte.

Hisar Çikolata Şekerleme, Kayseri'de 10 bin m² kurulu entegre tesisleri ve çalışanları ile hijyenik ortamda büyük bir titizlikle ürettiği çikolata ve şekerleme çeşitleri ile sektöründe önemli bir işletme haline geldi.

Bayrak Gıda

Bir aile şirketi olma özelliği taşıyan firmanın, Yönetim kurulu Başkanlığı görevini Osman Bayrak yürütmekte. Firma, bir dönem Kayseri Milletvekilliği yapan Şaban Bayrak ile anılır. Sektöre 1954 yılında baharat grubu ürünlerle giriş yapan Bayrak Gıda San. ve Tic. A.Ş., KENT markası ile 1981 yılında Organize Sanayi Bölgesinde 10 bin 500 m² lik alanda üretime geçti.

KENT markası ile ürün portföyünü, geliştirdi, 2001 yılından itibaren pasta yardımcı malzemeleri grubunda; 2003 yılında ise aromalı toz içecek grubunda sektörün önemli bir ismi haline geldi. Üretim kapasitesi 15 bin ton/yıl olan İşletme, 260 ürüne sahip.

Ayrıca Bayrak Gıda, ulusal ve uluslararası fonlar kullanarak yürüttüğü projelerle, Ar-Ge çalışmaları kapsamında yeni ürün denemeleri de yapmakta. Bu bağlamda üniversite-sanayi iş birliği çalışmaları noktasında etsiz çiğ köfte üretimi için 6 aylık Ar-Ge çalışması neticesinde “Etsiz Çiğköfte” ile de bugün ki beğenilen tat ve eşsiz lezzetiyle üretime geçilmesine karar verilmiş.

Özden Gıda

Bunlardan Özden Gıda’nın hikayesi de ilginç. Çok ortaklı şirketlerin akıbeti bunda da gözüktü. 1977 yılında, dönemin önde gelen girişimcilerinden Lütfü Özden’in baş çekmesiyle kuruldu. Bünyanlılarla birlikte ortaklarının arasında halıcı merhum Safa Hasoğlu, Mustafa Nevzat Özhamurkar ve Osman Çalık’ı görüyoruz. Osman Çalık, belediye başkanlarından Mehmet Çalık’ın yeğeni olur. Kurulacak olan, yem, balıkçılık, hayvancılık vs. üzerine üretim yapacak entegre bir tesis. Bünyan’da 1,5 milyon metre-karelik bir alana oturacak.

Çalık’ın, Bodrum’da bana anlattığına göre, arsa da sermaye katılım karşılığında yöre sakinlerince verilmiş. Osman Bey’de 2 milyon liralık hisse girmiş. İstanbul’da ikameti nedeniyle de, İstanbul ve civarı dağıtım işi sözü verilmiş. Şirket’in sermayesi de 26 milyon lira. Konya’ya makine siparişleri verilmiş. Yatırım aşamasına geçilmiş. Bu aşamada Özhamurkar ve Hasoğlu hisselerini devretmişler. Lütfü Özden şirketin sahibi olmuş. Çalık’ın 2 milyon liralık hissesi de elinde kalmış. Görüşmemiz de; “Yediğim kazığın anısına hatıra olarak saklıyorum. İsteyen varsa hemen veririm!”, demişti. Tabii, sanırım şuanda böyle bir şirket yok. Arazide bir ara alabalık üretildiğini, bu nedenle de bir lokanta açıldığını biliyoruz.

Çarşıbaşı

1946'dan beri sektörün önde gelen isimlerinden. Ahmet Zeki Çarşıbaşı tarafından kuruldu. Çarşıbaşı Süt Mamulleri ve Şekerleme San. Tic. Ltd. Şti. adı altında, bugün, üçüncü kuşak tarafından yönetiliyor. Mimarsinan OSB'de tesisleri; Şehir merkezinde satış noktaları var. Firma, gıda ve süt ürünleri alanında yatırımlarını yapmaya devam etmekte; şekerleme, çikolata, tulum peyniri, tere yağ, kaşar, beyaz peynir ve yöresel peynir çeşitleri ile ürün gamını her geçen gün artırmaktadır.

Özpak Gıda

1994 yılında gıda sektöründe Pakmaya markalı ürünlerin ekmekçilik ve tüketici pazarına dağıtımını amacıyla Özhamurkar ailesi tarafından kuruldu. Oğul Şaban Özhamurkar tarafından yönetilmekte. Baba Mustafa Nevzat Özhamurkar uzun yıllar Kayseri Ticaret Odası Başkanlığı da yaptı. Müteşebbis bir isim.

Özpak Gıda San. Tic. A.Ş. 1996 yılında Pak Gıda'nın ürettiği endüstriyel ve tüketici ürünlerini Kayseri civarındaki illere de pazarlamaya başladı. 1999 yılında Ankara da şube açarak hem başkent pazarında pazarlama faaliyetlerini başlattı hem de Pakmaya markalı ürünleri tüm Türkiye geneline pazarlamaya; ayrıca Kayseri'de de beyaz et ürünleri dağıtımına başladı. 2002 yılında Pak Gıda'nın kurumaya ve ekmekçilik ürünlerinde kendi pazarlama kadrosuyla Türkiye dağıtımını üstlendi.

2004 yılında Pak Gıda'nın ekmekçilik ürünlerinin üretimini bırakmasıyla Kayseri'de 6 bin 600 m²'lik arazisinde kendi tesisini kurdu ve üretime başladı. Şu anda Özpak Gıda tüm Türkiye'de kuru maya ürününün pazarlamasını yapmakla birlikte kendi üretimi olan ekmekçilik ürünlerini de pazarlamakta.

TATKAT markalı baharat, pasta ve tatlı yardımcı malzemeleriyle (kabartma tozu, şekerli vanilya, pirinç unu, pudra şekeri, mısır ve buğday nişastası gibi) tüketici pazarına hizmet vermeye başladı. Ayrıca; aileye ait, günde 250 bin adet yumurta üreten tavuk çiftliği var. Buradan, doğrudan satış söz konusu olmayıp, bazı marketlere "fason" üretim yapılmakta.

Özpak Gıda, yumurta sektöründe de önemli bir isim. Kayseri çıkışında Boğazlıyan/Yozgat sınırları içerisinde üretim tesisleri var. Ürünlerini, genellikle marketlere vermekteler.

Fabrikalar Doğuran Fabrika, HES Kablo

HES, Hacılar Elektrik Sanayi'nin kısaltılmışı. Genellikle "HES" diye anılır. Bir anlamda HES KABLO Kayseri'de, çok sayıda, önemli şirketin kurulmasına öncülük eden önemli bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır.

1974 yılında Hacılar/Kayseri İlçesine mensup bir grup girişimci, çok ortaklı, HES KABLO'yu kurdu. Bu tesis, döneminin çok önemli yatırımlarından birisi. Kayseri sanayi tarihinin önemli kilometre taşlarından. Tesiste, 154 kV'a kadar kuvvetli akım, zayıf akım kablusunun yanı sıra, elektroliz yolu ile elektrolitik som bakır tel, emaye bobin teli; daha sonraları Fiber Optik kablo; 2004'ten itibaren de alüminyum ve çelik alüminyum iletken üretilmeye başladı.

HES KABLO'ya, önceleri dışarıdan ortak almadılar. Bölgecilik yaptılar. "Hacılarlıların tasarruflarının" devasa yatırımlara yetmeyeceğini anladılar. Zaman içerisinde, "Hacılarlılar" dışındakileri de ortak aldılar. Başlangıçta 832 Hacılarlının ortaklığı ile başlayan HES Kablo daha sonra 8 ailenin, 1999'dan sonra ağırlıklı olarak 2 ailenin kontrolüne geçti. Bugün, Boydak Holding'e ait bir kuruluş olan HES Kablo, hakim ortak Boydak ailesinin bazı fertlerinin, "Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ) yardım ve yataklık yapma" eyleminden mahkum olması sonucunda, önce "kayyuma" teslim edilen tesis, mahkeme kararı ile "müsadere edilerek", Holdinge bağlı diğerleri gibi Hazine'nin malı oldu.

Bir Hacılarlı olan Kurtuluş Cengiz'in "Yav İşte Fabrikalaşsak" isimli doktora tezinde, önemli bir girişimci kuşağa sahip Hacılar/Kayseri, Hacılarlılar ve bunların sahip oldukları ticari işletmeleri konu etmekte. Hem Kayseri'de ve hem de ülke genelinde kurulan "çok ortaklı" şirketlerin akıbeti ile ilgili ilginç bilgiler vermekte. Mutlaka okunması gereken bir çalışma. Bir de bir vesile ile sohbet etme fırsatı bulduğum Avukat Ömer Baktır'ın da çok ilginç, ilginç olduğu kadar da düşündürücü tespit ve yorumları var. Zaten, anılan eserde de önemli bir bölümünü anlatmış, Cengiz'e... Aslında, HES Kablo ve gruba bağlı şirketlerin ortaklık hikayesi, ülkemizde çok yaşanan, "el değiştirme hikayelerinden" sadece birisi.

Daha sonra ki yıllarda ortaklar, makine üretimi yapan HES MAKİNE'yi (1990), fiber optik kablo üreten HES FİBEL'i (1990) ve nihayet sıvı ve toz deterjan üreten HES KİMYA'yı (1992), ağırlıklı olarak elektrik kablosu (220 kV'a kadar), çelik halat; alüminyum ve çelik alüminyum iletken üreten HAS ÇELİK'i (1989) kurdular. İlk dönem HES Grubun lokomotifliğini her ikisi de elektrik mühendisi merhum Mustafa Derin, merhum Sadettin Erkan ve özellikle o yıllarda Avrupa'da "hukuk doktorası" yapan avukat Ömer Baktır yaptı. Bunlara, Özbekler, Kılıçlar, Boydaklar, Gürdoğanlar, Rasim Çetinkaya vs. destek oldu. Daha sonra, bu tesisler ve ticari işletmeler ortaklar arasında paylaşıldı. HES

Kablo, Boydaklar'da kaldı. Başlangıçtaki, sekiz yüzü aşkın ortağın, az ya da çok katkıları, biranda buhar oldu gitti.

Hep şunu sordum ve yanıt aradım: Bu tür ortaklıklarda, hissedarlar, ileride zorunlu olarak yapılacak sermaye artırımlarına yani "tezyidi sermayeye" katkı verebilirler mi? Sanırım, sıkıntıda burada başlıyor. Bunlar; sermaye artırımına yanıt veremeyince, doğal olarak, hisse payları da küçülüyor; giderek sıfıra yaklaşıyor. Tabii, bu küçük hisseler, başlangıçta, can suyu oluyor, çarkın ilk muharriki oluyor. Bu değerlendirmenin, "menkul kıymet borsaları" üzerinden yapılmayan tüm iştirakler için geçerli olduğunu belirtmek isterim. O yıllarda, ülkemizde sermaye piyasası (İMKB sonra BİST) oluşmadığından, bu görevi "çantacılar" üstlenmişti. Tabii, bu deneyim çok acı oldu, küçük "tasarruf sahipleri" için.

HES Kablo, her yıl, "İSO İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" arasında ve hem de ön sıralarda yer alır. Nitekim; 2016 yılında 80. ; 2017 yılında 82. Sıraya girdi. Bugün, 78,1 milyon dolarlık ihracat yapan, 1 048 kişilik istihdam sağlayan bir kuruluş.

Bir Anı

Bir gün, bacanağım merhum Kemal Timuçin anlatmıştı... Beton santrallerinin adının yeni yeni duyulmaya başladığında merhum Sakıp Sabancı ile bir sohbetlerinde; "Kemal Ağa, sen, nakliye, hafriyat, toprak vs. işlerinden anlarsın. Bunları da yapıyorsun... Gel, seninle Avrupa'dakiler gibi beton santralleri kuralım!", teklifinde bulunmuş.

Timuçin, teşekkür etmiş ve şu karşılığı vermiş: "Bak Ağa!", demiş ve devam etmiş: "Şirketi kurarız... İşler iyi gitmeye başlar... Bu sefer ilave betonyer vs. alma ihtiyacı doğar. Mesela, yüz tane... Onun için de sermaye artırımına gidilir. Bu artışı da karşılamam mümkün değil. Bu durumda şapkamı, ceketimi alır, kapı dışarı olurum. O nedenle ben yokum böyle bir işte!", der.

Has Çelik

Has Çelik ve Halat San.Tic. A.Ş. 1989 yılında, telefon kablosu üretiminde kullanılan askı teli üretmek amacıyla kuruldu. Önceleri HES grubuna bağlı idi. Ortaklar arasında yapılan paylaşıma sonucunda HAS Çelik, Halit Özkaya'nın başında bulunan ortaklara geçti. Kısa bir zamanda ürün gamı çeşitlendirilerek çelik halat ve yatakçı teli üretimine başlandı. Bu ürünlere ilave olarak da 1992 yılında ilave olarak alüminyum iletken üretimine başlandı. 2003 yılından beri, AAC, ACSR Alüminyum iletkenlere ilave olarak 0,6-1 kV izoleli alüminyum kablo üretimi yapılmakta.

Has Çelik ve Halat, 2017 yılı “İkinci 500 Büyük Sanayi” arasında 311. Sırada yer aldı. 2016’da ise bu sıra 414 idi. bu gruba bağlı Hasçelik Kablo ise, “Birinci 500 Büyük” içerisinde 2016 yılında 183. sırada; 2017’de ise 163. sırada yer aldı.

Grubun iki kardeş kuruluşundan da söz edelim. Birincisi Metal Matris, İkincisi Coreal Alüminyum. 2004 Haziran ayında Metal Matris, Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde üretime geçti. Firmanın yıllık üretimi, iki fabrikada 100 bin ton/yıl çelik işleme kapasitesine sahip olup yatırımların tamamı gerçekleştirdi. Metal Matris, 2017 yılı “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 318. sırada yer aldı. 2016’da bu sıra 333’tü.

2005 yılı Nisan ayında imalata başlayan Coreal Alüminyum ile Has Çelik gurubu 6000 serisi alüminyum alaşım dökümüne de başladı. Bu yeni tesisle birlikte Türkiye ilk 6000 Serisi Alüminyum alaşım sürekli döküm tesisi Alaşımaları tesisine kavuştu. Coreal Alüminyum 2017 yılı “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 238. sırada yer aldı. 2016’da ise 162. sıradaydı.

Boydak Holding

1957 yılında, Kayseri’de, ufak bir atölyede, temelleri atılan, Türkiye sınırlarını aşarak dünyaya uzanan Boydak Holding, bugün mobilyadan, tekstile, kimyadan pazarlamaya, demir-çelikten lojistiğe, enerjiden bilişime kadar birçok alandaki faaliyetlerini sektör lideri olarak sürdürüyor. Tesislerin tamamına yakını HES Kablo’nun kurucu ortaklarından Boydak ailesi tarafından kuruldu. Bugün ise, ailenin bir kısmı, “FETÖ terör örgütüne” yardım ve yataklık yapmak suçundan mahkum olunca, önce Holding’e kayyum atandı, sonra mahkeme kararına istinaden Holding’in tüm varlıkları “müsadere” edilerek, Maliye Hazinesi’ne devrolundu. Bundan, daha önce de söz etmiştim.

Boydak Holding’in yarım asırlık serüveni kısaca şöyle. Bilgiler Holding’in internet sitesinden alınmıştır (2018):

- 1957, Boydak kardeşler Kayseri’de, küçük bir atölyede, İstikbal’in temellerini attı.
- 1991, Anadolu Dörtler Mobilya ve Mağazacılık kuruldu.
- 1974, HES Kablo A.Ş. kuruldu. Boydaklar, kurucu ortaklar arasında.
- 1992, Merkez Çelik A.Ş. ‘nin kurulması ile üretim faaliyetleri Kayseri Organize Sanayi Bölgesine taşındı.
- 1995, İstanbul’daki ilk şirket olan BOYPAŞ Dayanıklılık Tüketim Malları Pazarlama A.Ş. faaliyete geçti.

- 1996, BOYTAŞ A.Ş.'nin kurulması ile panel mobilya üretimine başlandı. BELLONA markası tüketicilerle buluştu.

- 1997, BELLONA markasının Marmara Bölgesindeki faaliyetleri BEPAŞ A.Ş çatısı altında toplandı. İSPAŞ Dayanıklı Tüketim Malları Pazarlama A.Ş. kuruldu.

- 1998, Boydak Holding, Anadolu Finans Kurumu ile bankacılık sektörüne girdi.

- 1999, Doğa Dayanıklı Tüketim Malları Pazarlama A.Ş. kuruldu.

- 2000, Yatak kumaşı alanında üretim yapan Boyteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. kuruldu.

- 2002, Türkiye'nin en büyük sünger üretim tesisi FORM Sünger faaliyete başladı. Boydak Holding'in mobilya alanındaki dış ticaret faaliyetleri Boydak Dış Ticaret A.Ş. çatısı altında birleşti. Sunset International Trade LLC, New Jersey ABD'de faaliyete geçti. Orpaş Dayanıklı Tüketim Malları Pazarlama A.Ş. kuruldu.

-2003, BOYTEKS A.Ş.'nin döşemeli kumaş üretim tesisi Bursa'da; İstikbal Regina Markası ile mutfak ve banyo mobilyası üretimine başladı. Adakar Dayanıklı Tüketim Malları Pazarlama A.Ş. kuruldu.

-2005, Türkiye Finans Katılım Bankası, Family Finans ve Anadolu Finans kurumlarının birleşmesi ile kuruldu.

-2007, Mobilya sektöründe satış sonrası servis hizmeti veren ve alanında ilk kuruluş olma özelliği taşıyan BOYSER Servis Hizmetleri Sanayi ve Tic. A.Ş. faaliyete başladı. Adapazarı tesislerinde İstikbal Markası ile mobilya üretimine başlandı.

-2009, Boydak Enerji'nin kurulması ile enerji sektöründe ilk adım atıldı. Boydak Havacılık Taşımacılık Ticaret A.Ş. kuruldu. Erciyes Çelik Halat Tel Sanayi ve Tic. A.Ş. HES Kablo iştiraki olarak Boydak Holding'e katıldı.

-2010, Boydak Enerji'nin yenilebilir enerji yatırımları Nisan A.Ş. ve Muradiye A.Ş. 'ye iştirak edilmesi ile başladı.

-2011, Mobilya üretimi alanındaki ilk yurt dışı yatırımlar Rusya ve Ukrayna'da yapıldı. Rüzgar enerjisi üretim şirketi Bora Enerji, Boydak Enerji bünyesine katıldı.

-2012, Güneş enerjisi alanında faaliyet gösterecek Gün A.Ş. kuruldu. BOYTEKS Halı Fabrikası kuruldu. Yurtdışı iştiraki olan MOSAİC Mobilya Şirketi kuruldu.

-2013, Boydak Enerji'nin Nisan Enerji'deki iştirak oranı, yeni satın alma ile %50'den %100'e çıkartılarak Nisan Enerji Boydak Enerji ile birleşti.

-2014, Fırtına Elektrik Üretim A.Ş. Boydak Enerji bünyesine katıldı.

Holding, 11 bin’i aşkın çalışanı ve yurt geneline yayılmış 2 bin bayisi ve yatırımlarıyla bölgesel ve sürdürülebilir kalkınma politikasıyla önemli bir işlev üstlenmekte. Yurtdışında açtığı 250’ye yakın bayisi ile uluslararası platformda Türkiye’yi temsil ediyor. Bugün aralarında Yunanistan, Bulgaristan, Rusya, Mısır, Almanya, İspanya, İtalya ve ABD’nin de bulunduğu 110 ülkeye ihracat yapabilmektedir.

İstanbul Sanayi Odası tarafından açıklanan Türkiye’nin “500 Büyük Sanayi” Kuruluşu listesinde 7 şirketi (2017) ile yer alıyor. Bunlar sırasıyla; HES Kablo, BOYTAŞ Mobilya, Merkez Çelik, İstikbal Mobilya, BOYTEKS, BOYÇELİK ve Form Sünger. Yine aynı grubun 2017’de, “İkinci 500”e giren firması Mondi Yatak-Yorgan.

Boyhes

Boydak Holding’i, son yıllarda, Kayseri dışında, enerji yatırımlarına da yönlendiğini görmekteyiz. Kayseri Serbest Bölgesinde faaliyet gösteren Boyhes, “bakır data” kablolama ürünleri imalatı yapmakta. 2 Nisan 2013 tarihinde kuruldu. Network kablolama sistemleri üretimi de yapılmakta. Data iletişimindeki tüm ürünleri imal edebilmekte.

Mio

Sonra kapanan, MİO ismi ile sıvı ve toz deterjan üreten firma, HES grubu eski ortaklarından Büyükmıhçı Ailesine aitti. Bu gün (2014/Ekim), fabrika toptan gıda işi yapan Kaypa Gıda, Özdörtler gıda, Özdamarlar gıda ve Has gıda ortaklığı tarafından satın alındı ve yeniden üretime geçti. Aynı şahıslar, “HES Kimya” ürünlerinin isim hakkını satın aldılar. HES Kimya ise, kapandı. Mal varlıkları, ipotekli. Büyükmıhçı Ailesinin, HES Grubu’na sonradan girdiğini de belirtmek isterim.

Elbak/Mega Metal

HES Grubu’ndan ayrılan Kılıçlar (Şükrü, İbrahim, Mehmet) ve Mutlular (İbrahim) ile az sayıda çalışanının ortaklığı ile kurulan; elektrolitik bakır tel üreten ELBAK (1989) ya da devredildikten sonraki ismi ile MEGA metal, şehrimizin ve ülkemizin önemli ve nitelikli yatırımlarından. Türkiye’nin önde gelen, Yüksek Kalitede, Oksijensiz (OF) Elektrolitik Bakır Mamulleri üreticilerindendir.

Ürünlerinin arasında kalaylı/kalaysız filmaşın (d=8 mm), mono (som) tel, çok telli bükülü teller vs. sayılabilir. Fabrikası Kayseri’de bulunan şirketin, İstanbul’da bir ofisi bulunmaktadır. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde, 12 bin m² kapalı alana sahip fabrikası ile modern tesisi, nihai ürünlerinin kalitesiyle kısa zamanda yurtiçinde ve yurtdışında haklı bir isim edildi.

Önceleri “İSO İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” arasında yer almaya başladı şimdi ise, “İSO Birinci 500” arasında yer almaya başladı. 2017 yılı “Birinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 210.; 2016’da 285. sırada yer aldı.

Mega Metal ürünleri, elektrik, elektronik, iletişim, güneş ve yenilenebilir enerji, ev aletleri, savunma ve otomotiv endüstrisinde kullanılmakta. Yüksek kalitede elektrolitik bakır tel üretiminin yanı sıra, stratejik noktalara yaptığı önemli yatırımlar ile, ürünlerinin % 40 sini iç piyasaya % 60 sini de A.B.D. den Çin’e kadar geniş bir yelpazeye ihracat yapan bir şirket halinde gelmiştir.

Gençsoy

Firma’nın temeli, 1974 yılında merhum Şükrü Gençsoy tarafından atıldı. “Elektrikçi Şükrü ağa” olarak da tanınır. Bobinaj, anahtar teslimi fabrika elektrik tesisatı taahhüt ve proje işleri, elektrik malzemeleri satışı, ilk faaliyet alanı oldu. Firma, elektrik malzemeleri üretimine girdi; 1980 yılında kauçuk fiş ve priz imalatına başladı.

Önceleri küçük bir atölyede, birkaç küçük makine ile başlayan kauçuk fiş ve priz imalatı, giderek büyüdü, ürün çeşidi arttı, kapasite artışına gidildi, makine parkı her geçen gün çoğaldı. Şu anda; Kayseri Orta Sanayi bölgesinde bulunan kendi tesislerinde, 800 m²’lik bir kapalı alanda üretimi sürdürmek.

Firma, sadece fiş-priz konusunda değil, fason metal plastik ve kauçuk kalıpları imalatı, metal eşya sektörü ve mobilya sektörü kablo sektörü otomotiv sektörü medikal sektörü gibi diğer alanlarda da faaliyetini sürdürmekte. 1997 yılında kurduğu kalıp hane de, kendi kalıplarının yanı sıra, uzman ekiple, diğer sanayi kuruluşlarının kalıp taleplerini de karşılamak. Metal, plastik ve kauçuk ürün kalıplarının tasarımı ve yapımı, gerçekleştirilmektedir.

İsisan

1968 yılında üretime başladı. Şu an 38 bin m² alanda üretim devam etmekte. Basınçlı kap ve kazan üretim sektörünün önemli kuruluşlarından biri İSİSAN A.Ş, Erbosan, Atlantik Halı (1987), Değirmencilik Un ve Yem Sanayi'nden oluşan, bünyesinde 1500' e yakın personel ve işçi çalıştıran bir grubun üyesi.

Makine Y. Müh İbrahim Özbıyık, Mak. Müh. Merhum Ömer Lütfü Gökmar tarafından, 1968 yılında kalorifer kazanı üretilmesiyle işe başlayan İSİSAN A.Ş ürün yelpazesini hızla genişleterek bir ısı merkezinin tüm ihtiyaçlarını karşılayarak montajını yapabilecek bir konuma geldi. 80'li yıllarda girdiği basınçlı kaplar sektöründe, özellikle LPG-LNG depolama ve taşıma tankları imalatında önde gelen firmalar arasında yer almakta.

Erbosan

1970'li yıllarda, ağırlıklı sıhhi tesisat malzemesi satan, çeşitli meslek gruplarından, bürokratlardan oluşan yüz on bir Kayserili girişimci bir araya geldi ve "Erciyas Boru Sanayi" ERBOSAN'ı kurdu (Tescil Tarihi, 26.03.1974). Kuruluş yıllarında, ortaklar arasındaki "çekişmeler" nedeniyle sıkıntılı günler yaşadı. Sık sık yönetim değişti. O sıkıntılı yılları atlattı, uzun yıllardır, istikrarlı bir biçimde yönetiliyor.

2 milyon 800 bin lira sermaye ile kuruldu. Kayıtlı sermayesi 20 milyon lira (22.03.1990). Şuanda sermayesi 5 milyon 220 bin lira (Eski para ile 5,2 trilyon) olup, yüzde 5 ve fazlası hissedar sayısı altı olup bunların toplam payı yüzde 35 civarında. Kurucu ortakları arasında; İbrahim Özbıyık, Gültekin Gürkan, İsmail Kevseroğlu, Mehmet Altunbağ, Mehmet Tahtasakal, Yalçın Besceli, Nafiz Karamanlargil, İbrahim Yardımcı, Şükrü Şişekoğlu, Enver Kırker, Mehmet İndap, Sahar Köse, Mehmet İşlertaş, İsmail Kevseroğlu, Hacı Ali Soyışık, Zeki Özger, Abdullah Zümrüter, Akgün Ayata, Şadan Akaydın, Burhanettin Kibar, Nuh Naci Gavremoğlu, Süleyman Sırrı Yücel, Ahmet Tahtasakal, Kemal Hasbahçeci, Şükrü Elmaağaçlı, Kemal Başkal, Ö. Lütfü Gökmar, Ahmet Metin Özbilgin vd.

İlk Yönetim Kurulu Başkanı Şükrü Başyazıcıoğlu, şu anda Mahmut Özbıyık... İlk Genel Müdür Mak.Y. Müh. İbrahim Yardımcı. Şimdi ise Şaban Altunbağ... Yardımcı uzun yıllar Genel Müdürlük görevini yürüttü. Aynı zamanda, o yıllarda Kayseri'de kurulan bazı tesislerde görev aldı. Yardımcının, Kayseri sanayisinde emeği oldukça fazla. Erbosan'ın kuruluşunda ve gelişiminde Makine Y. Mühendisi İbrahim Özbıyık'ın ön plana çıktığını görmekteyiz. Özbıyık, "dengeli ve saygın kişiliği"; mütevazı hayatı ile daima itibar görmüş bir müteşebbis. İSİSAN'ın da kurucu ortağı. 1983-1987 döneminde, Kayseri'de, kurucusu olduğu Ana Vatan Partisi'nden Kayseri Milletvekilliği de yaptı.

Listeye girip kesin seçilebileceği bir noktada; “bu iş bana göre değil!”, diyerek, bir sonraki seçimlerinde, seçilmesi kesin iken, tekrar aday olmayan nadir kişilerdendir. Rahmetli Turgut Özal, ABD’ye kalp ameliyatı için gittiğinde, yanında götürdüğü, aile dışından tek kişiydi Özbıyık. Bir rivayete göre Özal, “ıkna” için götürmüştü. Böyle bir fırsatı kaç kişi tepebilir acaba?

Tabii, “çok ortaklı şirketlerde” bir sıkıntı var. O da şu: kuruluş sermayesi, hiçbir zaman “tesis” ve “işletmeye” yetmiyor. Belirli zamanlarda “sermaye artırımına” gitmek gerekiyor. Bu sfer de, “ruçhan hakkını”, çeşitli nedenlerle kullanamayan ortakların hisseleri oransal olarak azalıyor. Nitekim; Erbosan’da 2 milyon 800 bin ile başlayan sermaye, artırımlar sonunda, o günün parasıyla 276 milyon liraya kadar çıkmıştı.

Erbosan şimdi, ortakların ikinci kuşak temsilcileri tarafından yönetilmektedir. Dikişli siyah ve galvanizli boru üretmek üzere kurulan bu tesis ilk aşamada dikişli siyah çelik boru ve profil üretti. Daha sonra galvaniz ünitesini kurarak galvanizli mamuller üretmeye başladı. Doğal gazın yaygın kullanımı üzerine bugün, doğal gaz boruları da üretilmektedir. Erbosan’ı, 2017 yılında “Birinci 500 Büyük Sanayi” içerisinde 392.; 2016’da 425. sırada görmekteyiz.

Erbosan; Boru Sanayi dikişli, çelik, galvanizli ve siyah, su ve gaz boruları (3/8”-8” arası ebatlarda); kare ve dikdörtgen kutu profiller (10x10 mm-200x200 mm arası ebatlarda); sanayi boruları (Ø13mm-Ø219,1mm); alçak basınç kazan ve buhar boruları üretmektedir. Yıldan yıla ERBOSAN iç pazar payını ve ihracat yaptığı ülke sayısını artırırken, üretim miktarını ve kapasitesini de yükseltmektedir. Üretiminin %50’den fazlasını Avrupa, Amerika, Ortadoğu ve Afrika’ya ihraç etmektedir.

Makine Halısı

Bir dönemin gözde yatırım sektörü. 1970’lerin başında yoğun bir biçimde makine halısı üreten tesislerin kurulduğuna tanık olmaktadır. Eşzamanlı kurulan ve çok ortaklı olan Atlas Halı, Saray Halı, Atlantik Halı, Önem Halı, Serbest Halı gibi firmalar bu yılların ilkleri olarak karşımıza çıkmakta. Fakat bunların çoğu kapandı. Makine halısı üreten fabrikaların kuruluşunda Makine Mühendisi Bekir Okçu, Lütfü Özden, Fahrettin Arar, Rasim Çetinkaya, Hayri Kayaman, Necdet Öncel, Mustafa Susal, Rüştü Karakaya, Kurmel Ailesi gibi isimlerin öncülük ettiğini zikredebiliriz. Bir dönemin çok ünlü kuruluşu Atlas Halı kapandı, isim hakkı satıldı.

Mustafa Susal

Söz Atlas Halı’dan açılmışken, büyük kurucu ortak Mustafa Susal’dan söz etmek isterim. Burada isim önemli değil Ahmet ya da Mehmet de olabilirdi. Önemli olan olay. Mustafa Susal rahmetli pederin yakın arkadaşı ve Eski Sanayi’de dükkan komşusu idi. Firmanın ismi “Susal Makine”. 1946’da kurulmuş. Vergi numarası da “GA:90”. O zaman ki adı; “Doğu Tecimevi (ticarethane)”. Kum, çimento, kireç, makine aksamı vs. (bir nevi yapı market) satılır. Daha sonraları, elektrik motorları, pompa ve takım tezgahları vs.’ye dönüştü. Bu işi, şimdi torunu Coşkun yürütüyor.

Susal, anne tarafından kuzeni Rüştü Karakaya ile Atlas Halı’nın kurucu ortaklarından. Hisseleri yüzde 50’ye yakındı. 1968-1984 arasında 16 yıl yönetimde etkin görev aldı. Çok kritik bir oy dengesi vardı. Diğer ortaklar arasında Rasim Çetinkaya, Seyfi Gözübüyük, Mehmet Tahtasakal, Nurullah Kahyaoğlu, Lütfü Özden gibi işadamlarını da görmekteyiz. İşin başına da, oldukça yetenekli Makine Mühendisi Bekir Okçu’yu getiriyorlar.

Susal 1960’ın sonlarında, sonraları Sanayi Bakanı olan Meysu-Meybuz’un kurucusu, Mak. Y. Mühendisi Cahit Aral’a; “Cahit bey bir miktar param var, ne tavsiye edersiniz!”, diye sorduğunda o da, “makine halısı üretimi” tavsiyesinde bulunuyor. Bunun üzerine, Atlas Halı’nın kurucu ortakları arasında yer alıyor. Unutmayın, o yıllarda insanlar, fabrika kurma peşinde. Merhum Mustafa Susal da çok müteşebbis bir insandı. Mesela, Orta Anadolu’nun kurucuları arasında da görmekteyiz.

Gel zaman git zaman, fabrika ünleniyor, para kazanmaya başlıyor, hatta Sudi Arabistan’da pazarlama şirketi bile kuruyorlar. Susal ve Karakaya, hiç ummadıkları bir anda, küçük hisselerin el değiştirdiğini ve hakimiyetin Çetinkaya ailesinin eline geçtiğini görüyorlar ama işiştten geçmişti artık. Mesela, bekçi, Mustafa Susal’ı fabrikaya almıyor.

Torunu Coşkun anlattı; O yıllarda Kayseri Şeker Fabrikasının mübaya memuru, babasının yakın arkadaşı Azmi Gül, Susal’ı uyarıyor; “Burası anonim şirket... Ne olur ne olmaz... Bir de bakmışsınız kendinizi kapı dışında bulmuşsunuz... İki kuzen yüzde 51 hisseye sahip olun!”, diyor... Susal, “Azmi efendi, benim başkalarının hissesinde, hakında gözüm olmaz. Bir daha böyle bir teklifte bulunma!”, diyerek teklifi geri çeviriyor.

Büyük dede Ahmet Hamdi, Kayseri Lisesi’ doğu yanı-arkasında bulunan, şimdi yerinde yeller esen Koyunboğan/Tos Mahallesi sakinlerinden. Komşuları Mahmut Hafızlar (Süleyman Kuşçulu’nun babası, Nuh Kuşçulu’nun dedesi), Latif Başkallar... Arapkızıoğlu Mihrapzade lakabı ile anılırlar... Hamdi efendi, 1928’lerde belediye su işlerinde görevliymiş. Eski ismi ile “imrahor”muş. Susal soyadını da bu vesile ile almışlar.

Saray Halı

Makine halısı üreten Saray Halı Kurmel ailesi tarafından Develi İlçesi'nde kuruldu. Temeli, 1972 yılında atıldı. Saray Halı; üretim kapasitesi, ürün çeşitliliği, ihracatı ve teknolojik üstünlükleriyle bugün makine halısı sektörünün lider kuruluşlarından birisi olmayı başardı. Saray Tarım'ın da öncüsü olan Saray Halı, 2014 yılı "İkinci Büyük Sanayi" sıralamasında 452. sırada görmekteyiz.

2018 yılı sonuna doğru, şu haber düştü başına: "Türkiye'nin önde gelen iş insanlarından Necati Kurmel'in kurduğu Saray Halı ve Saray Çiftliği için konkordato talep edildi. Konuyla ilgili şirketten bir açıklama yapılmadı. Hürriyet Gazetesi'nden Dinçer Gökçe'nin haberine göre, İstanbul Anadolu 1. Asliye Ticaret Mahkemesi'ne yapılan konkordato başvurusunda, ekonomideki dalgalanmanın, şirketlerin mali dengesini bozduğu kaydedildi. Konkordato kararı verilmesi halinde, söz konusu şirketlerin, faaliyetlerine etkin bir biçimde sürdürebileceği kaydedildi. Mahkeme, yapılan başvuru sonrası şirketlere yönelik tedbir kararı verdi, komiser ataması yaptı. (Karar Gazetesi, 10.11.2018).

Sermest Halı

Yetmişli yıllar Kayseri'de, makine halısı üretim tesislerinin moda olduğu yıllar. İrili ufaklı peş peşe kurulmaya başladı. Ama çoğu günümüze kadar gelmedi, kimisi ise el değiştirdi... Bunlardan birisi de Sermest Halı... Hikayesi çoklarınkine benzer... Ayrıca; ilginç; ilginç olduğu kadar da düşündürücü. O yıllarda, çok ortaklı şirketlerin başına gelen Sermest'in de başına geldi.

Sivas Caddesi'nin yeni imara açıldığı, altı ve yedi katlı yapıların yapılmaya başladığı yıllarda, Ahenk Apartmanı sakinleri, bir oturmada, "makine halısı" tesisi kurmaya karar verirler. Başlarında bu işten anlayan ve apartman sakinlerinden Hayri Kayaman var. Kayaman, Sümerbank kökenli, Orta Anadolu Fabrikası çıkışlı. Yalnız gezmekten korkan; otomobile bile yalnız binemez.

1972-73 yılında on üç komşunun "kurucu ortak" olduğu şirket kurulur. Her biri de, eşit miktarda 100 bin lira taahhüt eder. Kurucular arasında Kuddusi Dengiz, Mehmet Erkan Dülgeroğlu, Arif Besceli, Ünal Danaoğlu, Ali Çatalyürek, Numan Şerbetçi, Doğan Persentili vd. var.

Ortaklar arasında, Kayaman'ın fabrika arkadaşı, Sümerbank Bez Fabrikası emeklisi ve Arif Besceli'nin eniştesi, Hasan Güler de var. Güler, emekli ikramiyesini yatırarak hissedar olur. Kurulduğu arazi, "Şişlinin tarlası"... Varislerden Karşılılar da, arsa karşılığı ortak olur. Ayhan Uzandaç anlattı; 41,8 bin metrekare olan tarlalarının yarısını vermiş-

ler, hisse karşılığı. Tabii, diğer ortaklar da “halk!”. Öyle ya, “halka açık şirket!” bunlar. O yıllarda “tekstil” sektöründe ismi geçen, daha sonra İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı (1984) olan Bedrettin Dalan’ın, Kayaman’a danışmanlık yaptığı söylenir. Yine İstanbul’da mukim, işadamı Asım Kibar’ı da birkaç kez fabrikada gördüğünü söylemişti, Arif Besçeli.

Gel zaman git zaman fabrika üretime geçti. Ama el altından da Kayaman, hisseleri toplamaya başlamış... Bir taraftan da, çok iyi bilinen, hırdavatçı ortaklardan birisi de “defolu” halıları alıp, satarmış piyasada... İşler kötüye gitmeye başlayınca Kayaman da İstanbul’a yerleşmiş. Gidiş o gidiş. Bir ara İstanbul’da “manti” lokantası açmış. Alacaklı Banka icra yolu ile satışa çıkarttı. Alan da o dönemin ünlü işadamlarından, Muhittin Tatar...

Kuruculardan Arif Besçeli anlattı: “Altının kilosunun 20 bin lira olduğu yılda, 50 bin lira yatırdım. Kalan 50 bine gücüm yetmedi... Fabrika, el değiştirdi, Tatar’a geçti... Amcaoğlu Yalçın Besçeli’nin dükkanında Tatar denk geldi... ‘Muhittin ağa benim elli binlik hissemi alır mısın?’ dedim... Cevabı; ‘Enayi miyim alayım, yüzde 50’nin üzerinde hisseye sahibim’... İsteyen varsa, hisse senetlerini, bedava, hatıra olarak vereyim!”, demeyi de ihmal etmedi.

Evet... Besçeli’nin 50 bin liralık hissesi böylece gitti. Eniştesi Güler’in emek ve göz nuru ikramiyesi de buhar oldu... Arsa sahibi Karşlıların tarlasına gelince şöyle olmuş: Tatar’da fabrikayı Bursalılara satmış... Onlar da Belediye ile anlaşmış... Belediye de üç parsel vermiş. Geri kalan arsa, bina ve hangarlar Belediye tarafından kullanılma açıldı. Birisinin, halı saha olarak kullanıldığını biliyorum. Peki, halka açık hisseler ne oldu: Onlar da “çıktı kerevetine!”

Yataş/Süntaş

Öztaşkın ve Altop aileleri tarafından kurulan SÜNTAŞ, 1970’li yılların ilklerinden. Birçok sanayi kuruluşunun öncüsü oldu. Bu dönemde Yılmaz Öztaşkın’ı ön planda görüyoruz. 1980’de, Kurucu Meclis üyeliği de yapan Yavuz Altop ve abisi merhum Hakkı Altop geri plandalar. Yataş’ın temelini oluşturan Süntaş A.Ş., 1976 yılında kurulmuş, Anadolu’nun ilk sünger fabrikasıdır. 1979 yılında yatırımlarını büyütürken süngerin yanı sıra süngerli yatak üretimine de başladı. 1981 yılında yaylı yatak üretimi, 1987 yılında ev tekstili ürünleri, 1993 yılında yataklı kanepe/çekyat (sofabed) ve koltuk takımları üretimine başlayarak ürün gamını genişletti.

2010 yılında, dünyanın 48 ülkesinde faaliyet gösteren bağımsız bir marka değerlendirme kuruluşu olan Superbrands tarafından, Türkiye'nin "süper markası" olarak seçilen Yataş, her geçen yıl dünyaya yayılmaya devam ediyor. Dünyanın pek çok ülkesine ihracat yapan Yataş; kalitesi, yenilikçi ve fonksiyonel tasarım anlayışı ile değişiyor ve gelişiyor.

2010 yılında, dünyanın 48 ülkesinde faaliyet gösteren bağımsız bir marka değerlendirme kuruluşu olan Superbrands tarafından, Türkiye'nin "süper markası" seçildi. Yataş, başta ABD, İngiltere, Hollanda, Almanya, Macaristan, Bulgaristan, İsviçre, Rusya ve Romanya olmak üzere 45'i aşkın ülkeye ihracat yapmaktadır. YATAŞ, 2017 yılında "İSO Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" sıralamasında 209. Ve 2016'da 332. sırada yer aldı.

Sektörünün önde gelen üreticilerinden biri olan Yataş, 92 bin m² kapalı, 160 bin m² açık alanı, Kayseri ve Ankara'daki fabrikaları, 1400'ü aşkın çalışanı ve 400'ü aşkın satış noktasıyla hizmet vermektedir.

Kayseri (Yatak, Ev Tekstili ve Sünger) Fabrikasının yıllık yatak kapasitesi 360 bin, ev tekstili kapasitesi 636 bin adet; sünger kapasitesi ise, yıllık 185 bin m³. Kayseri (Kanepe) Fabrikasının yıllık kanepe kapasitesi 158 bin parça; Ankara (Modüler Mobilya) Fabrikasının kapasitesi yıllık 24 bin takım. Yine bu aileler tarafından, Kayseri OSB'de kurulan YATAŞ Havlu (2003) tesisleri daha sonra el değiştirdi. Bugün, Hayat Havlu olarak, Nursaçan Ailesi tarafından işletilmekte (2003).

"Enza Home", Yataş Grup'un yeni yaşam formları yaratmak için beğenilere sunduğu konsept markası. Yemek odasından genç odasına, yatak çeşitlerinden, tekstil ve aksesuara kadar birbirinden geniş ürün yelpazesıyla üretime devam ediyor.

Milkay

Nursaçan Ailesi tarafından kurulan, tekstil döküntülerinden vatka tipi keçe imal eden MİLKAY (MİLano ve KAYseri), İtalyanların da ortak olduğu bir kuruluştur. 1994 yılından beri üretim yapmaktadır. Tahir Nursaçan, aynı zamanda bugün (2018), Kayseri OSB Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı da yürütmekte. 2010 yılı "İkinci 500 Büyük Sanayi" içerisinde 276. sırada yer alan Milkay, aynı kategoride, 2011'de 311.; 2012'de 351. Yer aldı.

60. Ceha Büro Mobilyaları

1998 yılında kurulan Ceha Büro Mobilyaları A.Ş., metal mobilya sektöründe her geçen yıl kendini geliştirerek büyümeye devam etmektedir. Avrupa pazarı odaklı pazarlama stratejisiyle Ceha, dünyanın pek çok yerine ürünlerinin ulaştırmaktadır. Ceha kurucu ve Yönetim Kurulu Başkanı Çetin Şen. Merkez fabrikası Kayseri'de bulunan Ceha'da;

üretim, dış ticaret, ar-ge departmanları dahil toplam 1.100 personel çalışmaktadır. Rusya’da ikinci fabrikasını açan Ceha’nın, Hollanda’da da satış ofisi bulunmaktadır. Her müşterilerine özel çözümler üreten Ceha, yeni tasarım ürünleri konusunda da hizmet vermektedir. ISO 9001 Kalite Belgesi’ne sahip olan Ceha’nın pek çok ürünü ayrıca Alman TÜV/GS Standart Belgesi’ne de sahiptir.

İpek Mobilya

İpek Mobilya’nın kurucusu Saffet Aslan, Hacılar ilçesinde doğdu. Kayseri’de, 1981 yılında “koltuk döşeme ustası” olarak, 15 metrekairelik bir dükkanda üretime başladı. 1989’da ilk toptan satış mağazasını açtı. 1991 yılında Orta Sanayi Bölgesi’ne taşındı, işyerini. Arkasından 1995’te Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde “yaylı kanepe” üretimi ile fabrikasyon üretime geçti. Bugün, 300’ü aşkın ürün çeşidiyle üretime devam etmekte. ÇİNKOM ve İpeksaray AVM bu gruba ait. Son yıllarda da medya sektörüne girdi, Eras Medya’yı grubuna kattı. 2017’de, “İSO Birinci 500 Büyük” sıralamasında 491. sırada yer aldı.

Kilim Mobilya

2018 yılında 43. Yılını kutlayan ve Mehmet Yayla tarafından kuruldu. Kilim Mobilya, yatak odası takımlarından koltuk takımlarına; yemek odası takımlarından oturma gruplarına; çocuk ve genç odası takımlarından yatak, baza ev tekstili ve aksesuarlara kadar geniş bir yelpaze de üretim yapmakta. Kayseri OSB’de üretim yapan Kilim, Türkiye’de 600 satış noktası, başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere Irak, Suriye, Azerbaycan, Mısır, İran, Fas gibi 30 dan fazla ülkede tüketiciyle buluşuyor. 2014 yılında “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 358.; 2015’de 278.; 2016’da 214. ve 2017’de 266. sırada yer aldı.

Gürkan Ofis Mobilya

Gürkan Ofis Mobilyaları 1976 yılından beri sektördeki faaliyetini yürütmektedir. İlk büyük tesisini 1992 yılında Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde 20 bin m² alan üzerine kurdu. Sektörde büyümesi ve duyulan ihtiyaç üzerine Kayseri Serbest Bölgesinde 160 bin m² lik alanda yeni üretim tesislerini devreye aldı. Ofis, eğitim, postane mobilyaları; masa ve sandalye; çamaşır ve temizlik dolapları vs. ürün yelpazesi içerisinde ilk akla

gelenler. Gürkan Ofis Mobilya, 2014 yılı “İSO İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 402.; 2015’de 226.; 2016’da 184. Ve 2017’de 329. sırada yer aldı.

Sefes

SEFES, bir kadın girişimci ve eşinin öyküsü. Firma ismi ve marka; Seyit+Efe+ Semiha, yani ailenin 3 çocuğumuzun isminden oluşuyor. Bugün yaklaşık 60 personelle üretim yapmakta. Ürünler isimleri, çalışanların çocuklarına veya eşlerine ait: Zeynep, Yasemin, Meral, Sinem, Sultan gibi...

İşin başlangıcı ilginç: Şafak Çivici ve Gülistan Belli, amatör olarak topladıkları Türk el halı ve kilimlerinin satışı için 1997’de bir şirket kuruluyor. 2002 yılına kadar bunlar, başta ABD olmak üzere ihraç ediliyor. Bu vesile ile SEFES A.Ş.’yi kuruyorlar. Gülistan Belli bir süre sonra ayrılıyor; Şafak Çivici’nin subay olan eşi ortak oluyor.

Ürün gamı geliyor. 2003 yılında ise sandalye üretimine başlanıyor. 2004 yılında ürünlere metal ve döşeme karyolayı dahil ediliyor. Bugün metal ve ahşap sandalye ile birlikte metal ve döşeme karyola da üretiliyor ve ağırlıklı olarak ihraç ediliyor. Üretim, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde 5 bin m² alanda gerçekleştiriliyor. SEFES, müşterilerine özel proje hizmet de veriyor. İhracat pazarları ise; Avrupa, Kuzey Afrika, İran, Yakın Doğu ve Türk Cumhuriyetleri.

SEFES Mobilya Yönetim Kurulu Başkanı, TOBB Kadın Girişimciler Üst Kurul Üyesi, Kayseri Kadın Girişimciler Kurul Üyesi Şafak Çivici. Çivici, bu işi eşi ile birlikte yürütüyor. Şafak hanımın eşi Uçak Y. Mühendisi. İbrahim Çivici. Yarbay rütbesiyle Hava Kuvvetleri’nde 20 yıl görev yapmış. Eşiyle de bu iş sayesinde tanışmış...

Kendisi, Almanya’da doğmuş, büyümüş bir gurbetçi çocuğu. 1992’de ülkesine dönmüş. Türk Hava Kuvvetleri’ne ait F16 uçakları için harici yakıt tankı üreten Sargent Fletcher adlı bir Amerikan şirketinde idari müdür olarak çalışmaya başlamış.

Kumtel

PTT “teknisyeni” Mustafa Köseoğlu tarafından kurulan, “jetonlu telefon kumbarası” ile 1972’de üretime başlayan Kumtel, bugün, Kayseri Serbest Bölgesi ve Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde toplam 80 bin m² alan üzerinde faaliyet göstermekte. Kavram çalışmasından endüstriyel tasarıma, kalıp üretiminden kalite kontrolüne kadar tüm

aşamalar kendi tesislerinde entegre olarak gerçekleştirilmekte. Elektrikli ev aletlerinde, Türkiye’nin lider firmaları arasında yer alan Kumtel ana grup olarak; Pişirici, Isıtıcı ve telekomünikasyon alanlarında üretim yapmaktadır. Almanya’dan Güney Afrika’ya, Meksika’dan Avustralya’ya uzanan 5 kıtadaki 105 ülkeye ihracat gerçekleştirmekte. 2014 yılında, “İSO Birinci 500 Büyük Sanayi”si sıralamasında 342.;2015’te 366.; 2016’da 376. sırada sırada yer aldı. Baba emekli olunca, firmayı çocukları yönetmektedir.

Çimsa

Sabancı Holding’e ait, Türk sanayisinin önde gelen kuruluşları arasında yer alan ÇİMSA, 1972 yılında, Mersin’de kurulmuş. Bugün Mersin, Eskişehir, Kayseri, Niğde ve Afyonkarahisar’da bulunan 5 entegre fabrikası, Ankara’da bulunan bir öğütme tesisi, Marmara terminali ve Malatya Çimento Paketleme tesisiyle faaliyetlerini sürdürmektedir.

ÇİMSA (önce Akçimento) Kayseri Fabrikası, 1992 yılında, yıllık 1,6 milyon ton çimento öğütme ve paketleme kapasitesi ile Sabancı Holding’e bağlı bir şirket olarak kuruldu. 2005 yılında çimento öğütme kapasitesini artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için çimento değirmenine ön ezici sistem kurdu. Mevcut tesisi entegre çimento fabrikası haline getirmek amacı ile 9 Ekim 2004 tarihinde klinker üretim hattının temeli atılan fabrikada, inşaat montaj ve devreye alma çalışmalarının tamamlanması ile 26 Aralık 2005 tarihinde ilk klinker üretimi gerçekleşti. Mersin Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı Çimsa; 1,270 milyarlık üretimden net satışı (2017) ile, “İSO Birinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 100. sırada yer aldı. 2016’da bu sıra, 88 idi.

Hazır Beton Santralleri

Kayseri’de çok sayıda “Hazır Beton Santrali” hizmet vermekte. Bunlardan: ÇİMSA, ERBETON, SÜHA, TİMUÇINLER Yatırım Madencilik (İbrahim Timuçin), ERAS, GÜNEŞ, CİMPOR YİBİTAŞ, Zeybek, Tokgöz, Öz Develi, Gençler, On, Bakır, Fatih (Yahyalı), Voto-rantim (Talas), Güleriyüz (Sarıoğlu), Kaybeton, Çimko, Ataş (Pınarbaşı), Bems, Güneş vs. hazır beton tesisleri ilk akla gelenler arasında yer almakta. Aldığımız bilgiye göre; yılda 4 milyon m³ civarında bir beton santral kapasitesi varmış Kayseri’de.

Aspilsan

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından Kayseri’de ASPİLSAN Askeri Pil Sanayi ve Ticaret A.Ş’nin kurulduğunu görmekteyiz (1981). Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfının %98 hisse ile sahibi olduğu ASPİLSAN Enerji Kayseri’ li vatandaşların yaptıkları bağışlarla 21 Mayıs 1981 tarihinde Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde kuruldu.

Kuruluş amacı; Türk Silahlı Kuvvetlerinin temel ihtiyaçları olan şarjlı nikel kadmiyum batarya ihtiyaçlarını karşılamak olan şirket, geçen süre içerisinde büyük gelişmeler sağlayarak, günümüzde ürün çeşidini 150’ nin üzerine çıkartarak, sivil ve askeri her türlü sırt-el telsizleri, savaş araç gereçleri, uçak ve helikopterler için komple aküler üretebilir duruma gelmiştir. Ni-Cd, Ni-MH, Li-Ion, Li-Po Pil ve Bataryalar; Güneş Pili, Isıl Pil ve Yakıt Pili Yenilenebilir Enerji Enerji Depolama Sistemleri, Şarj Cihazları, Pil/ Batarya Laboratuar Test Sistemleri, Nikel Kadmiyum Komple Uçak Akü ve Hücreleri, üretim yelpazesinin bazıları.

Bu tesisin tüm kuruluş masraflarını Kayserililer karşıladı ve Türk Silahlı Kuvvetlerine hediye etti. ASPİLSAN’ın bugün %98 hissesi Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı’na aittir. Kuruluşunda, o yıllarda Kayseri Ticaret Odası Başkanlığı da yapan Mustafa Nevzat Özhamurkar’ın büyük gayret ve çabalarını görmekteyiz. Yine o yıllarda ASPİLSAN Genel Müdürlüğünü Savaş Arna yaptı. Şimdi duruyor mu? Tesisin yapımında katkısı bulunanların listesi, giriş holünde asılı.

Birtan

1963 yılında Birtan Soğutma adıyla kuruldu. Kurucusu İbrahim Tanç. Temmuz 1973 yılında “Birtan” ismi tescillendi. Gelişen teknolojiye uygun olarak uzun yıllar yurt çapında geniş müşteri kitlesi ile yapmış olduğu imalatlar ile soğutma sektörüne katkıları oldu. 2000 yılında üretim kalitesini ve ürün çeşidini arttırmak amacıyla yapılan ARGE çalışmaları 2010 yılında poliüretan dolgulu soğuk depo paneli üretimine başlamıştır. 1999 yılında Avrupa’ya kapılarını açtı. Avrupa, Orta Asya ve Afrika ülkeleri ile ticari faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Minisan

Minisan Otomotiv Makina Sanayi Ve Ticaret AŞ. 1974 yılında Hasan Basri Özdamar tarafından kuruldu. Öncesinde SAN-MAK Makine Sanayi olarak faaliyet gösteren firma,

dayanıklı tüketim malları sektöründe ilk olarak yayık makinesi, mini çamaşır makinesi üretimi ile faaliyetine başlayan firma ilk ihracatını 1992 yılında Ürdün’e yapmış olup bugün dünyanın bir çok ülkesinde ihracatına devam etmektedir.

1992 yılında Otomotiv sektörüne adım atmıştır. Motosiklet ithalatı, 3 ve 4 tekerlekli Mini kamyonet üretimine başlamıştır. 2002 yılında Isıtıcı, 2010 yılında Mini Fırın, 2014 yılında Pişirici Grubunda birçok ürün modeli ile üretim faaliyetlerini geliştirerek ürün gamını çoğaltmıştır. 2017 yılında Kayseri organize Sanayi Bölgesi’nde iki farklı üretim tesisinde 85 bin m² alanda, 150 kişiye istihdam sağlamaktadır.

Şirketin günümüzdeki ürün gamı şöyle: Mini ve Yarı Otomatik Çamaşır Makineleri; Yayık Makineleri, Salça ve Yayık Makineleri, Krema Makineleri; Santrifüj Kurutma Makineleri; Tek ve çift filamentli 30 adet model alternatifleri; Küçük ve Büyük ebatlı 10 adet model alternatifleri; Midi ebatlı 25lt’den 50lt’ye kadar 30 adet model alternatifleri

Ürünler Minisan, Maximus by minisan, Kristal, Prof markaları ile satışa sunulmakta ve bunun yanında firma kurumsal müşterilerine OEM üretim yapmakta. Bugün Kayseri merkezli bir aile şirketi olarak 20 bin m² kapalı, 42 bin m² açık alanda faaliyet gösteren, yurtiçi ve yurtdışına satış yapan ve yıllık 500 bin adede varan üretim kapasitesiyle faaliyetlerine devam etmekte. Bir de Özdamar’ın Kurduğu OTOSER isimli firmada, motorunu kendilerinin yaptığı, triportör ürettiğini de belirtelim.

Çapar Makine

Mustafa Çapar, 1979 yılında Kayseri şehir merkezinde bulunan küçük atolyesinde, Süt Sağım Makinesi üretimine başladı. Firma, 1986 yılında, günümüzde de faaliyetlerine devam ettiği Organize Sanayi Bölgesindeki, 7 bin m² kapalı ve 3 bin m² açık alana sahip tesislerine taşındı.

Türkiye’de ve Dünya’nın çeşitli bölgelerinde çalışan binlerce makine ve sağım ünitesine sahip. Mevcut tesislerindeki altyapı ve üretim teknolojisini sürekli yenileyen firma, 3 adet CNC dik işlem merkezi, 1 adet 4 eksen CNC yatay işlem merkezi, 4 adet CNC torna ve 5 adet universal tornalı güçlü talaşlı imalat tesisi ile kendi kalıplarını ve çeşitli ebatlarda vakum pompalarını üretmektedir.

On yılı aşkın bir süre Kayseri Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı da Yapan Çapar, “savunma sanayine” yönelik SAVAR A.Ş.’yi merhum Saadettin Erkan ve Faruk Molu ile birlikte kurdu. “Çapar” tesislerinde, ihale sonunda, bir miktar kurşun geçirmez miğfer ve çelik yelek üretildi. Sonra Şirket, faaliyetini durdurdu. Yine Mustafa Çapar’ın,

Kayseri OSB’de, kütükten döşemelik taş üreten bir tesis kurmuştu. Bir müddet sonra tesisi kapattı, tasfiye edildi.

71. Güven Makine

Kablo makineleri üretiminde Türkiye, önemli firmalardan. 2000 yılında aralarında Mehmet Büyüksimitçi’nin de bulunduğu üç mühendis arkadaş tarafından kuruldu. Kurucularının 23 yıllık tecrübesi ile Firma, kablo makineleri endüstrisinde Avrupa’nın iyi bilinir firmaları arasına girdi.

Firmanın üretim faaliyetleri; Fiber Optik ve Bakır Telli Kablo üretim Makineleri ve bunların modernizasyonu, CNC Tezgahlar ile Elektronik Cihaz Kutusu İmalatı, Otomatik depolama ve taşıma sistemleri imalatı olarak sayılabilir. Ayrıca şirket bünyesinde CNC Tezgahlar ile Hassas Makine Parçası İmalatı da yapılmakta. 6 bin metrekarelik kapalı alan ve 10 bin metrekarelik açık alanda üretim yapmakta.

Pvc Doğrama ve Çelik Kapı

Kayseri’de 1980’den sonra PVC kapı ve pencere yapımı yine 1990’dan sonra yoğun bir biçimde “Çelik Kapı” yapılmaya başladı. Birincisi için AKANSU-PEN, ALFA-PEN, EGE PEN, WINSA, Gül Cam gibi; ikincisi için ise ÇE-KA, ÇEL-KA, EV-KA, TUNA, KÜLÇA gibi firmaları örnek verebiliriz. Çelik kapı sanayi, Kayseri dışında da önemli bir pazara sahip.

72.1 Akansu Group

Merkezi Kayseri’de bulunan Akansu Group 1915 yılında cam imalatı ile ticaret hayatına başladı. Günümüzde Yılmaz Akansu ile anılır. Zamanla teknolojinin ilerlemesiyle ısı cam imalat sistemine girerek bu sektörde bir öncülük yaptı. Bunun devamında 1996 yılında AKANSUPEN markası ile Plastik pencere ve kapı profili sistemleri imalatına başladı. AKANSUBORU markasıyla kurulan firma 75 bin m²’si kapalı olmak üzere toplam 160 bin m²’lik bir alanda üretim yapmaktadır. Mevcut üretim kapasitesi Polietilen Borularda 140 ton/gün, PVC Borularda 130 ton/gündür.

Üretilen borular;

- PVC Temiz Su Boruları
- PE-100 Yüksek yoğunluklu polietilen boruları
- PE- 80 Doğalgaz boruları
- AYPE Alçak yoğunluk polietilen boruları
- Yağmurlama boruları ve ek parçaları

Okandan Cam

Okandan Cam 1954 yılında kuruldu. 1968 yılında Türkiye Şişe Cam’ın düz cam Grubu yetkili satıcılığını aldı. Daha sonra, 1984 yılında şirketleşerek, ısıcam üretimi ve satışının yanı sıra inşaat sektöründeki gelişmeleri de yakından takip ederek güneş ışığından korunma, ısı yalıtımı ve estetik görünüm sağlayan cephe kaplama camları üretimi ve satışına da başladı. 2010 yılı itibari ile aylık 150 bin m² üretim kapasitesine ulaştı.

Sebat, Ezinç ve Formal Alüminyum

Baba, merhum Nurullah Ezinç (1928-2010) ile 1950’lerde bakır mutfak eşyası üretimi ile başlayan bir serüven. 1950’lerden günümüze intikal eden bir girişimci kuşağın öyküsü, Sebat, Ezinç ve FORMAL Alüminyum. Grup, Kayseri’de üçüncü kuşağın işlettiği az sayıdaki tesislerden. 1963’te, Sivas Caddesi 7. km’de, baba Nurullah Ezinç tarafından kurulan ilk dönemde alüminyum mutfak eşyası üreten Sebat, 1976’da, tasarımları kendileri tarafından yapılan, alüminyum profil, 1978’de “güneş enerjisi” panelleri üretmeye başladı. Bu serüven, 2010’lu yıllarda “güneş arabası” (2011) ve Enerji Solar’ın ürettiği Güneş Pili ya da Fotovoltik (pv) pil üretimine kadar ulaştı. Sebat bugün Kayseri Organize Sanayi Bölgesi’nde 10 bin m² kapalı alanda üretim yapmakta. Yıllık 7 bin 500 ton alüminyum profil vs. üretim kapasitesine sahip.

1983 yılından beri güneş enerjisi sektöründe faaliyet gösteren Ezinç A.Ş. bugün itibariyle güneş kolektör üretiminde Türkiye’de ve Dünya’da ön sıralarda yer almakta. 2008’de, kardeşler ortaklıktan ayrıldı. Firmalar kardeşler arasında paylaşıldı. Formal Alüminyum Sanayi ve Ticaret A.Ş. 30 yıllık alüminyum profil üretim tecrübesiyle 2003 yılında Kayseri Organize Sanayi’nde faaliyetlerine başladı. Yıllık 11 bin 500 ton alüminyum profil üretimi kapasitesine ulaştı. Kendi bünyesinde mevcut olan kalıp hane ünitesinde özel profil kalıpları yapmakta.

Canitez Çanta

1986 yılında kuruldu. Canitez Çanta; çanta, biyeli, fitilli ve frekans bölümünde uyku seti, yorgan, nevresim, battaniye, yatak örtüsü, bornoz, havlu, kozmetik ürünleri için ambalaj yapan entegre bir tesistir. 4.500 m² kapalı alanı ve 300 çalışanı ile ambalaj üretiminde çeşitli sektörlerle hitap etmektedir. Bu tesislerde üretim kalitesini ve çeşit

portfoyünü her geçen gün geliştiren firmamız Türkiye'nin lideri olma konumunda büyümeye devam etmektedir.

Turkuaz

İsmi var olduğu topraklardan alan Turkuaz Seramik 1993 yılında Kayseri'de doğdu. Anadolu'nun geçmişten günümüze yansıyan kültürel zenginliğini günümüze uyarlayarak Kayseri Organize Sanayi Bölgesi ve Kayseri İncesu Sanayi Bölgesi'nde seramik sağlık gereçleri pazarına özel ürünler sunmaktadır.

1995 yılında Kayseri OSB'de faaliyete geçti. Seramik ve banyo ürünleri üretmekte. Yıllık 2,5 milyon adet üretim kapasitesi ile Türkiye'nin büyük üretim tesislerinden biri. 2010 yılında, İncesu OSB'de faaliyete geçen ikinci tesiste yıllık 600 bin adet banyo dolapları için lavabolar üretiyor, ülkemizde ve Avrupa'da birçok mobilya fabrikasının ihtiyacını karşılamaktadır. "İSO İkinci 500 Büyük Sanayi" araştırmasında 2016 yılında 442.; 2017 yılında 491. sırada yer aldı.

Baskı/Matbaa Tesisleri

Modern baskı yapan, entegre bir tesislerin yanı sıra, onlarca matbaa baskı ve matbaacılık hizmetleri vermektedir. Ayrıca; küçük ölçekli üretim yapan ve ağırlıklı olarak Sahabiye Mahallesi'nde toplanan matbaalar, Kocasinan Belediyesi tarafından, Yenidoğan'da yaptırılan Matbaacılar Sitesi'ne taşındı. Bir kısmı da kent merkezinde matbaa hizmetlerine devam ediyor. Bir de matbaa konseptinde olmayan çok sayıda baskı tesisleri var. Bazıları; Kayseri Anadolu Haber Gazetecilik ve Matbaacılık, Mira Basın Yayın, Osmanlı Matbaa, Kare Matbaa, Netform, Yüksel Ofset, Paşaoğlu Matbaa, Dergah Ofset, Ay Ofset Matbaa, Löktaş Ofset Matbaa Reform, Kaplan Ofset Matbaacılık, Orka Matbaacılık, Dumlu Ofset, Haki Reklam, Ormat, Okan Ofset Matbaacılık, Köksal Ofset Matbaa, Özen Ofset, Hür Ofset vd.

"İstanbul'da 1493'te ilk Yahudi matbaası kuruldu. Daha sonra 1567'de Ermeniler, 1627'de de Rumlar ilk matbaalarını açtılar. Ancak ilk Türk matbaası 1727'ye kadar kurulamadı. (...) İbrahim Müteferrika ile Mehmed Said Efendi'nin işbirliği yapması sonucu 1727 Temmuz'unun başlarında dönemin padişahı III. Ahmed'in fermânı ve Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi'nin fetvâsı ile ilk Türk matbasını kurma izni verildi (Erhan Afyoncu). 1833 yılında ülkede 54 matbaa (15'i litografi) olduğunu görüyoruz (www.bilgizenginleri.org/).

Kayseri'de ilk matbaa, Zincidere Eski Belediye Başkanı Mustafa Aksu'nun ve Hüseyin Cömert'in verdiği bilgiye göre, 1835 senesinde, bugün Komando Tugayı içerisinde kalan bir binada kurulmuş. Burada Karamanlıca alfabesi ile, 200'e yakın, ağırlıklı olarak batı klasikleri basılmış. Daha sonra, 1909'da Kayseri Mutasarrıfı Ahmet Muammer beyin girişimi ile ikinci matbaa, bugün Vilayet binasının olduğu bölgede faaliyete geçmiş ve 29 Kasım 1910'da ilk sayısı çıkan Erciyes Gazetesi burada basılmış. Büyük ölçekli fabrikasyon baskı yapan tesislerden üçünü veriyoruz. Elbette, baskı tesislerinin sayısı bu kadar değil. Kayseri'de ilk dönem matbaa ve gazete sahipleri arasında Mehmet Yeğenağa ve Tevfik Mülayım ile oğlu Mehmet Mülayım'ı zikredebiliriz. Gazetelerinden çok sayıda yerel basın mensubu yetişti. Merhum Mustafa Gümüşkaynak, Mahmut Sabah, Oktay Ensari, merhum Ahmet Mülayım, Recep Bulut, Ahmet Zorlu, Mehmet Kiracıoğlu, Üstün Tuncer, Davut Güleç vd.

M-Grup

M Grup, 1998 yılında, Ömer Tahtasakal ve arkadaşları tarafından, matbaacılık faaliyetlerini yürütmek üzere, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde bir anonim şirket olarak kuruldu. Bir matbaa olmanın ötesinde M Grup, firmalar için proje tanıtım, reklam ve kurumsal kimlik alanlarında yapılan tüm çalışmalarla yardımcı olmakta.

Başlangıçta grafik tasarım, baskı hazırlık, ofset baskı fonksiyonu ile faaliyete geçen M Grup Matbaacılık, flexo birimi fotoğraf ve hareketli stüdyo biriminin kurulması ile komple tasarım çözümleri üretebilen bir şirket haline geldi.

M Grup Stüdyo'da müşterinin ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak her türlü fotoğraf çekimi yapılmakta. Katalog, broşür, füy, insört, afiş, takvim, kurumsal kimlik (logo, antetli, kartvizit, diplomat zarf, torba zarf) gibi ofset tasarımlar ve baskıların yanı sıra; flexo ambalaj tasarımı ve baskı işlemleri de gerçekleştirilmektedir.

M Grup bünyesinde, girdi kontrolden nihai ürünün kontrolüne kadar üretim sürecinin her aşamasında kalite kontrol yapılmakta. Grafik tasarımcı ve fotoğrafçı, renk ayrımı, montaj, baskı ve baskı sonrası aşamalarına hakim olabilmekte.

Orka

2006 yılında Kayseri OSB'de kuruldu. Başlangıçta grafik tasarım ve ofset baskı ile faaliyete geçen Orka Matbaa, daha sonra Amerikan ciltleme, kapak taşlama, iplik dikiş,

beş renk baskı, CTP teknolojisi gibi hizmetler vermekte. Katalog, dergi, insört, afiş, takvim, kartvizit, kitap vs. gibi ürünler üretmektedir.

Netform

Netform, 1993 kuruldu. Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde bin 800 metrekare fabrika kullanım alanına sahip. Baskı öncesi hazırlık aşamasında son teknoloji olan dijital montaj ve CtP (Computer to Plate) kalıp sistemiyle de baskı makinelerini yönetmekte.

Tabii Kaynaklar

Kayseri İli Maden ve Jeotermal Kaynakları

Kayseri sahip olduğu yer altı kaynakları ile ülkemizin önemli bir kentidir. Maden tetkik Arama Kurumu'nun (MTA) il ve yakın çevresinde yaptığı çalışmalar sonucunda çok sayıda endüstriyel hammadde ve metalik maden yatağı ve zuhuru ortaya çıkarılmıştır. Bunların en önemlileri pomza, demir ve kurşun-çinko yataklarıdır. Yörede hakim olan volkanizmanın etkisi ile yaygın olarak pomza oluşumları gözlenmektedir. Tomarza ve Merkez ilçelerde olmak üzere 300,6 milyon m³ görünür, 687,9 m³ muhtemel pomza rezervi ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra diyatomit, fosfat, jips, kaolen, mermer ve tuğla-kiremit hammadde zuhurları belirlenmiştir.

Türkiye'de Divriği'den sonra en önemli demir yatakları Kayseri-Yahyalı yöresinde bulunmaktadır. Bölge daha ziyade yüksek tenörlü direkt şarja uygun cevherler içermekte ve yıllardan beri var olan demir-çelik fabrikalarına önemli miktarlarda cevher vermektedir. Türkiye'nin demir cevheri potansiyelinin yaklaşık % 15-20'si bu bölgededir. Bu yatakların hemen hepsi Genel Müdürlüğünün yaptığı çalışmalar sonucu ortaya çıkarılmıştır. Bunlar Bünyan-Tacin, Pınarbaşı-Viranşehir, Karamadazı bölgesi, Develi-Zile, Yahyalı-Kuzoluk, Yahyalı-Karaçat ve Kovalı grubu demir yataklarıdır. Karaçat-Kızıl demir yataklarında yüksek tenörlü toplam 20 milyon ton civarında potansiyel varlığı belirlenmiş olup, bu yataktan üretim çalışmaları devam etmektedir. Şu anda bölgede özel sektör tarafından üretimi yapılan yaklaşık 1-1.5 milyon ton civarında hammadde demir çelik fabrikalarına gönderilmektedir.

Kayseri ili aynı zamanda karbonatlı çinko-kurşun yataklanmaları açısından da önemlidir. Uzun yıllar ÇİNKUR'a hammadde bu bölgeden sağlanmıştır. İldeki bazı kurşun-çinko yatakları Zamantı karbonatlı Pb-Zn, Yahyalı-Kuzoluk, Suçatı, Alagöl ve Mezargedik ve Develi-Köprüüstü, Kaleköyü ve Çakılıpınar kurşun-çinko yatakları olup, bunlardan geçmiş yıllarda zaman zaman üretim yapılmıştır.

Pınarbaşı ve Tomarza bölgesinde MTA Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalar sonucunda çok sayıda krom zuhur ve yatakları belirlenmiştir. Bunların tenörleri yüzde 11-50 Cr₂O₃ arasında değişmektedir. Bölgede yaklaşık bir milyon ton krom potansiyelinin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Pınarbaşı krom ocaklarında Özel Şirket tarafından üretim devam etmektedir.

İldeki diğer önemli endüstriyel hammadde oluşumları ise Felahiye-Badanalık kaolen yatağı ile İncesu ilçesindeki tuğla-kiremit hammaddeleridir. Badanalık kaolen sahasındaki kaolenler seramik sanayi hammaddesi olarak kullanılmaktadır. Bunların dışında çeşitli ilçelerde kum-çakıl ve diatomit oluşumları da bulunmaktadır.

Sözü edilen yer altı kaynakları dışında, ilde enerji hammaddelerinden jeotermal kaynaklar bulunmaktadır. İldeki önemli jeotermal alanlar ise Himmetdede, Bayramhacılı, Kuşçu ve Erciyes jeotermal alanları olup, buralardaki sıcak su kaynaklarının sıcaklıkları 25 °C ile 45 °C arasında değişmektedir. Himmetdede jeotermal alanında Çiftgöz sıcak su kaynağında açılan kuyudan 32°C sıcaklık ve 10 lt/sn debide, Bayramhacılı alanında açılan kuyudan ise 38°C sıcaklık ve 15 lt/sn debide akışkan elde edilmiştir. Her iki kaynak da kaplıca turizminde kullanılmaktadır.

(*): “Zuhur; Eğer mineraller topluluğundan gerek rezerv, gerek tenör ve bunun gibi ekonomikliğini ilgilendiren diğer şartlar yüzünden metal üretimi yapılamıyorsa o zaman maden yatağı değil bu topluluğa maden zuhuru diyebiliriz.” (www.mta.gov.tr/)

Kaplıcalar

Volkanik bir bölgede yer alan Kayseri'de beslenme bozuklukları, böbrek ve idrar yolları, deri, kalp ve kan dolaşımı, romatizma ve solunum yolu hastalıklarının tedavisinde yararlanılan kaplıcalar bulunmaktadır. Bayramhacı köyünde aynı adlı (il merkezine 65 km), Yemliha kasabasında Tekgöz (33 km), Himmetdede yerleşiminde Çiftgöz (35 km) ve Boğazköprü'de Hacı Veli (16 km) kaplıcalarını sağlık turizmi açısından değerlendirilebilir. Bayramhacı ve Hacı Veli kaplıcalarında konaklama tesisi bulunduğunu belirtelim.

Madencilik İşletmeleri

Kayseri Sanayi Odası kayıtlarında, “Madencilik Sanayi Grubu”nda, 65 kayıtlı üye bulunuyor. Tabii, bunların bir bölümü mermer ve doğaltaş işleyen firmalar. Bilinen anlamda madenci değil. Petrol ürünleri işi yapanlar bile var. Sanırım, “ruhsat” alıp maden işletenlerin sayısı yirmiye geçmez. Kayseri’de önemli maden işletmecilerinin bir kaçını verelim: Dedeman Madencilik, Özkoyuncu Madencilik, Havadan Madencilik, Akdeniz Madencilik, Sekili Madencilik, Pınarbaşı Madencilik, Oreks Madencilik, Sis Madencilik, Çevikler Madencilik, Daimon Madencilik, Kent Madencilik vs. ama unutmayalım bugün maden işletme ve “arıtma/yıkama” tesislerinin büyük bir kısmının kapısına kilit vurulmuş; üretim yapmaz durumda. Bir de bu firmaların önemli bir kısmının ülkemizin çok yerinde maden işletmeleri olduğunu da söyleyebiliriz.

Tabii, bir de birkaç kuşak madenci olan ailler var. Tanıdıklarım ve akla ilk gelen şunlar. Develi’nin köklü ailelerinden Köylüoğlu ailesi, üç kuşaktır madencilik yapmakta. Baba Turan Köylüoğlu rahmetli olunca oğulları Suat ve İzzet Köylüoğlu madencilığe devam ettiler. İzzet, İstanbul’a yerleşti. Şuanda abi Suat, adını bulunduğu köyden alan “Havadan Yöresi Madencilik” adı altında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) kayıtlarına göre 2017 yılında, 2016’ya göre yüzde 76,21 artışla 105,5 milyon dolarlık “Madencilik ürünleri” ihracı yapılmış, Kayseri’den. Yine TİM verilerine göre “1 Ocak-31 Ağustos/2018” döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 23,96’lık bir artışla 78,7 milyon dolarlık “madencilik ürünleri” ihraç edilmiş.

Kurmeller

Develi’nin köklü ailelerinden, işadamı Necati Kurmel ve oğlu Ahmet Kurmel tarafından işletilen Akdeniz Madencilik’i zikredebiliriz. Kurmeller, Erokohen ve Aydın Doğan ile, Pozantı’da altın madeni işletmektedirler. Akmetal ve Pınar Madencilik şirketleri de bu aileye ait. Saray Halı ve Saray Gıda’nın sahibi, 50 yıllık madenci Necati Kurmel, 2007 yılında 100 milyon dolar yatırımla kurduğu Türkiye’nin en büyük krom zenginleştirme tesisini ayakta tutma mücadelesi veriyor. Tesiste 1050 kişi çalışıyor.

“Kurmeli’nin İstanbul çevresinde onbinlerce dönümü aşan bir arazi stoğu bulunuyor. Ancak Kurmeli’nin ‘aklı fikri madencilikte...’: İlk ekmeği madenden yediğimiz için... 1966 yılında çiftçilik yaparken Adana’ya madene gittim. Oradan kazandığım Saray Halı işi başladı. Bugün İstanbul satılsa ilgilenmem, ama madenle ilgim var... 400 daire sattım kroma para yetiştirmek için, devamlı zarardayız.” (www.dunya.com.tr)

Dedeman Madencilik

Tabii, maden ve madencilik deyince, bu işin duayeni merhum Kemal Dedeman’ı (Dedeoğlu) anmamak ne mümkün. 1947 yılında, Kayseri’ye bağlı Pınarbaşı/Toruntepe’de temelleri atılan Dedeman Madencilik, gelişimini sektörün ihtiyaçlarına göre şekillendirerek, Türkiye’nin maden zenginliğini yeryüzüne çıkarmak ve ekonomiye kazandırmak için tam 60 yıldır aralıksız çalışıyor.

Kurucusu merhum Kemal Dedeman’ın altını çizdiği, “Türkiye’nin yeraltı ve yerüstü zenginliklerini değerlendirerek yarına bir ‘değer’ bırakmak” misyonu ve Türkiye’de madenciliğin öncü ve köklü kuruluşlarından biri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Dedeman Madencilik, 2010 yılı “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 281. sırada yer aldı.

Dedeman grubu, yurdun çeşitli yerlerinde bulunan maden işletmelerinin yanı sıra, “Dedeman” isimli otelleriyle ülke turizmine önemli katılar sağlamakta. Yine Grup, yaptığı “hayır ve hasenat” ile sosyal sorumluluklarını had safhada tutmaya devam etmektedir.

Özkoyuncu Madencilik

Özderici ve Koyuncu ailelerinin ortaklığı. 1956 yılında demir cevheri istihracına (çıkarma) başlayan ÖZKOYUNCU, bugün ulaştığı 2 milyon ton/yıl düzeyinde üretimi ile İşdemir, Kardemir ve Erdemir demir-çelik fabrikalarının yurtiçi alımlarının % 40’ını karşılamakta. Bu oranın özel sektördeki yurtiçi üretim payı % 80’dir.

Üretimini Kayseri’ye 150 km. uzaklıkta ve Yahyalı civarındaki maden ocaklarından yapmakta. Ocaklardan karayolu ile Kayseri/Yeşilhisar TCDD istasyonuna stoklanan demir cevheri burada yapılan kırma-eleme işleminden sonra demir-çelik fabrikalarına demiryolu ile sevk edilmektedir.

ÖZKOYUNCU, eğitim olanakları, sağlık hizmetlerine katkı, kültürel ve sportif etkinliklerin desteklenmesi yönündeki yardım ve çalışmaları ile toplumsal gelişime katkısını kuruluğu günden bu yana artırarak sürdürmektedir. 2010 yılı “İkinci 500 Büyük Sanayi” sıralamasında 71. sırada yer aldı. Firma, Özderici ve Özkoyuncu ailelerine ait olup Ali Rıza Özderici, hep ön planda gözükmektedir.

Koza Altın

Koza Altın İşletmeleri A.Ş. (Koza) tarafından, Kayseri Kocasinan ilçesi, Himmetdede beldesi sınırları içerisinde, açık ocak yöntemi kullanılarak, altın cevheri üretilmesi ve üretilen cevherin, yıgın liç yöntemi kullanılarak cevher zenginleştirme tesisinde işlenmesi ile nihai ürün olarak dore altın elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Bozkar

Kayseri’de kurulan, Türkiye’nin en modern “karbondioksit” tesisi, 1997 yılında üretime başladı. Karpuzsekisi köyü ile Serbest Bölge arasına bulunan bu tesiste, yerin altından, Erciyes’in eteklerinden doğal basınçla yeryüzüne çıkan “karbondioksit” sıvılaştırılıyor ve bu haliyle piyasaya arz ediliyor. “BOZKAR” adı altında faaliyet gösteren bu tesis, ülkemizde, konusunda bir çok ilke imza atan BARİT MADEN TÜRK A.Ş.’ye ait olup kurucusu ve Yönetim Kurulu Başkanı Maden Y.Mühendisi merhum Ahmet Hamdi Bozbağ. Türk madenciliğinin duayenlerinden Bozbağ, 22.2.2012 tarihinde, doksan küsur yaşında hayata veda etti. Günlük işleme kapasitesi yüz ve stoklama kapasitesi bin tondur.

Hamdi Beyi, yakından tanıma fırsatı buldum. O nedenle çok şanslıyım. Giresunlu... Devlet adına dışarıda Maden Mühendisliği tahsili yapmış. 2. Dünya Savaşı çıkınca tahsiline Amerika’da devam etmiş. Okul bitmiş... Zorunlu hizmet için Türkiye’ye dönmüş. Çalışırken merhum Menderes’in teklifi ile Sivas Milletvekili olmuş. On yıl Demokrat Parti Milletvekilliği yapmış. Yassıada’da yargılanmış, cezasını çekmek için Kayseri Cezaevi’ne gelmiş. Kaldığı koğuşun, penceresinden Erciyes gözükmüş. “Burda Erciyes varsa. O da sönmüş bir volkansa. Eteklerinde mutlaka karbondioksit vardır!”, dermiş ve bunu çıkartmayı hep hayal edermiş. Sonra, gelmiş Kayseri’ye, ruhsat almış, Hürmetçi önüne tesisleri kurmuş. Başlamış üretmeye.

Yıllar önceydi, tesisleri gezdiğimde hayran kalmış; “Ey Kayserililer!.. Uyumaya, soba, soba borusu, katmer sacı yapmaya devam edin. Önünüzdeki zenginliğin farkında değilsiniz. ‘Elinoğlu’ gelmiş Kayseri’de karbondioksit üretim tesisi kuruyor!”, türünden bir yazı yazmıştım. Gel zaman git zaman, bir gün, Sanayi Odası’nda çalışma holümüzde otururken, üç-dört kişi geldi... En önde, muhteşem giyinmiş, İngiliz soylularına benzer, uzun boylu birisi var.

“Kadir Beyle görüşmek istiyoruz!”, dedi... Ben de “buyurun benim!”, dedim... Yaklaştık birbirimize, elini uzattı, gülerek; “Elinoğlu sizinle tanışmaya geldi!”, dedi... Oturduk, uzun hikayesini anlattı... Bu hikaye, aslında, “Cumhuriyete kanat gerenlerin” hikayesi idi... Sonra, “Elinoğlu” ile ölene kadar temasımız kesilmedi.

78.9 Megaş

Megaş Madencilik Ve Endüstriyel Gazlar San.Tic. A.Ş. (MEGAŞ), 2006 yılından kuruldu. Aynı yıl üretim tesisinin kurulmasına başlandı. Tesisin kurulum aşamasında dünyada bu tür tesislerin kurulumunda söz sahibi olan Johnson Control firması ve KGS Process ile iş birliğine gidilmiştir. 120 ton gün kapasitelidir. Kayseri Organize Sanayinde kurulu tesis, Temmuz 2008 de üretime geçti. Erciyes eteklerinden elde edilen karbondioksiti endüstriyel kullanıma sunmakta. Günlük 120 ton, karbondioksit, üretim kapasitesine sahip.

Megaş, Mustafa ve Sabri Çelik kardeşlere ait, Kayseri’nin ilk bilgisayar firmalarından İpek Bilgisayar grubunun ortak olduğu bir tesis. Gruba ait diğer iştirakler; Aziziye Enerji (Güneş Enerjisi/GES, Entar Enerji ve Tarım, Veriban, Biletal. Biletal, uluslararasına da hitap eden uçak, tren, otobüs ve BUDO (Bursa Deniz Otobüs) işletmesine ait bilet almak mümkün.

Erciyes Gaz

Erciyes Gaz, Türkiye’nin önemli gaz şirketlerindendi (Önce LPG ve sonra da buna ilaveten doğal gaz). Ahmet Rasim Kahyaoğlu tarafından Boğazköprü’de (İncesu) kuruldu. 25 yıl kadar önce kurulan, Kayseri ve Manisa’da gaz dolum tesisleri bulunan şirketin ödenmeyen borcu nedeni ile iflasına karar verildi. Erciyes Gaz hakkında verilen iflas kararı sonrası tasfiye süreci de başladı (Haziran/2013).

Kayserigaz

Doğalgaz dağıtım ihalesinin ilginç bir hikayesi var. Kısmen vermek istiyorum. İstanbul ve Ankara doğal gaz dağıtım ve satışı ihalesiz ilgili belediyelere verildi. 2003 yılında (19.06.2003) Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) tarafından yapılan, Kayseri Büyükşehir (Kocasınan ve Melikgazi) ile Hacılar, Mimarşinan, Hisarcık, Kıranardı’ndan oluşan bölgenin “Doğalgaz Dağıtım İhalesini, 30 yıllığına, 0,076 cent/kWh ile en düşük teklifi veren HSV İnşaat S.P.T. A.Ş kazandı.

Ülkemizde, ihale yolu ile yapılan ilk dağıtım ihalesiydi. Basına açık olarak EPDK’da düzenlenen ihaleye 18 firma teklif verdi. 18 firmadan en düşük teklifi veren üç firma açık eksiltmeye katılmaya hak kazandı. 0,216 cent/kWh ile Palgaz, 0,215 cent/kWh ile Çalık Enerji, 0,076 cent/ kWh ile HSV açık eksiltmeye katıldı.

Çalık Enerji ve Palgaz yetkilileri HSV İnşaatın vermiş olduğu teklifi rasyonel bulmadıklarını belirterek ihaleden çekildi. Öyle ya, tekliflerinin üçte biri kadardı. İhaleyi kazanan HSV İnşaat Yönetim Kurulu Başkanı ve İNDET Yönetim Kurulu Başkanı Esat Ergil, basın mensuplarının sorularını cevaplandırdı. Ergil, 10 yıldır doğalgaz işi ile uğraştıklarını ve bu fiyat ile bu işin altından kalkabileceklerini ve Kayseri halkına hizmet edeceklerini söyledi. Bir gazetecinin “yatırım miktarınız birkaç milyon doları bulur mu?”, sorusuna Ergil, «Yatırım miktarı şu anda belli değil, çok milyon doları bulur» dedi. Bir gazetecinin aradaki fiyat farkını sorması üzerine Ergil, «Biz kısa sürede kara geçmenin planını yapmadık. Süreç 5-10 yıllık değil 30 yıllık. Bu nedenle hedefimizi uzun vadede kurduk.» (Kısmen, Safure Cantürk, Ankara/Haber Vitriini, www.habervitrini.com)

Daha sonra, “HSV”nin teklifini rasyonel bulmayan Çalık Enerji, Kayseri doğal gaz dağıtım işini, “HSV”den devraldı (16.04.2007). İsim ve logo değişimi de bu hisse devrinden

sonra gerçekleşti. Daha sonra (16.05.2008) Çalık Enerji, hissesinin önemli bir bölümünü, ortağı olduğu sektörün devlerinden Alman EWE A.G sattı; payı da yüzde 10'da kaldı.

Yine o yıllarda Talas ve Gesi Belediyeleri hizmet alanına girmek istemedi. İlk yatırım tarihi Nisan 2004 olup ilk gaz satışı da Ekim 2004'e denk gelmekte. Şu anda (2014) Kocasinan, Melikgazi, Talas, Hacılar, İncesu, Erkilet, Gesi, Mimarsinan, Erciyes/Talas olmak üzere 142 bölgede (mahalle) doğal gaz hizmeti verilmekte. Tekir üzerinden Develi bölgesine gaz akıtacak iletim hattı yapımı sürmekte. Kızık, basınç düşürme ve ölçüm istasyonu (RMS-A) yapım aşamasında. Kayseri'de, abone olarak 2017 sonunda 488 bin BBS'ye (Bağımsız Birim Sayısı) ve 650,515 milyon Sm³ (Standart metre küp) doğal gaz tüketimine ulaşıldı. Bunun yarıya yakını konutlarda (324,6 milyon Sm³), üçte biri ise sanayide (222,1 milyon Sm³) kullanılıyor. 2004 yılında bu rakamlar 11 bin 500 ve 27 bin ve 45 milyon Sm³ civarındaydı.

Yurtiçi tüketim doğal gaz tüketimi (2017) 53,857 milyar Sm³. Kayseri'de doğal gaz tüketimi (2017) ülke toplamının yüzde 1,2'si kadar. Bunun yüzde 72'sini Kayseri Gaz, yüzde 21,2'sini BOTAŞ ve yüzde 4,2'sini EWE Enerji karşılıyor. Geriye kalanını, diğer firmalar.

Yine 2017 yılı sonunda Kayseri'de enerji sektöründe doğal gaz kullanılmadığını görüyoruz. Diğer sektörler baktığımızda, dönüşüm/çevrimde 2,3; ulaşım sektöründe 10,8; hizmetler sektöründe 91,0 milyon Sm³ doğal gaz kullanıldı. EWE Enerji, 2017'de sadece sanayi sektörüne doğal gaz sattı.

Büyük ölçüde (yüzde 80) EWE A.G Turkey Holding'in (Alman) iştiraki olan Kayserigaz, şehrin imarlı alanlarının tamamını doğal gaz kullanımına uygun hale getirdi. 2017'de, 4 bin 274 kilometrelik bir şebeke büyüklüğüne ulaştı. 2017 sonunda Hacılar ve Sarız ilçeleri dışında 14 ilçeye doğal gaz ulaşmış durumda.

Çevreyle dost olmasının yanı sıra sponsorluklarıyla ve kültürel, sanatsal, eğitsel, sosyal ve çevreci faaliyetlerle de ön plana çıkan Kayserigaz, gerçekleştirdiği farklı kampanyalarla sektöründe de olağanüstü ilgiyle karşılanmakta, kampanya yönetimi ve yöntemleriyle öncü bir konumda bulunmakta; "Yeşil ile Barışık, Mavi ile Dost, Temiz Bir Gelecek İçin" çalışmaya devam etmekte.

Yasa'dan yararlanarak Kayseri Büyükşehir Belediyesi, bir bedel ödemediği yüzde 10 ortak oldu. Bedel ödemek şartıyla yüzde 10 hisse daha alabilirdi. Şirket'in diğer ortakları Çalık Enerji (yüzde 10) ve EWE A.G Turkey Holding (yüzde 80).

Doğaltaş/Yapı Elemanları

Doğaltaş

Taşçılık ve mermercilik Kayseri'de önemli bir sanayi kolu haline geldi. Otuzun üzerinde küçük atölye işletmelerinin yanı sıra fabrikasyon üretim yapan mermer tesislerine sahip.

Birliktaş

Müteahhitlik yapan ortakları, 1999 yılında Kocasinan İmar A. Ş'nin beton parke ve bordür taşı üretim tesislerini devraldı, böylece Birliktaş A. Ş' kurdular. 2012 yılında Birliktaş'ın tüm hisseleri Ahmet Dandin, Mahmut Dandin ve Kadir Dandin tarafından devralındı.

2 bin 500 m² kapalı, 33 bin m² açık alan üzerinde faaliyet gösteren firmanın ana üretim kalemleri her ebat ve kalınlıkta parke taşı, bordür taşı ve bims blok çeşitlerinden oluşmaktadır. Firma bünyesinde çalışan uzman teknik elemanlar ile tam donanımlı firma laboratuvarında daha ekonomik daha kalite ve yenilikçi ürünler için Ar-GE çalışmaları yapılmaktadır. Gerektiğinde istenilen renk ve şekilde özel imalatlar siparişe bağlanabiliyor.

Yakın zaman kadar, Talas Caddesi Eski Asfalt şantiyesinde faaliyetini sürdüren firma, bu yıl (2018) ortalarında tesislerini Mimarsinan OSB'deki yerine taşıdı. Günlük 2 bin 500 m² parke taşı üreten bir firma haline geldi (2014). Ana üretim kalemleri kilitli parke ve bordür taşıdır.

Bintaş

1979 yılında Kayseri'de kurulan Türkiye'nin ilk bims blok fabrikalarından olan Bintaş Yapı Elemanları San. Ve Tic. A.Ş. Kayseri OSB'de 60 bin m² açık, 7 bin m² kapalı alanda; Mimarsinan OSB'de ise 100 bin m² açık, 7 bin 200 m² kapalı alanda ısıbims markalı ürünleriyle hizmet vermektedir.

Isıbims markası bimsblokla inşa edilen modern yapı sistemleriyle özdeşleşmiştir. Isıbims markalı duvar blokları, asmolonları ve şönt bacaları üstün Alman (Vibro-Blok) teknolojisi ile tam otomatik makinelerde gerçekleştirilmektedir. Kür odalarında kurutulan ısıbims mamulleri yine otomatik paketleme ünitelerinde sekiyata hazır hale gelmektedir. Ayrıca beton parke, beton bordür, beton boru üretimleriyle de inşaat sektörüne hizmet vermekte.

Özyurt

Özyurt Yapı Elemanları Tic. ve San. A.Ş. şirket 1989 yılında Kayseri’de kuruldu. Prefabrik sanayi tesisleri ve en son teknolojiyle donatılmış Alman malı makinelerle beton blok üretimi konularında kısa zamanda söz sahibi oldu. Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde ve Kayseri Ankara Karayolu 12. km de 65 bin m² açık, 11 bin m² kapalı alanda Beton ve Hafif Betondan mamul Prefabrik Yapı Elemanları üretmektedir.

Tesislerimizde üretilen beton parke taşı, Bordür taşı ve Özyurtbims (Briket) elemanlarının imalatında kullanılan ekipmanlarının tümü tam otomatik bilgisayar programlı Beton Santrali ve Beton Blok Presleme makine ve ekipmanları ile Almanya’da ve İtalya’da en üstün teknolojiye ve yüksek üretim kapasitesine sahip hatasız üretim yapabilen makinelerle her türlü üstün nitelikli yapı elemanları üretilmektedir.

Firma TSE Belgeli günlük 5 bin m² Beton Parke Taşı, 6 bin Adet Beton Bordür taşı, 25 bin adet Özyurtbims (Briket ve Asmolen), Prefabrik Beton Seperasyon, Sanayi, Konut ve Özel prefabrik elemanlar üreterek sektöründe ilk ve öncü kuruluşlarındandır.

Ravaber

İleri teknoloji ekipman yatırımları ile konumlanmış olan Ravaber, yıllık 110 bin ton üretim kapasitesi ile sadece ülkemizin değil, bulunduğumuz coğrafyanın büyük taş yünü üreticilerindendir. 2007 yılında başladığı marka serüvenine 2013 yılında bir dünya markası olan Ravago ortaklığı ile pekiştirmiştir. Çeşitli ebat ve yoğunluklarda mineral taş yünü üreten Ravaber; geniş ürün yelpazesi ile yılda 20 milyon m² alanın ısı yalıtımı, ses yalıtımı ve yangın güvenliğinde mineral taş yünü ihtiyacını karşılamaktadır.

2007 yılında 20 bin ton üretim kapasitesi ile kurulan taş yünü üretim tesisi, 2013 yılında kapasitesinin 70 bin tona çıkartarak sektörde adından söz ettirmeye başlamıştır. Bir ravago grup iştiraki olan Ravaber in, yurt içi satış ve dağıtımını Mardav Yalıtım A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

6 bin m²’si kapalı, toplam 80 bin m² alan üzerine üretim yapan bir tesis. 2015 yılında 3. taş yünü hattıyla, yıllık kapasitesini 70 bin tondan 110 bin tona çıkararak, sadece ülkemizin değil bulunduğu coğrafyanın en büyük taş yünü üretim tesisi olmuştur. 2018 yılı itibarı ile yapmayı planladığı yeni tesis yatırımları ekseninde hem teknoloji hem de kapasite artırma çalışmaları hız kazanmıştır. 2017 yılı “İSO İkinci 500 Sanayi Kuruluşu” sıralamasında 449. sırada yer aldı.

İSO İLK VE İKİNCİ 500 BÜYÜK SANAYİ (İSO 500)

İSO “İlk 500 Büyük Sanayi”

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından, 1968 yılında 100 Büyük Sanayi Kuruluşu olarak başlatılan, her yıl geliştirilerek sürdürülen “Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” çalışması, bugüne kadar akademik düzeyde birçok tez ve araştırmaya konu olmuş. Bu çalışma, 1978’de 300 ve 1981’de 500 firmaya çıktı. Bununla da yetinilmedi, 1997’de “İkinci 500” sıralaması da yapılmaya başladı. Bunlar, günümüzde de devam etmekte Yarım asra yakındır her yıl yayınlanan bu raporların her biri, Türk sanayinin birer mihenk taşıdır. Bir araya getirildiklerinde, içeriği zengin bir kütüphane ve bir ekonomi tarihi çıkıyor karşımıza.

“İlk 500 ve İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” araştırması ile sanayinin hiçbir yerde bulunmayan gerçek röntgeni çekilmekte. Bunun için baz alınan şirketler de doğaldır ki sanayi sektörüne ait şirketler. Sıralamada temel kriter, “üretimden satışlar”. Yani sonuçlar, kuruluşların kendi üretmiş olduğu ürünlerden yaptığı satışları kapsamakta.

Bunun yanı sıra çalışma kapsamında satış hasılatı, brüt katma değer, özkaynak, aktif toplamı, vergi öncesi dönem kâr ve zarar toplamı, ihracat ve ortalama çalışan sayısı büyüklükleri gibi, istatistiki değerleri eşsiz verilerle yapılmış analizlere de yer verilmekte. Ayrıca finansal oranlar, kaynak yapısı, kârlılık oranları, ekonomik karlılık, varlık devir hızları, net katma değerinin faktör gelirleri (fonksiyonel) dağılımı, üretim faaliyeti dışı gelirler, istihdam ve brüt katma değer dağılımı ile işgücü verimliliği konularında da çeşitli değerlendirmeler yapılmakta.

Kayseri “İSO Birinci 500 Büyük Sanayi” (2017)

Kayseri’de öne çıkan “Büyük Sanayi” kuruluşlarının röntgeninden bazı kesitler sunacağım. Tamamını görebilmek için başka bilgilere de ihtiyaç var. Tabii, onları da bilmek gerekir ama bu bir başka çalışma konusu. Biz bu bölümde “Birinci ve İkinci 500 Büyükleri (2017)” vermeye çalışacağız.

2017 yılı “İSO ilk 500” listesinde 16 Kayseri Sanayi Odası (KAYSO) üyesi yer aldı. 2016’da bu sayı 14’tü. Aslında, “teftiş gecikmesi nedeniyle” dosya gönderemeyen Kayseri Şekeri de buna ilave etseydik 15 olacaktı. Yani netice de KAYSO’ya kayıtlı üyelere, “İSO İlk 500/2017” girenlerde “bir” artış var. Bunlara son beş-altı yılın gözde firmalarından, İstanbul Sanayi Odası’na (İSO) kayıtlı Mega Metal’i ve yine İSO’ya kayıtlı Çetinkaya Tekstili de ilave edebilirsiniz. Mega metal 2016’da 285’inci sırada iken 2017’de 210’uncu sıraya oturmuş. “Üretimden net satışı” da 749 milyon lira. Bursa’da tesisi bulunan ve İSO’ya bağlı Çetinkaya Mensucatın (452-466.) da Kayseri OSB’de de tesisleri var. 2017’de “üretimden sonra net satışı” da 350 milyon lira.

Listeye baktığımızda 2017’de İpek Mobilyanın 491. sırada listeye girdiğini görüyoruz. KUMTEL ise bu dönem liste dışı kalmış. 2016’da 376. sıradaymış. Bir de 2017’de listeye giren “isminin açıklanmamasını” isteyen bir firma var. Kim bu?

İlk bilgilere bakınca şu değerlendirmeyi yapabiliriz: Ülke genelinde İlk 500/2017 giren firmaların “üretimden net satışları”, bir önceki yıla göre, yüzde 33,2 artışla 653 milyar lira oldu. Borçları da 243 milyar lira.

2017’de Kayseri 18 için (Mega ve Çetinkaya dahil edildi, ismini vermeyen firma için yaklaşık 350 milyon lira alındı) “üretimden net satış” toplamı yaklaşık 11,6 milyar lira. Bu da “İlk 500” toplamının yüzde 1,7’si kadar. 2016’da bu rakam yaklaşık 8 milyar liraydı. Artış yüzde 45 civarında. “İlk 500”deki artışın epey üzerinde.

Yüzde 1,7 oranı; Kayseri’nin genel ölçütler içindeki payına denk gelmekte. Unutmayın Kayseri, bir iki parametre dışında ülkenin yüzde 1’i ile 2’si arasında bir yerde duruyor... Yani, Kayseri, ülkemizin yaklaşık yüzde 1,5’i kadar. Bunun patenti bana ve şu anda Kayseri Ticaret Odası eski Genel Sekreteri şimdi danışmanı Murat Yerlikhan’a ait. Dileyen kullanabilir. Ama isimlerimiz anarlarsa memnun oluruz. Özetle Kayseri, ülkenin “zekatı” bile değil.

İlk sıraya oturan TÜPRAŞ’ın “üretimden net satışı” 51 milyar lira. Kayseri birincisi HES Kablo’nun ise, 1,5 milyar; ikinci sıradaki Kayseri Şeker’inki ise, 1,3 milyar lira. Belki de merak edersiniz; ülke sıralamasında 43. sıradaki Konya Şeker’in satışı 2,7 milyar lira. Diğerleri bir milyarın altında. Kayseri son sırasındaki İpek Mobilya’nın (491.) satışı ise, 316 milyon lira.

“İlk 500’e giren firmamız yok. Sanırım, şimdiye kadar hiç de olmamıştı. “İkinci 50”ye giren iki firmamız var; HES Kablo, 2016’ya göre iki sıra geriye düşerek 82. Sıraya oturdu. Kayseri Şeker ise, 99.sırada... Ayrıca; geriye doğru sekiz-on yıl gittiğimizde, “İlk 500’e giren firma üretmediğimiz gibi, girenler de üç aşağı beş yukarı aynı firmalar. Genel sıralamadaki yerleri de “aynı bant” içerisinde.

Öyle ya da böyle, dokuz-on yıl geriye gittiğimizde, Kayseri'den, "İlk 500'e giren firma sayısı ortalama 15-16'ya takılıp kaldı. Yani ülkemizin içine düştüğü "orta gelir tuzağı" gibi Kayseri de "İlk 500 tuzağına" düştü. Bu kavram da bendenize ait, efendim. Bir türlü sıçrama yapamıyor, yeni firmalar sokamıyoruz "İlk 500'e. Bir de Kayseri firmalarına bakınca üretimlerin "teknoloji az yoğun", "emek ve enerji yoğun" olduğunu rahatlıkla görebiliyoruz.

İlk rakamlar 2017 ve ikinci rakam 2016 yılına ait olmak üzere Kayseri sıralaması şöyle: HES Kablo (82-80.), Şeker Fabrikası (99.-) ve Boytaş Mobilya (144-123.) Kayseri sıralamasında ilk üç sırayı paylaştı. Diğerleri ise şöyle: Hasçelik (163-183.), Boyteks (200-190.), Merkez Çelik (209-196.), İSO'ya kayıtlı MEGA Metal (210-285.), Yataş (279-332.), Orta Anadolu (310-230.), Boyçelik (323-364.), Form Sünger (326-402.), Erbosan (392-425.), İstikbal Mobilya (395-392.), Sersim Dayanıklı Tüketim (425-427.), Femaş Metal (432-494.), yine İSO'ya kayıtlı Çetinkaya (452-466.), İsmi açıklamayan (453.-) ve İpek Mobilya (491.-).

Tekrar ediyorum; 2017 yılı "İSO İlk 500" listesinde 16 KAYSO üyesi yer aldı. O nedenle "İlk 500" ile Kayseri karşılaştırmasında mutlaka 16 firmayı dikkate almak gerekir. Çünkü, İSO'ya kayıtlı olup da yurdun muhtelif yerlerinde üretim yapan bir sürü firma var. Bunlar, hep İstanbul'un değerleri içerisinde gözükmüyor.

Diyeceksiniz ki, ne fark eder, Megada, Çetinkaya da Kayseri'de üretim yapmıyor mu? Doğru... O taktirde şunu sorarız: Peki, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı, Kayseri dahil "beş ilde" üretim yapan ÇİMSA'yı ne diye KAYSO, listeye almaz ki? Mesela, muhtelif illerde üretim yapan Çetinkaya tekstil bir şirketler topluluğu ve genel merkezi de İstanbul'da ve İSO üyesi. Ama bunu listeye alıyorlar. Demem o ki, "usul esastan önemlidir!", diye bir kural var. Buna uymak zorundayız. O nedenle, Kayseri için, bir değerlendirme, diğerleri ile bir karşılaştırma yapabilmek için ya "bağlı oldukları" odayı esas alacağız ya da ya da tek tek Kayseri'de üretim yapanların fiziki, beşeri ve ekonomik ölçütlerini tespit edeceğiz. Bunu ise, "İSO 500" çalışmalarından çıkartamayız. Başka bir çalışma konusu. Bu nedenle, "KAYSO'ya kayıtlı 16 firma" kayıtlı olmayan iki firmayı da değerlendirmeye aldım. Ama dediğim gibi, "İSO 500" bağlamında ülke geneli değerlendirilmelerde KAYSO'ya bağlı olanları dikkate almak gerekir.

“İSO Birinci 500 Büyük” Kayseri Sıralaması (Yuvarlatılmış, milyon TL, 2017)

Kayseri Sırası	İSO Sırası		Firma İsmi	Üretimden Net Satışlar
	2017	2016		
1.	82.	80.	HES Kablo	1.575,1
2.	99.	-	Kayseri Şeker Fabrikası	1.277,1
3.	144.	123.	BOYTAŞ	991,5
4.	163.	183.	Has Çelik (Kablo)	885,4
5.	200.	190.	BOYTEKS	776,6
6.	209.	196.	Merkez Çelik	749,8
7.	210.	285.	Mega Metal*	749,0
8.	279.	332.	YATAŞ	567,5
9.	310.	230.	Orta Anadolu	509,4
10.	323.	364.	BOYÇELİK	495,1
11.	326.	402.	Form Sünger	488,8
12.	392.	425.	ERBOSAN	399,8
13.	395.	392.	İstikbal Mobilya	396,4
14.	405.	427.	SERSİM (Ustaoglu)	390,1
15.	432.	494.	FEMAŞ	367,5
16.	452.	466.	Çetinkaya*	350,0
17.	453.	-	İsmi açıklamayan	(Tahmin) 350,0
18.	491.	-	İpek Mobilya	316,4
Kayseri (18) Toplam Dahil *				11.635,5
Birinci 500 Büyük (2017)				653.000,0
Kayseri (18)/İSO Birinci 500				1,8
Kayseri (16) Hariç (*)				10.536,5
Kayseri (16)/İSO Birinci 500				1,6

(*):

Kaynak: İSO ve KAYSO

* İSO'ya kayıtlı. Kayseri'de de fabrikası var.

Bazı Yıllara Göre “İkinci 500 Büyük” İçerisine giren Kayseri Firmaları

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1993	9	2012	13 *
1994	9	2013	14**
2001	14	2014	15 *
2002	14	2015	16 *
2005	15	2016	16***
2010	11 ****	2017	18***
2011	13 *	2018	-

Kaynak: İSO

1993’de sıralamaya giren “İlk 500” içerisindeki KAYSO üyesi dokuz firma şunlar: Orta Anadolu Mensucat, Şeker Fabrikası, Birlik Mensucat, HES Kablo, SÜNTAŞ sünger, ERBOSAN çelik boru, Atlas Halı, Özkoyuncu Madencilik ve Karsu Tekstil. Bunlardan Birlik Mensucat’ın ana üretim bölümleri kapandı bugün havlu ve bornoz türü ürünler üretmekte, Atlas Halı da el değiştirdi, Kayseri’de ki tesisleri başka yere taşındı.

Bunlardan; “İlk 9-10”’unu istikrarlı bir biçimde, “İlk 500” içerisinde görmektediriz. Genelde HES kablo ve Şeker Fabrikası, Kayseri sıralamasında “ilk 5”e, çoğu zaman genel de “İlk 100” arasına girmekte. 2000’li yıllarda Kayseri firmaları içerisinde, Boydak Holding’e ait tesislerin ağırlıklı yer aldığı gözükmemekte. Bir anlamda Boydak Grubu, Kayseri sanayisinin lokomotifliğini yapmakta.

Nitekim; 2017’de, Boydak Holding 7 şirketiyle yer aldı. HES Kablo, “İlk 100” içerisinde, 82. sırada. HES Kablo’da az da olsa bir performans düşüklüğü gözüküyor. Nitekim; 2014’te 68.; 2016’da 80. sıradaydı. Diğerleri, Boytaş, Merkez Çelik, Boyteks, Boyçelik, İstikbal ve Forum Sünger. HES Kablo, Grubun “Amiral Gemisi” konumunda.

Burada dikkat çeken nokta şu: Kayseri, “İlk 500 Büyük” üretemez oldu. “Orta Gelir Tuzağı” gibi Kayseri’de, “Birinci ve ikinci büyük tuzağına düştü. Birincisi, sayı olarak “Boydak” ağırlıklı, 10-15 bandında takılıp kaldı. Benzeri bir durumda “ikinci 500’e girenler de öyle. Ayrıca; sıralama aynı firmalar arasında paylaşılmakta. Bir de Kayseri Birinci 500’ün üretimden net satışlarının, İkinci 500’ün net satışlarının 4 katı kadar olduğunu görüyoruz.

** İSO’ya kayıtlı Mega Metal ve Develi Ticaret Odası’na bağlı Saray Çiftliği ile

*** İSO’ya kayıtlı Mega Metal ve Çetinkaya ile

**** İSO’ya kayıtlı Mega Metal ile

Kayseri “İSO İkinci 500 Büyük Sanayi” (2017)

“İkinci 500 Büyük’e” bu yıl (2017) Kayseri’den 14 firma girdi. Girdi ama hep aynı firmaların yer aldığını görüyoruz. “Birinci 500 (2017)”de de benzeriydi... Yani Kayseri, “500 Büyük” kategorisinde” de “yeni firma” üretmiyor... Yıllardır bu böyle yani tabiri amiyane ile Kayseri sanayisi bir “kabızlık” çekiyor. Mesela, “İkinci 500 Büyük (2017)”e giren 16 firma var Kahramanmaraş’ta... Bizden fazla.

Belki merak etmişsinizdir, mesela, bizim listede yer alan ülkenin 16.sırasındaki Şirikçiöğlü İplik ve Denim Kahramanmaraşlı bir aileye ait. Memleketlerinde olduğu gibi bizim Kayseri OSB ve Kayseri Serbest Bölgesi’nde de tesisleri var. Bazı detaylara girmeden Kayseri Sanayi Odası’na kayıtlı 14 firmanın isimleri şöyle. “Üretimden Net Satışları” yuvarlatılarak verilmiştir:

“İSO İkinci 500 Büyük” Kayseri Sıralaması (Yuvarlatılmış, milyon TL, 2017)

Türkiye Sırası		İsmi	Üretimden Net Satışlar
2017	2016		
16	195	Şirikçiöğlü İplik ve Denim	301,5
202	289	Beşler Tekstil	225,4
238	162	Coreal Alüminyum	212,4
263	299	Karsu Tekstil	205,9
266	264	Kilim Mobilya	205,3
309	320	Meysu	193,3
311	414	Has Çelik	193,0
318	333	Metal Matris	190,4
329	184	Gürkan Ofis Mobilya	187,6
356	430	Parteks Tekstil ve Kağıt	180,3
363	221	Fazlıoğlu Et ve Et Ürünleri	177,4
430	332	Mondi Yatak Yorgan	161,5
449	-	Ravaber Yapı Ürünleri	157,7
491	442	Turkuaz Seramik	147,8
Toplam Kayseri (14)			2.739,5
Toplam (İkinci 500, 2017)			107.600,0
Kayseri (14)/İkinci 500			2,5

Kaynak: İSO

“İkinci 500”ün 2016 yılında 82,2 milyar TL olan üretimden net satışları, 2017 yılında yüzde 30,9 artarak 107,6 milyar TL’ye yükseldi. Kayseri 14’ü bunun yüzde 2,5’i kadar. Nedense, “Özkaynak”, “Aktifler Toplamı”, “İstihdam”, “Kâr ve zarar” ve “İhracat” gibi konularda ülke genelinde olduğu gibi Kayseri firmalarının da tamamının bilgilerine rastlayamıyoruz. Aslında, fotoğrafı tam görebilmek için bu parametrelerinde bilinmesi gerekir... Mesela, “İlk 500”de 11; “İkinci 500”de 5 firmanın ihracat rakamları var. Toplamı Birincisinin 518,3 milyon dolar; İkincisinin 111,7 milyon dolarlık bir ihracatı söz konusu. İki kategoriye de giren, KAYSO üyesi 30 firmanın ihracatı toplamı 630 milyon dolar olup Kayseri ihracatının yüzde... Benzeri bir biçimde “Birinci 500”de 12 firma; “İkinci 500”de 7 firma istihdam rakamını vermiş. Birincisinin toplamı 16.030 kişi; ikincisinin toplamı ise 3.264 kişi. Toplamları da 19.294 kişi. Umarım ve temenni ederim özellikle Kayseri Ticaret Odası ve Kayseri Sanayi Odası, benzeri bir çalışmayı, mesela “Kayseri 100” adı altında başlatır; birlikte de yapabilirler... Yine mesela Ticaret Odası “genel 100”, Sanayi Odası “sanayi 100” araştırması yaptırabilir.

Bazı Yıllarda “İkinci 500 Büyük” İçerisine giren Kayseri Firma Sayısı

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1997	3	2012	18
1998	4	2013	16*
2000	5	2014	14**
2001	8	2015	13
2002	11	2016	16
2010	19	2017	14
2011	17	2018	-

Kaynak: İTO

1997’de “İkinci 500”e giren firmalar şunlar: HES Fibel (104.), Keskinlik (139.) ve HAS Çelik. 1998’de HAS Çelik (119.), Keskinlik (120.), KUMTEL (198.) VE HES Fibel (292.). Burada da dikkat edilirse, “İkinci 500”de bir düşüş söz konusu. Bu da, Kayseri sanayisi için, bir sorun olarak karşımızda durmakta.

Bu konuda şunu söyleyebiliriz: “Birinci ve ikinci 500” içerisinde yer alan “Kayseri 30” un, “üretimden net satışlar” içindeki payı, “İSO 1000” in yüzde 1,7’si kadar. Sonuçta; Kayseri sanayi yerinde sayıyor, yeni “büyük firma” üretilmiyor. Gerçi, “orta ve büyük”

* KAYSO/İTO’ya bağlı Çetinkaya ile.

** Develi’ye bağlı Saray Tarım ve KAYSO/İTO’ya bağlı Çetinkaya ile

işletme üretmek zor ama son on yılda, “İlk 500’e girenlere baktığımızda tablonun pek değişmediğini, aynı firmalar olduğunu görüyoruz. Yani, bir direnç var.

Değerlendirmeye giren firmalar, sektör çeşitliliğini gösteriyor bize. Tabii, “makine ve elektronik sanayi” olmayışı, dikkat çekici. Bu da, hala emek ve enerji yoğun bir sanayiye sahip olduğumuz göstermekte. Yani, sanayimiz bir “nitelik sıçraması” yapamadı. Yine geçmiş yıllara da baktığımızda, Kayseri’nin “ilk 500” sıralamasında **13-18 aralığında bir banda oturduğunu görmekteyiz. Ama giderek azalan bir seyir izliyor. Önümüzdeki on-on beş yıl, Kayseri sanayisinde bir sıçrama beklemeyelim. Normal trendinde hatta azalarak bir seyir izleyecek. Bu gözüküyor. Sulamalar askıya alındığından hatta unutulduğundan tarım ha var ha yok olmaya devam edecek.**

Geriye “hizmetler sektörü” kalıyor. Bunun için de “Kayseri’den ve Kayseri’ye” mal, hizmet ve insan ulaşımı hızı artırılmalı; sağlık, eğitim ve turizm “stratejik sektörler” haline gelmeli, hayvancılığa ağırlık verilmeli.

DIŞ TİCARET (2017)

İhracat

Ticaret Bakanlığı verilerine göre, Kayseri'den, 2017'de, 2016'ya göre yüzde 7,5'luk bir artışla, 1.641.959 dolarlık bir ihracat yapıldı. Aynı dönemde ülke ihracatı, yüzde 10,1 artarak 157,0 milyar dolar oldu. Kayseri ihracatı, ülke ihracatının yüzde1'i kadar. Yıllar itibarıyla, bu oran pek değişmiyor. Bir ila bir buçuk arasında gidip geliyor. Bir milyar doların üzerinde ihracat yapan 16 il var. İhracatı, 2017'de bir milyar doları aşan 16 il var. Kayseri, 16. Sırada. Kayseri uzun zamandır bu sırayı koruyor. Bu tablo bize şunu gösteriyor; Kayseri, bir sıçrama yapıp üst sıralamalara çıkamıyor. Bini aşkın , iki bine yakın ihracatçı firmamız var.

İhracat (Yuvarlatılmış, milyar dolar; %)

	2014	2015	2016	2017	Değ. 16/17
Kayseri	1,887	1,583	1,527	1,642	7,5
Türkiye	157,6	143,8	142,5	157,0	10,1
Kay./Tür.	1,2	1,1	1,1	1,0	-

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Kayseri'de İhracatın Seçilmiş Sektörel Göre Dağılımı (2017) (Yuvarlatılmış, milyon \$, %)

Sektör	Miktar	Sektör	Miktar
Tekstil ve mamulleri	274,9	Fındık ve mamulleri	12,7
Demir ve Demir Dışı Metaller	244,1	Çimento, cam ve seramik	16,1
Diğer sanayi ürünleri	188,4	Makine ve Aksesuarı	23,6
Çelik	175,1	Halı	12,8
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	20,1	Hububat ve bakliyat	45,2
Mobilya, kağıt ve orman ürünleri	27,0	Toplam (13 Sektör)	1.432,0
Kuru meyve ve mamulleri	333,5	Kayseri	1.642,0
İklimlendirme Cihazları	85,8	(13 Sektör)/Kayseri	87,0

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi

En fazla ihracat yapan firmalar

Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) açıkladığı 2017 yılı ilk bin ihracatçı sıralamasında Kayseri'den 13 firma yer aldı. Buna göre, en fazla ihracat yapan şirketler sıralamasında zirve 4 milyar 797 milyon dolarla yine Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'nin oldu.

2016'da Kayseri/13 firmanın toplam ihracatı 714 Milyon 91 bin 469 dolar iken 2017 yılında bu rakamda düşüş yaşandı. Bu yıl firmaların toplam ihracatı 711 milyon 576 bin 910 dolar olarak gerçekleşti. Bu on üç firmanın Kayseri ihracatına oranı yüzde 43,3 mertebesinde (k.d)

Listede önceki yıla göre Boydak Holding bünyesindeki 4 firmanın da sıralamada geriye düşmesi dikkat çekti. Boydak Holding bünyesindeki firmaların ihracat toplamı 345 Milyon 121 bin 976 dolar iken, bu rakam 2017 yılında yüzde 8,78 oranında düşüş ile 314 Milyon 821 bin 596 dolar olarak gerçekleşti. Buna göre 2 firmanın ismini açıklanmasını istemediği TİM'in ihracatçı firma araştırmasında ilk bine Kayseri'den giren firmalar ve sıralamaları şu şekilde:

Kayseri'den İlk 1000'e Giren Firmalar (%)

Sıra	Firma	Sıra	Firma
108.	Boyteks Tekstil	417.	Ceha Büro Mobilya
167.	Boydak Dış Ticaret	567.	Erbosan Erciyas
211.	Re-Ma Metal	762.	Kayseri Metal
223.	Hes Kablo	778.	İsmi açıklanmadı
230.	İsmi açıklanmadı	803.	Metal Matris
266.	Orta Anadolu	814.	Boyçelik Metal
373.	Hasçelik Kablo	-	13/Kayseri: 43,3

2016 sıralamasında 444'üncü sırada yer alan Çinkom Metal ile bininci sırada yer alan Almer Tekstil bu kez sıralamaya giremedi. Bu 2 firmanın yerine 2017 sıralamasında bu kez Hasçelik Kablo ve Kayseri Metal firmaları yer aldı. (Kaynak: Cafer Zengin/Kayseri, DHA)

Kayseri'den (2017) 6'sı serbest bölge olmak üzere 172 ülkeye ihracat yapılmış. Kayseri Serbest Bölgesi'ne yapılan ihracat ise, 55,6 milyon dolar.

İthalat

2016'ya göre 2017'de, ülke ithalatı, yüzde 17,7 artarak 181,2 milyar; aynı dönemde Kayseri ithalatı, yüzde 24,2 artışla 1,812 milyar dolar oldu. Yaklaşık 600 civarında ithalatçı firmamız var. Kayseri ithalatı ülke ithalatının binde7'si kadar.

İthalat (Yuvarlatılmış, milyar dolar; %)

Yıl	2014	2015	2016	2017	Değ. 16/17
Kayseri	1,715	1,471	1,459	1,812	24,2
Türkiye	242,2	207,2	198,6	233,9	17,7
Kay./Tür.	0,7	0,7	0,7	0,8	-

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı,

Dış Ticaret Hacmi (İhracat+İthalat)

Kayseri dış ticaret hacmi 2017'de, 2016'ya göre yüzde 15,7 artarak 3,5 milyar dolara ulaştı. Aynı dönem ülkenin dış ticaret hacmi yüzde 14,6 artarak 390 milyar dolar oldu.

Dış Ticaret Hacmi (İhracat+İthalat) (Milyar \$, %)

Yıl	2014	2015	2016	2017	Değ. 16/17
Kayseri	3,602	3,054	2,986	3,454	15,7
Türkiye	399,8	351,0	341,1	390,9	14,6
Kay./Tür.	0,9	0,9	0,9	0,9	-

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

MARKA, PATENT VS.

Marka

Marka, bir işletmenin mal ve/veya hizmetlerini bir başka işletmenin mal ve/veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlaması koşuluyla, kişi adları dahil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayımlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işarettir.

Başvuru**Marka Başvuru sayısı (%)**

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	1.517	1.320	1.435	1.256
Türkiye*	106.099	94.575	95.962	97.145
Kay./Tür.	1,4	1,4	1,5	1,3
Kayseri Sıra	11.	12.	10.	10.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri, 2017'de, "Marka Başvuru"da 11. sırada ve yerli başvurunun yüzde 1,4'ü kadar. Aynı yıl başvuran yabancı marka sayısı ise 15.009. Bu durumda toplam patent başvuru sayısı 121.108 olarak karşımıza çıkmakta. Marka başvuruda, 49.683 ile İstanbul birinci sırada. Bunu 8.536 başvuru ile Ankara takip ediyor. İzmir'in ise 7.060. Bursanın 4.847 ve Gaziantep'in 3.496 oldu.

* Yabancı Hariç

Tescil

Marka tescil sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	1.097	1.260	1.023	975
Türkiye*	77.394	83.665	70.111	72.334
Kay./Tür.	1,4	1,5	1,5	1,3
Kayseri Sıra	11.	12.	10.	10.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri, 2017’de “Marka Tescil”de 11. sırada ve yerli tescilin de yüzde 1,4’ü kadar. 2017 yılında yabancı tescil 8.179 olup toplam tescil sayısı 85.573 olarak belirlendi. 2017’de en fazla marka tescil 40.212 ile İstanbul’a ait. Bunu 6.411 ile Ankara takip etti. İzmir 5.928 tescilli marka ile üçüncü sırada. Bunu 3.722 ile Bursa ve onu da 2.512 marka tescili ile Gaziantep takip etti.

Faydalı Model

Faydalı Model, Türkiye’de ve dünyada yeni olan ve sanayiye uygulanabilen buluşların sahiplerine belirli bir süre (10 yıl), bu buluş konusu ürünü üretme ve pazarlama hakkının tanınmasıdır. Faydalı model belgesi verilmesi işlemleri, patent verilmesine oranla, hem zaman hem de masraf açısından daha elverişlidir.

Faydalı Model Başvuru

Faydalı Model Başvur sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	95	119	92	137
Türkiye**	3.256	3.457	3.583	3.477
Kay./Tür.	2,9	3,4	2,6	3,9
Kayseri Sıra	7.	6.	7.	6.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

2017’de Kayseriden 95 ade Faydalı Model başvurusu yapıldı. Bu, yerli başvuruların yüzde 2,9’u kadar. Aynı yıl 7. sırada. Yabancı başvuru 77. Bu durumda toplam Faydalı

* Yabancı Hariç

** Yabancı başvuru dahil değil.

Model başvuru sayısı 2.551 oldu. En fazla başvuru, 1.195 ile İstanbul'dan oldu. Bunu 329 ile Ankara takip etti. Bursa 304, İzmir 257 ve Konya 198 adetle üçüncü, dördüncü ve beşinci sırada yer aldı.

Faydalı Model Tescil

Faydalı Model tescil sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	65	70	105	104
Türkiye***	2.014	2.347	2.681	2.474
Kay./Tür.	3,2	3,0	3,9	4,2
Kayseri Sıra	6.	6.	6.	6.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri, 2017'de 65 Faydalı Model tescili ile 6. sırada yer aldı. Aynı yıl Faydalı Model Yabancı Tescil sayısı 10.460. Bu durumda tescil toplamı 12.424 oldu. İstanbul 842 adet ile birinci sırada yer aldı. Bunu, adet olarak, 186 ile Ankara, 131 ile Bursa, 104 ile Kocaeli ve 86 ile İzmir takip etti.

Patent

Bir sınai veya ticari buluşun, imal ve satış hakkının belli bir süre için bir şahsa veya firmaya ait olduğunu gösteren devletçe onaylı resmi belge, "Buluş Belgesi", "Uyrukluk Belgesi" veya "İhtira Beratı".

*** Yabancı tesciller hariç

Patent Başvuru

Patent Başvur sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	88	88	63	88
Türkiye*	8.625	6.445	5.512	4.861
Kay./Tür.	1,1	1,4	1,1	1,8
Kayseri Sıra	11.	11.	12.	11.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri 2017'de, Patent Başvurusunda 88 adet ile 11. İl konumunda. İstanbul 3.795 adet ile birinci sırada. İkinci sırada 1.206 başvuru ile Manisa var. Ankara 823 başvuru ile üçüncü, Bursa 440 başvuru ile dördüncü ve nihayet 343 başvuru ile Kocaeli beşinci sırada. 2017'de yabancı başvuru 10.658 olup toplam başvuru 19.283.

Patent Tescil

Patent tescil sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	9	24	19	9
Türkiye**	1.964	1.794	1.730	1.251
Kay./Tür.	0,5	1,3	1,0	0,7
Kayseri Sıra	13.	9.	12.	11.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri, 2017'de, Patent Tescil'de Manisa ile 13. Sırayı paylaşmakta. Sayı ise, dokuzda kaldı. İstanbul 842 adetle birinci sırada. Bunu, adet olarak, 186 ile Ankara, 131 ile Bursa, 104 ile Kocaeli ve 86 ile İzmir takip ediyor. Yabancı tescil 10.460 olup toplam patent tescili 12.424 olarak belirlendi.

* Yabancı patent başvurusu dahil değil.

** Yabancı tescil sayısı dahil değil.

Endüstriyel Tasarım

Endüstriyel Tasarım, bir ürünün tümü, veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütünü ifade eder.

Endüstriyel Tasarım Başvuru

Endüstriyel Tasarım Başvur sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	3.420	4.727	2.938	594
Türkiye***	39.172	39.294	38.665	41.183
Kay./Tür.	8,7	12,0	7,6	1,4
Kayseri Sıra	3.	2.	4.	4.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri, 2017’de, Endüstriyel Tasarım Başvuru sayısında ilk 10 il içinde, üçüncü sırada. Üstümüzde 3.476 başvuru ile Bursa ve onunda üstünde 15.790 başvuru ile İstanbul var. Gaziantep 3.333 başvuru ile dördüncü ve Ankara 3.291 başvuru ile beşinci sırada. Yabancı ve “Lahey” başvuru toplamı 7.681 olup toplam başvuru 2017’de 46.853 oldu.

Endüstriyel Tasarım Tescil

Endüstriyel Tasarım Tescil sayısı (%)

Yıl	2017	2016	2015	2014
Kayseri	3.443	4.645	3.123	2.995
Türkiye****	37.131	41.391	40.859	41.233
Kay./Tür.	9,2	11,2	7,6	7,3
Kayseri Sıra	4.	2.	4.	4.

Kaynak: www.tpe.gov.tr

Kayseri, Endüstriyel Tasarım tescil sayısında “İlk 10” il içinde ve 2017’de 4. sırada yer aldı. İstanbul 15.085 tescil ile ilk sırada. İkinci sırada 3.698 tescil ile Gaziantep var. Üçüncü sırada 3.515 tescil ile Bursa ve beşinci sırada 2.807 tescil ile Ankara yer alıyor. Yabancı ve “Lahey” tescili 7.083 olup, 2017 için toplam Endüstriyel Tasarım tescili 44.214 oldu.

*** Yabancı ve “Lahey” başvuru dahil değil.

**** Yabancı ve “Lahey” başvuru dahil değil

Coğrafi İşaret

Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işaretlerdir. Başvurular sonucunda, ulaşabildiğimiz kadarıyla, tescillenen Kayseri ürünleri şunlar:

Kayseri Tescilli Ürünler

Ürünün Adı	Tescil Tarihi
Kayseri Mantısı	10.06.2009
Kayseri Pastırması	28.01.2001
Kayseri Sucuğu	28.01.2001
Soğanlı Bez bebekleri	07.11.2003
Yahyalı El Halısı	21.06.1996
Yamula Patlıcanı	27.11.2007
Bünyan El Halısı	21.06.1996
Develi Cıvıklısı	26.03.2004
Tomarza Kabak Çekirdeği	23.09.2014
Pınarbaşı Kara Çorbası	29.12.2017

Kaynak: www.tpe.gov.tr

ÇALIŞMA HAYATI (HAZİRAN/2018)

4a-4b-4c nedir?

Sigortalılık yönünden SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığına tabi olanlar Sosyal Güvenlik Reformuyla birlikte 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu çerçevesinde Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında birleşmişler ve aradaki bu ayırım kaldırılmıştır. Ancak bu defada çalışanlar, 5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasında (a), (b) ve (c) şeklinde kategorilere ayrılmışlardır.

a.4a

Eski sistemde SSK'ya prim ödeyenler, yani herhangi bir iş yerinde sözleşmeli işçi olarak çalışanlardır. 4/a kavramı 5510 sayılı yeni yasa ile sgk kapsamında yani yeni yapıda SGK kapsamında olanlara 4 A'lı denmektedir.

b.4b

Eski sistemde Bağkur'a prim ödeyenler, hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar; BAĞ-KUR sigortalısı sayılmaktadır. Kendi adına bağımsız olarak çalışan esnaf, sanatkar, tüccar, serbest meslek erbabı kişiler kapsar.

c.4c

Eski sistemde Emekli Sandığı'na bağlı, devlet memurlarıdır. Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Dairesinin ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir.

Genel Gurum

Haziran/2018 itibarıyla çalışma hayatında, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kapsamında genel durum şöyle: 22,4 milyon aktif sigortalıya karşın pasif yani aylık alan 12,4 milyon kişi (11,7 milyon dosya) var. Bağımlıların toplamı ise 34,9 milyon kişi. Aktif/Pasif (Dosya) oranı 1,92 olarak belirlendi. Özel sandıklara tabii 412 bin kişi var.

Sosyal Güvenlik Kapsamı

Gelir testi; ailelerin genel sağlık sigortası primlerinin kim tarafından ödeneceği ve ne kadar olacağını belirlemeye yönelik yapılıyor. Gelir tespitinde hanede kişi başına düşen aylık gelir miktarına göre belirlenen kategorilerde değerlendirilir ve gelire göre prim ödenir. Bu test aile içerisinde kişi başı geliri asgari ücretin 3'te birinden daha düşük çıkan veya bakıma muhtaç kişileri ilgilendirmiyor.

Sağlıktan ücretsiz yararlanmak isteyen kişilerin gelir testi yaptırması gerekiyor. Aynı çatı altında yaşayan kişilerin aylık gelirlerinin toplanarak, aile içindeki bireylere eşit bölünmesiyle belirlenen aylık gelire göre prim borçlarının belirlendiği bu test sonrasında sigortaya kayıt yaptırılıp sağlık hizmetlerinden faydalanılıyor.

Ülkemizde, Haziran/2018 itibarıyla, "gelir testi" yaptırtanlar da dahil 79,6 milyon kişi sosyal güvenlik kapsamında işlem görmekte. Bu ise, nüfusun yüzde 98,3'ü kadar. Bu kapsamda Kayseri'de yüzde 98,7'si yararlanmakta. Bir başka ifade ile ülke genelinde yaklaşık 1,4 milyon, Kayseri'de yaklaşık 18 bin kişi kapsam dışında kalmakta.

Yine ülkemizde, Haziran/2018 verilerine göre 11 milyon kişi "gelir testi" kapsamında işlem görmekte. Bu da toplam nüfusun yüzde 14'üne karşılık gelmekte. Kayseri'de ise bu yüzde 8,6 kadar olup 108 bin kişi kadar. "Gelir testi"ni dahil etmediğimizde ülke nüfusunun yüzde 13,8'i sosyal güvenlik kapsamı dışında. Kayseri'de ise bu oran yüzde 9,1 kadar. Kayseri'de bu sayı 125 bin kişiye karşılık gelmektedir. Haziran/2018 itibarıyla sigortalıların durumu şöyle;

a.Aktif, pasif, “gelir testi” yaptırtanlar (%)

	Nüfus	Sayı	Nüfus içindeki payı
Kayseri	1.376.722	1.359.010	98,7
Türkiye	80.810.525	79.597.382	98,3

Kaynak: www.sgk.gov.tr/

b.Aktif, pasif, “gelir testi” yaptırtmayanlar (%)

	Nüfus	Sayı	Nüfus içindeki pay
Kayseri	1.376.722	1.251.010	90,9
Türkiye	80.810.525	69.650.274	86,2

Kaynak: www.sgk.gov.tr/

Türkiye 4a/, 4/b, 4/C

Türkiye 4/, 4/b, 4/C (%)

Sigortalı	Kişi	Pay
I.Aktif	22.360.760	32,0
a.Zorunlu	19.578.097	27,9
b.Çırak	347.520	0,5
c.Yurtdışı Topluluk	21.139	-
d.Tarım 4/a	47.249	-
e.Tarım 4/b	690.116	1,0
f.Muhtar	24.478	-
g.Diğer Sigortalılar	392.770	0,6
h.Stajyer ve kursiyer	1 259 391	1,8
II.Pasif (Aylık alanlar)	-	-
Dosya	11.656.788	16,6
Kişi	12.407.708	17,7
III.Bağımlılar	34.881.708	49,8
IV.Özel Sandıklar	411.785	0,6
Sosyal Güvenlik Kapsamı	70.062.059	100,0
Aktif/Pasif (Dosya)	-	1,92
Kapsam/Ülke Nüfusu	-	86,7

Kaynak: www.sgk.gov.tr/

4/a Sigortalılar

Türkiye/Kayseri (4/a, SSK,%)

Sigortalı	Türkiye	Kayseri	Kay./Tür.
Aktif (1)	16.494.687	250.374	1,5
Pasif (Dosya) (2)	7.182.898	129.331	1,8
Pasif (Kişi) (3)	7.602.270	137.070	1,8
Bağımlı (4)	19.998.157	407.434	2,0
Toplam (1+3+4)	44.095.114	794.878	1,8
Aktif/Pasif (1/2)	2,3	1,9	-

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Kayseri, Aktif Dökümü (4/a,%)

Sigortalı	Sayı	Pay
I.Zorunlu	221.102	88,3
a.Uzun Vade	220.827	88,2
b.Ev Hizmetleri	275	0,1
II. Stajyer ve Kursiyer	21.458	8,6
III.Çıraklar	5.770	2,3
IV.Tarım (SGK)	2	0,0
V. Diğer	2.037	0,8
VI.Yurtdışı Topluluk	5	0,0
Aktif Toplam	250.374	100,0

Kaynak: www.sgk.gov.tr/

4/b Sigortalıları

Türkiye/Kayseri (4/b, Bağ-Kur,%)

Sigortalı	Türkiye	Kayseri	Kay./Tür.
Aktif (1)	2.844.864	32.259	1,1
Pasif (Dosya) (2)	2.440.311	38.963	1,6
Pasif (Kişi) (3)	2.604.104	41.648	1,6
Bağımlı (4)	9.203.111	121.881	1,3
Toplam (Tarım Hariç)	-	195.788	-
Tarım (4/b) (5)	-	50.495	-
Toplam (1+3+4+5)	14.652.079	246.283	1,7
Aktif/Pasif (1/2)	1,17	0,82	-

Kaynak: www.sgk.gov.tr/

Kayseri Aktif Sigortalı (4/b,%)

Sigortalı	Sayı	Pay
I.Zorunlu	29.867	92,6
II. İsteğe Bağlı	2.052	6,3
III.Muhtar	340	1,1
Aktif Toplam	32.259	100,0
IV.Tarım	11.800	-
Toplam	44.059	-

Kaynak: www.sgk.gov.tr/

4/c Sigortalıları

Türkiye/Kayseri (4/c İştirakçi,%,Haziran/2018)

Sigortalı	Türkiye	Kayseri	Kay./Tür.
Aktif (1)	3.021.209	51.283	1,7
Zorunlu (2)	3.019.444	51.267	1,7
İsteğe Bağlı (3)	348	4	1,1
Diğer (4)	1.417	12	0,8
İştirakçi Aktif Toplam (1+2+3+4) (5)	6.042.418	102.521	1,7
Pasif (Dosya) (6)	2.033.579	28.058	1,4
Pasif (Kişi) (7)	2.201.334	30.371	1,4
Bağımlı (8)	3.659.328	77.616	2,1
Toplam (Kapsam) (5+6+7)	11.903.080	210.553	1,8
Aktif (iştirakçi)/Pasif (1/2)	2,74	3,4	-

Kaynak: www.sgk.gov.tr/**d.Aktif Sigortalıların Cinsiyete göre dağılımı (%)**

Sigortalı	4/a	4/b (Tarım Dahil)	4/b (Tarım)	4/c	Toplam
Kadın	47.829	9 130	1.532	18.649	75.608
Erkek	173.693	34 929	10.268	32.634	241.56
Kayseri Toplam	221.522	44 059	11.800	51.283	316.864
Kadın	4.133.125	627.031	121.477	1.086.623	5.846.779
Erkek	10.437.158	2.217.833	568.639	1.934.586	14.589.577
Türkiye Toplam	14 570 283	2 844 864	690.116	3.021.209	20.436.356
Kay./Tür.	1,5	1,5	1,7	1,7	1,6

Kaynak: www.sgk.gov.tr

e.Kadın Erkek Oranı (%)

İstihdam	Toplam	Kadın	Kadın Pay	Erkek	Erkek Pay
Kayseri	316.864	75.608	23,9	241.256	76,1
Türkiye	20.436.356	5.846.779	28,6	14.589.577	71,4

Kaynak: www.sgk.gov.tr

f.Kayseri Cinsiyete Göre dağılım (4/c, %)

Sigortalı	Kadın	Erkek	Toplam
Zorunlu	6.505	23.362	29.867
İsteğe Bağlı	1.083	969	2.052
Muhtar	10	330	340
Tarım	1.532	10.268	11.800
Toplam	9.130	34.929	44.059

Kaynak: www.sgk.gov.tr

g. Türkiye/Kayseri'de 4/a Kapsamında işyerleri sayısı (%)

Yıl	Haziran/2018
Kayseri	31.679
Türkiye	1.878.361
Kay./Tür.	1,7

Kaynak: www.sgk.gov.tr

MESLEK ODALARI

Sanayi, Ticaret Odaları ve Borsalar

Sanayi ve Ticaret Odaları’nın kuruluş serüveni çok eskilere gider. Ticaret odalarının kurulma girişimi, Sultan Abdülaziz dönemine rastlar (1861-1876). Buna rağmen Dersaadet (İstanbul) Ticaret Odası 1882’de faaliyete geçebilmiş. İlk ticaret odası, 1870 yılında İnebolu’da kurulmuş. Ancak ekonomik ve yasal dayanağı olmayan Oda bir süre sonra dağılmış. Sonra; Çukurova’da dışarıya gönderilen pamuğun ihrac işlemlerini yapacak Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası kurulmuş (1879). Ama ülkemizde resmen örgütlenen ilk oda ise İstanbul Ticaret Odası’dır (1882).

Ticaret ve sanayi odalarına ilişkin, ilk yasal düzenlemenin yapıldığı 1910 yılına kadar odalar “Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odaları” adı altında örgütlenmişler. O yıllarda tarih sırasına göre; Trabzon (1884), Muğla (1885), İzmir (1886), Antalya (1886), Mersin (1886), Balıkesir, Bursa (1889), Adana (1884), Şanlıurfa (1894), Eskişehir (1895), Kayseri (1896), Siverek (1896), Giresun (1898), Antep (1898), Fethiye (1901), Bafra (1903), Isparta (1905), Bartın (1906), Samsun (1907), Manisa (1908), Silifke (1908) ve Sivas (1908) Odaları kurulmuş.

31 Mayıs 1910 tarihinde yayınlanan “Ticaret ve Sanayi Odaları Nizamnamesi” ile ziraat odası bünye dışı bırakılmış, ticaret ve sanayi odaları yalnız ticaret ve sanayi mensuplarının örgütü durumuna getirilmiş. Nizamnamenin getirdiği yenilik yöneticilerin üye tüccar ve sanayiciler tarafından seçilmesi. Yine bunun yürürlük süresi içinde, yine tarih sırasına göre; Afyon (1910), Çorum (1911), İzmit (1913), Kırşehir, Ödemiş (1914), Bayburt (1915), Zonguldak (1919), Edirne (1920), Elazığ (1920), Milas (1912), Ceyhan (1922), Erzurum (1922), Kilis (1922) ve 1923’de Aksaray, Niğde, Burhaniye, Çankırı, Artvin, Çanakkale, Fatsa ve İnegöl Ticaret ve Sanayi Odaları kuruldu.

Örgütsel açıdan en önemli gelişme 22 Nisan 1925 tarih ve 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile sağlandı. 655 sayılı yasa ve bu yasaya istinaden yürürlüğe konulan tüzük, odaların kuruluş ve işleyişlerini belirli ilkelere bağlandı. Yasanın getirdiği diğer önemli yenilik, odaların tüzel kişiliğe sahip mesleki kuruluşlar olarak kabul edilmesi. Yasa, ticaret ve sanayi ile uğraşanların odalara girmesini zorunlu tutmuştur.

18.11.1943 tarihinde çıkartılan 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Yasası, 655 sayılı yasaı yürürlükten kaldırdı. 25.04.1949 tarih ve 5373 sayılı Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birliğı Yasası, esnaf niteliğindeki küçük tacir ve sanayicilerin odalardan çıkıp, dernek kurmalarını sağladı. 8.3.1950 tarih ve 5590 sayılı yasa ile odalar, borsalar ve birlik bugünkü durumlarını kazandılar.

1943 tarih ve 4355 sayılı yasa yürürlüğe girinceye dek ticaret ve sanayi odalarının bir şubesi olarak kurulan ve çalışan ticaret borsaları, bu yasayla birlikte ayrı birer tüzel kişilik şeklinde örgütlenme imkanı buldu. 5590 sayılı yasayla bugünkü düzenine kavuşan borsalar da hızlı bir gelişme ortamı bulmuşlardır.

8 Mart 1950 tarihinde 5590 sayılı TOBB Kuruluş Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra mevcut 32 ticaret ve sanayi odası, 8 ticaret odası, 1 sanayi odası ve 20 ticaret borsasının temsilcileri bir araya gelmek suretiyle 7 şubat 1952 tarihinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı'ni kurup faaliyete geçirdiler. (Kaynak: Ankara Ticaret Odası)

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı (TOBB)

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı ile odalar ve borsalar, 15/3/1950 tarihli ve 7457 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5590 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Yeni düzenlemeler getiren ve 1/6/2004 tarihinde yürürlüğe giren 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı ile Odalar ve Borsalar Kanunu ile 5590 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı, odalar ve borsalar arasındaki birlik ve dayanışmayı temin etmek, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, oda ve borsa mensuplarının meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, bunların birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere, meslek disiplinini ve ahlâkını korumak, ülkenin kalkınması, ekonominin gelişmesi için gerekli çalışmaları yapmak ve bu kanunda belirtilen hizmetleri yerine getirmek amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip, kamu kurumu niteliğinde meslek üst kuruluşudur.

TOBB, özel sektörün Türkiye'de mesleki üst kuruluşu ve yasal temsilcisidir. TOBB 81 il 160 ilçeye yayılmış 365 oda ve borsanın (Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odası ve Ticaret Borsası) üst kuruluşudur. Birliğin kısa adı TOBB'dur ve merkezi Ankara'dadır. (www.tobb.org.tr) Hemşerimiz Mak. Y. Mühendisi Mehmet Yazar da TOBB Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yaptı (27 Mayıs 1979-4 Nisan 1985). Yine hemşerimiz Rifat Hisarcıklıoğlu halen TOBB Genel Başkanlığını yürütmektedir.

85.1.2 Rifat Hisarcıklıoğlu

Aslen Kayserili olan doktor merhum Emin Hisarcıkloğlu’nun oğlu M. Rifat Hisarcıkloğlu, liseyi Ankara TED Koleji’nde bitirdikten sonra, lisans öğrenimini Ankara Gazi Üniversitesi İktisat ve İşletme Bölümü’nde tamamlamıştır. Profesyonel iş hayatına aile şirketine başlayan Hisarcıkloğlu, günümüzde yapı malzemeleri, inşaat, ihracat-ithalat, yatırımlar, arazi ıslahı, gıda ve otomotiv sektörü gibi alanlarda faaliyet gösteren Eskişehir Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Başkanlığını yürütmektedir.

1992 yılında Ankara Ticaret Odası (ATO) Meclis Üyeliğine seçilen Hisarcıkloğlu, 365 Oda ve Borsayı ve 1,5 milyon üyeyi kapsayan, Türkiye’nin en büyük iş kuruluşu olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)’da bir yıl süren Başkan Yardımcılığı görevinin ardından, 2001 yılında yapılan seçimlerde Başkan olarak göreve gelmiş ve 2002, 2005, 2009, 2013 ve 2018 yıllarında yeniden TOBB Başkanı seçilmiştir.

Şu anda Kayseri’de, TOBB’a bağlı Kayseri Ticaret Odası (1896), Kayseri Sanayi Odası (1966), Kayseri Ticaret Borsası, Develi Ticaret Odası (1969), Bünyan Ticaret Odası (1974) ve Yahyalı Ticaret Odası (1971) hizmet vermekte.

Develi Ticaret Odası’nın başkanı Mustafa Maşlak ve Genel Sekreteri Ahmet Bülbül, Bünyan Ticaret Odası’nın başkanı Naim Yavuz ve Genel Sekreteri Ahmet Reşat Altan, Yahyalı Ticaret Odası Başkanı ve Genel Sekreteri İbrahim Parlak.

Mehmet Yazar

1936 yılında Kayseri’de doğdu. “Çantıklardan”... İlk, orta ve lise öğrenimini Kayseri’de yaptı. 1960 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nden (İTÜ) Makine Yüksek Mühendisi olarak mezun oldu. 1960-1962 yıllarında askerlik hizmetini Yedek Subay olarak tamamladı. Askerlik hizmetinin ardından Makine Kimya Endüstrisi Kurumu’na girerek 1965 yılına kadar İmalat Müdürü olarak çalıştı. Aynı yıl memuriyetten ayrılarak serbest çalışmaya başladı. Ankara’da Yazar Makine’yi kurdu. Udi... Güzel ud çalar. Babası merhum Mustafa Çantıkoğlu da udi idi.

1978 yılında Ankara Sanayi Odası Başkanlığı’na, 1979 yılında ise Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı’na seçildi. 1985 yılında TOBB Başkanlığından istifa ederek politikaya atıldı. 1987 Genel Seçimlerinde Anavatan Partisinden Kayseri Milletvekili seçildi. 9 Kasım 1989’da AKBULUT Hükümetinde Devlet Bakanlığına getirildi. 1 Mart 1991’de yine aynı hükümette Milli Savunma Bakanlığı görevini üstlendi.

Dönem sonunda ve genç yaşta kızını bir trafik kazasında kaybetmesi üzerine aktif politikadan çekilerek, “Sema Yazar Gençlik Vakfı”nı kurdu. Halen bu vakfın Kurucu Onursal Başkanı olarak hizmet vermektedir. (www.kimkimdir.gen.tr)

Kayseri Ticaret Odası (KTO)

Kayseri Ticaret 1896'da kurulmuş; fakat 1903 yılına kadar hiçbir faaliyet gösterememiş. 1903'te yeniden faaliyete geçen Oda, beş kişiden oluşan yönetim kurulunu seçmiş. Yönetim Kurulu Başkanlığına Talaslı Hacı Şaban, üyeliklere; Sümbüloğlu Hacı Süleyman, Çalıkzade Hacı İzzet ve Hacı Ahmet Beyler getirilmiş. 1903'den 1906'ya kadar geçen üç yıl içinde yine bir faaliyetini göremiyoruz. Bu tarihten sonra Oda Merkezi olarak Vezirhan'da bir oda kiralanmış, ancak faaliyet göstermeksizin 1908 yılına kadar gelinmiş.

Anılan tarihte Kayseri Mutasarrıfı Ahmet Muammer Bey, Odayı faaliyete geçirtmiş. Yönetim Kurulu Başkanlığına Ömer Taşcıoğlu, üyeliklere ise; Bescelioğlu Ahmet, Uşakizade Osman, Çalıkoğlu Hacı Ahmet, Yahyabeyzade Hacı (ağa), Kazancıoğlu Vasil, avukat Yordanaki, Kuyumcuoğlu Onnik ve Camcıoğlu Karabet Beyler getirilmiş; bu ekip 1914 yılına kadar görevde kalmış.

1914 yılında kendi arzusu ile başkanlıktan çekilen Ömer Taşcıoğlu'nun yerine Talaslı Nâfız Ağa'nın geldiğini ve 8-9 yıl odayı idare ettiğini görmekteyiz. Nafiz Ağa'dan sonra, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Oda'nın çalışmalarına hız verilmiş, 12 kişilik yönetim kurulunun yanı sıra ilk olarak genel sekreter atanmış. Hacılarlıoğlu Mustafa Tevfik'in ilk Genel Sekreteri olduğu Oda, 1938 yılına kadar zaman zaman 7, zaman zaman da 12 üyeden oluşan yönetim kurullarıyla görevini sürdürdü.

Odanın 1938 tarihli yayınında yer alan kayıtlara istinaden 1923'den, 1939 yılına kadar olan dönemde Kayseri Ticaret yönetim kadroları hakkında ayrıntılı bilgiler vermek mümkün olabilmektedir. 1966'da 150 sanayicinin ayrılmasıyla, Kayseri Sanayi Odası kuruldu. Sanayiciler, Kayseri Sanayi Odası çatısı altında toplandı.

Kayseri Ticaret Odası (KTO) üye dağılımının baktığımızda, Ağustos/2018 itibarıyla 14.891 üye mevcut. Üyelerin yüzde54,6'sı limited şirket. Bunu yüzde27,2 üye ile "gerçek kişiler" takip ediyor. Anonim Şirket payı yüzde16,2. Kooperatifler yüzde 1,7 pay ile dördüncü sırada yer alıyor. Dört grup tüm üyelerin yüzde 99,7'sine sahip.

KTO Üyeleri Dağılımı ve Dağılımı (Ağustos/2018 %)

Türü	Sayısı	Payı
Limited Şirket	8.137	54,6
Gerçek Kişi	4.043	27,2
Anonim Şirket	2.405	16,2
Kooperatif	246	1,7
Dernek İktisadi İşletmesi	14	-
Diğer İktisadi İşletmeler	13	-
Kollektif Şirket	9	-
Diğer İktisadi İşletmeler	6	-
Vakıf İktisadi İşletmesi	4	-
Kamu İktisadi Kuruluşları	3	-
Girişim Ortaklığı	3	-
Münferit Şirket	3	-
İktisadi Devlet Teşekkülü	2	-
Adi Ortaklık	1	-
Diğer Kamu Ticari İşletmeleri	1	-
Kamu Kuruluşu	1	-
Toplam	14.891	100,0

Kaynak: KTO

14 Nisan 2018 tarihinde yapılan olağan genel kurul sonucunda Ömer Gülsoy Yönetim Kurulu Başkanlığına; Hakan Arslan Meclis Başkanlığına seçildi. 40 Meslek Komitesi'nden (Halicılar hariç. Seçime giremediler) gelen 95 üye Oda Meclisi'ni oluşturdu. Genel Sekreterlik görevini Rüya Demet Koksoy yürütüyor. Ayrıca Kayseri Ticaret Odası; Kayseri Dünya Ticaret Merkezi., Erciyes Teknopark, ASPİLSAN, Kayseri Serbest Bölgesi, YAK-TAŞ, ÇİNKUR, KAY-TUR gibi bir çok kuruluşa öncülük etmiştir. (www.kayseriito.org.tr)

Kayseri Sanayi Odası (KAYSO).

Kayseri'de faaliyet gösteren tüccar ve sanayiciler, 1966 yılına kadar, Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası çatısı altında toplanmıştı. Aynı yıl, 150 sanayici, Ticaret ve Sanayi Odası'ndan ayrılarak Kayseri Sanayi Odası'nı kurdular. Temsilcileri vasıtasıyla Kayseri Valiliğine başvurdular. Kayseri Valiliği başvuru dosyasını inceledi, Sanayi Odası'nın kurulması için gerekli işlemlerin tamam olduğuna karar verdi ve sonucu Kayseri Bele-

diyesi ses yayın cihazlarıyla kamuoyuna duyurdu. Ayrıca bunu, Ticaret Bakanlığı'na ilettiler (1966). Bakanlık, onayladı; durum Vilayet'e bildirdi (1966). Vilayet de bu kararı, kurucuların temsilcisi Cemal Bilgin'e, Ticaret ve Sanayi Odası'na ayrıca; bilgi için Kayseri Belediye'sine tebliğ etti. Böylece, Ticaret ve Sanayi Odaları ayrı birer hukuki varlık olarak örgütlendiler.

Daha sonra yapılan seçimlerde Suat Büyükcivelek ilk Meclis Başkanlığına, Hamdi Tilev Başkan Vekilliğine getirildi. 10 meclis üyesinin iştiraki ile yapılan seçimlerde ilk yönetim kurulu üyeliklerine de Mehmet Karabacak, Cemal Bilgin, Osman Kalpaklıoğlu, Mehmet Kavafoğlu ve Mustafa Kirazoğlu seçildi. Yönetim kurul ise 22.11.1966 tarihinde, kendi aralarında, yaptıkları seçimde Cemal Bilgin'i başkanlığa, Mehmet Karabacak'ı da başkan vekilliğine seçti.

İlk yönetim organları oluştuktan sonra Oda'nın gündemini oluşturan bazı konular şunlar: Demir-çelik sanayi, Çimento fabrikası, Çinko-kurşun izabe tesisi, Sanayi meclisi, Sanayi Odası gazetesi, Organize Sanayi Bölgesi, Ekmek fabrikası, Sud-kostik fabrikası, Sanayi Odaları Müşterek Toplantısı ve Sanayi Odaları İşbirliği Teşkilatı. Bu teşkilatın 17.5.1966'da açılışı yapıldı ve Av. Dr. Sıtkı Yırcalı müşavir olarak atandı. Kurulmakta olan Kayseri Fuarı maddi destek komitesinde yer alınmasına karar verildi.

KAYSO İlk 15 Üye

Kayıt sıra no	Kayıt tarihi	Unvan/İsim	Kayıt durum
	24.01.1967	Standart Döndüklü Tencere	silindi
	24.01.1967	Fikret Yalçın	silindi
	24.01.1967	Mehmet Kavafoğlu	silindi
	27.01.1967	İç Anadolu	silindi
	27.01.1967	Teknik Akü-Hamdi TİLEV	silindi
	27.01.1967	Birlik Mensucat	Kayıtlı
	31.01.1967	Asya Madeni Eşya	silindi
	31.01.1967	Yıldırım Akü	silindi
	31.01.1967	Ulubaş Madeni Eşya	silindi
	03.02.1967	Mustafa Kirazoğlu	silindi
	03.02.1967	Orta Anadolu	Kayıtlı
	03.02.1967	Osman H. Kalpaklıoğlu	silindi
	03.02.1967	Mehmet Karabacak	silindi
	07.02.1967	Azım Motorsiklet Tamir Atölyesi	silindi
	12.02.1967	Emekliler Koll.Şti.	silindi

Kaynak: KAYSO

Günümüzde Oda Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Büyüksimitçi (14.10.2016). Oda Meclis Başkanı ise Abidin Özkaya (26.09.2016). Genel Sekreterliği ise Nihat Molu yürütüyor. Kayseri Sanayi Odası'nı (KAYSO) dokuz meslek grubunda 1.469 üyesi mevcut (13.08.2018). En fazla üyeye de metal grubu sahip. Bunu mobilya grubu izliyor. Bu üyelerin 1.362'si faal. 134'ü ise askıda, üyeliğinin düşürülüp düşürüleceği söz konusu. KAYSO üyelerinin yüzde 91'i tüzel kişilik. Askıdaki 134 üyenin 127'si tüze, 7'si ise gerçek kişi. Yine KAYSO'ya kayıtlı 410 ihracatçı firma mevcut (11.08.2018). (KAYSO). İştiraklerine gelince: Aspilsan, Dünya Ticaret Merkezi, İncesu OSB, Kayham, Kayseri OSB (kurucu), Mimarsinan OSB, Tekmer, Teknopark, ÜSAİV ve Kayser A.Ş.

Kayseri Ticaret Borsası

Kayseri`de Ticaret Borsası Ticaret Bakanlığı`nın 14.02.1964 tarih ve 4/2323 sayılı yazısı üzerine kuruldu. Bunun Üzerine zamanın Kayseri Valisi Kazım Atakul başkanlığında 28.04.1964 tarihinde Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti Üyeleri ve ileri gelenlerinin

de katıldığı bir toplantı yapılarak, kuruluş işlemlerine başladı. Bunun Üzerine zamanın Kayseri Valisi Kâzım Atakul başkanlığında 28.04.1964 tarihinde Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti Üyeleri ve ileri gelenlerinin de katıldığı bir toplantı yapılarak, kuruluş işlemlerini yürütmek üzere H.Ali Çayırağası, İsmail Özkan, Seyit Alemdar, Alim Güler ve Ahmet Mirap`tan oluşan bir komite teşkil edildi. 30 Eylül 1964 de ilk toplantısını yapan komite başkanlığa H.Ali Çayırağasını seçti ve kuruluşla ilgili bütün işlemler tamamlanarak, 8 Şubat 1965'te meslek Komiteleri seçimleri yapıldı.

1 Mart 1965 tarihinde Borsa fiilen faaliyetine başladı. İlk Yönetim Kurulu Başkanı İsmail Özkan ve ilk Meclis Başkanı Recep Akyüz. 5 Meslek Komitesi ile kurulan Borsa şu anda (2013) 7 Meslek Komitesi'ne ulaştı. 782 üyesi var (2013). Yönetim Kurulu Başkanı Recep Bağlamış (2018); Meclis Başkanı Fahrettin Çalışkan (2018) ve Genel Sekreter ise, Fatih Merdoğlu.

Borsa, tamamen kendi kaynakları ile gerçekleştirilen bir Canlı Hayvan Park ve Pazar Yerini Karpuzatan`da hizmete sunmuş ve bu tesis her gün artan kapasite ile hizmeti vermeye devam etmektedir.

En son verilere (2014, TOBB) Türkiye'de mevcut 113 Ticaret Odası Borsası içerisinde Kayseri Ticaret Borsası yüzde 1,16'lık bir pay almakta;işlem hacmi itibarı ile 23. Sırada bulunmakta. İşlem hacmi, 2 milyar liranın biraz üzerinde. Ülke toplamı ise,172,2 milyar lira. Borsalarda işlem gören ya da alınıp satılan “ana işlem grupları” şunlar: Hububat ve Mamulleri, Bakliyat ve Mamulleri, Yağlı Tohumlar, Kuru Meyveler, Kasaplık Canlı Hayvanlar, Ham Deri, Küşpe, Bitkisel Yağlar vs.

TOBB'a Bağlı Diğer Odalar

Bünyan Ticaret Odası

Bünyan Ticaret Odası 01 Mart 1974 tarihinde kuruldu. Bugün 5 Meslek Komitesi'nde, 186 aktif üye var (16.08.2018). Yönetim Kurulu Başkanı Naim Yavuz, Meclis Başkanı Ahmet Hamdi Gökçe ve Genel Sekreter Ahmet Reşa Altay (Ağustos/2018).

Develi Ticaret Odası

Develi Ticaret Odası 1969 yılında kuruldu. Bugün 50'si Anonim Şirket, 243'ü Limited Şirket, 196'sı gerçek kişi, 22'si kooperatif ve 8'i diğer olmak üzere 519 üyesi var (16.08.2018). Yönetim kurulu Başkanı Mustafa Maşlak. Meclis Başkanı İsmail Cabbar ve Genel Sekreter Ahmet Süha Bülbül. (Ağustos/2018) Oda üyelerinin 2017 yılı ticari

kazanç beyanlarına göre “ilk 5”e giren kurumlar vergisi mükellefleri ile yine 2017 yılı ticari kazanç beyanlarına göre “ilk 5”e şahıs işletmelerinde vergi rekortmenleri:

Kurumlar Vergisi İlk Beş (TL, 2017)

1. Bulut Otomotiv Traktör 1.448.482.
2. Havadan Yöresi Madencilik 774.326.
3. Çeviktaş Yapı Ve Beton Elemanları 676.212.
4. Maviler Dayanıklı Tüketim Maddeleri 628.080.
5. Özdemir İnşaat Tarım Ürünleri 607.636.

Gerçek Usulde Vergi İlk Beş (TL, 2017)

1. Kıyga İnşaat - Abdulmenaf Kıyga 530.170.
2. Cuma Özdemir Özdemir Kardeşler İnşaat 451.593.
3. Gökhan Yılmaz Mgm İnşaat 249.139.
4. Leyla Yalçın Naturel Gıda 167.774.
5. Fatih Yeşilyaprak Zer Yapı 151.083.

85.5.3 Yahyalı Ticaret Odası;

Yahyalı Ticaret Odası 30 Temmuz 1971 tarihinde kuruldu. Bugün 101'i gerçek kişi, 197'si Limited Şirket, 17'si Kooperatif, 2'si Kolektif Şirket, 34'ü askıda olmak üzere 351 üyesi var (16.08.2018). Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Koyuncu; Meclis Başkanı Adnan Aydın ve Genel Sekreter İbrahim Parlak (Ağustos/2018).

Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu (TESK)

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte esnaf-sanatkârlar kesiminin günümüz modern örgütlenmesinin başlangıcı olan 5373 sayılı Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri Kanunu çıkarılmış, 1964 yılında yürürlüğe konulan 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu ile de esnaf-sanatkârlar teşkilatı bugünkü yapısına kavuşmuştur. Son olarak 21 Haziran 2005'de yürürlüğe giren 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu hükümleri doğrultusunda teşkilatımız mensuplarına hizmet vermektedir. Bugün Genel Başkanı Bendeve Palandöken (Ağustos/2018). Kayseri ESOB Başkanı Ahmet ÖVÜÇ Yönetim Kurulu Üyesi

Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (KESOB)

Odalar, 5362 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanununa tabidir. Üst kuruluş olarak, illerde teşkilatı bulunan Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliklerine bağlı çalışırlarlar. O yörede en az iki Esnaf ve Sanatkar Odasının bir araya gelmesiyle Odanın üst kuruluşu olan “Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği” kurulur. Buna uygun olarak, Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (KESOB), 3 Mayıs 1949 tarihli 5373 Sayılı Kanuna uygun olarak 1954 yılında kuruldu. Su anda, kendisine bağlı 24’ü merkezde (Kocasinan, Melikgazi) olmak üzere 42 mesleki Oda’sı var (Ağustos/2018). Bugün (Ağustos/2018) KESOB üye 24.958 bin üye bulunmaktadır.

Esnaf ve sanat sahipleriyle, bunların yanlarında çalışanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadıyla kurulan Kamu Kurumu niteliğinde tüzel kişiliği haiz meslek kuruluşları, “Esnaf ve Sanatkarlar Odaları” Olarak tanımlanmakta.

Bu meyanda Birlik Başkanlığı, 1954 yılında “Küçük Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri” adıyla kuruldu, bilahare yapılan Kanuni değişikliklerle “Küçük” tabiri kaldırıldı, ayrıca “Dernek” tabirinden de vazgeçilerek asli fonksiyonuna uygun tarzda “ODA” adıyla yeniden organize oldu. 2014 yılında yapılan seçimde göreve Ahmet Övüç getirildi. Halen bu görevi sürdürüyor. Genel Sekreter ise Yusuf Gökoğuz.

Birliğe bağlı 24’ü merkezde olmak üzere 41 oda bağlı (31.07.2018). Bu rakam, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) tarafından verilen bir bilgi. Kayseri Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği’ne (KESOB) birliğe bağlı oda sayısı 42 gözüküyor. Yine TESK’in verdiği bilgiye göre Kayseri’de esnaf/sanatkar sayısı 24.985 olup bunlara ait işyeri sayısı ise 26 796. Esnaf sayısının Kayseri nüfusuna oranı ise, %1,81. Ülke ortalamasında bu oran %2,4.

Kayseri/Türkiye Esnaf ve Sanatkar Sayısı (31.07.2018, %)

	Esnaf	İşyeri Sayısı	Nüfus	Esnaf/Nüfus	Oda Sayısı
Kayseri	24.885	26.796	1.376.722	1,81	41 (42) *
Türkiye	1.730.696	1.862.711	80.810.525	2,40	3 013

Kaynak: TESK

Esnaf ve Sanatkarların cinsiyete göre dağılımı ise şöyle (31.07.2018): 278 452’si kadın ve 1,452 314’ü erkek. Kayseri’de ise; 3.585 kadın esnaf ve sanatkar var. Bunlara ait işyeri sayısı ise 3.762 olarak veilmektedir (04.09.2018).

Türkiye Esnaf ve Sanatkarın Cinsiyete Göre Dağılımı (31,07,2018, %)

Cinsiyet	Sayısı	Dağılım
Kadın	278.452	15,0
Erkek	1.452.244	85,0
Toplam	1.730.692	100,0

Kaynak: TESK

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) Genel Başkanı Bendevi Palandöken, şu açıklamalarda bulundu (08.03.2018): “Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Sicil Gazetesi kayıtlarına göre 2018’in Ocak ve Şubat döneminde” esnaf ve sanatkar sayısının nüfusa göre oranının en yüksek olduğu ilin Muğla olduğunu belirten Palandöken, “Türkiye genelinde illerin nüfusuna göre esnaf sayıları dikkate alındığında 36 bin 738’le en fazla esnaf Muğla’da, en az esnaf ise 3 bin 879’la Şırnak’ta bulunuyor.

Muğla’nın ardından nüfusa göre esnaf sayısının en fazla olduğu iller ise sırasıyla Burdur, Çanakkale, Edirne ve Artvin olarak kayıtlara geçti. En çok açılış yapılan meslekler ise sırasıyla büfelerde, bakkallarda ve marketlerde yapılan ticaret, lokantacılık, yemek ve içecek sunumu faaliyetleri, kahvehane, kıraathane ve çay ocağı işletmeciliği oldu. Öte yandan nüfusa oranla kadın esnafın en çok olduğu ilk 5 ilimiz ise sırasıyla yüzde 0,83 ile Çanakkale, yüzde 0,78 ile Muğla, yüzde 0,76 ile Uşak, yüzde 0,75 ile Burdur ve 0,72 ile Balıkesir olarak gerçekleşti” şeklinde konuştu.

* KESOB kayıtlarında 42 gözüküyor.

Çalışma hayatında (4/b) kadınların durumu (% Haziran/2018)

SiGorta Türü	Kayseri				Türkiye			
	Kadın	Erkek	Toplam	Pay	Kadın	Erkek	Toplam	Pay
Zorunlu	6.505	23.362	29.867	67,8	425.445	1.562.925	1.988.370	69,9
İsteğe Bağlı	1.083	969	2.052	4,7	79.647	62.253	141.900	5,0
Muhtar	10	330	3 40	0,8	462	24.016	24.478	0,9
Tarım (4-1/b)	1.532	10.268	11.800	26,7	121.477	568.639	690.116	24,2
Toplam	9.130	34.929	44.059	100,0	627.031	2.217.833	2.844.864	100,0
Kadın/Erkek	20,7	79,3	100,0	-	22,1	77,9	100,0	-

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Çalışma hayatına kadının katılımı, gelişmiş ülkelere göre çok düşük. Bu ülkelerde, yüzde 50'ye yakın. Kayseri'de bu oran ülke ortalamasının 2 puan kadar altında. Bir de, Kayseri'nin batısına gittikçe, çalışma hayatında kadının payı artıyor.

86.2 Türkiye Esnaf Ve Sanatkarlar Kredi Ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB)

Ülkemizde faaliyet gösteren 507 sayılı yasa ile kurulmuş Esnaf ve Sanatkarlar Odalarına üye küçük ve orta boy işletme sahiplerinin finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kooperatif birliklerinin üst örgütü olan Merkez Birliği, 10.08.1970 tarihinde 14 kurucu (450 Kooperatif) Bölge Birliği'nin öncülüğünde kuruldu. Bakanlar Kurulu kararı ile 19.10.1970 tarihinde "Türkiye" kelimesi eklendi.

Küçük esnafın finansman ihtiyacını karşılamak amacı ile kurulan KESKOMB, 1969 yılına kadar Türk Ticaret Kanununa; 1969 yılından sonrada 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre faaliyetlerini sürdüren özel hukuk tüzel kişiliğine haiz kuruluşlar olarak hizmet vermekte. Bugün TESKOMB çatısı altında örgütlenen 32 Bölge Birliği, 921 Kooperatifi ve 1 milyon 500 bin ortağı ile ülkemizin en büyük sivil toplum kuruluşlarından birisidir. Genel Başkanı A. Kadir Akgül. Kayseri Esnaf Ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi Başkanı Mustafa Alan Genel Başkan Vekili olarak görev yapmaktadır (Ağustos/2018).

S.S Kayseri Esnaf Ve Sanatkarlar Kredi Ve Kefalet Kooperatifi

Esnaf ve Sanatkarlar Odalarına üye Esnaf ve Sanatkarlarımızın finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere 16 Haziran 1954 tarihinde dönemin Kayseri valisi Kazım Arat,

Kayseri Belediye Başkanı Osman Kavuncu ve Kayseri Esnaf ve Sanatkarlarından Cemal Bilgin’in çalışmaları ile kuruldu. Amacı; Kooperatife ortak olan esnaf ve sanatkarlara mesleki faaliyetleri için gerekli krediyi sağlamak veya kredi ve banka teminat mektubu almak üzere kefil olmak. Bugün Kayseri merkezinde Vatan Caddesinde bulunan hizmet binasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı ise, daha önceleri, uzun yıllar, Kayseri Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği Başkanlığı yapan Mustafa Alan. (www.tescomb.org.tr/)

Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB)

Ziraat Odaları, ilk kez 1881 yılında çıkarılan bir tüzükle kurulmuş. 1881-1897 döneminde ziraat odalarının sayısı 99’a yükselmiş. Bu yıllarda, genel olarak bir danışma kurulu niteliğinde olan ziraat odalarından beklenen hizmetler yeterli görülmemiş. 1912 yılında çıkarılan bir tüzükle ziraat odalarının ilçe düzeyinde kurulması sağlanmış.

Başlangıçta, ziraat odalarına yeterince mali kaynak temin edilemediğinden, odalar kendilerinden beklenen görevleri yapamamışlar. Cumhuriyet Dönemi’nde, 1937 yılında yürürlüğe giren, 3203 Sayılı Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilatı Kanunu’nun 6 ve 7 inci maddelerine göre, ziraat odalarının yeniden canlandırılmasına çalışılmış ve bu amaçla 1940 yılında birçok ziraat odasının seçimleri yapılarak teşkilatlanma ağı genişletilmiş. Ancak, başarılı bir sonuç elde edilememiş. Sonraki yıllarda, ziraat odalarının, çiftçileri bünyesinde toplayan aktif bir kuruluş olmaları için özel bir kanuna ihtiyaç olduğu anlaşıldığından, böyle bir kanunun çıkarılması yönünde çalışmalar yapılmış.

6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği (TZOB) Kanunu 1957 yılında yürürlüğe girmiş. Ancak, kanuna ilişkin tüzüğün zamanında çıkarılmaması nedeni ile ziraat odalarının faaliyete geçmeleri 1963 yılından itibaren başlamış. Aradan geçen süre içerisinde, 6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat odaları Birliği Kanunu’nun bazı maddeleri, çeşitli yıllarda değişikliklere uğramış.

Çiftçilik ile uğraşanların yasal kuruluşu olan ziraat odaları da, diğer meslek kuruluşları gibi hukuki dayanağını Anayasa’dan alan kamu kurumu niteliğinde mesleki kuruluşlardır. Her ilin merkez ilçesi ile bağlı ilçeler ayrı ayrı ilgili ziraat odasının faaliyet alanı sayılmaktadır. Kayseri’de ise; Kocasinan, Melikgazi, Bünyan, Develi, Felahiye, İncesu, Pınarbaşı, Sarioğlan, Sarız, Tomarza, Yahyalı ve Yeşilhisar’da birer Ziraat Odası var (2014). (Kaynak: www.tzob.org.tr)

88. Bir Not...

Tanzimat Fermanıyla birlikte batı tipi kurumların ticaret hayatımıza da girdiğini görmekteyiz. 1871-1872 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesi'nde (Vilayet Yıllığı), Kayseri Sancağı'nda Ticaret Mahkemesi'nden söz edilmekte ve bu Mahkemenin Başkanı Zait Efendi; daimi üyeleri; Zahit Efendi, Nuh Efendi, Atnaş Efendi ve Toran Efendi; seçilmiş üyeleri ise, Hacı Serkis Ağa, Toros Ağa, Vasil Ağa olarak verilmekte. Bu mahkemenin başkatib Arayel Efendi, ikinci katibi Mehmet Efendi, kayıt memuru ise Salih Efendi'dir. Yine aynı Salnamede Güherçile Fabrikasının müdürü İstefan Efendi, katibi Mehmet Efendi, esnaf kethüdası ise Memiş Ağa olduğu belirtilmektedir.

Diğerleri

Kayseri'de, kimi özel kanunla kurulan kimileri de Dernekler Kanunu'na tabi olan, Sivil Toplum Kuruluşları diyebileceğimiz, Dernekler Kanununa tabii MÜSİAD, KAYSİAD, HASİAD gibi tüccar, sanayici ve esnafın üye olduğu kuruluşlar mevcut. Ayrıca; üretimin önemli bir ayağı olan işçi ve memurlara ait sendikaların şube ve temsilcilikleri de faaliyetlerini sürdürmektedirler. Çalışma hayatı, ayrı bir çalışma konusu olduğu için bu kadarla iktifa ediyoruz. Sendikal hareketimizde önemli bir yer tutan, işçi ve memur sendikaları, Kayseri bağlamında, tarihinin mutlaka yazılması gerektiği inancındayız.

Halit Narin

Aslen Kayserili. 1930 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra İngiltere'de Bolton College of Technology'de tekstil mühendisliği öğrenimi yaptı. Ticaret yaşamına 1948'de atıldı. 1951'de Bakırköy'de Narin Tekstil İşletmeleri A.Ş.'yi babası Nurullah Narin ile birlikte kurdu. 1972'de Çerkezköy'de inşaatına başlanan Narin Mensucat 1974'te üretime geçti.

1964'te Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası (TTSİS) Başkan Yardımcılığı'na 1972'de de başkanlığa seçildi ve bu görevi 41 yıl aralıksız sürdürdü. Nisan 2013'te Başkanlığı devretti. Aynı yıl (1972), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) başkan yardımcılığına 1974'te başkanlığa getirildi ve bu görevde de 1989'a kadar kaldı.

Marmaris Martı Otel İşletmeleri A.Ş., Akdeniz Martı Turizm ve Yatırım A.Ş. ve Çerkezköy'de kurulu bulunan entegre tekstil tesisi Narin Tekstil A.Ş. gibi kuruluşların ortağı ve yönetim kurulu Başkanı'dır. Marmaris'in İçmeler Beldesi'nde 250 öğrencilik "Halit Narin Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi" yaptırdı.

Nisan 2007'de, Taceddin Veli Mahallesi'nde bulunan Türkiye Kızılay Derneği Kayseri Hastanesi'ne, TTSİS tarafından birkaç milyon avroluk bir yardımın aktarılmasına yardımcı oldu. Hastanenin adı da "Özel Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Kızılay Hastanesi" oldu. Hastanenin önündeki caddeye de Halit Narin ismi verildi. Ayrıca Halit Narin, Kayseri Germir'e anne ve babasının adını taşıyan Nurullah Pakize Narin (Germirli) ismini taşıyan bir ilkokul yaptırttı.

İŞÇİ SENDİKALARI

1950 sonrası, işveren örgütleri yurt sathına yayılmaya başlayınca doğal olarak çalışanların yani işçilerinde hızla örgütlenmeye başladığını görüyoruz. İşçiler, önce Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) adı altında örgütlendi (1952). 1960 sonrası, ideolojik nedenlerle, TÜRK-İŞ'ten ayrılanların sol eğilimli Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu (DİSK) ve daha sonra muhafazakar eğilimlilerin kurduğu Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonunu (HAKİŞ) görmekteyiz. Bunlara Bağımsız, Birlik-İş ve Tüm-İş konfederasyonlarını da ilave edebiliriz. Bir de yine ideolojik zeminde kurulan Milliyetçi İşçi Sendikaları (MİSK) vardı. 12 Eylül 1980 darbesi ile, diğer sendikalar gibi sendikal faaliyetine son verildi. Bir daha da faaliyete geçmedi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre (31 Ocak 2018) ülkemizde, kayıtlı 13.844.196 işçi mevcut. Bunların 1.714.397'si sendikalı. Bu ise, toplam işçinin yüzde12,4'üne karşılık gelmekte. 1960 ve 1970'li yıllarda, işçi sayısının az olmasına rağmen sendikalı işçi sayısı 2,5 milyonlarla ifade edilmekteydi. 12 Eylül 1980 darbesi ile başlayan süreç, sendikalı işçilerin önemli ölçüde azalmasına neden oldu.

Sendikalı İşçilerin Bağlı Oldukları Sendikalar (31.01.2018, %)

Sendika	Üye Sayısı	Payı
TÜRK-İŞ	925.039	53,9
HAK-İŞ	615.301	35,8
DİSK	149.187	8,6
Bağımsız	24.153	1,5
Birlik-İŞ	381	0,01
TÜM-İŞ	336	0,01
Toplam	1.714.397	100,0

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Türk-İş

TÜRK-İŞ'in 1. Genel Kurulu, kuruluşundan kısa bir süre sonra, 6-7 Eylül 1952 günleri İzmir'de toplandı. Genel Kurul'da yapılan seçimlerde, Genel Başkanlığa İsmail İnönü, Genel Sekreterliğine Muammer Özerkan ve Genel Saymanlığa da İsmail Aras seçildi. TÜRK-İŞ'in bu genel kurulunda Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na katılma kararı alındı. Ancak, daha sonra izin için başvurulduğunda, "alakalı makamlar" bu kararın eksik olduğunu ileri sürdü.

İcra Kurulu içinde çıkan bazı anlaşmazlıklar sonrasında Genel Sekreter Muammer Özerkan görevinden istifa etti. Mesul Muhasip İsmail Aras'ın bir suçtan tutuklanması üzerine, TÜRK-İŞ İdare Heyeti 31.3.1953 günü toplanarak olağanüstü genel kurul kararı aldı. Ayrıca, Genel Sekreterliğine Adil Buğakaptan'ı, Mesul Muhasipliğe de İlhan Tekin'i vekâleten atadı. Şimdi Genel Başkanı Ergün Atalay. 22 Sendika'ya sahip TÜRK-İŞ'in Kayseri'de, yirminin üzerinde sendikanı onun üzerinde şubesi ve bir de temsilciliği var.

TÜRK-İŞ Genel Başkanlığı yapan şehrimiz sendikacılarından Bayram Meral (YOL-İŞ) ve Mustafa Kumlu'dan (TES-İŞ) söz edebiliriz. Bir de anımsayabildiğim kadarıyla Mehmet Bamyacıoğlu (YOL-İŞ) ve Orhan Erçelik (TES-İŞ) Türk-İŞ yönetiminde görev aldılar.

Bayram Ali Meral

Ali Bayram Meral 1941 yılında Erzurum'da doğdu. Lise öğreniminin ardından Tarım ve Orman Bakanlığı İşletmeleri ve Devlet Demiryolları'nda çalıştı. 1965'te Karayolları Genel Müdürlüğü Kayseri 6. Bölge Müdürlüğü'nde çalışırken Kayseri-Yol-İş Sendikası'na üye oldu. 1973'te sendikanın genel sekreteri oldu, 1977'de Yol-İş Federasyonu genel mali sekreterliğine getirildi. 1983'te Yol-İş genel başkanlığına seçildi. 13 Aralık 1992'de yapılan Türk-İş 16. Genel Kurulu'nda genel başkanlığa seçildi. 17 ve 18. Genel Kurullarda da başkan seçildi. Milletvekili adaylığı için istifa etti. 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinde CHP'den milletvekili seçildi. Evli ve dört çocuk babası. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) ve Asya ve Pasifik Sendikaları (ICFTU-APRO) yönetim kurullarında görev aldı. (www.biyografi.net/)

Mustafa Kumlu

1951 yılında Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesi'ne bağlı Büyükkaramanlı Köyü'nde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokulu ve liseyi Kayseri'de okudu. Askerlik görevinden sonra 1974

yılında DSİ 12. Bölge Müdürlüğü’nde işçi olarak çalışmaya başladı ve 1977 yılında Kayseri TES-İŞ Sendikası’nın Genel Sekreterliği’ne seçildi. Bu görevi 1986 yılına kadar sürdürdü. 1986 yılında Kayseri Şube Başkanlığı’na seçildi. Bu görevi sürdürürken 1990 da Genel Merkez Olağanüstü Genel Kurulu’nda Genel Mali Sekreterliğe getirildi. Kumlu, TES-İŞ’in 7. Olağan Genel Kurulu’nda Genel Başkanlığa seçildi. TÜRK-İŞ’in 1999 yılında yapılan genel kurulunda Genel Mali Sekreterliğe seçilen Kumlu 19. Olağan Genel Kurulda da Genel Sekreterlik görevine getirildi. 20. Olağan Genel Kurul’da Genel Başkan oldu (6-9 Aralık/2017). 2 Eylül 2013 tarihinde istifa etti. Kumlu evli ve iki çocuk babasıdır. (www.biyografi.net/)

Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK)

TÜRK-İŞ’i, “işçi sınıfına ihanet ettiği” gerekçesiyle devrimci sendikalar bir araya gelecek yeni bir konfederasyon kurdular. 13 Şubat 1967 tarihinde kurulan DİSK, takip eden özellikle 1980 öncesi yıllarda toplumsal, siyasi ve ekonomik hayatımızda çok önemli rol oynadılar. Türk işçi hareketi tarihinde bir dönem noktası teşkil eden bu tarihi karar üzerine dört kurucu sendikanın başkanı yani Maden İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler, Lastik İş Sendikası Başkanı Rıza Kuas, Gıda İş Sendikası Başkanı Kemal Nebioğlu ve Basın İş Sendikası Başkanı İbrahim Güzelce derhal örgütlenme çalışmalarına başladılar. 1980 öncesi grev ve toplumsal olalarında önemli rol üstlenen DİSK’li sendikacılar, Türkiye İşçi Partisi (TİP) kuruluşunda da lokomotif görevi yaptılar. Şimdi Genel Başkanı Dr. Arzu Çerkezoğlu. Kurucu Genel Başkanı da bir suikaste (28 Temmuz 1980) kurban giden Kemal Türkler. Kayseri’de DİSK’e bağlı bazı sendikaların şubesi mevcut.

Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAKİŞ)

Hak-İş, 22 Ekim 1976 tarihinde Ankara’da kuruldu. İlk Genel Başkan da Mustafa Taşçı (1976). 1977-1980 yılları arasında faal olan 8 konfederasyon içerisinde en genci ve yenisi olarak teşkilatlanma çalışmalarını sürdürdü. Hak-İş, daha sonra, diğerleri gibi, 12 Eylül engeliyle karşılaştı. Millî Güvenlik Konseyinin 8 no’lu kararıyla faaliyeti durdurulan Hak-İş’in Yöneticileri yaptıkları girişimleri sonucu Şubat 1981’de yeniden faaliyete geçmeyi başardılar. 1984 yılına kadar sendikal faaliyetlerin yasaklı olduğu dönemlerde ise Hak-İş’e bağlı sendikalar zor şartlara rağmen üye kayıt faaliyetlerini sürdürdüler. 7 Mayıs 1983 tarihli Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasalarının yürürlüğe girmesinden sonra Hak-İş Konfederasyonu sendikalarını hızla yeni yasalara uyarlayarak yeni sendikal döneme hazırlanmıştır.

Hak-İş'in esas kimliği ve mücadelesi bu tarihten sonra daha belirgin bir şekilde görülmeye başladı. Özetle; Hak-İş'in tarihçesinin 3 ayrı aşamadan geçtiğini söyleyebiliriz. Yukarıda belirtilen gelişmeler ve siyasi ve sosyal olaylardan kaynaklı olarak ilk dört yılı (1976-1980) kuruluş, sonraki dört yılı (1980-1984) yasaklı dönem ve kaybolmuş yıllar ve 1984'ten günümüze kadar olan dönemi de Hak-İş'in açılma, gelişme ve etkin faaliyet yılları olarak tanımlayabiliriz. 22 sendikadan oluşan HAKİŞ'in Kayseri'de bağlı sendika şubeleri var. Genel Başkan da Mehmet Arslan'dır.

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 7303 sayılı Yasa, 66 ve 85 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle değişik 6235 sayılı Yasayla 1954 yılında kurulmuştur. TMMOB tüzel kişiliğe sahip, Anayasanın 135. Maddesinde belirtilen kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Kuruluşunda 10 Odası ve yaklaşık olarak 8.000 üyesi bulunan TMMOB'nin, 2018 Ocak ayı itibari ile oda sayısı 24, üye sayısı ise 536.898 olmuştur.

TMMOB'nin ilk Yönetim Kurulu seçimlerinde henüz Meslek Odaları oluşmadığından Meslek Birliklerinin adayları içinden seçim yapılmış ve bir defaya mahsus olmak üzere TMMOB Yönetim Kurulu 10 Meslek Odası temsilcisi yerine 14 Meslek Birliğinin temsilcilerinden oluşmuştur. İlk Başkan da, Türk Yüksek Müh. Birliği (İnşaat Müh.) Temsilcisi Naim Şukal oldu. Kurucu Genel Başkanı olup şu anda Yönetim Kurulu Başkanlığını Makine Mühendisleri Odası'ndan Emin Koramaz sürdürüyor.

Türk mühendis ve mimarlarının bir üst kuruluşu olan TMMOB'nin Kayseri'de, Elektrik/Elektronik ve Harita/Kadastro Mühendisleri temsilciliğinin yanı sıra Makine, İnşaat ve Ziraat mühendisleri; Mimarlar, Şehir Plancıları odaları şubeleri mevcut.

Diğer Odalar

Kamu niteliğindeki diğer odalar: Kayseri Barosu, Kayseri Tabip Odası, Veteriner Hekimler Odası, 12. Bölge Eczacılar Odası, Diş Hekimleri Odası. Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası vd. Kayseri'de faaliyet göstermektedir.

Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kuruldu. Kuruluşun kısa adı KOSGEB. KOSGEB, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliği haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi. Kısacası küçük ve orta ölçekli işletmelere destek için kurulmuş bir kuruluş. KOSGEB Kayseri Hizmet Merkezi Müdürlüğü, Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet göstermektedir.

KOOPERATİFLER

2018 yılı Temmuz ayı itibariyle Türkiye genelinde toplam 12.089 kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin ortak sayısı 1.713.566. İlimizde Gümrük ve Ticaret Bakanlığı sorumluluk alanında 67 adet faal Kooperatif vardır. Üye sayısı ise 9.054'tür. Bunlara, Bakanlık sorumluluk alanına girmeyenler dahil değildir.

Bakanlık Sorumluluk Alanına Giren Kayseri Kooperatif Sayısı (11.08.2018)

Türü	Sayısı	Ortak Sayısı
Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Koop.	13	7.637
Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Koop. Birliği	1	24
Motorlu Taşıyıcılar Koop.	41	1.274
Turizm Geliştirme Koop.	1	15
Eğitim ve Kültür Koop.	1	16
Temin Tevzi Kooperatifi	1	7
Gayrimenkul İşletme Kooperatifi	2	14
Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	3	21
Enerji Üretim Kooperatifi	1	16
İşletme Kooperatifi	2	30
Toplam	67	9.054

Kaynak: www.kayseri.gov.tr/

Kayseri Abigem

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) öncülüğünde ilgili Ticaret ve/veya Sanayi Odalarının ev sahipliğinde Avrupa Birliği (AB) fonları ile 2002 yılında Gaziantep, Kocaeli ve İzmir'de Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM) kuruldu. İlk kurulan üç ABİGEM proje bitiminden itibaren birer Anonim Şirket olarak faaliyetlerine devam etmekte. ABİGEM A.Ş. hissedarları arasında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Ticaret ve/veya Sanayi Odaları ve birçok yerel paydaş yer almakta. İlk üç ABİGEM'in

başarısı üzerine, Mayıs 2008’de “Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı’nın Yaygınlaştırılması Projesi” başlatıldı ve Türkiye genelinde Avrupa Birliği fonlarıyla 12 ABİGEM daha kurulu, sayısı 15’e çıktı. 2008 yılında Adana, Afyonkarahisar, Çorum, Denizli, Erzurum, Eskişehir, Kayseri, Konya, Malatya, Tekirdağ, Trabzon ve Uşak’da ABİGEM’ler kuruldu. ABİGEM Ağı için AB’nin sağlamış olduğu mali yardım 50 milyon Avro’ya ulaştı (2014).

Profesyonel eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarak KOBİ’lerin rekabet seviyelerini ulusal ve uluslararası piyasalarda artırmalarına ve potansiyellerini geliştirilmelerine yardımcı olan ABİGEM’ler, KOBİ’lerin iş geliştirme hizmetlerini alabilecekleri bir numaralı temas noktası olmayı amaçlamakta. ABİGEM’ler tarafından verilecek eğitim, danışmanlık hizmetleri ve sektörel projeler bölgenin özelliklerine ve bölgedeki KOBİ’lerin ihtiyaçlarına göre dizayn edildi. Ayrıca, ABİGEM’ler donanımlı yerel danışman yetiştirilmesi ve Türkiye’de bir KOBİ uzman havuzu oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Kayseri ABİGEM, Kayseri Ticaret Odası bünyesinde, bağımsız bir birim olarak, çok da az olsa faaliyetini sürdürmektedir.

Kayseri Dünya Ticaret Merkezi A.Ş. (KDTM)

15 Kasım 2003 tarihinde açılışı yapılan Kayseri Dünya Ticaret Merkezi; İstanbul Dünya Ticaret Merkezi Kayseri Ticaret Odası, Kayseri Sanayi Odası ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi ortaklığında kuruldu. Kayseri bağlamında, kurucu Başkanlar da; Büyükşehir Başkanı Mehmet Özhasseki, Sanayi Odası Başkanı Mustafa Çapar ve Ticaret Odası Başkanı Hasan Ali Kilci idi. Kadir Has Kültür Parkı içinde ve havalimanına 2 km. uzaklıkta, 10 bin m²’lik bir kapalı alana sahiptir (2014).

Burası, fuarların yanı sıra, kooperatiflerin, sivil toplum örgütlerinin, siyasi birliklerin genel kurul toplantılarının; konserlerin ve düğünlerin yapıldığı, bölgedeki mesleki okulların el sanatlarını sergilendiği, spor turnuvalarının (okçuluk gibi) düzenlendiği bir yer. Kayseri’nin ve çevre illerin kullanmasını da amaç edinerek kurulan Merkez, bölge ekonomisine de katkı sağlamakta. Bugün, ihtiyacı karşılayamaz durumda. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Büyükşehir Belediyesi’nin öncülüğünde yeni alanın kurulması çalışmaları başladı.

KDTM'nin Ortakları (%)

Ortak	Hisse
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	22,0
İstanbul Dünya Ticaret Merkezi	45,0
Kayseri Sanayi Odası	16,0
Kayseri Ticaret Odası	16,0
CNR Uluslararası Fuarçılık ve Ticaret A.Ş.	1,0

Kaynak:www.kayso.org.tr/

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)

Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN) 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” un 3. maddesine dayanılarak Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda, 25.07.2009 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

ORAN Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Yozgat Valisi, Kayseri Valisi, Sivas Valisi, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı, Sivas Belediye Başkanı, Yozgat Belediye Başkanı, Sivas İl Genel Meclisi Başkanı, Yozgat İl Genel Meclisi Başkanı, Kayseri Ticaret Odası Başkanı, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı, Yozgat Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı’ndan oluşmakta. Ajans idari işleri de Genel Sekreterlik tarafından yürütülmektedir.

ORAN bünyesinde İç Denetçi, Uzman ve Destek personeli hizmet vermekte. Türkiye genelinde kuruluşu tamamlanan 26 Kalkınma Ajansı içerisinde Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan ORAN, coğrafi olarak en büyük yüzölçümüne sahiptir.

ORAN, tüm teknik ve mali kaynakları ile yatırımcılara Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde doğru yatırımı gerçekleştirmede destek vermekte. Özellikle ORAN tarafından Ar-Ge faaliyetleri yürütülerek yatırımcılara fizibilitesi yapılmış ve bölge potansiyellerine en uygun yatırım imkânları sunulmakta. Ajans, mali destek programı kapsamında bölgenin kalkınmasına katkıda bulunur. Bu sayede bölgenin başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel, **turistik** ve teknolojik olarak birçok boyutta kalkınması için katkı verir. Ajansının temel amacı bölgenin çok boyutlu kalkınması için gerekli altyapının hazırlanmasıdır. (www.oran.org.tr/)

Üniversite Sanayi Araştırma İşbirliği Vakfı (ÜSAİV)

Dönemin; Erciyes Üniversitesi öğretim üyeleri, Kayseri Belediye Başkanı, Kayseri Milletvekilleri ve Kayseri Sanayi Odası üyelerinden oluşan 62 kişi tarafından kuruldu (27.12.1985). Aralarında Sanayi Bakanı Hüseyin Cahit Aral, Ulaştırma Bakanı Cengiz Tuncer, Erciyes Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ahmet Hulusi Köker ve Kayseri Sanayi Odası Başkanı İdris Demirel ve iş adamı Mehmet Kemal Dedeman da var. Kayseri Belediye Başkanı Hüsamettin Çetinbulut ilk yönetim kurulu başkanı. Merkezi, Kayseri.

17 Nisan 2017 tarihinde yapılan Genel Kurul sonrası ilk Yönetim Kurulu toplantısını, 16 Mayıs 2017 tarihinde gerçekleştirerek görev dağılımı yaptı. Toplantıda Genel Kurulda seçilen Yönetim Kurulu Üyelerinin görev dağılımı şu şekilde belirlenmiştir. Mehmet Büyüksimitci (Başkan), Prof. Dr. M. Kemal Apalak, Murat Başyazıcıoğlu (Başkan Yrd). Prof. Dr. Muhammet Güven (Muhasip Üye). Diğer üyeler; Prof. Dr. Kerim Güney, Prof. Dr. İhsan Sabuncuoğlu, Abidin Özkaya, Halit Özkaya. Doç. Dr. Recep Güneş (Genel Sekreter-Üye).

Kuruluş Amaçları:

1.Günün teknolojisine uygun şekilde sanayiye yönelik araştırma yapılması; için; Üniversite Sanayi İşbirliğini sağlamak, sanayicilerin karşılaştığı sorunları belirlemek, Üniversitelerden bu sorunlara çözüm getirilmesine yardımcı olmak.

2.Üniversitelerde sanayiye yönelik son teknolojiye göre yapılan araştırmaları desteklemek, laboratuvarlar, atölyeler kurmak, araç ve gereçleri temin etmek, sanayicilere son gelişmelere yönelik olarak ışık tutmak, üniversite ile sanayide ki elemanların ortak araştırma yapmalarını sağlamak ve bu araştırmaları desteklemek.

3.Başarılı muhtaç öğrencilere yurt içinde ve yurt dışında staj, ihtisas, doktora yapmak imkanı sağlamak.

4.Vakfın yönetim kurulunca uygun görülecek yerlere öğrenci yurtları, kütüphaneler, kantinler, iş yerleri açmak ve işletmek.

5.Her alanda ve bilhassa günümüz teknolojiyle ilgili alanlarda elemen ve bilim adamları yetiştirmek için imkanlar sağlamak, çeşitli bilim dallarında uluslar arası gelişmelerden Türk gençliğinin ve sanayicilerin yararlanmasını sağlamak amacıyla seminerler, konferanslar sempozyumlar düzenlemek.

6. Öğretim, eğitim ve araştırmalara teşvik için ilmi ve edebi alanlarda, günün teknolojik gelişmeleriyle ilgili dergi, bülten, gazete ve kitap gibi her türlü yayınlar yapmak, yarışmalar düzenlemek, ödülleri vermek.

Vakfın her türlü iltizam ve tasarrufu işlemlerde bulunabilir, her türlü ayni ve şahsi hakları iktisap edebilir, mal varlığına giren mal ve hakları elden çıkarabilir ve değiştirebilir. Borç para alır, vakıf amacına giren hizmetleri gerçekleştirmeye yararlı her türlü bağışı kabul eder. (www.usaiv.org.tr)

Erciyes Teknopark

Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Erciyes Teknopark) 30 Nisan 2004 tarihli resmi gazetede Teknoloji Geliştirme Bölgesi olarak ilan edildi. Yönetici şirket Erciyes Teknopark A.Ş. Erciyes Teknopark'ın vizyonunun ve amaçlarının gerçekleştirilmesinden birinci derecede sorumlu tüzel kişilik.

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası kapsamında Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi yönetici şirketi olarak görev yapan Erciyes Teknopark A.Ş. 8 Şubat 2005 tarihinde kuruldu. Sermayesi, 300 bin TL. Melikşah, Abdullah Gül ve Nuh Naci Yazgan Üniversiteleri bilahare ortaklar arasında yer aldı.

Şirket Ortaklık Yapısı

- Erciyes Üniversitesi %82
- Kayseri Sanayi Odası %5
- Kayseri Ticaret Odası %5
- Kayseri Organize Sanayi Bölgesi %5
- Abdullah Gül Üniversitesi %1
- Melikşah Üniversitesi %1
- Nuh Naci Yazgan Üniversitesi %1

Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Erciyes Teknopark), İleri teknoloji ve yazılım geliştirme alanında faaliyet gösteren firma ve kuruluşlara, uygun maliyetler çerçevesinde, kaliteli hizmetler sunmaktadır. 277 bin m²alana sahip olup 30 bin 500 m² ofis imkanı sağlamaktadır. On bir kişiden oluşan Yönetim Kurulu Başkanlığını Prof. Dr. Abdülhakim Coşkun yürütmekte (2014).

Erciyes Teknopark'ın Ana Hedefleri:

- Nitelikli girişimciliğin özendirilmesi ve uluslararası rekabet gücü olan yeni firmaların kurulmasını sağlamak,

- Ülke sanayisinin teknolojik altyapısının güçlendirilmesine yardım etmek,
- Türkiye’de yüksek katma değerli, ileri teknolojiye dayalı, verimli, çevreye duyarlı, güvenli ve sürdürülebilir bir üretim altyapısının oluşmasına katkı sağlamak,
- Yeni fikirlerin ortaya çıkmasını teşvik etmek ve bu fikirlerin korunması hususunda fikir sahiplerinin bilinçlendirilmesine yardım etmek,
- Üniversite ve sanayi arasında işbirliği oluşturulmasını ve bu işbirliklerinin sürdürülebilir olmasını sağlamak,
- Üniversitede oluşan bilgi birikiminin yeni ürün ve süreçlere dönüşmesini sağlamak.

Yönetici Şirket

Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Erciyes Teknopark) 30 Nisan 2004 tarihli resmi gazetede Teknoloji Geliştirme Bölgesi olarak toplamda 277 bin m²’lik bir alana sahip olarak ilan edildi. Yönetici şirket Erciyes Teknopark A.Ş. Erciyes Teknopark’ın vizyonunun ve amaçlarının gerçekleştirilmesinden birinci derecede sorumlu tüzel kişilik.

Şirket Ortaklık Yapısı

- Erciyes Üniversitesi %83
- Kayseri Sanayi Odası %5
- Kayseri Ticaret Odası %5
- Kayseri Organize Sanayi Bölgesi %5
- Abdullah Gül Üniversitesi %1
- Nuh Naci Yazgan Üniversitesi %1

Hizmetleri

Kayseri’nin ilk, Türkiye’nin ise ikinci yazılım kümesi olan ETTOSOFT Yazılım Kümesi. ERCİYES TEKNOPARK A.Ş. çatısı altındaki 160’tan fazla Ar-Ge firması arasından seçilen 27 üye firmadan oluşmakta. Kayserinin sahip olduğu Ar-Ge potansiyelini harekete geçirmek sureti ile katma değeri yüksek ürünler geliştirilmesini sağlamayı ve bölgenin kalkınmasına hizmet etmeyi amaçlayan Erciyes Teknoloji Transfer Ofisi (ETTO) 2010 yılından beri hizmet vermekte. Bir fikirden, fikrin ekonomik bir değere dönüşmesine kadar geçen tüm süreçlerde hizmet sunmakta.

ETTO'nun sağladığı başlıca hizmetler aşağıda:

- Farkındalık ve Eğitim Hizmetleri
- Proje Destek Hizmetleri
- Üniversite – Sanayi İşbirliği Hizmetleri
- Fikri Mülkiyet Hizmetleri
- Girişimcilik ve Kuluçka Hizmetleri

Ser@(Startup Erciyes Atölye) bir girişimci yetiştirme programı. Ülkemizdeki mevcut girişimci potansiyelini açığa çıkarmak, girişimci adaylara projelerini gerçekleştirebilecekleri bir ekosistem oluşturmak ve onlara nasıl iyi birer girişimci olabileceklerini öğretmek amaçları doğrultusunda ETTO (Erciyes Teknoloji Transfer Ofisi) tarafından düzenlenmekte.

Erciyes Teknopark A.Ş. Yönetim Kurulu;

- Başkan: Prof. Dr. Recai KILIÇ
- Başkan Vekili: Prof. Dr. Mahmut DOĞAN
- Üye: Prof. Dr. Hüseyin ALTINDIŞ
- Üye: Prof. Dr. Şahin YILDIRIM
- Üye: Prof. Dr. Uğur ŞAHİN
- Üye: Prof. Dr. İbrahim NARİN
- Üye: Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA
- Üye: Dr.Öğretim Üyesi Ahmet DOĞAN
- Üye: Tahir NURSAÇAN
- Üye: Hasan KÖKSAL
- Üye: Mehmet BÜYÜKSİMİTÇİ

Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER)

Kurucular, Erciyes Üniversitesi (ERÜ), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Kayseri Sanayi Odası (KAYSO). Amacı; Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi, teknolojik

tabanlı Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin oluşmasını sağlamak. Yeni ürün ve üretim teknolojileri geliştirmek üzere, özellikle küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ile girişimcilerin hizmetine sunularak ülkemizin sınai gelişmesine katkıda bulunmak. Merkez; Erciyes Üniversitesi yerleşkesi içerisinde.

OKULLAR

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde, nitelikli işgücü olmadığı gibi bunları yetiştirecek okullar da yoktu. İster istemez kurumlar, kendi elemanını kendileri yetiştirmek durumundaydı. Bu amaçla, kendi bünyelerinde üç yıllık “Çırak Okulları” açtılar. 1940’larda, kız ve erkek Sanat ve Yapı Sanat enstitüleri açılmaya başlayınca, çırak okulları da kapanmaya başladı. Sümerbank işçilerinin bir kısmının Sovyet Rusya’da eğitildi. Hava İkmal Merkezi, Sümer Bez Fabrikası ve Anatamir Fabrikası’nda özellikle ilk ikisinde açılan Çırak Okulları; Kayseri sanayisi için bir dönüm noktası ve Kayseri sanayicisi için bir okul oldu. İkinci kuşak (1950-1970) sanayici ve sanatkarların büyük bir çoğunluğu bu fabrikalardan yetişti.

Tabii, bir de Erkek Sanat ve Yapı Sanat Enstitülerinden yetişenler de önemli görev üstlendi, Kayseri sanayisinin gelişiminde. Kayseri Ticaret Lisesi, muhasebe elemanı yetiştirerek bu kervana katkı verdi. 1942 yılında, şimdi Dedeman İmam Hatip Ortaokulu’nun bulunduğu yerdeki “Kömürlük Mektebi”nde eğitim ve öğretime başladı. Sonra bina yıkıldı. Şimdi Fevziçakmak Mahallesi’nde Kayseri Ticaret Meslek Lisesi olarak faaliyetlerini devam ettiriyor.

Yine bu dönemde; İç ihtiyacı karşılamak için kurulan “Çırak Okulları”nın yanı sıra Erkek Sanat Enstitüsü (1942) ile Yapı Sanat Enstitüsü’nün (1942) eğitim ve öğretime açıldığını görmekteyiz. Bu okulların sayısı giderek arttı ve çeşitlendi; bugün bunlar, Endüstri Meslek Liseleri olarak anılmaktalar. Bu eğitim kurumlarına, 60’lı yıllarda faaliyet gösteren ve sonra kapatılan, “Tekniker Okulu’nu” da ilave edebiliriz. Çeşitli branşlarda öğretim yapan Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi (1976) daha sonraları Erciyes Üniversitesi (ERÜ) bünyesinde oluşan Mühendislik Fakültesi’nin nüvesini oluşturdu. Yine ERÜ’ye bağlı çok sayıda Meslek Yüksek Okulu’ndan söz edebiliriz.

Mesleki Eğitim Merkezleri

1960 öncesinin çırak okulları ve Kız Enstitüsü vs. yerine bugün çoğu ilçede, çok sayıda, sanayi ve ticaret hayatına “ara eleman” yetiştiren okula rastlamaktayız. Bugün Kayseri’nin Bünyan, Develi, İncesu, Kocasinan, Melikgazi, Talas, Tomarza, Yahyalı ve Yeşilhisar ilçelerinde yüze yakın, çeşitli isim altında kız ve erken endüstri/teknik meslek

liseleri eğitim ve öğretime devam etmektedir. Bunların bazıları: Ayşe Baldöktü Mesleki Eğitim Merkezi, Osman Kavuncu Mesleki Eğitim Merkezi, Mesleki Açık Öğretim Lisesi, Develi Mesleki Eğitim Merkezi, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi, Organize Sanayi Bölgesi Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi, Ahi Evran Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Yeşilhisar Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi, Halide Nusret Zorlutuna Kız Meslek Lisesi, Anadolu Kız Teknik Ve Meslek Lisesi (Kız Enstitüsü), Kayseri Olgunlaşma Enstitüsü (Kız Ortaokulu), Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü, Pratik Kız Sanat Okulu, İstiklal Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Yahyalı Kız Teknik ve Meslek Lisesi vd.

İstiklal Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi, İstiklal Harbi sonrası açılan, o dönem mevcut üç ilkokuldan biri olan İstiklal Mektebi'nin kapatılması ile, yine o okulun yeni binasında, Temmuz/2013'ten itibaren faaliyet göstermeye başladı. Tabii, amacımız mesleki ve teknik eğitim ve öğretim tarihini vermek olmadığı için isimlerde yanlışlıklar olabileceği gibi eksiklikler de olabilir. Umarım, ehil birisi bu konuyu kaleme alır, boşluğu doldurur.

KAYSERİ COĞRAFYA, İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ

Coğrafya Konum

Kayseri İli 370 45' ve 380 18' kuzey enlemleri ve 340 56' ve 360 59' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İl alanı Kuzeybatı ve Kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı; batıdan ise Nevşehir'in Drinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir. Kayseri ili 16.917 km²'lik yüzölçümü ile ülke topraklarının %2.2'lik bir bölümünü kaplamaktadır. İl yüzölçümünün yaklaşık %40'ını tarım arazisi oluşturmaktadır. En düşük arazi oranı ise orman ve fundalık alanıdır. Kent merkezinde ortalama yüksekliği 1.054 metredir. Merkez ilçe ile birlikte 16 ilçesi bulunmaktadır.

Dağlar

İl alanını engelbelendiren dağlar üç sıra halindedir. Bunlardan ikisi yer kabuğu hareketleriyle kırılma ve kıvrımlara uğrayarak yükselmiş dağlardır. Diğer grup ise Orta Torosların Orta Anadolu'ya kıvrılan bölümünün uzantılarıdır. Bu sıradağlar üzerinde Akkışla ilçesinde Hınzır Dağı (2 500 m.), Pınarbaşı ilçesinde Dumanlı (3.024 m.) ve Bey Dağı (2.054 m), Sarız ilçesinde Binboğa (2.856 m.), Tahtalı (2.100 m.), Soğanlı (2.100m.) ve Rostan (2.100 m.) dağları bulunmaktadır. Diğer önemli dağlar İncesu sınırı içinde Aladağ ve Hodul dağları, Bünyan sınırı içinde Koramaz, Aygörmüş ve Kızılviran dağları, Develi sınırı içinde Bakır Dağı ve şehrin simgesi 3.916 m yüksekliği ilin en yüksek dağı olan Erciyes'tir.

Vadiler

Kızılırmak vadisi: İl sınırlarına Ebülbayır köyünün güneydoğusuna göre Kızılırmak vadisi, özellikle Küpeli'nin güneyinden başlayarak oldukça dar ve derin bir boğaz

oluşturur. Vadi, Obruk köyüne kadar bu durumunu korur. Obruk'un kuzeyinde biraz genişleyen Kızılırmak vadisi, Mollahacı köyü yakınında yine dar ve derin bir boğaz biçimini alır. Tabanı, Kuşçu Kasabası'ndan sonra genişleyen vadinin il içindeki uzantısı, Bahçeköy'ün güneybatısında sona erer.

Zamantı vadisi: Uzunayla'dan doğan Zamantı Irmağı'nın oluşturduğu bu vadi, özellikle Pınarbaşı ilçesinden başlayarak derin bir boğaz biçimini alır. Kuzeydoğu-Güneybatı doğrultusunda uzanan Zamantı Vadisi'nin tabanı Sıradan Köyü yakınlarında genişler ve il sınırlarını terkedene kadar bu biçimde sürer.

Bu sayılan vadilerin dışında Sarmısaklı suyu ve diğer küçük derelerin oluşturduğu vadiler de vardır. Bu küçük vadilerin tabanlarının birleşmesiyle yer yer tarım alanları oluşmaktadır.

Ovalar

Kayseri Ovası: İl topraklarının kuzeybatısında, Erciyes Dağı'nın kuzeyini kaplayan Kayseri Ovası, yaklaşık 890 km²'lik yüzölçümüyle, ilin ve Yukarı Kızılırmak bölgesinin en geniş ovalarından birini oluşturmaktadır. Kayseri Ovası'nın uzunluğu Erkilet yakınlarından doğuda Gömeç Köyü'ne kadar 40 kilometreyi bulur. Doğusunda Karahöyük(Kültepe) ve Engir Gölü sazlığı, batısında ise Karasazlık gibi geniş bölümleri kurutulmuş bataklıklar yer alan ovanın batı kesimi, Anbar ovası adıyla anılmaktadır.

Kayseri Ovası'ndan geçen başlıca akarsu Sarmısaklı Çayı'dır. Ova yer altı suları bakımından da zengindir. Kayseri Ovası, çok eski dönemlerden beri önemli yerleşim merkezlerinin kurulduğu ve ticaret yollarının geçtiği bir bölge olmuştur. Ova günümüzde de bu niteliğini korumaktadır. Ovada yerleşim merkezleri ve sanayi kuruluşlarının yayıldığı alanlar dışında kalan kesimler, tarıma ayrılmıştır.

Develi Ovası: İl'in ve Erciyes Dağı'nın güneybatısında yer alan Develi Ovası yaklaşık bin km²'lik yüzölçümüyle, Kayseri'nin olduğu gibi Yukarı Kızılırmak bölgesinin de en geniş ovalarından biridir. Develi-Yeşilhisar ilçeleri arasında uzanan ovanın doğu-batı uzunluğu 30 kilometreyi bulur. Ovada, çevredeki dağlardan (Erciyes Dağı'nın güneyi ve Toroslar'ın kuzey yamaçları) inen akarsular ve kar sularının oluşturduğu taşkınlar sonucu ortaya çıkan Sultansazlığı, Kurbağa, Deve ve Yay Gölleri gibi bataklık ve gölcükler de vardır.

Diğer Ovalar: Kayseri ilinde bu sayılan ovalardan başka, İl'in kuzeyinde yer alan iki küçük düzlük daha vardır. Gölova (Palas) ve Sarioğlan adlarıyla anılan bu iki ova, Kayseri Ovası çöküntü alanından, Şarkışla'ya doğru uzanan küçük ovalar dizisinin ikisini

oluşturmaktadır. Bu iki ova, birbirinden yüksekliği 1.300-1.350 m. Olan tepeler ve dalgalı bir alanla ayrılmıştır. Bunlardan 1.106 m. yükseklikteki, 10 km² yüzölçümlü Gölova (Palas) kapalı bir çanak durumunda olup üzerinde Tuzla adlı bir göl yer almaktadır. 50 km²'lik bir alana yayılan ve 1.146 m. yükseklikte yer alan Sarıoğlan Ovası'nın suları bir boğazdan geçerek Kızılırmak'a dökülür.

Platolar-Yaylalar

Kayseri İl alanının % 49 gibi önemli bir bölümü, plato biçimindeki yüksek düzlüklerle kaplıdır. Bu tür düzlüklerin bir bölümü Kayseri ve Develi Ovalarının çevresinde yer almıştır. Uzunyayla ve Zamantı teknesi ise, akarsularla derin biçimde yarılmış ve bu durumlarıyla plato görünümünü almış havzalardır. Bunlardan Uzunyayla, dağlarla çevrili ve yüksekliği 1.500-1.600 m. arasında değişen çok geniş bir havzadır. Üç ırmağın başlangıç yeri olan Uzunyayla, sularını Zamantı Irmağı yoluyla Seyhan'a, Tohma Çayı ile Fırat'a, kuzeydeki küçük derelerle de Kızılırmak'a gönderir. Uzunyayla özellikle Zamantı Irmağı'nın ilk kaynaklarını aldığı yer olması bakımından da önemlidir. Uzunyayla'da sınırlı olarak buğday ve arpa tarımı yapılmaktadır.

Akarsular

Kızılırmak: Toplam uzunluğu 1.182 km olup, Kayseri içerisindeki uzunluğu 128 km. dir. Sivas'tan doğar, Kayseri'den geçer Samsun'da Karadenize dökülür. Ülkemizin yıllık akarsu potansiyeli 186 milyar m³. Kızılırmak'ın ise bunun 27'de biri kadar. En fazla Fırat'ın o da 31,6 milyar m³, bunu 21,3 milyar m³ ile Dicle takip ediyor. İkisi ülke toplamının yüzde 28'i.

Sarmısaklı Suyu: Kayseri ilinin önemli akarsularından biri de Sarmısaklı suyudur. Kaynağını Bünyan'ın doğusundan alan Sarmısaklı suyu, bir boğazdan geçtikten sonra Bünyan ilçe merkezi yakınlarında bol sulu bir dere halini alır ve akışını sürdürerek Kayseri ovasına iner. Sarmısaklı suyu daha sonra, Kayseri ovasının batı ucunda yer alan Boğazköy yakınlarında Kızılırmak'a dökülür. Uzunluğu yaklaşık 55 km ve yıllık ortalama akımı 4 988 m³/sn olan Sarmısaklı suyunun maksimum debisi 20,6 m³/sn. dir.

Zamantı Irmağı: Kaynağını Kayseri'den alan en önemli akarsudur. Seyhan Irmağı'nın iki büyük kolundan biri olan ve il topraklarındaki uzunluğu 230 km. olan bu ırmak, Tomarza ve Yahyalı ilçesinin güneyinden geçerek il sınırı dışına çıkar. Irmağın en yüksek debisi 970 m³/sn, en düşük debisi 29 m³/sn dir.

Bunlara, Sarız Çayı'nı da ilave edebiliriz. Diğer akarsukaynakları genellikle yazın kurur.

99.7 Göletler

Yapay gölet olarak şunları sayabiliriz: Yemliha, Bahçelik, Ağcaşar, Sarımsaklı, Karakuyu, Efker, Tekir, Öküz Çukuru, İncesu Sel Kapanı, Zincidere, Şeyhi vd. Doğal göletler ise; Yay, Tuzla ve Çöl. Sultan Sazlığı, Tuzla, Hürmetçi önemli sulak alanları arasında zikredilebilir.

İklim

Kayseri İç Anadolu bölgesinin en soğuk illerindendir. Kış ayları dondurucu soğuk, yaz ayları sıcak ve kuraktır. Yaz mevsimi kısa sürelidir. Kış ve yaz mevsimleri arasında sıcaklık farkı büyük olduğu gibi gece ve gündüz arasındaki sıcaklık farkı da büyüktür. Yazın 39.8 °C'ye kadar çıkabilen sıcaklıkların, kışın -32.5 °C'ye kadar düştüğü görülür. Kıta iklimi karakterinde olan Kayseri'de yağışlar kış, ilkbahar ve sonbahar aylarına rastlar. Son yirmi yılın yıllık 416 mm. yağış ortalamasının %22'si sonbahar, %36'sı ilkbahar %32'si kış ve %10'u da yaz mevsimlerinde görülür. Kış mevsimi uzun sürer ve yağışlar genellikle kar halindedir. Ortalama yağış miktarı ise metre kareye ortalama 375 kg.'dır. İl en fazla yağışı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında almaktadır.

En fazla yağış alan bölgeler sırasıyla II., III. alt bölge ve en az yağış alan I. alt bölge dir. Nisan ve Mayıs aylarında yağış maximum düzeye ulaşmaktadır. En düşük yağış ise Temmuz ayında düşmektedir. Eylül ayına kadar bu durum sürmekte Ekim-Kasım aylarında sonbahar yağışları düşmektedir.

En sıcak günler Temmuz ve Ağustos aylarında olup bazen 38 °C'a kadar yükselir. Bu ayların ortalama sıcaklığı ise yaklaşık, 23 °C'dir. En soğuk günler ise Aralık, Ocak ve Şubat aylarında olup sıcaklığın bazen -36 °C'a kadar düştüğü görülmektedir. Kış ortalaması ise -2 °C ile -6 °C arasındadır. Son altmış yıllık gözlemlere göre merkezde ortalama sıcaklık, 10.4 °C'dir. Kayseri'de kapalı gün sayısı oldukça azdır. Kapalı gün sayısı ortalama 68, açık ve güneşli gün sayısı ise 110 gün civarındadır. Ortalama nisbi nem miktarı %65'tir.

Bitki örtüsü

İlde Bozkır Bitki Örtüsü hakim. Yüksek kesimlerde yer yer iyi orman örtüsüne rastlarsa da bu alanlar genellikle "bozuk orman" ve "çalılıklarla" kaplı. İlin güneyinde Toros

Dağları'nın yer aldığı Tahtalı Dağları eteğinde Karaçam, Kızılçam, Köknar, Ladin ve Meşe türlerine rastlanır. İyi nitelikli ormanlar Tomarza, Yahyalı ve Develi ilçeleri çevresinde.

TARIM

Dağlar arasındaki çöküntü havza ve ovalarda, zaman içerisinde geniş ölçüde tarım alanları oluşmuş dağların ve özellikle Erciyes'in etekleri bağlık ve bahçeliktir. Arazinin %41'i çayır ve mera, %39'u tarım alanı, %8,5'i orman ve fundalık alanı ve geri kalan ise tarım dışı alanlardır. Arazi varlığının yarıya yakını "tarım alet ve makineleri" ile işletilebilir "kültür arazisi" durumunda. Bununla birlikte çayır ve mera da büyük yer kaplamakta.

İl topraklarının yüzde 40'a yakın bir bölümü tarıma elverişli. Toplam tarım alanı 670.584 hektar alandır. Bunun büyük bir kısmı "kuru tarım alanı". Ayrıca; Tarım arazisinin tamamına yakını tarla olarak kullanılmakta. Bunun ise yarısı ekilmekte diğer yarısı da nadasa bırakılmakta. Arazinin çok küçük bir kısmı sebzelik, meyvelik, bağlık ve bahçeliktir.

Tarım arazisinin büyük bir kısmında başta buğday olmak üzere arpa ve çavdar üretilmekte. Bunlara pancar, baklagiller, yağlı tohumlar ve yumru bitkilerini ekleyebiliriz.

Sulanabilir tarım alanı, toplam alanın yaklaşık % 13'tür. Geri kalan kısımda ise "kuru tarım" yapılır. Sulanabilir alanların ise yarıya yakını "sulu tarıma" açılmış. Tarım arazisinin % 26'sı birinci sınıf, % 26'sı ikinci sınıf ve % 48'i üçüncü sınıf tarım arazisi olup birinci sınıf tarım arazisi Pınarbaşı, Kocasinan ve Bünyan İlçelerinde 20 bin hektarın üzerindedir. Birinci sınıf tarım arazisinin bin hektarın altında olduğu ilçeler ise, Hacılar ve Özvatan'dır.

Kayseri Arazi Dağılımı (ha.,%)

Cinsi	Tarım	Orman ve Fundalık	Çayır ve Mera	Tarım Dışı	Toplam
Miktar	670.584	135.827	691.028	189.144	1.686.583
Dağılım	40	8	41	11	100,0

Kaynak: Kayseri İl Özel İdaresi Stratejik Plan (2006-2010)

Kayseri Kuru ve Sulu Tarım Alanının Dağılımı (ha, %)

Cinsi	Kuru		Sulu		Toplam
	Tarla	Bağ-Bahçe	Tarla	Bağ-Bahçe	
Miktar	583.480	1.676	80.470	5.030	670.584
Dağılım	87,0	0,3	11,7	1,0	100,0

Kaynak: Kayseri İl Özel İdaresi Stratejik Plan (2006-2010)

Bu durumda Kayseri tarım alanlarının % 13-14'ü fiilen sulanmakta. Develi 2. Merhale, Bahçelik ve Yemliha sulamaları tamamlandığında bu oran yüzde 28'e çıkacak ve sulanan alan da 167 841 ha. olacaktır.

Kayseri Kullanılabilir Tarım Arazilerinin Sınıflandırılması (ha.,%)

Sınıfı	Alan	Dağılım
I. Sınıf	173.999	26,0
II. Sınıf	172.608	26,0
III. Sınıf	323.977	48,0
Toplam	670.584	100,0

Kaynak: Kayseri İl Özel İdaresi Stratejik Plan (2010-2014),

Sulanabilir Arazi (ha, %)

Arazi	Bürüt	Net	Pay
İşletmede	60.117	52 139	-
İnşaa Halinde	19.745	-	-
Toplam (Yaklaşık)	80.000		37,5
Etüdü Yapılan Sulanabilir	149.347	-	-

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Kayseri Tarım Alanlarının Dağılımı (ha., %)

Cinsi	Ekilen	Meyvelik	Sebzelik	Bağ	Nadas	Toplam
Miktar	386. 916	6.207	4.607	4.638	268.153	670.584
Dağılım	57,7	0,9	0,7	0,7	40,0	100,0

Kaynak: Kayseri İl Özel İdaresi Stratejik Plan (2006-2010)

Kayseri Ürün Dağılımı (ha., %)

Cinsi	Hububat	Şeker Pancarı	Yem Bitkisi	Diğer	Toplam
Miktar	337.706	12.458	12.055	18.185	380.404
Dağılım	88,0	3,2	3,1	5,7	100,0

Kaynak: Kayseri İl Özel İdaresi Stratejik Plan (2006-2010)

Tarım alanlarının yaklaşık % 40’ı de nadas alanlarından oluşmakta. Bu ise, yeterince sulama imkanlarının olmayışından kaynaklanmakta. Tabii, Develi, Bahçelık, Sarioğlan, Yemliha ve diğer sulama tesislerinin biran önce devreye girmesi, Kayseri’nin ekonomik hayatı için önem arz etmekte.

Kayseri’de tarımsal işletmeler, genellikle aile işletmesi şeklinde, küçük ve orta boy işletmelerden oluşmakta. “Arazi toplulaştırma” işlemleri de arzu edilen hızı kazanamadı. Ayrıca; miras yoluyla da araziler küçülmekte. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan “Kayseri İli Tarımsal Yatırım Rehberi”nde (Rehber) (Eylül 2014) verilen, Çiftçi Kayıt Sistemine göre (ÇKS) Kayseri’de çiftçi sayısı 30 bin 160 olarak, yine aynı “Rehber”de bunlara ait arazi varlığı da 3,2 milyon dekar olarak verilmekte.

İl Arazisinin İlçelere Göre Kullanımı

İl bazında arazinin kullanım durumu şöyle: Toplam 1.686.583 ha büyüklüğe sahip il arazisinin yaklaşık % 40’ı tarım alanı, %41’i çayır ve mera, % 8’i orman ve fundalık, %11’i tarım dışı arazi olarak kullanılmaktadır. Tarım alanları ve çayır ve mera alanlarının fazlalığı Kayseri’nin hayvancılık başta olmak üzere büyük bir tarım potansiyeli taşıdığına işaret etmektedir.

ORAN Kayseri Tarım, Hayvancılık ve Gıda Sektörel Çalışma Grubu (Kayseri/2011) çalışmasında, Kayseri Tarım İl Müdürlüğü 2010 yılı verilerine göre, İl arazisinin ilçeler bazında kullanım durumlarına göre genel dağılımı aşağıda verildi.

Tarım alanı bakımından sırasıyla Pınarbaşı ve Kocasinan, orman ve fundalık alan bakımından Yahyalı, çayır ve mera alanı ile tarım dışı arazi büyüklüğü bakımından ise Pınarbaşı ilçesinin en büyük alana sahip olduğu görülmektedir. Orman ve fundalık alan bakımından en fakir ilçeler ise, Sarioğlan, Talas, Hacılar, Melikgazi ve Akkışla ilçeleri. En az tarım alanına sahip ilçe **Özvatan**, en az çayır mera alanına sahip ilçe ise Talas ilçesidir.

İl Arazisinin İlçelere Göre Kullanımı (ha., %)

İlçe	Tarım	Orman ve Fundalık	Çayır ve Mera	Tarım Dışı
Akkışla	17.014	147	16.614	10.023
Bünyan	67.674	587	53.456	9.196
Develi	62.994	26.092	89.226	11.536
Felahiye	25.087	1.776	11.993	8.089
Hacılar	17.589	70	17.600	14.406
İncesu	33.480	1.816	47.476	7.423
Kocasinan	101.007	396	22.819	7.168
Melikgazi	16.163	132	21.600	8.793
Özvatan	5.434	441	5.985	15.915
Pınarbaşı	108.269	14.574	158.457	21.493
Sarıoğlu	40.948	-	10.810	8.180
Sarız	18.761	16.140	68.991	14.888
Talas	15.648	66	2.400	16.476
Tomarza	60.440	10.306	54.456	16.407
Yahyalı	39.734	62.93	64.503	13.437
Yeşilhisar	47.730	791	44.642	5.714
Toplam	677.970	135.827	691.028	181.758

Kaynak: Kayseri Tarım İl Müdürlüğü 2010

Arazi Kullanım Kabiliyeti sınıflamasına göre mutlak suretle tarım arazisi olan, kuru ve/veya sulu tarıma en elverişli I. sınıf araziler, sırasıyla Pınarbaşı, Kocasinan, Bünyan, Yeşilhisar, Sarıoğlu, Develi, Tomarza ve Yahyalı ilçelerinde yoğunlaşıyor. Kuru veya sulu tarıma oldukça elverişli II. sınıf araziler sırasıyla, Pınarbaşı, Kocasinan, Tomarza, Bünyan, Develi ilçelerinde bulunuyor. Uygun tedbirlerin alınması halinde I. veya II. sınıf tarım arazisine dönüştürülebilen ancak sulu koşullarda mutlak tarım arazisi vasfına sahip III. sınıf tarım arazileri ise, en fazla alana sırasıyla Pınarbaşı, Kocasinan, Bünyan, Develi, İncesu, Sarıoğlu ilçeleri sahip.

Kayseri’de arazilerin en büyük bölümü toplam tarım alanının %58’ine karşılık gelen tarla alanı olarak kullanılmaktadır. Bunu nadas alanları izlemekte olup, toplam tarım alanlarının %38,31’ine karşılık gelmektedir. Buna göre, işletmelerin bitkisel üretim yönünden ağırlıklı olarak 20-49 da, 50-99 da ve 100-199 da arasında, yoğunlaştığı görülmektedir. 50-99 da ve üzeri büyüklüğe sahip işletme sayısı, toplam işletme sayısının yaklaşık %63,76’sını oluştururken, bahsi geçen işletme büyüklüğünde işlenen alan toplam işlenen alanın %89,54’ünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ortalama işletme

büyüklüğü bakımından Kayseri, Türkiye ortalamasının yaklaşık 1,59, ortalama parsel alanı bakımındansa, Türkiye ortalamasının 1,17 katı daha büyüktür.

Kayseri bitkisel üretim açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Sebzelikler bakımından Yeşilhisar, Tomarza, Develi, Talas ve Kocasinan ilçeleri başta gelirken, meyvelikler bakımından İncesu, Talas, Yahyalı, Kocasinan ve Yeşilhisar ilçeleri önemli bir pay almaktadır.

En fazla bağ alanı sırasıyla İncesu, Talas, Yahyalı, Kocasinan, Yeşilhisar ilçelerinde; tarla alanı bakımından (ekilen alan) ise, Pınarbaşı, Kocasinan, Develi, Bünyan ve Tomarza ilçeleri ön sıralarda yer almaktadır. Bağdan kasıt, üzüm yetiştiren yerler.

İlçeler bazında toplam sulanan alan değerleri incelendiğinde, Kayseri'de toplam tarım alanlarının ancak %12,97'sinin sulandığı ve ilçeler arasında toplam tarım alanlarına göre toplam sulanan alanlar karşılaştırıldığında en fazla Yahyalı, Melikgazi, Yeşilhisar, Kocasinan ilçelerinin sulandığı görülmektedir. Toplam sulanan alanlar bakımından ise Yahyalı, Kocasinan, Pınarbaşı, Yeşilhisar ilçeleri ön sıralarda gelmektedir.

İlçeler Ekiliş Alanları (da.)

İlçe	Toplam Alan	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	Nadas	Sebze Bahçeleri	Meyve, İçecek ve baharat
Kocasinan	1.005.801	466.735	525.192	6.790	7.075
Melikgazi	166.749	59.526	102 478	658	4.074
Akkışla	95.587	64.923	29 722	160	782
Bünyan	540.675	340.357	196 755	864	2.699
Develi	669.514	465.682	105 738	92.389	5.705
Felahiye	178.267	94.483	81 993	34	1.757
Hacılar	2.122	12.355	12 299	637	1.831
İncesu	281.598	132.172	107 615	4.806	37.005
Özvatan	139.223	76.126	55 345	63	7.689
Pınarbaşı	985.086	470.647	512 454	1.017	968
Sarıoğlu	408.618	212.324	195 758	307	229
Sarız	163.915	125.032	38.160	35	680
Talas	227.252	114.036	46.121	53.825	13.270
Tomarza	496.679	371.688	14.349	110.250	392
Yahyalı	262.301	196.175	24.881	1.500	39.745
Yeşilhisar	354.215	250.538	55.519	16.195	31.207
TOPLAM	6.00.603	3.452.799	2.104.387	290.286	155.108

Kaynak: www.kayseritarim.gov.tr/

Kayseri, sulama altyapısının ve pazarlama ağının geliştirilmesi ve arazi toplulaştırma çalışmalarının sürdürülmesi koşuluyla, mikro klima bölgeleri, işletme büyüklüğü, yüksek rakımı ve uygun toprak koşulları ile meyve üretimi başta olmak üzere bitkisel üretimde geliştirilmeye açık bir potansiyel taşımaktadır.

Ayrıca tarla bitkileri üretiminde de uygun alt bölgelerde pazar değeri taşıyan tür ve çeşitler ile tarıma dayalı sanayide hammadde niteliği taşıyan endüstri bitkilerine yönelim bölgenin bitkisel üretimde daha ileri noktalara taşınmasında önemli bir aşama olacaktır. Öte yandan, tarıma dayalı sanayi talebi ile paralel giden bir bitkisel üretim bölge ekonomisine olumlu bir katma değer sağlayabilecektir.

Kayseri, Bazı Tarım Ürünleri (2017, da., ton)

Cinsi	Alan	Miktar	Cinsi	Alan	Miktar
Buğday	1.478.262	318.267	Fiğ (Macar, Yeşil ot)	23.977	29.389
Arpa	1.141.673	303.854	Yulaf (Dane)	17.248	4.557
Şeker Pancarı	1 53.934	783.239	Fasulye (Kuru)	15.805	3.152
Çavdar	148.945	49.883	Mısır (Dane)	4.071	2.772
Yonca (yeşilot)	95.054	303.495	Yulaf (Yeşil Ot)	2.600	1.370
Mısır (silaj)	84.465	437.680	Mercimek (Yeşil)	1.415	176
Patates	74.800	291.020	Tritikale	515	695
Nohut	62.474	6.871	Burçak	500	450
Korunga (Yeşil ot)	49.700	55.431	-----	-----	-----
Fiğ (Adi, Yeşil ot)	33.900	28.485	Toplam	3.390.421	2.621.011

Kaynak: İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

Meyvecilik ve Sebzecilik

Yaklaşık 670 hektar tarım arazisinin yine yaklaşık 6 bin hektarı yani yaklaşık yüzde 1'i meyvelik olup elma ve kayısı üretimi ağırlığı oluşturmaktadır. Ülkemizin elma üretiminin yüzde 3'e yakını ilimizde yapılmakta olup ağırlık Yahyalı bölgesinde.

Kayseri Meyve İlk 5 Ürün (2002, 2013, bin ton)

Ürün Cinsi	Üretim (2002)	Üretim (2013)
Elma	51	126
Üzüm	21	34
Kayısı	4	13
Zerdali	4	7
Kiraz	0,655	2

Kaynak: Rehber

Kayseri Sebze İlk 5 Ürün (2002, 2013, bin ton)

Ürün Cinsi	Üretim (2002)	Üretim (2013)
Domates	14	37
Kabak	0,420	14
Karpuz	8,5	5,2
Patlıcan	2,2	2,9
Fasulye	0,775	2,1

Kaynak: Rehber

İlimizde bağcılık yapılan alan yaklaşık 4 bin 600 hektar olup elde edilen üzümler iç piyasada taze meyve, pekmez ve çerezlik olarak değerlendirilmektedir. İlimizde son yıllarda çerezlik kabak çekirdeği üretiminde belirgin bir artış gözlenmektedir. Kayseri’de, ticari anlamda meyvecilik, genellikle Yahyalı bölgesinde yapılmakta. Ağırlıklı olarak elmanın yanı sıra kiraz üretilmekte. Seracılık ise kayda değer seviyelerde değil.

Bahçecilik

Kayseri’de Merkez’de, eskiden beri, bahçecilik dendiğinde, meyve üretimi akla gelmez. Daha çok sebze üretimi akla gelir. Genellikle domates, biber, soğan, sarımsak, patlıcan, patates, lahana, pırasa, ıspanak, maydanoz, yeşil soğan, siyah pürçüklü (havuç) vs. bu kapsama girer. Yine Merkez’de, aşağı yukarı her semtte bir bahçe vardı. Buralarda mevsimin sebzesi üretilirdi. Günümüze bunlardan bir ikisi geldi. Bugün ağırlıklı üretim, imara açılan ve giderek azalan “Pervana Yazısı” ile Sarımsaklı sulama havzasında yapılmakta. Bağ ve bahçelerde hane halkı için üretilen sebze ve meyveleri bir yana çıkın, bunlar büyük ölçüde dışarıdan gelmekte.

1900’lerin başında ve takip eden yıllarda, “Kayseri kalabalık bir memleket olduğu için bu yüzden (sebzeden) para kazananlar pek çoktur. Bilhassa şu son senelerde kırmızıbiber yetiştirmek çok istekli bir ticâret olmuştur. Çünkü sarfiyatı yerinde olduğu için satılmamak korkusu yoktur”, diyor Kalaç yaptığı çalışmada. Her ne kadar doğru dürüst bir istatistikî bilgi olmamakla birlikte, 6-7 bin batman (48-56 ton) biberin üretiminden söz edilmekte. Tabii, yoğun kullanım alanı da pastırma ve sucuk imalidir. Soğan, sarımsak, patates ve patlıcan sözü edilmeye değer sebzeler arasında anılıyor. Sarımsak da biber gibi pastırma ve sucukta kullanıldığı için önemli bir miktarda üretilmekteymiş, 1911’de.

SEBZE VE MEYVE HALİ (KAYSERİ HAL KOMPLEKSİ)

1950 öncesi, belirli bir sebze ve meyve toptan satış yerleri yoktu. Şehrin muhtelif yerlerinde faaliyet gösteriyorlardı. Mesela, Hüseyin Cömert, Yanıkoğlu Mahallesi’nde (Hunat) toptan sebze ve meyve satış yapıldığını hatırlamakta. Fakat toptancıların bir “hal” içerisinde toplanmaları fikri, Başkan Osman Kavuncu’nun Belediye Başkanlığı dönemine, 1950 sonrasında rastlar.

Kavuncu zamanında, Hunat’ta, daha önceleri, askeriye’nin “at tavalası (ahır)” olarak kullanılan, bu gün Türk Telekom’un bulunduğu yere denk gelen alan boşaltılır, yerine oto tamirciler sitesi yaptırılır. Tavlânın karşı tarafında, şimdi Orduevi’nin bulunduğu yerde, “süvari birliği” konuşlanmış durumda, “tavla” da bunlara ait. Sitenin dış cephesinde Sivas Caddesi’ne ve Türbe’ye bakan kısmında dükkânlar; cami tarafı karpuz pazarı ve Dedeman okulu tarafında, sonra itfaiye olan yerde Kadir Bakırtaş’ının “gazyağı satış” istasyonu vardı.

Daha sonra, Eski Sanayi Bölgesi tamamlanınca tamirciler buraya taşınır, yeri de sebze ve meyve toptancı hali olur. Bu dönemde de dış cephe çeşitli mal satan perakendeciler tarafından dükkân olarak kullanılırdı. Kasap, eczane, lokanta, tekeli bayii, uncu vs. Hal olarak açılışı da Şahap Sicimoğlu’nun Belediye Başkanlığı dönemine (1957-1959) rastlar.

Sonra, Belediye Başkanı Hüsamettin Çetinbulut döneminde (1984 -1989), Argıcık bölgesi “Pervana yazısında” 160 dönüm alan üzerinde, 118 dükkân ve sosyal tesisli yeni bir hal yapımına karar verilir. Temel atılır inşaat başlar, Niyazi Bahçecioğlu Belediye Başkanı olur (1989-1994), Haziran 1991’de halin açılışı yapılır. Eski hal binası ve mücaviri, Başkan Şükrü Karatepe döneminde (1994-1998) imara açılarak, satıldı.

Argıcık halinin ömrü yirmi yıl kadar sürdü, Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki döneminde, Tanpınar Mahallesi’nde (Horsana) Kuzey Çevreyol’a paralel olarak uzanan 110 bin metrekarelik alanda yeni halin yapımına karar verilir. Her birinde soğuk hava deposu bulunan 118 bağımsız bölüm, zabıta karakolu, yönetim binası, lokanta, büfe, çay ocağı ve banka şubesi gibi bölümler ihtiva eden, yeni adıyla “Kayseri Hal Kompleksi”, 20 Eylül 2014 tarihinde Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun katılımı ile açıldı. 30 bin metrekare kapalı alanı bulunan komplekste 20 bin metrekareye yakın yeşil alan ve hem kamyonlar hem de diğer araçlar için otopark mevcut. Argıcık’ta ki hal yeri ise, imara açılır, parseller Büyükşehir Belediyesi tarafından satıldı.

Kayseri Hal Kompleksinin işletme hakkı, ihale ile 10 yıllığına, Kayseri Meyve ve Sebze Komisyoncuları Derneği'nde (KAYSEM) kaldı. Yıllık, 1 milyon 100 bin lira “muhammen bedel” ile ihaleye çıkan “işletmecilik” iş, ihaleye tek katılan KAYSEM’de, 1 milyon 110 bin liraya kaldı. (Kemalettin Tekinsoy, Fikret Büyükkürkçü, Hüseyin Cömert)

Çocukluğumuzun ve gençliğimizin kaliteli sebze ve meyveleri, Saççioğlu ailesine ait “Bizim Manav”da satılırdı. Bürüngüz Camii’nin kuzeyinde idi. O yıllarda nadir gelen (1950) muz ve narenciye bu manav’da bulunurdu. Kışın balık ve ördek de satılırdı.

Murat Balıkçılık

Kayseri’de balıkçılığa hizmet eden bir önemli isimde, “Balıkçı Murat” olarak bilinen merhum Murat Akçakaya. Baba Ahmet Akçakaya diğer ismi ile “Demokrat Ahmet” tarafından 1953 yılında Kaleiçinde başlayan bir hikâye. “Demokrat” ismi de koyu “Demokrat Partili” olmasından kaynaklanıyor. Aynı zamanda uzun bir süre, Hunat Mahallesi Muhtarlığı da yapan birisi. Firmanın ismi de “Yeni Şen Balıkçısı”. 1980’de Kaleiçi boşaltılınca, firma Eski Hal’in Hunat Camii tarafına taşındı. İsmi de “Murat Balıkçılık” oldu. Burası da yıkılınca Belediye Bloklarına taşındı (1990). Buradan da Ahi Evran Caddesi’ne nakloldu (2003). Sonra ön kısmında aynı zamanda “balık lokantası” hizmete girdi.

Murat Akçakaya, vefatından (Ağustos/2018) kısa bir süre sonra, Alpaslan Mahallesi’nde açılan şubesini göremedi. Murat Balıkçılık, Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Güney’de Diyarbakır’a kadar balık sevk eden bir firma. Yurdun dört bir yanından gelen balıkları, Mimarşinan OSB’de bulunan Balık Fabrikası’nda (2011) işleme tabii tutulur (flato vs.) ve buradan sevk edilir. Bir bölümü de ihraç edilir. Hizmeti oğulları Ahmet, Mehmet ve Ali sürdürüyor. Kayseri’de balık kültürünün oluşmasında önemli rol oynadı.

KAYSERİ SULAMA PROJELERİ

Sarımsaklı Barajı

Kayseri’de, Sarımsaklı Çayı üzerinde, sulama amacı ile 1966-1968 yılları arasında inşa edildi. Toprak gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 1.582.000 m³, akarsu yatağından yüksekliği 40 m, normal su kotunda göl hacmi 31,90 hm³, normal su kotunda göl alanı 2,44 km²’dir. 6.400 hektarlık bir alana sulama hizmeti vermektedir.

Sarıoğlan Barajı

Kayseri’de, Kesdoğan Çayı üzerinde, sulama amacıyla 1991-2002 yılları arasında inşa edildi. Toprak gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 3 milyon m³, akarsu yatağından yüksekliği 38 m, normal su kotunda göl hacmi 22,00 hm³, normal su kotunda göl alanı 2,65 km²’dir. Baraj 15.144 hektarlık bir alana sulama hizmeti vermektedir.

Ağcaşar Barajı

Kayseri’de, Yahyalı Deresi üzerinde, sulama amacıyla 1979-1987 yılları arasında inşa edildi. Toprak gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 3 milyon m³, akarsu yatağından yüksekliği 30 m, normal su kotunda göl hacmi 66,06 hm³, normal su kotunda göl alanı 4,17 km²’dir. Baraj 15.500 hektarlık bir alana sulama hizmeti vermektedir.

Bahçelik Barajı

DSİ tarafından Kayseri/Pınarbaşı’nda temelden 65 metre yüksekliğinde, Zamantı Nehri üzerinde inşa edilen Bahçelik Barajı 2005 yılında tamamlanarak işletmeye alındı. Bahçelik Projesi’nin alt ünitelerinden olan 18 km uzunluğundaki “Ana İletim Hattı” 2013 yılında, 26 bin 700 dekar zirai araziye sulayan “Pazarören-Samağır Sulaması” 2012

yılında, 7 bin 450 dekar zirai araziye sulayan “Köprübaşı-Ekrek Sulaması” ise 2016 yılında tamamlanarak işletmeye alındı.

Projenin en büyük ünitesi olan Bünyan-Sarıoğlan Sulaması’nda ise çalışmalar devam ediyor. Bahçelik Projesi’nin bütün üniteleri tamamlandığında bölgede 459 bin dekar zirai arazi modern sulama sistemine kavuşacak.

Yamula Barajı

Kızılırmak üzerine kurulan ve 82 milyon metrekarelik yüzeyi, yaklaşık 3,5 milyar metreküplük su depolama kapasitesiyle Türkiye’nin sayılı barajları arasında yer alan Yamula Barajı, Kayseri’deki Bahçelik Barajı’ndan 16, Sarımsaklı Barajı’ndan 109 kat daha büyük. Yap-İşlet-Devret modeliyle yapıldı. Toplam 100 (2 x 50) megavat kurulu gücündeki hidroelektrik santrali ile yıllık 423 milyon kilovatsaat elektrik enerjisi üretimi öngörülüyor.

Kayseri’ye 30 kilometre uzaklıktaki Yamula Barajı, DSİ 12. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülen Yamula Barajı Mansap, gövde (Dadağı Tuneli) Cazibe ve Pompaj Sulama Projesi sayesinde Kayseri, Yozgat, Nevşehir ve Kırşehir’de toplam 110 bin hektar arazi sulanacak. Kayseri’de sulanacak alan ise toplam 77 bin 480 dekar. Büyük ihtimalle projenin tamamının bitmesi, 2025 yılı sonrasına sarkacak. Mansap sulama tesislerinin yapımına devam ediliyor.

Zamantı Sulama Projesi

Zamantı suyunun Develi Ovası’na akıtılması amacıyla Osmanlı Dönemi’nde, akim kalan iki girişimden söz ediliyor. Birincisi “4 Aralık 1761” tarihli bir fermanla gündeme getirilmiş. Bunda, ırmağın yönünün değiştirilmesi düşünülmüş. Fizibilite ve proje çalışmaları yapılmış ama sonuç alınamamış (Erkiletlioğlu, Geniş Kayseri Tarihi). İkinci girişim Belediye Başkanı İmamzade Mehmet Bey ve Mutasarrıf Muammer Bey dönemine rastlar. Bu nedenle, Merzifon’dan mühendis Virt davet edilmiş. Gerekli çalışmalar yapılmış, fakat çok yüksek maliyet çıkınca vazgeçilmiş (1909-1910).

Nihayet, yapım işi Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleşti. Yahyalı, Develi, Yeşilhisar ve İncesu ilçeleri ile bağlı belde ve köylerin kapalı havza içerisinde kalan kısımlarını kapsayan projede tesis; bir regülatör, 10 bin 700 metre derivasyon tüneli, bin 150 metre yaklaşım, 5 bin 345 metre iletim kanalı ve 14 bin 350 metre ana kanaldan oluşuyor.

Projeyle, Zamantı'dan alınan 10 m³/saniye su ile 1987 yılında işletmeye açılan, ancak son yıllardaki kuraklık nedeniyle yeterli miktarda su depolayamayan, sulama alanı 15 bin 29 hektar olan Ağcaşar Barajına su takviyesi yapılarak sulanamayan 7 bin hektar alanın, sol ana kanal altındaki 2 bin 10 hektar alanın ve Kayseri Develi 2. merhale sulama sahası olan 34 bin 205 hektar alanın sulanması amaçlanıyor.

Tünel çıkış ağzından çıkan 355 litre/saniye, giriş ağzından çıkan 250 litre/saniye yer altı suyu, pompaj ve tünel içine döşenen 4 bin 200 metre uzunluğundaki boru ile deşarj ediliyor. Bu su, yörede bulunan yerleşim yerlerine içme suyu olarak verilecek. Zamantı tüneli proje sahasında yer alan 301 kuş türünün barındığı ve zaman zaman kuraklık tehlikesi geçiren Sultansazlığı Kuş Cenneti'ne de su takviyesi yapılarak, milli park statüsüne kavuşturulan bu yerin ekolojik dengesi de korunmuş olacak.

Ağcaşar Barajı

Kayseri'de, Yahyalı Deresi üzerinde, sulama amacıyla 1979-1987 yılları arasında inşa edildi. Toprak gövde dolgu tipi olan barajın gövde hacmi 3 milyon m³, akarsu yatağından yüksekliği 30 m. normal su kotunda göl hacmi 66,06 hm³, normal su kotunda göl alanı 4,17 km²'dir. Baraj 15.500 hektarlık bir alana sulama hizmeti vermektedir.

Göletler

Pınarbaşı Karakuyu (7 ha.), Melikgazi Efkere (7 ha.), İncesu Sel Kapanı (80 ha.), Talas Zincidere (15 ha.), Develi Şıhlı (220 ha.), Melikgazi Tekir (372 ha.), Felahiye Kepiç (1.138 ha.), Felahiye Darılı (2.400 ha.), Paşalı Pınarbaşı (4.400 ha.) ve Melikgazi Kıranardı (Öküzçukuru 324 ha.) (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

ORMANCILIK

Orman alanları sınırlı bir yer kaplamakta. Orman alanı toplam arazinin yaklaşık yüzde 4'ünü teşkil etmekte. Bunun yüzde 15 kadarı “normal orman” geri kalanı ise “bozuk orman” niteliğindedir. Orman alanları genellikle, Develi, Yahyalı, Tomarza ilçelerinin Toroslar'a yakın bölgelerindedir. Kayseri Sanayi Odası'na kayıtlı 26 firmanın iştiğal konuları arasında “orman ürünleri” de yer almaktadır. İmalatçılar da genellikle küçük sanayi bölgeleri ile OSB'lerde kümelenmiş durumda.

HAYVANCILIK

Hayvancılık, ekonomik açıdan öteden beri önde gelen faaliyetlerden. Tarımsal gelirin düşük olması ve ayrıca çayır ve meraların önemli bir yer kaplaması doğal olarak hayvancılığı teşvik etti. Hayvancılık ağırlıklı olarak mera hayvancılığı. 1970’den sonra yapılan teşvikler nedeniyle besi hayvancılığı da bir hız kazandı. Bu bağlamda; hayvancılık işletmelerine, ıslah amacıyla, meralar kiraya verilmeye başladı. Bundan; büyükbaş hayvan üretiminin geliştirilmesi ve meraların ıslahı amaçlanmakta. Bir de, salgın hastalıkların önlenmesi açısından, “Dezenfeksiyon Tünelleri”, İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından hizmete sunulmakta.

Kayseri’de daha çok küçükbaş hayvan özellikle koyun yetiştirilmekte. Küçükbaş hayvancılığın yanı sıra büyükbaş hayvancılıkta Kayseri ekonomisinde önemli bir yer işgal etmekte. İlde pastırma, sucuk ve diğer et ürünlerinin yoğun olarak üretilmesi, sığır besiciliğinin et üretmeye dönük olmasına neden olmakta. Son yıllarda giderek artış göstermesine rağmen süt üretimi, ikincil derecedendir. Kayseri ekonomisinde, yumurta üretimi ve et tavukçuluğu ile arıcılık, önemli bir yer almaya başlamıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan “Kayseri İli Tarımsal Yatırım Rehberi”nde (Rehber) (Eylül 2014) verilen büyükbaş, küçükbaş hayvan sayıları ve tarıma dayalı işyerleri sayısı aşağıda tablolar halinde verildi.

Büyükbaş Hayvan Sayısı (2017, baş, %)

Büyükbaş	2017		Kay./Tür.
	Kayseri	Türkiye	
Sığır	189.389	15.943.586	1,2
Buzağı	63.191	-	-
Manda	5.327	161.439	3,3
Toplam	257.907	16.105.025	1,6

Kaynak: Tarım Bakanlığı

Küçükbaş Hayvan Sayısı (2017, baş, %)

Küçükbaş	2017		Kay./Tür.
	Kayseri (yerli, kıl)	Türkiye	
Koyun	523,848	33.673.636	1,6
Keçi	76.704	10.634.672	0,7
Toplam	600.552	44.312.308	1,4

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Kayseri Tek Tırnaklı (2017)

Tek Tırnaklı	Toplam
At	678
Katır	255
Eşek	1.966
Toplam	2.699

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Arıcılık (2017, adet, ton, %)

	Kovan		Toplam	Bal	
	Eski	Yeni		Miktar	
Kayseri	1.341	71.616	72.957	-	-
Türkiye	194.406	7.796.666	7.991.072	1.144	14,3
Kay./Tür.	0,7	0,9	0,9	-	-

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Su Ürünleri

Tatlı su balıkçılığı konusunda Türkiye’de çok büyük mesafeler alındı. Alabalıkta yıllık üretim 187 bin tona ulaştı. Son beş yılda sürekli artan bir ivme var. Anadolu’da birçok ilde açılan sulama barajları, dere, nehir önleri balık çiftlikleriyle doldu taşı. 2014 yılında üretimde düşüş beklense de Türkiye halen Avrupa’nın en büyük alabalık üreticisi. Alabalık üretiminde Muğla, İzmir, Elazığ, Malatya, Denizli, Kayseri, Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Tunceli gibi iller ilk sıralarda yer alıyor. Yatırımlar bu illerde yoğunlaşırken, denizi olmayan bu kentler Avrupa’ya yaptıkları ihracat ile dikkat çekiyor (2014).

Türkiye genelinde, 2003 yılı verilerine göre avcılık yoluyla elde edilen sazan üretiminde 19. sırada bulunan Kayseri, 2009 yılında (geçici veri) 20. sırada yer almaktadır. Kayseri'de yetiştiricilik yoluyla yapılan su ürünleri üretimi incelendiğinde, alabalık yetiştiriciliği yapıldığı ve alabalık yetiştiriciliğinin yıllar itibarıyla önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Yamula ve Bahçecik baraj gölünde bol miktarda alabalık, levrek, sazan ve aynalı sazan üretilmektedir.

Yamula Barajı da Türkiye'de iç sularda balık yetiştiriciliğine başlandıktan sonra önemli bir ticari saha haline geldi. Buradaki yüksek kapasiteli balık çiftlikleri oluşmaya başladı. Barajdaki toplam alabalık ve somon üretimi kapasitesinin 33 bin ton olduğunu söyleniyor. Şu anda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın desteği ve projelendirmesi sonucu irili ufaklı çok sayıda alabalık çiftliği var. Buradaki üretim tıpkı Ege sahillerinde olduğu gibi "kafes ağ" sistemi ile yapılıyor. Denizdeki üretimden tek farkı suyun ve yetiştirilen balığın niteliği. Denizde aynı yöntemlerle çupra ve levrek üretiliyor, gölde ise alabalık.

Balık yetiştiricileri için son aşama, balıkların ağlardan alınıp buzda şoklanarak paketlenmesi. Bunun için özel olarak tasarlanan kamyonların her biri 10 ton alabalık alıyor. Vinç yardımıyla kafes içindeki balıklar alınıp kamyondaki tanklara taşınıyor. Burada buzlu suya konan balıklar şoklanıyor, daha sonra da işleneceği fabrikalara götürülüyor. Alabalığın büyük bölümü ihraç ediliyor, bir kısmı da iç tüketim için pazara çıkıyor.

TÜİK verilerine göre 2003 ve 2009 yıllarında (geçici veri), Türkiye genelinde alabalık (iç su) üretiminde Kayseri ili 3. sırada yer almaktadır.

Kayseri Su Ürünleri (2013, adet, ton/yıl, adet/yıl)

Su ürünleri	Miktar
İşletme Sayısı	57
Faal İşletme Sayısı	56
Proje Kapasitesi (toplam)	24.068
Proje Üretim (toplam)	7.703
Yavru Alabalık Üretim Kapasitesi	73.720.000
Yavru Alabalık Üretim Miktarı	55.183.971

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Tavukçuluk

Kayseri’de özellikle yumurta tavukçuluğunun önemli bir yeri var. Et tavukçuluğu neredeyse hiç kalmadı (2014); tüketilenler de Kayseri dışından gelmekte. Bunlar genellikle; Elagöz, Kızılırmak (Beydeğirmeni), Yazır, Hasanarpa, Gömeç, Ağırnas vs. gibi yerleşim yerlerine yayılmış vaziyette. Kayseri’de, daha önceleri, ev ekonomisine dönük üretim yapan “et ve yumurta” tavukçuluğu, fabrikasyon anlamda üretime, ülke genelinde olduğu gibi, 1980’lerde, “yumurta ve broyler” tavukçuluğu ile başladı. O yıllarda Kayseri’de faaliyet gösteren birkaç tavukçuluk işletmesinin toplam kapasitesi sadece 5 bin; genelde olduğu gibi Kayseri’de de kişi başına yumurta tüketimi, 40 adet/yıl civarında idi.

Bir de son yıllarda, “fabrikasyon yumurtacılığa” yapılan itirazlar sonucu, “gezer tavuk yumurtacılığı”, “ev ekonomisine katkı” bağlamında yaygınlaşmaya başladı. İmkânı olan yerlerde özellikle kırsal kesimlerde, kırk-elli bazen yüz tavuk kapasiteli “gezer tavuk” beslenmekte ve bunlardan elde edilen yumurtalar satışa sunulmaktadır.

1981 yılından itibaren Türkiye’de sektör gelişmeye başladı, Kayseri’de bu sürece girdi. 1990’lı yıllara gelindiğinde Kayseri’de üretim, kapasite olarak arttı ve ilk 10 il arasına girdi. Bugün ise Kayseri’de mevcut bulunan irili ufaklı 80 işletmede 3 milyon 500 bin kapasiteli çoğu modern kafeslerde olmak üzere yumurta üretimi yapılmakta. Bu miktar, ülke toplamının yaklaşık yüzde 4’ü. Bugün, yaklaşık il üretimi, 1 milyar 50 milyon adet/yıl sofralık yumurta. Bunun yine yaklaşık %20’si de ihraç edilmekte.

Kayseri’de Broiler (Et Tavukçuluğu), 60’a yakın irili ufaklı işletmede yapılmaktaydı. Kurulu kapasitesi 600 bin adet/dönem olan bu işletmelerde yılda 5 parti üretim yapılarak 4 milyon 200 bin kg/yıl piliç eti üretilmekteydi. Ne var ki son yıllarda kapasite düşürülmüş ve kesimhanenin işletmecisi tarafından kapatılması neticesinde üretim tamamen durdu. (Ziraat Y. Müh. Yaşar Alemdar. Elagöz Tavukçuluk sahibi)

Başlangıçta KÖYTUR vs gibi az sayıdaki tesislerde “et tavukçuluğu” üretimi yapılmaktaydı. KÖYTUR, sonra Kayseri’deki tesislerini kapattı. Samsun merkezli üretim yapmaktadır. Yumurta ve et üreten elliye aşkın irili ufaklı tesisler arasında Özpak Gıda (yumurta), Tarım Gıda, Birlik, Elagöz Tavukçuluk, Etaş, Şen, Borazan Tavukçuluk, Tecikler, pazarlama şirketi KAYTAŞ vd. zikredebiliriz. Tabii, biz çalışmamızda, “ilk”lere ve büyük ölçeklilere yer verdiğimizden, diğerlerinden bazılarının isimlerini verdik. Bazılarının da kısa hikâyelerini anlattık.

Yine ilgililerden aldığımız bilgiye göre; bir tavuk yılda ortalama 310 civarında yumurta vermiş. Et tavuğu, karkas olarak, 1,2 kg gelirmiş. Aktif olarak da 4-5 ay ürün verdiği kabul edilirmiş. Ürünler daha çok içerde tüketiliyormuş, Irak ağırlıklı olmak üzere, İsrail’e, üretimin yüzde 10’un altında bir miktar ihraç ediliyormuş. Mesela, tavuk eti

ihracatı 1.500 ton/yıl civarındaymış. Tabii, bu son rakamlar birebir olmayıp, bir mertebe olarak verilmekteymiş.

Hataş

Kayseri'de, kümes hayvancılığının ekonomiye katkısı kayda değer ölçülere ulaştı. Bu bağlamda; Hacılar'da kurulan, fabrikasyon üretim yapan, sonra kapanan HATAŞ'ı anmadan geçemeyiz (1974-1975). Kurucusu da Avukat Ömer Baktır. Baktır, HES Kablo'nun da önde gelen kurucularındandı. 20 bin tavuk (yumurta) kapasiteli tesis, Hacılar'ın "Seslibaşı" bölgesinde kuruldu. Dünya Bankası kredilerinden yararlanamadı. Tesis başkalarına devrettiler. Daha sonra kapandı. Baktır, Almanya'dan, yumurta kolileri numunesi bile getirmişti. Yine Baktır'ın, "market" kurma girişimi, hemşehrilerinin, "bakkal Salih Onbaşının işini mi yapacağız", gerekçesiyle kabul görmedi.

Etaş Afyon Tavukçuluk

Kayseri Kazım Karabekir Mahallesi'nde (Eski Mahrumlar), 1975 yılında kuruldu. Sektöründe Kayseri'de ilklerden, hatta ilki. Toptan gıdacı Zeki Afyon tarafından kurulan yumurta tavukçuluğu yapan firma bugün oğulları İbrahim ve Mustafa tarafından işletilmekte. Daha sonra, 2002'de, Kırşehir Mucur İlçesi'nde aynı sektörde faaliyet gösteren, "Karabekirler" şirketini bünyelerine kattılar. İmara açılması nedeniyle, Mahrumlar'daki tesis kapatıldı.

Ortaklardan İbrahim Afyon, "...Ayrıca son dönem yatırımlarımız ile yeni idari bina, yumurta ambalaj paketleme ile ihracat depolarının yanı sıra ikinci yem fabrikası ve hububat silo depolarını devreye aldık" dedi. İkinci fabrika ve silo için 2.5 milyon liralık yatırım yaptıklarını kaydeden Afyon, ikinci fabrika ile hububat yem sanayii alanında hizmet vereceklerinin altını çizdi.

Tavuk gübresini kurutma ve paketleme tesisini devreye alma hazırlığı yaptıklarını hatırlatan İbrahim Afyon, bu tesisin ardından biyogaz çalışmalarının hız kazanacağını vurguladı. Tavukçuluk sektöründe kapasiteyi artıracak yatırımlarının ise devam edeceğine işaret eden Afyon, bugün itibarıyla saatte 10 ve 20 ton olmak üzere kanatlı hayvan ve büyükbaş hayvan sektörleri için iki ayrı yem tesisi kurduklarını anlattı.

Üretim faaliyetleri hakkında bilgi veren İbrahim Afyon, 2016 yılında yüzde 35 büyü-yerek, 90 milyon adetlik yumurta üretimine ve 55 milyon liralık ciroya ulaştıklarını

kaydetti. Afyon, «Halihazırda 10 binamızda, 400 bin yumurtacı tavuk kapasitesine sahibiz. Dört binamızda 250 bin yarka üretim tesisi, iki yem fabrikası ile birlikte 50 bin adet yumurta paketlenme tesisimiz, geniş araç filomuz ve makine parkımızla yılda 7.5 milyon dolarlık ihracat gelirine ulaştık» dedi.

Bugün itibarıyla üretimin yüzde 60'ını ihracata kanallıe ettikleri bilgisini veren İbrahim Afyon, şöyle devam etti: “İlk ihracatımıza 2008 yılında, Irak pazarı ile başladık. Bugün itibarıyla Katar, Dubai ve Körfez ülkelerine ihracat yapıyoruz. Ayrıca kısa vade de Arabistan ve Afrika ülkelerine de ihracat yapmayı planlıyoruz. Buna ilave Rusya ve Japonya ülkeleri için pazar araştırması yapıyoruz” dedi. (Dünya, Dilek Fidan 10 Haziran 2017)

Kaytaş

10.05.1985 tarihinde kuruldu. Önce kiralık bir dükkanda yumurta satışına başladı. Çok ortaklı kurulan şirketimiz halen bu yapısını muhafaza etmekte. Daha çok “küçük ölçekli” işletmelerin üretimini pazarlamakta. 09.09.1995 tarihinde yem fabrikasında üretime başladı. 10.09.2003 tarihinde damızlık tesisleri ve akabinde kuluçka tesisleri devreye sokuldu. Yarka ve yumurta kümesleri proje aşamasında.

Birlik Yumurta

Birlik Yumurta; Kayseri Yem San. ve Tic. A.Ş.' nin iştiraki olarak, 1993 yılında merhum Şükrü Başyazıcıoğlu önderliğinde çok ortaklı olarak kuruldu. Sonra, sermaye hakimiyeti Başyazıcıoğlu ailesine geçti. Bugün, şirketin yönetimi oğulları İrfan ve Sinan Başyazıcıoğlu tarafından yürütölmekte. 1993'de 75 bin tavuk kapasitesi ile üretime başladı. Aynı zamanda aynı aile tarafından işletilen Kayseri Yem'den yem alan müşterilerinin yumurtalarını da pazarlamakta. Kurulduğu günden beri yatırımlarına devam ederek İç Anadolu Bölgesi'nin önde gelen bir firması olmayı başardı. Bugün, 325 bin adet tavuk ve 120 bin adet civciv büyütme kümesi kapasitesi ile üretimine devam etmektedir. Otomatik toplamalı kümeslere sahip. Yumurtalar tasnif makinesi aracılığı ile gramajına göre ayrıldıktan sonra, otomatik olarak paketlenir; frigorik kasalı araçlarla marketlere ve toptancılara ulaştırılır.

Kayseri Yem Sanayi

Türkiye’nin yem sektöründeki ilk fabrikalarından olan ve hâlâ sektörde ilkler arasında olma özelliğini sürdüren Kayseri Yem San. Tic. A.Ş. 1968 yılında, “karma yem” üretmek üzere, çok ortaklı olarak kuruldu. İkiyüz’ün üzerinde, irili ufaklı ortağı vardı. Kurucuları arasında; Kayseri tüccarlarından Yaşar Kaşıkçı, Mustafa Kılınmaz, Mehmet Çarşıbaşı, Ahmet Uzandaç gibi isimleri zikredebiliriz. Daha sonra, kurucular arasında bulunan Şükrü Başyazıcıoğlu’nun hâkimiyetine geçti fabrika. Şimdi bu aile tarafından işletilmekte...

Hemen belirtelim, merhum Şükrü Başyazıcıoğlu, Kayseri’nin önemli girişimcilerinden birisiydi. 1950’li, 1960’lı ve 1970’li yılların sanayi ve ticari girişimlerin birçoğunda aktif görev aldı. Hayırsever ve çok saygın bir insandı. Kadirşinastı... Kapısı herkese açıldı. Sanırım, bu tipte insan çok çok az kaldı...

Fabrika hisseleri toplarken, “rıza pazarlığı” sonunda aldığını, olayı çok yakından bilenlerden dinledim. Eski Sanayi’de kereste işleri ile uğraşırdı. Şimdi görevi oğulları İrfan ve Sinan devraldı. Keresteciliği bıraktılar. Yem Sanayi’ni yönetmekteler; ayrıca, yumurta tavukçuluğu ve inşaat işleri yapmaktalar.

Fabrika; özellikle İç Anadolu’da büyükbaş-küçükbaş hayvancılığın, yumurta tavukçuluğunun, broiler hayvancılığın gelişmesine büyük katkısı olmuştu. Şu anda (2014) büyükbaş-küçükbaş hayvan yemleri, kanatlı grubu yemler ve özel yemler üretilmektedir. Kapasitesi 50 ton/saate ulaştı. Ayrıca fabrikada giren tüm hammaddeler ve mamul yem çıkışları laboratuvarlarda protein, rutubet, ham yağ, ham selüloz, ham kül, metabolik enerji, enerji, nişasta, şeker değerleri kontrol edilmektedir.

Kay-Çev

Kayseri Çevre Teknolojisi Hayvancılık ve Gübre Sanayi; dışkıdan, torbalanmış, terbiye edilmiş, fermantasyonlu tavuk gübresi yapmak amacıyla, 1994 yılında kuruldu. Kayseri İli Çevre Vakfı öncülüğünde kurulan daha sonra Kayseri İl Özel İdaresi’ne geçen, İl Özel İdaresi’nin kaldırılması ile Büyükşehir ukdesinde faaliyetini gösteren tesis, yılda 15 bin ton yaş girdiden, 3 bin ton gübre elde etmekte. Tesis, daha sonra Kocasinan Belediyesi’ne devredildi.

Kayseri Kanatlı Hayvan

Kayseri Kanatlı Hayvan (2017, adet, %)

Cinsi	Sayısı	Pay.
Yumurta Tavuğu	3.433.435	99,5
Broiler*	-	-
Hindi	11.749	0,3
Ördek	3.794	0,1
Kaz	574	-
Toplam	3.448.978	100,0

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Kayseri Tarıma Dayalı Sanayi

Tarıma Dayalı Sanayi Sayısı (2013)

Konu	Sayı	Konu	Sayı
Süt ve Süt Ürünleri	44	Hazır Yemek, Tabldot	45
Ekmek ve ekmek çeşitleri	362	Katı ve Sıvı Bitkisel Yağ	2
Et ve Et Ürünleri	39	Hazır çorba ve bulyon, mayonez, sos vb	4
Su Ürünleri İşleme	1	Şeker Üretimi (paketleme hariç)	1
Yumurta Paketleme	14	Kuruyemiş ve Çerezler	19
Meyve-Sebze işleme- paket	22	Baharat İşleme	6
Dondurulmuş Gıda	1	Alkolsüz İçecekler	2
Hububat ve Bakliyat Üretimi	6	Fermente ve salamura ürün üretimi	1
Pastacılık Ürünleri Üretimi	93	Alkollü İçecekler	2
Gıda Katkı ve Aroma Maddeleri	4	Bal, polen, arı sütü, petek ve ambalaj	2
Gıda ile Temas Eden Maddeler	25	Bisküvi, Çikolata, Kakaolu ve Benzeri	3
Un	14	Yem	182
Unlu mamuller	202	-	-

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

* “Izgara, tava, ızgaralık piliç” anlamına gelmekteymiş. Kullanımda, “Et tavuğu” anlaşıyor.

Pastırma ve Sucuk

Kayseri, tarımsal ve hayvansal gıda ürünlerinin yoğun olarak üretildiği bir il. Pastırma ve sucuk, Kayseri ile özdeş halde. Pastırma ve sucuk dendi mi ilk akla Kayseri gelir. “Kayseri Pastırması” ve “Kayseri Sucuğu” Türk Patent Enstitüsünce “Coğrafi İşaret” olarak tescillenmiş durumda. Şahin/Fazlıoğlu, TAM-ET, Başyazıcıoğlu, İmamoğlu, Başyazıcıoğlu, Müslümoğlu, Ünlü/Eti, Saray Çiftlik et ve et ürünlerinde yoğun üretim yapan kuruluşlarımızdan bir kaç. Süt ve süt ürünlerinde ise BİRSEN-GIDA ve TEPE ilk akla gelenler. ASİL DERİ ise büyük çapta mandıracılık yapmakta aynı zamanda fabrikasyon ayakkabı üretmekte.

Şahin

Fazlıoğlu ailesine ait bir tesis. 1923’ten bugüne dededen toruna intikal ederek gelen pastırma ve sucuk üretiyor. 2002 yılından itibaren Fazlıoğlu Et ve Et Ürün Gıda Sanayi Ticaret A.Ş, 2004 yılı Mart ayından itibaren ise Fazlıoğlu Et ve Et Ürün Gıda Sanayi Ticaret A.Ş ve 01.04.2013 tarihi itibari ile Fazlıoğlu Et ve Et Ürün Gıda Sanayi Ticaret A.Ş olarak Kayseri’nin Karpuzatan mevkiinde üretimini devam ettirmekte. 2016 yılında, “İSO İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” çalışmasında 221.; 2017’de ise 363. Sırada yer aldı. İşletme; 4.500 m² açık ve 15 bin m² kapalı alan üzerine kurulmuş olup günlük 50 ton üretim kapasitesine sahiptir. 150 personeli ve 100’e yakın ürün çeşidi ile hizmet vermekte.

İmamoğlu

Kayseri’nin önemli et ve et ürünleri üreten firmalardan birisi. 1925 yılından beri, 87 yıllık bir geçmişi olan köklü bir aile şirkettir. Kurucusu Osman İmamoğlu’ndan Mehmet İmamoğlu’na kadar uzanan; Üç kuşaklık deneyimi ve özverili bir geçmişi var. Bugün, aynı zamanda bir hukukçu olan Nazmi İmamoğlu Şirketi yönetiyor.

Başyazıcı

1953 yılında Mahmut Başyazıcıoğlu, bir aile şirketi kurarak Kayseri pastırması üretimini başlattı. Daha sonra arz talep sonucunda ev tipi sucuk üretimine başladı. Uzun yıllar küçük bir işletme içerisinde kendi teknik olanakları ile pastırma ve sucuk

imalinde kademeli olarak aşama kaydeden firma, kombine olabilmek için modern bir fabrika inşaatine girişti.

1983 yılında “Et Kombinesi” hüviyetini alan Başyazıcıoğlu firması, ürün yelpazesini genişleterek, salam, sosis, kavurma, fümedil ve jambon gibi et mamüllerinin üretimine başladı. Daha sonra kendi besi çiftliğini kuran firma böylece daha istikrarlı hammadde kaynağını temin etmiş oldu.

Saray Tarım ve Hayvancılık

1998 yılında Saray Tarım ve Hayvancılık AŞ.' nin temeli atıldı. Almanya'dan 1999 yılında 650 baş gebe düve ithalatının ardından hızlı bir büyüme gerçekleştiren Saray Tarım ve Hayvancılık bugün; 90 Milyon Dolar yatırım maliyeti, 20 bin büyük baş sürü mevcudu, 30 bin litre/gün süt üretimi, günlük 450 ton yem tüketimi, 16 bin dekar bitkisel üretim arazisi ve 250 kişiye sağladığı istihdamla Türkiye'nin önemli entegre tarım işletmelerine dönüştü.

Entegre Tarım İşletmeleri; Kayseri Develi'de Kurulu Süt Sığırcılığı İşletmesi, Yem Fabrikası, Kesimhane, Et Ürünleri Üretim Tesisi, Süt ve Süt Ürünleri Üretim Tesisi, Kayseri-Yeşilhisar ve Adana'da kurulu Besi işletmeleri, Yeşilhisar ve İstanbul'da kurulu karantina ahırları ile İzmir'de bulunan Narenciye çiftliğinden oluşmakta. 2018 yılı ortalarında ülkede yaşanan ekonomik kriz nedeniyle Saray Halı ile birlikte Saray Tarım ve Hayvancılık konkordato ilan etti. Bu istek, ilgili mahkemece kabul edildi.

Su Ürünleri

Kayseri'de yeni bir sektör doğdu. Su ürünleri üretimi ağırlık kazanmaya başladı. İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğüne hazırlanan, “İlimiz İçin Düşünülen Stratejiler ve Projeler (Kayseri 2011)” çalışmasında, Kayseri'de 65 işletmeye, alabalık üretim amacıyla “su tahsisi” yapıldığını öğreniyoruz. Yemliha Baraj Gölü'nde, Bahçecik Baraj Gölü'nde vs. yoğun bir biçimde, Su Ürünleri işletmeciliği yapıldığını ve işletmelerin desteklendiğini, İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü kayıtlarından öğreniyoruz.

Kayseri Su Ürünleri

Yıl	İşletme Sayısı	Balık Üretim Kapasitesi (Ton)	Balık Üretim Miktarı (Ton)	Yavru Üretim Kapasitesi (bin Adet)	Yavru Üretim Miktarı (bin Adet)
2003	11	1.350	550	7.800	7.240
2007	25	4.435	2.289	55.400	17.600
2010	46	14.584	-	73.720	44.940
2011	56	24.064	8.553	73.720	65.527

Kaynak: Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Kayseri Su Ürünü İşletme Sayısı (2011)

Üretim Yeri	İşletme Sayısı	Aktif İşletme Sayısı	Pasif İşletme Sayısı
Karada	31	31	0
Baraj Gölü (Yemliha)	17	17	0
Baraj Gölü (Bahçelik)	8	7	1
Toplam	56	55	1

Kaynak: Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

2011 sonu itibarıyla Kayseri'de Su Ürünleri İşletme sayısı 56. Bunun 55'i aktif olarak üretim yapmakta. Birisi ise, kuruluş aşamasında. Ağırlıklı olarak Alabalık ve yavrusu üretilmekte. Aynalı sazan ve yayın da üretilen su ürünleri arasında yer almakta.

TURİZM

Tarihin bilinen çağlarından beri birçok medeniyete beşiklik etmiş Kayseri’de, bu medeniyetlerden günümüze kadar geleni bir arada görmek mümkündür. Kayseri aynı zamanda Kapadokya denilen eşsiz “açık hava müzesinin”, “doğu kapısıdır.” Ayrıca Kayseri, ağırlıklı Selçuklu olmak üzere, Roma ve Osmanlı döneminin eserlerinin teşhir edildiği bir Müze Şehir konumundadır. Ama turizmden yeterli pay aldığı söylenemez. Hava yolu ile gelen yabancı yolcuların büyük bir kısmı araçlarla Ürgüp/Avanos, Kapadokya bölgesine gidiyor ama Kayseri’ye uğramıyor.

Anadolu topraklarında yükselen büyük medeniyetlerden biri olan Asur Medeniyeti Karum’unun (koloni merkezi) başkenti Kültepe (Kanisa/Nesa) açık hava müzesi ve Dünyanın ilk fuarlarından olduğu söylenen Selçuklu Dönemi’nde ki Yabanlu Pazarı (Pazarören/Pınarbaşı) Kayseri’nin kültürel miraslarının başında gelenler.

Aladağlar Milli Parkı, Sultan Sazlığı diğer adıyla Kuş Cenneti, Hürmetçi Sazlığı, Soğanlı Harabeleri, eşine ender rastlanan ve 7 adet şelaleden oluşan Kapuzbaşı Şelaleleri, Kayseri’nin önemli turizm yerlerinden. Yukarıda sayılan turizm yerlerine; Derebağ, Yerköprüler ve Yeşilköy şelalelerini, Hacer Ormanları ve Yedigöller’i; yayla turizmi için Tekir, Aksu ve Kırkpınar Yaylalarını; mağara turizmi için Homurlu ve Kuşkayası (Develi/ Küçükkünye Köyü), Zırha Kalesi (Özvatan) Mağraları’nı ilave edebiliriz. Son zamanlarda “Koramaz vadisinde” yapılan aramalarda çok miktarda “mağra kilise” ortaya çıktı. O nedenle bu vadinin Unesco koruması altına girmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.

Soğanlı Vadisi

Soğanlı Vadisi’ni ziyaret edenlere, Yeşilhisar ilçesine 10 kilometre uzaklıktaki Erdemli köyüne mutlaka uğramalarını öneririz. Yemyeşil ve dar bir vadinin yamaçlarına yayılan, Tek Nefli Arkaik, Aziz Nikolaos, Kırk Martir, Ayı, Mikhael, Oniki Havari, Aziz Eustathios ve Saray kiliseleri ile Haralam Manastırı görülmeye değer yerler arasında. Ayrıca Erdemli köyünün 1 kilometre güneyindeki Karaönür ile 2 kilometre kuzeyine konumlanan Gülbayır köyündeki Kesteliç kaya yerleşimlerini fotoğraflayabilirsiniz.

Soğanlı Vadisi’nin bir başka tarihi mekanı, Yeşilhisar ilçesine 18 kilometre mesafedeki Güzelöz köyüdür. Başköy ile Güzelöz arasına konumlanan vadide Haç, Mistikan, Aziz

Basileus, Ortaköy Aziz Georgios, Panagia, Mikhael, Aziz Stratilates, Aziz Eustathios, Ortaköy Azize Barbara gibi kilise ve kaya kiliseleri görülebilir. Özellikle Başköy (Ortaköy) yerleşimindeki bir kısmı terk edilmiş tarihi evleri ziyaret yerleri arasında sayabiliriz.

Erciyes

Sönmüş bir volkan olan Erciyes, Kayseri Ovası ve Kapadokya'nın eşsiz bir panoramasına hakimdir. Şehir merkezine 25 kilometre mesafede. Erciyes aynı zamanda önemli bir kış sporları merkezi. Oldukça düzgün, yeterli eğime sahip, uzun ve geniş birkaç piste sahiptir (1.800-3.000 metre yükseklikler arası).

Yine burada bulunan ve Dünya'da çok az kayak merkezinde rastlanan toz kar, kayak için çok elverişli. Yaklaşık üç ay kayak yapabilmek ve arzu edildiği takdirde, kiralık kayak ve malzemesi bulmak, profesyonel "kayak hocaları"ndan ders almak mümkündür. Ayrıca; Tekir çeşitli uluslararası etkinliklere sahne olmakta; "Tekir İşletmecisi" Erciyes Turizm AŞ. tarafından, rehberler eşliğinde, Erciyes'e tırmanma etkinlikleri devam etmektedir.

Kayseri'nin 21.Yüzyıl Vizyonu; Erciyes Turizm Merkezi

Kayseri tarihinin maddi bakımdan en büyük, tesirleri bakımından da en kapsamlı projesi Erciyes Master Planı adı altında devam etmekte. Kayseri Büyükşehir Belediye eski Başkanı Mehmet Özhasseki'nin yön verdiği bu "mega proje", Belediye tarafından 2005 yılından itibaren yatırım planına alındı, aşama aşama bugünlere geldi. 2011-2012 kış sezonunda projenin birinci etabını oluşturan 1 tanesi gondol teleferik olmak üzere 6 adet mekanik tesis ve yaklaşık 35 km'lik birbiriyle entegre kayak pistleri, sosyal tesis, restoran ve kafeler hizmete sunuldu.

Şimdiye kadar sadece Tekir yaylasında bulunan mekanik tesislere 6 yeni tesis eklendi ve 2012'de misafirler, dağ üzerindeki seyahatlerine, Hacılar İlçesi'nden "gondol telesiyeye" başlayabilecekler. Yani bir anlamda; Hacılar, Erciyes üzerinden taşıma hatları ağıyla Tekir bölgesiyle birleşmiş durumda. Önümüzdeki yıl yeni mekanik sistemler ve yeni pistlerin yapımı başlayacak, çocuklar ve kayak yapmayanlar için yeni eğlence alanları devreye girecek, kamp yapmaya elverişli 9 adet UEFA standartlarında futbol sahası yapılacak ve çok sayıda otelin yapımı gerçekleşecek.

Planlar, Erciyes'in kayak merkezi olmasının yanında, yazın da insanların ilgisini çekecek sosyal mekanlarıyla, eğlence alanlarıyla, serin havası ve emsalsiz suyu ile yerli ve yabancı ziyaretçiyi çekecek bir cazibe noktası olması yolunda ilerlemekte. Dolayısıyla projenin bitimiyle birlikte toplamda 160 km'ye ulaşacak pistleri, onlarca mekanik tesisi,

her yaştan insanların güzel vakit geçirebilecekleri sosyal imkanları ve eğlence alanlarıyla Erciyes, dünya çapında bir turizm merkezi haline gelecek.

Büyükşehir Belediyesi tarafından Erciyes Master Planı kapsamında yapılan yatırımları işletmek amacıyla özel bir şirket olan Kayseri Erciyes A.Ş. kuruldu. Şirketin kuruluş amacı; Erciyes'e gelen kayakçıların kışın emniyet içerisinde ve dünya standartlarında kayak yapmalarını sağlamak ve ziyaretçilerin Dağ'da güvenli ve keyifli vakit geçirmelerini temin etmek. Ayrıca Erciyes'i uluslararası turizm ve spor pazarına açmak, Erciyes'te olimpiyat, kış oyunları ve çeşitli uluslararası kış müsabakaları düzenlemek suretiyle Kayseri'nin dünya ölçeğinde tanıtımını ve PR'ını yapmak da Şirket'in görevleri arasında bulunmakta.

Erciyes'e yapılan yatırımlar, Kayseri'ye ciddi bir vizyon katacak, şehrin yıllardır sahip olduğu ticaret ve sanayi şehri imajını turizm yönüyle de süsleyecek. Ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlerin yapacakları katkı Kayseri'nin daha da gelişmesine, büyümesine, maddi yönden kalkınmasına ve global kültüre entegre olmasına hız verecek. Erciyes'in eşsiz imkânlarından yararlanacak, Kayseri'nin bir dünya şehri olması yolunda yapılan çabalara ciddi bir katkı sağlayacaktır. Dr. Murat Cahit Cıngı Kayseri Erciyes A.Ş.'nin ilk Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu Başkanı. (Kayseri Erciyes A.Ş.)

İLÇELER

Kayseri merkez ile ilçeleri ya da kırsal kıyası kabil değildir. Merkez ile mücaviri arasında uçurum derecesinde bir fark var. Bu nedenledir ki, kırsal boşalmakta, nüfusun yüzde 80'i metropolde (Melikgazi, Kocasinan, Talas, Hacılar). Tarım, hayvancılık ve madencilik; OSB kurulan İncesu'yu saymazsak, az da olsa sanayinin/madencilik geliştiği iller Pınarbaşı, Bünyan, Develi ve Yahyalı.

Pınarbaşı ve Yahyalı gibi ilçelerde, madencilik çok çok yıllar öncesi yapıldığını biliyoruz. Halen buralarda, zaman zaman kesintiye uğrasa da yoğun madencilik yapıldığına tanığız. Bu bağlamda; Dedeman (Pınarbaşı), Daimon Madencilik (Sarız), Pınarbaşı Madencilik (Pınarbaşı), Sekili Madencilik (Yahyalı), Sis Madencilik (Yahyalı), Çevikler Madencilik (Yahyalı), ÖZKOYUNCU Madencilik (Yahyalı), Kent Madencilik (Pınarbaşı) ilk akla gelenler. Bazıları zaman zaman üretimlerini durdurmaktalar.

1970'ten itibaren Kayseri'nin bazı ilçelerinde de sanayi yatırımlarına tanık oluyoruz. Bunlardan, tespit edebildiklerimiz şunlar: Develi'de: Saray Halı, Dev Teks, "Teknik Keçe" imal eden Gazi Keçe, daha sonra kapanan Bul Teks, Seyrani Un Fabrikası; ayakkabı, süt ve süt ürünleri üreten Asil Deri (İncesu olarak da geçer); Kurmel ailesine ait Saray Halı'ya bağlı Saray Tarım büyükbaş hayvan ve mandıra tesisleri; Gözde Çorap, Beyza Tekstil, Uğurlu Makine, Özkılıç Makine vd..

Tomarza'da Tomarza Un Fabrikası ve sonra kapanan Panter Plastik, krom ve mermer ocakları; Bünyan'da Bünsa, Bünteks, Emدا İnşaat ve Madencilik, Bünyan Gıda Sanayi. Pınarbaşı'nda şu anda kapalı Zerrin Un Fabrikası, Safet Et ve Et ürünleri fabrikası, alabalık üretim çiftlikleri. İncesu'da Asil Deri, Lale Sunta, gaz dolum tesisleri Erciyes Gaz, Harman Un, İncesu OSB ve Anadolu Boru ve Profil. Talas'ta kapanan Tarsan, kapanan Fark Tekstil, Eras Madencilik. Yahyalı'da Anadolu Meyve Gıda, meyvecilik, madencilik, turistik tesisler; Hacılar ilçesi girişimcileri sürekli fabrika ürettiklerinden, bunların belli başlıları daha önce verildi.

Pınarbaşı

Pınarbaşı'nda bulunan tesislerin özetle durumu şöyle. Bu listenin hazırlanmasında, Pınarbaşı Belediyesi'nde görevli Harita Mühendisi, değerli dostumuz Gürsoy Güven'in çok katkısı oldu.

1-Gümüşdoğa Alabalık Üretim A.Ş

Yatırım Yeri: Aşağı Karagöz Mahallesi.

Yatırım Amacı:30000 m² Alanda Yavru Alabalık Üretimi.

Durumu: Yapım Aşaması.

2-Çevikler Mermer Fabrikası

Yatırım Yeri: Solaklar Mahallesi.

Yatırım Amacı: Mermer Üretimi.

Durumu: Çalışmıyor.

3- Dedeman Madencilik

Yatırım Yeri: Pulpınar Mahallesi.

Yatırım Amacı: Krom Madeni.

Durumu: Faal.

4-Yüzbaşıoğlu Su Üretim A.Ş.

Yatırım Yeri: Çördüklü Mahallesi.

Yatırım Amacı: Atlantis Su Üretimi.

Durumu: Faal.

5-Şeker Fabrikası Besi Çiftliği

Yatırım Yer: Tokmak Mahallesi.

Yatırım Amacı: 3000 Başlık Erkek Besi Üretimi.

Durumu: Faal.

6-Elmalı Madencilik.

Yatırım Yeri: Demircili Mahallesi.

Yatırım Amacı: Krom Madeni.

Durumu: Faal.

7-Demir Export

Yatırım Yeri: Dikilitaş Mahallesi.

Yatırım Amacı: Demir Madeni.

Durumu: Faal.

8-Çevikler

Yatırım Yeri: Karahacılı Mahallesi.

Yatırım Amacı: Krom Madeni.

Durumu: Faal.

9-Okyanus Madencilik.

Yatırım Yeri: Karahacılı Mahallesi.

Yatırım Amacı: Krom Madeni.

Durumu: Kapalı.

10- Abaloğlu Balık Çiftliği

Yatırım Yeri: Yukarıkaragöz Mahallesi.

Yatırım Amacı : Alabalık Üretimi.

Durumu: Faal .

11- Uzunyayla Alabalık Yetiştiriciliği.

Yatırım Yeri: Örenşehir Mahallesi.

Yatırım Amacı: Alabalık Üretimi.

Durumu: Faal.

12- Dedeman Madencilik.

Yatırım Yeri: Emeğil Mahallesi.

Yatırım Amacı: Krom Madeni.

Durumu: Çalışmıyor.

13- Aydın Ak Taş Kırma Eleme Tesisi.

Yatırım Yeri: Solaklar Mahallesi.

Yatırım Amacı: Taş Kırma Eleme.

Durumu: Faal.

14- Gümüşaylar Halı Dokuma Fabrikası.

Yatırım Yeri: Küçükgümüşgün Mahallesi.

Yatırım Amacı: Halı Dokuma.

Durumu: Çalışmıyor.

15- Zerin Un Fabrikası

Yatırım Yeri: Küçük Gümüşgün Mahallesi.

Yatırım Amacı: Un Üretimi.

Durumu: Çalışmıyor.

16- Ternaeben Gıda ve Su Ürünleri

Yatırım Yeri: Küçük Gümüşgün Mahallesi.

Yatırım Amacı: Balık Üretim Ve İhracat.

Durumu: Çalışmıyor.

KAYSERİ REKABET ENDEKSİ (2013-2014)

Kayseri ile ilgili bilgilere geçmeden önce, kentin röntgenini çeken önemli bir araştırmaya değinmek istiyorum. Çalışmanın ismi “Kayseri Kent Endeksi 2013-2014”. Çalışmaya destek verenler Kalkınma Bakanlığı, Kayseri Ticaret Odası ve Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (OR-AN). Yapanlar da Doç. Dr. Murat Şeker, Yrd. Doç. Dr. Arif Saldanlı ve Ar. Gör. Hakan Bektaş.

“Rekabet Endeksi (Ana Endeks)”; Temel Göstergeler, Ekonomik Yapı Girişimcilik-İnovasyon göstergeleri başlıkları altında on beş bileşenden meydana gelmektedir. Söz konusu bileşenler demografik yapı, altyapı, ulaşım, sağlık, eğitim, sosyal yaşam, makroekonomi, dış ticaret ve sanayi, finansal piyasalar, turizm, tarım, inovasyon, girişimcilik, yüksek öğretim ve teknolojik altyapı endeksleridir. Bu endeksler, belirlenen farklı ağırlıklar dikkate alınarak, “Rekabet Endeksi”ni meydana getirmiştir. Dolayısıyla “Rekabet Endeksi”nin hesaplanmasında derlene 300 veriden 276 değişken kullanılmıştır. Bu durumda 77,14 skorla İstanbul birinci sırada ve “Birinci Küme”de yer almış. İstanbul’u sırasıyla “İkinci Küme”de Ankara (50,44) ve İzmir (44,28) İzmir izlemiş. Kayseri ise, “Dördüncü Küme”nin “üçüncü” ve genelin 11. Sırasında yer almış. Yani Kayseri, “Dördüncü Küme”de yeralan bir il konumunda. Diğer alt endekslere göre Kayseri’nin durumu aşağıda verildi. (Kaynak: Anılan çalışma)

Kayseri Rekabet Endeksi (2013-2014)

Endeks	Küme	Küme Sırası	Genel Sırası
Rekabet (Genel Endeks)	4.	3.	11.
Demografik Yapı	3.	2.	11.
Altyapı	1.	12.	12.
Ulaşım	3.	10.	25.
Sağlık	2.	11.	13.
Eğitim	3.	27.	34.
Sosyal Yaşam	3.	12.	14.
Makroekonomi	4.	12.	16.
Dış Ticaret ve Sanayi	4.	16.	20.
Finansal Piyasalar	4.	15.	25.
Turizm	3.	24.	27.
Tarım	4.	20.	35.
İnovasyon	4.	3.	10.
Girişimcilik	4.	1.	8.
Yükseköğretim	3.	8.	11.
Teknolojik Altyapı	2.	1.	39.

Kaynak: Adı geçen çalışma.

Tabii, bu çalışma 2013-2014 dönemine ait. 2017 sonunda ya da bu çalışmaya son koyduğumuz 2018 Ağustosunda Kayseri nerede acaba? Yeni bir çalışma yapılana kadar bir şey diyemeyiz. Ama gözlemlerimiz, oransal ve sıralama olarak Kayseri'nin pek değişmediğini söyleyebiliriz.

Ulaşabildiğimiz bu sonuç Kayseri'yi yeteri kadar anlatacağı kanısındayız. Ayrıca; Kayseri, bu trendle ülkemizin "ilk 10" ilı arasına girmeyecek. Öyle gözüküyor. Kayseri, şüphesiz "ikinci 10" il arasında ama "15-20" bandında bir yerde. Fakat, "üçüncü 10" arasına düşebilmesi güçlü bir ihtimal. Unutmayalım Kayseri ekonomik, fizik, siyasi, beşeri konularda, bir iki istisna dışında, ülkenin yüzde 1 ila yüzde 2'si kadar. Buna ortalama yüzde 1,5 da diyebilirsiniz. O nedenle, ülke geneli için verilen bir sayının yüzde 1,5'ini alın üç aşağı beş yukarı Kayseri için muhtemel değeri bulursunuz. Bunu yapınca da pek yanılmazsınız!..

SONUÇ YA DA NEREDEN NEREYE!..

1950 sonlarında belleğimde yer eden ilk olay, geometriye olan tutkumdan olsa gerek, “ARSUN “ marka pergel... Hani şu, öğrencilerin kullandığı sacdan yapılan metal pergel var ya işte o... Pergeli yapan ise Hacı Ömer İçoğlu'ymuş, Fikret Büyükkürkçü söyledi, nice yıllar sonra... Öğretmenlerimizin; “Çocuklar bakın, bakın!.. Kayseri’de artık pergel yapılıyor!” sözleri hala kulaklarımda...

Bir de, 1960’larda, ikinci kuşak düdüklü tencere imalatçılarından, Mustafa ve Osman Ulubaş’ın hazırlattıkları reklamda geçen; “Dur! Türkiye’de Ulubaş var!” sözü... Şimdiki, Hilton Otelі’nin yerinde bulunan Durak Çay Bahçesi’ne dikilmiş, büyük bir levha üzerinde bir Türkiye/Avrupa haritası, bunun ortasından çıkan, kaslı bir delikanlı, yüzünü Avrupa’ya çevirmiş, ülkeye girmek isteyen düdüklü tencerelelere hitaben söylüyordu, bu sözü.

Sanayi devrimini, haliyle teknolojik gelişmeleri “ıskalamış” bir Osmanlı’nın bünyesinden çıkan Türkiye Cumhuriyeti’nin ortasında bulunan, çeliğin simgesi iğneyi yapamayan ama genlerinde ticarete yatkınlık olan bir Kayseri var, 20.yy’ın başlarında. Her Anadolu kenti gibi sefil değil ama yoksul. Yetişmiş insan gücünü de Balkan, Çanakkale, Birinci Dünya ve İstiklal harplerinde; Gayrı Müslim göçleri ve tehcir ile kaybetmiş. Neredeyse, “beşeri sermayesi” hiç kalmamış. Böyle bir ortamda, erken Cumhuriyet döneminde Kayseri, yurdun dört bir yanına demiryolu ile ulaşım, Tayyare Fabrikası’na, hidroelektrik santrale (Bünyan) ve Sümerbank Pamuklu Mensucat Sanayi Müessesesine kavuşmuş. Bunlarla birlikte; 1950’lerin başında kurulan Şeker ve Anatamir Fabrikaları ticaret ve sanayi hayatında itici ve eğitici/öğretici güç olmuş...

Demem o ki; Kayseri’nin, özellikle “erken Cumhuriyet dönemi” yönetici ve girişimcilerine ufak da olsa bir teşekkür borcu var diye düşünüyorum. Bunları, unutmamak gerekir. Biz de onları anarak, isimlerini kalıcı hale getirerek bunu yapmak istedik. Unuttuklarımız olmadı mı? Elbette ve hem de çok. Umarım, onları da birileri yazar ve “resim” tamamlanır.

21.yy’ın başlarına geldiğimizde, Anadolu bozkırında, Kayseri’de onun üzerinde ve yedi bini aşkın işyerine sahip “Küçük Sanayi Siteleri”, Esnaf Siteleri, iki bine yakın sanayinin üretim yaptığı birisi yapım halinde dört Organize Sanayi/Besi Bölgesi, bir Serbest Bölge; yeterince AVM; onlarca iş merkezi, Osmanlı’nın mirası ülkenin büyük kapalı çarşılarından Kapalı Çarşı vs. mal ve hizmet üretmeye devam ediyor.

Kayseri'den, yıllar itibarı ile değişse de, toplamda otuza yakın firma; "Türkiye'nin 1000 Sanayi Kuruluşu" içerisinde yer almakta. Ülke üretimine yüzde 2 mertebelerinde katkıda bulunuyor; Zamantı ve Kızılırmak üzerinde bulunan irili ufaklı su santralleri elektrik üretmekte; Erciyes önemli bir turizm merkezi olma yolunda. Yine yıllara ve konjonktüre göre değişmekle birlikte; 400 milyar dolarlık "dış ticaret hacmine" sahip Kayseri'den, yüz yetmişe yakın ülkeye ihracat yapılmakta. Üç milyar kWh'in üzerinde elektrik tüketilmekte. Üçü kamu, bir vakıf dört üniversite mevcut. Çok sayıda orta dereceli meslek okulu eğitim ve öğretime devam etmekte. Yine çok sayıda, oldukça nitelikli kamu ve özel sağlık tesisi mevcut.

Peki, gelineen nokta yeterli mi? Elbette yeterli değil ama bununla yetinmemek gerekir. Değerli büyüğümüz, merhum Kadir Has'ın; "Durma değil, yakınme zamanı!" ya da merhum Kemal Dedeman'ın dediği gibi "yakınma değil yakınme zamanı!". Bu şehre ve bu ülkeye hizmet eden herkese ama herkese bir teşekkür ve minnet borcumuz var. Doğru ya da yanlış; "taş üstüne doğru taş koyanlardan Allah razı olsun!"

GELECEK...

Tarih tekerrür etmesin diye, Suraiya Faroqhi’nin, “Orta Halli Osmanlılar” (İş Bankası, 2009) isimli eserinden kısa bir alıntı yapacağım: “(...)Selçuklu döneminde sarayın sık sık taşındığı Kayseri Anadolu’nun en canlı merkezlerinden biri haline gelmiştir. 14. yüzyıl gezgini İbni Battuta şehirden geçerken, canlılığından çok etkilenmişti. (...) Osmanlı’nın fethinden sonra iç ticaret pax ottomanica sayesinde gelişti. Ancak, Tokat veya Ankara ile karşılaştırıldığında, Kayseri bölgelerarası ticaret açısından ikincil önemde bir merkezdi.” Neden?

Nedeni bize günümüzde de bir şeyleri anımsatıyor. Bunu bilmezsek, Kayseri’nin geleceği ile ilgili kestirimlerde bulunamayız. Bakınız, nedeni neymiş? “Anadolu’nun ana kervan yollarından ikisi de Kayseri’den geçmiyordu. Sadece ikincil, ‘besleyici’ bir yol, şehri ‘kuzey kervan yolu’ üzerinde bulunan Sivas’a, İstanbul’u Erzurum ve İran sınırı ötesindeki topraklarla birleştiren ana yola bağlıyordu.” Bu güzergaha bugün biz kısaca; Ankara-Yozgat-Sivas-Erzincan-Erzurum güzergahı diyebiliriz. Ya da bu yönde yapımı süren “hızlı tren” güzergahı.

Peki, ikinci “kervan yolu” neresi? Bu da şu: “Bir yolcunun İstanbul’dan Halep, Şam ve son olarak Mekke ve Medine’ye uzanan ‘diyagonal yol’a ulaşabilmesi için, güneye doğru yol alıp Niğde ve Bor’dan geçerek Ereğli’ye gitmesi gerekiyordu.” Bu güzergah da günümüzdeki, Ankara-Aksaray-Niğde-Adana-Mersin otoyolu ile; Ankara-Konya-Adana-Mersin hızlı tren istikametinden başka bir şey değil.

Bunlara bir de ben ilave yapayım: Yazılanlardan anlıyoruz ki, Selçuklu’nun “birincil” şehri, Osmanlı’nın “ikincil” şehri konumuna girmiş. Erken Cumhuriyet döneminde; Kayseri-Ankara; Kayseri-Sivas ve Kayseri-Niğde demiryolunun yapımı ve döneminin en büyük tekstil tesisi Sümerbank’ın ve Tayyare Fabrikası’nın kurulması ve takip eden özel sektör yatırımları şehrimizi tekrar “birincil” duruma getirdi. Yukarda anlatmaya çalıştığım “hızlı tren” ve “otoyol” güzergahlarına bakınca Kayseri, “ölü nokta” ya da “ikincil” bir il olma sürecine doğru giriyor, bir anlamda; “tarih tekerrür ediyor” gibi...

Çalışmamızın sonuna gelirken, başta sözünü ettiğim, Cebecizade Mustafa Remzi Bey’in önemli bir vasiyeti var. Bu vasiyeti yaptığı yıl 1909 ya da 1910. Bundan bir asır önce. Vasiyeti’ni Cömert’in hazırladığı kitaptan alıyorum. Başlık, yine başta verdiğim “Edirne’den Kayseri’ye”: “...Kayseri ahalisinin yüzde 80’i yine mesudane temin-i maişet

içindedir. 200 bin nüfus içinde 20-30 bin lira servete malik 7-8 bin tüccar bulunabilir. Bilhassa İslam'lar pek müteşebbistir. Ticaret için ta Erzurum'a atla giderler. Ticaret mektebi olmadıkları halde babalarından öğrendikleri teşebbüsü şahsiye meramıyla çalışıp çabalarlar, binlerce lira kazanırlar. Senevi ithalat ve ihracat 2 milyon liraya tecavüz eden Kayseri'de ecnebi tüccar bulamazsınız. Bu sebeple de Kayseri'de muhtelif şirketler vardır. Bilhassa 'Osmanlı İslam Suhilet Şirketi' şayan-ı taktirdir. Buraya kadar tamam ama Mustafa Beyin bir temennisi var: "Ankara şimendiferi Kayseri'ye temdit edilse, mektep açıp, müteşebbisi faili zat-ı ahaliye mümkün merteye daha ziyade terbiyeyi fikriye verilse de seviye-i içtimalileri yükseltile. Bu şehrin mahsusa-i medeniyet olacağından hiç şüphe yoktur."

Şu sözle nokta koyuyor: "Ankara-Kayseri şimendiferinin ehemniyet-i ticariyeyi teşvik etmesi aşıkardır." O halde ne yapmalı? Kayseri mutlaka ve mutlaka; Kayseri-Yerköy üzerinden hızlı trenle Ankara'ya; yine hızlı trenle Nevşehir-Aksaray üzerinden Konya'ya bağlanmalı. Ayrıca; Niğde-Ankara otoyolu'na bir "varyantla" ve tabii, yetersiz olan havaalanının yeterli hale getirilmesi gerektiği düşüncesindeyim, "tarihin tekerrür etmemesi" için. Peki, yakın bir gelecekte Kayseri, "Anadolu Ticaret Yolları"nın kavşak noktası olabilecek mi? Herkesin bu soruya yanıt araması gerekir.

KAYNAKÇA:

- GÜNBATTI, Cahit Prof. Dr.; “Kültepe-Kaniş Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler” (Kayseri/2012, Büyükşehir Belediyesi Yayınları, No 89)
- BEDİRHAN, Yaşar; “Türkiye Selçukluları’nda Dış Ticaret”, (Yrd. Doç. Dr., www.turkishstudies.net/ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi)
- USUL, Dilber İlimli; “Selçuklular Zamanında Kayseri’de İlmi Ve Kültürel Faaliyetler”, (Yüksek Lisans Tezi. Danışman Prof. Dr. Mikail Bayram. (acikerisim.selcuk.edu.tr.)
- FAROQHİ, Surayia; “Osmanlı’da Kentler ve Kentliler” (Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Üçüncü Basım: İstanbul, Mart 2000)
- KARAGÖZ, Mehmet; “XVII ve XVIII. asırlarda (1650-1750) Kayseri İktisat Tarihi’nde ‘Şehir İktisadiyatı Denemesi’”
- ELDEM, Vedat; “Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik”, (Türk Tarih Kurumu yayınları. Ankara/1994)
- ŞAHİN Zahide; “Sarız/Kayseri Yöresi Düz Dokumaları”, (Öğr. Gör. E.Ü. Kocasinan M.Y.O. zahide@erciyes.edu.tr)s
- QUATAERT, Donald; “Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü”, (İletişim Yayınları 3. Baskı, 2011/İstanbul).
- ÖZDİLEK Aylin, “Nazilli özelleşmesi”, (www.belgeler.com)
- İstanbul Sanayi Odası, (www.iso.org.tr)
- ERAVŞAR, Osman; “Seyahatnamelerde Kayseri”, (Dr., Kayseri Ticaret Odası Yayınları. 1. Baskı, Kayseri 2000)
- KOCABAŞOĞLU, Uygur; “Kayseri Sancağı Hakkında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880)”, (Prof. Dr. Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Aralık/1996 Kayseri)
- KALAÇ, Ahmet Hilmi; “Kendi Kitabım”, (Kayseri 1960)
- KARS, Zübeyir; “Kayseri ve Sivas’ın Çağdaşlaşmasında Vali Ahmet Muammer Bey” (Dr., Erzurum, 2008)
- Kişilerle yapılan birebir görüşmeler
- Kayseri Sanayi Odası ve Kayseri Ticaret Odası arşivi
- “Türkiye’de Ekonomik Yapı değişimleri 1923-1988”, (TOBB Yayınları, Ankara 1989)
- Meslek Odaları ve Kurum/Kuruluşların Web Siteleri
- Hüseyin Cömert’in özel arşivi
- www.havayolu101.com/2006/11/02/tomtas-kayseri-ucak-fabrikasi,

- AKBAŞ, Burhanettin; (www.wowturkey.com)
 - PAMUK, Şevket; “Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi”, (Prof. Dr., İş Bankası, İstanbul 2014, ikinci baskı)
 - AKDAĞ, Mustafa; “Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi”, (Prof. Dr.)
 - ÇADIRCI, Musa; “Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları”, (Prof. Dr., Türk Tarih Kurumu, Ankara/1991)
 - YAZICI, Nesimi; (Doç. Dr.)
 - SÜME, Mehmet; (Yrd. Doç. Dr.)
 - PAMUK, Şevket; “Türkiye’nin 200 Yıllık Sanayi Tarihi”, (Prof. Dr., İş Bankası Yayınları, 2014/İstanbul)
 - PAMUK, Şevket; “Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları”, (Prof. Dr., İş Bankası Yayınları, V. Baskı, Eylül 2014/İstanbul)
 - CÖMERT, Hüseyin; “Yüzbaşı Cebecizade Kayserili Mustafa Remzi Beyin Hatıraları”, (Balkan-Sarıkamış Günlüğü. Mazka yayıncılık)
 - CÖMERT, Hüseyin; “19. Yüzyılda Kayseri”, (Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2007)
 - Erkiletlioğlu, Halit; “Geniş Kayseri Tarihi”
 - ŞAHİN, Mehmet; “Toprak Ağalığından Sanayiciliğe”, (Prof. Dr., Dergah yayınları 2018.)
 - İNAN, M. Raruf; “Bir Ömrün Öyküsü 1”, (Öğretmen Yayınları, Ankara, Mart/1986)
 - “Âşık Ziya” (Şahin); “Yabanlu Pazarı (Geçmişten Günümüze Pazarören)”, (Heyamola Yayınları, Mart 2014)
 - Uçar, Emre; “Türk Havacılık Sanayisinde Kayseri Uçak Fabrikası’nın Yeri”, (Laçın Yayınları. Genel Yayın Nu: 23; Kayseri Eylül 2013)
 - YÜKSEL, Ahmet Nuri; “Havacılık Sanayii Üzerine Düşünceler”, (Doç. Dr.)
 - KURUÇ, Bilsay; “Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi/Büyük Devletler ve Türkiye”, (Prof. Dr., Bilgi Üniversitesi Yayınları. Eylül/2013)
 - LİNKE, Lino; “Modern Türkiye Seyahatnamesi-Mustafa Kemal Türkiye’si”, (İkarus yayınları 2008)
 - AVCIOĞLU, Doğan; “Türkiye’nin Düzeni”
 - BALTA, Evangelia; “Gerçi Rum İsek De, Rumca Bilmez Türkçe Söyleriz”, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Birinci Baskı İstanbul 2014)
 - CENGİZ, Kurtuluş; “Yav İşte Fabrikalaşsak” (İletişim yayınları, Birinci Baskı İstanbul 2013)
 - ÖZSÖZ, Cihad; (Arş. Gör. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Isparta/Türkiye)
- (*) : Kaynakların bir kısmı metin içerisinde verildiği için tekrarlamadık.